HADİS ANSİKLOPEDİSİ

KÜTÜB-İ SİTTE

Tercüme ve Şerhi

Prof. Dr. İbrahim CANAN

akçağ

Prof. Dr.
İbrahim CANAN

HADİS ANSİKLOPEDİSİ

KÜTÜB-İ SİTTE

15. CİLT

AKÇAĞ

ZAMAN

KAPAK

Tufan BİLGE

DİZGİ VE MİZANPAJ

Salih KARAHAN

Said KASIM

TASHİH

Nurullah ERDOĞAN

YAYINCI

AKÇAĞ YAYINEVİ

BASKI

GRAPHISCHER GROSSBETRIEB PÖSSNECK GMBH

EIN MOHNDRUCK BETRIEB

FEZA GAZETECİLİK A.Ş.

Çobançeşme Mah. Kalender Sok. No: 21

Yenibosna/İSTANBUL

Tel.: (0212) 551 14 77 - 652 33 50 (3 hat)

Fax: 652 24 23 Telex: 28 99 4

MEV'IZELER BÖLÜMÜ

MÜZARAA (ZİRAİ ORTAKLIK) BÖLÜMÜ

MEDH BÖLÜMÜ

MİZAH VE ŞAKALAŞMA BÖLÜMÜ

ÖLÜM BÖLÜMÜ

MESCİDLER BÖLÜMÜ

PEYGAMBERLİK BÖLÜMÜ

NİKAH BÖLÜMÜ

NEZİR (ADAK) BÖLÜMÜ

MEV'İZELER BÖLÜMÜ

5363 ١- وعن أبي إدْريسِ الْخَوْلاَنِي عَنْ أبي ذَرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فيمَا يَروِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ قَالَ: يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي، وَجَعَلْتُه بَيْنَكُمْ مُحَرَّماً، فَلاَ تَظَالَمُوا. يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلاَّ مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ. يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلاَّ مَنْ أَطْعَمْتُهُ، فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمْكُمْ. يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ عَارٍ إِلاَّ مَنْ كَسَوْتُهُ، فَاسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ. يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَأَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ. يَا عِبَادِي، إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضَرِّي فَتَضُرُّونِي. وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي. يَا عِبَادِي، لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَتْقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَازَادَ ذٰلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئاً. يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا نَقَصَ ذٰلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئاً. يَا عِبَادِي، لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ وَسَأَلُونِي، فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ ذٰلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلاَّ كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ فِي الْبَحْرِ. يَا عِبَادِي، إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا. فَمَنْ وَجَدَ خَيْراً فَلْيَحْمَدِ اللهَ وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذٰلِكَ فَلاَ يَلُومَنَّ إِلاَّ نَفْسَهُ]. أخرجه مسلم والترمذي.

« الصَّعِيدُ » وجه الأرض، وقيل التراب وحده.

و«الخيطُ» بكسر الميم الإبرة.

1. (5363)- *Ebu İdris el-Havlânî, Ebu Zerr* (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, aziz ve celil olan Rabbinden naklen anlattığına göre, Rabb Teala şöyle buyurmuştur:

"Ey kullarım! Ben nefsime zulmü haram ettim, onu sizin aranızda da haram kıldım. Öyleyse birbirinize zulmetmeyin.

Ey kullarım! Hidayet verdiklerim dışında hepiniz dall (doğru yoldan sapmışlar)sınız. Öyleyse benden hidayet isteyin de sizi hidayet edeyim!

Ey kullarım! Benim yedirdiklerim hariç, hepiniz açlarsınız. Öyleyse benden yiyecek isteyin de size yiyecek vereyim!

Ey kullarım! Benim giydirdiklerim hariç hepiniz çıplaklarsınız! Öyleyse benden giyinme talep edin de sizleri giydireyim!

Ey kullarım! Sizler gece ve gündüz hata işliyorsunuz. Ben ise bütün günahları affederim. Öyleyse benden mağfiret talep edin de sizleri bağışlayayım.

Ey kullarım! Bana zarar verme mevkiine ulaşamazsınız ki bana zarar veresiniz! Bana fayda sağlama mertebesine de ulaşamazsınız ki bana menfaat sağlayasınız.

Ey kullarım! Şayet sizlerin öncekileri, sonrakileri; insî olanları, cinnî olanları hepsi de sizden en muttaki bir insanın kalbi üzere olsaydınız, bu benim mülkümde hiç bir şeyi zerre miktar artırmazdı.

Ey kullarım! Eğer sizin öncekileriniz ve sonrakileriniz, insî olanlarınız, cinnî olanlarınız sizden en facir bir kimsenin kalbi üzere olsaydınız, bu benim mülkümden zerre kadar bir eksiklik hasıl etmezdi.

Ey kullarım! Eğer sizlerin öncekileri ve sonrakileri, insî olanları, cinnî olanları bir düzlükte toplanıp bana talepte bulunsaydınız, ben de her insana istediğini verseydim, bu, benim nezdimde olandan, iğnenin denize batırıldığı zaman hasıl ettiği eksilme kadar bir noksanlık ancak meydana getirirdi.

Ey kullarım! Bunlar sizin amelleriniz, onları sizin için sayıyorum. Sonra bunların karşılığını size ödeyeceğim. Öyleyse sizden kim bir hayırla karşılaşırsa Allah'a hamd etsin. Kim de hayır değil de başka bir şey bulursa, kendinden başka bir şeyi levmetmesin (kınamasın, başına geleni kendinden bilsin)." [Müslim, Birr 55, (2577); Tirmizî, Kıyamet 49, (2497).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, bu hadislerinde Rab Teala'dan naklen bazı İslamî hakikatları beyan etmektedir. Bu çeşit, manası Cenab-ı Hak'tan elfazı *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan olan hadislere hadis-i kudsî denmiştir. Sıhhat yönünden bu hadisin diğerlerinden bir farkı yoktur. Bunlar da senedlerine göre değerlendirilir. Sahih, hasen, zayıf ve hatta mevzu olabilir. Hüküm yönüyle de diğer hadislerden farklı bir imtiyaz taşımazlar. Zira, diğer hadislerin de *Resulullah*'a vahyi, gayr-ı, metluv olarak geldiği alimlerin müşterek görüşüdür. Hadis-i kudsilerde "Rabbim buyuruyor" üslubuyla medar-ı bahs edilen meselelerin diğer hadislerle de ifade edildiği gözönüne alınırsa iki hadis çeşidi arasında temelde bir üslub farklılığından başka bir şeyin olmadığı anlaşılır: Kudsî hadis daha çarpıcı, daha dikkat çekici bir beyan üslubuna sahiptir.

2- Bu hadis, mühim esaslara şamil olduğu için usul-i İslam'dan mühim bir asıl kabul edilmiştir. İslam'ı öz olarak ifade eden mühim rivayetlerden biridir. Bunun üzerine müstakil şerh te'lif edenler olmuştur. *Ebu İdris el-Havlânî*'nin bunu rivayet ederken, hürmeten, ta'zimen diz çöktüğü, Ahmed İbnu Hanbel merhumun *"Şam ehlinin bundan daha şerefli başka bir hadisleri yoktur"* dediği rivayet olunur.

3- Hadiste, Cenab-ı Hakk'ın zulmü kendisine haram kıldığı belirtilmektedir. Alimler, Allah'ın zulme yer vermesini akıl dışı kabul ederler, "müstahildir" derler. Nasıl müstahil olmasın ki, bütün kâinatın mülkü Allah'a aittir. Kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Allah Teala hazretlerinin bir eksiği, bir ortağı yok ki, onu, ortağının mülkünden alarak, zulmederek tamamlasın.

Allah kendisi zulmetmediği gibi, insanların da zulümden kaçınmalarını emretmektedir. Allah'ın en ziyade sevmediği şeylerden biri zulümdür. Öyle ki, bu, bazı hadislerde cezası derhal verilecek amel olarak ifade edilmiştir. Allah'ın hoşlanmadığı zulüm mutlaktır. Mü'mine karşı işlenmiş, kâfir veya fasığa karşı işlenmiş farketmez, hepsi haramdır.

4- Hadiste geçen *"Hepiniz dalalettesiniz"* tabiri *"Her çocuk fıtrat üzere doğar"* hadisine muhalif görünüyor ise de, bu hadiste peygamber gelmezden önceki durumun kastedilmiş olabileceği veya "insanlar tabiatlarındaki şehvet, rahat düşkünlüğü gibi zaafları ve adem-i tefekkür halleri üzerine bırakılsalar dalalete düşerlerdi" manası kastedilmiş olabileceği belirtilerek arada bir tezadın olmayacağı gösterilmiştir.

5- Denize batırılan iğneye bulaşacak suyun denizde meydana getireceği azalma, Cenab-ı Hakk'ın zenginliğini ifadede bir temsildir. İdraki zor hakikatlerin bu tarz temsillerle ifadesi, ayet ve hadiste sıkça yer verilen bir üsluptur. Deniz, bilinen şeylerin en büyüğü, iğne ise en küçüğüdür. Aslında iğne batırmakla denizde hiçbir eksilme hasıl olmaz. Bu örfî teşbih Cenab-ı Hak'ın zenginliğinin sonsuzluğnu ifadede gayet muvafıktır.

6- Hadisin son kısmı, fevkalâde ehemmiyet taşıyan bir İslam telakkisi veriyor: Mazhar olunan her hayrı Allah'tan bilip hamdetmek, maruz kalınan bütün şer ve kötülükleri kendinden bilip tevbe etmek. Bu ölçüyü hakkıyla anlayıp, istenen seviyede hayatına tatbik edemeyen kimseler dinimizce ciddiyeti belirtilen bir kısım vartalara düşebilirler: Hayrı kendinden bilen ucba ve fahra düşer; şerri kendinden bilmeyen, kendini düzeltme istikametinde bir aksiyona geçme yerine, kaderi tenkid, içtimâî, fizikî şartları itham gibi ataletlere düşer, başını kayalara vurur. Her iki halden de Allah'a sığınırız.

5364 ٢– وعن أُبَيّ بن كعب رضي الله عنه قال: [كَانَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ إذَا ذَهَبَ ثُلُثَا اللَّيْلِ قَامَ فقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللّهَ، اذْكُرُوا اللّهَ. جَاءَتِ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ. جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ. قَالَ أُبَيٌّ، قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّهِ، إنِّي أُكْثِرُ الصَّلاَةَ عَلَيْكَ، فَكَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلاَتِي؟ قَالَ: مَا شِئْتَ؛ قُلْتُ الرُّبُعَ؟ قَالَ: مَا شِئْتَ، وإنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيرٌ لَكَ؛ قُلْتُ: النِّصْفَ؟ قَالَ مَا شِئْتَ، وإنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيرٌ لَكَ؛ قُلْتُ: الثُّلُثَيْنِ؟ قَالَ: مَاشِئْتَ، وإنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيرٌ لَكَ؛ قُلْتُ: أَجْعَلُ لَكَ صَلاَتِي كُلَّهَا؟ قَالَ: إذاً تُكْفَى هَمَّكَ ويُغْفَرُ ذَنْبُكَ]. أخرجه الترمذي.

« الرَّاجِفَةُ » النفخة الأولى التي يموت بها الخلائق.

و« الرَّادِفَةُ » النفخة الثانية التي يحيون بها يوم القيامة.

2. (5364)- *Ubey İbnu Ka'b* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* gecenin üçte ikisi geçince kalkar ve: *"Ey insanlar! Allah'ı zikredin! Allah'ı zikredin! "Sarsıcı" kesinlikle gelecektir; "takipçi" de onun arkasından gelecektir. Ölüm, içindeki (şiddet ve sıkıntı)larla gelecek, (öyleyse ahirete hazırlanın!)"* derdi.

Übey devamla dedi ki:

"Ey Allah'ın Resulü dedim, ben sana çok salat oku(mak isti)yorum. (Duamda) ne miktarını sana salat u selam yapayım?"

"Dilediğin kadar!" buyurdular.

"Dörtte bir (yeter mi)?" dedim.

"Dilediğin kadar!" buyurdular, *"Eğer artırırsan, bu senin için daha hayırlı!"* dediler.

"Üçte iki(ye ne dersiniz?)" dedim.

"Dilediğin kadar!" buyurdular, *"Eğer artırırsan, bu senin için daha iyi!"* dediler.

"(Kendim için dua ettiğim vaktin) tamamını size salât u selam okumaya ayırayım mı?" dedim.

"Bu takdirde, (dünyevî ve uhrevî) dilediğin kabul edilir, günahın affedilir!" buyurdular." [Tirmizî, Kıyamet 24, (2459).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen ve sarsıcı diye çevirdiğimiz kelime râcifedir. Şarihler, bununla nefha-i ûlâ denen *İsrafil aleyhisselam*'ın yapacağı birinci üfürmenin kastedildiğini söylerler. Bu üfleme ile bütün canlılar ölecektir.

Takipçi diye çevirdiğimiz râdife ise, nefha-i saniye de denen ikinci üfleme diye açıklanmıştır. Bununla kıyamet günü dirilme vukua gelecektir.

Bu ibareler, Naziat suresinde geçen يوم ترجف الـراجفة تتبعها الـرادفة **"O gün sarsan sarsacak, onun takipçisi de peşinden gelecek"** (Naziat 6-7) ayetlerine bir işaret vardır. Müfessirler burada birinci ve ikinci nefhanın kastedildiğini belirtmişlerdir. Gelecek diye, gelecek zamanla ifade ettiğimiz fiilin aslı geçmiş zamanlardır, vukua geleceği kesin olması sebebiyle, aynen olmuş gibi geçmiş zamanla ifade edilmiştir.

2- *"Ölümün içindeki"*nden maksat, can çekişme anında kabirde ve daha sonraki safhalarda karşılaşılacak sıkıntılı ve şiddetli hallerdir.

3- Hadiste *Resulullah*'a çok salavat okumanın fazileti görülmektedir. Hadis, dua etme sırasında kişinin, nefsi için şunu bunu talep edinceye kadar, Resulullah'a salat u selam okuması, hem dünyevî ve hem de uhrevî muradlarına ermede daha müessir, daha kârlı bir hareket olacağını haber vermektedir.

İslam alimleri, nassa dayanarak, salavatın Allah katında en makbul bir dua olduğunu kabul ederler. "Öyleyse derler, Müslüman dünyevî veya uhrevî, her ne talep edecekse, önce makbul olan salavatı sıkça okumalı, sonra dileklerini ifade etmeli, dileklerini tekrar salavat takip etmelidir." Makbul iki dua arasında yapılacak duanın, kabule daha yakın olduğunu belirtirler.

Dua edebi ile ilgili olarak şunu da belirtelim ki, gerek salavat duamız ve gerekse diğer taleplerimiz için, önce istiğfarla manevî bir temizlik yapmamız bu manevî temizlikten sonra salavat okumaya geçmemiz tavsiye edilmiştir.

5365 ٣ - وعن عُقْبَةَ بن عامرٍ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْماً فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ الَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: إِنِّي فَرَطٌ لَكُمْ، وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإِنِّي وَاللهِ أَنْظُرُ الَى حَوْضِي الآنَ، وَإِنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الأَرْضِ، وَإِنِّي وَاللهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي، وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنَافَسُوا فِيهَا]. أخرجه الشيخان.

« الفرط » السابق في السير الى الماء، والمراد أني لكم سابق فإذا قدمتم عليّ وجدتموني انتظركم.

« المنافسة » المغالبة على تحصيل الشئ والانفراد به.

3. (5365)- *Ukbe İbnu Amir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir gün çıkıp Uhud şehidlerine cenazelere kıldığı namazla namaz kıldı. Sonra minbere geçti:

"Ben dedi, sizden önce (havuzun başına) varacağım ve ben size şahidlik yapacağım. Şimdi, şu anda ben, vallahi havzımı görüyorum. Bana arzın hazinelerinin anahtarları verildi. Vallahi ben artık sizin benden sonra şirke düşmenizden korkmuyorum. Fakat sizin dünya hususunda birbirinizle rekabete, çekememezliğe düşmenizden korkuyorum."[Buhârî, Rikak 53, 7, Cenaiz 73, Menakıb 25, Megazi 17, 27; Müslim, Fezail 30, (2296).]

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivayetlerde *Resulullah*'ın bu namazı Uhud şehidlerine, *Uhud Savaşı*'ndan (yuvarlak hesap) sekiz yıl sonra kıldığı belirtilir. Ri-

vayet, şehidlerin ardına namaz kılınabileceğine bir delil kabul edilmiştir. *Tahavi* der ki: "Resulullah'ın şehidler üzerine namaz kılmasının üç manası olabilir:

★ Bu hadis, onlara namaz kılmayı terketmesini neshetmiş olabilir.

★ Şehidler için namazın bu mezkur müddetten sonra kılınabilmesi sünnettir.

★ Namaz şehidler hakkında, diğer insanlara nazaran caizdir. Çünkü diğerleri hakkında farzdır.

Hülasa bu ihtimallerden hangisi esas olursa olsun, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın Uhud şehidlerine kılmış bulunduğu bu namazla, şehidler üzerine namaz sübut bulmuştur." Tahavi devamla der ki: "Bu hususta, günümüzde ihtilaf edenlerin sözü daha çok şehidlerin defninden önceki namazları hakkındadır. Definden sonra namaz sabit olunca, definden önce kılınması (haydi haydi caizdir ve) evladır."

İbnu Hacer, Tahavi'nin yorumunu isabetli bulmayarak, şu mülahazayı dermeyan eder: "Şehide namaz kılınmaz" diyenlerin dayandığı ihtimaller de var:

★ *Resulullah*'ın kıldığı namaz, onun hasaisinden olmasın?

★ Rivayette geçen salat (namaz) kelimesi dua manasını taşımasın? (Çünkü salat hem namaz, hem de dua manasında kullanılan bir kelimedir.)

Ayrıca bu rivayet umumi bir prensipten ziyade belli bir hadiseyi aksettiriyor. Öyleyse bunu ta'mim edip "şehide namaz kılınmaz" diye kesinlik kazanan bir prensibi kaldıran bir içtihada nasıl gidilir?" Nevevî de bu görüşte olmak üzere: "Buradaki "salat"tan murad duadır. Bunun "ölülere yapılan şekilde" olmasının manası "Aleyhissalâtu vesselâm'ın şehidlere, ölüler hakkında yapmayı âdet edindiği dualar gibiydi" demektir" der.

2- Hadiste geçen havz, *kevserdir*. Havz inancı, Müslümanların ahiret inancının bir parçasıdır. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* havzla ilgili pek çok beyanlarda bulunmuştur. Birkısım alimler, bazı hadisleri esas alarak "ahirette kevseri olmak, peygamberlerden sadece bizim peygamberimize mahsus bir imtiyazdır" demiştir. Ancak diğer bazı hadislere göre, her peygamberin cennette bir havzı olacak, ümmetiyle orada buluşacak. Peygamberler orada toplanan ümmetlerinin çokluğuyla övünecekler. Ama, bazı ümmetler çok olduğu halde, bazıları az olacak; kimisi bir grup, kimisi birkaç kişi, kimisi iki, bir kişilik ümmete sahip olacak, hatta tek ümmeti olmayan peygamber de bulunacak. *Aleyhissalâtu*

vesselâm sözünü وإني لأكثر الأنبياء تبعاً يوم القيامة "*Kıyamet günü, tabisi en çok olan peygamber ben olacağım*" diye tamamlar.

Havuzla ilgili hadisler elliden fazla sahabe tarafından rivayet edilmiştir.

Rivayetler arasındaki farklılık, bazı alimleri: "Resulullah'ın havzı ikidir; biri mevkıf denen hesap vermek üzere insanların toplandığı meydandadır, diğeri de cennettedir. Birinin etrafında, sırat köprüsünden geçilmezden önce buluşacaktır, diğerinde ise, sırattan sonra buluşulacaktır. Bu, cennetteki havz-ı kevserdir" şeklinde yoruma sevketmiştir.

3- Bazı alimler, sadedinde olduğumuz hadisi *Resulullah*'ın mucizelerinden biri olarak değerlendirmişlerdir.

5366 ٤- وعن أبي كبشة الأنماري قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: ثَلاَثَةٌ أُقْسِمُ عَلَيْهِنَّ وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً فَاحْفَظُوهُ! مَا نَقَصَ مَالٌ مِنْ صَدَقَةٍ، وَلاَ ظُلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً فَصَبَرَ عَلَيْهَا إلاَّ زَادَهُ اللّٰهُ بِهَا عِزّاً، وَلاَ فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْئَلَةٍ إلاَّ فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ].

أخرجه الترمذي.

4. (5366)- *Ebu Kebşe el-Enmârî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"*Üç şey vardır, (bunların doğruluğu hususunda size) yemin ederim. Ayrıca bir de hadis söyleyeceğim, bunları iyi belleyin: Kişinin malı sadaka sebebiyle eksilmez. Bir kula haksız zulüm yapılır o da sabrederse, Allah onun izzetini (dünya ve ahirette) mutlaka artırır. Bir kul dilenme kapısını açtı mı, onunla birlikte Allah da o zavallıya fakirlik kapısını açar.*" [Tirmizi, Zühd 17, (2326).]

5367 ٥- وزاد في رواية: [وَمَا تَوَاضَعَ عَبْدٌ لِلّٰهِ إلاَّ رَفَعَهُ اللّٰهُ، وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً فَاحْفَظُوهُ؛ إنَّمَا الدُّنْيَا لأَرْبَعَةِ نَفَرٍ: عَبْدٌ رَزَقَهُ اللّٰهُ مَالاً وَعِلْماً فَهُوَ يَتَّقِي فِي مَالِهِ رَبَّهُ، وَيَصِلُ بِهِ رَحِمَهُ، وَيَعْلَمُ أنَّ لِلّٰهِ فِيهِ حَقّاً، فَهذَا بِأفْضَلِ الْمَنَازِلِ؛ وَعَبْدٌ رَزَقَهُ اللّٰهُ عِلْماً وَلَمْ يَرْزُقْهُ مَالاً فَهُوَ صَادِقُ النِّيَّةِ، يَقُولُ لَوْ أنَّ لِي مَالاً لَعَمِلْتُ عَمَلَ فُلاَنٍ، فَهُوَ بِنِيَّتِهِ، فَأجْرُهُمَا سَوَاءٌ، وَعَبْدٌ رَزَقَهُ اللّٰهُ مَالاً وَلَمْ يَرْزُقْهُ عِلْماً فَهُوَ يَخْبِطُ فِي مَالِهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ،

لاَ يَتَّقِي فيه رَبَّهُ، وَلاَ يَصِلُ فيه رَحِمَهُ، وَلاَ يَعْلَمُ للهِ فيه حَقّاً فهذا بأخْبَثِ الْمَنَازِلِ، وَعَبْدٍ لَمْ يرزقه اللهُ مَالاً وَلاَ عِلْماً؛ فَهُوَ يَقُولُ: لَوْ أنَّ لِي مَالاً لَعَمِلْتُ فيه بِعَمَلِ فُلاَنٍ فَهُوَ بِنِيَّتِهِ وَوِزْرُهُمَا سَوَاءٌ].

«الخَبطُ» فعل الشيء على غير نظام وكذلك في القول.

5. (5367)- Bir rivayette şu ziyade mevcuttur: *"Bir kul, Allah rızası için mütevazi olur, alçalırsa Allah onu mutlaka yüceltir. Size bir hadis söyleyeceğim, onu iyi belleyin: "Dünya dört kişi içindir:*

★ *Bir kul vardır, Allah kendisine mal ve ilim vermiştir de kul, malı hususunda Allah'tan korkmakta, (mal ve ilmi kullanarak) sıla-ı rahm yapmakta, (mal ve ilimde) Allah'ın hakkı olduğunu bilmektedir; işte bu kimse en faziletli bir makamdadır.*

★ *Bir kul vardır. Allah ona ilim vermiştir, mal vermemiştir, ama iyi niyetlidir ve "Malım olsaydı onu falan kişi gibi (hayırda) harcardım" der. İşte bu kimse niyetindekini yapmış gibi sevaba nail olur, ikisi de eşit şekilde ücrete konar.*

★ *Bir kul vardır Allah ona mal vermiştir, fakat ilim vermemiştir. Malını cahilane harcar. Malı hususunda Rabbinden korkmaz. (Cimriliği, cahilliği sebebiyle) malıyla sıla-ı rahim yapmaz; malında Allah'ın da hakkı olduğunu hiç düşünmez. İşte bu kimse, mertebelerin en düşüğündedir.*

★ *Bir kul vardır, Allah ona ne ilim ne de mal vermiştir ama: "Eğer malım olsaydı, onunla filan kimsenin yaptıklarını ben de yapardım der. Bu da niyetiyle muamele görür. Niyet ettiği kimsenin vebalini aynen elde eder."* [Tirmizî, Zühd 17, (2326); İbnu Mace, Zühd 21, (4228).]

AÇIKLAMA:

Hadis, bir kimse cahil ve fakir bile olsa niyetiyle, alim ve zengin kişilerin sevap veya günahlarını aynen kazanabileceğini anlatmaktadır. Nitekim bir sahih hadiste *"Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır"* buyrulmuştur. Şu halde elde edilmesi zor olan, mesuliyetli olan ilim, mal gibi nimetlerden mahrum olan mü'mine alim ve zenginin uhrevî kazancını zahmetsiz elde etmenin yolu gösterilmektedir. İyi bir niyet! Mü'min akil davranarak farzlarını hakkıyla yerine getirdikten sonra himmetini yüce tutup, hayırlı işlere niyet etti mi, fiilen yapmasa bile örnek edindiği,

özlediği mümtaz büyüklerin sevabına iştirak edebilir. Burada, özlenen örnek alınacak olan kişilerin de mümkün mertebe daha büyük olanlarının seçilmesine teşvik var.

Tabii ki aksi durum da mevzubahis. Kişi, fakir ve cahil haliyle, "param olsaydı da falanca gibi yaşasaydım" diye dünyevî hayat yaşayan, dinle diyanetle alâkası olmayan bir kısım sefil meşhurlara özlem duyup, onların tarzına özenebilir. Bu da onun kötülüklerine iştirak etmiş olur. Cenab-ı Hak mü'minleri bu çeşit ziyanlardan muhafaza buyursun.

Son olarak şu noktayı belirtmemiz gerekir: Mü'minin sade bir niyetle alim ve zengin kimselerin -yani fiilen yapmaya güç yetiremeyeceği işlerin- sevabını elde edebilmesi için, gücü dahilinde olan hayırlardan geri kalmaması gerekir. Yani farz olan ibadetlerini yapmalıdır. Gücü yettiği halde farzlarını bilemeyen, haramlardan kaçınmayan insanın niyetiyle, bu hadiste vaad edilen yüce sevaplara ermesi de uzak bir ihtimal olur.

5368 ٦- وعن أنس رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ كَانَتِ الآخِرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ، وَجَمَعَ عَلَيْهِ شَمْلَهُ وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ. وَمَنْ كَانَتِ الدُّنْيَا هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَفَرَّقَ عَلَيْهِ شَمْلَهُ، وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إلاَّ مَا قُدِّرَ لَهُ. فَلاَ يُمْسِي إلاَّ فَقِيراً، وَلاَ يُصْبِحُ إلاَّ فَقِيراً، وَمَا أَقْبَلَ عَبْدٌ عَلَى اللهِ بِقَلْبِهِ إلاَّ جَعَلَ اللهُ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ تَنْقَادُ إلَيْهِ بِالْوُدِّ وَالرَّحْمَةِ، وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ خَيْرٍ إلَيْهِ أَسْرَعَ].

أخرجه الترمذي.

6. (5368)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kimin arzusu ahiret olursa, Allah onun kalbine zenginliğinden koyar ve işlerini derli toplu kılar, artık dünya ona hakir gelmeye başlar. Kimin hedefi de dünya olursa, Allah iki gözünün arasına (dünyanın) fakirliğini koyar, işlerini de darmadağınık eder. Netice olarak, dünyadan da eline, kendisine takdir edilmiş olandan fazlası geçmez." [Tirmizi, Kıyamet 31, (2467).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, *Aleyhissalâtu vesselâm,* dünyayı asıl hedef edinen insanın, dünyalık için, nasıl şu iş, bu iş derken darmadağan olduğunu, her

şeye rağmen takdir edilenden fazla birşey de elde edemediğini anlatmaktadır. Asıl hedefi ahiret olan kimselere de dünya karşısında nasıl bir tavır takınmaları gerektiğini gösteriyor: Dünyalığa hırs göstermemek, kanaatkâr olmak, fazla çeşitli işlerde dağılmamak. İşlerin çokluğu insanın aklını, fikrini, zihnini onlarla meşgul edecektir. Dünyayı birinci hedef yapanı derhal hırs bürüyecektir. Hırs, onu aklına gelen, teşebbüs gücü çerçevesinde gördüğü her işin peşine takacaktır. Derken meşguliyetlerin içinde boğulacak, uhrevî hazırlık şöyle dursun, dünyayı da yeterince yaşayamayacaktır.

Hadiste, dünyayı esas gaye yapanların iki gözünün arasına *dünyalığa karşı* fakrın konmuş olması, üzerinde düşünülmesi gereken psikolojik bir prensiptir.

Hadis, gerçekten biri ehl-i dünya, diğeri muttakî iki kişinin ruh hallerini ve dünyevî yaşayışlarını tasvir ettiği gibi, ehl-i takvaya da nasıl hareket etmesi gerektiği hususunda yol göstermektedir.

5369 ٧– وعن ابي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: يَقُولُ اللّٰهُ تَعَالى: يَا ابْنَ آدَمَ، تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمْلأْ صَدْرَكَ غِنًى وَأَسُدَّ فَقْرَكَ. وإِنْ لاَ تَفْعَلْ مَلأْتُ يَدَيْكَ شُغْلاً وَلَمْ أَسُدَّ فَقْرَكَ]. أخرجه الترمذي.

7. (5369)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* dediler ki:

"Allah Teala hazretleri şöyle buyurdular:

"Ey ademoğlu! Kendini ibadetime ver, gönlünü zenginlikle doldurayım, fakrını kapayayım. Böyle yapmazsan ellerini meşguliyetle doldururum, fakrını da kapamam." [Tirmizî, Kıyamet 31, (2467); İbnu Mace, Zühd 2, (4107).]

AÇIKLAMA:

Bu kudsî hadis, ihlasla ibadete yönelen kimselere Cenab-ı Hakk'ın gönül zenginliği vereceğini haber veriyor. Bazı hadislerde gerçek zenginlik gönül zenginliği olarak ifade edilmiştir. لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ اِنَّمَا الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ *"Hakiki zenginlik mal çokluğu değildir. Bilakis, zenginlik kalb zenginliği, gönül tokluğudur."* Kalp zenginliğine eremeyen kimselerin, -insanlardaki insiyakî olan madde hırsı sebebiyle- iki vadi dolusu altına malik olsa bile bir üçüncü vadiyi talep ettirecek bir açgözlülük içerisinde

olacağı yine hadislerde ifade edilmiş bulunan hakikatlerdir. Sadedinde olduğumuz hadis, insanoğlunu bu fıtrî zaafın vartalarından kurtaracak çareyi göstermektedir: Hayatını hakiki kulluk manasına göre tanzim etmek... Bu tanzim, her şeyden önce niyet işidir. Kişi, niyeten, her hareketinin Allah yolunda, Allah'ın rızasına uygun, ibadet manasında olmasını düşünmelidir. Bu takdirde ticaret hayatı da, ziraat hayatı da, ilim hayatı da ibadet yerine geçer. Bu ihlasa ermedi mi, ibadeti bile riyaya dönüşebilir, el-iyazu billah.

5370 ٨- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ! مَالَنَا إِذَا كُنَّا عِنْدَكَ رَقَّتْ قُلُوبُنَا وَزَهِدْنَا فِي الدُّنْيَا، وَكَانَتِ الآخِرَةُ كَأَنَّهَا رَأْيُ عَيْنٍ، وَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ فَعَافَسْنَا أَهْلِينَا وَشَمَمْنَا أَوْلَادَنَا أَنْكَرْنَا أَنْفُسَنَا. فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَوْ تَدُومُونَ عَلَى حَالِكُمْ عِنْدِي لَزَارَتْكُمُ الْمَلَائِكَةُ فِي بُيُوتِكُمْ، وَلَصَافَحَتْكُمْ فِي طُرُقِكُمْ، وَلَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ اللهُ بِكُمْ وَلَجَاءَ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ يُذْنِبُونَ وَيَسْتَغْفِرُونَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ]. أخرجه الترمذي.

8. (5370)- Yine *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resulü dedik, senin yanında iken kalplerimiz maneviyatta rikkate gelip inceliyor, dünyaya karşı alâkamız kesiliyor ve ahireti sanki görmüş gibi oluyoruz. Yanınızdan ayrılınca ailemizle ünsiyet edip çocuklarımızı kokladık mı, önceki halimizi inkar ediyoruz, bunun sebebi nedir?"

Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi:

"Eğer siz, ayrıldıktan sonra da yanımdaki halinizi devam ettirseydiniz, melekler sizi evlerinizde ziyaret eder, yollarda sizinle müsafahada bulunurdu. Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi toptan yokeder, günah işleyip istiğfar edecek yeni bir mahluk yaratır ve onları mağfiret ederdi." [Tirmizî, Cennet 2, (2528); İbnu Mace, Siyam 48, (1752).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, insan tabiatının her zaman aynı halette, aynı kesafeti muhafaza eden dinî doygunlukla olamayacağını ifade etmektedir. *Aleyhissalâtu vesselâm,* bazı haricî şartlarla kesif bir dinî halete girilebileceğini, o şartların değişmesiyle bu kesafetin azalacağını ve bunun normal karşılanması gerektiğini, insan olarak aynı dinî kesafet üzere yaşamanın mümkün olamayacağını ve hatta böyle bir şeyi talep etmemenin

daha doğru olacağını belirtmektedir. Dahası, Müslim'de gelen bir rivayette Hanzala İbnu'r-Rebi'in Resulullah'ın yanında ayrıldıktan sonra dinî heyecanının zayıflamasını münafıklaşma olarak değerlendirip, halini Resulullah'a şikayet ettiğini görüyoruz. *Resulullah* ona لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي وَفِي الذِّكْرِ لَصَافَحَتْكُمُ الْمَلاَئِكَةُ عَلَى فُرُشِكُمْ *"Eğer siz, hep benim yanımda olduğunuz şekilde devam etseniz ve zikir halinde bulunsanız melekler sizinle yataklarınızda, yollarda müsafaha ederdi"* diyerek dışarıdaki değişme halinin münafıklık olmadığını, bunun tabii olduğunu ifade buyurur; Hanzala'yı ve bareberindekileri teselli eder.

2- Hadiste geçen ikinci ana fikir, günah işlemenin insan tabiatından gelen bir şe'niyet olduğudur. Mü'min için, günah işlemesinden çok, tevbe etmemesi daha ciddi bir durumdur. İnsanlar hiç günah işlemeyecek duruma gelseler, yaratılış hikmetlerinin dışına çıkma gibi bir durum hasıl olacaktır. Cenab-ı Hakk Rezzak isminin gereği olarak rızka muhtaçları yarattığı gibi, Tevvab ve Gaffar isimlerinin gereği olarak da tevbe edecek, istiğfar edecek mahluklar yaratacaktır. Bu isimlerin tecellisi için tevbe, istiğfar şartları ve sebepleri olacaktır. Ayrıca kişinin kendini günahsız bilerek Allah'a karşı *ucba, fahra, naza* düşmesi ciddi bir vartadır. Günah işlemiş olarak tevbe, istiğfar ve niyaz ile Allah'a iltica ve yönelmesi daha iyi bir durumdur, kulluk edebine daha muvafıktır.

5371 ٩– وعن شَدَّادِ بن أَوْسٍ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللهِ]. أخرجه الترمذي.

« دَانَ نَفْسَهُ » أى حَاسَبَهَا.

9. (5371)- *Şeddad İbnu Evs* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Akıllı kimse, nefsini muhasebe eden ve ölümden sonrası için çalışandır. Aciz de, nefsini hevasının peşine takan ve Allah'tan temennide bulunan kimsedir." [Tirmizî, Kıyamet 26, (2461).]

AÇIKLAMA:

Akıllı diye tercüme ettiğimiz kayyis, "işlerini iyi çeviren", "işlerini rıfkla, tatlılıkla yürüten", "hayra ulaşmakta en iyi kararı veren" gibi manalara da gelmektedir. Şu halde nefis muhasebesi bu vasıflara uyan bir

davranış olmaktadır. İbnu Arabî der ki: "Büyüklerimiz, konuştuklarını ve yaptıklarını bir deftere yazarak, yatsıdan sonra kendilerini muhasebeden geçirirlerdi. Deftere bakıp kendilerinden sadır olan söz ve fiil hepsini gözden geçirirlerdi. Bunlardan tevbe gerekenler için tevbe, istiğfar gerekenler için de istiğfar, şükür gerekenler için de şükrederlerdi. Onlar bu muhasebeyi yaptıktan sonra uyurlardı."

Acizin Allah'tan temennisi bazı kuruntulardır. Yani, nefsine uyup, günahlarda ısrar ettiği, tevbe edip dönüş yapmadığı halde, Allah'ın kendisini affedeceği, cennetine koyacağı hususundaki temenni ve ümiddir.

5372 ١٠– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: بَادِرُوا بالأعْمَالِ سَبْعاً؛ هل تنتظرونَ إلاَّ فقراً منسياً، أوْ غنىً مطغياً، أو مرضاً مفسداً، أوْ هرماً مُفنداً، أو موتاً مجهزاً، أوِ الدَّجَّالَ، فشرُّ غائبٍ ينتظرُ، أو السَّاعةَ أدهى وأمرُّ].

أخرجه الترمذي والنسائي.

يقال «أفند الشيخ» إذا خرج بالكلام عن سنن الصحة.

و«الموت المجهز» السريع.

10. (5372)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: "Yedi şeyden önce amelde acele edin:

★ *Unutturucu fakirliği mi bekliyorsunuz?*

★ *Tuğyan ettirip azdırıcı zenginliği mi bekliyorsunuz?*

★ *İfsad edici hastalığı mı bekliyorsunuz?*

★ *Aklınızı götürecek ihtiyarlığı mı bekliyorsunuz?*

★ *Ani ölüm mü bekliyorsunuz?*

★ *Deccali mi bekliyorsunuz. Bu beklenen gaib bir şerdir.*

★ *Yoksa kıyameti mi bekliyorsunuz? Kıyamet ise hepsinden kötü, hepsinden daha acıdır."* [Tirmizî, Zühd 4, (2308); Nesâî, Cenaiz 123, (4, 4).]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dindeki ihmali sebebiyle mü'mini tevbih (azarlama) üslubuyla, hayırlı amellerde bulunmakta gecikmemek gerektiğini ders veriyor. Hadiste sayılan yedi hallerden birkısmı hemen gelebilecek durumdadır. Onlardan biri geldi mi hayır

yapma imkanı kalmayacaktır. Öyleyse, bu musibetli durumlar gelip çatmadan elinizdeki fırsatı hayır işlemede değerlendirin denmiş olmaktadır.

5373 ١١– وعن حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: الْخَمْرُ جِمَاعُ الإِثْمِ، وَالنِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ، وَحُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ]. أخرجه رزين.

« جماع الإثم » أى مجمعة ومظنته.

و« الحبائل » الشراك التي يصطاد بها.

11. (5373)- *Hz. Huzeyfe* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Hamr (sarhoş edici içki), günahın her çeşidinin kaynağıdır. Kadın, şeytanın oltasıdır, dünya sevgisi her çeşit hatanın başıdır." [Rezin tahriç etmiştir.]

5374 ١٢– وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ، وَأَكْثِرْنَ مِنَ الإِسْتِغْفَارِ فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ. فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ جَزْلَةٌ: وَمَا لَنَا أَكْثَرُ أَهْلِ النَّارِ؟ قَالَ: تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ. مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلٍ وَدِينٍ أَغْلَبَ لِذِي لُبٍّ مِنْكُنَّ. قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، وَمَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ وَالدِّينِ. قَالَ: أَمَّا نُقْصَانُ الْعَقْلِ: فَشَهَادَةُ الْمَرْأَتَيْنِ تَعْدِلُ شَهَادَةَ رَجُلٍ، فَهَذَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ، وَتَمْكُثُ اللَّيَالِي مَا تُصَلِّي، وَتُفْطِرُ فِي رَمَضَانَ، فَهَذَا نُقْصَانُ الدِّينِ]. أخرجه مسلم.

« العَشِيرُ » المعاشر، والمراد به هنا الزوج.

و« كُفْرُهُنَّ إياه » جحدهن إحسانه إليهن.

12. (5374)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (bir bayram namazında kadınlar tarafına geçerek):

"Ey kadınlar cemaati! (Allah yolunda) sadakada bulunun, istiğfarı çok yapın. Zira ben siz kadınların cehennemde çoğunluğu teşkil ettiğini gördüm" buyurdular. Dinleyenlerden cesaretli bir kadın:

"Niye cehennemliklerin çoğunu kadınlar teşkil ediyor, neyimiz var?" diye sordu. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Ağzınızdan kötü söz çıkıyor ve kocalarınıza karşı nankörlük ediyorsunuz. Aklı ve dini eksik olanlar arasında akıl sahibi erkeklere galebe çalan sizden başkasını görmedim!" dedi. O kadın tekrar:

"Ey Allah'ın Resulü! Aklı ve dini eksik ne demek?" diye sorunca Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:

"Aklı noksan tabiri, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasını ifade eder. Dinlerinin eksik olması tabiri de onların (hayız dönemlerinde) günlerce namaz kılmamalarını, Ramazan ayında oruç tutmamalarını ifade eder." [Buhârî, Hayz 6, Zekat 44, İman 21, Küsûf 9, Nikah 88; Müslim, Küsûf 17, (907), İman 132, (79); Nesâî, Küsuf 17, (3, 147); Muvatta, Küsuf 2, (1, 187).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)*, bu hadislerinde kadınları manen en ziyade ziyana atan fıtrî zaaflarına dikkat çekmektedir. En ziyade diyoruz çünkü cehennemdeki çokluklarının sebebi bu zaafa bağlanmaktadır. O zaaf da: Kötü sözü çabukça, çokça sarfetmeleri, kocalarına karşı nankörlükleri, erkeklerin aklını çelici olmaları. Erkekleri günaha attıkları için, sebep olmadan dolayı kendilerine mesuliyet gelmektedir.

2- Hadis, ilk nazarda, kadınlara karşı her zaman her yerde görülen istihfaf edici bir tavır taşıyor gibi gelebilir. Fakat aslında, bunu söylemek hadisteki inceliği kavramamak olur. *Resulullah*, kadınlarda tabii olarak mevcut, fakat farkında olamadıkları zaaflarını göstererek, şuurlu olarak o zaaflarının üzerine gidilmediği takdirde hasıl edecekleri zararın büyüklüğüne dikkat çekmiştir. Şöyle ki: Kadınlar annelik gibi, şefkat ve hissilik gerektiren bir vazife üzere yaratıldıkları için, birkısım hissiliklerde erkeklere nazaran daha üstündürler. Bu hissi güçlülüğün, beraberinde getirdiği yan zaaflar var. Bu zaaflar hususunda şuurlu olunmaz, irade ile yönlendirilmez ve tabii hallerine bırakılırsa sahibini zarara atıcı menfi tezahürleri olacaktır. *Resulullah* cehennemdeki sayı çokluğunun bu fıtrî zaaftan ileri geldiğini belirtmiştir.

Sözünü ettiğimiz fıtrî zaaf ayet-i kerime ile gündeme getirilmiştir: Onların şehadeti, birçok meselede erkeğin şehadetinin yarısına denktir: **"...Erkeklerden iki şahid yapın. Eğer iki erkek bulunmazsa, o halde razı (ve doğruluğuna emin) olacağınız şahidlerden bir erkekle iki kadın (yeter. Bu suretle) kadınlardan biri unutursa öbürünün hatırlatması (kolay olur)..."** (Bakara 282). Alimler, ayette geçen *"biri unutursa diğerinin hatırlatması"* ibaresinin, kadınların hadi-

şeyi zabt yönüyle zayıf olduklarına delil olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın bu ibare ile onların zaafına dikkat çektiğini söylerler. Mülk suresinde her şeyin gerçeğini, yaratanın bileceği belirtilir: أَلاَ يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ **"Yaratan mı bilmeyecek?"** (Mülk 14).

Kadınların aklen nakıs olduklarını söylemek; onları levmetmek, kınamak veya onlara herhangi bir hakaret manası taşımaz. Çünkü bu, yaratılıştan gelen bir hususiyettir. Bunun zikri, o zaafın getireceği fitneye karşı uyarma, tedbirli olmaya çağırma gayesini güder. Nitekim, abdest sırasında hususi dikkat sarfedilmediği takdirde kuru kalma tehlikesine maruz olan ökçeler için *Aleyhissalâtu vesselâm* وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ *"Ateşte yanacak o ökçelere yazık!"* demiştir. Aslında sadece ökçeler değil, diğer abdest uzuvlarına da "ateşten yazık!" var. İyi yıkanmazlarsa. Bu "iyi yıkanma" riskinin acı neticesi, iyi yıkanmama tehlikesine en ziyade maruz olan ökçeler zikredilerek gündeme getirilmiş, dikkatlere arzedilmiştir.

Kadınlar, kendilerini çokça ateşe atan zaaflarından bîhaber olduklarını "Niye cehennemliklerin çoğunu kadınlar teşkil ediyor?" şeklindeki sorularıyla ortaya koymuş olmaktadır.

Dikkat çekeceğimiz bir incelik, hadiste kadınların aklen nakıs olmaları sebebiyle ateşle tehdit edilmemiş olmalarıdır. Ateş tehdidi, "kötü sözü çok yapmaları", "kocalarına karşı küfranları", "erkeklerin aklını çelici olmaları" sebebiyle yapılmıştır.

Aynı şey dinî noksanlık için de söylenebilir. Bu da fıtrî bir durumun neticesidir. Hayız halinde Allah'ın yasaklaması ile namaz kılmazlar, oruç tutmazlar, dolayısıyla bu hal dahi onlar hakkında bir levm, bir ayıplama, tahkir ifade etmez. Kâmil ve nakıs olma işi nisbî bir durumdur. Ekmele nisbeten "kâmil" de noksan sayılır. Öyleyse hayız halinde namaz kılmayan kadın, kılana nisbetle dinen nakıstır. Burada şöyle bir soru akla gelir: Nasıl ki, hasta kimse, sağlıklı iken kıldığı nafilelerin sevabını, hastalık sebebiyle kılamasa da aynen aldığı gibi, hayızlı kadın da, Allah'ın emriyle, hayız müddetince kılmadığı namazın sevabını, kılmış gibi alabilir mi?

Nevevî bu soruya: "Zahire göre alamaz" diye cevap verir ve şöyle devam eder: "Hayızlı ile hasta arasında şu fark var; hasta kimse sağlıklı iken nafilelerini devam etmek niyetiyle yapmakta idi, hayızlı böyle değildir."

3- HADİSTE MEVCUT BAZI FAYDALAR:

1) Kadınların bayramlarda musallaya çıkmaları meşrudur.

2) İmam, halka sadaka verme emrinde bulunabilir.

3) Kadınlar namazgâhta hususi bir kısımda bulunabilir.

4) İmam kadınlara hususi va'z edebilir.

5) Nimetin inkarı haramdır.

6) Kötü sözü (lanet, beddua, kehanet, kırıcı kelam..) çokça kullanmak da haramdır. *Nevevî* bu hadise dayanarak nankörlük ve kaba sözlülüğü kebairden saymıştır.

7) Lanet yani Allah'ın rahmetinden uzak olmasını temenni etmek, muayyen bir şahıs hakkında ise caiz değildir.

8) Dinden çıkarmayan bir kısım günahlar hakkında "küfür" kelimesini kullanmak caizdir. Bu kullanış tağliz ve korkutma gayesini güder. Bu çeşit tağliz (ağır sözlerle caydırma) işi, hadislerde bazan imanın nefyi ile yapılmıştır.

9) Nasihatta, reddedilen, ayıplanan vasfın izalesi için, ağır tabirler kullanılabilir (tağliz). Ancak bunun belli bir şahsa tevcih edilmemesi gerekir.

10) Sadaka azabı defeder, kullar arasındaki günahlara kefaret olur.

11) Akıl, ziyade-noksan kabul eder. Herkesin aklı eşit değildir. Bunu, kadınlar hakkında kabul etmenin, onlara bir levm olmadığını az yukarıda belirttik. Azab da akıl noksanlığına değil, küfran, kötü söz, insanların aklını çelme gibi davranışlara terettüp etmektedir.

12) Dinin noksanlığı sadece günah hasıl eden davranışlardan ileri gelmez. Dinin noksan oluşu, (Nevevî'ye göre) izafi bir haldir.

13) Talebe hocasına, tabi olan metbuuna (tabi olduğu amirine) anlamadığı şeyi sorabilir, itiraz edebilir.

14) Hadis *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yüce ahlakını, müsamahasını, insanlara karşı rıfk ve mülayemetini de göstermektedir.

5375 ١٣ – وعن علي رَضِيَ اللهُ عنه أنَّهُ قال: [لاَ خَيْرَ في قِرَاءَةٍ لَيْسَ فيها تَدَبُّرٌ، وَلاَ عِبَادَةَ لَيْسَ فيها فِقْهٌ؛ الْفَقِيهُ كُلُّ الْفَقِيهِ مَنْ لَمْ يُقَنِّطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ وَلَمْ يُؤْمِنْهُمْ مَكْرَهُ وَلَمْ يَدَعِ الْقُرْآنَ رَغْبَةً عَنْهُ الى مَاسِوَاهُ]. أخرجه رزين.

13. (5375)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) demiştir ki: "Tefekkür edilmeden yapılan kıraatte, (beklenen) hayır yoktur. Fıkıh olmayan ibadette

(çok) hayır yoktur. Fakihlerin fakihi, halkı Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen ve Allah'ın mekrinden de emniyete salmayan ve insanları Kur'an'dan başka şeye rağbete sevketmeyen kimsedir." [Rezin tahric etmiştir.]

5376 ١٤ – وعن مالك أنّهُ بَلَغَهُ أنَّ عيسى ابْنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ قال: [لاَ تُكْثِرُوا الْكَلاَمَ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللهِ فَتَقْسُو قُلُوبُكُمْ، وَإنَّ الْقَلْبَ الْقَاسِي بَعِيدٌ مِنَ اللهِ، وَلكِنْ لاَ تَعْلَمُونَ، وَلاَ تَنْظُرُوا فِي ذُنُوبِ النَّاسِ كَأنَّكُمْ أرْبَابٌ، وَانْظُرُوا فِي ذُنُوبِكُمْ كَأنَّكُمْ عَبِيدٌ، فَإنَّمَا النَّاسُ مُبْتَلىً وَمُعَافىً، فَارْحَمُوا أهْلَ الْبَلاَءِ، وَاحْمَدُوا اللهَ عَلَى الْعَافِيَةِ].

14. (5376)- *İmam Malik*'e ulaştığına göre, Hz. İsa İbnu Meryem *(aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle buyurmuştur: "Allah'ın zikri dışında çok kelam etmeyin, kalpleriniz katılaşır. Çünkü katı kalp Allah'tan uzaktır, fakat bunu bilemezsiniz. Kendiniz efendiler imişçesine insanların günahlarına bakmayın, bilakis, kullar olarak kendi günahlarınıza bakınız. Çünkü insanlar(ın bir kısmı) belaya maruzdur, (bir kısmı) afiyete mazhardır, bela (imtihan) sahiplerine merhamet edin. Mazhar olduğunuz afiyete de hamd edin." [Muvatta Kelam 8, (2, 986).]

5377 ١٥ – وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْماً ثُمَّ رَقِىَ الْمِنْبَرَ وَأشَارَ بِيَدِهِ قِبَلَ الْقِبْلَةِ، وَقَالَ: أُرِيتُ الآنَ مُنْذُ صَلَّيْتُ لَكُمُ الصَّلاَةَ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ مُمَثَّلَتَيْنِ فِي قُبُلِ هذَا الْجِدَارِ، فَلَمْ أرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ]. أخرجه البخاري.

15. (5377)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir gün bize namaz kıldırdı, sonra minbere çıktı, eliyle kıble cihetine işaret etti ve: *"Size namaz kıldırdığım andan beri, bana cennet ve cehennem gösterildi. Onlar şu duvarın önünde temessül etmiş vaziyette idiler. Hayırda ve şerde bugünkü kadarını hiç görmedim"* buyurdu." [Buhârî, Ezan 91, Salat 40, Rikak 18.]

5378 ١٦ – وعن عبدالله بن أبي بكرٍ: [أنَّ أبَا طَلْحَةَ الأنْصَارِىَّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يُصَلِّي فِي حَائِطٍ لَهُ فَطَارَ دُبْسِيٌّ، فَطَفِقَ يَتَرَدَّدُ وَيَلْتَمِسُ مَخْرَجاً فَلاَ يَجِدُ. فَأعْجَبَ أبَا طَلْحَةَ ذلِكَ فَتَبِعَهُ بَصَرُهُ سَاعَةً، ثُمَّ رَجَعَ الَى صَلاَتِهِ، فَإذَا هُوَ لاَ يَدْرِى كَمْ

صَلَّى. فَقَالَ: لَقَدْ أَصَابَنِي فِي مَالِي هٰذَا فِتْنَةٌ. فَجَاءَ الَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَذَكَرَ لَهُ الَّذِى أَصَابَهُ فِي صَلاَتِهِ، وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، هُوَ صَدَقَةٌ فَضَعْهُ حَيْثُ شِئْتَ].

أخرجه مالك.

«الْحَائِطُ» البستان.

و«الدُّبْسِيُّ» طائر صغير، وقيل هو ذكر اليمام.

16. (5378)- *Abdullah İbnu Ebi Bekr* anlatıyor: "Ebu Talha el-Ensarî (radıyallahu anh) bahçesinde namaz kılıyordu. Derken (dübsî denen kumruya benzeyen) bir kuş uçtu. Gidip gelmeye, çıktığı yeri aramaya başladı, fakat bulamadı. Bu hal Ebu Talha'nın garibine gitti ve bir müddet gözleriyle kuşu takip etti. Sonra namazına döndü. Ne kadar kıldığını bilemiyordu. Kendi kendine: "Bu malımdan bana fitne arız oldu!" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek namazda başına gelen fitneyi anlattı ve "Ey Allah'ın Resulü! Bu (bağım Allah için) sadakadır, onu dilediğine ver!" dedi." [Muvatta Salat 67, (1, 98).]

AÇIKLAMA:

Yine Muvatta'da yer alan benzer bir hâdise Hz. Osman'ın hilafeti zamanında cereyan eder. Medine'nin Kuff vadisindeki bir hurma bahçehesinde ensardan bir zat, hurmaların erdiği yaz mevziminde gölgelerin arasında namaz kılarken, meyvelere bakar ve çok hoşuna gider. Namazda kaç rekat kıldığını hatırlayamayınca, "Bu malım sebebiyle bana fitne isabet etti" diyerek, o gün halife olan Hz. Osman (radıyallahu anh)'a giderek bahçeyi Allah yolunda bağışlar. Hz. Osman da onu elli bin (dirhem)e satar.

Bu örnekler, Ashab'ın sehavetini, nazarlarında namazın ne kadar mühim bir yer tuttuğunu, buna bedel dünyalığa kıymet vermediklerini ifade eder.

MUZARAA (ZİRAÎ ORTAKLIK) BÖLÜMÜ

İki fasıldır.

BİRİNCİ FASIL

MÜZARAANIN CEVAZI

İKİNCİ FASIL

MÜZARAANIN YASAK OLMASI

UMUMİ AÇIKLAMA

Müzaraa, çiftçilikte yapılan bir akid çeşidini ifade eder. Bir taraftan tarla, diğer taraftan da çalışma konularak, elde edilen hasılat aralarında tesbit edilen bir nisbette pay edilmek üzere teşkil edilen şirkettir. Her bir tarafın hasılattan alacağı pay yarı, üçte bir veya üçte iki şeklinde önceden tesbit edilir ve bu esasa göre taksim edilir. Bu, az sonra kaydedilecek hadislerde görüleceği üzere sünnetle sabit, meşru bir akittir. Müzaraa akdine muhabere, muakele de denir.

Müzaraa akdine dört rükün dahil olur; tarla, tohum, çalışma ve ziraatte kullanılacak hayvan (veya makine). Ortaklardan herbirinin bunlardan bir veya daha fazlasıyla iştirakine göre, hasılattan alacakları pay farklı olur.

Sözgelimi arazi ile tohum bir taraftan; çalışma ve hayvan (makine), öbür taraftan olabilir.

★ Arazi, tohum ve hayvan bir taraftan; çalışma da diğer taraftan olabilir.

★ Arazi bir taraftan; amel, tohum, hayvan bir taraftan olabilir.

Bu üç şekilde yapılan akid sahihtir.

1) Akid yapanlar, akde ehil olmalıdır. Akil olmaları şarttır. Çocuk büluğa ermemiş olsa bile, velisinden izin almış (me'zun) olan bir çocuk bu akdi yapabilir.

2) Ziraate elverişli bir zaman kaydı konmuş olmalıdır: Bir yıl, iki yıl gibi.

3) Tohumu hangi taraf verecek, belirtilmesi şarttır.

4) Ne ekileceği belirtilmiş olmalıdır.

5) Akidlerin, mahsulatın hisseleri ne ise, yarım, üçte bir gibi cüz-ü

şayi şeklinde belirtilmesi gerekir. Böyle belirlenmez veya hasılattan başka bir şey verilmek üzere tayin edilirse caiz olmaz.

6) Arazi, ziraate elverişli olmalıdır.

7) Ekilecek arazi, ekecek olana teslim edilmiş olmalıdır.

8) Hasılata akidler ortak sayılmalıdır.

Bu meselede teferruat için fıkıh kitaplarının ilgili babları görülmelidir.

BİRİNCİ FASIL

MÜZARAANIN CEVAZI

5379 ١- عن ابن عُمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [أعْطَى رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْبَرَ بِشَطْرِ ما يخرجُ مِنْها مِنْ ثَمَرٍ أوْ زَرْعٍ فكانَ يعطِي أزواجَهُ كُلَّ سنةٍ مائةَ وسقٍ ثمانِينَ وسقاً مِن تمرٍ وعشرِينَ وسقاً مِن شعيرٍ. فلمّا ولِيَ عمرُ رضِيَ اللهُ عنه قسمَ خيبرَ وخيّرَ أزْواجَ النّبيّ ﷺ أنْ يقطعَ لهنّ الأرْضَ والْماءَ، أوْ يضمنَ لهنّ الأوْساقَ في كُلّ عامٍ، فاختلفْنَ. فمنهنّ منِ اختارتِ الأرْضَ والْماءَ، ومنهنّ منِ اختارتِ الأوْساقَ وكانَتْ عائشةُ وحفصةُ رضِيَ اللهُ عنهما ممّنِ اختارَ الأرْضَ والْماءَ]. أخرجه الخمسة.

1. (5379)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, meyve ve ekinden çıkacak olan bütün mahsulün yarısı karşılığında Hayber'i (Yahudilere) verdi. Her sene zevcelerine, yüz vask veriyordu. Seksen vask kuru hurma, yirmi vask arpa. Hz. Ömer (radıyallahu anh) başa geçince, Hayber'i taksim etti ve Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevcelerini, kendilerine arazi ve suyu ikta etmek veya her yıl almakta oldukları veskları tazmin etme arasında muhayyer bıraktı. Onlar bu teklifi benimsemede farklı kararlara vardılar: Bir kısmı arazi ve suyu tercih etti, bir kısmı da veskları tercih etti. Hz. Aişe ve Hz. Hafsa (radıyallahu anhümâ) arazi ve suyu tercih edenlerdendi." [Buhârî, Müzaraa 8, 9, 11, İcare 22, Şirket 11, Şurut 5, Megazi 40; Müslim, Müsakat 2, (1551); Ebu Davd, Büyû 35; Tirmizî, Ahkam 41, (1383); Nesâî, Müzaraa 46, (7, 53).]

5380 ٢- وفي رواية لمسلم: [أنّ النّبيّ ﷺ دفعَ الى يهُودِ خيبرَ نخْلَ خيبرَ وأرْضها على أنْ يعمَلُوها مِنْ أمْوالِهِمْ، ولِرسُولِ اللهِ ﷺ شطْرُ ثمرِها].

2. (5380) *Müslim*'in bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hayber hurmalarını ve arazisini kendi emvalleri gibi işleyip meyvesinin yarısını Resulullah'a vermeleri şartıyla Hayberlilere geri verdi." [Müslim, Müsakat 5, (1551).]

5381 ٣- وَلَهُ فِي أخرى: [لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْبَرَ سَأَلَتِ الْيَهُودُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنْ يُقِرَّهُمْ فِيهَا عَلَى أَنْ يَعْمَلُوهَا عَلَى النِّصْفِ مِمَّا خَرَجَ مِنَ الثَّمَرِ وَالزَّرْعِ. فَقَالَ ﷺ: نُقِرُّكُمْ عَلَى ذٰلِكَ مَا شِئْنَا. فَكَانَ الثَّمَرُ يُقْسَمُ عَلَى السُّهْمَانِ مِنْ نِصْفِ خَيْبَرَ فَيَأْخُذُ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْخُمُسَ].

3. (3581)- Yine *Müslim*'in bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hayber'i fethettiği zaman, Yahudiler, Resulullah'a müracaat ederek, çalışıp elde edecekleri ekin ve meyve hasılatının yarısını vermek şartıyla kendilerini arazilerinde bırakmasını talep ettiler. *Aleyhissalâtu vesselâm* onlara: "Biz sizi, dilediğimiz zamana kadar orada bırakabiliriz" dedi ve kalmalarına müsaade etti. Hayber'in meyve hasılatının yarısı iki hisseye taksim ediliyordu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu gelirin humusunu (beşte birini) alıyordu." [Müslim, Müsakat 4, (1551).]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen üç hadis de Hayber arazisi ile ilgilidir.

Hayber, Medine ile Şam arasında, Medine'ye dokuz konak mesafede bulunan ziraate elverişli, suyu bol bir vahadır. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* devrinde, burada Yahudiler yaşardı. Medine'de tutunamayan bir kısım Yahudi kabileleri de buraya göç ederek Yahudi kesafetini artırmışlardır.

Hz. Peygamber, Mekke fethine hazırlık maksadıyla, Hudeybiye Sulhü'nden sonra bu mukavemet ve tehlike yuvasını halletme cihetine gitti. Hayber gibi, Medine'nin burnunun dibinde İslam düşmanı, maddî yönden güçlü müsellah bir kitlenin varlığı ciddi bir tehlike idi. Yapılacak siyasî bir sulh antlaşması ile de tehlikelerin bertaraf edilmesi düşünülebilirdi. Ancak Hendek Savaşı sırasındaki ihanetleri, ciddi bir anda dostluklarına güvenilmeyeceğini ortaya koymuştu. Bu sebeple ne yapıp yapıp bu tehlike yuvası bertaraf edilmeli, iktisadî yönden çökertilmeli, silahları elinden alınmalı, zarar veremeyecek hale getirilmeli idi. Resu-

lullah siyasî dehasıyla, önce Hudeybiye Sulhü'nü gerçekleştirerek Mekkelilerin bunlarla anlaşmasını önledi. Şöyle ki: Başta Hz. Ömer bütün Ashab'ın memnuniyetsizliğine rağmen, Müslümanlara züll getiriyor görünümündeki -Mekkelilerce koşulan- bütün antlaşma şartlarına rağmen, Hudeybiye Sulhü'nü yapmadaki gerçek hedef belki de Hayber'in fethine gerekli siyasî ortamı hazırlamaktı. Zira asıl hedef olan Mekke'nin fethi için bu tehlike yuvasının mutlaka bertaraf edilmesi lazımdı. Medine'den İslam ordusunun uzaklaşması halinde bunların varlığı Medine için ciddi bir tehdit teşkil edecekti. Altıncı hicrî yılın akabinde, yedinci yıl içerisinde Hayber üzerine gidilerek, kaleler kuşatıldı ve birkaç gün devam eden mukavemetleri kırılarak Müslümanların sulh şartlarını kabule mecbur edildiler. Servetleri, silahları ellerinden alındı, arazileri üzerinde ziraat işçileri olarak kalabilecekler hasılatın yarısını Müslümanlara ödeyeceklerdi. Burada kalma müddetleri, Müslümanların dileyecekleri uygun görecekleri zamana kadardı. Resulullah ve Hz. Ebu Bekir zamanında orada kaldılar. Hz. Ömer, daha önce teferruatı geçtiği üzere, yapılmış olan antlaşma şartlarına dayanarak Hayber Yahudilerini, Hayber'den Teyma'ya sürdü. Burası Medine'den yedi-sekiz konak uzakta, Kudüs'e at sırtında bir günlük mesafede sarp yollarla çıkılan dağlık üzerinde, Ürdün'ün doğu tarafında bir yerdi. Resulullah'ın ölüm döşeğinde yaptığı en son vasiyetlerinden biri de Arap yarımadasından Yahudi ve Hıristiyanların sürülmesi idi. Hz. Ömer'in onları Teyma'ya sürmesi, o hadiste, Arap Yarımadası bilinen coğrafi bölgeden ziyade, Hicaz'ın kastedildiği anlaşılmaktadır. Çünkü Teyma, Arap Yarımadası'ndan sayılırsa da Hicaz'dan sayılmaz.

2- Hayber arazisinin hukuki statüsü ve vasfı hususunda İslam alimleri ihtilaf etmiştir. Burası sulh yoluyla mı alındı, savaşla mı fethedildi?

★ Harp yoluyla alındı diyenler olmuştur.

★ Sulh yoluyla alındı diyenler olmuştur.

★ Ahalisi burayı terkettiği için harpsiz olarak alındı diyenler olmuştur.

★ Bazı kısımlarının harp, bazı kısımlarının sulh, bazı kısımlarının ahalisinin çekilmesiyle alındığını söyleyenler de olmuştur.

Bu görüşlerden herbirini destekleyen rivayetler var. Ulema bu rivayetleri benimsemede ihtilaf edince farklı görüşlerin ortaya çıkması tabii bir durum olmuştur.

İslam âlimlerinden müsakat ve müzaraanın meşruiyyetini söyleyen-

lerin en kuvvetli delilleri bu mevzuda gelen rivayetlerdir. Bu rivayetlerde, Aleyhissalâtu vesselâm, Hayber halkı ile, araziden çıkacak mahsulün yarısını onlara vermek üzere antlaşma yapmış bulunmaktadır. Meyve ile ilgili yarılaşma antlaşmasına müsakat, ekin ile ilgili yarılaşma antlaşmasına da müzaraa denmiştir.

İmam Şafii, İmam Malik, Ahmed İbnu Hanbel, Leys İbnu Sa'd, Süfyan-ı Sevrî gibi fakihler, hadis uleması Zahirîler, fukahanın ekseriyeti müsakatın caiz olduğuna hükmetmiştir.

İmam A'zam'la Züfer'e göre müsakat da müzaraa da caiz değildir. Ebu Hanife, sadedinde olduğumuz hadiste belirtilen antlaşmanın bir akit olmayıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hayber ahalisine bir iyiliği, bir ihsan ve lütfu olarak yorumlanır. Ona göre, Aleyhissalâtu vesselâm Hayber'i ganimet olarak almıştı, Yahudilere hiçbir şey vermeyebilirdi.

Öyleyse onları mahsulden yarısını alma karşılığında yerlerine bırakması bir lütuftan ibarettir. Buna harac-ı mukaseme denmiştir. Harac-ı tavzif gibi mukaseme de caizdir.

Harac-ı mukaseme: İslam hükümdarı tarafından mahsulün üçte bir, dörtte bir veya onda bir gibi muayyen bir miktarı alınarak arazinin sahiplerine bırakılmasıdır. Bu usulde arazi sahiplerinin korunması vardır. Çünkü vergi, elde edilen mahsule bağlıdır. Mahsul elde edilemezse vergi de alınamaz. Bu aynı zamanda cizye yani gayr-i müslimlerden alınan vergidir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer zamanında Yahudilerden bir de cizye alındığı rivayetlere intikal etmemiştir. Öyleyse bu vergi aynı zamanda cizyedir, aksi takdirde bir de cizye alınması gerekirdi denmişti. Bu hal İmam A'zam hazretlerinin yaptığı yorumun sahih olduğu gösterir.

Harac-ı muvazzaf: Zımmilerin ziraate elverişli arazisinden dönüm başına alınan bir sa' ve bir dirhemlik vergidir.

Müsakati caiz görenler, bunun hangi ağaçlardan alınacağında ihtilaf ederler:

★ İmam Şafii'ye göre yalnız hurma ve üzümden alınır.

★ İmam Malik'e göre her çeşit ağaçtan müsakat alınır.

★ Davud-u Zahiri'ye göre müsakat sadece hurmadan alınır.

İmam Şafii ve bir kısım ulemaya göre müstakilen müzaraa caiz değilse de müsakatla birlikte olursa müzaraa da caizdir.

İmam Malik müstahil de olsa, müsakata, tebaen de olsa müzaraaya cevaz vermez.

Hanefilerden *Ebu Yusuf, İmam Muhammed* ile diğer Kûfe uleması, muhaddisler, *İbnu Ebî Leyla, İmam Ahmed, İbnu Şübrüme* bir kısım ulema ise, müzaraa ve müsakatın birlikte olsun ayrı olsun yapılabileceğini söylemişlerdir. İmam Nevevî "Zahir ve muhtar olan kavil budur" der.

3- Zahirîler hadiste geçen "Dilediğimiz müddete kadar sizi burada bırakabiliriz" ibaresini esas alarak müsakat ve müzaraa akdinin meçhul müddet için yapılabileceğini söylemiş ise de cumhur, müsakatın icare gibi malum bir müddet için caiz olacağını söylemiştir. Yahudilere tanınan avantaj, bir akit değil, bir lütuftur.

Müsakat anlaşmasında, araziyi tutana terettüp eden hizmetler ağaçları sulamak, budamak, aşılamak, köklerini temizlemek, kazımak, meyvelerini korumak, zaman gelince toplamak, kurutmak gibi her sene yapılan hizmetlerdir. Duvar çekmek, hendek koymak gibi her yıl yapılmayan işler mal sahibine aittir.

4- Savaşla alınan araziye yapılacak muamele de ihtilaflıdır:

★ İmam A'zam ve Kûfe ulemasına göre hükümdar muhayyerdir. İcab-ı hale göre, dilerse fetheden askerlere taksim eder, dilerse sahiplerine bırakıp onlardan haraç alır.

★ Malikîler: "Bu araziyi, hükümdar Müslümanlara vakfeder. Nitekim Hz. Ömer Irak arazisini vakfetmiştir" demiştir.

★ *Nevevî, Hayber* Yahudileri ile yapılan antlaşmanın, alınan ganimetin askerlere dağıtılmasından sonra, onların rızasıyla yapıldığını söyler.

5382 ٤ – وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [كَانَتِ الْمَزَارِعُ تُكْرَى عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّ لِرَبِّ الأَرْضِ مَا عَلَى رَبِيعِ السَّاقِي مِنَ الزَّرْعِ وَطَائِفَةً مِنَ التِّبْنِ لاَ أَدْرِي كَمْ هُوَ]. أخرجه النسائي.

«الرَّبِيع» النهر الصغير.

4. (5382)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ekim arazileri, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında, -tarlaya su alınan dere kenarındaki- ekin, tarla sahibinin olması ve ne kadar olduğunu bilmediğim bir miktarda saman verilmesi karşılığında kiralanırdı."[Nesâî, Müzaraa 46, (7, 53).]

5383 ٥ – وعن مالك قال: [بَلَغَنِي أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ عَوْفٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه تَكَارَى أَرْضاً فَلَمْ تَزَلْ فِي يَدَيْهِ حَتَّى مَاتَ. قَالَ ابنه: فَمَا كُنْتُ أُرَاهَا إِلاَّ لَنَا مِنْ طُولِ مَا مَكَثَتْ فِي يَدَيْهِ حَتَّى ذَكَرَهَا لَنَا عِنْدَ مَوْتِه وَأَمَرَنَا بِقَضَاءِ شَيْءٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنْ كِرَائِهَا ذَهَبٍ أَوْ وَرِقٍ].

5. (5383)- *İmam Malik* anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) bir tarlayı kiraladı. Ölünceye kadar da bu arazi elinde kaldı. Oğlu dedi ki: "Ben bu araziyi uzun müddet babamın elinde kaldığı için bizim malımız sanıyordum. Babam öleceği sırada tarlanın bize ait olmadığını söyledi ve tarlanın kirasından ödenmesi gereken bir miktar borcun altın veya gümüş olarak ödenmesini emretti." [Muvatta, Kirau'l-Arz 4, (2, 712).]

5384 ٦ – وعن قيس بن مسلم عن أبي جعفر قال: [مَا كَانَ بِالْمَدِينَةِ أَهْلُ بَيْتِ هِجْرَةٍ إِلاَّ يُزَارِعُونَ عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبُعِ. وَزَارَعَ عَلِيٌّ وَسَعْدُ بنُ مَالِكٍ وَابنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم. وَعَنِ الْقَاسِمِ وَعُرْوَةَ مِثْلُه؛ وَزَادَ: وَآلُ أَبِي بَكْرٍ وَآلُ عُمَرَ وَآلُ عُثْمَانَ وَآلُ عَلِيٍّ وَابْنُ سِيرِينَ]. أخرجه البخاري في ترجمة.

6. (5384)- *Kays İbnu Müslim, Ebu Ca'fer'den* naklen diyor ki: "Medine'de muhacir aileden hiçbiri yoktu ki, üçte veya dörtte bir pay ile ziraatçilik yapmasın. *Hz. Ali, Sa'd İbnu Malik, İbnu Mes'ud* (radıyallahu anhüm) da bu çeşitten muzaraa akdi yapmışlardı. el-Kasım (İbnu Muhammed) ve Urve'den de benzer rivayet mevcuttur. Rivayette şu ziyade de var: "Ebu Bekr ailesi, Hz. Ömer ailesi, Hz. Osman'ın ailesi, Ali ailesi ve İbnu Sirin ailesi de." [Buharî, Müzaraa 8 (bab başlığı olarak kaydedilmiştir.)]

AÇIKLAMA:

Başka kaynaklarda mevsul olarak gelen *Buhârî*'nin bu munkatî rivayeti, Ashab'ın ileri gelenlerinin de müzaraa usulüyle arazi kiraladıklarını, kira bedeli olarak mahsulatın -tarlanın durumuna, kiralayan kimsenin tohum, ekim, sulama... gibi katkılarına göre- üçte biri, dörtte biri, yarısı gibi bir miktarda kira ödediklerini ifade etmektedir. *Buhârî*'nin bunları kaydetmedeki maksadı, müzaraa akdinin cevazını ifade etmektir.

İKİNCİ FASIL

MUZARAANIN YASAKLIĞI HAKKINDA

5385 ١ – عن رافع بن خديج رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: [أَتَانِي ظُهَيْرٌ، فَقَالَ لي: لَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَمْرٍ كَانَ بِنَا رَافِقـــاً. فَقُلْتُ: مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَهُوَ حَقٌّ. قَالَ: سَأَلَنِي كَيْفَ تَصْنَعُونَ بِمَحَاقِلِكُمْ؟ قُلْتُ: نُؤَاجِرُهَا عَلَى الرُّبُعِ وَعَلَى الأَوْسُقِ مِنَ التَّمْرِ وَالشَّعِيرِ. قَالَ: لاَ تَفْعَلُوا، أَزْرِعُوهَا أَوْ أَزْرِعُوهَا أَوْ أَمْسِكُوهَا. قَالَ رَافِعٌ: قُلْتُ سَمْعاً وَطَاعَةً]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

1. (5385)- *Rafi İbnu Hadic* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yanıma Züheyr geldi ve bana: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bize faydalı olan bir şeyi yasakladı" dedi. Ben:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* her ne söyledi ise, mutlaka haktır!" dedim.

"Muhakala'yı (tarla kiralamasını) nasıl yaptığımızı sordu. Ben de:

"Biz onu, dörtte bir ve kuru hurma ve arpadan vasklarla ücretlendiriyoruz" dedim, bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"Öyle yapmayın! Araziyi ya kendiniz ekin veya ektirin veya (kimseye vermeyip) sahip olun!" buyurdular."

Rafi der ki: "Ben de: "(Başüstüne!) dinlemek ve itaat etmek (borcumuzdur!)" dedim." [Buharî, Muzaraa 18, 19; Müslim, Büyû 114, (1548); Ebu Davud, Büyû 32, (3394); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 44, 49).]

5386 ٢ – وعنه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: [كُنَّا أَكْثَرَ الأَنْصَارِ حَقْلاً وَكُنَّا نُكْرِي الأَرْضَ عَلَى أَنَّ لَنَا هذِهِ، وَلَهُمْ هذِهِ، فَرُبَّمَا أَخْرَجَتْ هـذِهِ وَلَمْ تُخْرِجْ هذِهِ، فَنَهَانَا النَّبِيُّ ﷺ عَنْ

ذلك. وأمّا الورق فلم ينهنا]. أخرجه الستة.

«الحقل» الأرض الطيبة التربة الصالحة للزراعة.

و«المحاقلة» المفاعلة من ذلك، وهى المزارعة بالثلث أو الربع أو نحو ذلك، وقيل إكراء الأرض بمقدار من البرّ، وقيل بيع الطعام في سنبله، وقيل بيع الزرع قبل إدراكه.

2. (5386)- Yine *Rafi* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz ensardan tarlası en çok olan kimseydik ve biz, şu tarla bize, şu tarla onlara (ekenlere) olmak üzere kiraya verirdik. Bazan şu tarla mahsul verirdi, şu tarla vermezdi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bizi bundan yasakladı. Fakat gümüş (mukabili kiralamay)a gelince onu yasaklamadı." [Buhârî, Müzaraa 6, 12, 18, Şurut 7; Müslim, Büyû 106, (1547); Muvatta, Kira'ul-Arz 1, (2, 713); Tirmizî, Ahkam 42, (1384); Ebu Davud, Büyû 31, 32, (3392, 3393, 3395, 3397, 3398, 3399, 4000, 3401, 3402); Nesâî, Müzaraa 45, 7, (33-50).]

AÇIKLAMA:

Az yukarıda da (5381) açıkladığımız üzere arazinin kiraya verilmesi meselesi ulema arasında ihtilaflıdır. Yukarıda kaydedilen rivayetler, araziyi kiralama işini *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın yasakladığını ifade etmektedir. Hatta bazı rivayetler, yasaklama ile ilgili hadislerin muahhar ve dolayısıyle nasih, ruhsat ifade eden rivayetlerin de mensuh olduğunu ifade eder. Sahiheyn'de gelen şu rivayette olduğu gibi: "Nafi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında tarlasını kiraya verirdi. *Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman* devirlerinde ve *Hz. Muaviye* (radıyallahu anhüm ecmain) devrinin başına kadar kiraya vermeye devam etti. Ancak Hz. Muaviye'nin hilafetinin sonlarına doğru, kendisine, *Rafi İbnu Hadic*'in bu meselede *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bunu yasakladığına dair rivyette bulunduğu ulaştı. Bunun üzerine, Rafi'in yanına gitti, beraberinde ben de vardım. Meseleyi sordu. Rafi: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* tarlaların kiralanmasını yasakladı" dedi. Bundan sonra İbnu Ömer kiralamayı teketti. Bu hususta kendisine sorulunca: "İbnu Hadic, Resulullah'ın bunu yasakladığı kanaatinde!" derdi."

Tirmizî'nin *İbnu Abbas*'tan kaydettiği bir rivayette: "Resulullah'ın müzaraayı yasaklamadığı, ancak insanların birbirlerine, rıfkla muamele etmelerini emrettiği" belirtilir. Yine Tirmizî'nin İbnu Hadic'ten kaydettiği bir rivayette *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın: *"Birinizin tarlası varsa (onun ekimini) kardeşine bağışlasın veya kendisi eksin"* dediği belirtilir.

Gerek hadislerde ve gerekse hadislerin yorumlarında teferruat var. Hepsine burada yer vermeyip, bahsin sonunda (5390'ın açıklamasında) bahsi özetleyeceğiz.

5387 ٣- وعن جابر رضي الله عنه قال: [كَانَ لِرِجَالٍ مِنَّا فُضُولُ أَرَضِينَ. فَقَالُوا: نُؤَاجِرُهَا بِالثُّلُثِ أَوِ الرُّبُعِ أَوِ النِّصْفِ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ وَلاَ يُؤَاجِرْهَا إِيَّاهُ وَلاَ يُكْرِيهَا]. أخرجه الشيخان والنسائي.

3. (5387)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bizden bazı kimselerin ihtiyaçlarından fazla arazileri vardı. Onlar: "Biz arazimizi üçte bire veya dörtte bire veya yarıya kiraya verelim" dediler. Bunun üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Kimin arazisi varsa bizzat eksin veya bir kardeşine bağışlasın; ne ücret mukabili versin ne de kiraya versin!" buyurdular." [Buhârî, Müzaraa 18, Hibe 35; Müslim, Büyû 92, (1536); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 36-38).]

5388 ٤- وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: [خَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِلَى أَرْضٍ وَهِيَ تَهْتَزُّ زَرْعاً. فَقَالَ: لِمَنْ هٰذِهِ؟ قَالُوا: اكْتَرَاهَا فُلاَنٌ. فَقَالَ: لَوْ مَنَحَهَا إِيَّاهُ كَانَ خَيْراً مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا أَجْراً مَعْلُوماً]. أخرجه الشيخان والنسائي.

4. (5388)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (bir gün) tarlaya uğramıştı, tarlada ekin üğrünüyordu.

"Burası kime ait?" buyurdular. Yanındakiler:

"Falan kimse kiraya verdi" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Eğer burayı bağışlasaydı, kendisi için bunun üzerinden muayyen bir ücret almasından daha hayırlı olurdu" buyurdular." [Buharî, Müzaraa 9, 18, Hibe 35; Müslim, Büyû 120, (1550); Nesâî, Müzaraa 45, (7, 36).]

5389 ٥- وعن زيد بن ثابت رضي الله عنه قال: [نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الْمُخَابَرَةِ، قَالَ: وَالْمُخَابَرَةُ أَنْ يَأْخُذَ الأَرْضَ بِنِصْفٍ أَوْ ثُلُثٍ أَوْ رُبُعٍ]. أخرجه أبو داود.

5. (5389)- *Zeyd İbnu Sabit* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* muhabereyi yasakladı. Muhabere, tarlayı yarı, üçte bir veya dörtte bir karşılığında almaktır." [Ebu Davud, Büyû 34, (3407).]

5390 ٦- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ لَمْ يَذَرِ الْمُخَابَرَةَ فَلْيُؤْذِنْ بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ]. أخرجه أبو داود.

«المخابرة» نسبة الى خيبر لأن النبي ﷺ: أقرّها في يد أهلها على النصف من ثمارهم وزرعهم. فقيل خبارهم: أى عاملهم في خيبر.

6. (5390)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Muhabereyi terketmeyen Allah ve Resulü ile savaş ilan etsin."[Ebu Davud, Büyû 34, (3406).]

AÇIKLAMA:

Son hadislerde geçen *muhabere* Hayber kelimesinden alınmıştır. Bununla Hayber usulünce arazi kiralanması kastedilir. Hayber usulünce tabirinden, Hayber Yahudileri ile Resulullah arasındaki arazi kiralaması anlaşılmaktadır. Yani Resulullah Hayber arazisini, meyve ve ekin mahsulatının yarısı mukabilinde Hayber Yahudilerinin elinde bırakmıştı. Sadedinde olduğumuz hadise göre bu tarz arazi kiralanması yasaklanmıştır. Önceki tatbikat bilahare neshedilmiş olmaktadır. Ancak, bu husus ulema arasında ihtilaflıdır. Abdülhak Dehlevi'nin mevzuyu özetle-mesi şöyledir:

"Müsakat: Kişinin ağaçlarını, sulamak, bakımını yapmak, yetiştirip ürününü almak üzere bir başkasına, yarı, üçte bir, dörtte bir gibi belli bir hisse karşılığında vermesidir. Müzaraa ise tarlaya yapılan ekim hususunda mahsulün bir miktarı karşılığında yapılan anlaşmadır. Musakat ağaçlar üzerine, müzaraa araziler üzerine yapılır. İkisinin hükmü de birdir. *Ebu Hanife*'ye göre iki akid de fasiddir. Ebu hanife'nin iki ashabı ve diğer imamlara göre caizdir.

Bazı müellifler: "Ebu Hanife dışında bu muameleleri yasaklayan bir başka alim bilmiyoruz" demiştir. Ancak Züfer'in de Ebu Hanife gibi düşündüğü söylenmiştir.

el-Hidaye'de: "Fetva İmameyn'e göre verildi" denir. Caiz görenlerin delili Resulullah'ın Hayber Yahudileri ile yaptığı anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre ekin olsun, meyve olsun mahsulün yarın Resulullah'a verilecektir. Ebu Hanife'nin delili, Resulullah'ın muhabereyi -ki bu, müzaraadır- yasakladığına dair rivayettir."

Alimler, muhabereyi yasaklayan ve diğer nehyedici rivayetleri tahrime değil, tenzihe hamlederek, gerek müsakat ve gerekse müzaraanın cevazına hükmetmişlerdir.

Alimler, yasakla ilgili bazı rivayetleri tarla sahibinin arazinin belli bir kısmını şart koşması haline hamletmişlerdir. Nitekim bu husus 5386 numaralı hadiste daha sarih geçti. Sözgelimi kiraya verdiği arazinin "sulanabilen kısmının ürünü benim, geri kalan kısmının ürünü senin olmak şartıyla" demesi gibi. Yasağın bu çeşitten şartlarla yapılan anlaşmalara şamil olduğu söylenmiştir.

Öyle ise, cumhura ve hatta Hanefi mezhebine göre müsakat ve müzaraa akdi meşrudur.

MEDH BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

Medih, övmek demektir. Birini övmek, ona kemal sıfatlarından birini veya birkaçını izafe etmekle olur. İslam telakkisinde her çeşit kemalin sahibi, kaynağı Allah'tır. Bu sebeple insanlara kemal nisbet etmek, kişiyi nankörlüğe, şirke atabilecek ciddi bir tehlikedir. Bu sebeple övmek veya övünmek pek hoş karşılanmamıştır. Kişi mazhar olduğu her çeşit nimet, fazilet ve kemali Allah'tan bilmeli, O'na nisbet etmelidir. Bu manada nimetin zikir ve beyanı caizdir, bir nevi şükürdür. فَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ **"Rabbinin nimetini yadet!"** (Duha 11) ayeti bir bakıma nimeti yadetmeyi, söylemeyi emreder. Bu övünme olmuyor, nimet, sahibine nisbet ediliyor. Aksi takdirde nefis "nimet benden" yanılgısına bile düşebilir, Allah'a nisbet ederek zikri, bu vartayı önler.

Resulullah, başkasını övmeyi de hoş karşılamamış, zaruret olmadan kişileri yüzlerine karşı övmeyi yasaklamıştır. "Meddahların yüzüne toprak saçın" buyurmuştur.

Son olarak şunu da belirtelim: Alimler, medih yasağını kişide olmayan şeylerle yapılan mübalağalı medhe hamletmişler, hatta bazan övgünün kişiyi hayırda ilerlemeye başkalarını bu hayırda ona uymaya teşvik olacağından, müstahsen olacağını söylemişlerdir. Bu husus bahsin sonunda açıklanacaktır.

5391 ١ـ عن مُطَرِّفِ بن عبد الله عن أبيه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [انْطَلَقْتُ في وَفْدِ بَنِي عَامِرٍ الى رَسُولِ اللهِ ﷺ، فقلنا: أَنْتَ سَيِّدُنَا. فَقَالَ: السَّيِّدُ اللهُ. قُلْنَا: وَأَفْضَلُنَا فَضْلاً، وَأَعْظَمُنَا طَوْلاً. فَقَالَ: قُولُوا بِقَوْلِكُمْ، أَوْ بَعْضِ قَوْلِكُمْ، وَلاَ يَسْتَجْرِيَنَّكُمْ

الشَّيْطَانُ]. أخرجه أبو داود.

ومعنى الحديث تكلموا بما يحضركم من القول ولا تسجعوا كأنما تنطقون على لسان شيطان.

وفي قوله: «أو بَعْضِ قَوْلِكُمْ» حذف واختصر، ومعناه دعوا بعض قولكم واتركوه وأراد بذلك الاقتصاد في المقال.

1. (5391)- *Mutarrif İbnu Abdillah*, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Benî Amir heyetiyle Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına gitmiştik.

"Sen bizim efendimizsin!" diye hitap ettik.

"Efendi, Allah'tır!" buyurdular. Biz:

"Fazilette en ileride olanımız, mertlikte en başta gelenimizsin!" dedik. Bize: *"Söylediğinizin hepsi bu veya buna yakın bir söz olsun. Şeytan sizi (mübalağalı medihlerde) koşturmasın!"* buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 10, (4806).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, seyyid yani efendi kelimesini hakiki manada insanlara izafe etmeyi yasaklamaktadır. İnsanların alnından tutup, onları gerçek manada idare eden Allah'tır.

Ancak alimler, bunun insanlara, daha hususi manada ferdlere izafe edilerek kullanılmasını caiz görürler. Nitekim Resulullah انا سَيِّدُ وَلَدِ آدم وَلاَ فَخْرَ *"Ben ademoğlunun efendisiyim. Bunu söylemem fahr değildir"* buyurmuştur. Yani: "Ben bunu övünmek için değil, Allah'ın bana verdiği nimeti tahdisen (zikretmiş olmak için) söylüyorum" demek istemiştir. Nitekim Buhârî'de gelen bir rivayette Hz. Ömer ابــو بكْر سَيِّدنَا وَاَعْتَقَ سَيِّدنَا يعْنِى بِلاَلاً "Ebu Bekr bizim efendimizdir" demiş ve Bilal'i kastederek: "Efendimizi azad etti" diyerek sözlerini noktalamıştır.

2- *Tavl*, "dostlara ihsan, düşmanlara yücelik" manasına gelir, mertlik diye çevirdik.

3- "Söylediğinizin hepsi bu.. olsun" diye çevirdiğimiz ibarenin aslı muhtelif manaları ifade edecek mahiyettedir. Bu sebeple şarihler "İki kelimeyle yetinin, mübalağaya yer vermeyin", "Tevazuda mübalağa için,

söylediğinizin birini söyleyin", "Buraya ne maksadla geldi iseniz onu söyleyin, sizi ilgilendirmeyen, gayeniz olmayan şeyleri terkedin" gibi manalar anlamışlardır.

4- Hadis, medhi, mübalağalı övgüyü, şeytanın kendi yolunda koşturması olarak tavsif etmektedir. لاَ يَسْتَجْرِيَنَّكُمْ kelimesinin cür'et kökünden gelme ihtimaline binaen mananın: "Şeytan caiz olmayan şeyleri söylemekte sizi cür'etkâr kılmasın" şeklinde olabileceğine dikkat çekilmiştir.

en-Nihaye'de hadisin, "Şeytan size galebe çalıp, sizi elçi ve vekil kılmasın!" manasına geldiği belirtilir. "Çünkü denir, onlar Resulullah'ı övmüşlerdi. *Aleyhissalâtu vesselâm* bu davranışlarını beğenmeyerek onları bundan bu suretle men etti." Mirkat'ta hadisin: "Hatırınıza gelen kelimelerle konuşun, şeytanın vekilleri ve elçileri gibi tekellüfe, yapmacıklığa gitmeyin, onun diliyle konuşmayın " demek istediğine dikkat çekilir.

5392 ٢– وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال: [سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عنه يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: لاَ تُطْرُونِى كَمَا أطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإنَّمَا أنَا عَبْدٌ. فَقُولُوا: عَبْدُاللّهِ وَرَسُولُهُ]. أخرجه الشيخان.

«الإطْرَاءُ» مجاوزة الحد في المدح والكذب فيه.

2. (5392)- *Hz. İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in şöyle söylediğini işittim:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı dinledim diyordu ki: *"Hakkımda, Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları aşırı övgülerde bulunmayın. Şurası muhakkak ki ben bir kulum. Benim için "Allah'ın kulu ve elçisi" deyin."* [Buhârî, Enbiya 44, Teysir bu hadisi Müslim'de rivayet ettiğine işaret eder. Ancak rivayet Müslim'de mevcut değildir.)]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisini medh u sena ederken ümmetinin aşırılığa gitmemesini talep etmektedir. Hıristiyanlar, Hz. İsa'ya uluhiyet nisbet etmişler, Allah'ın oğlu demişler, üç unsurlu tek kabul ettikleri Allah'ın bir unsurunun Hz. İsa olduğunu söylemişlerdir. Şu halde, Müslümanların bu çeşit ifratlara düşmemesi talep edilmiş olmaktadır. Hz. Peygamber abdiyet (kulluk) vasfını, risalet vasfından önce zikretmektedir. Hatta, İslam'ı yeni öğrenenlerin kelime-i şehadeti zikre-

derken yanlışlıkla bu sırayı ters çevirip "şehadet ederim ki sen Allah'ın elçisi ve kulusun" diyenlere: "Ben önce kul, sonra elçiyim" manasında müdahale edip tashihte bulunmuştur.

5393 ٣– وعن أبي بكرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [أَثْنَى رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ، قَالَ لَهُ ثَلاَثاً. ثُمَّ قَالَ: مَنْ كَانَ مَادِحاً أَخَاهُ لاَ مَحَالَةَ، فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ فُلاَناً، وَاللهُ حَسِيبُهُ، وَلاَ أُزَكِّي عَلَى اللهِ أَحَداً، أَحْسِبُ فُلاَناً كَذَا وَكَذَا، إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذٰلِكَ مِنْهُ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

قوله: « قطعت عنق صاحبك » أي أهلكته بالإطراء والمدح والتعظيم عند نفسه فإنه يعجب بذلك فيهلك كأنك قد قطعت عنقه.

3. (5393)- *Hz. Ebu Bekre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında bir başkasını medh u sena etmişti.

"Yazık sana! Arkadaşının boynunu kestin" buyurdular ve bunu üç kere tekrar ettiler. Sonra da şu açıklamayı yaptılar:

"Bir kimse kardeşini illa da övecekse bari: "Falancayı zannederim, ona Allah kafidir.[1] *Ben Allah'a karşı kimseyi tezkiye etmem (çünkü Allah herkesi benden iyi bilir). -Ondan (böyle bir fazilet) biliyorsa- falanca şöyle şöyledir" desin."* [Buhârî, Şehadat 16 , Edeb 54, 95; Müslim, Zühd 65, (3000); Ebu Davud, Edeb 10, (4805).]

5394 ٤– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَحْثُوَ فِي أَفْوَاهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ]. أخرجه الترمذي.

« المدّاحون » هم الذين اتخذوا مدح الناس عادة يستأكلون به الممدوح. فأما من مدح على الأمر الحسن والفعل المحمود ترغيباً له في أمثاله وتحريضاً للناس على الاقتداء به في أشباهه فليس بمدّاح

والمراد « بالتُّرابِ » عينه، أو يكون مؤوّلا بمعنى الخيبة والحرمان.

1- "Allah kâfidir" diye çevirdiğimiz ibare, hesab kelimesinden gelme ihtimalini de taşır. Bu takdirde "onun hesabını Allah tutucudur" demek olur (İbnu Hacer).

4. (5394)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm),* meddahların ağzına toprak saçmamızı emretti." [Tirmizî, Zühd 55, (2396).]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, yüzlerine karşı insanların övülmesini yasaklamaktadır. Birincide, Resulullah, övmeyi "kardeşinin boynunu kesmek"le tavsif buyuruyor. Şarihler bunu: "Övülen kişi, bundan hoşlanır ve ucbe, gurura düşer. Bu ise helake götüren bir durumdur. Resulullah kişinin manevî yıkımını "boynunu kesmek" -diğer bir hadiste geldiği üzere "sırtını kesmek"- şeklinde ifade etmiştir" diye açıklar. İbnu Battal, ucba (yaptığı amelin yeteceği kanaatine) düşen bir kimsenin meddahın ifade ettiği mübalağalı olan makamda olduğu zannına düşüp kendinde bulunmayan bu mevsuf (ve de mevhum) makama güvenerek ameli ve hayrını artırma gayretini terkedeceğini, böyle bir halin o kimse hakkında helak olduğunu söyler. Hz. Ömer الْمدح هو الذّبح "övme kesmedir" demiştir.

2- Bu sadedde gelen bir Buhârî hadisinde سمع النّبى ﷺ رجلا يثنى على رجل ويطريه في مدحه فقال: اهلكتم او قطعتم ظهر الرّجل "Resulullah bir kimsenin bir başkasını övdüğünü ve *"övgüde aşırı gittiğini"* işitti. Bunun üzerine: *"Adamı helak etiniz* -veya *sırtını kestiniz-"* buyurdu" dendiğini görmekteyiz. 5392 numaralı hadiste de olduğu üzere, bu hadiste de اطراء kelimesi kullanılmaktadır. Itrâ, "kişiyi, kişide olmayan vasıfları da kullanarak mübalağalı şekilde övmek" manasında bir kelimedir. Şarihler, kelimenin bu manasını hesaba katarak, hadislerde gelen övme yasağını mübalağalı övmeye, övmeyi uzatıp gitmeye hamletmişlerdir. Bu sebeple, ihtiyaç halinde kişiyi, yanında, yüzüne karşı övmenin de caiz olacağına hükmeder. Yeter ki ifrata, mübalağaya yer verilmesin. Bu kanaatte olan Buhârî hazretleri ilgili hadise şöyle bir bab başlığı koymuştur. باب مايكره من الأطناب في المدح وليقل ما يعلم "Övmede uzatmanın mekruh olduğuna ve (kişinin tezkiyede, bildiğini söylemesi gerektiğine dair bab." Şarihler, Resulullah'ın kişi hakkında, yüzüne karşı kısaca övgü beyan ederek tezkiyede bulunan kimseye müdahale edip ayıplamadığını örneklerle gösterir. *Hattâbi* bir kimsenin güzel davranışları sebebiyle onu benzeri güzel fiillere özendirmek ve başkalarını, böylesi güzel hareketlerinde ona uymaya teşvik etmek için övmede hiçbir mahzur bulunmadığını, bunun hadiste yasaklanan "medih" olmadığını belirtir.

3- Yeri gelmişken tezkiye hususunda *İbnu Hacer*'in zikrettiği bir açıklamayı kaydedeceğiz. Der ki: "Selef bir kimsenin tezkiye edilmesinde (yani iyi hal sahibi olduğunu tesbitte) "iki şahid gerekir mi, tek şahid yeterli olmaz mı" meselesinde ihtilaf etmiştir. Şafiîler, Malikîler ve Hanefîler'den İmam Muhammed'e göre şahitlikte olduğu gibi iki kişi müreccahtır. Tahavi de bu görüşü tercih etmiştir. Çünkü, o hakem makamındadır. Hakemde sayı aranmaz. Ebu Ubeyd, "tezkiyede üçten aşağının sözü kabul edilmez. Rivayette, sahih olan, tek kişinin sözünün makbul olmasıdır. Zira başkasından nakil ise bu bir haberdir, haberde şahid aranmaz, kendisinden ise, hakim durumundadır, bunda da sayı aranmaz" demiştir.

4- Son hadiste geçen *"meddahın ağzına toprak saçmak"*tan murada gelince: Burada kötülenen meddah, az yukarıda da belirtildiği gibi, insanları, batıl şeylerle yüzüne karşı övendir. Kişide bulunmayan vasıflarla onu tavsif edendir, övmede mübalağaya kaçandır. Alimler kişide bulunan bir sıfatla onu övmenin bu yasağa girmediğini de belirtirler.

Toprak saçmak, çeşitli te'villere menşe olmuştur. "Bu, onu davranışından dolayı tahkir etmektir, tezlil etmektir", "Ona meddahlığı sebebiyle yüz vermeyin, ihsanda, ikramda bulunmayın; bunlardan mahrum kalsın" demektir, "ağzından çıkan sözlerin, bu davranışının kötü olduğunu, iyi karşılanmadığını ihsasdır, duyurmadır". Övülmüş olan kimseye de bunda bir hatırlatma vardır: Övgü sebebiyle ucba düşme, duyduğun methiyeler seni tuğyana atmasın, sonun şu toprak olmaktır" manasında bir hatırlatma. Bazıları da toprak saçmayı "meddaha dilediğini vermek" diye anlamıştır. *Tibi:* "Toprak saçmakla, adamı kendinden uzaklaştırmayı, verilecek bahşişlerle dilinden gelecek zararlara karşı ırzını, şerefini korumayı kasdetmiş olması da muhtemeldir" der.

5- YASAK OLAN VE OLMAYAN ÖVGÜNÜN FARKI:

İbnu Hacer açıklamalarına şöyle devam eder: "Alimler, caiz olan mübalağa ile caiz olmayan mübalağa arasında şöyle bir fark zikrederler: "Caiz olan mübalağayı bir şart veya bir benzetme takip eder. Yasak olanda böyle bir kayıtlama yoktur. Bu husus, ma'sum kişiden sadır olan övmelerde aranmaz. Zira onlar hakkında kayda ihtiyaç duyulmaz. Sahabelerden bazıları hakkında *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan varid olan tavsifler gibi. Bunlarda herhangi bir kayda ihtiyaç duyulmaz. *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın İbnu Ömer hakkında sarfettiği *"Abdullah ne iyi kuldur"* نعم العبد عبدالله cümlesinde olduğu gibi.

Gazâli, İhya'da der ki: "Meddah hakkında medhin getireceği zarar şudur: Meddah bazan yalan söyler, bazan övdüğü kimseye övgüsüyle riyakarlık yapar. Hususan, övülen, fasık ve zalim ise. Hz. Enes'in Resulullah'tan naklettiği bir hadiste اذا مدح الفاسق غضب الـــرب "*Fasık övülürse Rabb Teala gadab eder...*" buyurulur. Meddah bazan , muttali olması mümkün olmadığı için tahkik edemediği şeyi söyler. Bu sebeple *Aleyhissalâtu vesselâm:* "Zannederim desin" buyurmuştur. Bu, şu misalde olduğu gibi: Kişinin "falan zat ehl-i veradır, müttakidir, zahiddir" demesi gibi. Halbuki buna bedel: "Ben onu namaz kılarken veya haccederken veya kurban keserken gördüm" derse daha uygundur. Çünkü buna muttali olması mümkündür. Fakat övülmüş olan kişi hakkında mahzur devam eder. Çünkü, medhin onun içinde kibir veya ucb hasıl etmeyeceğinden, meddahın övgüsüyle şöhret bulan faziletine güvenerek çalışmaya karşı fütura düşmeyeceğinden emin olunamaz. Çünkü, amelde devamlı olanlar umumiyetle, kendilerini yetersiz gören kimselerdir. Eğer övgü, bu muzır unsurlardan azade ise, onda bir mahzur yoktur, hatta bazı hallerde makbuldür bile. *İbnu Uyeyne* der ki: "Nefsini hakkıyla bilen kimseye medih zarar vermez." Seleften şöyle diyen de olmuştur: "Kişi yüzüne karşı övülürse şöyle dua etsin: "Allahım Beni insanların bildiği şeylerden dolayı mağfiret buyur, söyledikleri sebebiyle beni muaheze etme! Beni zannettiklerinden de hayırlı kıl."

MİZAH VE ŞAKALAŞMA BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

İslam dini, ölçü çerçevesinde kalınmak şartıyla mizah ve şakalaşmaya da yer verir. İslamî ölçüleri korumak kaydıyla yer verilen şaka ve mizah hem dinlendirici olur, hem de insanlar arasında muhabbet ve sevginin artmasına vesile olur. Şakaya yer vermemek ciddiyet olarak ifade edilirse de, her şeyin fazlası ifrattır ve hoş karşılanmaz. Yani somurtkanlar fazla sevilmez. Çok şaka, azdan daha kötü durumlara sebep olabilir.

Kısacası dinimiz şakayı tecviz etmiştir. Fakat ölçülü olmaya dikkat çekmiştir. Hadis kitaplarımızın hepsinde bu bahse yer verilir. Bazılarında Kitabu'l-Mizah adıyla müstakil bir bölümdür. Bazılarında *Babu'l-Mizah* diye bir bölümün tali bir başlığıdır. Nitekim görüldüğü üzere, Teysiru'l-Vüsul (ve bunun aslı olan el-Camiu'l-Usûl) müstakil bir bölüm yapmayı uygun görmüştür.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında sıkça şakaya rastlanır. Hatta *Hz. Enes:* "Resulullah, çocuklarla şakalaşmada insanların en önde olanı" der. Kadın, erkek, kendisiyle temasta olanlara yaptığı şakalardan pek çok örneğe hadis kitaplarında rastlarız.

Resulullah şaka adabıyla ilgili uyarılarda da bulunmuştur. Mesela şakada yalana yer verilmemelidir. Şaka yoluyla başkası küçük duruma düşürülmemelidir. Ateşle, silahla korkutarak şaka yapılmamalıdır. Şaka caizse de ifrata gidilmemeli, hele hele insanları güldürmek meslek yapılmamalıdır vs.

★ *"Ben şaka yaparım ama sadece doğruyu söylerim."*

★ *"Bir Müslümanın kardeşini korkutması helal değildir."*

★ *"Kardeşinle münakaşa etme, (alaya alarak) onunla şakalaşma."*

★ *"Başkalarını güldürmek için yalan söyleyene yazıklar olsun."*

★ *"Kul, şaka da olsa yalan söylemeyi, doğru da olsa münakaşa etmeyi bırakmadıkça iyi bir mü'min olamaz."*

★ *"Şaka da dahil yalan söylemeyene cennette bir köşk garanti ederim."*

Resulullah'ın ashabı arasında şakalarıyla meşhur olanlar vardır. *Ebu Hureyre, Nuayman, Abdullah İbnu Huzafe, Zeyd İbnu Sabit, Büreydetu'l-Eslemî* hatta *Hz. Ömer*'in bile şakalarına rastlanır. Bunu büyük ölçüde *Resulullah*'ın müsamahasıyla izah edebiliriz. Esasen fıtrattan gelen bir mizac olan şakacılığa Resulullah müdahale etmemiş, bazı kayıtlar beyan etmiştir. Şakacılığı ile en ziyade meşhur olan *Nuayman* (radıyallahu anh) *Resulullah*'a bile şaka yapmıştır. Anlattığına göre, Medine'ye turfanda veya iyi bir şey gelince onu veresiye alır. Resulullah'a "hediye" olarak getirir, ödeme zamanı gelince, *Aleyhissalâtu vesselâm*'a giderek "hediyesi"nin borcunu isterdi. Resulullah: *"Sen onu bana hediye etmiştin ne oldu?"* deyince: "Bu güzel şeyi sana layık gördüm, param olmadığı için böyle yaptım" derdi. *Resulullah Nuayman*'ı hep gülerek karşılar ve ona hiç kızmazmış. Hatta onunla karşılaşınca kendini gülmekten alamazmış. Nuayman'ın bir sefer sırasında kızdığı arkadaşı *Süveybit*'i "kölem" diye satması da onun meşhur şakalarından biridir.

5395 ١ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ، إنَّكَ لَتُدَاعِبُنَا. قَالَ: إنِّي لاَ أقُولُ إلاَّ حَقّاً]. أخرجه الترمذي.

1. (5395)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Ashab'tan birkısmı): "Ey Allah'ın Resulü! Sen bize şaka yapıyorsun!" demişlerdi.

"Şurası muhakkak ki (şaka da olsa) ben sadece hakkı söylerim!" buyurdular." [Tirmizî, Birr 57, (1991).]

AÇIKLAMA:

Şarihler, *Resulullah*'a, Ashab'ın: "Sen bize şaka yapıyorsun!" sözünü Aleyhissalâtu vesselâm'ın *"Kardeşinle ne münakaşa yap, ne ona şaka yap, ne de yerine getirmeyeceğin vaadde bulun"* sözü üzerine söylemiş olacağını belirtirler. Zira bu hadiste şaka yasaklanmaktadır.

Aleyhissalâtu vesselâm, Cenab-ı Hak tarafından, gerek sözleri ve gerekse davranışları hususunda hatadan korunmuş olma keyfiyetine istinaden, şaka sırasında da haktan, doğru söylemekten uzak olmayacağını belirtmiştir. Öyleyse, Resulullah'ın yasaklaması, şaka sırasında insan-

ların bu kizbe, hataya düşme ihtimaline binaendir. Çünkü sapmalara karşı bir garantileri mevcut değildir.

5396 ٢ - وعن أنس رضيَ الله عنهُ قال: [جَاءَ رَجُلٌ الى النّبيِّ ﷺ فقالَ: يَا رَسُولَ الله احْمِلْني عَلى بَعيرٍ. فقالَ: إنِّي حَامِلُكَ عَلى وَلَدِ النَّاقَةِ. فقالَ: يَا رَسُولَ الله مَا أَصْنَعُ بِوَلَدِ النَّاقَةِ. فقالَ: النَّبيُّ ﷺ وَهَلْ تَلِدُ الابِلَ إلاَّ النُّوقُ]. أخرجه أبو داود والترمذي وهذا لفظه.

2. (5396) Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Beni bir deveye bindir!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm* da: *"Ben seni devenin yavrusuna bindireceğim!"* dedi. Adam:

"Ey Allah'ın Resulü, ben deve yavrusunu ne yapayım (ona binilmez ki!)" deyince *Aleyhissalâtu vesselâm*:

"Acaba deveyi deveden başka bir mahluk mu doğurur?" buyurdular." [Tirmizî, Birr 57, (1992); Ebu Davud, Edeb 92, (4998).]

AÇIKLAMA:

Deveye bindirmesini talep eden kimseye *Aleyhissalâtu vesselâm: "Seni bir devenin yavrusuna bindireceğim"* diyerek, yavru kelimesiyle zikre gelen manayı tevehhüm ettirdikten sonra, her devenin gerçekte bir başka deveden dünyaya geldiğine dikkat çekerek muhatabının şaşkınlığını giderir.

Hadis, insana bir söz işitince iyice düşünüp derinliğini, muhtevasını kavramadan reddetmemesi, itirazda acele etmemesi gerektiğini de göstermektedir.

5397 ٣ - وعنه رضيَ الله عنهُ: [أنَّ النَّبيَّ ﷺ قَالَ لَهُ: يَا ذَا الأُذُنَيْنِ، يَعْني بِهِ أنَّهُ يُمَازِحُهُ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

3. (5397)- Yine *Enes* (radıyallahu anh), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, kendisine: *"Ey Zü'l-üzüneyn (iki kulaklı)"* diye hitap ettiğini, bu sözüyle şaka yapmayı kasdettiğini rivayet etmiştir." [Tirmizî, Birr 57, (1993); Ebu Davud, Edeb 92, (2005).]

5398 ٤ - وَعَنْ أُسَيْدِ بنِ حُضَيْرٍ: [أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ كَانَ فِيهِ مِزَاحٌ! فَبَيْنَمَا هُوَ

يحدّث القوم ويضحكهم إذ طعنه النبي ﷺ في خاصرته بعود كان في يده. فقال: أصبرني يارسول الله. قال: اصطبر. فقال: إن عليك قميصاً وليس على قميص فرفع النبي ﷺ قميصه فاحتضنه وجعل يقبّل كشحه، وقال: إنما أردت هذا يا رسول الله]. أخرجه أبو داود.

« أصبرني » أى أقدني ومكّني من نفسك لأقتصّ منك.

و« الكشح » ما فوق شدّ الإزار من جانب البطن وهما كشحان.

4. (5398)- *Useyd İbnu Hudayr* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensardan mizahçı bir zat vardı. (Bir gün yine) konuşup yanındakileri güldürürken Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* elindeki çubuğu (şaka yollu) adamın böğrüne dürttü. Bunun üzerine adam:

"Ey Allah'ın Resulü (canımı yaktınız). Müsaade edin kısas yapayım!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm* da: *"Haydi yap!"* buyurdu. Adam:

"Ama üzerinde gömlek var, benim üzerimde yoktu (kısas tam olması için çıkarmalısınız)!" dedi.

Adamın talebi üzerine, Aleyhissalâtu vesselâm gömleğini kaldı(rıp böğrünü aç)tı. Adam, Resulullah'ı kucaklayıp böğrünü öpmeye başladı ve:

"Ben bunu arzu etmiştim ey Allah'ın Resulü!" dedi."[Ebu Davud, Edeb 160, (5224).]

5399 ٥- وعن عبدالله بن السائب بن يزيد بن السائب عن أبيه عن جده رضي الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: لا يأخذنّ أحدكم عصا أخيه لاعباً ولا جاداً ومن أخذ عصا أخيه فليردها إليه]. أخرجه أبو داود والترمذي.

5. (5399)- *Abdullah İbnu's-Sabit İbni Yezid İbni's-Saib* babası tarikiyle ceddi (Yezid İbnu's-Saib) (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Sizden kimse, ne şaka ne de ciddi olarak kardeşinin değneğini almasın. Kim kardeşinin değneğini almışsa hemen ona geri versin." [Ebu Davud, Edeb 93, (5003); Tirmizî, Fiten 3, (2161).]

AÇIKLAMA:

1- Müteakip hadis, bu hadisin bir başka veçhine benziyor veya *Aley-*

hissalâtu vesselâm'ın bu hadisi söylemesine, şaka sebebiyle Ashab arasında vukua gelen bir korkma hadisesi sebep olmuştur.

2- *Hattâbi* bir şeyin şaka yoluyla ve ciddi olarak alınmasını şöyle açıklar: İade etmek maksadıyla alınırsa, bu şaka yoluyla olmaktır. İade etmemek maksadıyla alırsa bu ciddi alıştır.

Hadisin bir veçhinde *"şaka-ciddiyet suretiyle"* denmiştir. Bunu, *Hattâbi* "bidayette şaka niyetiyle alıp, sonradan iade etmemeye karar vermek" şeklinde izah eder.

3- Bu alışların yasaklanma sebebine gelince, ciddiyetle yani geri vermemek üzere alış bir nevi hırsızlıktır, böyle bir alışın yasak olacağı açıktır. Şaka yollu almanın yasaklanmasına gelince: Bunda bir fayda olmadığı gibi, çoğu kere malı almanda öfke meydana getirir ve ona eza verir. Halbuki, mü'minin başkasına eziyet vermesi caiz değildir. Öyleyse eziyete sebep olan davranışlardan kaçınılmalıdır.

5400 ٦ – وعن ابن أبي ليلى قال: [حَدَّثَنَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُمْ كَانُوا يَسِيرُونَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَنَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ، فَانْطَلَقَ بَعْضُهُمْ الى حَبْلٍ كَانَ مَعَهُ فَـأَخَذَهُ، فَفَزِعَ. فَقَالَ ﷺ: لاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يُرَوِّعَ مُسْلِماً]. أخرجه أبو داود.

6. (5400)- *İbnu Ebi Leyla* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ashabı radıyallahu anhüm ecmainin bize anlattıklarına göre, onlar bir sefer yürüyüşünde idiler. (Bir konaklama sırasında) içlerinden biri uyurken, arkadaşı gidip ipini alır. Uyanınca ipini bulamayan zat (kaybettim diye) korkar. (Duruma muttali olan) *Aleyhissalâtu vesselâm: "Bir Müslümana bir başka Müslümanı korkutmak helal olmaz!"* buyurdular." [Ebu Davud, Edeb 93, (5004).]

ÖLÜM BÖLÜMÜ

(Bu bölüm üç babtır)

BİRİNCİ BAB

RESULULLAH'IN VEFATI

★ RESULULLAH'IN HASTALANMASI VE ÖLMESİ

★ ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN YIKANMASI VE KEFENLENMESİ

İKİNCİ BAB

ÖLÜM VE ÖLÜMLE İLGİLİ HUSUSLAR

BİRİNCİ FASIL

ÖLÜMÜN BAŞLANGICI VE GELİŞİ

İKİNCİ FASIL

AĞLAMA VE MATEM

★ CEVAZI

★ YASAKLANMASI

ÜÇÜNCÜ FASIL

GASİL VE KEFEN

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENAZENİN TEŞYİİ VE TAŞINMASI

★ BU İŞLERDE ÇABUKLUK

BEŞİNCİ FASIL

DEFİN VE DEFİN ŞEKLİ

★ ŞEHİDİN DEFNİ

★ DEFİNDE ACELE

★ CENAZENİN NAKLİ

ALTINCI FASIL

KABİRLERİ ZİYARET

★ KABİR ZİYARETİNİN YASAKLANMASI

★ KABİR ZİYARETİNİN CEVAZI

★ ZİYARETÇİ NE DEMELİDİR?

★ KABİR ÜZERİNE OTURMA

YEDİNCİ FASIL

TAZİYE

ÜÇÜNCÜ BAB

ÖLÜMDEN SONRASI

★ KABİR AZABI

★ MÜNKER VE NEKİRİN SUALİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Ölüm, insan hayatının en mühim hadisesidir. Kulluk ve imtihan için yaratılmış olan insanoğlunun imtihan müddetinin sona ermesi ölümle noktalanır. İnsanoğlu dünya hayatında yaşadıklarının ve yaptıklarının karşılığını görmeye başlar. Ölüm, gerçekleri görmek üzere, imtihan uykusundan gerçek uyanıştır.

Ölüm, tesadüfi bir hâdise, bir yok oluş değildir. Ayet-i kerime, onun da tıpkı hayat gibi, bir yaratılış, İlahî irade ve takdirle vukua gelen bir hâdise olduğunu belirtir (Mülk suresi 2. ayet)

Ölüm zahiren hoş olmasa da, yakınlarına bir acı, bir ağlama vesilesi olsa da hayat çarkının dönmesi, bu küçücük dünyadan ebed âlemine daha çok mahsulatın gitmesi için zaruri olan devr-i daimin gerçeğidir, bir rahmettir. Ortalama elli-altmış yıllık bir ömür, ebedî hayatın kazanılmasında yeterli bir müddettir. O kazanç hasıl olduktan, insan imtihanını verdikten sonra esasen daha fazla yaşamanın manası da kalmıyor. Yeni gelenlere yer açılması için gitmek, ölmek gerekiyor.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ölümün tefekkür edilmesini, sıkça hatırlanmasını tavsiye eder. Ta ki ibret alınsın ve dünyaya olan boş ve fani hevesler kırılsın.

BİRİNCİ BAB

RESÛLULLAH ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'IN VEFATI

❑ ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN HASTALANMASI VE ÖLMESİ

5401 ١ – عن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت: [كَانَ النَّبِيُّ ﷺ : يَقُولُ في مَرَضِه الَّذى مَاتَ فِيهِ: يَا عَائِشَةُ، مَا أَزَالُ أَجِدُ أَلَمَ الطَّعَامِ الَّذِي أَكَلْتُ بِخَيْبَرَ، وهذَا أَوَانُ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أَبْهَرِيَّ مِنْ ذلِكَ السُّمِّ]. أخرجه الترمذي.

1. (5401)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kendisini ölüme götüren hastalığa yakalandığı zaman derdi ki:

"Ey Aişe! Ben Hayber'de yediğim (zehirli) yemeğin elemini hep hissediyordum. İşte şimdi kalp damarımın kesildiğini hissettiğim anlar geldi." [Buhârî, Megazî 83.]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Buhârî'nin muallaklarından biridir, başka kaynaklarda senetli olarak gelmiştir. Hadis, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın ölüm hastalığında, Hayber'in fethi sırasında yemiş bulunduğu zehirli etin tesirini göstermektedir. Hatta bu durumu gözönüne alan bazı alimler, Aleyhissalâtu vesselâm'ın şehid olarak vefat ettiğini belirtir.

Hadiste geçen ve kalp damarı diye tercüme ettiğimiz ebher, kalbe bağlı anadamardır. *İbnu'l-Esir*, bununla ilgili farklı yorumlar kaydeder. Birine göre ebher, baştan çıkıp ayağa kadar uzanan bir ana damardır. Şerayin denen tali damarlar ona birleşirler. Bunun baştaki kısmına ne'me denir, boğazdaki adı verid (şahdamarı)dır. Bunun göğüsteki adı ebherdir. Sırta tekabül eden kısmına vetin denir. Kalp bu kısma bağlıdır.

Uyluktaki uzantısı nesa, bacaktaki uzantısı sâfin adını alır. Bu damarın kopması ölüm demektir. Arapça'da ölüm için kullanılan ınkıta'ul-ebher Kamus'ta dilimizdeki ödü kopma tabiriyle karşılanmıştır. Ancak ödü kopmak bizde çok korkma yerine kullanılır. Tercümenin isabetliliği su götürür.

Resulullah'a Hayber'de Yahudiler tarafından zehirli koyun yedirilmesiyle ilgili haberin teferruatı daha önce geçtiği için burada tekrar etme-yeceğiz.

5402 ٢– وعنها رَضِيَ اللهُ عَنْهـا قالت: [لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ واشْتَدَّ به وَجعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْواجَهُ أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِي فَأَذِنَّ لَهُ، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ بنُ عَبْدِالْمُطَّلِبِ وَرَجُلٌ آخَرُ تَخُطُّ رِجْلاهُ فِي الأَرْضِ. فَلَمَّا دَخَلَ بَيْتِي واشْتَدَّ وَجَعُهُ. قَالَ: أَهْرِيقُوا عَلَيَّ مِنْ سَبْعِ قِرَبٍ لَمْ تُحْلَلْ أَوْكِيَتُهُنَّ لَعَلِّي أَعْهَدُ الَى النَّاسِ، فَأَجْلَسْنَاهُ فِي مِخْضَبٍ لِحَفْصَةَ. ثُمَّ طَفِقْنَا نَصُبُّ عَلَيْهِ الْمَاءَ مِنْ تِلْكَ الْقِرَبِ، حَتَّى طَفِقَ يُشِيرُ إِلَيْنَا أَنْ قَدْ فَعَلْتُنَّ. ثُمَّ خَرَجَ الى النَّاسِ فَصَلَّى بِهِمْ وَخَطَبَهُمْ]. أخرجه الشيخان.

2. (5402)- Yine *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hastalığı ağırlaşıp, ağrıları artınca, benim odamda tedavi edilmesi için diğer zevcelerinden müsaade istedi. Onlar kendisine izin verdiler. İki kişinin arasında çıktı. Bunlardan biri amcası Abbas İbnu Abdilmuttalib idi, bir başkası daha vardı. Ayakları yerde sürünüyordu. Odama girince ızdırabı daha da arttı.

"Ağızlarındaki bağları açılmamış yedi kırbadan üzerime su dökün, belki (iyileşir), insanlara bir vasiyette bulunurum!" buyurdular. Hz. Hafsa'ya ait bir leğene oturttuk. Sonra bu kırbalardan üzerine su dökmeye başladık. (Bir müddet sonra) "yeterince döktünüz" diye işaret edinceye kadar dökmeye devam ettik. Sonra (iyileşerek) halka çıkıp namaz kıldırdı ve bir hitabede bulundu."

5403 ٣– ولَهما في رواية عُبَيْدُ الله بن عبدالله قَالَ: [دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. فَقُلْتُ لَهَا: أَلاَ تُحَدِّثِينِي عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟ قَالَتْ: بَلَى ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ، فَقَالَ: أَصَلَّى النَّاسُ؟ قُلْنَا: لاَ، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمِخْضَبِ. قَالَتْ: فَفَعَلْنَا، فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُوءَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ. ثُمَّ أَفَاقَ. فَقَالَ:

أَصَلَّى النَّاسُ؟ قُلْنَا: لاَ، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: ضَعُوا لِى مَاءً فِي الْمِخْضَبِ قَالَتْ: فَفَعَلْنَا فَاغْتَسَلَ ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُوءَ فَأُغْمِىَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ: أَصَلَّى النَّاسُ؟ قُلْنَا: لاَ، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ ضَعُوا لِى مَاءً فِي الْمِخْضَبِ، فَاغْتَسَلَ ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُوءَ فَأُغْمِىَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ. فَقَالَ: أَصَلَّى النَّاسُ؟ قُلْنَا: لاَ هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَتْ: وَالنَّاسُ عُكُوفٌ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُونَ رَسُولَ اللهِ ﷺ لِصَلاَةِ الْعِشَاءِ الآخِرَةِ. قَالَتْ: فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الَى أَبِي بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَأْمُرُكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ، وَكَانَ رَجُلاً رَقِيقاً: يَا عُمَرُ صَلِّ بِالنَّاسِ. قَالَتْ: فَقَالَ عُمَرُ: أَنْتَ أَحَقُّ بِذَلِكَ. قَالَتْ: فَصَلَّى بِهِمْ أَبُو بَكْرٍ تِلْكَ الأَيَّامَ. ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَجَدَ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ لِصَلاَةِ الظُّهْرِ، وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ. فَلَمَّا رَآهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ. فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِىُّ ﷺ أَنْ لاَ يَتَأَخَّرَ؛ وَقَالَ لَهُمَا: أَجْلِسَانِى الَى جَنْبِهِ، فَأَجْلَسَاهُ الَى جَنْبِ أَبِى بَكْرٍ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّى وَهُوَ يَأْتَمُّ بِصَلاَةِ النَّبِيِّ ﷺ، وَالنَّاسُ يَأْتَمُّونَ بِصَلاَةِ أَبِى بَكْرٍ وَالنَّبِيُّ ﷺ قَاعِدٌ. قَالَ عُبَيْدُ اللهِ: دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِاللهِ بْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ: أَلاَ أَعْرِضُ عَلَيْكَ مَا حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ قَالَ: هَاتِ! فَعَرَضْتُ حَدِيثَهَا عَلَيْهِ؛ فَمَا أَنْكَرَ مِنْهُ شَيْئاً، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَسَمَّتْ لَكَ الرَّجُلَ الَّذِى كَانَ مَعَ الْعَبَّاسِ؟ قُلْتُ: لاَ. قَالَ: هُوَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ].

3. (5403)- Yine Sahiheyn'de *Ubeydullah İbnu Abdillah*'tan gelen bir rivayette *Ubeydullah* der ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nın yanına girdim. Ona:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hastalığından bana anlatmaz mısın?" dedim. Anlatmaya başladı: "Elbette! Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ağırlaştı ve: *"Halk namazını kıldı mı?"* diye sordu. Biz: "Hayır! Ey Allah'ın Resulü, onlar sizi bekliyorlar!" dedik.

"Leğene benim için su koyun!" emrettiler. Hz. Aişe der ki: "Hemen dediğini yaptık, o da yıkandı. Sonra kalkmaya çalıştı, fakat üzerine baygınlık çöktü. Sonra kendine geldi ve tekrar:

"Cemaat namaz kıldı mı?" diye sordu. "Hayır! dedik, onlar sizi bekliyorlar ey Allah'ın Resulü!" Tekrar:

"Benim için leğene su koyun!" emretti. Hz. Aişe der ki:

"Dediğini yaptık, yıkandı. Sonra tekrar kalkmak istedi. Yine üzerine baygınlık çöktü. Sonra ayılınca:

"İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu.

"Hayır! dedik, onlar sizi bekliyorlar, ey Allah'ın Resulü!" Aleyhissalâtu vesselâm: *"Benim için leğene su koyun!"* dedi ve yıkandı. Sonra kalkmaya yeltendi, yine üzerine baygınlık çöktü, sonra ayıldı.

"Halk namazı kıldı mı?" diye sordu.

"Hayır, onlar sizi bekliyorlar ey Allah'ın Resulü!" dedik. Hz. Aişe der ki:

"Halk mescide çekilmiş, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı yatsı namazı için bekliyorlardı.

Hz. Aişe der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hz. Ebu Bekr'e adam göndererek halka namaz kıldırmasını söyledi. Elçi gelerek ona:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* halka namaz kıldırmanı emrediyor!" dedi. İnce duygulu bir kimse olan Ebu Bekr (radıyallahu anh):

"Ey Ömer, halka namazı sen kıldır!" dedi. Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Hz. Ömer:

"Buna sen daha ziyade hak sahibisin (ehaksın)!" cevabında bulundu. Aişe der ki: "O günlerde namazı Ebu Bekr (radıyallahu anh) kıldırdı. Bilahare Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kendinde bir hafiflik hissetti. Biri Abbas olmak üzere iki kişinin arasında, öğle namazı için çıktı. O sırada namazı halka Ebu Bekr kıldırıyordu. Ebu Bekr, Resulullah'ın geldiğini görünce, geri çekilmek istedi. Aleyhissalâtu vesselâm geri çekilme diye işaret buyurdu. Kendisini getirenlere: *"Beni yanına oturtun!"* dedi. Onlar da Hz. Ebu Bekr'in yanına oturttular. Hz. Ebu Bekr, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın namazına uyarak namaz kılıyordu. Halk da Hz. Ebu Bekr'in namazına uyarak namazını kılıyordu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* oturmuş vaziyette idi."

Ubeydullah der ki: "Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın yanına girdim ve:

"Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığı ile ilgili olarak anlattığını size anlatayım mı?" dedim. Bana: "Haydi anlat!" dedi. Ben de bu hususta anlattığını naklettim. Söylediklerimden hiçbir noktayı reddetmedi. Sadece:

"*(Resulullah'ı mescide) Abbas'la birlikte taşıyan ikinci şahsın ismini* verdi mi?" diye sordu. Ben: "Hayır söylemedi" deyince: "O, Ali (radıyallahu anh) idi" dedi."

5404 ٤ - وزاد البُخارى في رواية: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَسْأَلُ فِي مَرَضِهِ يَقُولُ: أَيْنَ أَنَا غَداً؟ أَيْنَ أَنَا غَداً؟ يُرِيـــدُ يَوْمَ عَائِشَةَ. فَأَذِنَ لَهُ أَزْوَاجُهُ أَنْ يَكُونَ حَيْثُ شَاءَ. قَالَتْ: فَمَاتَ فِي بَيْتِي وَفِي يَوْمِي الَّذِي كَانَ يَدُورُ عَلَيَّ فِيـــهِ. ثُمَّ قَبَضَهُ اللهُ، وَإِنَّ رَأْسَهُ لَبَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي، وَخَالَطَ رِيقُهُ رِيقِي. دَخَلَ عَبْدُالرَّحْمَـــنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُـــمَـــا، وَمَعَهُ سِوَاكٌ يَسْتَنُّ بِهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقُلْتُ: أَعْطِنِي هذَا السِّوَاكَ فَأَعْطَانِيهِ، فَقَضَمْتُهُ ثُمَّ مَضَغْتُهُ، فَأَعْطَيْتُهُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَاسْتَنَّ بِهِ وَهُوَ مُسْتَنِدٌ الَى صَدْرِي].

«السَّحْرُ» الرئة، وأرادت أنه مات عندها في حضنها.

و«الْقَضْمُ» بالفاء والصاد المهملة: الكسر من غير إبانة، وبالقاف والضاد والمعجمة: الكسر مع الإبانة.

4. (5404)- Bir rivayette *Buhârî* şu ziyadede bulundu: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* hastalığı sırasında: *"Ben, yarın neredeyim? Ben, yarın neredeyim?"* diye sorarak Hz. Aişe'nin yanında kalacağı günü öğrenmek istedi. Zevceleri, dilediği yerde kalma izni verdiler."

Hz. Aişe der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, benim hücremde ve normal olarak bana uğramakta olduğu günde vefat ettiler. Ayrıca Aziz ve Celil olan Allah onun ruh-u şeriflerini kabzettiği vakit, mübarek başları ciğerimle boğazım arasında (göğsümde) (yaslanmış vaziyette) idi. Tükrüğü de tükrüğüme karışmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığı sırasında bira-ra, kardeşim) Abdurrahman İbnu Ebi Bekr (radıyallahu anhümâ) içeri girdi, elinde bir misvak vardı, dişlerini misvaklıyordu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* o misvağa baktı.

"Ver o misvağı bana!" dedim. O da verdi. Dişlerimle kemirip yonttum ve ucunu geverek (yumuşatıp) *Aleyhissalâtu vesselâm*'a uzattım. Resulullah, başı göğsüme yaslı vaziyette onunla dişlerini misvakladı." [Buhârî, Megazî 83, Vudu 45, Ezan 39, 46, 47, 51, 67, 68, 70, Hibe 14, Humus 4, Enbiya 19, Tıbb 21, İ'tisam 5; Müslim, Salat 90, (418); Tirmizî, Cenaiz 8, (978, 979); Nesâî, Cenaiz 6, (4, 6, 7).]

5405 ٥ – وعنها رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ صَحِيحٌ لَنْ يُقْبَضَ نَبِيٌّ حَتَّى يرى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، ثُمَّ يُحَيَّا أَوْ يُخَيَّرَ. فَلَمَّا نَزَلَ بِهِ، وَرَأْسُهُ عَلَى فَخِذِي غُشِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ الَى سَقْفِ الْبَيْتِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ فِي الرَّفِيقِ الأَعْلَى. قُلْتُ: إِذَنْ لاَ يَخْتَارُنَا، وَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَدِيثُ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا بِهِ وَهُوَ صَحِيحٌ، فَكَانَتْ تِلْكَ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا: اللَّهُمَّ فِي الرَّفِيقِ الأَعْلَى]. أخرجه الثلاثة والترمذي.

« الرَّفِيقُ الأَعْلَى » هم النبيون الذين يسكنون أعلا العليين.

5. (5405)- Yine *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, sıhhati yerinde iken şöyle diyordu:

"Hiçbir peygamber, cennetteki makamını görmeden kabzedilmez. Bundan sonra hayatı devam ettirilir veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır."

Aleyhissalâtu vesselâm hastalandığı zaman O'nu, (başı) dizimin üstünde baygın vaziyette gördüm. Bir ara kendine geldi. Gözlerini evin tavanına dikti ve sonra: *"Ey Allahım Refik-i A'la'da (bulunmayı tercih ederim)"* dedi. Bu sözü işitince ben (kendi kendime): "Demek ki (makamı gösterildi) ve bizimle olmayı tercih etmiyor" dedim. Bunun, sıhhatli iken bize söylediği şu hadis olduğunu anladım: *["Hiçbir peygamber cennetteki makamını görmeden kabzedilmez, sonra yaşamaya devam veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır."]*

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın telaffuz ettiği son söz: *"Allahım, Refik-i A'la'da"* cümlesi oldu." (Refik-i A'la: Cennetin en yüksek makamında bulunan peygamberler cemaatidir). [Buhârî, Megazî 83, 84, Tefsir, Nisa 13, Marda 19, Da'avat 29, Rikak 41; Müslim, Fezail 87, (2444); Muvatta, Cenaiz 46, (1, 238, 239); Tirmizî, Da'avat 77, (3490).]

5406 ٦ – وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [لَمَّا حُضِرَ النَّبِيُّ ﷺ وفي الْبَيْتِ رِجَالٌ،

فيهِمْ عُمرُ بنُ الْخطَّابِ رَضِيَ اللهُ عنه. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: هَلُمُّوا أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَاباً لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ. قَالَ عُمَرُ: إنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ غَلَبَهُ الْوَجَعُ، وَعِنْدَكُمُ الْقرآنُ، حَسْبُكُمْ كِتَابُ اللهِ. فَاخْتَلَفَ أَهْلُ الْبَيْتِ. فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: قَرِّبُوا يَكْتُبْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ مَا قَالَ عُمَرُ. فَلَمَّا أَكْثَرُوا اللَّغَطَ وَالإخْتِلاَفَ. قَالَ ﷺ: قُومُوا عَنِّي وَلاَ يَنْبَغِي عِنْدِي التَّنَازُعُ، فَخَرَجَ ابنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا وَهُوَ يَقُولُ: إنَّ الرَّزِيَّةَ كُلَّ الرَّزِيَّةِ مَا حَالَ بَيْنَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَبَيْنَ كِتَابِهِ]. أخرجه الشيخان.

«الرَّزِيَّةُ» المصيبة.

6. (5406)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* muhtazar (ölmeye yakın) iken evde bir kısım erkekler vardı. Bunlardan biri de Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) idi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Gelin, size bir şey (vasiyet) yazayım da bundan sonra dalalete düşmeyin!" buyurdular. Hz. Ömer:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a ızdırap galebe çalmış olmalı. Yanınızda Kur'an var, Allah'ın kitabı sizlere yeterlidir" dedi. Oradakiler aralarında ihtilafa düştü. Kimisi: "Yaklaşın, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* size vasiyet yazsın!" diyor, kimi de Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in sözünü tekrar ediyordu.

Gürültü ve ihtilaf artınca, *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Yanımdan kalkın, yanımda münakaşa caiz değildir!" buyurdu. Bunun üzerine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ): "En büyük musibet, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la onun vasiyeti arasına girip engel olmaktır!" diyerek çıktı." [Buharî, Megazî 83, İlm 39, Cihad 176, Cizye 6, İtisam 26; Müslim, Vasiyye 22, (1637).]

5407 ٧- وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا حَضَرَ النَّبِيُّ ﷺ جَعَلَ يَتَغَشَّاهُ الْكَرْبُ. فَقَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: وَاكَرْبَ أَبَاهُ. فَقَالَ لَهَا: لَيْسَ عَلَى أَبِيكِ كَرْبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ. فَلَمَّا مَاتَ قَالَتْ: يَا أَبَتَاهُ، أَجَابَ رَبًّا دَعَاهُ. يَا أَبَتَاهُ، مَنْ جَنَّةُ الْفِرْدَوْسِ مَأْوَاهُ يَا أَبَتَاهُ، إلَى جِبْرِيلَ نَنْعَاهُ. فَلَمَّا دُفِنَ، قَالَتْ: يَا أَنَسُ كَيْفَ طَابَتْ أَنْفُسُكُمْ أَنْ

تحثوا على رسول الله ﷺ التراب]. أخرجه البخاري والنسائي.

7. (5407)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)* muhtazar olduğu (ölüm anlarına geldiği) zaman, sık sık ızdıraplar bürümeye başladı. Kerimeleri Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ): "Vay babacığım, ne ızdırab çekiyor!" diye yakınmaya başadı. Aleyhis-salâtu vesselâm:

"Bugünden sonra baban ızdırab çekmeyecek!" buyur(arak onu teselli etmek iste)di. Aleyhissalâtu vesselâm ölünce, Hz. Fatıma:

"Vay babacığım! Rabbi, duasına icabet etti! Vay babacığım, gideceği yer Firdevs cennetidir! Vay babacığım, ölümünü Cibril'e haber verdik" diye yas etti. Aleyhissalâtu vesselâm gömülünce de:

"Ey Enes! Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?" diyerek ızdırabının azametini dile getirdi." [Buhârî, Megazi 83, Nesai, Cenaiz 13, (4, 13); İbnu Mace, Cenaiz 65, (1629).]

5408 ٨– وعنه رضي الله عنه قال: [مرّ العبّاس رضي الله عنه بمجلس فيه قوم من الأنصار يبكون حين اشتدّ برسول الله ﷺ وجعه. فقال: ما يبكيكم؟ قالوا: ذكرنا مجلسنا من رسول الله ﷺ. فدخل العبّاس رضي الله عنه على رسول الله ﷺ فأخبره فعصب رسول الله ﷺ رأسه بعصابة دسماء، أو قال بحاشية برد وخرج فصعد المنبر، وخطب النّاس، وأثنى على الأنصار خيراً، وأوصى بهم. فقال: إنّ الله خيّر عبداً بين الدنيا وبين ما عنده فاختار ما عنده]. أخرجه الترمذي.

« الدسمة » لون بين الغبرة والسواد.

8. (5408)- Yine *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın amcası) Hz. Abbas (radıyallahu anh), bir cemaate uğradı. Aralarında Ensar'dan bir grup vardı. Resulullah'ın ızdırabı arttığı için ağlıyorlardı. Onlara: "Niye ağlıyorsunuz?" diye sordu.

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la beraberliklerimizi hatırladık" dediler. Bunun üzerine Abbas (radıyallahu anh) Resulullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)*'ın yanına girdi (ve Ensar'ın ağlamakta olduğunu) ona haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm hemen başına boz renkli bir sargı sardı -veya "bir bürdenin kenarını" demişti- ve hücreden çıkıp minbere

geçti. Halka hitap etti. Ensarı hayırla yadetti ve onlara iyi muamele edilmesini vasiyet etti. İlaveten dedi ki:

"Allah bir kulunu dünya ile yanındaki arasında muhayyer bıraktı, o da Allah'ın yanındakini seçti." Bu söz üzerine Hz. Ebu Bekr ağlamaya başladı ve: "Ey Allah'ın Resulü! Annelerimiz, babalarımız sana feda olsunlar!" dedi. Biz de "Bu ihtiyar adama da ne oluyor ki, Resulullah'ın: *"Allah bir kulunu dünya ile yanındaki arasında muhayyer bıraktı, kul da Allah'ın yanındakini tercih etti"* sözü üzerine ağlıyor" dedik. Meğer burada muhayyer bırakılan Resulullah'mış. Bunu en iyi bilenimiz de Ebu Bekr (radıyallahu anh) imiş." [Buhârî, Salat 80, Fezail 3.]

AÇIKLAMA:

Kaydedilen sekiz hadis, bize *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hastalanmasından ve vefatından bahsetmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın, dünyamıza veda hazırlığı ve vedası olan bu son demini yani hastalanmasından vefat anına kadar geçen zamanını, kitabımızda yer alan hadislerde temas edilmeyen bazı teferruatı da ilave ederek bir bütün halinde anlatmak isteriz:

Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye hicretinin on birinci yılında, Safer ayının on sekizinci çarşamba gününü on dokuzuncu perşembeye bağlayan gece, Medine'nin dışına çıkarak, gece karanlığında Baki' mezarlığını ziyaret etti. Mezarlıkta yatan ehl-i kubûra selam verdi. Onlar için istiğfar edip Allah'tan mağfiret diledi. Sözlerini: "İnşaallah, yakında biz de sizin aranızda olacağız" diyerek tamamladı ve oradan ayrıldı. Sanki dirilerle vedalaştığı gibi ölülerle de vedalaşmıştı. Doğru, ailelerinden Meymûne radıyallahu anhâ'nın yanına geldi.

Eve geldiği zaman, ahvalinde bir değişiklik hissetti. Bu hastalığının ilk belirtisi idi. Fahr-i Âlem *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kendisini ölüme götürecek hummaya yakalanmıştı. Artık humma nöbetleri başlayacak ve kısa aralıklarla gelmeye devam edecektir.

Hastalığın başladığı bu ilk sıralarda Yâr-ı Gâr-ı olan, Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh: "Ey Allah'ın Resûlü, müsaade ederseniz, iyileşinceye kadar size hizmet edeyim" der. Bu talebe Aleyhissalâtu vesselam: "Ey Ebu Bekr, Ehl-i Beytim bugünlerde bana hizmet ederlerse ızdırapları artar, Allah Teâla hazretleri sana ecrini versin" şeklinde cevap verdi ve kabul etmedi.

Hastalığının ilk beş gününü, her zaman yaptığı gibi, sırayla hanımlarının yanında geçirdi. Pazartesi günü hastalığı ağırlaşıp ağrısı şiddetle-

nince, vahy-i İlahî kendisiyle beraber olduğu zamanlarda gelmiş olan Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın hücresinde kalmak için diğer hanımlarından izin istedi. Bu izni açıktan talep etse, onların kırılabileceğini bildiği için, dolaylı ve imalı bir şekilde ihsas etti: "Yarın nerede kalacağım, kimin yanında olacağım?" diye arada sırada sordu.

Aileleri, Efendimiz'in arzusunu anlamışlardı. Hz. Aişe'nin hücresinde kalmasına müsaade ettiler: "Nerede isterseniz orada kalın!" dediler.

Hummanın tesiriyle, Aleyhissalâtu vesselâm zayıflamıştı, dermandan düşmüştü. *Hz. Ali* ile *Hz. Abbâs* radıyallahu anhümâ'nın kolları arasında, *Hz. Aişe* radıyallahu anhâ'nın odasına getirildi. Vefatına kadar da hep burada kaldı. Bu esnada sıhhati ve gücü elverdiği müddetçe mescide gidip, namazları kıldırdı. Böylece ölümünden üç gün öncesine kadar namazları vakti vaktine mescidde bizzat kıldırdı. Son kıldırdığı namaz, perşembe gününün akşam namazı oldu. Bu esnada başı çok ağrıdığı için başına bir mendil bağlayarak namaz kıldırmıştı. Namazda da Mürselât sûresini okudu.

Namazdan sonra, yine Hz. Aişe'nin odasına döndü. Tâkati iyice azalıyordu. Öyle ki cemaate imamlık edemeyecek hale gelmişti. Yatsı namazının vakti girince, Bilal-i Habeşî radıyallahu anh, her zamanki usulü veçhile Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın odasının önüne gelip "Ey Allah'ın Resûlü namaz vakti!" diye seslendi.

Aleyhissalâtu vesselâm, yatsı namazının vaktinin girdiğini anlamıştı. *"Cemaat namazını kıldı mı?"* diye sordu. Yanındakiler: "Hayır! Ey Allah'ın Resûlü, sizi bekliyorlar!" diye cevap verdiler. Bunun üzerine: *"Leğene su koyun da yıkanayım, belki hafiflerim!"* buyurdular. Su hazırlandı. *Aleyhissalâtu vesselâm* oturup leğende yıkandı.

Mescide gitmek için ayağa kalkmak istediği sırada, yatağın üzerine düşüp bayıldı. Ayılınca tekrar: *"Cemaat namazını kıldı mı?"* diye sordu. Yine: "Hayır ey Allah'ın Resûlü! Sizi bekliyorlar!" cevabını aldı.

Resûlullah yine, leğene su koymalarını söyledi. Hazırladılar. Oturup soğuk su ile bir kere daha yıkandı. Yine mescide gitmek üzere ayağa kalkınca, bayılıp düştü.

Ayılınca, dördüncü defa yine aynı suali sordu. Yanındakiler de aynı cevabı verdiler. Bunun üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm: "Ebu Bekr'e söyleyin, cemaate namaz kıldırsın!"* diye emretti. Hz. Aişe, babasının ne kadar yufka yürekli ve hassas olduğunu bildiği için, onun Resûlullah'ın makamında durup halka namaz kıldıramayacağını tahmin ederek bu em-

rin yerine getirilmesini istemedi. "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekr yufka yüreklidir, Kur'ân okurken ağlar. Bu sebeple Resûlullah'ın yerinde durup namaz kıldıramaz!" dedi. (Bazı rivayetler, Hz. Aişe'nin bu sözü Hz. Hafsa'ya söylettiğini ifade eder.) Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu itiraza itibar etmeyip: *"Ebu Bekr'e söyleyin, cemaate namaz kıldırsın"* dedi. Onlar da yine aynı şeyi tekrar ettiler. Bunun üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm: "Sizler, Hz. Yusuf'un kadın arkadaşlarısınız?"* diye biraz sitem ettikten sonra: *"Haydi, Ebu Bekr'e söyleyin cemaate namaz kıldırsın!"* emretti.

Aleyhissalâtu vesselâm, bu suretle, ilerde hilafet, efdaliyet gibi ihtilaflı meselelerde, Müslümanlara, hakkın ne tarafta olacağına bir işaret, bir ipucu vermek istiyordu: Daha sağlığında, Hz. Ebu Bekr'i namaz gibi en mühim dinî bir vecibede Müslümanlara imam kılıyordu. Dahası, arkasında namaz da kılacaktı. Böylece Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in her meselede sünnete dayanan görüşlerinde, hilafet meselesinde de Hz. Ebu Bekr'in ehak olduğuna dair sünnetten bir delil bırakıyordu.

Hülâsa yanındakiler, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın ısrarı karşısında, Hz. Ebu Bekr'e gidip imam olması hususundaki emr-i Nebevîyi tebliğ ettiler. O da, o günkü cuma gecesi, yatsı namazından başlamak üzere, pazartesi sabah namazına kadar cemaate on yedi vakit namaz kıldırdı. Bu namazlar, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a vekâleten kıldırılmıştı.

Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm),* Hz. Ebu Bekr'in vekâleten namaz kıldırdığı günlerden birinde, bir öğle vakti -ki rivayetlerde bunun, vefatından beş gün önceki öğle veya ikindi olduğu [2] belirtilir- kendisinde bir hafiflik hisseder. Bundan cesaretlenerek: *"Ey Aişe, yedi kuyudan yedi kırba su doldursunlar, ağızlarını bağlayıp, bağlarını çözmeden getirsinler. Onları üzerime dökün, belki hastalığım biraz hafifler de halka va'z ve nasihat ederim"* dedi. Söylediği gibi, gidip suları getirdiler. Hafsa radıyallahu anhâ'ya ait bir leğenin içine oturtup Aleyhissalatu vesselâm'ın üzerine suyu dökmeye başladılar. Epeyce bir döktükten sonra, eliyle işaret edip *"yeter!"* dedi.

Bu şekilde yıkandıktan sonra biraz rahatlayan Aleyhissalâtu vesselâm, *Hz. Ali ile Fazl İbnu Abbâs* radıyallahu anhüm'ün kolları arasında, tâkatsizlikten ayaklarını yerde sürüyerek mescide çıktı. Bu sırada *Hz. Ebu Bekir* radıyallahu anh namaza başlamıştı. Resûlullah'ın geldiğini hissedince, O'nun yerinden çekilerek, imamet makamını kendisine bırakmak istedi. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm yerinden ayrılmamasını

2– İbnu Hacer, rivayetlerin "öğle" ve "ikindi" vakti diye ihtilafını "Bu hâdise iki ayrı günde olmuştur; birinde öğle'de, diğerinde ikindi'de" diye te'vil ve te'lif eder.

işaret buyurdu ve *Hz. Ebu Bekr*'in sol tarafına oturtulmasını emretti. Oturduğu yerden imamet vazifesini îfâ etti. Hz. Ebu Bekr'in okumakta olduğu sureyi, bıraktığı yerden okumaya devam etti. Böylece Hz. Ebu Bekir, Aleyhissalâtu vesselâm'a, cemaat de Hz. Ebu Bekr'e uyarak namaz kıldı. *Hz. Ebu Bekr*'in bu namazdaki rolü, tekbirleri cemaate duyurmaktan ibaretti.

Namaz bitince Aleyhissalâtu vesselâm, minberin alt basamağına oturdu. Cemaat de mümkün mertebe ona yaklaşıp oturdu. Allah'a hamd ü sena ettikten sonra Ashab'la helalleşti. Sonra şunları söyledi:

"Ey insanlar! Her kimin sırtına vurmuşsam işte sırtım, gelip vursun. Kimin bende alacağı varsa gelip alsın!"

Cemaatten biri kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Bir gün sizin emrinizle bir kimseye üç dirhem sadaka vermiştim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm hemen onu ödedi ve sözlerine devam etti: *"Allah Teâla hazretleri kulunu dunya hayatı ve nimetleri ile, âhiret hayatı ve nimetleri arasında muhayyer bıraktı. Allah'ın kulu da ahiret hayatı ve nimetlerini tercih etti!"* buyurdu.

Bu sözleri işiten Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ne demek istediğini anlayarak ağlamaya başladı. *Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ebu Bekir, ağlama! Arkadaşlığına ve mal fedâkârlığına en çok medyûn olduğum insan, Ebu Bekir'dir. Ümmetimden herhangi birini bu dünyada dost edinmekliğim icab etse, bu dost Ebu Bekir olurdu. Fakat İslâm râbıtası (din kardeşliği) hepimizi kardeş etmiştir. (Şahsi kardeşlikten efdal kılmıştır.) Ebu Bekr'in mescide bakan kapısı açık kalsın, diğer kapılar kapansın!"* buyurdular.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vefatından dört gün önceki çarşamba günü, Ashab-ı Kirâm radıyallahu anhüm'den bazı mühim kimselerin yanında bulunduğu bir sırada, kendisinden sonra vukûa gelecek ihtilafları önlemek ve onlardan korumak maksadı ile bir şey (vasiyetnâme) yazmak istedi:

"Bana yazı yazacak bir şey getiriniz. Size bir kitap (vasiyetname) yazayım ki, benden sonra yolunuzu şaşırıp dalâlete düşmeyesiniz!" buyurdu. Orada bulunanlardan bazısı -ki öncelikle Hz. Ömer- "Resûlullah'ın hastalığı ağırlaşmış olmalı, yanımızda Kur'ân vardır. Bize Allah'ın kitabı yeter!" diyerek böyle bir vasiyetnâme yazılmasına gerek duymadı. Bu söz üzerine oradakiler ihtilâfa düştü. Bir kısmı: "Yazı malzemesi getirelim, vasiyetname yazsın!" derken bir kısmı da "Buna gerek yok, bize Kur'ân yeter!" diyerek münakaşa ettiler. Gürültü çoğalmıştı. Bunun üzerine

Aleyhissalâtu vesselâm: "Haydi kalkın, Resûlullah'ın huzurunda Ashab'ın münakaşa etmesi, ihtilafa düşmesi doğru değildir. Beni kendi halime bırakın. Benim şu anda içinde bulunduğum murakebe ve Allah'a dönüş hazırlığı hâli, sizin beni meşgul etmek istediğiniz şeylerden daha hayırlıdır" buyurdu ve vasiyetname yazdırmaktan vazgeçti. Bundan sonra şifahen şu üç şeyi vasiyet etti:

1) Arabistan Yarımadası'nda Müslüman olmayan hiç kimse kalmasın.

2) Kabîleler tarafından gönderilen elçi ve heyetlere iyi muamele yapılsın, hediyeler verilmesi ihmal edilmesin.

3) *Ravi İbnu Abbâs* bu maddeyi unuttuğunu söyler, ancak bazı rivayetlerde *"namazların vaktinde kılınması"* Resûlullah'ın en son söylediği sözlerden olarak zikredilir.

Resûlullah'ın hastalığı bazen hafifliyor, bazen de şiddetleniyordu.

Cumartesi günü, *Cebrail* aleyhisselam gelip halini hatırını sordu. Pazar günü gelip tekrar hal-hatır sordu ve peygamberlik iddiasına kalkan Esvedü'l-Ansî'nin öldürüldüğünü haber verdi. Sonradan gelen haberler bunu te'yid etti.

Suriye'ye gönderilmek üzere Resûlullah'ın Üsâme radıyallahu anh komutasında hazırladığı ordu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hastalığının şiddetlenmesi üzerine cumartesi ve pazar günü yola çıkmadı. Üsame gelip, Hz. Peygamber'i ziyaret edip gidiyordu.

Pazar günü hastalığı daha bir şiddet kazanınca, aileleri Hz. Abbas radıyallahu anhüm ile görüşerek zatülcenb ilacı vermek istediler. *Aleyhissalâtu vesselâm* bunu almayıp reddetti. "Zatülcenb için faydalıdır" dedilerse de almamakta ısrar etti. Ancak, baygın düştüğü bir anda ilacı ağzına koydular. Ayılınca ilacın içildiğini anladı. *"Ben zatülcenb değilim. Benim ilacım başkadır, o ilaçtan siz de içeceksiniz"* diyerek, orada bulunanlara ceza olarak ilaçtan içirdi. Resûlullah'ın hastalığı humma olduğu için soğuk suda yıkanmak iyi geliyor, hararetini düşürerek rahatlık ve iyileşme temin ediyordu. [3]

Resûlullah'ın vefat ettiği gün olan pazartesi günü, biraz iyileşmişti. Sabah olunca penceresinin perdesini aralayarak mescide baktı. Cemaat saf saf olmuş, sabah namazı kılıyordu. Manzaraya çok sevindi ve işitilecek bir sesle tebessüm buyurdu. Duyduğu rahatlık O'nu mescide çıkma

3- Kitabımızın Tıb'la ilgili bölümünde, hararete karşı soğuk su tatbik ederek tedavi yapma işinin günümüz tıbbında halen kullanıldığını belirttik.

hususunda cesaretlendirdi. Mescide geçti. *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın geldiğini hisseden *Hz. Ebu Bekr* radıyallahu anh, imamet makamını O'na bırak-mak istedi ise de Aleyhissalâtu vesselâm yerinden ayrılmamasını işaret buyurdu. *Hz. Ebu Bekr*'in arkasında durarak sabah namazını kıldı. Bu sefer de oturarak kıldı, ama İmam Ebu Bekir'di.

Namazı kılınca Hz. Aişe'nin hücresine çekildi, perdeyi indirmek istedi, ama dermansızdı, başkaları indirdi.

Resûlulah'ı aralarında gören cemaat de, Efendimiz iyileşti diye sevinmişti. Hatta *Hz. Ebu Bekir,* izin alarak Medine civarındaki Sunh'taki evine gitmişti. Ancak bu hafifleme, ölüm öncesinde çoğunlukla herkeste görülen rahatlama idi. Öğleden sonra hastalığı ağırlaştı, bayılma nöbetleri sıklaştı. *Hz. Fatıma,* babasının çektiği ızdırabın müşahedesine dayanamayarak: "Vay babacığımın ızdırabına! Ey Rabbinin davetine icabet eden babacığım, ey makamı Cennetü'l Firdevs'te olan babacığım, ey Cebrail'e ölümünü haber verdiğimiz babacığım!" diye yas ederek ağlamaya başladı. *Aleyhissalâtu vesselâm: "Kızım, baban bu günden sonra hiç ızdırap çekmeyecek!"* diyerek onu teselli etti.

Bu sırada *Hz. Aişe*'nin oğlan kardeşi Abdurrahman elinde bir misvak olduğu halde içeri girdi. Hz. Aişe'nin göğsüne dayalı olan *Aleyhissalâtu vesselâm* misvağa dikkatle bakmıştı. Bunu gören Hz. Aişe, misvağı Hz. Abdurrahman'dan alıp, ucunu dişleriyle koparıp, yumuşatarak Aleyhissalâtu vesselâm'a uzattı. Efendimiz alıp dişlerini misvakladı.

Bu sırada *Hz. Üsâme* huzura geldi. Onu gören *Aleyhissalâtu vesselâm "Artık, Allah'ın bereketiyle git!"* buyurdu. Hemen ayrılıp Medine dışındaki ordusuna hareket emri vermişti ki, Fahr-ı Kâinat'ın vefat haberi geldi. O da hareket emrini geri aldı.

Resûlullah, pazartesi öğleden sonra, iyice ağırlaşmıştı: Nefeslerini zor alıyor, bazan da tıkanıyordu. İyileştiği bir anda kölelere iyi davranılması, namazın ihmal edilmemesini tavsiye etti.

Yanındaki su çanağına arada sırada elini batırıyor ve yüzünü ıslatıyordu. "Lâilahe illallah" diyor, dua mahiyetinde ayetler okuyordu. Şu ayeti okumuştu. (Mealen): **"Kimler, Allah ve Resûlü'ne itaat ederse onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîkler, şehidler ve sâlih kimseler ile beraberlerdir, bunlar ise ne güzel arkadaşlardır"** (Nisa 69).

Okuduğu bir dua da şu idi: *"Lailahe illallah, Lailahe illallah, Lailahe illallah. Ölümün de şiddetleri, halleri, sadmeleri var. Ey Rabbim,*

ölümün sarsıntılı anlarında bana yardım et. Ey Rabbim beni bağışla, ey Rabbim beni bağışla!"

Resûlullah'ın mübarek yüzleri bazan sararıp, bazan kızarıyordu. Sonunda nefesi daraldı, hareketleri daha da ağırlaştı. Ellerini yukarı kaldırıp üç kere mübarek parmaklarıyla semaya doğru işaret ederek: *"Refik-i A'la'ya, ulvî ve yüksek Refik'e, beni Refik-i A'la'ya ulaştır"* dedi.

Bunlar son kelamlardı. Elleri düştü. Gözleri açık olarak tavana dikili kaldı. Mübarek ruhları, talep ettiği Refik-i A'la'ya, Rabb-i Rahimine kavuştu. Allahümme salli ve sellim ve bârik ala seyyidina Muhammedin ve alâ Âl-i seyyidina Muhammedin bi-adedi sevab-ı ümmetihi ve bi-adedi zerrâti'l-kâinat.

Her fani gibi *Aleyhissalâtu vesselam* da vefat etmişti. Ama geride, İslâm'ı medenî dünyanın her tarafına ulaştıracak güzide bir cemaat bırakmıştı: Ashab-ı Kiram... Kur'ân ve sünnet yolunda her şeyini fedaya hazır, sünnetin tek bir kelimesi ve hatta harfi için bir aylık meşakkatlı yolculukları göze alan, tek bir hadisteki ufak bir şüphesini gidermek için Medine'den kalkıp Mısır'a giden sahabeler bırakmıştı. Müsterîh olabilirdi. Rabbisinin tebliğ vazifesini hakkıyla yapmıştı, hesabını verebilirdi.

Rabbimiz, bizleri onun şefaatinden mahrum etmesin, şeriatından ayırmasın, sünnetinden mahrum kılmasın. Amin.

❑ RESULULLAH ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN YIKANMASI KEFENLENMESİ

5409 ١- عن عائشة رضي الله عنها قالت: [لمَّا أرادوا غَسْلَ رسولِ الله ﷺ قالوا: والله لا ندري أنُجرِّدُ رسولَ الله ﷺ من ثيابه كما نُجرِّدُ موتانا؟ أو نغسلُه وعليه ثيابُه؟ فلمَّا اختلفوا ألقى الله عليهم النومَ، حتى ما منهم رجلٌ إلاَّ وذقنُه في صدره، فكلَّمهم مُكلِّمٌ من ناحية البيت، لا يدرون من هو: اغسلوا رسولَ الله ﷺ وعليه ثيابُه. فقاموا فغسلوه وعليه قميصُه، يصبُّون الماءَ فوق القميص، ويدلكونه بالقميص دون أيديهم، وكانت عائشةُ تقول: لو استقبلتُ من أمري ما استدبرتُ، ما غسلَ رسولَ الله ﷺ إلاَّ نساؤُه]. أخرجه أبو داود.

1. (5409)- *Hz. Aişe* radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı yıkamak istedikleri zaman: "Allah'a kasem olsun bilmiyoruz! Ölülerimizi soyduğumuz gibi, Resûlullah'ı da elbiselerinden so-

yacak mıyız, yoksa elbisesi üzerinde olduğu halde mi yıkayacağız?" dediler. Bu şekilde ihtilaf edince, Allah üzerlerine uyku attı. Öyle ki, onlardan herbirinin çenesi göğüslerindeydi. Beyt cihetinden, kim olduğu bilinemeyen bir konuşmacı:

"Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı elbisesi üzerinde olduğu halde yıkayın!" diye konuştu. Bunun üzerine kalkıp, kamîsi üzerinde olduğu halde yıkadılar. Su, kamîsin üzerinden dökülüyordu... Aleyhissalâtu vesselâm'ın bedenini elleriyle değil, kamîsiyle ovuyorlardı."

Hz. Aişe sözlerine devamla dedi ki: "Eğer, daha önce yaptığım işi şimdi yapacak olsaydım, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ı kadınlarından başkası yıkamazdı." [Ebu Davud, Cenâiz 32, (3141).]

5410 ٢ – وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [كُفِّنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ في ثَلاثَةِ أثْوَابٍ نَجْرَانِيَّةٍ، الْحُلَّةُ ثَوْبَانِ وَقَمِيصُهُ الّذى مَاتَ فيه].

زاد في رواية عن عامر الشعبى: « وَغَسَّلَهُ عَلِيٌّ وَالْفَضْلُ وَأُسَامَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم وَهُمْ أدْخَلُوهُ قَبْرَهُ » أخرجه أبو داود.

« نَجْرَانِيَّةٌ » منسوبة الى نجران، موضع باليمن معروف كان فيه نصارى نجران.

2. (5410)- *İbnu Abbâs* radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* üç necrânî kumaş içerisine kefenlendi: İki parçalı bir hulle, bir de öldüğü sırada üzerinde bulunan kamîs."

Âmiru'ş-Şâbi'den kaydedilen bir rivayette İbnu Abbâs şu ziyadede bulunur: "Aleyhissalâtu vesselam'ı Hz. Ali, Fazl ve Üsâme radıyallahu anhüm yıkadı ve bunlar kabrine indirdiler." [Ebu Dâvud, Cenâiz 34, (3153).]

5411 ٣ – وعن مالك قال: [بَلَغَنِي أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تُوُفِّيَ يَوْمَ الإثْنَيْنِ وَدُفِنَ يَوْمَ الثُّلاثَاءِ، وَصَلَّى عَلَيْهِ النَّاسُ أفْرَاداً لاَ يَؤُمُّهُمْ أحَدٌ. فَقَالَ نَاسٌ يُدْفَنُ عِنْدَ الْمِنْبَرِ. وَقَالَ آخَرُونَ: بِالْبَقِيعِ. فَجَاءَ أبُو بَكْرٍ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: مَا دُفِنَ نَبِيٌّ إلاَّ مَكَانَهُ الّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ، فَحُفِرَ لَهُ فِيهِ. فَلَمَّا أرادو غُسْلَهُ أرَادُوا نَزْعَ قَمِيصِهِ فَسَمِعُوا صَوْتاً يَقُولُ: لاَ تَنْزِعُوا الْقَمِيصَ، فَغُسِلَ وَهُوَ عَلَيْهِ].

3. (5411)- *İmam Mâlik* anlatıyor: Bana ulaştığına göre, Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) pazartesi günü vefat etti ve salı günü de defnedildi. Halk namazını (cemaat halinde değil) ferd ferd kıldı, hiç kimse imamlık yapmadı.

Bir kısmı: "Minberin yanına defnedilsin" dedi. Bazıları da: "Bakî mezarlığına defnedilsin" dedi. Bu (münakaşaya) Hz. Ebu Bekir geldi ve: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın *"Her peygamber öldüğü yere defnedilir"* buyurduğunu işitmiştim" dedi. Bunun üzerine hemen orada mezar kazıldı.

Aleyhissalâtu vesselâm'ı yıkamak istedikleri vakit, gömleğini çıkarmak istediler. Derken: "Gömleği çıkarmayın!" diye bir ses işittiler. Bunun üzerine gömleği üzerinde olduğu halde yıkadılar." [Muvatta, Cenâiz 27, (2, 231).]

5412 ٤ – وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما قال: [جُعِلَ تَحْتَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فِي قَبْرِهِ قَطِيفَةٌ حَمْرَاءُ]. أخرجه النسائي والترمذي.

4. (5412)- *İbnu Abbâs* radıyallahu anhüma anlatıyor: "Kabrinde Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın altına kırmızı bir kadife kondu." [Tirmizî, Cenâiz 55, (1048); Nesâî, Cenâiz 88, (4, 81); Müslim, Cenâiz 91, (967).]

5413 ٥ – وعن محمد بن علي بن الحسين قال: [الّذِي أَلْحَدَ قَبْرَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ أَبُو طَلْحَةَ، وَالّذِي أَلْقَى الْقَطِيفَةَ تَحْتَهُ شُقْرَانُ مَوْلاَهُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما]. أخرجه الترمذي.

5. (5413)- *Muhammed İbnu Ali İbni'l-Hüseyin* anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kabrine lahid [4] yapan Ebu Talha'dır. Aleyhissalâtu vesselâm'ın altına kadifeyi koyan (Aleyhissalâtu vesselam'ın) azadlısı Şükran radıyallahu anh'dır." [Tirmizî, Cenâiz 55, (1047).]

5414 ٦ – وعن القاسم بن محمد قال: [دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها بَيْتَها؛ فَقُلْتُ: يَاأُمَّهْ؛ اكْشِفِي لِي عَنْ قَبْرِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَصَاحِبَيْهِ. فَكَشَفَتْ لِي عَنْ ثَلاَثَةِ قُبُورٍ: لاَ مُشْرِفَةٍ وَلاَ لاَطِئَةٍ، مَبْطُوحَةٍ بِبَطْحَاءِ الْعَرْصَةِ الْحَمْرَاءِ]. أخرجه أبو داود.

6. (5414)- *Kâsım İbnu Muhammed* rahimehullah anlatıyor: "(Halam) Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın evine gidip yanına girdim ve: "Ey anneciğim! Bana Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve iki arkadaşının kabirlerini(n örtüsünü) aç da bir göreyim!" dedim. Üç kabri de benim için

4– *Lahid*, kabrin kıble cihetine ölünün yerleşmesi için açılan küçük oyuğa denir.

açıverdi. Bunlar (yer seviyesinden ne) yukarıda ne de aşağıda idiler. Kırmızı arsanın kumlarıyla kumlanmış idi." [Ebu Dâvud, Cenâiz 72, (3220).]

5415 ٧ - وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عنهما قال: [أنَّهُ رأى قبرَ النّبيِّ ﷺ مُسَنَّماً]. أخرجه البخاري.

7. (5415)- *İbnu Abbâs* radıyallahu anhümâ'nın anlattığına göre, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kabrini yerden yükseltilmiş olarak görmüştür. [Buharî, Cenâiz 96).]

AÇIKLAMA:

Burada kaydedilen yedi hadis, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın vefatından sonra yıkanması, kefenlenmesi ve defnedilmesiyle ilgilidir.

★ *Resûlullah* pazartesi günü vefat etmişti. Ancak defin işi salıya kaldı. Ashab teçhiz ve tekfin işlerinde hizmet etmek için can atıyordu. Cenazenin birinci derecede sahibi olarak *Hz. Ali* vaziyete hakim oldu. Bu hizmetleri önce kendisi olmak üzere *Aleyhissalatu vesselâm*'ın en yakınlarıyla yürüttü: *Hz. Abbâs, Fadl İbnu Abbâs, Kusam İbnu Abbâs, Usâme İbnu Zeyd* ve *Aleyhissalâtu vesselam*'ın azadlısı Şükrân radıyallahu anhüm ecmain. Hz. Ali, Ensar-ı Kirâm'ı temsilen, Bedir ashabından olan Evs İbnu Havlî radıyallahu anh'ı içeri alıp odanın kapısını kapattı.

★ Yıkama sırasında elbisesinin çıkarılıp çıkarılmayacağı hususunda ihtilaf vaki oldu ise de, İlahî bir irşadla elbise çıkarılmadan yıkamaya karar verildi. Üst giysileri kaftan ve izar soyuldu ise de, kamîsi (iç gömleği) soyulmadı. *Kamîs* üzerinden oğularak yıkandı. Böylece *Aleyhissalâtu vesselâm*'ı yıkayan *Hz. Ali*'nin eli Resûlullah'ın bedenine değmemiş oldu. *Hz. Aişe,* bilahere bir pişmanlık duyarak: "Şimdiki aklım olsaydı, Aleyhisselâtu vesselâm'ın yıkanma şerefini, hanımlarından başkasına bırakmazdım" manasında bir söz sarfetmiştir.

★ *Aleyhissalâtu vesselâm* bir sedir üzerinde yıkandı. Hz. Abbas ve iki oğlu Kusam ve Fadl, Aleyhissalâtu vesselâm'ın cedeslerini çevirme hizmetini yaptılar.

★ *Aleyhissalâtu vesselâm* üç parça pamuklu kumaş ile kefenlendi. Bu kumaşlar Necran'da bulunduğu için necrânî deniyordu. Hz. Aişe'den gelen bir riayette, Resulullah'ı kefenlemede kullanılan kumaşın renginin beyaz olduğu belirtilir.

Resulullah'ın nereye defnedileceği de ihtilaf edilmiş ise de, Hz. Ebu

Bekir, Aleyhissalâtu vesselâm'ın: *"Allah Teala bir peygamberin ruhunu ancak o peygamberin defnolunmasını istediği yerde kabzeder"* sözünü hatırlatır ve *Aleyhissalâtu vesselâm*'ı en son yattığı döşeğin altına gömmek gerektiğini söyler ve böylece münakaşa biter. Resulullah'ın cesedi başka yere kaldırılarak, son nefesini verdiği karyolanın altına mezar kazıldı.

Yıkanıp teçhiz ve tekfin işi bittikten sonra daha önceden kullanmakta olduğu ve kendisine Es'ad İbnu Zürare (radıyallahu anh) tarafından yapılıp hediye edilmiş olan sedir üzerine kondu. Hücresi küçük olduğu için, Müslümanlar, küçük gruplar halinde sırayla erkekler, kadınlar, en sonra da çocuklar ve köleler gelip teker teker namaz kıldılar. Namazın cemaatle kılınmayışına sebep olarak bir de hadis zikredilir. Buna göre, kendisine kılınacak namazdan sorulduğu zaman *Aleyhissalâtu vesselâm: "Beni kabrimin kenarında sedirimin üzerine koyup bölük bölük melekler, erkekler, kadınlar ve çocuklar sıra ile namazımı kılarsınız"* buyurmuştur. namaz, teker teker kılındığı için, salı günü gece yarısına kadar devam etti. Bu sebeple defin gecikti ve salıyı çarşambaya bağlayan gecenin yarısında defnedilebildi. Defnin gecikmesine, ölüm haberinin Aleyhissalâtu vesselâm'ın yakınlarını ne yapacaklarını şaşırtmasıyla da izah ederler. Nitekim, *Hz. Ebu Bekr*'in araya girmesiyle ölüm haberine inanmışlar ve kendilerine gelmişlerdir. İlaveten denir ki: *Hz. Ebu Bekr*'in Mescid-i Nebevî'de okuduğu hutbe bittiği zaman, cenazenin teçhiz, tekfin ve defin işlerine vakit kalmamıştı. Esasen kabrin kazılması işi de başka gecikme amili olmuştur: Çünkü teçhiz, tekfin işlerinin bitiminden sonra kabir kazılmıştır. Yer meselesi de münakaşa ile halledilmiştir.

Mezarın nasıl kazılacağı da ihtilaflı oldu. Bu işi iyi beceren iki kişi vardı: Biri muhacirlerden Mekkeli *Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah,* diğeri de ensardan Medineli Ebu Talha (radıyallahu anhümâ) idi. Ebu Ubeyde Mekkelilerin usulünce yerde bir çukur kazıyordu. Ebu Talha ise, Medinelilerin usulünce bir lahid yapıyordu. Efendimiz'in mezarı ne şekilde olacağı müzakere edilince, Hz. Ömer: "İkisine de haber salalım, hangisi erken gelirse onun tarzınca kazdırırız" teklifinde bulundu. Teklif kabul görünce her ikisine de adamlar çıkarıldı. Ebu Ubeyde evinde bulunamadı. Ebu Talha ilk gelen olunca, Medinelilerin usulünce kabir kazıldı.

Kazma işi bitince, Fahr-i Âlem'in mübarek cesedleri, *Hz. Ali, Fazl İbnu Abbas, Üsame İbnu Zeyd* ve *Abdurrahman İbnu Avf* (radıyallahu anhüm) tarafından mezara indirilip defnolundu. Kusam İbnu Abbas, Şükran ve Evs İbnu Havlî (radıyallahu anhüm) de definde hazır bulundular.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen ve güzel ahlakı tamamlamak va-

zifesiyle gelmiş bulunan Benî Adem'in en eşrefi, Rabbülalemin'in Habibi Muhammed Mustafa *(aleyhissalâtu vesselâm)* ebedî istirahatgâhına, Rabb-i Rahiminin huzuruna tevdi edilmiş oldu. Cenab-ı Hak bizleri ve bütün mü'minleri O'nun şefaatinden mahrum etmesin. Kıyamet günü Livau'l-Hamd altında beraberlik nasib etsin, sünnetine ittiba ve hizmetten ayırmasın. Amin, elfü elfi amin.

★ Son iki hadiste (5414, 5415) *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kabirleriyle ilgili bilgi var: Kasım İbnu Muhammed halası olan Hz. Aişe'ye *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın ve beraberinde bulunan Hz. Ebu Bekr ve Ömer'in kabirlerinin üstündeki örtüyü açtırarak yakından gördüğünü, bu üç mezarın da yer seviyesinde olduğunu belirtiyor. İbnu Abbas ise, kabrin yerden yüksekçe olduğunu ifade ediyor.

Bu hususta az-çok farklılık arzeden rivayetler var. Nitekim *Cafer İbnu Muhammed,* babasından naklen: "Resulullah'ın kabrinin yerden bir karış kadar yükseltildiğini ve arsadan alınan kırmızı toprakla sıvandığını" belirtir. Hakim'in rivayetinde aynı vecihten şu ziyade vardır: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kabrini gördüm, o öndeydi. Hz. Ebu Bekr'in başı, Resulullah'ın iki yanı arasındaydı. Ömer de Aleyhissalâtu vesselâm'ın ayak tarafındaydı."

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kabrini Ömer İbnu Abdilaziz'in emîrliği sırasında "dört parmak kadar" yerden yüksek gördüğünü belirten müşahidin veya "bir karış veya bir karış kadar yüksek" gördüğünü belirten müşahidlerin rivayetleri mevcuttur. Keza Buhârî'de "Süfyan et-Temmar'dan "Resulullah'ın kabrini yüksekçe gördüğü" kaydedilmiştir. أنه رأى قبر النبى ﷺ مسنما Beyhakî merhum, farklı rivayetleri şöyle te'lif eder: "Muhtemeldir ki, bidayette kabirler yer seviyesinde idi. Ömer İbnu Abdilaziz'in Medine valiliği zamanında kabrin duvarları inşa edilince, kabirleri yükseltmiştir. Bidayette düz olması meselesini, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın *Hz. Ali*'ye *"yer seviyesine indirilmedik kabir bırakmaması"* ile ilgili emri de doğrular."

Ebu Hanife, Malik, Ahmed, Müzenî ve Şafiilerden birçoğu -hatta *Kadı Hüseyin,* Şafii'nin ashabının ittifak ettiğini iddia eder- Kadı İyaz'ın ulemanın ekseriyetinden nakline göre, kabri yüksek tutmanın efdal olduğuna hükmetmişler ve Süfyan et-Temmar'ın kavlini esas almışlardır.

İKİNCİ BAB

ÖLÜM VE ÖLÜMLE İLGİLİ BAHİSLER

(Bu babta yedi fasıl vardır.)

BİRİNCİ FASIL

ÖLÜMÜN BAŞLANGICI

5416 ١ – عن أبي سعيد رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ]. أخرجه الخمسة إلاّ البخاري.

1. (5416)- *Ebu Saidi'l-Hudrî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Lailahe illallah demeyi telkin edin." [Müslim, Cenaiz 1, 2, (916, 917); Tirmizî, Cenaiz 7, (976); Ebu Davud, Cenaiz 20, (3117); Nesâî, Cenaiz 4, (4, 5).]

5417 ٢ – وعن مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اقْرَءُوا عَلَى مَوْتَاكُمْ سُورَةَ يس]. أخرجه أبو داود.

2. (5417)- *Ma'kıl İbnu Yesar* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Ya-sin suresini okuyun." [Ebu Davud, Cenaiz 24, (3121); İbnu Mace, Cenaiz 4, (1448).]

AÇIKLAMA:

1- Birinci hadis, muhtazar denen can çekişme halinde olan bir hastanın yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet veya her ikisini birden okuyarak telkinde bulunulması tavsiye edilmektedir. Telkin, onların telaffuz edilmesi suretiyle olur. Alimler, hastaya *"bunu söyle!"* diye emretmemek gerektiğini, yanında söylemekle iktifa edilmesini tavsiye ederler. Telkin çok sık olmamalıdır. Bir kere söylendi mi hemen tekrar edilmemeli, araya başka bir kelam girmişse arkadan bir kere daha söylenmeli derler.

Resulullah bir başka hadislerinde مَنْ كَانَ آخِرُ كَلاَمِهِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ *"Kimin son sözü Lailahe illallah olursa cennete girer"* buyurarak ölülerimizin son kelamlarının Lailahe illallah olmasının ehemmiyetini belirtmiştir. Bir başka hadiste de: *"lailahe illallah kelimesini, ölüm onunla sizin aranıza girmeden çok tekrar edin, öleceklerinize de telkin edin"* buyrulmuştur.

2- İkinci hadis, muhtazarlara *Ya-sin* suresinin okunmasını tavsiye etmektedir. Bazı alimlerimiz, buradaki hikmeti, Ya-sin suresinde ahiretle ilgili bahislerin çokluğuyla izah eder. "Surede Allah'ın zikri, kıyamet ve yeniden diriltilme ile ilgili haller mevcuttur. Muhtazar, bunları işiterek, o ahvalle ünsiyet peyda eder" derler. Fahreddin-i Razi, Tefsir-i Kebir'inde *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın *"Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi Ya-sin'dir"* sözünün yanında bir de ölüme yaklaşan kimseye Ya-sin suresinin okunmasının emredilmesi şu hususun ilanı olmaktadır" der ve açıklar: "O sırada lisanın kuvveti zayıftır, dermandan düşmüştür. Fakat kalp bütün varlığıyla Allah'a yönelir. Öyleyse bu esnada ona, kalbinin kuvvetini artıracak, tasdikini takviye edecek, yakinini güçlendirecek birşey okunmalıdır. İşte Ya-sin suresinde bütün bu hassalar mevcuttur. Zira onda yeniden dirilme, Kıyamet ahvali, eski milletlerin ahvali, sonlarının beyanı, kaderin isbatı, kulların efdalininin Allah Teala'ya dayandığı, tevhidin isbatı, Allah'ın zıddı, ortağı bulunmadığının beyanı, kıyamet alâmetleri, yeniden dirilme ve haşrin vukuu, Arasat'ta huzur-u İlahi'de toplanma, hesap, ceza, hesaptan sonra dönülecek yerler vs. vs. hepsi mevcuttur. Bunun okunması kişide bütün bu ahvalin hatıratını yeniler ve dinin temel meselelerine karşı uyanıda bulunur, kabir ve kıyamet ahvalinden kendisini bekleyen şeyleri hatırlatır."

3- Hadiste, *"muhtazara okuyun"* demiyor, *"ölülerinize okuyun"* diyor. Alimler çoğunlukla "ölüler" tabirinden ölüme yaklaşanları yani muhtazarları anlamış ise de, bazıları zahirî manayı esas alarak ölülere okumayı esas almıştır. Ama, "en doğrusu her ikisinin de kastedildiğini anlamaktır" diyenler de olmuştur.

Bir kısım Hanefiler bu hadise dayanarak "Kişi amelinin sevabını bir başkasına bağışlayabilir, ameli kıraat, namaz, oruç, sadaka, hacc, hangi çeşitten olursa olsun farketmez" diye hükmetmiştir. Mu'tezile وَاَنْ لَيْسَ لِلاِنْسَانِ اِلاَّ مَا سَعَى **"Kişi için ancak çalıştığı vardır"** (Necm 39) ayetini göstererek itiraz etmiş ise de, ulema mukabil deliller zikrederek Mu'tezilî görüşü reddetmişlerdir (Feyzu'l-Kadir 2, 67).

5418 ٣- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَلَمْ تَرَوْا الى الإِنْسَانِ إِذَا مَاتَ شَخَصَ بَصَرُهُ قَالُوا: بَلَى قَالَ: فَذلِكَ حِينَ يَتبَعُ بَصَرُهُ نَفْسَهُ]. أخرجه مسلم.

3. (5418)- *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"İnsan öldüğü zaman gözleri nasıl belerip kalıyor, görmez misiniz?"* buyurmuştu. Cemaat:

"Evet, görüyoruz!" dediler. Bunun üzerine:

"İşte bu, gözünün, nefsini (çıkan ruhun) takip etmesindendir!" buyurdular." [Müslim, Cenaiz 9, (921).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis ruhla nefsin aynı şey olduğunu ifade etmektedir. Çünkü, ölünce bedenden çıkan şey *"nefis"* kelimesiyle ifade edilmiştir.

2- Alimler ölümün ruhu değil, bedeni yok ettiğini, ruhun baki kaldığını ifade ederler. Cesedden de acbu'z-zeneb denen kuyruk sokumu kemiğinin çürümeyeceği, bedenin yeniden diriltilmesi o nüveden başlatılıp tamamlanacağı hadislerde gelmiştir.

3- Alimler ölüm *vücudî* mi, *ademî* mi yani bir yokluk hadisesi mi, varlık hadisesi mi diye münakaşa etmişlerdir. Vücudî diyenler, ölümün de hayatın da yaratıldığını ifade eden ayete (Mülk 2) dayanırlar, ademî olduğunu söyleyenler, mezkur ayetteki "yaratmak"tan muradın takdir olduğunu söyleyerek te'vil ederler.

5419 ٤- وعن أمّ سَلَمة رَضِيَ اللهُ عنها قالت: [دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى أَبِي سَلَمَةَ وَقَدْ شَقَّ بَصَرُهُ، فَأَغْمَضَهُ. ثُمَّ قَالَ: إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ. فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ فَقَالَ: لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤَمِّنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ. ثُمَّ قَالَ: اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَبِي سَلَمَةَ، وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّينَ، وَاخْلُفْهُ فِي عَقِبِهِ فِي الْغَابِرِينَ، وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ رَبَّ الْعَالَمِينَ، وَافْسَحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ]. أخرجه الخمسة إلا البخاري.

4. (5419)- *Ümmü Seleme* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Ebu Seleme (radıyallahu anh)'nin yanına girdi. Ebu Seleme'nin gözleri açık kalmıştı, onları kapattı. Sonra:

"Ruh kabzedildi mi göz onu takip eder" buyurdu. Ehlinden bazıları feryad u figan koparmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Kendinize kötü temennide bulunmayın, hayır dua edin! Çünkü melekler, söylediklerinize amin derler!" buyurdu. Sonra ilave etti:

"Allahım, Ebu Seleme'ye mağfiret buyur! Derecesini hidayete erenler arasında yükselt. Arkasında kalanlar arasında ona sen halef ol! Ey Alemlerin Rabbi! Ona da bize de mağfiret buyur! Ona kabrini geniş kıl, orada ona nur ver!" [Müslim, Cenaiz 7, (920); Tirmizî, Cenaiz 7, (977); Ebu Davud, Cenaiz 19, 21, (3115, 3118); Nesâî, Cenaiz 3, (4, 5).]

AÇIKLAMA:

1- Gözleri açık kalmıştı diye çevirdiğimiz شَقَّ بَصَرُهُ tabiri, ölen bir kimsenin gözlerini bir noktaya dikip, başka tarafa çevirememesidir. Ölenin gözleri öylece açık kalır. Yanındakiler, bu halden hasıl olan çirkinliği bertaraf etmek için gözleri kaparlar.

2- Gözün ruhu takip etmesi, ölünce çıkan ruhun peşinden gözün ona bakmasıdır.

3- *"Arkasından kalanlar arasında sen ona halef ol!"* cümlesiyle: "Ey Allahım, geride bıraktığı dul ve yetimlere sen koruyucu ol, rızıklarını ver, terbiye ve himayeleri aksamasın, rahmetinle muamele et" demek istemiştir.

5420 ٥ – وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا حُضِرَ الْمُؤْمِنُ أَتَتْ مَلاَئِكَةُ الرَّحْمَةِ بِحَرِيرَةٍ بَيْضَاءَ فَيَقُولُونَ: اخْرُجِي رَاضِيَةً مَرْضِيًّا عَنْكِ الَى رَوْحِ مِنَ اللهِ وَرَيْحَانٍ وَرَبٍّ غَيْرِ غَضْبَانَ. فَتَخْرُجُ كَأَطْيَبِ رِيحِ الْمِسْكِ، حَتَّى إنَّهُ لَيُنَاوِلُهُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً، حَتَّى يَأْتُوا بِهِ أَبْوَابَ السَّمَاءِ، فَيَقُولُونَ: مَا أَطْيَبَ هذِهِ الرِّيحَ الَّتِي جَاءَتْكُمْ مِنَ الأَرْضِ! فَيَأْتُونَ بِهِ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ، فَلَهُمْ أَشَدُّ فَرَحاً بِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ بِغَائِبِهِ يَقْدَمُ عَلَيْهِ، فَيَسْأَلُونَهُ: مَاذَا فَعَلَ فُلاَنٌ؟ مَاذَا فَعَلَ فُلاَنٌ؟ فَيَقُولُونَ: دَعُوهُ فَإنَّهُ كَانَ فِي غَمِّ الدُّنْيَا. فَإذَا قَالَ فُلاَنٌ قَدْ مَاتَ مَا أَتَاكُمْ؟ قَالُوا: ذُهِبَ بِهِ الَى أُمِّهِ الْهَاوِيَةِ وَإنَّ الْكَافِرَ إذَا حُضِرَ أَتَتْهُ مَلاَئِكَةُ الْعَذَابِ بِمِسْحٍ. فَيَقُولُونَ: اخْرُجِي سَاخِطَةً مَسْخُوطاً عَلَيْكِ الَى عَذَابِ اللهِ. فَتَخْرُجُ كَأَنْتَنِ رِيحِ جِيفَةٍ، حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ

بَابَ الأَرْضِ. فَيَقُولُونَ: مَا أَنْتَنَ هذِهِ الرِّيحَ! حَتّى يَأْتُونَ بِهِ أَرْوَاحَ الْكُفَّارِ]. أخرجه النسائي.

5. (5420)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir Müslüman muhtazar olduğu (can çekişme anına girdiği) zaman rahmet melekleri, beyaz bir ipekle gelirler ve şöyle derler:

"Sen razı ve senden de (Rabbin) razı olarak (şu bedenden) çık. Allah'ın rahmet ve reyhanına ve sana gadabı olmayan Rabbine kavuş."

Bunun üzerine ruh, misk kokusunun en güzeli gibi çıkar. Öyle ki melekler onu birbirlerine verirler, tâ semanın kapısına kadar onu getirirler ve: "Size arzdan gelen bu koku ne kadar güzel!" derler. Sonra onu mü' minlerin ruhlarına getirirler. Onlar, onun gelmesi sebebiyle sizden birinin kaybettiği şeyinin kendisine geldiği zamanki sevincinden daha çok sevinirler. Ona:

"Falanca ne yaptı? Falanca ne yaptı?" diye (dünyadakilerden haber) sorarlar. Melekler:

"Bırakın onu, onda hâlâ dünyanın tasası var!" derler. Bu gelen (kendisine dünyadan soran ruhlara):

"Falan ölmüştü, yanınıza gelmedi mi?" der. Onlar:

"O, annesine, Hâviye cehennemine götürüldü!" derler. Aleyhissalâtu vesselâm devamla der ki:

"Kâfir muhtazar olduğu vakit, azab melekleri mish (denen kıldan kaba bir elbise) ile gelirler ve şöyle derler:

"Bu cesedden kendin öfkeli, Allah'ın da öfkesini kazanmış olarak çık ve Allah'ın azabına koş!"

Bunun üzerine, cesedden, en kötü bir cîfe kokusuyla çıkar. Melekler onu arzın kapısına getirirler. Orada:

"Bu koku ne de pis!" derler. Sonunda onu kâfir ruhların yanına getirirler." [Nesâî, Cenâiz 9, (3, 8-9).]

5421 ٦- وعن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: الْمُؤْمِنُ يَمُوتُ بِعَرَقِ الْجَبِينِ]. أخرجه الترمذي والنسائي.

6. (5421)- *Büreyde* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhis-*

salâtu vesselâm) buyurdular ki: *"Mümin alnının teriyle ölür."* [Tirmizî, Cenâiz 10, (982); Nesâî, Cenâiz 5, (4, 6).]

AÇIKLAMA:

Alimler, hadiste gelen alın teri tâbirinden ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

★ Bazısı: "Alın teri, mü'minin ölüm anında mâruz kaldığı şiddetten hasıl olur" demiş, *İbnu Mes'ud*'un bir hadisini delil göstermiştir. Mezkur hadiste مَوْتُ الْمُؤْمِنِ بِعَرَقِ الْجَبِينِ يبقى عليه من الذنوب فيجازى بها عند الموت او يشدد ليتمحص عنه ذنوبه buyrularak, mü'minin üzerinde kalan günahı sebebiyle ölüm ânında, terletici şiddetli bir sıkıntıya maruz kalacağı ifade edilir. Ancak bu hadise kaynak gösterilememiştir.

★ Bazıları: "Alın teri hayadan hasıl olur. Şöyle ki: Mü'min, günahlar işlemiş olmasına rağmen kendisine müjde gelince, bundan, Allah'a karşı bir hacâlet (utanma) ve istihya duyar, böylece alnında ter hasıl olur" demiştir.

★Bazıları: "Alın teri, manası anlaşılmasa da mü'minin ölümüne alâmet olarak konmuş olabilir" demiştir.

5422 ٧ – وعن عُبَيْد بن خالد السّلمى عن رجلٍ من أصحاب رسول الله ﷺ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: موتُ الفَجْأةِ أخذةُ أسفٍ للكَافِرِ، ورحمةٌ للمؤمنِ]. أخرجه أبو داود.

«الأسفُ» الغضب.

7. (5422)- *Ubeyd İbnu Halid es-Sülemî* Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın ashabından birinden naklen anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ani ölüm, kâfir için gadab-ı İlahî'nin bir yakalamasıdır, mü'min için de bir rahmettir." [Ebu Dâvud, Cenâiz 14, (3110).]

İKİNCİ FASIL

ÖLÜYE AĞLAMA VE MATEM

❑ CEVAZ

5423 ١ـ عن أنس رضي الله عنه قال: [دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى أبي سَيْفٍ الْقَيْنِ، وَكَانَ ظِئْراً لإبْرَاهِيمَ بنِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إبْنَهُ فَقَبَّلَهُ وَشَمَّهُ. ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذلِكَ، وَإبْرَاهِيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَجَعَلَتْ عَيْنَا رَسُولِ اللهِ ﷺ تَذْرِفَانِ. فَقَالَ عَبْدُالرَّحْمنِ بنِ عَوْفٍ: وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَقَالَ: يَا ابنَ عَوْفٍ إنَّهَا رَحْمَةٌ. ثُمَّ أتْبَعَهَا بِأُخْرَى. فَقَالَ: إنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ، وَلاَ نَقُولُ إلاَّ مَا يَرْضَى رَبَّنَا، وَإنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

« جَادَ الْمَرِيضُ بِنَفْسِهِ »: إذا قارب الموت كأنه سمح بخروج روحه.

1. (5423)- *Hz. Enes* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte demirci Ebu Seyf radıyallahu anh'ın yanına girdik. O, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın oğlu İbrahim'in süt babası idi. Aleyhissalâtu vesselam oğlunu aldı, öptü ve kokladı. Daha sonra yanına tekrar girdik. İbrahim can çekişiyordu. Bu manzara karşısında Aleyhissalâtu vesselâm'ın gözlerinden yaş boşandı. Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anh:

"Sen de mi (ağlıyorsun) ey Allah'ın Resûlü?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: *"Ey İbnu Avf! Bu merhamettir!"* buyurdu ve ağlamasına devam etti. Sonra şöyle söyledi: *"Gözümüz yaş döker, kalbimiz hüzün çeker, fakat Rabbimizi razı etmeyecek söz sarfetmeyiz. Ey İbrahim! Senin ayrılmandan bizler üzgünüz!"* [Buhârî, Cenâiz 44; Müslim, Fezâil 62, (2315); Ebu Dâvud, Cenâiz 28, (3126).]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın oğlu İbrahim'in süt babası Ebu Seyf'in adı Berâ İbnu Evs'tir. Mesleği demircilikti. el-Kayn demirci demektir. Gerçi kayn kelimesi sanatkâr manasında bütün ustalara müştereken ıtlak edilen bir isimdir. İbrahim'in sütannesi Havle Bintu Münzir'dir.

2- Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anh'ın hayreti, Resûlullah'ın ölülerin ardından mâtemi yasaklamış olmasına rağmen onu ağlar görmesindendir. Bir rivayette: "Ağlamaktan men eden siz değil miydiniz?" dediği ve *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın da: *"Ben sizi iki ahmak ve fâcir sesten yasakladım: Oyun ve eğlence sırasındaki ses ve şeytan mizmarı ile musibet sırasındaki ses ve yüzleri yolmak, üst başı yırtmak ve şeytan iniltisi"* cevabını verdiği belirtilir. Bir başka rivayete göre: *"Ben insanları mâtem tutmaktan, kişinin ölüde olmayan şeyleri sayıp dökerek yas çekmesinden yasakladım"* demiştir.

İbnu Hâcer'in açıklamasına göre, *Resûlullah*'ın Mısırlı cariyesi Mâriye'den olan oğlu İbrahim hicretin sekizinci yılında Zilhicce ayında doğmuştur. Vâkidî'ye göre onuncu hicrî yılda, Rebîu'l-Evvel ayının on üçünde vefat etmiştir. *İbn Hazm, Resûlullah*'ın ölümünden üç ay kadar önce olduğunu cezmen söylemiştir.

3- Hadis, mübah olan ağlamanın, caiz olan hüznün edebini göstermektedir. Allah'ın emrine karşı bir öfke, bağırıp çağırma olmadan gözden yaş akması, kalben duyulan üzüntüdür. Bu, insandaki merhamet hissinin gereği olarak meşrudur.

4- Hadis çocuğun öpülüp koklanmasının meşruiyyetini de gösterir.

★ Çocuğun sütanneye verilmesi, küçüğü hastalandığı zaman ziyareti (iyadet), can çekişme anında hazır bulunmanın, yakınlara merhametin meşruiyyeti.

★ Hüznü gizlemek evla ise de izhar etmek de câizdir.

★ *Resûlullah*'ın, söyleneni anlamayan çocuğa hitapta bulunması, "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" tâbirimizde olduğu üzere başkasına niyet ederek, bir başkaya hitap etmenin cevazını gösterir. Çocuk:

a) Küçüklüğü,

b) Can çekişme halinde olduğu için söyleneni anlayacak durumda değildir. Aleyhissalâtu vesselâm, bu ağlamanın, önceki yasağa girmediğini yanındakilere ifade etmek için, çocuğa konuşmuştur.

★ Hadiste, yaptığı iş, söylediği sözüne uymayan kimseye itiraz etmenin câiz olduğu da görülmektedir.

5424 ٢ – وعن عبدالله بن عبيدالله بن أبي مُلَيْكة قال: [تُوفِّيَتْ بِنْتٌ لِعُثْمَانَ ابْنِ عَفَّانَ بِمَكَّةَ وَجِئْنَا لِنَشْهَدَهَا وَحَضَرَهَا ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، وَإِنِّي لَجَالِسٌ بَيْنَهُمَا، فَقَالَ عَبْدُاللهِ بْنُ عُمَرَ لِعَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ وَهُوَ مُوَاجِهُهُ أَلاَ تَنْهَىٰ عَنِ الْبُكَاءِ، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَدْ كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ بَعْضَ ذٰلِكَ. ثُمَّ حَدَّثَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ: صَدَرْتُ مَعَ عُمَرَ مِنْ مَكَّةَ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ إِذَا هُوَ بِرَكْبٍ تَحْتَ ظِلِّ سَمُرَةٍ فَقَالَ: اذْهَبْ فَانْظُرْ مَنْ هٰؤُلاَءِ الرَّكْبُ فَنَظَرْتُ، فَإِذَا هُوَ صُهَيْبٌ فَأَخْبَرْتُهُ. فَقَالَ: ادْعُهُ لِي فَرَجَعْتُ الى صُهَيْبٍ. فَقُلْتُ: ارْتَحِلْ فَالْحَقْ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ. فَلَمَّا أَنْ أُصِيبَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، دَخَلَ صُهَيْبٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَبْكِي، وَيَقُولُ: وَاأَخَاهُ وَا صَاحِبَاهُ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا صُهَيْبُ أَتَبْكِي عَلَيَّ؟ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: فَلَمَّا مَاتَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. فَقَالَتْ: يَرْحَمُ اللَّهُ عُمَرَ؛ لاَ وَاللَّهِ مَا حَدَّثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ لَيُعَذِّبُ الْمُؤْمِنَ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ، وَلٰكِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَيَزِيدُ الْكَافِرَ عَذَاباً بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. ثُمَّ قَالَتْ: حَسْبُكُمُ الْقُرْآنُ، وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عِنْدَ ذٰلِكَ: وَاللَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى؛ قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ: وَاللَّهِ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ شَيْئاً].

أخرجه الشيخان والنسائي.

« الوِزْر » الإثم والذنب.

« والوَازِرةُ » النفس المذنبة، والمراد لا يحمل أحد من المذنبين ذنب غيره.

2. (5424)- *Abdullah İbnu Ubeydillah İbni Ebî Müleyke* anlatıyor: "Hz. Osman İbnu Affân radıyallahu anh'ın Mekke'de bir kızı vefat etti. Cenazesinde bulunmak üzere geldik. İbnu Ömer ve İbnu Abbâs radıyallahu

anhüm de cenazede hazır oldular. Ben ikisinin arasında oturuyordum. Abdullah İbnu Ömer, tam karşısında bulunan Amr İbnu Osman'a:

"Ağlamayı niye yasaklamıyorsun? Zira Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Ölü, ehlinin, kendisi üzerine ağlaması sebebiyle azab görür"* buyurmuştur!" dedi. Bunun üzerine İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ: "Hz. Ömer radıyallahu anh bunun bir kısmını söylemişti" dedi ve sonra İbnu Abbas konuşmasına devam ederek anlattı:

"Hz. Ömer'le Mekke'den çıktım. el-Beyda nam kevkie geldiğimizde, semüre ağacının gölgesinde bir yolcu gördü. Bana:

"Git bak bakalım! Bu yolcu neyin nesi?" dedi. Gittim baktım, meğer Süheyb imiş, gelip haber verdim. "Onu bana çağır!" dedi. Tekrar Süheyb'e dönüp:

"Haydi yürü, emir'ül-mü'minîne uğra!" dedim.

Hz. Ömer radıyallahu anh hançerlendiği zaman Hz. Süheyb radıyallahu anh, ağlayarak girdi. Hem ağlıyor, hem de: "Vay kardeşim, vay arkadaşım!" diyordu. *Hz. Ömer*: "Ey Süheyb bana mı ağlıyorsun? Aleyhissalâtu vesselâm: "Ölü, ehlinin kendi üzerine ağlaması sebebiyle azab görür" buyurdu!" dedi.

İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ der ki: "Hz. Ömer radıyallahu anh öldüğü zaman bunu Hz. Aişe radıyallahu anhâ'ya hatırlatmıştım. Şöyle dedi:

"Allah Ömer'e rahmet buyursun! Vallahi Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Allah, mü'mine, ehlinin üzerine ağlaması sebebiyle azab verir"* demedi. Lakin Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Allah, kâfirin azabını, ehlinin üzerine ağlamasıyla artırır"* buyurdular."

Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etti: "(Bu meselede) size Kur'an yeter. Orada وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرَى **"Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez."** (Fâtır 18) buyrulmuştur."

Bu söz üzerine İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ: "Gerçek şu ki, güldüren de, ağlatan da Allah'tır, (gülmek ve ağlamak fıtrî bir şe'niyettir, kişinin bunda dahli yoktur)" dedi.

İbnu Müleyke der ki: İbnu Ömer bu konuşmalar karşısında hiçbir şey söylemedi (serdedilen delilleri ikna edici buldu)." [Buhârî, Cenâiz 33; Müslim, Cenâiz 22, (928); Nesâî, Cenâiz 15, (4, 18, 19).]

5425 ٣ـ وعن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها، وذكرَ لها أنَّ ابْنَ عمرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما يقُولُ: [إنَّ الْميِّتَ

لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ عَلَيْهِ. فَقَالَتْ: يَغْفِرُ اللهُ لأَبِي عَبْدِالرَّحْمٰنِ؛ أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ، وَلَكِنَّهُ نَسِيَ أَوْ أَخْطَأَ، إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى يَهُودِيَّةٍ يَبْكِي عَلَيْهَا أَهْلُهَا. فَقَالَ: إِنَّهَا لَيُبْكَى عَلَيْهَا، وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا]. أخرجه الستة إلا أبا داود.

3. (5425)- *Hz. Aişe* radıyallahu anhâ anlatıyor: "Kendisine, İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'nın "sağ kimsenin üzerine ağlamasıyla ölüye azab edileceğini söylemekte olduğu" haber verilmişti. Şu cevabı verdi:

"Allah, Ebu Abbirrahman'ı (İbnu Ömer'i) mağrifet buyursun. Aslında o, yalan söylemiyor, ancak unutmuş veya yanılmış olmalı. Zira Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, (ölmüş) bir Yahudi kadın cenazesine uğramıştı, yakınları onun üzerine ağlıyorlardı.

"Bunlar onun üzerine ağlıyorlar. Ona da bu yüzden kabrinde azab ediliyor!" buyurdu." [Buharî, Cenâiz 33; Müslim, Cenâiz 25, (931); Muvatta, Cenâiz 37, (1, 234); Tirmizî, Cenâiz 25, (1004); Nesâî, Cenâiz 15, (4, 17).]

AÇIKLAMA:

Cenazenin üzerine ağlama meselesiyle ilgili olarak birçok rivayet gelmiştir. Bunlardan birkısmı ağlamayı menederken, birkısmı ruhsat vermektedir. Nevevî, ulemânın bu meselede ihtilaf etmiş olmalarına rağmen, ölüye azab edilmesine sebep olan ağlamanın bağıra çağıra yapılan, yas tutulan ağlama olup, sadece gözyaşı dökme suretindeki ağlamanın azaba sebep olmayacağı hususunda icma ettiklerini söyler.

★ *Hz. Ömer* ve oğlu *Abdullah* gibi seleften bazıları ölü üzerine ağlamanın, ölene azaba sebep olacağı kanaatinde olmuşlardır.

★ *Ebu Hureyre* وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرَى âyetini esas alarak, ölünün, mâtem sebebiyle azab görmeyeceğini söylemiştir. Birçok Şâfiî bu görüştedir.

★ Cumhur-u ulemâ bu hadislerin te'vilini tercih etmiştir. Çünkü Kur'ân'ın umumî prensiplerine muhaliftirler, günahı olmayan kimsenin günah çekeceğini ifade etmektedirler. Te'vilde de farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Cumhur, Nevevî'nin kaydına göre, "üzerime ağlayın" diye vasiyet edenlerle ilgili olduğunu söylemiştir. Nitekim Araplarda bu çeşit âdetin varlığı belirtilmiştir.

5426 ٤ – وَعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [مَاتَ مَيِّتٌ مِنْ آلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَاجْتَمَعَ

النِّسَاءُ يَبْكِينَ عَلَيْهِ. فَقَامَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَنْهَاهُنَّ وَيَطْرُدُهُنَّ. فَقَالَ: رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ دَعْهُنَّ يَا عُمَرُ، فَإِنَّ الْعَيْنَ دَامِعَةٌ، وَالْقَلْبَ مُصَابٌ، وَالْعَهْدَ قَرِيبٌ]. أخرجه النسائي.

4. (5426)- *Hz. Ebu Hureyre* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın âlinden birisi vefat etmişti. Kadınlar, arkasından ağlamak üzere toplandılar. Hz. Ömer radıyallahu anh onları bundan men etmek ve geri çevirmek üzere kalktı. Aleyhissalâtu vesselâm müdahele edip:

"Ey Ömer! Bırak onları, çünkü göz ağlayıcıdır, kalp ızdıraba maruzdur, (ızdırabın yaşandığı) zaman yakındır!" buyurdular." [Nesâî, Cenâiz 16, (4, 19).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde ölünün ardından ağlamaya cevaz vermektedir. Âlimler *"göz ağlayıcıdır"* ibaresinden, sessiz ağlamaya cevaz verildiğini istihrac etmişlerdir. Izdıraba mâruz olan kalp, ızdırabın yaşandığı zaman yakınken ağlamaktan kendini alamaz. Çünkü zamanın yakınlığı hüznü artırır. Artan hüzün, ağlayıcı olan gözleri ağlatır. Aradan zaman geçip, ızdırap veren hadise uzaklaşınca artık göz ağlamaz olur. Şu halde, hâdise yakınken sessiz ağlama câizdir.

5427 ٥ – وعن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها: [أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَبَّلَ عُثْمَانَ بْنَ مَظْعُونٍ وَهُوَ مَيِّتٌ وَعَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

5. (5427)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ölmüş bulunan Osman İbnu Maz'un'u, gözlerinden yaşlar dökerek öptü." [Tirmizî, Cenaiz 14, (989); Ebu Davud, Cenaiz 40, (3163); İbnu Mace, Cenaiz 7, (1456).]

AÇIKLAMA:

Osman İbnu Maz'un (radıyallahu anh) Ashab'ın ileri gelenlerinden abid, müçtehid bir zad idi. Resulullah'ın süt kardeşi idi. İki hicret yapmış, Bedir Gazvesi'ne katılmıştı. Cahiliye devrinde içkiyi kendine haram kılmıştı. Medine'de ilk ölen muhacir olup hicretin otuzuncu ayının başında vefat etmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, Osman ölünce, "Bu bize ne iyi selef oldu" diyerek muhabbet ve takdirlerini ifade etmiş, ölüsünü ağlayarak öpmüştü.

Bu rivayetten, Müslüman ölüsünün öpülebileceği, ölü üzerine ağlanabileceği hükmü çıkarılmıştır.

5428 ٦ - وعن أنس رضي الله عنه قال: [قَنَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ شَهْراً حِينَ قُتِلَ الْقُرَّاءُ، فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَزِنَ حُزْناً قَطُّ أَشَدَّ مِنْهُ]. أخرجه الشيخان.

6. (5428)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Kurralar öldürüldüğü zaman, bir ay boyu kunut okudu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, bir başka şey için bu kadar üzüldüğünü hiç görmedim." [Buharî, Cenaiz 41, Vitr 7, Cizye 8, Megazi 38, Daavat 59; Müslim, Mesacid 29, (677).]

AÇIKLAMA:

"Kurraların öldürülmesi" tabiriyle kastedilen hadise Bi'r-i Mauna Vak'ası'dır. Bu hâdiseden daha önce de bahsetmiştik. Özeti şöyle: Hicretin dördüncü senesinde Kilab kabilesinden Ebu Bera Amir İbnu Malik, kabilesinde İslam'ı yaymak üzere Resulullah'tan muallim istemişti. Aleyhissalâtu vesselâm oraların emniyetsizliği sebebiyle endişe ifade etti ise de, Ebu Bera'nın garanti vermesi üzerine, Ashab-ı Suffa'dan kurra tabir edilen yetmiş kişiyi bu maksadla yolladı. Ancak bunlar Amr İbnu Tufeyl tarafından Bi'r-i Mauna nam mevkide pusuya düşürülerek bir tanesi hariç hepsi şehid edilmişlerdi.

Böyle yetmiş kişilik güzide bir kitlenin kaybı Aleyhissalâtu vesselâm'ı ziyade üzdü. Bir ay boyunca sabah namazında Resulullah, bu katle iştirak eden Arap kabilelerine (Ri'l-Zekvan, ve Useyye) beddua etti.

Kunut denen bu beddua, bir takım ölüye karşı duyulan üzüntünün bir ay devam eden bir tezahürü manasını da taşıması sebebiyle hadise, sadedinde olduğumuz babta yer verilmiştir.

❑ MATEMDEN NEHİY

5429 ١ - عن أم سلمة رضي الله عنها قالت: [لَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قُلْتُ: غَرِيبٌ، وَفِي أَرْضِ غُرْبَةٍ، لأَبْكِيَنَّهُ بُكَاءً يُتَحَدَّثُ عَنْهُ، فَكُنْتُ قَدْ تَهَيَّأْتُ لِلْبُكَاءِ إِذْ أَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الصَّعِيدِ تُرِيدُ أَنْ تُسْعِدَنِي. فَاسْتَقْبَلَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ: أَتُرِيدِينَ أَنْ تُدْخِلِي الشَّيْطَانَ بَيْتاً أَخْرَجَهُ اللهُ تَعَالَى مِنْهُ؟ فَكَفَفْتُ عَنِ الْبُكَاءِ فَلَمْ

أَبْكِ]. أخرجه مسلم.

1. (5429)- *Ümmü Seleme* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu Seleme öldüğü zaman şöyle dedim: "Garip adam, diyar-ı gurbette öldü. Ben de onun için öyle bir ağlayacağım ki, herkes ondan bahsetsin."

Tam ağlamak için hazırlanmıştım ki, saidden, bana yardım etmek isteyen bir kadın geldi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onunla karşılaştı ve kadına: *"Sen, Allah Teala'nın tard ettiği şeytanı tekrar eve sokmak mı istiyorsun?"* dediler. Bunun üzerine ben de ağlamaktan vazgeçtim ve ağlamadım." [Müslilm, Cenaiz 10, (922).]

AÇIKLAMA:

Ümmü Seleme gurbette ölen garib diye kocasına demektedir. Aslen Mekkeli olan *Ebu Seleme* Medine'de ölünce gurbette ölmüş addedilmiştir. Zira, Medine, Mekkeli için gurbet sayılırdı.

Hadiste geçen said, Medine'nin etrafındaki yüksek yerlerdir. Kadınlar matemde koro tuttukları, beraber ağladıkları için Ümmü Seleme bunu "bana yardım etmek isteyen.." diye ifade etmiştir. Yani buradaki yardımdan maksad ağlamaya iştiraktir.

Bir hadiste gurbette ölene şehid denmiştir. Bunu her gurbette olana teşmil etmek muvafık düşmeyebilir. "Meşru bir maksatla gurbette olan" diye kayıtlamak uygundur.

5430 ٢- وعن عائشة رضي الله عنها قالت: [لَمَّا جَاءَ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَعْيُ زَيْدِ ابْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَعَبْدِاللهِ بْنِ رَوَاحَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم جَلَسَ يُعْرَفُ فِيهِ الْحُزْنُ، وَأَنَا أَطَّلِعُ مِنْ شَقِّ الْبَابِ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: إنَّ نِسَاءَ جَعْفَرٍ، وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ. فَأَمَرَهُ بِأَنْ يَنْهَاهُنَّ. فَذَهَبَ، ثُمَّ أَتَى فَقَالَ: قَدْ نَهَيْتُهُنَّ وَذَكَرَ أَنَّهُنَّ لَمْ يُطِعْنَهُ. فَأَمَرَهُ الثَّانِيَةَ أَنْ يَنْهَاهُنَّ فَذَكَرَ أَنَّهُنَّ لَمْ يُطِعْنَهُ. فَقَالَ: أَنْهِهُنَّ، فَذَهَبَ. ثُمَّ أَتَاهُ الثَّالِثَةَ فَقَالَ: وَاللهِ لَقَدْ غَلَبْتَنِي أَوْ غَلَبْتَنَا يَا رَسُولَ اللهِ: فَقَالَ: أَحْثُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

2. (5430)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a Zeyd İbnu Harise, Ca'fer İbnu Ebi Talib ve Abdullah İbnu Ravaha (radıyallahu anhüm)'nın ölüm haberi gelince oturdu. (Ha-

linden) üzüntülü olduğu belliydi. Ben kapı aralığından bakıyordum. Yanına bir adam geldi ve: "Ca'fer'in kadınları!" dedi ve onların ağladıklarını haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm derhal onları men etmesini emretti. Adam gitti ve sonra geri gelip: "Ben onları yasakladım, fakat onlar sözüme kulak asmadılar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ikinci sefer emrederek kadınları bundan nehyetmesini söyledi. Ama o, kadınların yine kulak asmadıklarını haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm yine: *"Yasakla onları!"* buyurdu. Adam üçüncü sefer geri geldi ve:

"Ey Allah'ın Resulü! Allah'a yemin olsun kadınlar bana -veya bize- galebe çaldılar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ağızlarına toprak saç!" emretti." [Buhârî, Cenaiz 41, 46, Megazi 44; Müslim, Cenaiz 30, (935); Ebu Davud, Cenaiz 25, (3122); Nesâî, Cenaiz 14, (4, 15).]

5431 ٣ – وعن جابر بن عتيك قال: [جاءَ رَسُولُ الله ﷺ يَعُودُ عَبْدَ الله بْنَ ثابت، فوجده قد غلب عليه، فصرخ به فلم يجبه، فاسترجع؛ وقال: غلبنا عليك أبا الربيع، فصاح النساء وبكين. فجعل ابن عتيك رضي الله عنه يسكتهن. فقال ﷺ: دعهن يبكين. فإذا وجب فلا تبكين باكية. قالوا: وما وجب. قال: إذا مات. فقالت ابنته: والله إن كنت لأرجو أن تكون شهيداً فإنك قد قضيت جهازك. فقال ﷺ: إن الله قد أوقع أجره على قدر نيته، وما تعدون الشهادة فيكم؟ قالوا: القتل في سبيل الله تعالى. قال رسول الله ﷺ: إن شهداء أمتي إذاً لقليل، المطعون شهيد، والغريق شهيد وصاحب ذات الجنب شهيد، والمبطون شهيد، وصاحب الحريق شهيد والذي يموت تحت الهدم شهيد. والمرأة تموت بجمع شهيدة]. أخرجه الأربعة إلا الترمذي.

« الأسترجاع » عند المصيبة أن يقول: إنا لله وإنا إليه راجعون. ويقال ماتت المرأة.

« بجمع » بضم الجيم وإسكان الميم: إذا ماتت وولدها في بطنها.

3. (5431)- *Cabir İbnu Atik* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Abdullah İbnu Sabit'e geçmiş olsun ziyaretine gelmişti. Onu, (Allah'ın emri) galebe çalmış buldu. Ona seslendi. Fakat cevap alamadı. Bunun üzerine Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* istircada bulundu *"İnna lillahi ve inna ileyhi râciun"* dedi ve:

"(Biz yaşamanı isteriz ama, Allah'ın emri) bize galebe çaldı ey Ebu'r-Rebi!" dedi. Bunun üzerine kadınlar feryad edip ağlamaya başladılar. İbnu Atik (radıyallahu anh) kadınları susturmaya başladı. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm: *"Bırak onları ağlasınlar! Vacib olduğu zaman tek ağlayan ağlamayacak"* buyurdu.

"Vacib olan da ne?" dediler.

"Öldüğü zaman (demektir)" dedi. Bunun üzerine kızı:

"Allah'a yemin olsun, elimden gelse şehid olmanı isterim. Çünkü sen (cihad için gerekli teçhizatı) hazırladın" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:

"Allah onun ecrini niyetine göre verdi. Siz aranızda şehid olmayı ne zannedersiniz?" buyurdular.

"Allah yolunda ölmek!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:

"Öyleyse ümmetimin şehidleri cidden azdır. Bilesiniz: Taundan ölen şehittir, boğularak ölen şehittir, yeter ki seferi taatte olsun. Zatulcenb'ten ölen şehittir. İshalden ölen şehittir, yanarak ölen şehittir, yıkık altında ölen şehittir, çocuk karnında ölen kadın şehittir." [Muvatta, Cenaiz 36, (1, 233, 234); Ebu Davud, Cenaiz 15, (3111); Nesâî, Cenaiz 14, (4, 13, 14).]

5432 ٤ – وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: [عَادَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ فَوَجَدَهُ فِي غَشْيَتِهِ فَقَالَ: قَدْ قُضِيَ؟ قَالُوا: لاَ، فَبَكَى رَسُولُ اللهِ ﷺ فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمُ بُكَاءَهُ بَكَوْا. فَقَالَ: أَلاَ تَسْمَعُونَ؟ إِنَّ اللهَ لاَ يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ وَلاَ بِحُزْنِ الْقَلْبِ، وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهٰذَا، وَأَشَارَ الَى لِسَانِهِ، أَوْ يَرْحَمُ]. أخرجه الشيخان.

4. (5432)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Sa'd İbnu Ubade'ye geçmiş olsun ziyaretinde bulundu. (Yanına gelince) onu baygın buldu ve: "Ölmüş olmalı!" dedi. Yanındakiler: "Hayır" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm ağladılar. Resulullah'ın ağladığını gören halk da ağladı.

"İşitmiyor musunuz, buyurdular. *Allah Teala hazretleri ne gözyaşı sebebiyle ne de kalbin hüznüyle azab vermez. Ancak şunun sebebiyle azab verir!* -ve dilini işaret ettiler- *yahut da merhamet eder."* [Buhârî, Cenaiz 45; Müslim, Cenaiz 12, (924).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hasta veya ölmüş için sırf gözyaşı dökerek ağlamanın

veya kalben üzülmenin mahzurunun olmayacağına delildir. Mahzur "dil" den hasıl olmakta, yaşanan üzüntünün şevkiyle mü'minlik edebine yakışmayan çığlıklar atmaktan veya sözler sarfetmekten ileri gelmektedir.

2- Hadis, hasta ziyaretine, fadıl (daha üstün) kimsenin mefdulü ziyaretine, devlet reisinin raiyyetine ve arkadaşlarına olan ziyaretine, mün-kerden nehye ve münker için vaidin hatırlatılmasına delildir.

5433 ٥ – وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ : لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ]. أخرجه الخمسة إلا أبا داود.

5. (5433)- *İbnu Mesud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyur dular ki:

"(Izdırab ve matemi sebebiyle) yanaklarını yolan, üst başını yırt(ıp döğün)en, cahiliye duasıyla dua eden bizden değildir." [Buhârî, Cenaiz 36, 39, 40, Menakıb 8; Müslim, İman 165, (103); Tirmizî, Cenaiz 22, (999); Nesâî, Cenaiz 19, (4, 20).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, bu hadislerinde uğradığı keder sebebiyle, cahiliye insanının yaptığı gibi vücudunun şurasına burasına vurarak kendi kendine eziyet vermeyi, üstünü başını yırtmayı, felaket, bela temennisi gibi şer'an caiz olmayan sözler sarfetmeyi yasaklamaktadır. *Zikredilen bu yasaklar, cahiliye devri mateminde yer verilen* davranışlardır. İslam, matem ve üzüntü tarzını da İslamîleştirmiştir.

2- "Bizden değil" tabirini, alimler, "bizim sünnetimiz üzere değil" şeklinde anlamış, "İman yönüyle bizden ayrılır, küfre düşer" manasında anlamıştır. Bu hususu, Resulullah'ın iman yönünden bizden değil manasının da anlaşılacağı tarzında ifade etmesini alimler, bu davranıştan vazgeçirmede mübalağa olarak değerlendirmişlerdir. Şu mana üzerinde de durulmuştur: "Kâmil manada bizim dinimiz üzere değildir." Çünkü dinin kemalini sağlayan bir parçasını terketmiş olmaktadır. İbnu Hacer el-Askalâni der ki: "Ben şu hususu da seziyorum; "Resulullah'ın bu yasaklamasının manasını, Ebu Musa (radıyallahu anh)'nın rivayet ettiği bir hadiste gelmiş olan teberri açıklığa kavuşturuyor. Mezkur hadiste Aleyhissalâtu vesselâm: *"Matem sırasında bağırıp çağırandan (salika) üst baş yırtanlardan (şâkka), saçını traş edenden (hâlika) beri (uzak) olduğunu"* belirtmektedir. Berae'nin (uzaklığın) manası bir şeyden kopup ayrılma olduğuna göre, sanki bu hadisle, Aleyhissalâtu vesselâm, kişiyi mesela

şefaatine dahil olmamakla tehdit edip korkutmaktadır." İbnu Hacer devamla der ki: "Süfyan-ı Sevri'den rivayete göre, merhum, bu çeşit hadislerin te'viline girmekten hoşlanmaz ve dermiş ki: "Bundan kaçınmak gerekir, ta ki hadis (kişiye imanını kaybedeceği endişesini vererek) ruhlarda daha müessir, caydırıcılıkta (zecr) daha etkili olsun."

5434 ٦ - وعن أبي موسىٰ رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا مِنْ مَيِّتٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ بَاكِيهِمْ، فَيَقُولُ: وَاجَبَلاَهُ، وَاسَيِّدَاهُ، وَنَحْوَ ذٰلِكَ إلاَّ وَكَّلَ اللهُ بِهِ مَلَكَيْنِ يَلْهَزَانِهِ، وَيَقُولاَنِ أَهٰكَذَا كُنْتَ]. أخرجه الترمذي.

«اللَّهز» الدفع في الصدر بجمع الكف.

6. (5434)- *Ebu Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir kimse ölünce, arkada ağlayanları kalkıp: "Vay benim dağım, vay efendim..." gibi sözler sarfederse, ona iki melek vekil kılınır, melekler ölen kimsenin göğsüne vura vura: "Sen öyle misin?" diye sorarlar." [Tirmizi, Cenaiz 24, (1003).]

5435 ٧ - وعن النّعمان بن بشير رضي الله عنهما قال: [أُغْمِيَ عَلَى عَبْدِاللهِ بْنِ رَوَاحَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَجَعَلَتْ أُخْتُهُ عَمْرَةُ تَبْكِي: وَاجَبَلاَهُ، وَاكَذَا، وَاكَذَا، تُعَدِّدُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: وَاللهِ مَا قُلْتِ مِنْ شَيْءٍ إلاَّ وَقِيلَ لِي: أَهٰكَذَا كُنْتَ؟ قِيلَ: فَلَمَّا مَاتَ لَمْ تَبْكِي عَلَيْهِ]. أخرجه البخاري.

7. (5435)- *Nu'man İbnu Beşir* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ravaha (radıyallahu anh) bayılmıştı. Kızkardeşi Amra ağlamaya başladı: "Vay benim dağım, vay şuyum, vay buyum!" diye sayıp dökerek yakınıyordu. Abdullah ayrıldığı zaman:

"Allah'a yemin olsun, o söylediklerini söylerken her defasında bana: "Sen böyle misin?" diye soruldu" dedi."

Söylendiğine göre, Abdullah vefat ettiği zaman Amra arkasından ağlamadı." [Buhârî, Megazi, 44.]

AÇIKLAMA:

Bu son iki hadis birbirini tamamlamakta; ikincisi, birincide beyan

edilen hakikate bir örnek teşkil etmektedir. Ölen veya ağır hasta olan için ağlamak, bağırıp çağırmak, o kimseye fayda değil zarar getirmektedir.

Amra, böylece emr-i Nebeviye imtisal ediyor.

5436 ٨- وعن جابرِ بن عبدالله رضيَ الله عنهما قال: [أَخَذَ رَسُولُ الله ﷺ بيدِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بنِ عوفٍ فانْطَلَقُوا الى ابنه إبراهيم، فوجده يجود بنفسه، فأخذه ﷺ في حجره فبكى. فقال له عبدُ الرحمٰنِ: أتبكي؟ أولم تكن نهيتَ عن البكاء؟ فقال: لا، ولكن نهيتُ عن صوتين أحمقين فاجرين: صوتٍ عند مصيبةٍ: خمشِ وجوهٍ، وشقِ جيوبٍ، ورنّةِ شيطانٍ]. أخرجه الترمذي.

8. (5436)- *Hz. Cabir İbnu Abdillah* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ın elinden tuttu, oğlu İbrahim'e gittiler. Aleyhissalâtu vesselâm oğlunu can çekişir vaziyette buldu. Kucağına aldı ve ağladı. Abdurrahman:

"Ağlıyor musun? Ağlamaktan bizi sen men etmedin mi?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Hayır (ağlamaktan değil), iki ahmak, facir sesten yasakladım: Musibet sırasındaki ses; yüzleri tırmalamak, cepleri yırtmak ve şeytan mâtemi." [Tirmizî, Cenaiz 25, (1005).]

AÇIKLAMA:

"Şeytan mâtemi" diye çevirdiğimiz رنّة الشيطان tabirinin manasında ulema ihtilaf eder. Bazısı, "musiki ve çalgı" diye anlamıştır. Ama umumiyetle mâtem sırasında çıkarılan ses olduğu söylenmiştir. Mâtemin şeytana nisbet edilmesi hadiste اول من ناح ابليس *"İlk mâtem tutan İblis'tir"* diye gelen açıklamaya binaendir. Bu durumda, Tirmizî, "Hadisin aslında daha çok kelam var" ihtisarını belirtmektedir. Hadisin Beyhaki'de gelen veçhi buradaki eksiği tamamlamaktadır:

إنّي لَمْ أنْهَ عنِ البُكاءِ إنّما نهيتُ عن صوتين احمقين فاجرين: صوتِ نغمةٍ ولهوٍ ولعبٍ ومزاميرِ شيطانٍ وصوتٍ عند مصيبةٍ: خمشِ وجوهٍ وشقِّ جيوبٍ ورنّةٍ وهذا هو رحمةٌ ومن لا يرحم لا يُرحم.

"Ben ağlamaktan yasaklamıyorum. Ben iki facir ahmak sesten yasaklıyorum: Oyun, eğlence, musiki sesi ve şeytan çalgısı, bir de musibet sırasındaki (mâtem) sesi, yüzlerin yolunması, üst başın yırtılması ve mâtem. Ağlamak ise rahmettir, rahmet etmeyene merhamet edilmez."

Hadis Sahiheyn'de Hz. Enes'in rivayeti olarak gelmiştir.

5437 ٩- وعن أسماء بنتِ يزيد بن السكن رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [قَالَتْ امرَأَةٌ مِنَ النِّسْوَةِ: مَا هـذَا الْمَعْرُوفُ الّذِى لاَ يَنْبَغِي لَنَا أنْ نَعْصِيَكَ فِيـــهِ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَقَالَ: لاَ تَنُحْنَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! إنَّ بَنِي فُلاَنٍ كَانُوا قَدْ أَسْعَدُونِي عَلَى عَمِّى، فَلاَبُدَّ لِي مِنْ قَضَائِهِمْ، فَأَبَى عَلَيْهَا فَعَاوَدَتْه مِرَاراً، قَالَتْ: فَأَذِنَ لِي فِي قَضَائِهِنَّ، فَلَمْ أَنُحْ بَعْدُ فِي قَضَائِهِنَّ وَلاَ فِي غَيْرِهِ، حَتَّى السَّاعَةَ، وَلَمْ يَبْقَ مِنَ النِّسْوَةِ امْرَأَةٌ إلاّ وَقَدْ نَاحَتْ غَيْرِي]. أخرجه الترمذي.

9\. (5437)- *Esma Bintu Yezid İbni's-Seken* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kadınlardan biri dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bizim sana asi olmamamız gereken şu maruf (iyi amel) nedir?" Aleyhissalâtu vesselâm:

"Mâtem yapmayın!" buyurdu. Kadın:

"Ey Allah'ın Resulü! Falan sülale(nin kadınları) amcamın (vefatında mâtemime iştirak edip) yardımcım olmuşlardı. Benim de mukabeleten borcumu ödemem gerek" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm kadına (mâtem için) izin vermedi. Kadın tekrar tekrar izin istedi."

Kadın der ki:

"Resulullah, sonunda onlara borcumu ödemem için izin verdi. Onlara olan borcumu ödedikten sonra hiç mâtem tutmadım, şu ana kadar bir başka mâteme de katılmadım. Benim dışında mâtem tutmaya kadın da kalmadı." [Tirmizî, Tefsir, Mümtehine, (3304).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, eski bir Arap âdetine ve bu âdet karşısında *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın müsamahakâr tutumuna şahid olmaktayız: Kadınların, birbirlerinin cenazesinde elbirlik ağlayarak mâtem tutmaları. Mâtemine iştirak edilen kadın, bu iştiraki yapanlara borçlanıyor, bu da onların mâtemlerine katılıyor. Sadedinde olduğumuz rivayette, kendisinin mâtemine iştirak edilmiş olan kadın, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yasaklamasına rağmen ısrarlı talepleriyle mâtem borcunu ödeme müsaadesi alır. Rivayetin sonunda Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu yasağına yeterince uyulmadığı manası çıkmaktadır. Zira kadın "benden başka bu yasağa uyarak mâtemden hariç kalan kalmadı, herkes mâteme

katıldı" şeklinde bir beyanda bulunmaktadır. Bu beyanı, hepsinin haram kılınan tarzdaki mâtemde bulundukları manasında anlamamak gerekir. Yüzüne vurarak elbisesini yırtarak yapılan mâtemden ziyade, ağlamak tarzındaki bir mâteme iştirakleri düşünülebilir. Raviye kadın ise ağlama şeklinde de olsa mâteme iştirak etmemiş olabilir.

Şarihler, mâteme iştirak için Aleyhissalâtu vesselâm'ın başkalarına da izin verdiğini belirtir: Ümmü Seleme el-Ensariye, Ümmü Atiyye, gibi...

5438 ١٠ – وعن حذيفة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال حينَ حَضَرَ: [إذَا أنَا متُّ فَلا يُؤْذَنْ عليَّ أحَدٌ، إنِّي أخَافُ أنْ يَكُونَ نَعيــاً، وَإنِّي سَمعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَنْهى عَنِ النَّعْي فــإذَا أنَا متُّ فَصَلُّوا عَلَيَّ وَسُلُّوني الى رَبِّي سَلاًّ]. أخرجه الترمذي الى قوله عن النعى. وأخرج باقيه رزين.

10. (5438)- *Hz. Huzeyfe* (radıyallahu anh) muhtazar (ölüme yakın) olunca: "Ben ölünce, kimse üzerime ezan okumasın, ben bunun, ölüm haberinin duyurulması olmasından korkarım. Zira ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın ölüm haberinden yasakladığını işittim. Öyleyse ben öldüm mü, üzerime namaz kılsınlar. Beni Rabbime (sessizce) taşısınlar" dedi. [Tirmizî, Cenaiz 12, (986); İbnu Mace, Cenaiz 14, (1476).]

AÇIKLAMA:

Hadiste *Hz. Huzeyfe*'nin ölüm haberini ilan etmeyi yasakladığı anlaşılmaktadır. Üstelik bu yasaklama mutlak bir yasaklama görülmektedir. Ulema, başka hadislerde ölüm haberinin duyurulduğuna da örnekler verir. Mesela: *Resulullah Zeyd İbnu Hârise, Ca'fer İbnu Ebi Talib, Abdullah İbnu Ravaha* Mute Savaşı'nda şehid edildikleri vakit ölüm haberlerini cemaate duyurmuştur. *Necaşi*'nin ölümünü de anında duyurmuştur. Keza Resulullah, mescidi süpüren siyahî kadının ölüp gömüldüğünü duyunca: *"Bana niye haber vermediniz?"* demiştir.

Bunları nazara alan alimler yasak ve kerahetin cahiliye tarzındaki ilana raci olduğunu söylemiştir. Cahiliyede Araplar, mevkii, makamı, zenginliği olan biri ölünce, bir yakını ata biner, atı halkın içinde yürütüp: "Falanca öldü" diye haberini tantana ile duyururdu. Şu halde tantana maksatlı ilan yasaklanmış olmalıdır.

İbnu'l-Arabi, ölüm ilanında üç durumun varlığına dikkat çeker:

" Yakınların, arkadaşların, salihlerin ölümlerinin duyurulması. Bu sünnettir.

★ Gösteriş ve mufahara için, kalabalık celbetmek için ilan. Bu mekruhtur.

★ Mâtem ve feryad u figanla duyurma. Bu da haramdır.

5439 ١١- وعن أبي سعيد الخدرى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ النَّائِحَةَ وَالْمُسْتَمِعَةَ]. أخرجه أبو داود.

11. (5439)- *Ebu Saidi'l-Hudrî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* mâtemci kadına da, onu dinleyene de lanet etti." [Ebu Davud, Cenaiz 20, (3128).]

5440 ١٢- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهما: [أنَّهُ رَأى فُسْطَاطاً عَلى قَبْرِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ رَضِيَ اللهُ عنه، فقَالَ: يَاغُلاَمُ انْزِعهُ فَإنَّمَا يُظِلُّهُ عَمَلُهُ]. أخرجه البخاري.

12. (5440)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre, "Abdurrahman (İbnu Ebi Bekr es-Sıddîk) (radıyallahu anh)'in kabri üzerinde bir çadır görmüştü, seslendi:

"Ey oğlum! Çadırı mezarın üstünden kaldır. Çünkü onu, (sağken işlediği) ameli gölgelemektedir." [Buharî, Cenaiz 82, (muallak olarak kaydetmiştir.)]

AÇIKLAMA:

Başka rivayetlerden, *Hz. Aişe*'nin, kardeşi Abdurrahman'ın mezarının üzerine çadır kurdurup başına da bir köleyi bıraktığı anlaşılmaktadır. İşte *İbnu Ömer* bu çadırı ve başındaki bekçiyi görünce müdahale edip çadırın indirilmesini emretmiştir.

Hadis, kabirde yatanlara, dünyada iken yaptıkları amellerin bir faydası olacağını, mezar üzerine kurulacak çadır veya örülecek binanın içindekine faydası olmayacağını ifade eder. Yine hadisten, kabir üzerine çadır ve bina kurup içinde oturmanın, ölüye bir zararının da dokunmayacağını, ancak, oturanların zararlı şeyler konuşmaları sebebiyle zarara uğramalarının melhuz olduğunu anlamaktayız.

ÜÇÜNCÜ BAB

ÖLÜYÜ YIKAMA VE KEFENLEME

5441 ١ – عن ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [بينما رجلٌ واقفٌ مع النّبيّ ﷺ بعرفة فوقصته ناقته، فمات. فقال ﷺ: اغسلوه بماءٍ وسدرٍ وكفّنوه في ثوبين ولا تحنّطوه، ولا تخمّروا رأسه، فإنّ الله تعالى يبعثه يوم القيامة ملبّياً]. أخرجه الخمسة.

« وقصته ناقته » أى ألقته على ظهرها فوقع على الأرض واندقت عنقه.

« والحنوط » ما يطيب به أكفان الميت خاصة.

« والتّخمير » التغطية.

1. (5441)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam, Arafat'ta Resulullah ile beraber dururken devesi onu (yere atıp) boynunu kırdı ve adam öldü. Aleyhissalâtu vesselâm: *"Adamı su ve sidr ile gasledin, iki parça bezle kefenleyin, kefene tahnit yapmayın (koku sürmeyin). Başını da örtmeyin. Allah onu kıyamet günü telbiye ederek diriltecektir!"* buyurdular." [Buharî, Cenaiz 20, 21, 22, Cezaus's-Sayd 13, 20, 21; Müslim, Hacc 94, (1206); Ebu Davud, Cenaiz 84, (3238, 3239, 3240, 3241); Tirmizî, Hacc 105, (951); Nesâî, Hacc 98, 99, 100, 101, (5, 195-197).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hacc sırasında ihramı içerisinde ölen kimsenin ihramının bozulmayacağını ifade etmektedir. Çünkü normalde tekfin erkekte üç parça bezle gerçekleşir ve baş da örtülür. Halbuki sadedinde olduğumuz hadis, ihramlının rida ve izardan mürekkep iki parçalı kıyafetinin tekfinde muhafazasını emretmekte ve ayrıca kıyamet günü telbiye okuyarak dirileceğini belirtmektedir. *Süfyan-ı Sevrî, Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel,*

İshak İbnu Rahuye rahimehumullah buna hükmetmişlerdir. Bu cumhurun görüşüdür.

Hanefîlere ve Malikîlere göre ise, ölen ihramlının ihramı bozulur, ona diğer insanlara yapılan tekfin ve diğer hizmetler aynen uygulanır. Bunlar Ebu Hureyre'den gelen اذا مات ابن ادم انقطع عمله *"Ademoğlu ölünce ameli artık kesilir..."* hadisine dayanırlar. Sadedinde olduğumuz hadisi de: "Belki Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bu şahsın, ifade buyrulduğu şekilde ihramlı olarak diriltileceğini vahyen öğrenebilmiştir" diye te'vil etmişlerdir. Dolayısıyla, ihramın devamı meselesi sadece bu şahsa aittir ve başkaları böyle değerlendirilemez.

Mesele üzerinde başka deliller de bulunduğu için münakaşalar devam ettirilmiştir.

5442 ٢ وعن لَيْلَى بِنْتِ قَائِفٍ الثَّقَفِيَّةِ قَالَتْ: [كُنْتُ فِيمَنْ غَسَّلَ أُمَّ كُلْثُومٍ بِنْتَ رَسُولِ اللهِ ﷺ، وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عِنْدَ الْبَابِ مَعَهُ كَفَنُهَا يُنَاوِلُنَا ثَوْباً ثَوْباً. فَأَوَّلُ مَا أَعْطَانَا الْحِقْوُ، ثُمَّ الدِّرْعُ ثُمَّ الْخِمَارُ ثُمَّ الْمِلْحَفَةُ، ثُمَّ أُدْرِجَتْ فِي الثَّوْبِ الآخَرِ].

أخرجه أبو داود. «الحقو» الإزار.

2. (5442)- *Leyla Bintu Kâif es-Sakafiyye* anlatıyor: "Ben Ümmü Gülsüm Binti Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı yıkayan kadınlar arasında idim. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* da kapının yanında idi. Yanında Ümüm Gülsüm'ün kefeni vardı, bize parça parça veriyordu. İlk verdiği parça izar idi. Sonra gömleği (dır'), sonra başörtüsünü (hımar) sonra göğüs örtüsünü (milhafe) verdi. Ümmü Gülsüm sonra bir başka giysinin içine konuldu." [Ebu Davud, Cenaiz 36, (3157).]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin senedi zayıftır. Muhtevada da bir iltibas var. Kıssanın Resulullah'ın kızlarından *Zeyneb* validemizle ilgili olması gerekir. Çünkü *Ümmü Gülsüm* (radıyallahu anhâ) Bedir Savaşı'nın çıktığı zaman, Medine'de bulunmadığı bir zamanda vefat etmiştir

5443 ٣- وعن أبي سعيد الخدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: يُبْعَثُ الْمَيِّتُ فِي ثِيَابِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهَا]. أخرجه أبو داود.

قلت هذا مختص بالشهيد كما قاله القرطبي، وبه يجمع بين هذا الحديث وبين حديث: تُحشرونَ حفاةً عراةً؛ الحديث والله أعلم.

3. (5443)- *Ebu Saidi'l-Hudrî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Ölü, (kıyamet günü), içinde öldüğü elbise ile diriltilecek"* dediğini işittim." [Ebu Davud, Cenaiz 18, (3114).]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen "elbise"den muradın amel olduğu söylenmiştir. Yani kişi hangi amel üzere ölmüş ise o amel üzere diriltilecektir. Çünkü hayatı o amel üzere mühürlenmiştir. Hadisi böyle anlayanlar, elbise kelimesinin Arapça'daki kullanılışını misal verirler. Kişinin ruhî temizliği ve ayıplardan uzak oluşu ifade edilmek istenince "onun elbisesi temizdir" denmektedir. "Kirli elbiseli" tabiri de bunun aksini ifade eder. Bu görüşte olanlar, ayrıca يُحشَرُ النَّاسُ عُراةً حُفاةً غُرلاً *"İnsanlar çıplak, ayakkabısız ve sünnetsiz olarak haşredilecek"* hadisini de delil gösterirler. Mamafih, hadisin şehidlere hamledilebileceği de söylenmiştir. Onlar, şeref nişanesi olarak içinde şehid oldukları kanlı elbiseleriyle haşrolunacaklardır. Bu sebeple onlar kefenlenmez, elbiseleriyle gömülür.

Bazı alimler de hadisi zahiri üzere anlayıp kefenin temiz olması gereğine dikkat çekmişlerdir. Bu da ihtimalden uzak değildir.

5444 ٤ – وعن علي رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ تَغَالَوْا في الْكَفَنِ فإنَّهُ يُسلَبُهُ سَلْباً سَرِيعاً]. أخرجه أبو داود.

4. (5444)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kefen(e fazla ödeme)de ileri gitmeyin. Çünkü çabuk çürütülür." [Ebu Davud, Cenaiz 35, (3154).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, kefen için çok kıymetli kumaş kullanılmaması, bu hususta ifrat ve mübalağadan kaçınılması talep edilmektedir. Çürüyecek diye çok adi kefenliğin kullanılması da tavsiye edilmemiştir. Hanefîler, kişinin maddî durumuyla mütenasib olarak kefenlik kullanılmasını tavsiye ederler. Erkekler cuma ve bayram elbiselerinin denginde, kadınlar da babalarını ziyarette giydikleri elbisenin dengindeki kumaşı kefen olarak kullanmalıdır.

Kefenin beyaz pamuk bezinden olması efdaldir. Nitekim mûtad olan da patiskadan yapılmasıdır.

5445 ٥– وعن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال: [كَفَّنَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ حَمْزَةَ بْنَ عَبْدِالْمُطَّلِبِ فِي نَمِرَةٍ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ]. أخرجه الترمذي.

5. (5445)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hamza İbnu Abdilmuttalib'i tek parçadan müteşekkil çizgili bir kumaşla kefenledi." [Tirmizî, Cenaiz 20, (997).]

AÇIKLAMA:

Hz. Hamza şehid edildiği zaman, kefen olarak sarılacak yeterli miktarda bez bulunamamıştı. Bulunan bürde başına konsa, ayağı açık kalıyordu, ayağına konsa başı açık kalıyordu. En sonunda başı bürde ile örtüldü, ayağı da izhirle kapatıldı.

5446 ٦– وعن ابن عمرو بن العاص رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال: [الْمَيِّتُ يُقَمَّصُ وَيُؤَزَّرُ وَيُلَفُّ فِي الثَّوْبِ الثَّالِثِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ إِلاَّ ثَوْبٌ وَاحِدٌ كُفِّنَ فِيهِ]. أخرجه مالك.

6. (5446)- *Abdullah İbnu Amr İbni'l-As* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ölü üç parça ile kefenlenir: Gömlek giydirilir, izar bağlanır, üçüncü giysi olan lifafeye sarılır. Eğer sadece bir kat giysi varsa onunla kefenlenir." [Muvatta, Cenaiz 7, (1, 224).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet erkek ölülerin normal şekilde hazırlanan kefen miktarını saymaktadır. Buna göre bir kefen üç parçadan müteşekkildir:

1- *Kamis:* Gömlek yerindedir. Boyun kökünden ayaklara kadar uzanır. Yeni ve yakası olmaz, etrafı oyulmaz.

2- *İzar:* Don ve eteklik yerindedir. Baştan ayağa kadar uzun olur.

3- *Lifafe:* Baştan ayağa kadar uzanır. Bu en dışta olur. Baş ve ayak tarafı düğümleneceği için boyca izardan daha uzun olur.

Üç çeşit kefenleme vardır:

a) *Kefen-i Sünnet:* Normal kefenlemedir, yukarıda sayılan üç parça ile yapılır. Kadınlar için buna iki parça daha ilave edilir: 1) Başörtüsü, 2) Göğüs örtüsü. Böylece kadınların kefeni beş parçadan meydana gelmiş olur.

b) *Kefen-i Kifaye:* Erkekler için izar ve lifafeden ibarettir. Kadınlar için bunlara bir de başörtüsü ilave edilir.

c) *Kefen-i Zaruret:* Erkek için de kadın için de tek kattan ibarettir. Yokluk halinde, ölü, elde edilebilen tek kat beze sarılarak kefenlenmiş olur. İmkan nibetinde bu tarz kefenlemeden kaçınmalıdır.

Önce lifafe tabuta veya hasır, kilim gibi bir yaygı üzerine serilir. Lifafenin üzerine de izar serilir. Ölü yıkandığı yerden kamis giydirilmiş olarak getirilip bunlar üzerine konur. Erkek ise, izar evvela soluna, sonra da sağına getirilerek sarılır. Sonra da lifafe aynı tarzda sarılır. Açılmasından korkulursa, kefen bir kuşak ile de bağlanır.

Ölü kadın ise: Saçları iki örgü yapılır, kefen gömleğinin üzerinden göğsü üzerine konur. Onun üzerine başörtüsü, yüzüyle beraber örtülür, üstüne de izar sarılır. İzarın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır, en üste de lifafe sarılır. Göğüs örtüsü lifafeden sonra da bağlanabilir.

Kefen bezlerinin, ölüye sarılmazdan önce bir, üç veya beş kere güzel kokulu şeylerle tütsülenmesi, uygundur. Kefenin beyaz bezden olması efdal ise de za'feran ve usfur denen boyalarla boyanmış bezlerden de olabilir.

Mürâhık ve mürâhıka olmayan çocukların kefenleri sadece izar ve lifafeden ibaret olabilir. Üç kat olması daha iyidir.

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENAZENİN TEŞYİİ VE TAŞINMASI

5447 ١- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ تَبِعَ جَنَازَةً وَحَمَلَهَا ثَلاثَ مَرَّاتٍ فَقَدْ قَضَىٰ مَا عَلَيْهِ مِنْ حَقِّهَا]. أخرجه الترمذي.

1. (5447)- *Hz. Ebu Hureyre* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Kim cenazeyi takip eder ve önce üç kere taşırsa (ölen kardeşine karşı olan) borcunu ödemiş olur."* [Tirmizî, Cenâiz 50, 1041).]

AÇIKLAMA:

Cenazeyi üç sefer taşımadan maksat, yolda tabutu bir müddet tutup taşımak, sonra bırakıp dinlenmek, bir müddet sonra tekrar taşımak ve bu taşıma işini parça parça üç kere yapmaktır.

Burada edâ edilen hak, taşımaya müteallik hak ve vazifedir. Ölen kimsenin, şahıs üzerinde alacağı varsa, taşıyan gıybetini yapmış, zulümde bulunmuş ise, bu çeşit borçlar, cenazesini taşımakla düşmez. Hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm, mü'minin mü'mine karşı vazifelerinden biri olarak cenazesini teşyî etmeyi göstermektedir.

5448 ٢- وعنه رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ تَتْبَعُوا الْجَنَازَةَ بِصَوْتٍ وَلاَ نَارٍ. زاد في رواية: وَلاَ تَمْشُوا بَيْنَ يَدَيْهَا]. أخرجه مالك وأبو داود.

2. (5448)- Yine *Ebu Hureyre* radıyallahu anh anlatıyor: 'Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Cenazeyi ne ses (matem), ne de ateşle takip etmeyin."

Bir rivayette şu ziyade var: *"Cenazenin önünde yürümeyin."* [Muvatta, Cenâiz 13, (1, 226); Ebu Dâvud, Cenâiz 46, (3171).]

5449 ٣- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: [رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ يَمْشُونَ أَمَامَ الْجَنَازَةِ]. أخرجه أصحاب السنن.

3. (5449)- *İbnu Ömer* radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı, Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir'i cenâzenin önünde yürürlerken gördüm." [Ebu Dâvud, Cenâiz 49, (3179); Tirmizî, Cenâiz 26, (1007, 1008); Nesâî, Cenâiz 56, (4, 56).]

5450 ٤- وعن أنس رضي الله عنه قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَمْشِي أَمَامَ الْجَنَازَةِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ]. أخرجه الترمذي.

وزاد رزين: [أَنْتُم مُشَيِّعُونَ فَامْشُوا بَيْنَ يَدَيْهَا وَخَلْفَهَا وَعَنْ يَمِينِهَا وَعَنْ شِمَالِهَا وَقَرِيباً مِنْهَا]. قلت: زيادة رزين ذكرها البخاري تعليقاً والله أعلم.

4. (5450)- *Hz. Enes* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* cenazenin önünde yürürdü. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman da (önde yürürdü)." [Tirmizî, Cenâiz 26, (1007).]

Rezîn şu ziyadede bulundu: *"Siz teşyî ederken cenazenin önünde, arkasında, sağında, solunda ve yakınında yürüyün!"*

Rezîn'in ziyâdesini Buhârî muallak olarak zikretmiştir.

AÇIKLAMA:

Cenazeyi teşyî ederken, cenazenin önünden mi ardından mı yürünecek meselesinde farklı rivayetler gelmiştir. Bu sebeple ulemâ ihtilaf etmiştir. Nitekim yukarıda 5448 numaralı hadiste önde yürümek yasaklanırken, 5449 ve 5450 numaralı hadislerde *Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman* gibi büyüklerin bile önde yürüdükleri ifade edilmektedir. *Ebu Hureyre, Ebu Katâde, İbnu Ömer, Ebu Üseyd* gibi başkalarının da önde yürüdüğünü ifade eden rivayetler de gelmiştir. *Ahmed İbnu Hanbel, Mâlik* ve *Şâfiî* de önde yürümenin efdal olduğuna hükmetmişlerdir. Aksi kanaatte olanlar da var. İbnu Mes'ud'dan gelen bir hadiste cenazenin önde olması gereği ifade edilmiştir. Tirmizî'nin kaydına göre, Sevrî, İshak gibi birkısım âlimler bu rivayeti esas alarak, cenazenin ardından yürümenin efdal olduğunu söylemişlerdir.

Hanefîlere göre de cenazenin ardından yürümek efdaldir. Hanefîler, önden yürümenin de mekruh olmadığını kabul ederler.

Rezîn'den kaydedilen en son ibare nazar-ı dikkate alındığı takdirde, cenazenin ön, arka, sağ sol her bir cihetinde yürünebileceği, bunda bir kerahet olmayacağı anlaşılmaktadır. Şu halde esas olan teşyie katılmaktır. Şartlara, kalabalık durumuna, yol durumuna göre cenazenin herhangi bir tarafında yürünmesinin kerahati mevzubahis değildir. Sadece efdaliyet mevzubahistir. Müteakip rivayetler de bu hususu te'yid edeceklerdir.

5451 ٥ – وعن أُمِّ عطيَّة رَضيَ اللهُ عَنها قالت: [نُهِينَا عَنِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَلَمْ يعزمْ علَيْنَا]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

5. (5451)- *Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ* anlatıyor: "Cenazeyi takipten (biz kadınlar) men edildik ama bunda çok şiddet gösterilmedi." [Buhârî, Cenâiz 30; Müslim, Cenâiz 235, (938); Ebu Dâvud, Cenâiz 44, (3167).]

AÇIKLAMA:

Hadis, kadınların cenazeyi teşyî etmeye teşvik edilmediklerini göstermektedir. Yani kadınlarla ilgili olarak beyan edilen birçok yasaklar üzerinde hassasiyetle durulduğu, te'kîd edildiği halde, bu meselede te'kidde bulunulmamıştır. Cumhur, bu yasağın tahrim ifade etmeyip kerahet ve hatta kerahet-i tenzihiyye ifade ettiğini söylemiştir. Nitekim İbnu Ebî Şeybe'de gelen bir rivayette belirtildiği üzere, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın da katıldığı bir cenazede, Hz. Ömer, cenazeye katılan bir kadına bağırıp yasaklamak isteyince, Aleyhissalâtu vesselâm: دعها ياعمر *"Ey Ömer, bırak onu (müdahele etme)!"* diyerek, kadının katılmasına müsamaha gösterir.

5452 ٦ – وعن الْمُغِيرَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: الرَّاكِبُ يَمْشِي خَلْفَ الْجَنَازَةِ، وَالْمَاشِي كَيْفَ شَاءَ مِنْهَا، وَالطِّفْلُ يُصَلَّى عَلَيْهِ]. أخرجه أصحاب السنن وصححه الترمذي.

6. (5452)- *Muğîre* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Binekli, cenazenin ardından yürür, yaya ise dilediği yerden. Çocuğa da namaz kılınır. Anne-babası için mağfiret ve rahmetle dua edilir." [Tirmizî, Cenâiz 42, (1031); Nesâî, Cenâiz 55, 56, (4, 55, 56).; Ebu Dâvud, Cenâiz 49, (4180).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste çocuğa cenaze namazı kılınacağı ifade edilmiştir. Bazı ri-

vayetlerde "düşük"e yani ölü doğana da namaz kılınacağı ifade edilmiştir. Doğduğu zaman ağlayacak kadar sağ olan çocuğun ölmesi halinde ona namaz kılınacağında ulema ittifak ederse de, ölü doğan çocuğa namaz kılınıp kılınmayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir:

★ *İbnu Ömer:* "Çocuk ağlamasa da namaz kılınır" demiştir. İbnu Sîrîn, İbnu Müseyyib de aynı görüşü paylaşırlar."

★ *Ahmed İbnu Hanbel* ve *İshak İbnu Râhuye:* "Her ruh üflenen yani dört ay on günü tamamlamış olan düşüğe namaz kılınır" derler.

★ *İshak ayrıca:* "Miras ağlama ile tahakkuk eder, namaz ise, yaratılışı tamamlanana gerekir. Dört ay on günü tamamlayana ruh üflenmiş, şakî veya saîd olacağı yazılmıştır. Hangi sebeple onun namazı terkedilir?" der.

★ *İbnu Abbâs'*ın: "Doğan çocuk ağlarsa (yani canlı doğdu ise) varis olur, namaz kılınır" dediği rivayet edilir.

★ Hz. Cabir radıyallahu anh ise: "Doğunca ağlarsa namazı kılınır, ağlamazsa kılınmaz" der. Ashab-ı re'yin hükmü de böyledir. İmam Mâlik, Evzâî ve Şâfiî de böyle demişlerdir.

5453 ٧– وعن ثوبان رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال: [خَرَجَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ في جَنَازَةٍ فَرَأَى نَاساً رُكْبَاناً. فَقَالَ: أَلاَ تَسْتَحْيُونَ. إِنَّ مَلاَئِكَةَ اللّهِ عَلَى أَقْدَامِهِمْ وَأَنْتُمْ عَلَى ظُهُورِ الدَّوَابِّ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

7. (5453)- *Hz. Sevbân* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir cenazeye katılmıştı. Birkısım binekliler gördü.

"(Binerek cenaze teşyî etmekten) utanmıyor musunuz? Allah'ın melekleri yaya olsunlar da siz hayvanların sırtında olun (olacak şey değil)!" buyurdular." [Tirmizî, Cenâiz 28, (1012); Ebu Dâvud, Cenâiz 48, (3177).]

5454 ٨– وعن جابر بن سَمُرَة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال: [اتَّبَعَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ جَنَازَةَ أَبِي الدَّحْدَاحِ مَاشِياً وَرَجَعَ عَلَى فَرَسٍ]. أخرجه الخمسة إلا البخاري.

8. (5454)- *Hz. Câbir İbnu Semure* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Ebu'd-Dahdâh'ın cenazesini yayan takip etti. At sırtında geri döndü." [Müslim, Cenâiz 89, (965); Tirmizî, Cenâiz 29, (1014); Ebu Dâvud, Cenâiz 48, (3178); Nesâî, Cenâiz 95, (4, 85, 86).]

AÇIKLAMA:

Ulemâ bu çeşit rivayetlerden hareketle cenâze teşyîinde hayvana binmeyi mekruh addetmiştir. Definden sonra, dönüşte binmek câizdir, kerâhet mevzubahis değildir. Günümüz büyük şehirlerinde kabristanların uzakta olmaları sebebiyle cenazeler bile bir vasıta ile taşınmak zorunda kalmaktadır. Binâenaleyh, teşyîin de binekli olacağı açıktır. Bu çeşit hadisleri "imkân nisbetinde" diye kayıtlamak gerekecektir. Dinimiz kolaylık dinidir.

❑ CENAZEYİ DEFİNDE SÜR'AT

5455 ١- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أسرِعُوا بِالْجَنَازَةِ فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا عَلَيْهِ، وَإِنْ تَكُ سِوَى ذٰلِكَ فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ]. أخرجه الستة.

1. (5455)- *Ebu Hureyre* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Cenazede çabuk olun. Eğer sâlih biri ise, kendisine iyilik yapmış olursunuz. Böyle biri değilse, belayı bir an önce sırtınızdan atmış olursunuz." [Buharî, Cenaiz 52; Müslim, Cenaiz 51, (944); Muvatta, Cenâiz 56, (1, 243); Ebu Dâvud, Cenâiz 50, (3181), Tirmizî, Cenâiz 30, (1015); Nesâî, Cenâiz 44, (4, 42).]

AÇIKLAMA:

Hadise göre, cenazeyi taşırken hızlı yürümek emredilmektedir. *Emr'i, İbnu Hazm* "vâcib"e hamletmiş ise de diğer ulemâ istihbâba hamletmiştir. Hanefîler yürürken hızlıca olmalı derken, cumhur fazla hıza mekruh der ve hafif hızlı yürümenin yeteceğine hükmeder. Hızlı olmayı "teçhizde hızlı olma"ya hamleden olmuş ise de, hadiste geçen "sırt" tâbiri bu te'vili reddeder.

5456 ٢- وعن عُبادةَ بن الصَّامت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إذَا تَبِعَ الْجَنَازَةَ لَمْ يَقْعُدْ حَتَّى تُوضَعَ فِي اللَّحْدِ فَعَرَضَ لَهُ حَبْرٌ مِنَ الْيَهُودِ. فَقَالَ لَهُ: إنَّا هٰكَذَا نَصْنَعُ يَا مُحَمَّدُ. فَقَالَ ﷺ: خَالِفُوهُمْ وَاجْلِسُوا]. أخرجه أبو داود والترمذي.

2. (5456)- *Ubâdetu'bnu's-Sâmid* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* cenazeyi takip ettiği vakit, cenaze mezara konuncaya kadar oturmazdı. Bir Yahudi alimi (bir gün) karşısına çıkıp:

"Ey Muhammed, biz de böyle yaparız!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: *"Onlara muhalefet edin! Oturun!"* emrettiler!" [Ebu Dâvud, Cenaiz, 47, (3176); Tirmizî, Cenâiz, 35, (1020).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis ulemâ arasında ihtilaf konusudur. Zira hadis, cenaze daha kabre konmazdan önce oturmayı emretmektedir. Halbuki, başka bazı rivayetler, cenaze konmadan oturmamaya delalet eder.

★ *Aliyyu'l-Kâri,* "Cenaze omuzlardan yere bırakılmazdan önce, teşyîcilerin oturmayacağı hususunda hüküm bakidir, sahih görüş de budur" der. Nitekim Sahîheyn'de *Ebu Said el-Hudrî*'nin bir rivayetinde إذا رأيتم الجنازة فقوموا فمن تبعها فلا يقعد حتى توضع *"Cenaze görünce ayağa kalkın. Cenazeyi teşyi eden de yere konuncaya kadar oturmasın."* buyurulur. Cenaze yere konuncaya kadar oturulmaması gereğine hükmedenler arasında *Hasan İbnu Ali, Ebu Hureyre, İbnu Ömer, İbnu'z-Zübeyr, el-Evzâî, Ehl-i Şam, Ahmed İbnu Hanbel* ve *İshâk İbnu Râhûye* vardır. Cenaze omuzlardan inmeden oturmayı mekruh addedenler arasında *İbrahim Nehâî, Şa'bî, Muhammed İbnu'l-Hasen*'in isimleri de geçer.

Buna muhalefet edip, önceki hükmün neshedildiğine ve oturmanın evla olduğuna hükmedenler de olmuştur.

Bazı âlimler, emrin vücuba hamledilmeyip her iki şeklin de cevazına hükmedilmesi kanaatini izhar etmişlerdir. İbnu'l-Kayyim: "Böyle demek neshe hükmetmekten evlâdır" der. Ahmet İbnu Hanbel: "Ayakta olanı ayıplamam, oturana da bir beis yok" demiştir.

İshâk, Abdulmelik İbnu Habîb ve *İbnu'l-Mâceşûn:* "Kişi muhayyerdir, ister oturur, isterse oturmaz" der.

Hanefîlere göre, cenaze omuzlardan indirilince teşyîciler, oturmada mahzur yoksa otururlar. Daha önce oturmak mekruh olduğu gibi, bundan sonra ayakta kalmak da mekruhtur.

2- Hadis, imkân nisbetinde, kültürel tezâhürlerde, gayr-i müslimlere muhalefeti esas almaya delalet etmektedir. Çünkü İslâm müstakil bir ümmettir, her hususta kendine has, orijinal değerleri, tezahürleri olmalıdır. Yabancıya teşebbüh ve yabancıyı taklit câiz değildir. Bu hususta hadiste gelen irşad çoktur.

5457 ٣– وعن عامر بن ربيعة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا رَأى أحَدُكُم

جنازة فـإن لم يكن ماشيـاً معها فليقم حتى يخلفها أو تخلفه أو توضع قبل أن تخلفه]. أخرجه الخمسة.

3. (5457)- *Âmir İbnu Rebîa* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Sizden biri bir cenazenin geçtiğini görürse, cenaze ile birlikte yürümese bile, cenazeyi geride bırakıncaya veya cenaze kendisini geride bırakıncaya veya cenaze onu geride bırakmadan, yere konuncaya kadar oturmasın." [Buhârî, Cenâiz 47, 48; Müslim, Cenâiz 74, (958); Ebu Dâvud, Cenâiz 47, (3172); Tirmizî, Cenâiz 51, (1042); Nesâî, Cenâiz 45, (4, 44).]

5458 ٤- وعن محمد بن سيرين: [أنّ جنازة مرّت بالحسن بن علي وابن عبّاس رضي الله عنهم؛ فقام الحسن، ولم يقم ابن عبّاس. فقال الحسن: أليس قد قام رسول الله ﷺ لجنازة يهوديّ؟ فقام ابن عبّاس: قام لها ثمّ قعد بعدُ؛ وفـي روايـة: إنّما قمت للملائكة: أي التي معها]. أخرجه النسائي.

4. (5458)- *Muhammed İbnu Sîrîn* rahimehullah anlatıyor: "Hasan İbnu Ali ve İbnu Abbas radıyallahu anhüm (otururlar iken) bir cenaze geçmişti. Hz. Hasan derhal ayağa kalktı, İbnu Abbâs ayağa kalkmadı. Hasan radıyallahu anh:

"Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir Yahudinin cenazesine ayağa kalkmadı mı?" dedi. Bunun üzerine İbnu Abbâs da ayağa kalktı. Cenaze için kalktı, sonra tekrar oturdu.

Bir rivayette: "Ben melekler için, yani cenaze ile birlikte olan melekler için ayağa kalktım" denmiştir. [Nesâî, Cenâiz 47, (4, 46).]

5459 ٥- وقال الحسن بن عليّ رضي الله عنهما: [إنّما مرّ بجنازة يهوديّ ورسول الله ﷺ جالسٌ على طريقها، فكره أن تعلو رأسه جنازة يهوديّ؟ فقام]. أخرجه النسائي.

5. (5459)- *Hasan İbnu Ali* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* otururken bir Yahudi cenazesi geçiyordu. Yahudi cenazesinin, başından yukarıda olmasını iyi karşılamadı ve ayağa kalktı." [Nesâî, Cenâiz 47, (4, 47).]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen üç hadiste, cenaze geçtiği zaman oturuyor isek,

ayağa kalkmamız teşrî edilmektedir. Cenazeye niçin ayağa kalkılır, Müslüman olmayanın cenazesine de ayağa kalkmalı mı, ne müddet ayağa kalkmalı gibi bazı soruların cevabı hususunda, âlimler farklı yorumlara yer vermişlerdir. Söz konusu farklılıklar rivayetlerin muhtevasından kaynaklanır. Bir rivayette, cenaze sebebiyle ayağa kalkan Resûlullah'a, cenazenin Yahudi olduğu söylenince أليست نفسا *"O bir insan değil mi?"* demiştir. Benzer bir hâdisede Resûlullah: ان للموت فزعا فإذا رأيتم الجنازة فقوموا *"Ölüm için bir korku vardır. Öyleyse cenaze gördünüz mü ayağa kakın"* buyurmuştur. Sindî şu açıklamayı sunar: "Ölü görülünce, gaflet üzere devam etmek uygun olmaz. Ayağa kalkmak, gafleti terketmek, hayır yapmaya teşebbüs ve o yolda gayret içindir... Ayağa kalkmak ölüyü ta'zîm için değil, ölümün insanda hâsıl ettiği korku ve endişeyi ta'zîm içindir. Bu maksatla ayağa kalkınca ölünün Müslüman veya gayr-i müslim olması farketmez, ikisi de eşittir."

Sonuncu hadiste, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Yahudi cenazesine ayağa kalkışı için faklı bir sebep zikredilmiş olsa da, cenazenin hüviyetine bakmadan, ayağa kalkılıp, ölüm hadisesinden ders alınması, kendimizin akibetinin de bu olduğunun düşünülmesi esas olmalıdır. Bu tefekkür, ola ki şahsi hayatta bir yenilenme, bir inkılâbın başlangıcı ve vesilesini teşkil eder.

BEŞİNCİ FASIL

DEFİN VE DEFİN ŞEKLİ

❑ ŞEHİDİN DEFNİ

5460 ١- عن هشام بن عامر قال: [جَاءَتِ الأَنْصَارُ الى رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ. فَقَالُوا: أَصَابَنَا قَرْحٌ وَجَهْدٌ؛ فَكَيْفَ تَأْمُرُنَا؟ فَقَالَ: أَوْسِعُوا الْقَبْرَ وَأَعْمِقُوا. وَاجْعَلُوا الرَّجُلَيْنِ وَالثَّلاثَةَ فِي الْقَبْرِ. قِيلَ: فَأَيُّهُمْ يُقَدَّمُ؟ قَالَ: أَكْثَرُهُمْ قُرْآناً]. أخرجه أصحاب السنن.

«القَرْحُ» الجرح. و«الجهد» المشقة.

1. (5460)- *Hişam İbnu Amir* anlatıyor: "Uhud günü Ensar, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelip: "Bize yara ve meşakkat isabet etti, ne emredersiniz (ey Allah'ın Resulü)?" dediler. *Aleyhissalâtu vesselâm* da:

"Kabirleri genişletin ve derinleştirin. Bir kabre iki-üç kişiyi birden koyun!" buyurdular.

"Öyleyse hangisi öne konsun?" denildi.

"Kur'an'ı daha çok bilen!" buyurdular."

5461 ٢- وعن جابر رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ. ثُمَّ يَقُولُ: أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخْذاً لِلْقُرْآنِ؟ فَإِذَا أُشِيرَ الى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ، وَقَالَ: أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هؤُلاَءِ، وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ بِدِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ]. أخرجه الخمسة إلا مسلماً.

قلت: والجمع بين رجلين في ثوب واحد بحيث تتلاقى بشرتهما لايجوز. فيحمل على أنه كان يجعل بينهما حائلاً ثم يجمعهما فيه، أو على أنه كان يشق الثوب بينهما، وهو الظاهر

لقوله فإذا أشير الى أحدهما قدّمه في اللحد. والتقديم لا يمكن إلا إذا كان كل واحد منهما مفرداً أو بينهما حائل والله أعلم.

2. (5461)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Uhud şehidlerini (defin sırasında) her ikisinin (cesedini) bir giysiye koyuyor, sonra da: *"Kuran'ı hangisi daha çok almıştı?"* diye sorup, onlardan birine işaret edildiği takdirde, onu lahidde öne koyuyordu. Sonra da: *"Ben bunlara şahidim!"* diyordu. Onları kanlarıyla defnetmelerini emretti. Onlara cenaze namazı kılmadı, onları yıkamadı da." [Buhârî, Cenaiz 73, 74, 75, 76, 79, Megazi 26; Ebu Davud, Cenaiz 31, (3138); Tirmizî, Cenaiz 46, (1036); Nesaî, Cenaiz 61, (4, 62).]

(İbnu Deybe hadisin bir meselesi ile ilgili olarak şu açıklamayı yapar): "Derim ki: "İki kişinin, bir giysi içinde, derileri birbirlerine değecek şekilde birleştirilmeleri caiz değildir. Öyleyse bu "birleştirme" hadisesi, ikisinin arasına bir perde konduktan sonra gerçekleştirilmiş olacağına yahut o giysinin ikisi arasında bölünmüş olacağına hamledilir. Zahir mana da bunu gerektiriyor, çünkü hadiste geçen "onlardan birine işaret edildiği takdirde, onu lahidde öne koyuyordu" ibaresi bunu ifade eder. Her birinin müstakil veya aralarında bir perde olmadan birini öne almak mümkün değildir."[5]

5462 ٣- وعن جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [لَمَّا كَانَ يومُ أُحُدٍ جَاءَتْ عَمَّتِي بِأَبِي لِتَدْفِنَهُ فِي مَقَابِرِنَا. فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللهِ ﷺ: رُدُّوا الْقَتْلَى الَى مَضَاجِعِهِمْ]. أخرجه أصحاب السنن، وهذا اللفظ للترمذي، وصححه.

3. (5462)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uhud günü, halam, kabristanımıza gömmek için babamı (Uhud'dan Medine'ye) getirmişti. O sırada, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın tellalı şöyle nida etti: "Ölüleri yerlerine geri götürün!" [Ebu Davud, Cenaiz 42, (3165); Tirmizî, Cihad 37, (1717); Nesâî, Cenaiz 83, (4, 79).]

5463 ٤- وعن ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِقَتْلَى أُحُدٍ أَنْ يَنْزِعَ عَنْهُمْ الْحَدِيدَ وَالْجُلُودَ، وَأَنْ يَدْفِنُوا فِي ثِيَابِهِمْ وَدِمَائِهِمْ]. أخرجه أبو داود.

5- Şehidlerin elbiseleriyle gömülmeleri esas olunca, iki cesedin elbiselerinin üzerinden, ta'zimen usulî bir kefenle sarılmaları bedenlerin birbirine değmesini intac etmez. Bu husus İbnu Deybe'nin gözünden kaçmış olmalı. Kur'an'ı çok bilenin öne alınması, cesedlerin kefenlenmezden önce tanzimleriyle ilgili bir hadisedir (İ.C.)

4. (5463)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Uhud şehidlerinin üzerinden demir(den mamul silah, zırh gibi şeyler)in ve deri(den mamul kan bulaşmamış giyecekler)in çıkarılmasını ve onların elbiseleri ve kanlarıyla gömülmelerini emretti." [Ebu Davud, Cenaiz 31, (3134).]

AÇIKLAMA:

1- *Uhud Savaşı*, Bedir'den sonra cereyan etmişti. Müslümanlar bu savaşta 70 adet şehid vermişlerdi.

Uhud Savaşı'nda şehid olanlar yıkanmadan üzerlerindeki kanlı elbiseleri çıkarılmadan ve hatta cenaze namazı kılınmadan defnedilmişlerdi. Bazı zayıf rivayetlerde Uhud şehidlerine namaz kılındığı ifade edilmiş ve hatta, bir kavlinde *Ahmed İbnu Hanbel*, -rivayetler karşısında kendine has olan nokta-i nazarına uygun olarak, onlara da itibar edip- "Şehidler üzerine namaz kılıp kılmama hususunda muhayyerlik var; kılınsa daha iyi, kılınmasa idare eder, gerekmez" diye hükmetmiştir. Ancak daha sıhhatli rivayetler defin sırasında değil, bilahere Resulullah'ın mezkur şehidlere namaz kıldığını göstermektedir. *Hz. Hamza*'ya namaz kıldığına dair gelen rivayetteki salat kelimesi lügat manasında te'vil edilerek "Onun Resulullah'ın yanındaki hususi yeri sebebiyle Hz. Hamza'yı tafdilen dua etmiştir" denmiştir.

Netice itibariyle bütün imamlar, şehidlerin yıkanmadan, üzerlerindeki elbiseleri ile gömüleceklerinde ittifak ederler. Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezhebinde olanlar namaz da kılınmayacağında birleşirken, Hanefî mezhebindeki ulema ve İshak İbnu Rahuye namaz kılınacağına hükmetmiştir.

2- Şehidlerin üzerindeki deri ve demirin çıkarılmasından maksat, kefen manasını taşımayan giyeceklerin çıkarılmasıdır. Kürk, palto, miğfer, zırh, silahlar, ayakkabı gibi şeyler alınır. Bunlar alındıktan sonra, kalanlar normal kefenlemede sarılan miktarı aşarsa onlar da çıkarılır. Sünnete uyan kefen miktarından eksikse tamamlanır. Taharete mani bir pislik bulaşmışsa o yıkanır, kan bulaşığı yıkanmaz.

3- *Hattâbi*, şehidi yıkamayı terkle ilgili olarak yapılan şu yorumu kaydeder: "Yıkamayı terketmenin manası, şehidin kıyamet günü yarasından kanlar akar vaziyette ihya edileceği, o halde kendisine konuşulacağı, kokusunun misk kokusu, renginin de kan renginde olacağına dair hadisin varlığıdır. Dirilerde yıkanma namaza makrun olarak yapılır, abdest de böyledir. Temizlik herkes için namaz sebebiyle vacıbtir, (şehitten) yıkama sakıt olunca namaz da sakıt olur."

Hattâbî, Uhud şehidlerinden birkaçının aynı kabre konduğunu belirten rivayetlerden şu hükümlerin çıkarıldığını belirtir:

★ Tek bir kabre bir cemaat defnedilebilir.

★ Toplu definlerde, efdal olanlar kıble tarafına konur.

★ Kefen darlığı varsa, bütün cemaat bir kefene sarılabilir.

❑ DEFİNDE TA'CİL

5464 ١ – عن الْحُصَيْنِ بنِ وَحْوَحٍ قال: [لَمَّا مَرِضَ طَلْحَةُ بْنُ الْبَرَاءِ أَتَاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعُودُهُ؛ فَقَالَ: إنِّي لاَ أُرَاهُ إلاَّ قَدْ حَدَثَ بِهِ حَادِثُ الْمَوْتِ فَآذِنُونِي بِهِ وَعَجِّلُوا فَإنَّهُ لاَ يَنْبَغِي لِجِيفَةِ مُسْلِمٍ أَنْ تُحْبَسَ بَيْنَ ظَهْرَانِي أَهْلِهِ]. أخرجه أبو داود.

1. (5464)- *Husayn İbnu Vahvah* radıyallahu anh anlatıyor: "Talha İbnu'l-Berâ hastalandığı zaman, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ona geçmiş olsun ziyaretine geldi. (Yakınlarına:) *"Ben onda ölüm alâmetinin zuhurunu gördüm.(Ölümünü) bana hemen haber verin ve acele davranın. Çünkü, Müslüman bir kimsenin cesedinin ailesi içerisinde hapsedilmesi uygun değildir"* buyurdular." [Ebu Dâvud, Cenâiz 38, (3159).]

AÇIKLAMA:

Ölünün bir an önce defnedilmesi, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bu ümmete teşrî ettiği sünnetlerden biridir. Bu hususu te'yiden, te'kiden muhtelif irşadları olmuştur; müteakiben birkısmını göreceğiz. Burada kaydetmeyi uygun bulduğumuz bir başka rivayet şöyle: ثَلاَثٌ يَا عَلِيُّ لاَ يُؤَخَّرْنَ: الصَّلاَةُ اذَا أَتَتْ وَالْجَنَازَةُ اذَا حَضَرَتْ وَالأَيِّمُ اذَا وَجَدَتْ لَهَا كُفْواً *"Ey Ali! Üç şey var ki onda gecikme caiz olmaz: Vakti girince namaz, hazır olunca cenaze, kendine denk birini bulan dul kadın."*

5465 ٢ – وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [خَطَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْماً فَذَكَرَ فِي خُطْبَتِهِ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِهِ قُبِضَ وَكُفِّنَ فِي كَفَنٍ غَيْرِ طَائِلٍ وَقُبِرَ لَيْلاً. فَزَجَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُقْبَرَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهِ إلاَّ أَنْ يُضْطَرَّ إنْسَانٌ الَى ذلِكَ؛ وَقَالَ: إذَا كَفَّنَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُحَسِّنْ كَفَنَهُ]. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي.

2. (5465)- *Hz. Câbir* radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir hutbe irad etti. Hutbesinde, ashabından, ölmüş, yetersiz bir kefene sarılıp, geceleyin defnedilmiş bir zâtı zikretti. Sonra kişinin, mecbur kalmadıkça geceleyin gömülmesini yasakladı, ta ki üzerine namaz kılınsın. Ve dedi ki:

"Biriniz kardeşini kefenledi mi, kefenini güzel yapsın!" [Müslim, Cenâiz 49, (943); Ebu Dâvud, Cenâiz 34, (3148); Nesâî, Cenâiz 37, (4, 33).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, geceleyin cenaze defnedilmesini yasaklamakta, ancak buna mecbur kalana müsaade etmektedir. Geceleyin defne müsaade şartı, ulemânın açıklamasına göre, Aleyhissalâtu vesselâm devrindeki fakirliktir. Sünnete uygun miktarda kefen bulamayanlar, bu eksikliği göstermemek için cenazelerini geceleyin defnederlermiş.

Resûlullah iki sebeple geceleyin defni tavsiye etmemektedir:

1) Gece olduğu için cenazeye iştirakin azlığı. Halbuki ne kadar çok kimse namaza iştirak ederse, ölen için daha iyidir, sevabı artırmaktadır.

2) Cenaze için iyi bir kefenlik bulunamayabilir. Gündüz defnedilecek cenazeden iki mahzur da kalkar. Ama hadis, mecbur kalanlara gece defnine de ruhsat vermektedir.

Ulemâ bu meselede ihtilaf eder: "Hasan-ı Basrî, zaruret hali dışında, gece defnini mekruh addetmiştir. Cumhûr u ulemâya göre, geceleyin cenaze defni mekruh değildir. Çünkü Hz. Ebu Bekr ve seleften birçoğu geceleyin defnedildiği halde, diğer selef büyükleri buna itiraz etmemiş, normal karşılamıştır. Ayrıca cumhûrun bir diğer delili Resûlullah'la ilgilidir: Mescidin temizliğine bakan zâtın geceleyin defnedilmesini Resûlullah öğrenince: "Niye geceleyin defnettiniz?" diye yadırgama ifade etmemiş, *"Niye bana da haber vermediniz, namazına ben de katılırdım"* demiştir. Ashab da gece sebebiyle haber vermediklerini belirtmiştir: "Öyleyse der cumhur, eğer mekruh olsaydı Aleyhissalâtu vesselâm buna müdahale ederdi, etmediğine göre câizdir ve mekruh değildir."

Cumhûr, sadedinde olduğumuz hadisteki yasağı "geceleyin ya namaz kılınamayacağı için yahut da namaza iştirak edenlerin az olacağı, kefenlemeye gerekli itinanın gösterilemeyeceği için veya bu sayılanların hepsi için ifade edilmiş" olarak yorumlar. Şu da söylenebilir: Nevevî yasakta hatırımıza gelmeyen nice başka sebepler vardır. Nitekim geceleyin definde, cenazeyi görerek ibret alacak sağlardan pek çoğunun bu dersten

mahrumiyeti var. Halbuki Aleyhissalâtu vesselâm ders almak için ölümün çok hatırlanmasını emretmiştir. Daha önce de geçtiği üzere (5459), Aleyhissalatu vesselâm, kâfir-müslim demeden, rastlanan her cenazeye -bu dersi vermesi sebebiyle- ayağa kalkılmasını emretmiştir. Gece definde bu gaye asgarî seviyede tahakkuk edecektir.

Hanefîler mekruh vakitlerde (öğleyin zeval vaktinde, ikindileyin gün atarken, sabah güneş doğarken) cenaze defnini ve cenaze namazı kılınmasını mekruh addetmişlerdir. Şafiîler bu vakitlerde cenaze namazı kılmayı mekruh addetmez, yeter ki hiçbir sebep yokken bu vakitlere bırakılmasın. Ancak Malikîlere göre, mecburiyet olmadan o vakitlerde cenaze namazı kılınamaz.

5466 ٣ــ وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عنْهما قال: [أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ قبراً لَيْلاً فأُسْرِجَ لَهُ سِرَاجٌ فأخَذَهُ مِنْ قِبَلِ القِبْلَةِ مُعْتَرِضـــــاً. وَقَالَ: رَحِمَكَ اللهُ إنْ كُنْتَ لأَوَّاهاً تَلاَّءً لِلْقُرْآنِ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعاً]. أخرجه الترمذي.

وقال: إنما أخذه معترضا لعذر، للأمر بالسلّ من قبل رجلى القبر «الأوّاه» كثير الدعاء

وقيل: رقيق القلب.

3. (5466)- *İbnu Abbâs* radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, geceleyin bir kabre girdi. Kendisine bir kandil yakılmıştı. Uzanmış vaziyetteki cenazeyi kıble cihetinden aldı. (Ölüye): *"Muhakkak ki sen çok dua eden, çok Kur'an okuyan (yufka yürekli) bir kimseydin. Allah sana rahmetini bol kılsın!"* diye dua etti ve dört kere tekbir getirdi." [Tirmizî, Cenâiz 62, (1057).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ölünün geceleyin gömülebileceğine bir örnek olmaktan başka, ölünün kabre konuş âdabını da göstermektedir. Kabrin ağzına, kıble tarafına konulmuş olan cenazeyi kabrin içine girmiş olan kimse alıp içeriye defnedecektir. Ebu Hanîfe, bu hadisle ihticac ederek: "Ölünün, kabrin kıble cihetine, cenazenin arka tarafı kabrin arka tarafına, başı da baş tarafına gelecek şekilde konup, sonra ölünün kabre sokulacağına" hükmetmiştir. *İmam Şâfiî* ve ulemânın ekserisi, cenazenin başı kabrin geri kısmına gelecek şekilde konup, oradan alınarak kabre yerleştirileceğine hükmetmiştir. *İbnu Deybe*'nin kaydettiği açıklamaya göre, Tirmizî, Resûlullah'ın cenazeyi bu şekilde almasını bir özre bağlamaktadır.

Çünkü, kabrin ayak tarafından cenazenin, kabre, cenazenin baş tarafından çekilerek alınmasını emretmiştir.

5467 ٤ - وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [شَهِدْنَا بِنْتاً لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَدُفِنَتْ، وَرَسُولُ اللهِ ﷺ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ. فَقَالَ: هَلْ فِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ لَمْ يُقَارِفِ اللَّيْلَةَ؟ فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ: فَانْزِلْ فِي قَبْرِهَا. قَالَ: فَنَزَلَ فِي قَبْرِهَا فَقَبَرَهَا]. أخرجه البخاري.

«لم يقارف» أي لم يذنب، وقيل أراد به الجماع فكنى به عنه.

4. (5467)- *Hz. Enes* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bir kızının defnine şahid olduk. Bu definde Resûlullah kabrin üzerine oturmuştu. *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın gözlerinden yaş aktığını gördüm.

"Aranızda bu gece günah işlemeyen (cima yapmayan) var mı?" buyurdular. Ebu Talha radıyallahu anh: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben varım!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm da:*

"Öyleyse kabrine in!" buyurdular.

Râvi der ki: "Ebu Talha kabre inip onu defnetti." [Buhârî, Cenâiz 72.]

AÇIKLAMA:

1- Başka rivayetlerde burada kastedilen kızın, Resûlullah'ın kerimelerinden Hz. Osman'ın zevcesi Ümmü Gülsüm radıyallahu anhâ olduğu tasrih edilir.

2- Şarihler, başka rivayetlerde gelen açıklamalardan hareketle "bu gece günah işlemeyen" sözüyle, Resûlullah'ın cima yapmayan kimseyi kasdettiğini belirtir.

3- Resûlullah kızının kabre indirilmesi işini bir erkeğe havale etmiştir. Çünkü bu iş için erkekler kadınlardan daha güçlüdür.

4- Hadis, kadın bile olsa, ölünün kabre indirilip defninde, şehevî lezzeti yakında değil, uzakta tatmış olanın baba ve kocaya tercih edilmesine bir örnektir.

5- Defin sırasında, kabrin kenarına oturulabilir.

6- Ölümden sonra, ağlamak câizdir. Ancak bu sessiz olmalıdır. Ağlamayı yasaklayan hadisler, sesli ağlamaya hamledilmiştir. Bazı âlimler,

"Yasak daha ziyade kadınlarla ilgilidir. Çünkü onlar, sabırsız oldukları için sessiz ağlayamazlar, mâtem de katarlar" demiştir.

5468 ٥ – وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّحْدُ لَنَا وَالشَّقُّ لِغَيْرِنَا]. أخرجه أصحاب السنن.

5. (5468)- *Hz. İbnu Abbâs* radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Lahid bize, şakk bizden başkasına aittir." [Ebu Dâvud, Cenâiz 65, (3208); Tirmizî, Cenâiz 53, (1045); Nesâî, Cenâiz 85, (4, 80).]

AÇIKLAMA:

Lahd, kabrin içinde, kıble cihetinde açılan oyuktur. Ölü oraya bırakılır. Araya duvar örülür veya tahta konulur. Böylece kabir toprakla doldurulduğu zaman, toprak cesede değmez. Cesed lahid denen boşlukta serbest kalır. Bu, cesede bir ihtiram ve ta'zim ifade eder.

Şakk ise, kabrin ortasındaki açıklıktır.

Hadis, lahd usulüyle defnin, şakkdan evla olduğunu ifade etmektedir. Aslında şakk da gayr-ı İslâmî denilemez. Çünkü, Resûlullah'ın defniyle ilgili bahiste belirttiğimiz üzere, Ashab'ın büyüklerinden olan *Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh* şakk usulüyle kabir açmada ustadır ve Resûlullah'ın defin işini, kendi usulünce yapmak üzere aranmış, evinde bulunamadığı için, lahid usulüyle kabir açan ensardan *Ebu Talha* bu işi yapmıştır. Şu halde her iki usül de Ashab tarafından biliniyor ve uygulanıyor idi.

Kabirde lahid açma işi sert topraklı yerlerde mümkündür. Çok yumuşak, kumsal yerlerde lahid denen oyuğu elde etmek zorlaşabilir. Bu durumda cesedin, tabutla birlikte gömülmesi uygun görülmüştür. Tabut tahtadan veya madenî bir cisimden olabilir. Şu da bilinmeli ki, tabut veya lahid bir vecibe değildir, evlâ olandır.

5469 ٦ – وعن أبي الهَيَّاجِ الأسدى قال: [قَالَ لِي عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَلاَ أَبْعَثُكَ عَلَى مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ قَالَ: اذْهَبْ، فَلاَ تَدَعْ تِمْثَالاً إلاَّ طَمَسْتَهُ، وَلاَ قَبْراً مُشْرِفاً إلاَّ سَوَّيْتَهُ]. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.

6. (5469)- *Ebu'l-Heyyâc el-Esedî* anlatıyor: "Bana, Hz. Ali radıyallahu anh: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın beni göndermiş olduğu şeye ben de seni göndereyim mi?" diye sordu ve Resûlullah'ın kendisine:

"Haydi git, kırıp dökmedik put, düzlemedik yüksek kabir bırakma!" dediğini anlattı." [Müslim, Cenâiz 93, (969); Ebu Dâvud, Cenâiz 72, (3218); Nesâî, Cenâiz 99, (4, 88, 89).]

AÇIKLAMA:

Hadis, kabirlerin yer seviyesinden yüksek olmamasını irşad etmektedir. Resûlullah Hz. Ali'nin Medine sokaklarını dolaşarak putları kırmasını emrettiği gibi, yerden yüksek kabirlerin de yer seviyesinde olacak şekilde yıkılmasını emretmiştir. Daha önce de açıkladığımız gibi, kabrin bir karıştan fazla yüksek olmaması esastır.

Hanefîlere ve Malikîlere göre kabrin üzeri deve hörgücü gibi kamburlaştırılabilir, bu müstehabtır. Çünkü Hz. Peygamber'in kabri bidayeten böyle yapılmıştır. Cumhûr da bu görüştedir.

Şafiîlerle diğer bazı âlimlere göre, kabrin tavanını düz yapmak müstehabdır.

5470 ٧– وعن جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [نَهىٰ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبرُ، وأَنْ يُبنَى عليهِ، وأَنْ يُقعَدَ عليهِ، وأَنْ يُكتَبَ عليهِ، وأَنْ يُوطَأَ]. أخرجه الخمسة إلا البخاري.

7. (5470)- *Hz. Câbir* radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kabrin kireçlenmesini, üzerine bina yapılmasını, üzerine oturulmasını, üzerine yazı yazılmasını ve ayakla basılmasını yasakladı." [Müslim, Cenâiz 94, (970); Ebu Dâvud, Cenâiz 76, (3225, 3226); Tirmizi, Cenâiz 58, (1052); Nesâî, Cenâiz 96, (4, 86, 88).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* kabirlerle ilgili bazı yasaklar beyan etmektedir.

★ Kabrin içine veya dışına kireç dökülmesi, kireçle badana edilmesi: Şâfiîler ve diğer ulemâ bunu mekruh addetmiştir.

★ Kabir üzerine bina yapmak: Bunun hükmü kerahet ve tahrim arasında değişmektedir. Eğer kabir mahalli, şahsî mülkü ise mekruh -Ebu Yusuf'a göre tahrîmen mekruh- olduğuna, umuma ait mezarlık ise haram olduğuna hükmedilmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali'ye kabirlerin yer seviyesini aşan kısımlarının yıkılıp düzletilmesini emir buyurmuştur. Bununla birlikte ulemâ, sülehâ ve sâdattan olan büyük zatların kabirlerinin kaybolmaması için yanlarına taş konulmasında ve isimlerinin yazılma-

sında bir beis görmemiştir. Büyüklerden olmayan ölüler için de başlarına birer taş dikip isimlerinin yazılmasında beis görmeyen âilimler de vardır. Tâ ki eserleri tamamen kaybolup mezellete dûçar olmasınlar. Esasen sünnet olan kabir ziyaretinin devamı, mezarların tamamen kaybolmaktan korunmasıyla mümkündür. Bu da taş dikip isim yazmayı gerektirir. Bu fetvalar, menşeini müteakiben kaydedeceğimiz hadisten almış olabilir.

★ *Kabir üzerine oturma:* "Resulullah bir başka hadislerinde, kor üzerine oturup elbise ve oradan bedenin yanmasını, kabir üzerine oturmaktan daha hayırlı olarak vasfeder. Bir başka hadiste de, kabir üzerine oturur gördüğü *Amr İbnu Hazm*'a: *"İn! Bu kabrin sahibine ezâ verme"* der. Ancak ölüye Kur'an okuyacak kimsenin kabrin kenarında oturmasında kerahet görülmemiştir. Esasen Malikîler kabir üzerine oturup uyumada bir beis görmezler.

★ Kabirlere basılması da mükerrer rivayette yasaklanmıştır. Kabri çiğneme, içinde yatana saygısızlık kabul edilmiştir. Ancak ziyaret edeceğimiz kabre kadar bizi ulaştıracak hususi yol yoksa, imkan nisbetinde basmaktan kaçınılmasına rağmen, kabirlere basılarak ulaşılacaksa, Kur'an okumak, tesbihte bulunmak, dua etmek şartıyla üzerlerinden yürüyüp gitmekte bir beis görmeyen âlim olmuştur.

★ Bazı hadislerde *Resulullah*, peygamber kabirlerini mescid ittihaz edenleri lanetler, kabre karşı namaz kılmayı yasaklar. Dolayısıyla, kabirlerin mescid yapılması, üzerlerinde namaz kılınması caiz değildir. Gerek Hanefî ve gerek Şâfiî uleması, herhangi bir kabri mescid ittihaz edecek derecede ta'zimde bulunmayı, kabre müteveccihen namaz kılmayı mekruh addederler.

5471 ٨– وعن المُطّلب بن أبي وداعة قال: [لَمَّا مَاتَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ مَاتَ بِالْمَدِينَةِ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ أُخْرِجَ بِجَنَازَتِهِ فَدُفِنَ؛ فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَجُلاً أَنْ يَأْتِيَهُ بِحَجَرٍ فَلَمْ يَسْتَطِعْ حَمْلَهُ فَقَامَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ. قَالَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ الَى بَيَاضِ ذِرَاعَيْ رَسُولِ اللهِ ﷺ حِينَ حَسَرَ عَنْهُمَا ثُمَّ حَمَلَهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَأْسِهِ وَقَالَ: أُعَلِّمُ بِهِ قَبْرَ أَخِي أَدْفِنُ إِلَيْهِ مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِي]. أخرجه أبو داود.

8. (5471)- *Muttalib İbnu Ebî Vedâa* anlatıyor: "Osmân İbnu Maz'ûn öldüğü zaman, cenazesi Medine'den dışarı çıkarıldı ve gömüldü. Osman radıyallahu anh, muhacirlerden Medine'de ilk ölen kimse idi. Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm), bir adama Osman için bir kaya [getirerek mezar yerini belli etmesini] emretti. Adam [bir taş aldı, fakat] taşımaya güç yetiremedi. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* bizzat gidip kollarını sıvadı. –Râvi der ki: "Sanki ben sıvadığı sırada Resûlullah'ın kollarının beyazlığını görür gibiyim."- Sonra kayayı getirip Osman'ın baş tarafına koydu ve: *"Bununla, kardeşimin kabrini işaretliyorum, ailemden ölenleri bunun yanına gömeceğim"* buyurdu." [Ebu Dâvud, Cenâiz 63, (3206).]

AÇIKLAMA:

Osman İbnu Maz'ûn, daha önce de temas ettiğimiz üzere (5427. hadis) Resûlullah'ın takdir ettiği, zâhid, müttakî zâtlardan biri idi. Resulullah onun vefatına ağlamıştır. Burada "kardeşim" diye tesmiyesi, onun Kureyşî oluşundan veya sevgisinden ileri gelebilir. Süt kardeşi olduğu da bilinmektedir.

Hadis, Müslüman kabirlerinin, baş tarafına konacak bir taşla alemlenmesinin cevazına delildir. Ayrıca, "aile mezarlığı" ittihazına da bir delil olmaktadır. Yeri gelmişken şunu da kaydedelim ki: Usdü'l-Gâbe'nin bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın, oğlu İbrahim için de mezarına bir alâmet koyduğu ve üzerine su serptiği ve hatta üzerine su serpilen ilk mezarın da bu mezar oduğu tasrih edilir.

❑ ÖLÜNÜN NAKLİ

5472 ١- عن عبدالله بن أبي مُلَيْكة قال: [لَمَّا تُوفِّيَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ أَبِى بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا بِالْحُبْشِيِّ، وَهُوَ مَوْضِعٌ قُرْبَ مَكَّةَ، حُمِلَ الَى مَكَّةَ فَدُفِنَ بِهَا فَلَمَّا قَدِمَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَتَتْ قَبْرَهُ وَجَعَلَتْ تَقُولُ:

وَكُنَّا كَنَدْمَانَىْ جَذِيمَةَ حِقْبَةً مِنَ الدَّهْرِ حَتّى قِيلَ لَنْ يَتَصَدَّعَا

وَعِشْنَا بِخَيْرٍ في الْحَيَاةِ، وَقَبْلَنَا أَصَابَ الْمَنَايَا رَهْطَ كِسْرَى وَتُبَّعَا

فَلَمَّا تَفَرَّقْنَا كَأَنِّي وَمَالِكاً لِطُولِ افْتِرَاقٍ لَمْ نَبِتْ لَيْلَةً مَعَا

ثُمَّ قَالَتْ: وَاللّٰهِ لَوْ حَضَرْتُكَ مَا دُفِنْتَ إلاَّ حَيْثُ مِتَّ. وَلَوْ شَهِدْتُكَ مَا زُرْتُكَ].

أخرجه الترمذي.

1. (5472)- *Abdullah İbnu Ebî Müleyke* anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) Mekke yakınlarında bir yer olan Hub-

şiyy'de vefat ettiği zaman Mekke'ye taşındı ve orada defnedildi. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Mekke'ye gelince Abdurrahman'ın kabrine uğradı ve şu beyitleri okudu:

"Biz (Irak Kralı) Cezîme'ye uzun zaman (kırk yıl hizmet eden) iki nedimesi (Malik ve Akîl) gibiydik.

Öyle ki (hakkımızda): "Bunlar ebediyen ayrılmayacaklar" denmişti.

Vakta ki, ben ve (kardeşim) Malik uzun beraberlikten sonra ayrılınca, sanki tek gece beraber kalmadık gibi oldu."

Hz Aişe sonra şunları söyledi: "Vallahi ben burada olsaydım, öldüğün yerde defnedilirdin. Eğer ölümüne hazır olsaydım ziyaretine de gelmezdim." [Tirmizî, Cenaiz 60, (1055).]

AÇIKLAMA:

1- *Hz. Aişe*'nin okuduğu mersiye, uzun da olsa, beraberliğin bir gün gibi geçeceğini ve ayrıldıktan sonra sanki hiç beraber kalınmamış gibi olacağını ifade etmektedir. Bu mersiyenin *Temim İbnu Nüveyre*'ye ait olduğu, bunu *Halid İbnu Velid* tarafından öldürülen kardeşi Malik için söylediği bilinmektedir. Cezîme ise, Irak ve el-Cezire taraflarında hükmeden bir kraldır. Temim ve Malik adlı iki kardeş kırk yıl boyu beraberce kral Cezime'ye nedimlik yaparlar. Şair Temim, öldürülen kardeşinden ayrılınca ona mersiye yazarak hasretini dile getirmiştir. Hz. Aişe, burada ifade edilen hasretin aynını, vefat etmiş olan kardeşi Abdurrahman hakkında duymuş olarak, o beyti ziyaret sırasında terennüm eder. Beytte, uzun müddet beraberliğe rağmen ayrılığın ferdasında, hiç beraber olunmamış gibi özlem içinde kalındığı ifade edilmektedir.

2- *Hz. Aişe*, ayrıca, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kadın ziyaretçileri tel'in etmiş olmasına telmihan, "Eğer ölümünde hazır olsaydım, ziyaretine de gelmezdim" demektedir. Telmihte bulunduğu hadiste *Aleyhissalâtu vesselâm* لَعَنَ اللهُ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ bir rivayette de لَعَنَ اللهُ زَوَّارَاتِ الْقُبُورِ "Allah kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etsin" buyrulmuştur.

Kadınların kabir ziyareti meselesine 5477-5480 numaralı hadislerde temas edeceğiz.

Yasağa rağmen *Hz. Aişe*'nin ziyarete gelmesi, yasağın "çok ziyaret"le ilgili olmasına hamledilmiştir.

5473 ٢– وعن عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إذَا فَرَغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ وَقَفَ علىٰ قَبْرِهِ وَقَالَ: اسْتَغْفِرُوا لأَخِيكُمْ، وَاسْأَلُوا لَهُ التَّثْبِيتَ، فَإنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ]. أخرجه أبو داود.

2. (5473)- *Hz. Osman* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ölünün defnini tamamlayınca, kabri üzerinde durur ve:

"Kardeşiniz için (Allah'tan) mağfiret talep edin, onun için (karşılaşacağı sorgulamada) metanet dileyin. Zira şimdi ona hesap sorulacak!" buyururdu." [Ebu Davud, Cenaiz 73, (3221).]

AÇIKLAMA:

Hadis, definden sonra, ölüler adına istiğfarda bulunmanın, onlara, sual sırasında Allah'ın metanet bahşetmesini talep etmenin meşru ve caiz olduğunu ifade etmektedir. Hadis, kabir hayatının sübûtuna da delil olmaktadır. Bu mesele üzerine bir çok hadis gelmiştir. Keza hadis, ölünün kabirde hesaba çekileceğini de ifade etmektedir. Bu hususta da başka hadisler var.

5474 ٣– وعن عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْه: [أنَّهُ كَانَ يَقُولُ إذَا فَرَغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ: اللَّهُمَّ هذَا عَبْدُكَ نَزَلَ بِكَ وَأنْتَ خَيْرُ مَنْزُولٍ بِهِ، فَاغْفِرْ لَهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ]. أخرجه رزين.

3. (5474)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, bir ölünün defin işini tamamlayınca şöyle derdi: *"Allahım, bu kulundur, sana gelmiştir. Sen ise yanına inilenin en hayırlısısın. Ona mağfiret et, onun girdiği yeri (kabri) geniş kıl."* [Rezin tahric etmiştir.]

5475 ٤– وعن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه: [أنَّهُ أوْصَى أنْ يُجْعَلَ علىٰ قَبْرِهِ جَرِيدَتَانِ]. أخرجه البخاري في ترجمة باب.

4. (5475)- *Hz. Bureyre* (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, "Ölünce, kabrinin üzerine iki yaş çubuk konmasını tavsiye etmiştir." [Buharî, Cenaiz 82, (Bab başlığında muallak olarak kaydetmiştir).]

5476 ٥– وعن عُرْوَةَ بن الزُّبَيْرِ عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت لأخيه عبدِالله بن الزُّبَيْرِ: [ادْفِنِّي مَعَ صَوَاحِبِي وَلاَ تَدْفِنِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ في الْبَيْتِ فَإنِّي أكْرَهُ أنْ أُزَكَّى بِهِ]. أخرجه البخاري.

5. (5476)- *Urve tu'bnu'z-Zübeyr, Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ)'den naklen anlatıldığına göre, "Urve'nin kardeşi Abdullah İbnu 'z-Zübeyr'e Aişe dedi ki:

"Beni arkadaşlarımla birlikte defnedin. Resulullah'la birlikte odaya defnetmeyin. Zira ben, O'nunla birlikte tezkiye olunmamdan hoşlanmam." [Buhârî, Cenaiz 96, İ'tisam 16.]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), kardeşi Abdullah'a vasiyet ederek, ölünce, ***Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)***'ın yanına değil, ***Resulullah***'ın diğer hanımlarının yanına Bakî mezarlığına defnedilmesini talep eder. Büyük bir tevazu eseri olarak, Resulullah'ın mazhar olacağı medh u senaya kendisinin layık olmayacağını, nefsülemirde sahib olmadığı muhtemel olan bir fazilet ve mertebeye konularak ziyade bir medh u senaya Resulullah sebebiyle mazhar olmaktan hoşlanmayacağını ifade ediyor. Bu ifade, *Hz. Ömer*'in, kendisi için orada mezar izni istediği zaman sarfettiği كنت اريده لنفسى "Orayı ben kendim için istiyordum" sözüne ters düşmektedir. *İbnu Hacer*, bu farklılığı, Hz. Aişe bilahere içtihadını değiştirmiş olabilir" diye açıklar.

ALTINCI FASIL

KABİR ZİYARETİ

❑ KABİR ZİYARETİNİN YASAKLANMASI

5477 ١ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنْه قـال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَعَنَ اللهُ زَوَّارَاتِ الْقُبُورِ وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ]. أخرجه أصحاب السنن.

1. (5477)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah kabirleri çok ziyaret eden kadınlara ve kabirlerin üzerine mescidler yapanlara, kandiller takanlara da lanet etsin." [Tirmizî, Cenaiz 61.]

AÇIKLAMA:

1- *Zevvârat,* mübalağa sigasıyla *çok ziyaret eden kadınlar* demektir. Bu sigadan gelmiş olmasını esas alan *Kurtubi* ve *Aliyyu'l-Kâri* gibi birkısım şarihlerimiz, yasağın kabirleri çokça ziyaret eden kadınlara ait olduğunu söylemiştir. Kabirleri çokça ziyaretin, kadına terettüp eden birkısım vazifeleri aksatabileceği, kocasının hukukunun haleldar olmasına sebep olacağı belirtilmiş bu durumlar olmadığı takdirde ziyaretin mekruh olmayacağı söylenmiştir.

2- Ancak bu yasağın, kabir ziyareti hususunda kadın ve erkek herkese ruhsatın gelmesinden evvele ait olduğunu söyleyen alimler de vardır. Bazı alimler, matem için, sayım yapıp övünmek için, aşırı ta'zim için yapılan ziyaretlerle ilgili yasağın halen devam ettiğini belirtmeyi de ihmal etmez. Netice olarak, *"melhuz olan mahzurlar bulunmadığı takdirde, kadın da kabir ziyareti yapabilir; kabirden, ölümden ibret almaya erkek kadar onun da ihtiyacı vardır"* denilmiştir.

3- Bazı alimler, hadisteki lanetin, kabrin üzerine mescid yapanlara

yönelik olduğuna dikkat çekerek, önce mescid yapılsa, sonra da mescidi yaptıran vakfın mezarı, mescide yakın inşa edilse, bu yasağın dışında kalabileceğini söylemiştir. Fakat *Zeynü'l-Irakî:* "Zahir olan şu ki, burada fark yok, bir kimse bir kenarına defnedilmek kasdıyla mescit yaptıracak olsa lanete dahil olur, hatta onun mescide defni haramdır. Şayet, içine defnedilmeyi şart koşmuş olsa bu şart, mescidi gerektiren vakfına muhalefet edeceği için sahih olmaz" demiştir.

4- Kabirlerin üzerine kandil takma da yasaklanmıştır. Çünkü fuzuli yere malın heder ve israf edilmesi mevzubahistir.

5478 ٢– وعن عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال: [قبرنا مع رسول الله ﷺ ميتاً فلما فرغ وانصرفنا معه حاذى باب الميت، وإذا بامرأة مقبلة، أظنه عرفها، فإذا هي فاطمة رضي الله عنها. فقال: ما أخرجك من بيتك؟ فقالت: أتيت أهل هذا الميت فرحمت إليهم ميتهم، أو عزيتهم به. فقال: لعلك بلغت معهم الكدى قالت: معاذ الله وقد سمعتك تذكر فيها ما تذكر، فقال: لو بلغت معهم الكدى؛ فذكر تشديداً في ذلك. قال بعضهم الكدى فيما أحسب القبور]. أخرجه أبو داود والنسائي.

وزاد «لو بلغتيها معهم ما رأيت الجنة حتى يراها جد أبيك».

2. (5478)- *Abdullah İbnu Amr İbni'l-As* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte bir ölü defnettik. Defin işi bitince Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte ölünün (çıktığı evin) kapısının[6] hizasına kadar geldik. Orada gelmekte olan bir kadınla karşılaştık. Zannımca, Aleyhissalâtu vesselâm onu tanıdı. Bu, Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ) idi.

"Evden niye ayrıldın?" diye sordu.

"Şu ölünün sahibine geldim. Ölülerine olan merhamet duygularımı onlara ifade ettim. (Allah rahmet etsin dedim) -veya ölüleri sebebiyle onlara taziyede (başsağlığı dileğinde) bulundum-" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

6- Babu'l-meyyit tabiri, ne Ebu Davud'daki ne de *Nesaî*'deki metinde mevcut değildir. *Ebu Davud*'da فلما حاذى بابه "Kapısının hizasına gelince" tabiri vardır. Ölünün çıktığı ev olsa gerektir.

"Belki sen onlarla birlikte kabirlere kadar vardın!?" dedi. Hz. Fatıma:

"Allah korusun! O hususta sizin zikrettiğiniz günahı işittim, (hiç kabre kadar gider miyim!)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Eğer onlarla kabirlere kadar gitmiş olsaydın..." diyerek ciddi bir tehditte bulundu.

Ravilerden biri, "Küda"dan maksadın kabirler olduğunu zannederim" dedi." [Ebu Davud, Cenaiz 26, (3123); Nesâî, Cenaiz 27, (4, 27).]

AÇIKLAMA:

1- *Hz. Fatıma*'yı *Resulullah*'ın, kabirlere kadar gitmiş olma durumunda nasıl tehdit ettiğini Ebu Davud'un rivayetinde göremiyoruz.

Belki de *Hz. Fatıma*'ya olan hürmet, onu kinaye ile bırakmaya sevketmiştir. Nesai'nin rivayetinde görmek mümkün: *"Eğer onlarla kabirlere kadar gitseydin, cenneti babanın ceddi görünceye kadar göremezdin."*

Bu ibare *"ebediyyen cenneti göremezdin"* demektir. Çünkü "babanın ceddi" tabiriyle cenneti görmekte çok müşkilat çekeceği ifade edilmiştir. Dilimizdeki "balık kavağa çıkınca", "çıkmaz ayın son çarşambasında" gibi tabirleri andırır. Bu ifade ise, sadece küfür ifade eden bir davranış için kullanılabileceğine göre, maksad tağliz ve mübalağadır. Aksi takdirde Resulullah'ın dedesi Abdulmuttalib'in küfrüne ve ebedî cehennemlik olduğuna hükmetmek gerekir. Halbuki onun durumu ulemaya göre kendilerine şeriat gelmeyenlerin hükmüne tabidir ve ehl-i necattır.

Ayrıca, bir kadın, cenazeyi kabristana kadar takip etse bile, bunun ebedî cehennemi gerektiren bir küfür olmayacağı da açıktır. Böyle bir günah, azabı gerektirse bile ebedî olmaz. Ehl-i Sünnet küfrü gerektirmeyen günahlar için *"cennete giremez"* şeklinde ifade edilen hadisleri, "İlk girenlerle giremez" diye te'vil eder. Yani *"sen cenneti ilk görenlerden olamazsın, senin cenneti görmen gecikir"* demek olur.

2- Hadis taziyenin meşruluğuna, kadınların taziye için tek başlarına taziye evine gidebileceklerine delildir.

❑ KABİR ZİYARETİNE CEVAZ

5479 ١ـ عن بريدة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ؛ فَزُورُوهَا. فَإِنَّهَا تُذَكِّرُكُمُ الآخِرَةَ]. أخرجه الخمسة إلا البخاري.

1. (5479)- *Büreyde* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim. Artık onları ziyaret edebilirsiniz. Çünkü onlar size ahireti hatırlatır." [Müslim, Cenaiz 106, (977); Ebu Davud, Cenaiz 81, (3235); Tirmizî, Cenaiz 60, (1054); Nesâî, Cenaiz 100, (4, 89).]

5480 ٢– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: اِسْتَأْذَنْتُ رَبِّى أَنْ أَسْتَغْفِرَ لأُمِّي فَلَمْ يَأْذَنْ لِي، واسْتَأْذَنْتُه في أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَأَذِنَ لِي]. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي.

2. (5480)- *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Rabbimden anneme istiğfar talep etmek için izin istedim, fakat bana izin vermedi. Kabrini ziyaret etmem için izin istedim, buna izin verdi." [Müslim, Cenaiz 105, (976); Ebu Davud, Cenaiz 81, (3234); Nesâî, Cenaiz 108, (5, 90).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler kabir ziyareti hususunda bidayetlerde konan yasağın kaldırıldığını ifade etmektedir. İslam'ın başında putperestliğin tesirini azaltmak için kabir ziyareti yasaklanmıştı. İslam kökleşip, iman kalplerde iyice yerleşince eski yasak kaldırıldı. Artık, kabirlere tapınmak mevzubahis olamazdı.

Her şeye rağmen, birkısım alimler, kadınların ziyareti hususunda mutlak bir cevazdan yana değiller. Kimisi çok ziyareti, kimisi genç kadınların ziyaretini mübah görmemişlerdir. Mesela *Kurtubî*, genç kadınlara kabir ziyaretinin haram olduğu, yaşlılara haram olmadığı, erkeklerden ayrı giderlerse hepsine helal olduğu kanaatindedir.

2- Müşrik sayılan kimsenin de kabrinin ziyaret edilebileceği söylenmiştir. Ancak Resulullah'ın annesi müşrik mi, değil mi tam bir hüküm yok. Fetret ehli olması sebebiyle ehl-i necat olacağı kabul edilmiştir. Resulullah'ın ebeveyninin iman durumu ihtilaflı ise de, sahih görüşe göre mü'mindirler. Bu hususta üç görüş ileri sürülmüştür:

1) Bir görüşe göre *Hz. İbrahim*'in haniflik dinine mensup idiler.

2) Fetret devri muvahhitlerindendirler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın nübüvvet nurunu nakleden bütün ataları muvahhittir, ehl-i necattır.

3) Hadis, müşriklere istiğfar etmemek gerektiğini ifade eder. Resu-

lullah'ın ebeveyni müşrik olmadıkları halde onlar hakkında istiğfara müsaade edilmeyiş sebebi izah edilmiyor. Allah bilir deyip geçiyorlar.

4) Kabir ziyaretine cevaz veren hadisten sonra, erkeklerin ziyaretten men edileceklerine dair hiçbir alim söz söylememiştir. Başta Resulullah olmak üzere Ashab kabir ziyaretinde bulunmuştur. Resulullah bilhassa Uhud şehidlerini her yıl ziyaret etmiş, dua okumuştur. Hülefa-i Raşidîn de aynı ziyaretleri devam ettirmişlerdir.

Hz. Ömer, babasının kabrini; *Hz. Aişe* kardeşi Abdurrahman'ın kabrini; Hz. Fatıma, Hz. Hamza'nın kabrini her cuma ziyaret edermiş.

İbnu Habib: "Kabirleri ziyaret ederek, yanlarında oturmak ve geçerken orada yatanlara selam vermekte bir beis yoktur. Bunu *Aleyhissalâtu vesselâm* da yaptı" der.

Aynî: "Kabir ziyareti ile ilgili olarak gelen rivayetlerden, kabir ziyaretinin kadınlar için mekruh, hatta bu zamanda haram olduğu manası çıkar. Bahusus Mısır kadınlarına! Çünkü onlar dışarıya fitne ve fesad için çıkarlar. Halbuki ziyaret ruhsatı, ahireti hatırlatmak ve göçenlerden ibret olarak dünyaya dalmamak içindir" diyerek bu gayeye uygun gelmeyecek olan ziyaretlerin halen mekruh veya haram addedilebileceğine dikkat çeker.

❑ ZİYARETÇİ NE DEMELİDİR?

5481 ١- عن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عنهما قال: [مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بقُبورِ أهْلِ الْمَدِينَةِ فأقْبَلَ عَلَيهِم بِوَجهِهِ؛ فقَالَ: السَّلامُ عَلَيكُمْ يَا أهْلَ الْقُبورِ ويَغفِرُ اللهُ لَنَا ولَكُم، أنْتُمْ لَنَا سَلَفٌ ونَحنُ بِالأثَرِ]. أخرجه الترمذي.

1. (5481)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Medine ehlinin mezarlarına uğramıştı. Mezarlara yüzünü çevirerek: *"Esselamu aleyküm (selam üzerinize olsun) ey kabir halkı! Allah sizi de bizi de mağfiret buyursun. Sizler bizim seleflerimizsiniz. Biz de arkadan geleceğiz"* buyurdular." [Tirmizî, Cenaiz 59, (1053).]

5482 ٢- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْمَقْبَرَةِ فَقَالَ: السَّلامُ عَلَيكُمْ دَارَ قَومٍ مُؤْمِنِينَ، وَإنَّا إنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ لاحِقُونَ]. أخرجه أبو داود.

ولمسلم والنسائي عن بريدة نحوه؛ وزاد: « أسألُ اللهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيةَ »

2. (5482)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm) bir mezarlığa uğramıştı: *"Selam üzerinize olsun ey mü'minler cemaatinin mahalle halkı! İnşaallah biz de sizlere kavuşacağız!"* buyurdular." [Ebu Davud, Cenaiz 83, (3237).]

Müslim ve Nesai'de Büreyde'den gelen bir rivayette şu ziyade var: "Allah'tan bizim için de sizin için de afiyet dilerim."

❑ KABİRLER ÜZERİNE OTURMA

5483 ١ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ : لأَنْ يَجلِسَ أَحَدُكُم عَلَى جَمْرَةٍ فَتحرِقَ ثِيَابَهُ فَتَخلُصَ الَى جِلْدِهِ خَيرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجلِسَ عَلَى قَبرٍ]. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي.

1. (5483)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Birinizin bir kor üzerine oturup elbisesini oradan da bedenini yakması, kendisi için bir kabrin üzerine oturmaktan daha hayırlıdır." [Müslim, Cenaiz 96, (971); Ebu Davud, Cenaiz 77, (3228); Nesâî, Cenaiz 105, (4, 95).]

5484 ٢ – وعن عليّ رَضِيَ اللّهُ عَنه: [أَنّهُ كَانَ يَتوسَّدُ القُبورَ وَيضْطَجِعُ عَلَيهَا]. أخرجه مالك.

2. (5484)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre kabirlere dayanır, üzerlerine yatardı. [Muvatta, Cenaiz 34, (1, 233).]

5485 ٣ – وعن عثمان بن حكيم قال: [أَخَذَ خَارِجَةُ بنُ زَيدٍ بِيَدِي فَأَجْلَسَنِي عَلَى قَبْرٍ وأَخبرنِي عَنْ عَمِّهِ زَيدِ بنِ ثَابِتٍ أَنّهُ قَالَ: إِنَّمَا كُرِهَ ذٰلِكَ لِمَنْ أَحْدَثَ عَلَيهَا]. أخرجه البخاري ترجمة.

3. (5485)- *Osman İbnu Hakim* anlatıyor: "Harice İbnu Zeyd elimden tutup beni bir kabrin üzerine oturttu ve amcam Zeyd İbnu Sabit (radıyallahu anh)'ten haber verdi. Buna göre, Zeyd şöyle demişti: "Kabir üzerine oturmanın mekruhluğu, onun üzerinde abdest bozanlaradır." [Buhârî, Cenaiz 82, (bab başlığında muallak olarak gelmiştir.)]

AÇIKLAMA:

Kabir üzerine oturmayı yasaklayan haberler ihtilaflı geldiği için ulema bunun yorumunda ihtilaf etmiştir. Cumhur dediğimiz çoğunluk ne maksatla olursa olsun oturmayı anlarken, İmam Malik, Ebu Hanife ve ashabı gibi birkısım alimler de büyük veya küçük abdest bozmak maksadıyla oturmayı anlamıştır. İbnu Hacer, hadisin şerhinde her iki görüşü te'yid eden başka rivayetler de kaydeder.

YEDİNCİ FASIL

TAZİYE HAKKINDA

5486 ١ – عن أبي برزة الأسلمي رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ عَزَّى ثَكْلَى كُسِيَ بُرْداً في الْجَنَّةِ]. أخرجه الترمذي.

1. (5486)- *Ebu Berze el-Eslemî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kim çocuğunu kaybeden bir anneye taziyede bulunursa cennette ona bir bürde giydirilir." [Tirmizî, Cenaiz 74, (1076).]

5487 ٢ – وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ عَزَّى مُصَاباً فَلَهُ مِثْلُ أجْرِهِ]. أخرجه الترمذي.

2. (5487)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kim (bir belaya) maruz olana taziyede bulunursa, ona öbürünün sevabının bir misli verilir." [Tirmizî, Cenaiz 71, (1073).]

AÇIKLAMA:

Taziye, umumiyetle ölü sahibine başsağlığı için yapılan ziyarete denir. Lügat olarak *sabır tavsiye etmek, teselli etmek* manasını ifade eder. Dinimiz musibete düşenlere ilgi göstermeyi emreder, ilgiye büyük sevap vaadeder. Nitekim ikinci hadiste, musibet sahibine teselli vermenin, musibeti çekenin sabır ve tevekkül göstererek kazanacağı sevap kadar sevaplı bir amel olduğu belirtilmektedir. Taziye vermenin, alimlerimiz, bizzat giderek (telefon ederek), mektup yazarak gerçekleşebileceğini belirtir ve taziyenin musibeti azaltıcı bir ifade olduğunu söyler. Sabır tavsiye et-

mek, musibetin ecrini, sevabını hatırlatmak, "Allah ecrini artırsın", "Sabr-ı cemil versin", "Şükretmeyi nasip etsin" gibi dualarda bulunmak, "hayra sebep olan, yapan gibidir" düsturuna bianen, taziye ile musibet sahibini teskin ve teselli eden onun ecrine bi-iznillah iştirak edecektir.

5488 ٣- وعن عبدالله بن جعفر قال: [لَمَّا جاءَ نَعْيُ جعفرٍ قالَ رسولُ الله ﷺ: اصْنَعُوا لآلِ جعفرٍ طعاماً فإنَّه قد جاءَهم ما يشغلُهم]. أخرجه أبو داود والترمذي.

3. (5488)- *Abdullah İbnu Câfer* anlatıyor: "Ca'ferin ölüm haberi geldiği zaman, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Ca'fer ailesi için yemek yapın! Çünkü onlara, onları meşgul eden (haber) geldi!"* buyurdular." [Tirmizî, Cenaiz 21, (998); Ebu Davud, Cenaiz 30, (3132).]

AÇIKLAMA:

Hadis, hicretin sekizinci yılında Mute Savaşı'nda ölen *Hz. Ca'fer*'in ölüm haberi üzerine Resulullah'ın bir tedbirini gösteriyor: Acı haber sahibi aileye, yemek hazırlamak suretiyle yardım. Alimlerimiz, bundan hareketle musibetli, meşguliyetli anlarda akraba ve komşuların yemek meselesinde ortaklaşması gerektiğine hükmetmişlerdir. Bunun müddetinin bir gündüz bir gece olduğu belirtilmiştir. *Aliyyu'l-Kârî:* "Çünkü hüzün, umumiyetle yemekten alıkoyacak derecede insanı bir gün meşgul eder. Ayrıca yapılan yemekten yemeleri için ısrar edilir" der. İbnu'l-Hümam yakın komşu ve uzak akrabalara yemek hazırlamanın müstehab olduğunu belirttikten sonra, cenaze evinin, gelenlere ziyafet vermesinin mekruh oldu-ğunu belirtir. "Çünkü der, ziyafet sürur için teşri edilmiştir. Şürur (musibetler) için değil. Bu çok çirkin bir bid'adır."

5489 ٤- وعن عائشة رَضِيَ الله عنها أنَّها قالَتْ: [كَسْرُ عظمِ المَيِّتِ كَكَسْرِهِ وهو حَيٌّ، تعني في الإثمِ]. أخرجه مالك وأبو داود.

4. (5489)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) şöyle buyurdular: "Ölünün kemiğini kırmak, onu diri iken kırmak gibidir." (Hz. Aişe bu sözüyle) günah cihetiyle demek istemiştir. [Muvatta, Cenaiz 45, (1, 238); Ebu Davud, Cenaiz 64, (3207).]

5490 ٥- وعن أبي قتادة رَضِيَ الله عنه قال: [مُرَّ بجنازةٍ، فقالَ رسولُ الله ﷺ: مُستريحٌ ومُستراحٌ منه. قالوا: يا رسولَ الله، ما المستريـــــحُ والمستراحُ منه؟ قال: العبدُ

الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا وَوَصَبِهَا؛ وَالْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ]. أخرجه الثلاثة والنسائي.

5. (5490)- *Ebu Katade* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir cenaze geçirilmişti. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Hem o istirahata kavuştu, hem de ondan istirahata kavuşuldu"* buyurdular. Bunun üzerine, yanındakiler:

"Ey Allah'ın Resulü, "istirahata kavuşan" ve "ondan istirahata kavuşan" kimdir, bu ne demektir?" diye sordular. Şu açıklamayı yaptı:

"Mü'min kul (ölünce) dünyanın yorgunluk ve ağrılarından kurtulur. Facir (ölünce) ondan da kullar, memleket, ağaçlar ve hayvanlar kurtulur." [Buhârî, Rikak 42; Müslim, Cenaiz 61, (950); Muvatta, Cenaiz 54, (1, 241, 242); Nesâî, Cenaiz 48, 49, (4, 48).]

5491 ٦– وعن ابن عمرو بن العاص رَضِيَ الله عَنهما قال: [مَاتَ رَجُلٌ بِالْمَدِينَةِ مِمَّنْ وُلِدَ بِهَا فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ الله ﷺ. ثُمَّ قَالَ: يَالَيْتَهُ مَاتَ بِغَيْرِ مَوْلِدِهِ. قَالُوا: وَلِمَ ذَاكَ؟ قَالَ: إنَّ الْعَبْدَ إذَا مَاتَ بِغَيْرِ مَوْلِدِهِ قِيسَ بَيْنَ مَوْلِدِهِ الَى مُنْقَطَعِ أَثَرِهِ فِي الْجَنَّةِ]. أخرجه النسائي.

6. (5491)- *İbnu Amr İbni'l-As* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Medine'de doğan bir adam Medine'de ölmüş idi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* namazını kıldırdı, sonra da: *"Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi!"* buyurdu. Oradakiler "Niçin?" diye sorunca açıkladı:

"Kul doğduğu yerin dışında ölürse, cennette doğduğu yerle eserinin kesildiği (ecelinin geldiği) yerin arası mukayese edilir!" [Nesâî, Cenaiz 8 (4, 7).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, kişinin doğduğu yerde değil de gurbette ölmesinin faziletli olduğunu ifade eder. Daha önce kaydedilen bir hadiste (5431) kimlerin şehit olduğunu belirten *Aleyhissalâtu vesselâm,* gurbette ölenleri de zikretmiş idi. Diğer taraftan hadislerde Medine'de ölmenin fazileti de zikredilmiştir. Öyleyse, şarihlerin belirttiği gibi hadis, Medine'de ölen bu kimsenin muhacir olmasını temenni etmektedir. "Keşke muhacir olsaydı, gurbette ölmüş sevabını da alacaktı" manasında bir temenni, Medine'de doğan için de bir başka yerde ölmesi temenni edilebilir. Böylece hadis, Medine'de ölmenin faziletini ifade eden hadise ters düşmemiş olur.

2- Gurbette ölenin ecelinin geldiği yerle memleketi arasının kıyaslanmasından murad, o kimseye aradaki mesafenin uzunluğu ölçüsünde fazla sevap verilmesini ifade eder. Bazı alimler: "Kabrinin ona bu nisbette genişletilmesi muraddır" demiştir. Ancak lafızda bu manaya delalet oldukça zayıf gözükmektedir.

3- Burada *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın muhatapları olan Ashab'a uzak diyarlara neşr-i din için gitmeye bir tevşik vardır. Gerçi her asırda insanlar bu teşvike muhtaçtır; ticaret, ilim, cihad, neşr-i din gibi maksadlarla, tehlikeli olan uzak diyarlara gitmede bu teşvikler gereklidir.

ÜÇÜNCÜ BAB

ÖLÜMDEN SONRASI HAKKINDA

❑ KABİR AZABI

5492 ١- عن هانئ مَوْلَى بن عفَّان قال: [كَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللّٰهُ عنه إذَا وَقَفَ عَلَى قَبْرٍ بَكَىٰ حَتَّى يَبُلَّ لِحيَته؛ فقِيلَ لَهُ: تَذْكُرُ الْجنَّةَ والنَّارَ فَلاَ تَبْكِي، وَتَذْكُرُ الْقَبْرَ فَتَبْكِي؟ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: الْقَبْرُ أَوَّلُ مَنْزِلٍ مِنْ مَنَازِلِ الآخِرَة. فإِنْ نَجَا مِنْهُ فَمَا بَعْدَهُ أَيْسر، وإِنْ لَمْ يَنجُ مِنْهُ فَمَا بَعْدَهُ أَشَدُّ مِنْهُ وَقَالَ ﷺ: مَا رَأَيْتُ مَنْظَراً قَطُّ إلاَّ وَالْقَبْرُ أَفْظَعُ مِنْهُ].

زاد رزين، قال هانئ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عنه يُنْشِدُ: فَإِنْ تَنْجُ مِنْهَا تَنْجُ مِنْ ذِي عَظِيمَةٍ، وإلاَّ فإنِّي لاَ اخَالُكَ نَاجِياً. أخرجه الترمذي.

«الفَظِيعُ» الشديد الشنيع.

1. (5492)- *Hâni Mevla Osman İbnu Affan* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh), bir kabrin üzerinde durunca sakalı ıslanıncaya kadar ağlardı. Kendisine: "Cenneti ve cehennemi hatırladığın vakit ağlamıyorsun, fakat kabri hatırlayınca ağlıyorsun!" dediler. Bunun üzerine: "Çünkü Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şöyle söylediğini işittim.

"Kabir, ahiret menzillerinin birinci menzilidir. Kişi ondan kurtulabilirse, ondan sonrakiler daha kolaydır. Ondan kurtulamazsa ondan sonrakiler bundan daha zordur, daha şediddir."

Hz. Osman devamla Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şu sözünü de nakletti:

"(Ahiret aleminden gördüğüm) manzaraların hiçbiri kabir kadar korkutucu ve ürkütücü değildi!"

Rezin şu ziyadeyi kaydetti: "Hâni der ki: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın şu beyti inşa ettiğini işittim:

"Eğer ondan necat buldunsa, büyük musibetten kurtuldun,

Aksi halde senin kurtulacağını hayal etmem." [Tirmizî, Zühd 5, (2309).]

5493 ٢ – وعن علي رَضِيَ اللهُ عَنه قَـال: [مَازِلْنَا نَشُكُّ فِـي عَذَابِ الْقَبْرِ حَتَّى نَزَلَ: ﴿ أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴾]. أخرجه الترمذي.

2. (5493)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu ayet ininceye kadar kabir azabından şüphelenmeye devam etmiştik. (Mealen): **"Sayınızın çokluğuyla övünmek sizi oyaladı. Öyle ki, kabirleri ziyaret ettiniz."** [Tirmizî, Tefsir -Tekasür, (3352).]

AÇIKLAMA:

Tekasür çoklukla övünme demektir. Çokluk ise malda, sayıda, menakıbda, yani insanlar nazarında övünme vesilesi olan her şeyde mevzubahistir. Ayet-i kerime; bu sayı çokluğuyla övünme sebebiyle Rabbinize olan ibadetten geri kaldınız. O kadar ki, mezarı ziyaret ettiniz, yani öldünüz, ölünceye kadar bu işten vazgeçmediniz, ibadete bir türlü vakit ayıramadınız demektir. Şarihlerin kaydına göre, Arapça'da kabiri ziyaret etmek, "ölmek" demektir. Bölece ayetin manası: "Malınızı çoğaltma hırsı sizi öylesine oyaladı ki, bu oyalanmaya devam ederken ölüm sizi yakaladı."

Taberi, bu surede kabir azabının varlığına delil olduğunu söyler: "Çünkü der, Allah Teala hazretleri, övünmenin oyaladığı bu adamların haberini vermekte. Bunlar, kabre girdikleri zaman karşılaşacakları şeyi bilecekler, Rablerine ibadet yerine mal ve evlat çokluğuyla övünerek oyalanmanın karşılığı ne kadar fenadır, kabre girince görecekler diye onları tehdid etmekte, korkutmakta" (özetle).

Yeri gelmişken kaydedelim: Kur'an-ı Kerim'de kabir azabından daha açık bir şekilde bahseden başka ayetler de mevcuttur. Bunlardan biri النَّارُ يعرضون عليها غدوا وعشيا ويوم تقوم الســـاعة ادخلوا آل فرعون أشد العذاب **"Onlar kıyamete kadar sabah-akşam ateşe sunulurlar. Kıyamet günü geldiğinde ise, "Firavun ehlini azabın en şiddetlisine sokun" denir"** (Mü'min 46). Burada, alimlerin belirttiği üzere, kabir azabının varlığı

pek zahir olarak ifade edilmiştir. Çünkü, ayetin devamında kıyamet azabından ayrıca söz edilmekte ve bunun kabirde her gün çektikleri azabtan daha şiddetli olacağı belirtilmektedir. *İbnu Kesir*: "Bu ayet, Ehl-i Sünnet'in kabirde berzah azabının varlığını istidlal etmelerine büyük bir asıldır" der. Razi de, ayette geçen "akşam, sabah ateşe atılma" hadisesinin kıyametle ilgili olmadığını, çünkü kıyametteki ateşe atılmaya ayetin sonunda ayrıca temas edildiğini belirtir. Kıyamet azabının da dünyadaki azab olmayacağını, çünkü dünyadaki azabtan ayetin başında "sabah-akşam atılmaları" şeklinde temas edildiğini belirtir. "Öyleyse der, şurası kesinlik kazandı ki dünyadaki sabah-akşam ateşe atılma işi ölümden sonra başlayıp kıyamete kadar devam edecek olan ateşe atılmadır. Öyleyse bu ayet onlar hakkında kabir azabının varlığını isbatlar. Bu onlar hakkında sabitse başkaları hakkında kabir azabının varlığını isbatlar. Bu onlar hakkında sabitse başkaları hakkında da sabittir. Çünkü arada fark olduğunu söyleyen yok."

İmam-ı Buhârî, kabir azabı üzerine açtığı baba girerken , kabir azabına Kur'an'dan delil zımnında şu ayetleri de kaydeder. (Mealen): **"...Sen o zalimleri can çekişirken bir görsen! Melekler ellerini uzatıp: "Haydi çıkarın canınızı bedenlerinizden!" derler. "Bugün Allah adına haksız yere söyledikleriniz ve O'nun ayetlerine karşı büyüklük tasladığınız için hor ve hakir edici azabla cezalandırılacağınız gündür"** (En'am 93); **"...Biz onları (dünyada ve kabirde) iki kere azaba uğratacağız. Sonra da onlar, pek büyük bir azaba atılacaklardır"** (Tevbe 101).

5494 ٣– وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عنها: [أَنَّ يَهُودِيَّةً دَخَلَتْ عَلَيْهَا فَذَكَرَتْ عَذَابَ الْقَبْرِ فَقَالَتْ: أَعَاذَكِ اللهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَسَأَلَتْ عَائِشَةُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَقَالَ: نَعَمْ، إِنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ حَقٌّ وَإِنَّهُمْ يُعَذَّبُونَ فِي قُبُورِهِمْ عَذَاباً تَسْمَعُهُ الْبَهَائِمُ؛ قَالَتْ: فَمَا رَأَيْتُهُ بَعْدُ صَلَّى صَلاَةً إِلاَّ تَعَوَّذَ فِيهَا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ]. أخرجه الشيخان والنسائي.

3. (5494)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, bir Yahudi kadın, yanına girdi. Kabir azabından bahsederek:

"Seni kabir azabından Allah korusun!" dedi. Aişe de Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a kabir azabından sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Evet, kabir azabı haktır. Onlar kabirde azap çekerler, onların azabını hayvanlar işitir!" buyurdu. *Hz. Aişe* der ki:

"Bunan sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın namaz kılıp da, namazında kabir azabından istiaze etmediğini hiç görmedim." [Buhârî, Cenaiz 89, Müslim, Mesacid 123, (584); Nesâî, Cenaiz 115, (4, 104, 105).]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz rivayet, bidayette Müslümanlar arasında kabir azabıyla ilgili bir malumatın olmadığını, ilk defa Yahudilerin bu meseleyi Müslümanlar arsında gündeme getirdiklerini ifade etmektedir. Gerçekten bu paralelde daha sarih ifadeler de mevcuttur. Hatta bazı rivayetler *Hz. Aişe*'nin bunu Resulullah'a sorduğunu, *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Kıyamet gününün azabından başka azab yoktur"* diye cevap verdiğini, bilahare gelen vahiy üzerine Aleyhissalâtu vesselâm'ın kabir azabının varlığını ikrar ve beyan ettiğini belirtir. Bundan sonra namazlarda kabir azabından istiaze etmiştir.

5495 ٤ – وعن ابن عبّاس رَضيَ اللهُ عنهما قال: [مَرَّ رَسُولُ الله ﷺ عَلى قَبرَين. فقَالَ: إنهما ليُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ في كَبِيرٍ. ثُمَّ قَالَ: بَلىٰ، أمَّا أحَدُهمَا فكَانَ يمشي بالنَّمِيمَةِ، وأمَّا الآخَرُ فكَانَ لاَ يَستَترُ من بَولِه. ثُمَّ دَعَا بعَسِيبٍ رَطبٍ، فشَقَّهُ اثنين، فغَرسَ عَلَى هَذَا واحِداً، وَعَلى هَذا واحِداً. ثُمَّ قالَ: لَعَلَّهُ أنْ يُخَفَّفَ عَنهمَا مَالَم يَيبَسَا]. أخرجه الخمسة.

قوله: « وَمَا يُعَذَّبَانِ في كَبِيرٍ » أي في كبير فعله عليهما لو أراد أن يفعلاه.

« والعَسِيبُ » من سعف النخل ما بين الكرب ومنبت الخوص، وما عليه من الخوص فهو سعف، والجريد السعف أيضاً.

4. (5495)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (bir gün) iki kabre uğradı ve:

"(Bunlarda yatanlar) azab çekiyorlar. Azabları da büyük bir günahtan değil" buyurdular. Sonra sözlerine şöyle devam ettiler:

"Evet! Biri, nemimede (laf getirip götürmede) bulunurdu. Diğeri de idrar sıçrantısına karşı korunmazdı." Aleyhissalâtu vesselâm sonra yaş

bir hurma dalı istedi, ikiye böldü. Birini birinin üzerine dikti, birini de öbürünün üzerine dikti. Sonra da:

"Belki bunlar yaş kaldıkça azapları hafifler!" buyurdular." [Buhârî, Vudu 55, 56, Cenaiz 82, 89, Edeb 46, 49; Müslim,Taharet 111, (292); Tirmizî, Taharet 53, (70); Ebu Davud, Taharet 11, (20, 21); Nesâî, Taharet 27, (1, 28-30).]

5496 ٥- وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا مَاتَ أحَدُكُمْ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إنْ كَانَ مِنْ أهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أهْلِ الْجَنَّةِ، وَإنْ كَانَ مِنْ أهْلِ النَّارِ فَمِنْ أهْلِ النَّارِ. فَيُقَالُ: هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ]. أخرجه الستة إلا أبا داود.

5. (5496)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Sizden biri ölünce, kendisine akşam ve sabah (cennet veya cehennemdeki) yeri arzedilir. Cennet ehlinden ise, (yeri) cennet ehlinin (yeridir), ateş ehlinden ise (yeri) ateş ehlinin (yeridir). Kendisine:

"Allah seni kıyamet günü diriltinçeye kadar senin yerin işte budur!" denilir." [Buhârî, Cenaiz 90, Bed'ül-Halk 8, Rikak 42, Müslim, Cennet 65, (2866).; Muvatta, Cenaiz 47, (1, 239); Tirmizî, Cenaiz 70, (1072); Nesâî, Cenaiz 116, (4, 107).]

5497 ٦- وعن زَيْدِ بن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [بَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَائِطٍ لِبَنِي النَّجَّارِ، وَنَحْنُ مَعَهُ إذْ حَادَتْ بِهِ بَغْلَتُهُ فَكَادَتْ تُلْقِيهِ، وَإذَا أقْبُرٌ: سِتَّةٌ أوْ خَمْسَةٌ. فَقَالَ ﷺ: مَنْ يَعْرِفُ أصْحَابَ هَذِهِ الْقُبُورِ؟ فَقَالَ رَجُلٌ: أنَا. قَالَ: مَتَى مَاتُوا؟ قَالَ: فِي الشِّرْكِ. قَالَ: إنَّ هذِهِ الأُمَّةَ تُبْتَلَى فِي قُبُورِهَا. فَلَوْلاَ أنْ لاَ تَدَافَنُوا فَدَعَوْتُ اللهَ أنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ الَّذِي أسْمَعُ مِنْهُ. ثُمَّ قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ. قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ. قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ. قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ. قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ. قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ]. أخرجه مسلم.

6. (5497)- *Zeyd İbnu Sabit* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bizimle birlikte, Benî Neccar'a ait bir bahçede bulunduğu sırada bindiği katır, onu aniden saptırdı, nerdeyse (sırtından yere) atacaktı. Karşımızda beş veya altı kabir vardı. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Bu kabirlerin sahiplerini bilen var mı?" buyurdular. Bir adam: "Ben biliyorum!" deyince, *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Ne zaman öldüler?" dedi. Adam:

"Şirk devrinde" deyince Aleyhissalatu vesselam:

"Bu ümmet kabirde fitneye maruz kılınacak. Eğer birbirinizi defnetmemenizden korkmasaydım şahsen işitmekte olduğum kabir azabını size de işittirmesi için Allah'a dua ederdim" buyurdular ve sonra şunları söylediler: *"Kabir azabından Allah'a sığının!"* Oradakiler:

"Kabir azabından Allah'a sığınırız!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Cehennem azabından da Allah'a sığının!" dedi.

"Cehennem azabından Allah'a sığınırız" dediler.

"Fitnelerin açık ve kapalı olanından Allah'a sığının!" dedi.

"Açık ve kapalı her çeşit fitneden Allah'a sığınırız!" dediler.

"Deccal'ın fitnesinden Allah'a sığının!" buyurdu.

"Deccal'ın fitnesinden Allah'a sığınırız!" dediler." [Müslim, Cennet 67, (2867).]

5498 ٧– وعن أبي أيُوبَ الأنصاري رضيَ الله عنه قال: [خرج رسُولُ الله ﷺ بعدما غربت الشَّمسُ فسمع صوتاً. فقال: يهود تعذّبُ في قبُورِها]. أخرجه الشيخان والنسائي.

7. (5498)- *Ebu Eyyub el-Ensârî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Güneş battıktan sonra, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* çıkmıştı, bir ses işitti: *"Bu, kabirlerinde azab çeken Yahudiler(in sesidir)!"* buyurdular." [Buhârî, Cenaiz 88; Müslim, Cennet 69, (2869); Nesâî, Cenaiz 114, (4, 102).]

5499 ٨– وللنسائي عن أنس رضيَ الله عنه: [أنَّ النَّبيَّ ﷺ سمع صوتاً من قبرٍ. فقال: متى مات هذا؟ قالوا: مات في الْجاهليّة. فسُرَّ بذلك وقال: لولا أنْ لا تدافنُوا لدعوت الله أن يسمعكم عذاب القبر].

8. (5499)- *Nesâî, Hz. Enes* (radıyallahu anh)'ten naklediyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir kabirden bir ses işitmişti: *"Bu ne zaman öldü? (bileniniz var mı?)"* buyurdular.

"Cahiliye devrinde!" dediler. Bu cevaba sevindi ve:

"Eğer birbirinizi defnetmemenizden korkmasaydım kabir azabını size de işittirmesi için dua ederdim" buyurdular." [Müslim, Cennet 68, (2868); Nesâî, Cenaiz 114, (4, 102).]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz hadisler kabir azabının varlığını açık bir şekilde ifade ederler. Ulema bu hususta fazla ihtilaf etmez. Sadece Hariciler'den bazıları ile Mu'tezile'den *Dırar İbnu Amr* ve *Bişr el-Müreysî* gibi nadir istisnalar, kabir azabını mutlak olarak inkar cihetine gitmiştir. Mu'tezile'den bir kısmı bunun sadece kâfir için varlığını iddia etmiştir. Asıl ihtilaf edilen husus, kabir azabının ruhî bir azab mı, yoksa hem ruhî ve hem de cesedî bir azab mı olduğudur. Mevzu üzerine varid olan nasslar, bütün alimleri birinden birini cezmen söylemeye sevkedecek vuzuhta olmadığı için fikirler ihtilaf etmiştir:

★ *İbnu Cerir* ve Kerramiye fırkasından bir grup kimse, kabirde sualin sadece bedene vaki olacağını söylemiştir. Bunlara göre, Allah Teala hazretleri, ölünün bedeninde işitecek, anlayacak, elem ve lezzeti duyacak bir idrak yaratmıştır.

★ *İbnu Hazm* ve *İbnu Hubeyre* sualin sadece ruh üzerine vaki olacağını söylemiştir. Bunlara göre ruh, artık cesede bir daha dönmez.

★ Cumhur bunlara muhalefet eder ve "hadiste sabit olduğu üzere ruh, cesede veya cesedin bir kısmına döner" der. Cumhura göre, azab, eğer sadece ruha vaki olsaydı, hadiste beden de hususi şekilde zikredilmezdi. Ölünün bedenen dağılması buna mani değildir. Çünkü Allah Teala hazretleri cesetten bir parçaya hayatı iade etmeye, bu parçaya suali vaki kılmaya kadirdir, tıpkı bedenin eczasını cem etmeye kadir olduğu gibi.

❑ MÜNKER VE NEKİRİN SUALLERİ

5500 ١ – عن أنس رضي الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ إن العبد إذا وضع في قبره
وتولى عنه أصحابه، وإنه ليسمع قرع نعالهم إذا انصرفوا، أتاه ملكان فيقعدانه،
فيقولان له: ما كنت تقول في هذا الرجل محمد ﷺ؟ فأما المؤمن فيقول: أشهد
أنه عبدالله ورسوله. فيقال له: انظر الى مقعدك من النار أبدلك الله به مقعداً من

الْجَنَّةِ. فَيَرَاهُمَا جَمِيعـاً، وَيَفْتَحُ اللّٰهُ لَهُ مِنْ قَبْرِهِ إِلَيْهِ؛ وَأَمَّا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُ فَيَقُولُ: لاَ أَدْرِى، كُنْتُ أَقُولُ كَمَا تَقُولُ النَّاسُ. فَيُقَالُ: لاَ دَرَيْتَ وَلاَ تَلَيْتَ، ثُمَّ يُضْرَبُ بِمِطْرَقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً بَيْنَ أُذُنَيْهِ! فَيَصِيحُ صَيْحَةً فَيَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيـهِ إِلاَّ الثَّقَلَيْنِ].

أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

قــوله: «ولا تـليـت» أي ولا اتبعت الناس فقلت مثل ما قالوه؛ وقيل صوابه: ائتليت افتعلت، من قولك: لا آلو إذا لم يستطعه، والمحدّثون لا يروونه إلا تليت.

1. (5500)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kul kabrine konulup, yakınları da ondan ayrılınca -ki o, geri dönenlerin ayak seslerini işitir- kendisine iki melek gelir. Onu oturtup:

"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) denen kimse hakkında ne diyordun?" diye sorarlar. Mü'min kimse bu soruya:

"Şehadet ederim ki, O, Allah'ın kulu ve elçisidir!" diye cevap verir. Ona:

"Cehennemdeki yerine bak! Allah orayı cennette bir mekâna tebdil etti" denilir. (Adam bakar) her ikisini de görür. Allah da ona, kabrinden cennete bakan bir pencere açar.

Eğer ölen kâfir ve münafık ise (meleklerin sorusuna):

"(Sorduğunuz zatı) bilmiyorum. Ben de herkesin söylediğini söylüyordum!" diye cevap verir. Kendisine:

"Anlamadın ve uymadın!" denilir. Sonra kulaklarının arasına demirden bir sopa ile vurulur. (Sopanın acısıyla) öyle bir çığlık atar ki, onu (insan ve cinlerden ibaret olan) iki ağırlık dışında ona yakın olan bütün (kulak sahileri) işitir." [Buhârî, Cenaiz 68, 87; Müslim, Cennet 70, (2870); Ebu Davud, Cenaiz 78, (3231); Nesâî, Cenaiz 110, (4, 97, 98); Tirmizî, Cenaiz 70, (1071) -Ebu Hureyre'den-.]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, kabir azabını isbat eden rivayetlerden biridir. Hadisin Tirmizî'deki veçhinde, gelen meleklerin , siyah-mavi oldukları, birine Münker, diğerine Nekir dendiği tasrih edilir. Taberânî'de gelen bir veçhinde bu meleklerin gözlerinin bakır tenceresi, dişlerinin de sığır boynuzu gibi olduğu, seslerinin gök gürültüğünü andırdığı belirtilir. Bazı fakih-

ler günahları hesaba çeken meleklere Münker ve Nekir dendiğini, itaatkâr mü'minleri hesaba çeken meleklere *Mübeşşir* ve *Beşir* dendiğini söylemiştir.

Bazı rivayetlerde, ölen kişi mü'min olduğu takdirde, "namazı başı ucuna, zekatı sağına, orucu soluna, yaptığı iyi amelleri ayakları tarafına konacağı, adama "otur!" denince oturacağı, batışı sırasında güneşin temessül ettirileceği" belirtilir. İbnu Mace'deki rivayette, mü'min oturtulunca, gözlerini mesh edip: "Beni bırakın namaz kılayım!" diyecektir.

Bazı rivayetlerde, meleklerin *"Neye ibadet ediyordun?"* diye de soracağı, Allah'ın hidayet ettiği kimsenin: *"Allah'a ibadet ediyordum"* cevabını vereceği belirtilir. Keza *Muhammed* denen kimse hakkındaki soruya, mü'minin kelime-i şehadetle cevap vereceği, bu kimseye mezkur iki sual dışında bir şey sorulmayacağı belirtilir.

Bazı rivayetlere göre sual bitince mü'mine: *"Haydi, zifafa giren kimsenin uykusuyla uyu!"* denecek, o da, bir insanın uyuyabileceği en tatlı uyku ile kıyamete kadar uyuyacaktır.

Bazı rivayetlerde, mü'mine, kabrinin yetmiş zira' genişletileceği, kabrinin dolunay gecesinde olduğu gibi aydınlatılacağı da belirtilmiştir.

Bir rivayette şu farklı bilgi sunulur: *"Semadan bir münadi şöyle seslenir: "Kulum doğru söyledi, ona cennetten tefrişte bulun, cennete giden bir kapı açın, onu cennetten giydirin!" Bunun üzerine cennetin nesiminden ve kokusundan ona getirilir, kabri gözü alabildiğince genişletilir."*

Sadedinde olduğumuz hadiste, ölenin kâfir veya münafık olması halinde ortaya koyacağı tavır ve bunun neticesi tasvir edilir. İster istemez akla "facirlerin, fasıkların tavrı ve neticesi ne olacak?" sorusu gelir. Ancak hadisin başka vecihlerinde, "Eğer facir veya kâfir ise" veya "münafık veya şüpheci ise" veya "münafık ise" veya "kötü bir kimse ise", "şek ehlinden ise" gibi farklı tabirlere rastlanır. Böylece bütün insanların hesaba çekileceği ve mü'min dışındakilerin birbirine yakın kötü durumlarla karşılaşacağı anlaşılır.

Alimler kabirde sualin varlığında ittifak ederlerse de, çocuklar hususunda ihtilaf ederler. Mümeyyiz olan çocukların hesaba çekileceği kabul edilmiş, mümeyyiz olmayanlar hakkında ihtilaf edilmiştir. Kurtubî onların da hesaba çekileceği kanaatindedir. Hanefilerden de bu görüş rivayet edilmiştir. Birçok Şafiî, mümeyyiz olmayan çocuğa hesap yok demiştir. Bu sebeple çocuğa telkin yapmanın müstehab olmadığı söylenmiştir.

Hz. Peygamber'e de hesap sorulacak mı ihtilaf edilmiştir. *Aleyhissa-*

lâtu vesselâm'ın kabirde suale maruz kalmayacağı umumiyetle benimsenen görüştür. "Çünkü derler sual, şe'ni fitneye maruz kalmak olanlara hastır."

5501 ٢– وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قـال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلاثَةٌ: أَهْلُهُ، وَمالُهُ، وَعَمَلُهُ؛ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقَى وَاحِدٌ. يَرْجِعُ أَهْلُهُ، وَمالُهُ؛ وَيَبْقَى عَمَلُهُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

2. (5501)- Yine *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ölüyü, (mezara kadar) üç şey takip eder: Ailesi, malı ve ameli. Bunlardan ikisi geri döner, biri baki kalır: Ailesi ve malı geri döner, ameli kendisiyle baki kalır." [Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5, (2960); Tirmizî, Zühd 46, (2380).]

5502 ٣– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُوتُ إِلاَّ نَدِمَ. إِنْ كَانَ مُحْسِناً نَدِمَ أَنْ لاَ يَكُونَ ازْدَادَ، وَإِنْ كَانَ مُسِيئاً نَدِمَ أَنْ لاَ يَكُونَ نَزَعَ]. أخرجه الترمذي.

3. (5502)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ölüp de pişman olmayan yoktur, mutlaka herkes nedamet duyar: İyi yolda olan hayrını daha çok artırmadığı için pişman olur, nedamet duyar. Kötü yolda olan da nefsini kötülükten çekip almadığına pişman olur, nedamet duyar." [Tirmizî, Zühd 59, (2405).]

5503 ٤– وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلاَّ مِنْ ثَلاثَةٍ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ]. أخرجه الخمسة إلا البخاري.

«الصدقة الجارية» المستمرة المتصلة كالوقوف وما يجري مجراه.

4. (5503)- Yine *Ebu Hureyre* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir insan ölünce üç kişi hariç herkesin ameli kesilir: Sadaka-i cariye (bırakan), veya istifade edilen bir ilim (bırakan) veya kendine dua edecek salih evlat (bırakan)." [Müslim, Vasıyyet 14, (1631); Ebu Davud, Vesaya 10, (2880); Tirmizî, Ahkam 36, (1376); Nesâî, Vesaya 8, (6, 251).]

MESCİDLER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki bab vardır)

BİRİNCİ BAB

MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ

İKİNCİ BAB

MESCİD İNŞAASI

★ MESCİDLE İLGİLİ AHKÂM

UMUMİ AÇIKLAMA

Mescid, lügat olarak secde yeri demektir. Dolayısıyla öncelikle Müslümanların cemaatle ibadetlerini yaptıkları yerin adıdır. Bu yerler, bilhassa Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* devrinde, içtimâî faaliyetlerin her çeşidinin odak noktasıdır. Çeşitli hizmetlerin görüldüğü ana merkezdir.

Mabeddir: Herkes ibadetini cemaat halinde orada yerine getirir.

Yabancı elçilerin kabul edildiği, ağırlandığı, İslam'ın onlara öğretildiği yerdir.

Mekteptir: Müslümanlar suffadaki hususi yazı ve kıraat muallimlerinden yazı ve kıraat öğreniyorlar, ilmihal öğreniyorlardı.

Hapishanedir: Bazı suçlular mescidin direğine bağlanmıştır.

İrşad yeridir: Hutbeler, vaazlar, dinî sohbetler orada yapılır.

Buluşma, görüşme yeridir: Müslümanlar mescide her seferinde sadece ibadet için gelmezler. Buluşmak, konuşmak üzere de gelirler, meselelerini hallederler.

İstirahat yeridir: Rivayetler, Resulullah zamanında kaylule denen öğle uykusuna uyumak üzere birkısım sahabinin mescide uzandıklarını göstermektedir.

Mahkemedir: Bir kısım davaları Resulullah mescidde hükme bağlayıvermiştir.

Düğün yeridir: Hadislerde Aleyhissalâtu vesselâm nikahın ilan edilmesini, onun mescidde yapılmasını emreder.

Spor merkezidir: At yarışlarında başlama ve bitiş yeri olarak mescid tespit edilmekten başka bayramlarda Habeşiler kılınç kalkan oyunu oynamışlardır. Hz. Aişe Aleyhissalâtu vesselâm'ın izniyle bunu seyretmiştir. Günümüzde bu meselenin gündeme getirilmesi, bazılarınca haklı

bir endişe ve itiraza sebep olabilir. Ancak biz bunu, spor meselesine dindarların sahip çıkarak meşru istikamette gelişmesinin sağlanması gereğine Nebevî bir işaret kabul ediyoruz. aksi takdirde, inananlar meseleyi gündem dışı bırakınca, o iş, mü'min vicdanları sızlatan ve gerçekten de zararlı olan bir istikamette serbestçe gelişir ve başını alır gider. İslam medeniyet dinidir, her meseleye el atar, ölçüsünü koyar. Spor da İslam'ın ilgi alanına girer.

Mescidde yemek: Aleyhissalâtu vesselâm fakirlerin yemesi için mescidin direklerine hurma salkımları astırmıştır.

Mal taksim yeri: Taşradan gelen zekat ve sadaka mallarını, ganimeti, mescidde taksim etmiştir.

Abdest alma yeri: Resulullah'ın mescidin içinde abdest aldığı rivayetlerde gelmiştir. Bu tatbikatı atalarımız Bursa Ulu Camii'nde olduğu üzere, mescidin içerisine şadırvan yaparak müesseseleştirmiştir.

Şiir kürsüsü: Efkar-ı umumiyeyi hazırlamada mühim bir yer tutan şiirin okunması, şairlerin desteklenmesi gayesiyle mescidde imkan hazırlanmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm hususi şairi Hassan İbnu Sabit için hususi bir şiir kürsüsü ihdas etmiştir.

Kültür Evi: Aleyhissalâtu vesselâm'ın mescidi daha geniş manada kültürel faaliyetler, edebî yarışmalar için de kullanılmıştır. Temimlilerlerle yapılan mufahara buna misal olarak gösterilebilir. Mufahara iki tarafın şairleri ve hatipleri arasında yapılan edebî bir yarışmadır: Şairler şiir okuyarak, hatipler konuşma yaparak yarışırlar.

Misafire ma'bed: Aleyhissalâtu vesselâm, kendisiyle anlaşma yapmak üzere gelen Necranlı Hıristiyanlara, ayinlerini yapmaları için bir pazar günü Mescid-i Nebevi'yi göstermiş, onlar da, girip doğuya yönelerek ibadetlerini yapmışlardır.

Görüldüğü üzere İslam'da mescid son derece mühim bir yer işgal eder. Bu sebeple Müslüman bir cemaatin olduğu yerde ilk düşünülecek şey mesciddir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm hicret ettiği zaman Medine'ye gelmeden ilk uğrak yeri olan Kuba'da bir müddet kalmış ve derhal bir mescid inşa etmiştir. Medine'ye geliği zaman, henüz bir ikametgâh tesbit etmeden Mescid-i Nebevi'nin yerini tesbit etmiş ve derhal mescidin inşaatına başlamıştır.

Mescidlerin inşa ve imarı bizzat Kur'an-ı Kerim tarafından ele alınan, teşvik edilen bir meseledir. Ayet-i kerime mescide taraftar olup olmamayı küfürle imanı ayıran bir alâmet olarak kaydeder.

"Müşrikler, küfürlerine kendileri şahid oldukları halde Allah'ın mescidlerini imar edemezler. Öylelerinin bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar ebedî olarak cehennem ateşinde kalıcıdırlar" (Tevbe 17).

Rabbimiz Teala hazretleri bu ayetin devamında gerek maddî yardımıyla mescidin fizikî imarına ve gerekse cemaate katılarak manevî imar ve hayatiyetine katkıda bulunmayı, imanda kemal ifade eden bir alamet olarak zikir buyurmaktadır.

"Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazlarını dosdoğru kılan, zekatlarını veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır" (Tevbe 18).

Şu ayet, mescidlerden men edenleri insanları "en zalimi" ilan etmektedir:

"Allah'ın mescidlerinde Allah'ın adının anılmasına mani olan ve mescidleri tahribe çalışan kimseden daha zalim kim vardır? Onlar, mescidlere ancak korku içinde gireceklerdir. Dünyada onlar için bir rezillik, ahirette ise pek büyük bir azab vardır" (Bakara 114).

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Müslümanların yaşadığı yerlerde mescid inşaasına fevkalâde ehemmiyet vermiş, her bir meskun mahalde mescidler açılıp "temiz tutulması" için ta'mim çıkarmıştır. Kaynaklarımız Medine civarında kırktan fazla mescidin isminden ve yerinden, Resulullah'ın onlarla olan alâkasından bahseder, bilgi verir. Medine'nin içinde ise, *Mescid-i Nebevi*'den başka dokuz ayrı mescidin varlığı belirtilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bunlara da imam tayin etmiş, meseleleriyle ilgilenmiştir. O sıralarda Medine'nin on bin nüfuslu bir şehir olduğu tahmin edilmektedir. Bu duruma göre, ortalama bin nüfusa bir mescid düşmektedir.

Resulullah mescid inşasına teşvik için مَنْ بَنَى مَسْجِدًا كَمَفْحَصِ قَطَاةٍ أَوْ أَصْغَرَ يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللّٰهِ بَنَى اللّٰهُ لَهُ مِثْلَهُ فِـي الْجَنَّةِ. *"Kim Allah'ın rızasını düşünerek bağırtlak kuşunun yuvası kadar bir mescid inşa ederse, Allah onun için cennette bir mislini inşa eder"* buyurmuştur.

Zamanın Altın Dilimi adlı kitaptan mescidlerin önem ve kıymetini anlatan bir yazıyı buraya alıyoruz:

Ma'bed'den Taşan Mana

Ma'bed, insan ruhuna seslenen mübhem bir lisan, gönülleri kendine

çeken büyüleyici bir beyan ve sessiz duruşu içinde, Yüce Hakikat adına her dille birşeyler anlatan bir sırlı tercümandır.

İnsan, ma'bedde, bugünü dünle, dünü sonsuzla iç-içe duyar.. ma'bed, ibadet düşüncesi, ibadetin kaynağı ve ibadetin manasıyla dopdolu bir deryada yüzüyor gibi olur. Bir de ma'bedin bu talâkatlı beyanına üstad, kudretli ve mâhir bir ses refakat ederse, zevk ta'rif edilmez doruğa ulaşır ve gönüllerde inanılmaz bir te'sir bırakır.

Evet, ma'bedin sessiz, temkinli, vakûr, binbir amâ ve işaretlerle mırıldandığı mana lisanını gönlünün emrine vermiş, gırtlağını akord edebilmiş mâhir bir okuyucunun ruhundan yükselen İlahî nağmelerle birleşip yağmur gibi duygularımızın üzerine dökülmeye başladığı, akıp ruhumuzu doldurduğu zaman kendimizi bahara uyanmış güller, çiçekler gibi taptaze hisseder ve iliklerimize kadar varolmanın zevkini duyarız.

Sanki ma'bedin dışında varlığa karşı susan ve gönül dünyası itibariyle varlık ötesine kapanan bizler, ma'bedi, ruhlarımızın derinliklerinde saklı bulunan duygu ve düşüncelerimizi bedenin karanlık mahbesinden kurtararak, göklere duyuracak bir müezzin, bir hatib gibi bulur ve onun sesin sessizliğe, sessizliğin sese karıştığı mübârek hariminde başımızın sonsuzluğa ulaştığını hissederiz.

Gönüllerin ışığa açık olması ölçüsünde ma'beddeki ses, söz ve aydınlık ba'zen hislerimizi coşturarak bizi lezzetten lezzete, heyecandan heyecana; imandan aşka, aşktan fedakârlığa götürür ve bize kol-kanat olur yüseltir. Bazen ruhun sezebileceği bir dille vuslat şevkini fısıldar. Bazen ruhlarımıza cennet ırmaklarının çağıltılarını, cennet bülbüllerinin nağmelerini duyurur ve salım salım salınan cennet ağaçlarının altında dolaştırır. Bazen bizleri, bütün güzelliklerin kaynağı Sonsuz Güzellik'e ulaştırmak için, tüneller açar, köprüler kurar ve tüp-geçitlerle iki dünyanın iki yakasını birbirine bağlıyor gibi buradan ötelere menfezler açar, hayâle bir kısım mübhem tasavvurlar verir ve onu şahlandırır.

Ma'bedde, ibadet ü tâat, evrâd u ezkâr gibi hususlarda görülen yeknesak davranışlar, zâhiren aynı sayılsa bile, bir manzumenin rediflerinde olduğu gibi, sonsuz duygu ve düşünce nazmında, o duygu ve düşüncenin esas unsuru ve ayakları gibidirler. Her tekrar edişte insan, bildiğinin çehresinde bilmediklerini görür, aklın idrak ettikleriyle vicdanın duyuşlarını içiçe yaşar ve bu aynilikte hep bir gayrılık ve tazelik duyar.

Bazen mihrab, minber veya arkadaki maksûrelerden birisinden yükselen yeni bir ses, ma'bedin o hafifden ve inceden tekrar edip dur-

duğu nakaratla bütünleşince, geçeceğimiz yollara, tünellere, geçitlere ışıklar saçılmış olur ve yeni bir yürüyüş komutu almışcasına, ayrı bir buuda doğru, değişik bir ritimde harekete geçeriz.

Ba'zen minberlerden, mihraplardan yükselen seslere, cemaat de ruhlarının heyecanını haykırarak katılır. O zaman ma'bed sanki, göklerin bütün mana, ruh ve usaresini gönüllere boşaltmak için, öte öte çatlayan bir bülbül , bir ağustosböceği gibi bütün hamlelerini kullanarak ses olur, soluk olur , gerilir ve yırtılacak hale gelir. Ama yırtılmaz; yeni bir perdeye atlar ve çığlıklarına devam eder.

Bizler, ma'bedden yükselen bu sesleri, varolmanın mana, gâye ve esası olarak, gönüllerimizden taşan birer feryad halinde duyar, ruhumuzun kubbesinin delindiğini hisseder ve âdetâ birer ışık, birer hava gibi, uçup göklerin ezelî şevkine ulaştığımızı, iç dünyâmızın İlâhî esintilerle sarıldığını sezer ve kendimizden geçeriz. Kulaklarımızda çınlayan her ses, gözlerimizin önünde tüllenen her mana, başımızın üstünde muhteşem, azametli kubbeler kuruyor gibi olur ve farkına varmadan kendimizi sonsuzluğa açılan heybetli kapıların önünde buluruz. Bu esnada herbirerlerimiz bulunduğumuz yerlerden sıyrılır, yükselir, herkesin ve herşeyin üstünde kanat germiş ve gölgelerimizi cemaatin başına salmış gibi oluruz.

Bazen içinde bulunduğumuz halkada, öne-arkaya, sağa-sola o kadar genişler o kadar yayılır ve o kadar uzarız ki, mesafeler sıkışır ve buudlar çatlayacak hale gelir. Bu noktada, kendimizi, meleklerle, ruhânîlerle, cinlerle sayılmazlığa ulaşmış bir cemaat içinde ve bir bilinmez metafda tavaf ediyor gibi görür; varolmanın gerçek gayesini, hayatın hakiki lezzetini ve lezzetlerin sonsuzlaştığını anlar, duyar ve yaşarız.

Her defasında bu duyup hissettiklerimize esas teşkil eden, farklı ses, farklı söz, farklı eda ve farklı şivelerin te'sir ve rehberliğinde yeni yeni kâinatlar keşfediyor gibi olur, gönül gözlerimize açılan menfezlerden, bilmediğimiz âlemlere dâir güzellikleri seyre dalar, ovalardan yamaçlara, tepelerden vadilere doğru koşmaya başlar ve bir çocuk hiffeti içinde haykırıp nâralar atmak isteriz. Ara-sıra rehberin değişik komutlarıyla başka iklimlere açılır, yeni yeni temâşâlara koyulur; dağları, tepeleri aşar; ovalara, vadilere uğrar; baharla kucaklaşır, yazın en tatlı râyihalarını koklar, sonbaharı selâmlar ve ikinci bahara yelken açarız.

Bu devr-i daimlerin herbiri ayrı bir iklimde başlar, ayrı bir iklimde gelişir ve ayrı bir iklimde noktalanır. Bazen aynı mekânda olduğumuzu hissetmeyecek kadar bulunduğumuz yerden uzaklaşır; rüyalarda ve hülyâlarda olduğu gibi, istediğimiz gibi uçar; istediğimiz gibi konar; iste-

diğimizi elde eder ve istediğimiz yerlere rahatlıkla varabiliriz. Bağımızda, bahçemizde dolaşıyor gibi göklere açılır, en mahrem noktalara ulaşırız. Ulaşırız da, bütün bütün karanlıklara kapanıp, aydınlıklara uyanan gözlerimiz, bir adım ötede vuslata erecek gibi buğu buğu sevinçle açılıp kapanmaya başlar.

Bu kuşakta duyuşlar, davranışlar, hatta kelime ve sözler, kelime ve sözlerin meydana getirdiği ses hevenkleri, renk desenleri bildiğimiz manalardan bambaşka şeyler fısıldarlar bizlere. Bütünüyle tabiilikden fevkalâdeliğe, alelâdelikten hârikulâdeliğe yükselebildiğimiz bu noktada, hislerimizin, etraftaki canlı güzelliklerle coşup *"hû-hû"* dediğini duyar ve bu seslerin, âdetâ içimizdeki aşk ateşine üfleyip onu daha da alevlendirdiğini hissederiz. Gönüllerimiz Mutlak Sevgili'nin ateşten şivesiyle dolar ve artık bütün sesler kesilir; duyulup hissedilen sadece ve sadece O'nun varlığından akseden ışıkların gölgelerinden ibaret kalır.

Asırlarca, bu mübârek dünyaya hayat üfleyen ma'bed, bugün boynu buruk, ruhunun çizgilerini şerhedecek mana mi'marlarını beklemenin yanında, ses-söz üstadı gönül erleriyle kuruluş niyetine esas teşkil eden buudlara ulaştırılmayı beklemektedir.

Bilmem ki bamteli kopmuş ma'bedi, kim i'mâr ederek eski hüviyetine ulaştırıp, yeniden gürül gürül seslendirecek? Kim bu hırıl hırıl sesleri akordedip ruhları coşturan nağmeler haline getirecek? Kim kaybettiğimiz ma'bedi yeniden bize iade edecek..?

Alâkalıların böyle birşeye gücü yeter yetmez; ma'bed hanendeleri, bir kaç asırlık boşluğu aşarak sesleriyle, soluklarıyla ma'bede refakat eder veya edemezler.. bunlar ayrı mes'ele; ma'bedin asırlık gurbetine son verilmesi ise tamamen ayrı bir mes'ele...

Biz şimdi, emarelerin aydınlığında, yıllardan beri hülyâlarıyla yaşadığımız fâtih neslin bu kördüğüme kılıç çalacağı günün rüyalarını görmeye başladık...[7]

7– M. Fethullah Gülen, Zamanın Altın Dilimi, sh. 5-9.

BİRİNCİ BAB

MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ

5504 ١ – عن عثمان رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ بَنَى مَسْجِداً يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللهِ بَنَى اللهُ تَعَالَى لَهُ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ؛ وَفِي أُخْرَى: بَنَى اللهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ].

أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (5504)- *Hz. Osman* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kim Allah'ın rızasını talep ederek bir mescid inşa ederse, Allah ona cennette bir ev inşa eder."

Bir diğer rivayette: *"...Allah, onun için, cennette bir mislini inşa eder"* buyrulmuştur. [Buhârî, Salat 65; Müslim, Mesacid 25, (533); Tirmizî, Salat 237, (318).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, mescid inşasına teşvik edilmektedir. *"Mescid"* tabiri mutlaktır. Alimler "büyük" veya "küçük" hepsinin buna dahil olduğunu belirtir. Mamafih bazı vecihlerinde *"bağırtlak kuşunun yuvası kadar da olsa"* denmiştir. Kuş yuvası secde etmeye, mescid olmaya elverişli büyüklükte olmadığına göre, mübalağa kastedildiği açıktır. Yani mescid inşaatlarına azıcık bir katkıda bulunmaya da teşvik edilmiş olmaktadır. Sözgelimi, cennette kuş yuvası kadar bir yer kazanmak, mü'min açısından büyük kazançtır. Çünkü başka hadislerde *"cennette kamçı kadarlık yerin dünyadan hayırlı olacağı"* ifade edilmiştir. Çünkü o ebediyete mazhardır.

Alimler, ismini yazdırmak üzere veya ücret mukabili yaptırılacak mescidler için sevap olsa da, hadiste vaadedilen ücretin verilmeyeceğini belirtir. Bu ücret ihlasa bağlıdır, sırf Allah'ın rızasını düşünerek mescid yaptırmış veya mescid inşaatına katkıda bulunmuş olmalıdır.

Alimler, bu maksadla bir yeri duvarla çevirenin veya yine rıza-yı İlahî düşüncesiyle binasını mescid olarak vakfedenin de aynı ücrete mazhar olabileceğini söylerler.

Hadiste geçen *"cennette bir mislini"* ibaresi şu soruyu getirmiştir: Ayette yapılan her haseneye on katı sevap vaadedildiği halde, burada "misli" ile kayıtlanmaktadır. Alimler, bu ifadenin mezkur ayetin nüzulundan önce varid olmuş olabileceği ihtimaline dikkat çekmekten başka:

★ Hadisten muradın "Allah bunun mislinden on tane bina yapar" olması muhtemeldir.

★ Birle kayıtlanmış olması, ziyadeye mani değildir.

★ Misli adettir, fazlası fazldır, lütuftur.

★ Burada misil sayı yönüyledir, keyfiyet yönüyle değildir. Biri diğerinin misli olan nice binalar, değer bakımından bire yüz farklıdır.

★ Misilden maksad, "bu amelin mükâfaatı bina cinsindendir, başka şey cinsinden değil" demektir gibi yorumlar yapılmıştır.

Mamafih Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde بَنَى اللّٰهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ افضل منه *"...Allah onun için cennette daha iyisini bina eder"*; Taberânî'deki bir rivayette أَوْسَعَ مِنْهُ *"...Ondan daha genişini..."* denmiştir.

Nevevî mananın "Cennette inşa edilecek bu binanın diğer binalara üstünlüğü, dünyada mescidlerin evlere üstünlüğü gibidir" şeklinde olabileceğine de dikkat çekmiştir.

İbnu Hacer, "cennette binası olmak"tan muradın,"o kimsenin cennete mutlaka gireceğinin müjdesi" olduğunu belirtir. Çünkü der, kişi cennete girdikten sonra orada bina sahibi olabilir.

5505 ٢ـ وعن أنس رَضِيَ اللّٰهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عُرِضَتْ عَلَيَّ أُجُورُ أُمَّتِي، حَتَّى الْقَذَاةُ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ الْمَسْجِدِ، وَعُرِضَتْ عَلَيَّ ذُنُوبُ أُمَّتِي، فَلَمْ أَرَ ذَنْبًا أَعْظَمَ مِنْ سُورَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ آيَةٍ أُوتِيهَا الرَّجُلُ ثُمَّ نَسِيَهَا]. أخرجه أبو داود والترمذي.

2. (5505)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ümmetimin ücreti bana arzedilip gösterildi. Öyle ki mescidden çıkarılıp atılan bir çer-çöpün sevabını bile gördüm. Ümmetimin günahı da bana arzedil(ip gösteril)di. Kişiye Kur'an'dan kendine gelen sure veya

ayeti unutmasından daha büyük bir günah görmedim."[Ebu Davud, Salat 16, (461); Tirmizî, Fezailu'l-Kur'an 19, (2917).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin zahiri Kur'an'dan öğrenildikten sonra sure veya ayet unutmanın müeyyidesinin büyüklüğünü ifade etmektedir.

Büyük günahlar arasında bunun zikredilmemiş olması, alimlerimizi, farklı yorumlar yapmaya sevketmiştir.

★ Nisyan (unutma) meselesine böyle ağır bir vaid, Kur'an-ı Kerim'in şeriat-ı garranın temelini teşkil etmesindendir. Onun unutulması şeriatın ihlali gibi değerlendirilmiştir.

★ "Unutmaya muaheze yok" denecek olursa, buradan muradın "âmden terkedilmesi"dir diye cevap verilebilir.

★ "Büyük günah" tabiriyle "küçük günahların büyüğü" de kastedilmiş olabilir, yeter ki bu unutma, istihfaf ve hürmetsizlikten ileri gelmesin.

2- Hadisin ikinci yarısı bir ayetten muktebestir. قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى "**Allah buyurur: "Öyleydin. Fakat sana ayetlerimiz geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de sen böyle unutulursun**" (Ta-ha 126). Gerçi müfessirlerin çoğu ayetteki unutulandan maksadın müşrik olduğunu ve nisyanın da imanı terki ifade ettiği söylenmiştir. Zaten ayette, "verildi"ği zikredilmiş, ezberlendiği zikredilmemiş, böylece onun büyük bir nimet olduğuna işaret edilmiştir. Şu halde bunun unutulması bu nimete karşı bir küfrandır, nankörlüktür. Bu nokta-i nazardan unutma, kebairden olmasa da en büyük bir cürümdür" (Aliyyu'l-Kârî).

3- *İbnu Raslan,* bu hadisin mescidleri temizlemeye teşvik gayesi güttüğünü en ufak bir pisliğin atılmasıyla bile hesaba yazılan bir sevab hasıl olduğunun bildirildiğini belirtir.

İKİNCİ BAB

MESCİDLERİN İNŞA EDİLMESİ

5506 ١ - عن أنس رضي الله عنه قال: [قَدِمَ رَسُولُ الله ﷺ الْمَدِينَةَ فَنَزَلَ في عُلُوِّهَا في حَيٍّ يُقَالُ لَهُم بنو عمرو بنِ عوفٍ، فأقام فيهم أربعَ عشرةَ ليلةً. ثُمَّ أرسلَ الى ملأِ بني النَّجَّارِ، فجاءوا متقلِّدين سيوفَهم، فكأنِّي أنظرُ الى رسولِ الله ﷺ على راحلته، وأبو بكرٍ ردفُه وملأُ بني النَّجَّارِ حولَه، حتَّى ألقى بفناءِ أبي أيوبَ الأنصاريِّ رضي الله عنه؛ وقال: يا بني النَّجَّارِ ثامنوني بحائطكم هذا. قالوا: لاَ، والله ما نَطْلُبُ ثمنه إلاَّ الى الله، فكانَ فيه نخلٌ وقبورُ المشركين وخربٌ. فأمر رسولُ الله ﷺ بالنَّخلِ فقُطِعَ، وبقبورِ المشركين فنُبِشَتْ، وبالخربِ فسُوِّيَتْ، وصفُّوا النَّخلَ قبلةَ المسجدِ، وجعلوا عضادتَيْه حجارةً، وكانوا يرتجزون ورسولُ الله ﷺ معهم، وهم يقولون:

اَللّهُمَّ إنَّه لاَ خيرَ إلاَّ خيرُ الآخِرَة فَانْصُرِ الأنصارَ والمُهَاجِرَة]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

« ثامِنوني » أى قاولوني في ثمنه وساوموني على بيعه مني واشترائه.

1. (5506)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Medine'ye geldiği zaman, Medine'nin yüksek kısmında, kendilerine Benî Amr İbni Avf denen bir kabileye indi. Onların yanında on dört gece kaldı. Sonra Benî Neccar'a haber gönderdi. Onlar kılınçlarını kuşanmış olarak geldiler. Ben (şu anda) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı devesi üzerinde Ebu Bekr'i de terkisinde, Benî Neccar'ın ileri gelenleri etraflarını sarmış olarak görür gibiyim. Aleyhissalâtu vesselâm, (yükünü) Ebu Eyyub el-Ensârî'nin evinin avlusuna indirdi.

"Ey Benî Neccar! buyurdular, *şu bahçenin fiyatında pazarlık edelim!"* buyurdu. Onlar:

"Hayır! dediler. Vallahi biz senden onun bedelini istemiyoruz, Allah'tan istiyoruz!"

Bu arsada hurma ağaçları, müşriklere ait kabirler ve bazı yıkıntılar vardı. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* hurma ağaçlarının kesilmesini, müşrik kabirlerinin kaldırılmasını, harabelerin de düzlenip arazinin tesviyesini emretti. Hurma kütükleri mescidin kıble tarafına (direkler halinde) dizildiler, kapının iki yanı taşla örüldü.

(Bu inşaat devam ederken Müslümanlar) şu beyti terennüm ediyorlardı, Resulullah da onlara katılıyordu:

"Ey Rabbimiz, ahiret hayrından başka hayır yok!

Öyleyse muhacir ve ensara yardım et!" [Buhârî, Salat 48, Fezailu'l-Medine 1, Büyû 41, Vesaya 27, 30, 34, Menakıbu'l-Ensar 46; Müslim, Mesacid 9, (524); Ebu Davud, Salat 12, (453, 454); Nesâî, Mesacid 12, (2, 39).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, hicretle Medine'ye gelen *Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm*'ın, ikametgâh yerini tesbit etmeden, mescid yerini tesbit ettiğini göstermektedir. Başka rivayetler, ensarın Aleyhissalâtu vesselâm'ı ağırlama yarışına girdiklerini, Resulullah'ın da herhangi birini gücendirmemiş olmak için *"deveyi serbest bırakmalarını, onun memur olduğunu, nerede durursa orada misafir kalacağını"* söylediğini belirtir. Yularından serbest bırakılan deve, bugünkü Mescid-i Nebevi'nin yerine kadar gelir ve orada çöker. Aleyhissalâtu vesselâm oranın mescid olmasını emreder. Oraya en yakın ev de *Ebu Eyyub el-Ensari*'nin evidir, oraya taşınır. Böylece Ebu Eyyub hazretleri Fahr-i Âlem'in mihmandarlığı şerefine erer.

2- *Resulullah* Beni Neccar'ı çağırmıştır. Çünkü onlar Abdulmuttalib'in dayıları idi. Annesi Selma onlardandı. Kuba'dan Medine'ye gelince onların arasında oturmak arzu etmişti. Benî Neccar, ensarın büyük kabilelerinden biri idi, Hazrec'in bir koluydu.

3- *Resulullah* Kuba'yı bir cuma günü terketmiş, cuma namazını da yolda Ranuna denen mevkide ikamet eden Benî Selim İbnu Af yurdunda kılmıştır. Şehre girişi namazdan sonradır.

Halk, Resulullah'ı beklemekte olduğu için yollara dökülmüştü, merasimle, heyecanla karşılamıştır.

4- Medine'ye girişte Aleyhissalâtu vesselâm'ın bindiği deve, Kasva adındaki devesi idi. *Hz. Ebu Bekir'i Aleyhissalâtu vesselâm* teşrifen terkisine almış olmalıdır. Aksi takdirde hicret sırasında onun ayrıca devesi vardı.

5- Hadis müşrik kabirlerinin açılabileceğini, yerine mescid inşa edilebileceğini de göstermektedir.

5507 ٢– وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: [كَانَ الْمَسْجِدُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ الله ﷺ مَبْنِيّاً بِاللَّبِنِ، وَسَقْفُهُ بِالْجَرِيدِ، وَعَمَدُهُ خَشَبُ النَّخْلِ، فَلَمْ يَزِدْ فِيهِ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ الله عَنْهُ شَيْئاً، وَزَادَ فِيهِ عُمَرُ رَضِيَ الله عَنْهُ وَبَنَاهُ عَلَى بُنْيَانِهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ الله ﷺ، ثُمَّ غَيَّرَهُ عُثْمَانُ رَضِيَ الله عَنْهُ وَزَادَ فِيهِ زِيَادَةً كَثِيرَةً، وَبَنَى جُدُرَهُ بِالْحِجَارَةِ الْمَنْقُوشَةِ وَالْقَصَّةِ، وَجَعَلَ عَمَدَهُ مِنْ حِجَارَةٍ مَنْقُوشَةٍ وَسَقْفَهُ سَاجاً]. أخرجه البخاري وأبو داود.

«الْقَصَّةُ»: الجص بلغة أهل الحجاز.

2. (5507)- *Abdullah İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Mescid, Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm zamanında kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dallarıyla örtülmüştü. Direklerini hurma kütükleri teşkil ediyordu. *Hz. Ebu Bekr* (radıyallahu anh) buna (gerek tezyin ve gerekse tevsi yönüyle) hiçbir ilave getirmedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh), (enini boyunu) artırarak mescidi, Resulullah devrindeki tarz üzere [kerpiç ve hurma dallarıyla] yeniden inşa etti. Onu esaslı şekilde Hz. Osman (radıyallahu anh) (hem tezyin hem tevsi yönleriyle) değiştirdi ve pek çok ilavelerde bulundu. Duvarlarını nakışlı taşlarla ve kireçle inşa etti. Direklerini de nakışlanmış taşlardan yaptı. Tavanını da (pek kıymetli olan) sac ağacından yaptı." [Buhârî, Salat 62; Ebu Davud, Salat 12, (451).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Mescid-i Nebevî'nin ilk yapıldığı zamanki halini ve müteakiben dört halife devrinde geçirdiği tadilatları anlatmaktadır.

İlk yapıldığı sırada son derece sadedir: Duvarları kerpiç, tavan sadece güneşe karşı gölge yapmak üzere hurma dallarıyla örtülmüş, taban da hurma kütükleri üzerine oturtulmuştur. Başka rivayetler zeminde herhangi bir sergi bulunmadığını, yağmur yağdığı zaman tavandan olduğu gibi geçip zemini ıslatıp çamur haline getirdiğini ve secde sırasında alınların çamura bulandığını tasrih eder. Resulullah'ın verdiği bu ilk örnek mescidlerin inşasında sadeliğin esas olduğunu ifade eder. Aşırı

süslenme ve bilhassa zuhruf denen yaldız kullanma işi mekruh addedilmiştir. Kerahet, bunun israf oluşundan, tevazuya aykırı bulunmasından, ibadet sırasında dikkatleri çekerek fitneye sebep olmasından ileri gelir.

Buhârî, mescidin yeniden inşaası sırasında *Hz. Ömer*'in ustaya: "Sen, insanları yağmurdan koru, inşaata allı sarılı tezyinat katarak insanları fitneye atmaktan sakın!" tenbihinde bulunduğunu belirtir. Bu açıklık Hz. Ömer zamanındaki tadilatta tavanın yağmur geçirmeyecek şekilde örtüldüğünü söylemeye imkan verir.

Rivayetten de anlaşılacağı üzere, Mescid-i Nebevî, her yönüyle ciddi bir tadilatı *Hz. Osman* (radıyallahu anh) zamanında görmüştür. Duvarlar, sütunlar nakışlı taştan örülmüştür. Böylece hem genişletilmiş ve hem de inşaat malzemesi değiştirilmiş, ayrıca estetikî unsurlara yer verilmiştir. Hz. Osman'ın inşaat malzemesi arasında yer alan sac ağacının Hindistan'da yetişen ve abanoza benzeyen sert, dayanıklı bir ağaç nevi olduğu bilinmektedir. Kamus'ta buna "Hint ardıcı" ve "Hint çınarı" dendiği de belirtilir.

İslam uleması mescidlerin süslenmesini hoş karşılamamıştır. Buhârî, *Hz. Enes*'in rivayet ettiği: *"(Öyle bir devir gelecek ki) insanlar mescidlerle öğünme yarışına girerek (süslü ve masraflı inşaatlara yer verdikleri halde) onları pek az ma'mur ederler, (içinde namaz kılmaya gelmezler)"* hadisini muallak olarak kaydeder.

Mescid süsleme bid'ati Sahabe devrinin sonlarında başlamıştır. Buna ilk tevessül eden Emevi halifelerinden Melik İbnu Abdülmelik İbnu Mervan'dır. O sıralarda umeranın, ulema üzerindeki terörü sebebiyle ulemanın bu bid'aya "fitne çıkar korkusuyla" karşı koymayıp sükutla geçiştirdiği belirtilir. Bilahare, evlerin tezyinata boğulması karşısında mescidlerin sade kalması, onlara olan ihtiramı azaltabilir mülahazasıyla mescidlerin tezyin edilmesine fetva veren alimler çıkmıştır. Her halukârda, bu çeşit içtimâî gelişmeler, mescidlere olan ta'zim ve alâkayı artırmak kasdıyla ve Müslümanların resmî ve müşterek hazinelerinden (devlet bütçesinden) çıkmamak kaydıyla mescidlerin tezyinine verilmiş olan fetvalar benimsenmiş, tatbikat buna göre yapılır olmuştur. Hanefi ulema bu görüştedir. *İbnu Hacer*, "Tezyinden yasaklama selefe uyma gayesine matufsa, bunda asıl olan yasaklamadır" der.

Mescid-i Nebevi müteakip asırlarda yeni tadilatlara, genişlemelere mazhar olacaktır. Günümüzde icra edilmekte olan tadilat hepsinden fazladır.

5508 ٣ - وعن عمرو بن عبسة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ بَنَى مَسْجِداً لِيُذْكَرَ اللهُ فِيهِ بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ]. أخرجه النسائي.

3. (5508)- *Amr İbnu Abese* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kim içerisinde Allah(ın adı) zikredilsin diye bir mescid bina ederse, Allah da ona cennette bir ev bina eder." [Nesâî, Mesacid 1, (2, 31).]

5509 ٤ - وعن أبي الوليد قال: [سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنهُمَا عَنِ الْحَصَى الّذِي فِي الْمَسْجِدِ؟ فَقَالَ: مُطِرْنَا ذَاتَ لَيْلَةٍ فَأَصْبَحَتِ الأرْضُ مُبْتَلَّةً، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالْحَصَى فِي ثَوْبِهِ فَيَبْسُطُهُ تَحْتَهُ. فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ الصَّلاَةَ. قَالَ: مَا أَحْسَنَ هذَا]. أخرجه أبو داود.

4. (5509)- *Ebu'l-Velid* anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e Mescid(i-Nebevi)deki çakıldan sordum. Dedi ki:

"Bir gece yağmura yakalanmıştık.Yerler hep ıslandı. Kişi giysisinin içinde çakıl taşı taşıdı ve onu altına yaydı. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* namazı tamamlayınca: *"Bu (yaptığınız) ne iyi!"* buyurdular." [Ebu Davud, Salat 15, (458).]

AÇIKLAMA:

Hadis, *Mescid-i Nebevi*'nin altını çakılla döşemeye nasıl geçildiğini göstermektedir. Ayrıca mescidin zeminini çakılla döşemenin cevazına delildir. Ashab'ın, birkısım işleri, emr-i Nebevî olmadan kendi iradeleriyle yaptığına da hadis delil olmaktadır. Resulullah, uygun bulduklarını takdirle karşılamıştır, burada olduğu gibi.

5510 ٥ - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ الْحَصَاةَ لَتُنَاشِدُ اللهَ الّذِي يُخْرِجُهَا مِنَ الْمَسْجِدِ لِيَدَعَهَا]. أخرجه أبو داود.

5. (5510)- *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"(Mesciddeki) çakıllar, kendilerini dışarı çıkaran kimsenin tekrar mescide koyması için Allah'a talebde bulunur." [Ebu Davud, Salat 15, (459).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, Ebu Davud'daki metni, mana yönüyle aynı olsa da lafız yönüyle biraz farklı: ان الحصاة لتناشد الّذى يخرجها من المسجد *"Çakıllar, hiç kimsenin kendilerini mescidden dışarı atmaması için Allah'a talepde bulunur."*

2- İslam inancı cansız eşyayı tamamen ölü kabul etmez. Kur'an'da pek çok ayet, herşeyin, Rabbini tesbih ettiğini belirtir. Her eşyanın müekkel meleği vardır. Onun tesbihini Rabb Teala'ya takdim eder. Burada çakılın, Allah'a ibadet edilen mahalden ayrılmak istemediği ifade edilmektedir.

5511 ٦ - وعن سَلَمَةَ بْنِ الأكْوَعِ رَضِيَ اللّهُ عَنه قـال: [كَانَ بينَ الْمِنبَرِ وبَـينَ الْحائِطِ بِقَدْرِ مَمَرِّ الشَّاة]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

6. (5511)- *Seleme İbnu'l-Ekva* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Minberle duvar arasında bir koyun geçecek kadar aralık vardı." [Buhârî, Salat 91, 95; Müslim, Salat 263, (509); Ebu Davud, Salat 222, (1082).]

AÇIKLAMA:

Resulullah'ın mescidinde mihrab yoktu. Namazları minberin yanında kılardı. Minberle kıble duvarının arasında koyun geçecek kadar aralık bulunmaktadır. *İbnu Hacer*'in açıkladığına göre, alimler bu hadisi, musalli ile sütresi arasındaki mesafeyi tesbitte esas kılmışlardır. Çünkü Resulullah, mescidinde mihrab olmadığı için, minberin yanında namaz kılmaktadır. Dolayısiyle, minberle duvar arasındaki mesafe Resulullah'la duvar arasındaki mesafeyi ifade etmektedir. Bunu daha da vazıh kılan bir diğer rivayet yine Buhârî'de gelmiştir. انــه ﷺ قام علـــى المنبر حين عمل ووضع فصلّى عليه "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, yapıldığı ve yerine konduğu zaman minberin üzerinde namaz kıldı." Bu hadis, minberin genişliği hakkında bir bilgi vermektedir: Üzerinde namaz kılınabilecek uzunluktadır. Resulullah bunun yanında namaz kıldığına göre, verilen ölçü bir koyunun geçebileceği aralık kıble duvarı ile *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın arasındaki -veya musalli ile sütresi arasındaki- mesafeyi belirlemektedir.

İbnu Battal, bu -koyun geçme- mesafesini musalli ile sütre arasında bulunması gereken asgarî mesafe olarak değerlendirir. Ancak, Resulullah'ın Ka'be'de duvardan üç zira' geride namaz kıldığını ifade eden hadisi

esas alan bazı alimler "sütre mesafesi en az üç zira' olmalıdır" demiştir. Fakat Davudi, en azı koyun geçme aralığı, en fazlası üç zira'dır diyerek iki görüşü cemetmiştir.

Bazı alimler: "Önceki, kıyam ve kuud halini, ikincisi ise ruku ve sücud halini gösterir" demiştir. *İbnu Salah* da: "Koyun geçme aralığını üç zira' ile takdir ettiler" diyerek bir başka cem şeklini hatırlatmıştır. Bagavî: إذا صلّى أحدكم الى سترة فليدن منها لا يقطع الشيطان عليه صلاته "*Biriniz sütreye karşı namaz kılınca sütresine yakın dursun. Ta ki, şeytan namazını kesmesin*" hadisini esas alarak "musallinin imkan nisbetinde sütreye yakın durmasını müstehab addetmişlerdir" der. Bu durumda, sütre, normal secde yapılabilecek mesafede olmalı, ne yakın ne de uzak olmamalı.

❑ MESCİDLERE MÜTEALLİK AHKÂM:

5512 ١ — عن أنس رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [رأى رَسُولُ اللهِ ﷺ نُخَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ، وَقَامَ وَحَكَّهُ بِيَدِهِ وَقَالَ: إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا يُنَاجِي رَبَّهُ، أَوْ إِنَّ رَبَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ فَلَا يَبْصُقَنَّ أَحَدُكُمْ قِبَلَ قِبْلَتِهِ وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ، ثُمَّ أَخَذَ طَرَفَ رِدَائِهِ، فَبَصَقَ فِيهِ، ثُمَّ رَدَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ، ثُمَّ قَالَ: أَوْ يَفْعَلُ هَكَذَا]. أخرجه الشيخان والنسائي.

« النُّخَامَةُ » بزقة تخرج من أصل الحلق من مخرج الخاء.

1. (5512)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* mescidin kıble (duvarında) balgam gördü. Bu onun ağrına gitti, kalkıp eliyle kazıdı ve: *"Sizden biri namaza kalkınca, Rabbine hususi hitapta bulunur veya Rabbi(nin kıblesi) kendisi ile kıblesinin arasındadır. Öyleyse hiç biriniz kıble cihetine tükürmesin. (İlla tükürecekse bari) soluna veya ayağının altına tükürsün!"* buyurdular. Sonra, (göstermek için) ridasının bir kenarını alıp içine tükürerek elbisesinin kenarını üst üste katladı, sonra da: *"Veya şöyle yapsın!"* buyurdu [ve tükrüğü katlar arasında ovdu]." [Buhârî, Salat 33, 35, 36, 39, Mevakîtu's-Salat 8, el-Amel fi's-Salat 12; Müslim, Mesacid 54, (551); Nesâî, Taharet 193, (1, 163), Mesacid 35, (2, 52, 53).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, bu hadislerinde, namaz es-

nasında tükürme edebini göstermektedir: Sağ ve kıble cihetine tükürülmemelidir. Ayak altına tükürme ruhsatını o günün şartlarında değerlendirmek gerekir: Mescidde sergi mevcut değildir. Elbisenin kıvrımına tükürmeyi de o günün şartlarında değerlendirmek esastır. Mendil taşıma gelenek ve âdeti olmayınca, tükürmek zorunda kalan kimsenin elbisesinin kıvrıntısına tükürmesi tavsiye edilmiştir. Yine Buhârî'de yer alan bir başka hadiste الْبُزَاقُ فِي الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا *"Mescidde tükrük hatadır, kefareti, yok edilmesidir"* buyrulmuştur. Bir başka hadiste *"Kim mescidde balgam çıkarırsa, bir başka mü'minin beden veya elbisesine değdirip ona eza vermeden yok etsin"* denmiştir. Alimler, bu hadislerden hareketle, mescidde tükürüp, balgamı çıkarmamanın esas olduğu, ancak elinde olmadan balgam gelecek olursa bunu da başkasını rahatsız etmeyecek şekilde yok etmesi gerekeceği hükmünü çıkarmışlardı. "Yok etsin" diye çevirdiğimiz kelimenin aslı *"defnetsin"* dir. Bazı alimler bunu "tükrüğün mescidden çıkarılmasıyla gerçekleşeceğini" söylemiştir. Bazıları da yere gömmekle gerçekleşeceğini söylemiştir. Bazı alimler, mescide tükürme iznini, dışarı çıkma hususunda özrü olanlara hamletmiş, "özrü olmayana caiz değildir" demiştir.

2- Kıble cihetindeki tükrüğü Aleyhissalâtu vesselâm bizzat kazıyor. Bazı rivayetlerde kazıma işini bir hurma dalı vasıtasıyla yaptığı tasrih edilmiştir. Keza bazı rivayetler, Resulullah'ın duvarda balgamı görünce mescid ehline öfkelenip kızardığını tasrih eder. Resulullah bu hadiste kıble cihetinin hürmetinin büyüklüğünü de tesbit etmektedir. Rabb'in kişi ile kıblesi arasında bulunması ibaresini, Allah'a mekan izafesi olarak anlamamak gerekir. Allah mekandan münezzehtir. Öyleyse musallinin kıble ciheti onun için ehemmiyet taşımaktadır.

3- Bazı alimler, bu hadisten hareketle, mescidde veya başka yerde, kıble cihetinde tükrüğün haram olduğuna hükmetmiştir. *İbnu Hibban* ve İbnu Huzeyme'nin Sahihlerinde مَنْ تَفَلَ تِجَاهَ الْقِبْلَةِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَتَفْلُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ *"Kim kıble cihetine tükürürse, kıyamet günü, tükrüğü iki gözünün arasında olduğu halde gelir"* buyrulmuştur. Bazı hadislerde, imam olarak namaz kıldığı sırada kıble cihetine tüküren kimseye Resulullah'ın *"bu namaz olmadı"*, *"sen Allah ve Resulü'ne eziyet verdin"* dediği belirtilir.

5513 ٢ - وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: الْبُصَاقُ فِي الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا]. أخرجه الخمسة.

2. (5513)- Yine *Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Mescidde tükrük hatadır, onun kefareti defnedilmesidir." [Buhârî, Salat 37; Müslim, Mesacid 55, (552); Ebu Davud Salat 22, (474, 475, 476); Tirmizî, Salat 401, (572); Nesâî, Mesacid 30, (2, 50, 51).]

AÇIKLAMA önceki hadiste geçti.

5514 ٣– وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا اسْتَأْذَنَتْ أَحَدَكُمْ امْرَأَتُهُ الَى الْمَسْجِدِ فَلاَ يَمْنَعْهَا، وَقَالَ بِلاَلُ بْنُ عَبْدِاللهِ: وَاللهِ لَنَمْنَعُهُنَّ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ عَبْدُاللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْـــهُ فَسَبَّهُ سَبّاً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهُ قَطّ. وَقَالَ: أُخْبِرُكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَتَقُولُ: وَاللهِ لَنَمْنَعُهُنَّ]. أخرجه الثلاثة وأبو داود.

3. (5514)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Birinizin hanımı mescide gitmek için izin talep ederse ona mani olmasın (izin versin)"* dediğini haber vermişti. Bilal İbnu Abdillah:

"Allah'a yemin olsun biz onlara mani olacağız!" dedi. Bunun üzerine Abdullah (radıyallahu anh), ona yaklaşıp öyle hakaretâmiz söz sarfetti ki, böylesini hiç işitmedim. Sonra şunu ekledi:

"Ben sana Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan haber veriyorum; sen ise durmuş, "Vallahi mani olacağız" diyorsun!" [Buhârî, Cum'a 12, Ezan 162, 166, Nikah 116; Müslim, Salat 134, (442); Muvatta, Kıble 12, (1, 197); Ebu Davud, Salat 53, (566, 567, 568); Tirmizî, Salat 400, (570).]

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde *"geceleyin mescid için izin taleb ederlerse..."* denmiştir. Bazı alimler "Fitne ve şüphe endişesi daha çok geceleyin mevcuttur, gece mani olunmazsa, gündüz hiç mani olunmaz" demiştir.

Nevevî, hadisten "kadınının evden dışarı çıkması kocasının iznine bağlıdır" hükmünü çıkarır. Bazı alimler, "kadının izinsiz çıkma yasağı zaten malum, mukarrer bir durumdur, hadis, istisnayı bildiriyor, çıkması caiz olan durumu belirtiyor, o da mesciddir, mescid dışı yerlerin yasaklığı bakidir" demiştir.

Hadiste, mezkur olan iznin, vücub ifade etmediğine işaret mevcuttur. Zira, eğer vacib olsaydı izin isteme manası kalmazdı. Zira, bu (izin

isteme işi), izin istenen kişinin, isteneni kabul veya reddetmede muhayyer olmasıyla gerçekleşir, mana kazanır. Ancak, İbnu Ömer sünnete olan bağlılığı sebebiyle bunu vacib gibi anlamıştır.

Şu halde, bu meselede esas, içinde bulunulan şartlara göre, erkek, hanımını mescide bile olsa gitmekten alıkoyabilmesidir.

5515 ٤ - وعن ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: صَلاَةُ الْمَرْأَةِ فِي بَيْتِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلاَتِهَا فِي حُجْرَتِهَا، وَصَلاَتُهَا فِي مَخْدَعِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلاَتِهَا فِي بَيْتِهَا]. أخرجه أبو داود.

«المخدَع» بضم الميم وفتحها: البيت الصغير في داخل البيت الكبير.

4. (5515)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kadının odasındaki namazı holündeki namazından üstündür. Mahda'ındaki namaz ise odasındaki namazından üstündür." [Ebu Davud, Salat 54, (570).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, kadının, tesettüre en çok imkan taşıyan yerde namaz kılması tavsiye edilmektedir. Bu sebeple evin odasında (beyt) kılınan namazın oda kapılarının açıldığı ara odadaki (hücredeki)[8] namazından daha hayırlı olduğu belirtilmektedir. Mahda'da kılınan namaz ise hepsinden hayırlıdır. Çünkü mahda' oda içerisinde tesis edilen, kadına mahsus daha dar ve küçük hücreye denmektedir. Nitekim, bazı hadislerde kadınların mescide gitmelerine mani olunmaması tasviye edildiği halde, evindeki namazının daha hayırlı olacağı da ilave edilmiştir. Bir Ebu Davud hadisi şöyle: لاَ تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمُ الْمَسَاجِدَ وَبُيُوتُهُنَّ خَيْرٌ لَهُنَّ *"Kadınlarınızı mescide gitmekten men etmeyin. Ancak evleri onlar için daha hayırlıdır."* Bu husustaki hadislerin hepsini nazar-ı dikkate alan alimler: "Kadınları mutlak şekilde veya geceleyin mescidden men etmek kocalarına haramdır. Ancak, kadınlar bilmelidir ki, evdeki ibadetleri daha hayırlıdır" demiştir.

Hz. Aişe'nin bir yorumu mevzuyu aydınlatıcı mahiyettedir: لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا أَحْدَثَ النِّسَاءُ لَمَنَعَهُنَّ الْمَسْجِدَ كَمَا مَنَعَهُ [مُنِعَتْ] نِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ "Eğer Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kadınların (zinet, koku, güzel

8- Şimdiki kullanışta hol demektir.

elbise vs. erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekici cazib şeylerden) ihsas ettikleri şeyleri görseydi, onları mescide gitmekten men ederdi. Tıpkı Benî İsrail kadınlarının men edilmeleri gibi.

Bazı alimler bunu esas alarak, kadınları mescidden mutlak surette men etmek gerektiğine hükmetmiştir.

Fakat *İbnu Hacer* der ki: "Bu hüküm itiraz götürür. Zira buna hükmün değiştirilmesi terettüp etmez. Çünkü, Hz. Aişe hükmü, bulunmayan bir şarta ta'lik etmiştir. O şart da zanna dayanan zannıdır: "Resulullah görseydi men ederdi" diyor. Buna mukabil "Görmedi ve yasaklamadı, öyleyse hüküm devam etmektedir" denilir. Hatta, her ikisi de men etme görüşünde olduğunu ihsas etse bile Hz. Aişe de yasak hususunda kesin açık bir şey söylemiş değildir. Keza, Allah olacakları bildiği halde, Resulüne, kadınların mescidden men edilmesini vahyetmemiştir. Eğer onların ihdas edecekleri bid'alar, onların mescidlerden men edilmelerini gerektirseydi, sokağa, çarşıya çıkma gibi başka şeylerden evleviyetle men ederdi. Ayrıca bid'a ihdası bütün kadınlardan değil, bazılarından olmuştur. Eğer bid'a sebebiyle men edilmeleri kesinlik kazanırsa, bunu ihdas edenler men edilir.

En doğrusu, fesad çıkmasından korkulan şeye dikkat edip, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın irşadı üzere ondan kaçınmaktır, koku ve süslenme meselesinde olduğu gibi, gece ile kayıtlamak da böyle."

5516 ٥ - وعن نافع عن ابن عُمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ لَوْ تَرَكْنَا هَـذَا
الْبَابَ لِلنِّسَاءِ، قَالَ نَافِعٌ: فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ ابْنُ عُمَرَ حَتَّى مَاتَ]. أخرجه أبو داود.

5. (5516)- *Nafi, İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ)'den anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: "Bu kapıyı kadınlara ayırsak" buyurmuştu. Nafi der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anh), ölünceye kadar o kapıdan hiç girmedi" [Ebu Davud, Salat 54, (571).]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mescid-i Nebevi'nin giriş kapılarından birinin kadınlara ayrılmasını dilemiş ve oradan erkeklerin girip çıkmamasını söylemişti. Bugün Mescid-i Nebevi'de halen bir kapı kadınlara mahsustur, oradan sadece onlar girip çıkarlar.

Hadis, *Hz. İbnu Ömer*'in sünnete bağlılığındaki şiddeti göstermektedir. Bu hususta o meşhurdur.

5517 ٦- وعن بُرَيدة رَضيَ اللهُ عنه قال: [نَشَدَ رَجُلٌ في الْمَسْجِدِ. فَقَالَ: مَنْ دَعَا الى الْجَمَلِ الأحْمَرِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ وَجَدْتَ، إنَّمَا بُنِيَتِ الْمَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ]. أخرجه مسلم.

قوله «مَن دعا الى الجمل الأحمر» أى من وجده فدعا إليه صاحبه ليأخذه.

6. (5517)- *Hz. Büreyde* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam mescidde yitiğini ilan etti ve: "Kim kızıl deveyi gördü?" dedi. Bunu işiten Aleyhissalâtu vesselâm: *"Bulamaz ol! Mescidler neye yarayacaksa onun için inşa edilmiştir (gayesinden başka maksadla kullanılamaz)!"* buyurdular." [Müslim, Mesacid 80, (569).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, mescidde kayıp ilanını yasaklamaktadır. Alimler bu hususta ihtilaflıdır. Bir kısmı buna mekruh derken, bir kısmı haram demiştir. Keza alışveriş, icare gibi akitler de bu hükme dahil edilmiştir.

Camilerde yüksek sesle konuşmak da mekruh addedilmiştir. İmam Malik ve bir grup alim "İlim için bile olsa!" diyerek yasağı âmm kılmıştır. *Ebu Hanife* ve Malikîlerden *Muhammed İbnu Mesleme* ilim, dava vs. gibi insanların muhtaç olduğu meselelerin mescidde yüksek sesle konuşulmasında beis görmemişlerdir.

Resulullah'ın: "Mescidler ne maksadla yapılmışsa o iş içindir" sözü, mescidlerin sadece ibadet ve zikrullaha tahsisini gerektirir. Bu sebeple İmam Malik gibi bir kısım alimler "çocuk okutma"yı bile bu gayenin dışında görerek caiz bulmazlar. Sanat icrası, ticaret yapılması da caiz olmaz. Ancak savaş için gerekli olan silah ıslahı gibi bazı işlerin olabileceği de söylenmiştir.

5518 ٧- وعن عَمْرو بن شُعَيْب عن أبيه عن جَدّه رَضيَ اللهُ عنه قال: [نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الشِّرَاءِ وَالْبَيْعِ فِي الْمَسْجِدِ، وَأنْ تُنْشَدَ فِيهِ ضَالَّةٌ، وَأنْ يُنْشَدَ فِيهِ شِعْرٌ، وَنَهَى عَنِ الْحِلَقِ قَبْلَ الصَّلاَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ]. أخرجه أصحاب السنن.

«الحِلَق» جمع حلقة، وهى هـهنا: الجماعة من الناس.

7. (5518)- *Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* mescidde alış-veriş yapmayı,

yitik ilan edilmesini, şiir okunmasını, yasakladı. Keza cuma günü namazdan önce (ilim, vaaz) halkası teşkil edilmesini de yasakladı." [Ebu Davud, Salat 220, (1079); Tirmizî, Salat 240, (322); Nesaî, Mesacid 22, 23, (2, 47, 48).]

5519 ٨- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: وَجِّهُوا هٰذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ فَإِنِّي لاَ أُحِلُّ الْمَسْجِدَ لِحَائِضٍ وَلاَ جُنُبٍ]. أخرجه أبو داود.

8. (5519)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bu evlerin yönünü mescidden çevirin. Zira ben, mescidi ne hayızlı kadına ne de cünüb kimseye helal kılmıyorum!" [Ebu Davud, Taharet 93, (232).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisten de anlaşılacağı üzere, Mescid-i Nebevi'nin civarındaki bazı evlerin giriş kapısı doğrudan mescide açılıyordu. Buradan doğru geçip mescide girebiliyorlardı. Temiz olunmayan durumlarda da mescidden geçme olabiliyordu. Bu sebeple, *Aleyhissalâtu vesselâm*, evlerin mescide bakan duvarlarındaki kapıların iptal edilerek başka cihetlerinden kapılar açılmasını emretmiştir.

2- Hadisle istidlal eden alimler, cünüblerin ve hayızlı kadınların mescidlere girmesinin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Alimler, ayet ve hadisin gelen bazı tasrihatı nazar-ı dikkate alarak bu tahrimi az veya çok "mescidde kalma" ile kayıtlamışlardır, hiç durmaksızın içinden geçmeye cevaz vermişlerdir. Bazı alimler, mescidi kirletme ihtimali olursa "geçme"ye de ruhsat tanımamıştır. "Kirletmeyeceği hususunda kesin kanaat varsa geçmeleri caizdir" demişlerdir.

Şafii ve *Malik* hazretleri kalmaksızın mecsidden geçmeyi caiz görenlerdendir. Bir ihtiyaç için olsa da olmasa da farketmez derler. Ebu Hanife, İshak, Süfyan-ı Sevrî ve Ebu Hanife'nin ashabından da bunların, zaruret halinde abdest aldıktan sonra geçebilecekleri rivayet edilmiştir. Su bulamazlarsa teyemmüm ederler demişlerdir.

Ahmed İbnu Hanbel de: "Bir şeyi almak veya bırakmak gibi bir maksadla veya yolun oradan geçmesi hallerinde mescidden geçmenin mübah olduğunu" söyler, başka durumlarda geçmenin haram olduğuna hükmeder.

5520 ٩- وعن ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا نَفَسَ أحَدُكُمْ

وهو في المسجد فليتحول من مجلسه ذلك الى غيره]. أخرجه أبو داود.

9. (5520)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Biriniz mescidde iken uyuklayacak olursa, bulunduğu yerden bir başka yere gidip orayı değiştirsin." [Ebu Davud, Salat 239, (1119); Tirmizî, Salat 379, (526).]

AÇIKLAMA:

Hadisin, *Ahmed İbnu Hanbel*'de gelen veçhinde "cuma günü" kaydı mevcuttur. Öyleyse, cuma günü, hutbe sırasında veya daha önce, uykusu gelen bir kimseye Resulullah, uykuyu dağıtmak için, yer değiştirmeyi tavsiye etmektedir. Bu emirdeki hikmet, hareketin uykuyu dağıtması olabilir. Hikmet, kendisine uyku sebebiyle gaflet basmış olan yeri değiştirme de olabilir. Nitekim -bir sefer sırasında- sabah namazı vaktinde uyku basan vadiden de çıkılmasını emretmiş, namazlar bir başka yerde kaza edilmişti. Şarihler: "Namazı beklemek üzere oturan kimse namazda sayılır, namazda uyku ise şeytandandır. Öyleyse, yer değiştirme emri şeytana ait olan şeyin giderilmesi içindir. Böylece mescidde oturanın zikir, hutbe dinleme veya menfaatli bir başka meşguliyetine karşı gelen gafleti dağıtarak onu şeytandan kurtarmak gerekir" derler.

5521 ١٠ – وعن كعب بن عجرة رضي الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: إذا خرج أحدكم الى المسجد فلا يشبكن يديه فإنه في صلاة]. أخرجه أبو داود والترمذي.

10. (5521)- *Ka'b İbnu Ucre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Biriniz mescide gidince orada ellerini kenetlemesin, çünkü o namazdadır." [Ebu Davud, Salat 57, (562); Tirmizî, Salat 284, (386).]

AÇIKLAMA:

Muhtelif sahabi tarafından rivayet edilen hadislerde, namaz için abdest alındıktan sonra parmakların kenetlenmemesi Resulullah tarafından emredilmekte, "Çünkü, denmekdedir, kişi abdestten sonra namazda sayılır, ellerin kenetlenmesi ise şeytandandır." Bazı rivayetlerde mescidde elleri kenetleyerek oturanları görünce Resulullah'ın müdahale ettiği belirtilir.

5522 ١١ - وعن ابن عبّاس رضي الله عنهما قال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ: مَا أُمِرْتُ بِتَشْيِيدِ الْمَسَاجِدِ. قَالَ ابْنُ عَبّاسٍ: لَتُزَخْرِفُنَّهَا كَمَا زَخْرَفَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى]. أخرجه أبو داود.

قلت: وعلق منه البخاري قول ابن عبّاس فقط والله أعلم.

« الزَّخرفة » النقوش وتمويه الحيطان بالذهب.

11. (5522)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben mescidlerin yükseltilmesiyle emrolunmadım!"

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) der ki: "Yemin olsun! Sizler mescidlerinizi, Yahudi ve Hıristiyanlar gibi süsleyeceksiniz!" [Ebu Davud, Salat 12, (448); Buhârî Salat 62 (muallak olarak).]

AÇIKLAMA:

Hadis, mescidlerde süslemeyi yasaklamaktadır. Mescidler, mabedler, İslam'a göre sade olmalıdır. Onun imarı, güzelliği cemaatledir. Öyleyse, cemaate katılmak suretiyle mescidlere olan alâkanızı göstermek gerekirken, süslemek, şatafatlı kılmak suretiyle alâka gösterilecektir. *Aleyhissalâtu vesselâm* bu duruma düşülmemesi için Yahudi ve Hıristiyanları misal verir. Onların gerek ayetlerde ve gerek hadislerde belirtilen hususiyetleri, kitaplarını tatbik etmemeleri, dinlerini hayatlarından çıkarmalarıdır. Her hususta tahrifata yer vermişlerdir. Kitap ahkamı rafa kaldırılınca mabedlerin tezyinine ehemmiyet vermişlerdir. Resulullah, Müslümanların da bu meş'um, bu istenmeyen noktaya geleceklerini haber vermektedir. Hadisin devamı *İbnu Abbas*'ın sözü gibi görünüyor ise de Resulullah'ın sözüdür. *İbnu Abbas* geleceğe ait bir meseleyi böylesi kesin bir üslubla ifade edemez, bunu vahye mazhar olan söyleyebilir.

Mescidlerin süslenmesi meselesini daha önce açıkladık (5507).

5523 ١٢ - وعن أنس رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ: لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَتَبَاهَى في الْمَسَاجِدِ]. أخرجه أبو داود والنسائي.

« يتباهى » أى يتفاخر.

12. (5523)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Mescidler hakkında övünme olmadan kıyamet kopmaz."[Ebu Davud, Salat 12, (449); Nesai, Mesacid 2, (2, 32).]

AÇIKLAMA:

Resulullah, kıyamete doğru insanların İlahî ölçülerden uzaklaşarak mescidlerle de övünmeye başlayacaklarını belirtiyor. Mescidin boyu, genişliği, inşaatta kullanılan malzemenin çeşidi, süsleme ve tezyini, sergisi ayrı ayrı övünme, gösteriş vesilesi kılınabilir. Halbuki dinî hizmetlere kıymet kazandıran şey kemiyet değil, keyfiyettir, ihlastır, sırf Allah rızası için yapılmış olmasıdır. İhlasta övünmenin yeri yoktur. Bu çeşit tefahur bir bakıma muhtevaya gösterilmesi gereken alâkayı kıracağı için zemmedilmiştir. Kişi madde ile övünerek tatmin bulur ve mana, muhteva eksikliğini görme veya araştırma tasasına düşmez.

İbnu Raslan der ki: "Bu hadiste, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın açık bir mucizesi var. Çünkü, kendinden sonra vukua gelen şeyleri aynıyla haber vermiş olmaktadır. Zira bu zamanda melikler ve emirler, Kahire'de, Şam'da, Kudüs'te mescidleri tezyine yöneldiler ve onların süsüyle çokça övünmeye başladılar. Üstelik, halktan zulüm yoluyla mallarını alıp, onu estetik yönüyle üstün medreseler inşa etmede harcıyorlar."

5524 ١٣- وعن طَلْقِ بن علي رَضِيَ اللهُ عَنه قـال: [خَرَجْنَا وَفْداً إلـى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَبَايَعْنَاهُ وَصَلَّيْنَا مَعَهُ، وَأَخْبَرْنَاهُ أَنَّ بِأَرْضِنَا بِيعَةً لَنَا، وَاسْتَوْهَبْنَاهُ مِنْ فَضْلِ طَهُورِهِ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ وَتَمَضْمَضَ ثُمَّ صَبَّهُ لَنَا فِي إِدَاوَةٍ وَقَالَ: إِذَا أَتَيْتُمْ فَاكْسِرُوا بِيعَتَكُمْ، وَانْضَحُوا مَكَانَهَا هٰذَا الْمَاءَ، وَاتَّخِذُوهَا مَسْجِداً. فَقُلْنَا: إِنَّ الْبَلَدَ بَعِيـدٌ، وَالْحَرَّ شَدِيدٌ، وَالْمَاءَ يَنْشَفُ. فَقَالَ: مُدُّوهُ مِنَ الْمَاءِ فَإِنَّهُ لاَ يَزْدَادُ إِلاَّ طِيبـاً فَقَدِمْنَا بَلَدَنَا، وَكَسَرْنَا بِيعَتَنَا، ثُمَّ نَضَحْنَا مَكَانَهَا وَاتَّخَذْنَاهَا مَسْجِداً فَنَادَيْنَا فِيـهِ بِالأَذَانِ، وَالرَّاهِبُ رَجُلٌ مِنْ طَيِّئٍ فَلَمَّا سَمِعَ الأَذَانَ قَالَ: دَعْوَةُ حَقٍّ. ثُمَّ اسْتَقْبَلَ تَلْعَةً مِنْ تِلاَعِنَا فَلَمْ نَرَهُ بَعْدَهُ]. أخرجه النسائي.

« التَّلْعَةُ » مجرى أعلى الأرض الى بطون الأودية، وقيل هو ما ارتفع من الأرض، وما انهبط منها، فهو من الأضداد إذاً.

13. (5524)- *Talk İbnu Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm)'a heyet olarak yola çıktık. Gelip ona biat ettik. Onunla namaz kıldık. Kendisine, memleketimizde Ehl-i Kitaba ait mabedin olduğunu haber verdik. Abdest suyunun fazlasından bize hibede bulunmasını talep ettik. Su getirtip abdest aldı, mazmaza yaptı, sonra bunu bir kaba bizim için döktü. Dedi ki:

"Haydi gidin! Memleketinize varınca (o eski) mabedinizi yıkın. Bu suyu onun yerine çileyin, orasını mescid yapın!"

Biz: "Ama yerimiz uzak, hararet şiddetlidir. Bu su (buharlaşıp) kurur " dedik. Bize:

"Ona bir müdd su ilave edin. O (abdest artığı) öbürünün (ilave edilen suyun) güzelliğini de artırır" buyurdular. Oradan ayrılıp memleketimize geldik. Mabedimizi yıktık. Sonra yerine o suyu çiledik, orayı kendimize mescid yaptık. İçerisinde ezan okuduk. Rahibi, Tayylı bir adamdı, ezanı işitince:

"Bu, hak bir davettir!" dedi. Sonra dağın sırtındaki sel yataklarından birine yöneldi. Bir daha onu görmedik." [Nesâî, Mesacid 11, (2, 38-39).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, büyüklerin artığı ile teberrük etmenin cevazı var. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* abdest suyunun artığından isteyen bu heyetin talebini yerine getiriyor. Artık nedir? İki mana üzerinde durulmuştur:

1) Abdest aldıktan sonra kalan kullanılmamış su.

2) *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın abdestte kullandığı ve azalarını yıkamış bulunduğu su. Hadisin elfazı iki manayı da anlamaya imkan tanır. Resulullah'ın mübarek uzuvlarına değmiş bulunan su ile teberrük, *Ashab-ı Kiram* hazeratının müstemir bir âdetidir. Sadedinde olduğumuz hadiste talep edilen artığın da bu olması ihtimale daha yakındır.

2- Hadiste mübarek addedilen az bir suya ilave edilecek suyun da aynı şekilde bereket kazanacağı ifade edilmektedir.

3- Rahibin ezan sesini duyar duymaz, imana geldiği anlaşılmaktadır. Bir daha görülmemesi, Cenab-ı Hakk'ın onu *ricalu'l-gayb* denen insanlara dahil etmiş olma ihtimalini hatıra getirmektedir.

PEYGAMBERLİK BÖLÜMÜ

(Bu bölüm beş babtır)

BİRİNCİ BAB

RESULULLAH'A MAHSUS HÜKÜMLER

(Beş fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN İSMİ VE NESEBİ

İKİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN DOĞUMU VE YAŞI

ÜÇÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ÇOCUKLARI

DÖRDÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN SIFATLARI VE AHLAKI

BEŞİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN PEYGAMBERLİK MÜHRÜ VS.

İKİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ALÂMETLERİ

ÜÇÜNCÜ BAB

VAHYİN BAŞLAMASI

DÖRDÜNCÜ BAB

İSRA

BEŞİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ VE PEYGAMBERLİĞİNİN DELİLLERİ

BİRİNCİ FASIL

GAYBTAN HABER VERMESİ

İKİNCİ FASIL

CANSIZLARIN ONA KONUŞTURULMASI VE İTAATLERİ

ÜCÜNCÜ FASIL

YİYECEK VE İÇECEKLERİN BEREKET KAZANMASI

DÖRDÜNCÜ FASIL

RESULULLAH'IN DUASINA İCABET

BEŞİNCİ FASIL

EZADAN KORUNMASI

ALTINCI FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'A SORULANLAR

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK MUCİZELER

UMUMİ AÇIKLAMA

İnsanlık tarihinin en mühim müessesesi peygamberliktir. Beşerin maddî ve manevî terakkisinin zenberek ve motorunu bu müessese teşkil eder. Peygamberliğin ehemmiyeti, sadece uhrevî saadet için değil, aynı zamanda dünyevî saadet için de büyüktür. Peygamberlik olmadan insanlığın bu günlere, bu şartlarda gelebileceği düşünülemez bile. İnsanlar, dünyaya gelişte, hayvanlardan pek farklıdırlar. Her hayvan hayat şartlarını sanki öğrenmiş olarak dünyaya gelir. Kısa zamanda, tek başına hayata intibak edebilir, talime, terbiyeye, mektebe, hocaya, kitaba, kaleme, ustayı ihtiyacı yoktur. Halbuki insan, hayat şartlarını, faydalı ve zararlıyı, mesleği vs. her muhtaç olduğu bilgi, beceri ve alışkanlıkları öğrenmek zorundadır. Daha mühimmi hukuka, nizama muhtaçtır.

Şu halde bidayetten beri, insanlık, hayvanlara nazaran taşıdığı eksiklik ve gerilikleri peygamberlerle karşılamıştır. Bütün peygamberler, getirdikleri nizamla, kanunlarla, terbiye sistemleriyle, insanlara rehberlik ve hocalık etmişlerdir.

Her akıl sahibini meşgul edip yoran *"İnsan nedir, nereden gelmiştir, nereye gitmektedir, bu dünyadaki işi nedir, kâinat nedir, sonu ne olacaktır?"* gibi suallere en mukni cevapları peygamberler vermiştir.

★ Peygamberlik müessesesi öncelikle, insanlara Rablerini, yaratıcılarını tanıtır. O'nun şuunatını, sıfatlarını, isimlerini öğreterek zatı hakkında malumat verir.

★ İkinci mühim gayesi insanlara Rablerine karşı vazifelerini öğretmektir.

★ Üçüncü olarak yeryüzünde nasıl bir istikamet takip edecekler, birbirleriyle münasebetleri nasıl olacak, muamelatta takip edecekleri ahkâm nelerdir, öğretir.

★ Dördüncü olarak ahlak esaslarını tedris ve talim eder, iyi- kötü, hayır-şer, faydalı-zararlı değerlerini koyar. Bunları, insanlar kendi akıllarıyla koyacak olsalar kargaşa çıkar, anarşi olur. Günümüzde dünya çapında yaşanan anarşinin herkesi derinden düşündürüp, ızdıraba sevkeden, cihanşümul buhranın temelinde bu değerlerin beşerîleştirilme teşebbüsü yatmaktadır. Rabbine karşı Firavunlaşan nesiller insanüstü değer kaynağını (vahyi) reddederek kendi değerlerini kendileri koymaya kalkmış ve bundan da fikirlerde teşeddüd, istikametlerde iğvicac ve çaprazlar, kesişmeler ortaya çıkmıştır. Beşerî tevhid kaybolmuştur, millî birlikler ciddi şekilde kırılmış, parçalanmıştır.

★ Peygamberliğin beşinci misyonu uhrevî hedef göstermek, ölümden sonrası hakkında bilgi vermek, insanlığın derin bir yarasına, ebediyet arzu ve aşkına merhem getirmektir. Peygamberliğe inanarak ölüm sonrasında ikinci ve ebedî hayatı görebilen bahtiyarlar ve dünyada daha mes'ud daha istikrarlı ve adaletli, daha ahlaki ve ölçülü bir hayat geçirmektedirler. Uhrevî sorumluluk duygusu her günde yaptıklarına, harekeketlerine, her işlerine, her kararlarına müessir olmakta, yön vermektedir.

İslam'a göre, Peygamberlik ilk insan *Hz. Adem* aleyhisselam'la başlar. Peygambersiz cemiyet yoktur. *Hz. Nuh, Hz. İdris, Hz. İbrahim, Hz Musa, Hz. İsa* vs. bütün peygamberler kendi cemiyetlerinin rehberleridir. Hadislerde 124 bin peygamberin geldiği söylenir. Bunlardan bir kısmına kitap gelmiştir. Bir kısmı önceki kitabın ahkâmını ihya etmişlerdir. Bazı peygamberlere çok sayıda mü'min tabi olmuştur. Bir kısmına birkaç kişi tabi olmuştur. Hadislerde kendisine tek kişinin bile iman etmediği peygamberden söz edilmektedir.

Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) son peygamberdir. Önceki peygamberlerin her biri tek bir cemiyet için gönderildiği halde, Hz. Muhammed bütün insanlığın hidayeti için gönderilmiştir. Onun risaleti kıyamete kadar hükümfermadır. Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir zaman bir başka peygamber gelmeyecektir. Kim nerede ve ne zaman peygamberlik iddiasına kalkarsa o yalancıdır.

Hz. Muhammed'in getirdiği kitap, Kur'an-ı Kerim her devirde ihtiyaçlara kafi gelecek mahiyette ve zenginliktedir. Din, beşerî gelişmelere paralel olarak gelişecek temel prensipler vazetmiştir. Müçtehidler o esaslardan hareketle her yeni meseleyi hükme bağlamakla yetkili ve sorumludurlar. Müçtehid olmayanların dinî meselelerde söz söylemeye, ahkam kesmeye yetkileri yoktur.

İslam dini, her şeye rağmen insanlığın zaman içinde sık sık haktan, sünnetten uzaklaşacağını kabul eder. Bu uzaklaşmalara dur diyecek, insanları asıl dinî mecraya iade edecek müceddidlerin geleceğini bildirir. Bir hadiste, dine giren batılları temizlemek, sünneti ihya etmek üzere, her asırda müceddid geleceği bildirilmiştir. Bir asırda, mesleği, meşrebi, sınıfı, memleketi farklı bir çok müceddid olabilir. Yani her asırda geleceği müjdelenen müceddid tek bir şahıs değildir. En son gelecek müceddide *Mehdi* denmiştir.

Son olarak peygamberlerin gönderiliş gayesiyle alâkalı kaleme alınan, Sonsuz Nur'dan bir bölümü sizlere aktarmak istiyoruz.

Peygamberlerin Gönderiliş Gayesi

Peygamberler kendi aralarındaki derece farkıyla beraber hepsi de Cenâb-ı Hakk'ın zâtının tecellisine mazhar seçkin ruhlardır. Allah (cc), kendisine onları mahrem kabul etmiş, ağyâra kapalı seralarda büyütmüş, geliştirmiş ve gözlerine, kendinden gayrı başka hayallerin girmesine meydan vermemiştir.

Bütün nebîler gibi onlardan da ileri, Efendimiz'in gözü de Rabb'inden başka birşey görmemiştir. Evet ağyâr, O'nun bakışını bulandıramamış, başını döndürememiştir. O, gözünü açtığında Rabb'ini görmüş, gözünü kaparken de yine O'nu müşahede ile: اَللّٰهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلٰى : Allahım! Refîk-i A'lâ'yı istiyorum" diyerek kapamıştır. Şimdi hâdiseyi, meâlen Hz. Âişe validemizden (r.anha) dinleyelim:

"Allah Resûlü bazen hastalandığında yanıma gelir ve bana 'duâ et' derdi. Ben de elimle O'nun mübarek elinden tutar ve o elinin bereketi ile şifa bulmasını umarak, elimi o, zaman ve mekan üstü başına kor ve duâ ederdim. Son rahatsızlığında da aynı şeyi yapmak maksadıyla elini tutmak isteyince şiddetle çekti ve اَللّٰهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلٰى diye duâ etti."[9]

Belli ki Allah Resûlü, artık yeryüzündeki dostları değil Hakikî Dost olan Rabb'ini arzuluyor ve bir başka buudda O'na ulaşmak istiyordu.

İşte, geliş ve gidişi ile böyle bir hayat yaşayan peygamberler ve husûsîyle Peygamberimiz, acaba dünyaya niçin gelmiş ve hangi gayeye binaen gönderilmişlerdi? Bu çok önemli mevzûun tahlili bilhassa iki ana esasdan dolayı daha da ehemmiyet arzetmektedir:

Birincisi: Peygamberlik müessesesinin yüce ve muallâ mevkiini

9- Buhari, Megâzî, 83; Müslim, Selam, 50,51; Ebû Dâvûd Tıb 19; İbn Mace, Tıb,38

görüp, onları sıradan insanlar gibi mütâlaa etmemek; ve öyle görüp değerlendirmek isteyenlere de ikna edici cevaplar hazırlamak.

İkincisi: Günümüzde, peygamberliğe ait vazifeyi temsil etme durumunda olanların nasıl bir yol ve sistem takip etmeleri gerektiğini işaret etmek.

Mes'eleyi hangi yönüyle ele alırsak alalım mevzûun ehemmiyetinin çapı değişmeyecektir. Onun için biz de, sıralamada herhangi bir tercih yapmadan mevzu ile alâkalı düşüncelerimizi birkaç madde halinde takdim etmeye çalışacağız:

1. Kulluk

Peygamberin gönderiliş gayesi, insanın yaratılış gayesiyle aynı noktada birleşir. O da Allah'a kul olma çizgisidir.

Cenâb-ı Hakk, Kur'ân-ı Kerîm'de : وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk yapsınlar diye yarattım"** (Zâriyât, 51/56) buyurarak bu hususa işaret etmektedir.

Demek oluyor ki, bizim esas yaratılış gayemiz Allah (cc)'ı bilip tanımak ve O'na layıkıyla kul olmaktır. Yoksa, yeme-içme, mal ve mülk kazanma veya dünya buudlu ev-bark sahibi olma değildir. Gerçi bunlar da bizim için fıtrî ihtiyaçlardır. Ancak yaratılışımızın gayesi değillerdir. İşte peygamberler bize, bu sırlı yolu göstermek için gelmişlerdir.

Âyette: ﴿وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا نُوحِي اِلَيْهِ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ **"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona; 'Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım"** (Enbiya, 21/25) denilerek bu hususa işaret edilmiştir.

Diğer bir âyette de :

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ﴾

"Andolsun Biz, 'Allah'a kulluk edin, tâğuttan sakının' diye her millete bir peygamber gönderdik. Allah o insanlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı için de sapıklık hak oldu. Öyleyse yeryüzünde gezin de görün. Hakk'ı yalanlayanların sonu nasıl olmuş?" (Nahl, 16/36) denilerek, yine peygamberlerin gönderiliş gayesi putlardan sakınıp, Allah'a kul olma yolunda insanlara önderlik yapma hikmetine bağlanmıştır.

Efendimiz'in Farkı

Efendimiz'in durumu ise daha farklıdır. O bütün âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olmakla, hem insanları hem de cinleri kulluk yoluna iletmekle vazifelidir. *Abdullah b. Mes'ud* (ra) başından geçen bir hâdiseyi şöyle nakleder:

"Efendimiz ile beraber bir yere gittik. Benim etrafıma bir çizgi çizerek, 'sen buradan ayrılma' dedi ve kendisi benden uzaklaştı. Daha sonra gürültüler duymaya başladım. Allah Resûlü'ne bir şey mi oldu diye ciddi endişe içindeydim. Fakat, bana buradan ayrılma, dediği için de yerimden kımıldayamıyordum. Bir müddet sonra Allah Resûlü döndü. Duyduğum gürültünün sebebini sordum ve: Ya Resûlallah! O tarrakalar koparan gürültü neydi? dedim. Cevaben: 'Cin taifesi bana iman edip biatta bulundular. Sonra aralarında münakaşa başladı. İnananlarla, inanmayanlar birbirlerine tutuştular. İşte duyduğun gürültü bu idi. Ve ayrıca bana vefatım haber verildi' dedi."[10]

Allah Resûlü, son ifadeleriyle şunu haber veriyordu. Benim gönderiliş gayem insanlara ve cinlere hidayete giden yolu açmaktır. Bugün artık cinler de bana iman ve itaat ettiklerine göre, dünyada kalmamın bir ma'nası yok, demektir. Öyleyse, bundan böyle artık dünyadan ayrılıp gitsem olabilir...

O böyle düşünüyor ve ifadeleri arasında risâletin gaye ve hedefine ait sırlar veriyordu. Aslında O, bizlere de dünya ile ukbâyı tercih mevzuunda şöyle bir duâ tâlim buyurmuştu: اَللّٰهُمَّ اَحْيِنِى مَا كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِى وَتَوَفَّنِى اِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي "Allahım hayat benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat. Vefat benim için daha hayırlı olduğu zaman da ruhumu al ve beni vefat ettir."[11]

2.Tebliğ

Peygamberlerin gönderiliş gayelerinden bir diğeri ise, dini tebliğdir. Eğer onlar gelmeseydi bizler, ibadete ait mes'eleleri bilemez, emir ve nehiyleri hiçbir zaman alamaz ve mükellefiyetlerimizi kavrayamazdık. Namaz, oruç, zekat, hac nedir? İçki, kumar, zina, ihtikâr ve faiz gibi muharremâtın durumu nasıldır? Kat'iyen bilemezdik. Evet, bütün bunları ve bunlara benzer birçok mes'eleleri peygamberler vasıtasıyla öğrenmiş

10- Taberi, Cami'ul-Beyan, 24/33 vd; Müsned, 1/449.

11- Buhari, Merdâ, 19; Müslim, Zikr, 10.

bulunuyoruz. Buna kısaca "risalet vazifesi" de diyoruz ki, bütün peygamberler aynı mesajlarla gelmiş ve teferruatta farklılık olsa bile ana mes'elelerde hep aynı şeyleri söylemişlerdir.(12)

İşte, nebîlere ait bu umumi gaye ve vazife Kur'ân'da şöyle dile getirilir:

﴿اَلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا﴾

"Onlar (peygamberler) ki, Allah'ın gönderdiklerini tebliğ ederler, O'ndan korkarlar ve Allah'tan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah yeter" (Âhzab, 33/39).

Evet işte, onlar, böyle bir gayeyi tahakkuk ettirmek için gelmişlerdir. Bu mevzûda karşılarına dikilen engel, kim ve ne olursa olsun onlara zerre kadar tesir etmez.. onlar korku nedir bilmezler. Çünkü her zaman Allah (cc)'dan korkmaktadırlar.

Ve, bu mevzuda, Efendimiz'e şöyle seslenilir :

﴿يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ
وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾

"Ey Resûl! Rabb'inden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez" (Mâide, 5/67).

Yani, eğer sen vazifende kusur edersen, bu senin gönderiliş gayen olan bir vazifede, yani risalet vazifesinde kusur etmen sayılır ki, bu da sadece senin ferdî hayatını ilgilendiren bir kusur değildir; belki bütün insanların ferdî ve içtimâî hayatlarını alâkadar eden bir mes'eledir. Çünkü senin vazifen bütün insanlığı aydınlatmaktır. Şayet sen bu vazifeyi aksatırsan, bütün insanlık karanlıkta kalacaktır.. aslında O, gönderildiği vazifenin şuurundaydı. Zaten öyle olmasaydı, öyle bir vazife ile gönderilmesi plânlanmaz.. ve takdir buyurulmazdı.

Allah Rasûlü'nde Tebliğ

Allah Resûlü'nün, bu ulvî vazifeyi yüklendikten sonraki bütün hayatı dini tebliğle geçti. O, kapı kapı dolaşıyor ve mesajını kendilerine tebliğde bulunabileceği âşina sima ve gönüller arıyordu.

12- اَلْاَنْبِيَاءُ اِخْوَةٌ لِعَلَّاتٍ اُمَّهَاتُهُمْ شَتّٰى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ "Peygamberler baba bir kardeşlerdir. Anneleri ise muhteliftir. Dinleri birdir" Yani, peygamberler dinin esasında (tevhid) ittifak halindedirler. Teferruatta ise birbirinden farklı şeyler getirmişlerdir. (Buhari, Enbiya, 48; Müslim, Fezâil, 145).

Karşı cephenin infiâli evvela, ilgisizlik ve boykot şeklinde oldu. Daha sonra istihzâ ve alayla devam etti. Son sahada ise işkencenin her çeşidiyle sürüp gitti. Geçeceği yollara dikenler serpiliyor, namaz kılarken başına işkembe konuyor ve kendisine her türlü hakaret reva görülüyordu. Ne var ki, Allah Resûlü bunların hiçbiriyle yılmadı ve usanmadı. Çünkü O'nun dünyaya geliş gayesi buydu. Can alıcı hasımları dahil herkese defaatla uğradı. Ve İlâhî mesajı sundu. Evet, Ebu Cehil ve Ebu Leheb gibi din ve iman düşmanlarına bile kimbilir kaç defa gitti, hak ve hakikatı anlattı..! O panayırları dolaşıyor, bir kişinin hidâyetine vesile olabilmek için çadır çadır geziyor; gittiği her kapı yüzüne kapanıyor; fakat O bir başka sefer yine aynı kapıya varıyor, aynı şeyleri tekrar ediyordu.. Mekke'den ümit kesilince Taif'e gitti.. Taif mesîrelik bir yerdir. Rahat ve rehavetin şımarttığı Taifliler, Mekkelilerden daha baskın çıktı. Bütün sefih ve ayak takımı toplanıp Resûlü Ekrem'i; evet O, meleklerin dahi yüzüne bakmaya kıyamadığı güneşler güneşini taşlayarak Taif'ten kovdular. Allah Resûlü'nün yanında, evladım deyip bağrına bastığı Zeyd b. Hârise vardı. Zeyd, gelen taşlara vücudunu siper ederek, Efendiler Efendisini korumaya çalıştı ama, yine de mübarek vücuduna isabet eden taşlar her yanını kanlar içinde bıraktı.

Bu müsamahasız atmosferden sıyrılıp bir ağacın altına iltica etmişlerdi ki, birdenbire Cibrîl-i Emin beliriverdi. Ve eğer izin verilirse, çevredeki bir dağı, bu azgın insanların başına geçirebileceğini teklif etti. Allah Resûlü çok rencide olduğu bu dakikalarda bile, onun gibi düşünmüyor ve "hayır " diyordu. Evet O, çok ileride bile olsa, eğer bunlardan bazıları îmana uyanacaksa, belalara karşı "hayır!" diyordu...

Ve, sonra ellerini açıp Rabb'ine niyazda bulundu:

اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ اَشْكُو ضَعْفَ قُوَّتِى وَهَوَانِى عَلَى النَّاسِ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. اَنْتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِينَ
وَاَنْتَ رَبِّى اِلَى مَنْ تَكِلُنِى اِلَى بَعِيدٍ يَتَجَهَّمُنِى اَمْ اِلَى عَدُوٍّ مَلَّكْتَهُ اَمْرِى اِنْ لَمْ يَكُنْ بِكَ غَضَبٌ
عَلَىَّ فَلَا اُبَالِى وَلٰكِنْ عَافِيَتُكَ هِىَ اَوْسَعُ لِى. اَعُوذُ بِنُورِ وَجْهِكَ الَّذِى اَشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَاتُ
وَصَلُحَ عَلَيْهِ اَمْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مِنْ اَنْ تُنْزِلَ بِى غَضَبَكَ اَوْ تُحِلَّ عَلَىَّ سَخَطَكَ لَكَ الْعُتْبٰى حَتّٰى
تَرْضٰى، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِكَ.

"Allahım, güçsüzlüğümü, za'fımı ve insanlar nazarında hakir görülmemi Sana şikayet ediyorum. Ya Erhamerrahimîn! Sen hor ve hakir görülen bîçarelerin Rabbisin. Benim de Rabbimsin.. beni kime bırakıyorsun? Kötü sözlü, kötü yüzlü uzak kimselere mi, yoksa işime müdahil düş-

mana mı? Eğer bana karşı gazabın yoksa, çektiğim mihnetlere, belâlara hiç aldırmam. Ancak afiyetin arzu edilecek şekilde daha ferah-feza, daha geniştir. İlâhî, gazabına giriftâr yahud hoşnutsuzluğuna dûçâr olmaktan, Senin o zulmetleri parıl parıl parlatan dünya ve ahiret işlerinin medâr-ı salâhı Nûr-u Vechine sığınırım. İlâhî, Sen razı olasıya kadar Senin affını muntazırım! İlâhî, bütün havl ve kuvvet sadece Senin elindedir."

O böyle duâ ederken, yanlarına sessizce biri yaklaşır ve bir tabağa koyduğu üzüm salkımını Allah Resûlü'nün önüne uzatır ve "buyurun, bundan yiyin" der. İki Cihan Serveri elini tabağa uzatırken, Allah'ın adıyla manasına "Bismillah" der. Üzümü ikram eden "Addâs" ismindeki köle için bu, beklenmedik bir hâdisedir. Hayretle sorar: "Sen kimsin?" Allah Resûlü cevap verir: "Son peygamber ve son nebîyim!" Addâs üzerine abanır ve öpmeye başlar.. senelerce gökte aradığını şimdi yerde, hem de hiç beklemediği bir anda karşısında bulmuştur.. ve îman eder.[13]

Eğer bu son hâdise de olmasaydı, o Taif'ten çok mahzun dönecekti. Bu hüznü, kendisine yapılanlardan değildi; hüznü, bir tek insana dahi birşey anlatamamasındandı. Halbuki şimdi sevinçten uçuyordu. Çünkü Addâs O'nun eliyle hidayete ermişti.

Evet, tabiri caizse O, nebîlerin üveyki idi. Hiç durmadan her yerde hakikata aşina, temiz gönül ve çehreler arıyor, bulunca da onun gönlüne giriyor ve ona ruhunun ilhamlarını fısıldıyordu. Böylece, çevresindeki nurdan hâle ve halka her gün daha da genişliyor ve o genişledikçe de küfür çıldırıyordu.

Bugün, cihanın şarkında, garbında İslâmî tekevvüne karşı küfrün hezeyanlar içinde çıldırması gibi, o devirde de Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın etrafındaki halkaların genişlemesi, küfrü işte böyle çıldırtıyordu...

Bu çılgınlık onları öyle saplantıya sevketti ki, gün geldi gökteki Güneş'i üflemekle söndürmeye yeltenir gibi, toptan bu İlâhî meş'aleyi söndürmeye kalktılar. Heyhât..! Güneş sadece bizim için bir teşbih ve benzetme vasıtamız.. yoksa O'nun getirdiği nur Güneş'e fer verecek mahiyettedir. Çünkü o nur Allah (cc)'ın nurudur. Âyet onların bu gülünç durumunu şöyle tasvir etmektedir: ﴿يريدون ان يطفؤا نور الله بافواههم ويأبى الله الا ان يتم نوره ولو كره الكافرون﴾ **"Onlar Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istiyorlar. Kâfirler hoşlanmasalar da, Allah nurunu tamamlamaktan başka birşey murâd etmemektedir"** (Tevbe, 9/32).

13– İbn Hişam, Sire, 2/60-63; İbn-i Kesir, el-Bidaye, 3/166... vd.; Buhari, Bed'ül-Halk, 7; Müslim, Cihad, 111.

O, yirminci asırda da bir meş'ale yaktı ve içimize âdetâ kıvılcım saçtı.. binler-yüz binler O'nun yoluna baş koydu ve O'nun da'vâsını yüceltme istikametinde hizmete koyuldu. Demek Cenâb-ı Hakk, yeniden bir Muhammedî hâle, bir nur halkası ve yeniden bir altın zincir vücuda getirmeyi murâd buyurmuş ki, bunu ne küfrün gayzı, şiddeti, hiddeti ne de şeytan ordularının tehâcumu durduramıyor.. evet ihlâsla saçılmış bu tohumlar bugün olmasa da yarın mutlaka neşv ü nemâ bulacak ve Allah Resûlü'nün neşrettiği nur hiçbir zaman sönmeyecektir.

Mekke artık, Allah Resûlü'nü barındıramayınca O da Medine'ye hicret etti. Orada nurunu yaymaya devam edecekti. Orada da Yahudi ve münafıklarla uğraşacak, küfre karşı muharebeler düzenleyip bizzat ordunun başında bulunacak, harp meydanlarında, dişi kırılacak, yüzü yarılacak.. aç ve susuz kalacak.. çok defa karnına taş bağlayıp öyle dolaşacak, ama hep yoluna devam edecek.. ve etti de. Evet O, tebliğ vazifesinden bir an dahi dur olmadı. Dinin en küçük mes'elesine kadar herşeyi izah etti, anlattı, tebliğde bulundu. Medine'de ikamet buyurduğu veya devletlerle kapıştığı devirlerde dahi fertleri irşad etmeyi asla ihmal etmedi: Bir bedevi gelip de o güne kadar yüzlerce defa tekrar ettiği bir mes'eleyi O'na sorsaydı hiçbir isteksizlik emâresi göstermeden, hep aynı şevk ve aynı iştiyakla cevap verirdi.

Tebliğ, insanları doğru yola, sırât-ı müstakîme sevketmek demektir. Ve esasen bu, bütün nebîlerin ve Nebîler Sultanı'nın da geliş gayesidir. O sırât-ı müstakîm ki, her mü'min onu çok iyi bilmektedir ve bilmelidir de. Evet biz, günde en az kırk defa namazlarımızda, Rabb'imizden bizi sırât-ı müstakîme hidayet etmesini diliyoruz. Yani, nebîlerin, sıddîklerin, şehidlerin geçtiği yoldan geçmeyi ve onların maksûda erdikleri gibi maksuda ermeyi talep ediyoruz. O geniş bir yoldur ve herkesin o yoldan belli bir nasibi vardır. Çünkü son gelen Nebî, âyetin ifadesiyle, bütün âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.

Ayrıca O, şâhid, mübeşşîr ve nezîrdir ki, aşağıdaki âyet bunu ifade etmektedir : ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِىُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً﴾ **"Ey Nebî! Biz seni hakîkaten bir şahid, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik"** (Ahzâb, 33/45).

Efendimiz, yirmi üç sene, peygamberlik gibi çok ağır bir sorumluluk taşımış ve hiçbir da'vâ adamına nasip olmayacak şekilde de mükellefiyetlerini yerine getirmiş müstesna bir insandı.. ve işte O, bu ruh ve şuurla hergün biraz daha mübarek sona doğru yaklaşıyordu:

Veda haccındaydı -Zaten hayatında bir kere hacc yapmıştı- Umreyle haccı birleştirdiği için biz buna Hacc-ı Ekber de diyoruz.[14] İşte bu son haccında, Allah Resûlü son bir kere daha devesine bindi ve söylemesi gereken herşeyi söyleyip bitirmeye çalıştı. Evet, kan da'vâlarından kadın haklarına, ondan da faize, kavim ve kabîle aralarındaki münasebetlere kadar herşeyi anlattı. Daha sonra da cemaatına أَلاَ هَلْ بَلَّغْتُ "Dikkat edin tebliğ ettim mi?" diye sordu. Her defasında cemaatından: "Evet, tebliğ ettin" karşılığını alınca da, Cenâb-ı Hakk'ı şahid tutarak: اَللّٰهُمَّ اشْهَدْ! "Allahım, şahit ol!" buyurdu.[15]

O bihakkın vazifesini yapmıştı. Onun için de vicdanen rahat, kalben huzur içindeydi ve adım adım Rabb'ine gitmeye hazırlanıyordu. Zaten O, bir murâkebe insanıydı ve en hassaslardan daha hassastı. Dolayısıyla da bütün hayatını böyle bir hazırlık içinde geçirmiş ve kendi kendine: Acaba Rabb'imin beni gönderdiği asıl gayeye uygun yaşayabildim mi? diyordu.

3. Güzel Örnek

Peygamberlerin gönderiliş gayesi olarak söyleyebileceğimiz diğer bir husus da, onların ümmetlerine güzel birer örnek olma keyfiyetleridir.

Allah (cc),Kur'ân-ı Kerîm'de: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَيهُمُ اقْتَدِهْ﴾ **"İşte onlar Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy!"** demektedir (En'âm, 6/90).

Düşünmeli ki Efendimiz'e dahi, kendinden evvel geçmiş peygamberler isim isim sayıldıktan sonra onlara uyması söylenmektedir. Zaten bizlere de Kur'ân-ı Kerîm şöyle seslenir:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللهَ كَثِيرًا﴾

"And olsun, size, Allah'ı ve ahiret gününü umanlara ve Allah'ı çokça zikredenlere Allah'ın Resûlü'nde güzel bir örnek vardır" (Ahzâb, 33/21).

Peygamberler bizler için bir önder ve imamdır. Namazda imama uyduğumuz gibi, hayatın her bölümünde de O'na iktidâ ederiz. Zira bizler için gerçek hayatı O ve diğer nebîler temsil etmişlerdir. İslâm'ın ilk devrini idrak edenler Allah Resûlü'ne milimi milimine iktidâ etmişlerdi. O'nun için de hem onlar hem de onlardan sonrakiler, İki Cihan Serve-

14- Hacc-ı Ekber: Umre ile haccın beraber yapılmasıdır. Halk arasında yanlış olarak Arafat'ın cumaya denk gelmesine denir ki, doğru değildir.

15- İbn Mace, Menasik, 84; Ebu Davud, Menasık, 56.

ri'nin dilinde şöyle ifade edilme bahtiyarlığına ermişlerdi. Evet, Allah Resûlü buyurur:

"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek; insanlardan bir cemaat gazâ edecekler ve kendilerine:

-İçinizde Resûlullah'ı gören var mı? denilecek. Onlar da:

-Evet! cevabını verecekler. Bunun üzerine kendilerine fetih müyesser kılınacak. Sonra insanlardan diğer bir cemaat gazâ edecek, kendilerine:

-İçinizde Resûlullah'a sahâbelik etmiş bir kimseyi gören var mı? denilecek,

-Evet! diyecekler. Yine kendilerine fetih müyesser kılınacak. Sonra insanlardan bir cemaat daha gazâ edecek ve kendilerine:

-İçinizde Resûlullah'a sahâbelik edenleri görenlere arkadaş olan var mı? denilecek. Onlar da:

-Evet! cevabını verecekler; onlara da kale kapıları açılacak ve fetih müyesser olacaktır."(16)

Yine bir hadîslerinde Efendimiz (sav):

خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ

"İnsanların en hayırlısı benimle aynı çağı paylaşanlardır. Sonra onların peşinden gelenler, daha sonra da onların peşinden gelenlerdir" buyurarak kendisine yakın olan devirlerin fâziletine işaret etmektedir. Çünkü onlar, hayatlarını, duygularını, düşüncelerini Allah Resûlü'nün hayatına, duygusuna, düşüncesine benzetmede çok hassas davranıyorlardı. Aslında, Allah'ın (cc) model ve misâl olarak seçtiği bu insana benzemek gaye olmalıydı ve oldu da.

Evet, sahâbe, tabiîn ve tebe-i tabiîn hazerâtı, bu mevzuda hassaslardan çok daha hassasdı. Ve onlar bu yönleriyle diğer asırlarda yaşayan insanlardan daha da hayırlıdırlar. *Hz. Mesih:* "Kudsîlerin bayrakları ellerindedir" diyordu. "Kudsîler" sözüyle Efendimiz'in ümmetini kasdediyordu. Ve bu büyük bir tebcildi. Zayıf da olsa, bir hadîste de Allah Resûlü: عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ "Benim ümmetimin ulemâsı, Benî İsrail'in peygamberleri gibidir" buyurmaktadır.(17) Evet, onlar Efendimiz'e iktidâda öyle bir çizgiye ulaşmışlardı ki, onun az ötesinde nübüvvet sınırları başlıyordu.

İşte, kulluk kapısından girerken kapının sövelerini de söküp içeriye gi-

16- Buhârî, Fezailu'l-Ashâb, 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe, 208-209.

17- Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, 2/83.

ren Ömer (ra) bunun en çarpıcı örneğidir! O, Peygamberi kendisine tam bir rehber ve önder olarak kabul etmiş, yaşadığı hayatı bütünüyle O'na benzetmiş; O'nun hayat tarzıyla bezenmiş eşsiz bir insandı. Roma'nın, Bizans'ın kapıları ona ardına kadar açılıp, ülkeler ve hükümdarlar kendisine bende olmayı kabul ederken dahi, onun hayat düzeninde zerre kadar değişiklik olmamıştı. Kudüs -ki, bugün mahzundur, mükedderdir, esirdir ve İslâm Âlemi'nin alnında siyah bir lekedir- onun devrinde fethedilmişti. Fi'len askerî hakimiyet gerçekleştiği halde bir süre papazlar, şehrin anahtarlarını vermemekte diretir ve: "Aranızda, bu şehrin anahtarlarını teslim alacak şahsın şemailini göremiyoruz, onun için de anahtarları veremiyoruz" derler... Durum kendisine haber verilince, Koca Halife yola çıkar.. Kendine ait devesi olmadığı için de Beytülmâl'den aldığı ödünç bir deveye, kölesiyle beraber nöbetleşe binerek tâ Kudüs'e gider. Kaderin cilvesi, şehre girileceği zaman sıra köleye gelir.. halife deveden iner, kölenin bütün ısrarlarına rağmen onu deveye bindirir ve kendisi deveyi yederek şehre girer...

Manzarayı görenler, mumlar gibi erirler ve: "İşte kitaplarımızda şemâili zikredilen adam" der, anahtarları ona teslim ederler.

O büyük Ömer, ateşgede İranlının vurduğu hançer darbeleriyle yaralanmış ve koma halinde upuzun yatıyordu. Yediği-içtiği dışarıya çıkıyor; ne bir ses veriyor ne de seslere alâka duyuyordu. Hizmetçisi gelip, yemek veya su isteyip istemediğini sorunca, ya cevapsız bırakıyor ya da sadece gözleriyle "hayır" deyip geçiştiriyordu. Fakat "Ey mü'minlerin emîri! Namaz" denince, "ha işte kalkıyorum. Namazı terkedenin İslâm'dan nasibi yoktur" deyip yaralarından kan aka aka namazını kılıyordu.[18]

Böyle yapıyordu; zira, bütün bunları Efendisinden böyle görmüştü. O'na iktidâ ve ittibâ edecek ve arkadan gelenlere de örnek olacaktı. Evet, Peygamber'in gönderiliş gayelerinden biri de ümmetine örnek olmaktı..

4.Dünya-Ukbâ Muvazenesini Temin

Peygamberler dünya ve ukbâ muvâzenesini kurmak için gelmişlerdir.

Onların getirdiği muvâzene ile insanoğlu ifrat ve tefritten kurtulacak ve istikameti bulacaktır. Evet, ne papazlar ve ruhbanlar gibi bütün bütün dünyayı terkedip manastırlara çekilme, ne de herşeyiyle dünyaya dalıp ona kul-köle olma değil; sürekli orta yolu bulma ve yaşama ki, bu da ancak vahyin aydınlık dünyasında elde edilebilecek bir mazhariyettir. Yoksa akıl ve vicdanla böyle bir denge kurulamaz; hele mücerred ilim asla insanı bu seviyeye yükseltemez.

18– İbn Sâd, Tabakât, 3/350; Heysemi, Mecmau'z-Zevâid, 1/295.

Kur'ân-ı Kerîm bu dengeyi şu şekilde anlatır :

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَيٰكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾

"Allah'ın sana verdikleri ile ahiret yurdunun peşinde ol, dünyadan da nasibini unutma! Allah'ın sana ihsanda bulunduğu gibi sen de ihsanda bulun; yeryüzünde fesad peşinde olma. Şüphesiz ki Allah bozguncuları sevmez" (Kasas, 28/77).

Bu İlâhî dengenin bir tarafında, ﴿وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾ **"Rabbinin nimetlerini anlat da anlat"** (Duha, 93/11) hakikatının anlattığı kefe, diğer tarafında da ﴿ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾ **"Sonra kasem olsun, o gün bü-tün nimetlerden sorulacaksınız"** (Tekasür, 102/8) âyetinin ikaz dolu ifadesiyle anlattığı kefe vardır. Ve, işte muvâzene bu ölçüler içinde korunacaktır..!

Hz. Ebu Bekir, bütün servetini Allah için harcamış ve bitirmişti. Zira sıddîkiyet bunu gerektiriyordu. Halifeliği döneminde kendisine bir bardak soğuk su verildi, içti ve ardından da hıçkıra hıçkıra ağladı. Hatta, etrafındakileri de ağlattı. O, ağlamayı kesti ama etrafındakiler hâlâ ağlıyorlardı.. ihtimal bir süre de onların ağlamalarına ağladı.. sonra yüzünü sildi ve kendine geldi. "Seni bu derece ağlatan neydi Ya Eba Bekr?" dediler. Cevap verdi: "Bir gün Allah Resûlü (sav) ile beraberken, eliyle bir şeyleri itiyor gibiydi. Ve sanki: 'Benden uzak dur, benden uzak dur' diyordu. Sordum Ya Resûlallah! Birşeyleri uzaklaştırıyorsun ama ben kimseyi göremiyorum. Buyurdular ki: "Dünya, içindeki bütün debdebesiyle karşımda temessül etti, bana kendini kabul ettirmek istedi; ben de ona (benden uzak dur) dedim. O da bir kıyıya çekilirken; 'Vallahi sen benden kurtulsan da, senden sonrakiler benim elimden kurtulamayacaklar' dedi." buyurdular. İşte bu bir bardak su ile dünya bana kendini kabul ettirdi endişesiyle ağladım."

Evet, o ve onun gibiler, her türlü ferah-feza bir hayat sürebilme imkânlarına rağmen, hep muvazene içinde bir hayat yaşamışlardı.. zira, Mukteda-ı Küll, Rehber-i Ekmel de öyle yaşamıştı.(19)

5. İtiraz Kapısını Kapatmak

Peygamberler insanların ahirette, Cenâb-ı Hakk'a karşı herhangi bir itiraza hakları kalmasın diye gönderilmişlerdir.

Bir âyet bu hususu şöyle anlatır : ﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ

19– Müslim, Eşribe, 140; Ebu Nuaym, Hilye, 1/30.

﴿عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزاً حَكِيماً﴾ **"Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler (gönderdik) ki insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah Azîzdir, Hakîmdir."** (Nisa, 4/165).

Peygamberlerin dışındaki liderler, kitleleri sürekli inandıramamışlar, inandırmış olsalar bile, mesaj ve teklifleri lahutî destekten yoksun olduğu için, sundukları hiçbir mesaj, söyledikleri hiçbir söz ve sergiledikleri hiçbir davranışla beşerîliği aşamamış ve zamanla da çevreleri, hazan vurmuş yapraklar gibi dağılıp gitmiştir.

Halbuki peygamberlerin liderlikleri böyle değildir. Daha önce de söylediğimiz gibi, onlar, ısmarlama insanlardır. Onlar tâ rahm-i mâderde peygamberdirler. Yaşayışları bir mûsikî, konuşmaları da âdeta bir şiir gibi ahenklidir. Onlar konuşurken, varlık, bütünüyle kulak kesilir ve onları dinler. Evet, onların gelişleriyle nice hâdiseler seyirlerini değiştirir ve nice gönüller onlara tâbi olur. Kâinatta cârî kanunlar, bazen onlar hatırına işlemez olur, bazen de onların isteği ile mecrâ değiştirirler...

Nebîler Sultanı'na bir kere bakıverin! Taş, ağaç, toprak ve çeşit çeşit hayvanlar, her biri âdeta kendi nev'i hesabına O'nunla münasebete geçmiş ve O'nun nübüvvetini tasdik ediyor gibi bir durum sergilemiş. Busayrî'nin de dediği gibi جائت لدعوته الأشجار ساجدة "Ağaç O'na koşarak geliyor ve lisân-ı mahsusuyla; Sen Allah'ın resûlüsün" diyordu.[20]

Çünkü eşya O'nun gelişiyle mana kazanmış ve varlık kaos olmaktan çıkmıştı.. O, Kur'ân'ın diliyle **"O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihini anlamazsınız"** (İsra, 17/44) diyor ve âdetâ her varlığa can ve hayat üflüyordu.

Bizler öğrendiğimiz herşeyi O'ndan öğrendik ve eşya O'nunla hikmet tahtına oturdu.[21] Tabii bu arada insan da, abes ve başıboş olmadığının idrakına vardı.[22]

20– Bkz. Müslim, Zühd, 74; Müsned,1/223; İbn Kesir, el-Bidâye, 6/135 vd.

21– ﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ **"Nitekim kendi içinizde, size ayetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size kitab ve hikmeti ve size bilmediklerinizi öğreten bir Elçi gönderdik"** (Bakara 2/151. Ayrıca bkz. Bakara, 2/129; Âl-i İmran 3/164, Cum'a 62/2; Müsned, 1/202 (Hz.Cafer ile Necâşî arasında geçen konuşma)

22– Şu ayetler bu mevzuyu ne güzel anlatmaktadır: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى﴾ **"İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanır?"** (Kıyamet 75/36). ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثاً وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ **"Bizim sizi boş yere, bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı ve sizin bize döndü-rülüp getirilmeyeceğinizi mi sandınız?"** (Mü'minun, 23/115)

Her peygamber insanları inandırmak ve inanmayanların da bahanelerine meydan vermemek için bir kısım mu'cizelerle gelmiştir. Efendiler Efendisi ise, bütün peygamberlere ait mu'cizelerin hepsini getirmiş ve mukteda-i küll olduğunu göstermiştir. Evet, her ümmet kendi peygamberine ait nice mu'cizeleri ya bizzat gördü veya dinledi. Bizler de, Allah Resûlü'ne ait binlerce mu'cize dinledik. Ve Kur'ân gibi ebedî bir mu'cizeyi de her zaman görmekteyiz. Artık bundan böyle kimsenin itiraza hakkı yoktur. Allah (cc), inanmamızı istediği hakîkatları her zaman desteklediği peygamberiyle gayet açık ve vâzıh bir şekilde gözler önüne sermiştir. Zaten bu da, onların gönderiliş gayelerinden biridir. Ayrıca önemli bir nokta da Cenâb-ı Hakk, **"Biz peygamber göndermedikçe azab edici değiliz"** (İsra, 17/15) manasına وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولاً buyurmaktadır. Demek ki peygamberler gönderildiği için mizan ve terazi kurulacak ve kimsenin mazeretine bakılmadan herkesin hesabı sorulacaktır.[23]

23– M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur 1/5568

BİRİNCİ BAB

PEYGAMBERİMİZ (A.S.M.)'E MAHSUS HÜKÜMLER

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN İSMİ VE NESEBİ

5525 ١- ذكر البخاري رحمه الله في باب مبعثه ﷺ فقال: [هو محمد رسول الله ﷺ ابن عبدالله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصي ابن كلاب بن مرة بن كعب بن لؤي بن غالب بن فهر بن مالك بن النضر بن كنانة بن خزيمة بن مدركة بن إلياس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان].

1. (5525)- *Buhârî* merhum *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bi'setine (peygamber olarak gönderilişine) tahsis ettiği babta der ki: "O, Allah'ın elçisi Muhammed İbnu Abdillah İbni Abdilmuttalib İbnu Haşim İbni Abdi Menaf İbnu Kusayy, İbni Kilab İbni Mürre İbni Ka'b İbni Lüeyy İbni Galib İbni Fihr İbni Malik İbni'n-Nadr İbni Kinane İbni Huzeyme İbni Müdrike İbni İlyas İbni Mudar İbni Nizar İbni Maadd İbni Adnan'dır." [Buhârî, Menakıbu'l-Ensâr 28.]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın babasından sonra yirmi tane ceddi sayılmaktadır. Yine Buhârî, tarihinde Resulullah'ın Adnan'dan sonra Hz. İbrahim'e kadar uzanan yedi ceddini daha sayar. *Hz. İbrahim'den Hz. Adem*'e kadar uzanan ecdad isimlerini serdeden rivayetler de mevcuttur. Adnan'a kadar olan isimlerde ihtilaf yoksa da Adnan'dan *Hz. İbrahim* aleyhisselam'a, Hz. İbrahim'den Hz. Adem aleyhiselam'a kadar olan isimlerde ihtilaf vardır. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'dan gelen bir rivayette, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* nesebini saydığı zaman Maadd İbnu Adnan'dan ileri geçmez, orada dururmuş.

5526 ٢- وعن واثلة بن الأسقع رضي الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: إن الله اصطفى

كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى قُرَيْشاً مِنْ كِنَانَةَ، وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ]. أخرجه مسلم.

2. (5526)- *Vaile İbnu'l-Eska'* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teala hazretleri, İsmail'in evlatları arasından Kinane'yi seçti, Kinane'den Kureyş'i seçti, Kureyş'ten Benî Haşim'i seçti. Benî Haşim'den de beni seçti." [Müslim, Fezail 1, (2276).]

5527 ٣- وعن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللّهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: لِي خَمْسَةُ أَسْمَاءٍ: أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا أَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللّهُ بِيَ الْكُفْرَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِي، وَأَنَا الْعَاقِبُ، وَالْعَاقِبُ الَّذِى لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ]. أخرجه الثلاثة، وانتهى حديث مالك الى قوله: وأنا العاقب. وأخرجه الترمذي الى قوله: ليس بَعْدَهُ نبيٌّ.

قوله: «يُحْشَرُ النَّاسُ على قَدَمِي» أي على أثري، وقيل على عهدي وزماني.

3. (5527)- *Cübeyr İbnu Mut'im* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Benim beş ismim var: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Allah'ın benimle küfrü mahvedeceği el-Mâhî (mahvedici)yim. Ben Hâşir (toplayıcı)yım, insanlar benim arkamda haşredilecektir. Ben Âkıb (sondan gelen)im, benden sonra peygamber gelmeyecektir." [Buhârî, Menakıb 17, Tefsir, Saff 1; Müslim, Fezail 125, (2354); Muvatta Esmau'n-Nebi 1, (2, 1004); Tirmizî, Edeb 67, (2842).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, Cenab-ı Hakk'ın kendisine lutfettiği mümtaz yönlerini gösteren isimlere sahip olduğunu belirtmektedir.

Muhammed ve *Ahmed* en meşhur isimleridir. Muhammed ismi, Ahmed'den daha meşhurdur. Kur'an'da mükerreren geçer (Al-i İmran 144, Ahzab 40, Muhammed 2, Feth 29). Ahmed ismi Kur'an'da Hz. İsa'nın sözünü hikâye zımnında geçer (Saff 6).

★ Muhammed, tef'il babından mübalağa ifade eder. Hamd kökünden gelir. Mahmud yani övülmüş demektir. Mübalağa sigasındandır. Çokça övülmüş demek olur. Tekrar tekrar övülmüş manasına geldiği gibi, kendisinde mahmud sıfatlar kemale ermiş manasına da gelir.

★ *Ahmed* ef'al-i tafdil sigasından olup, Ahmedu'l-hamidîn, hamdedenlerin en çok hamdedeni manasına gelir. Resulullah'ın Ahmed diye isimlenmesinin sebebi şudur: Buhârî'de geldiğine göre Resulullah'a makam-ı Mahmud'dan Allah Teala hazretleri öyle hamdler ve öyle güzel senalar açıp ilham edecektir ki, böylesi daha önce kimseye açılmamıştır. Resulullah bu hususi hamdlerle Rabb Teala'yı hiç kimseye nasib olmayan tarzda hamdedecektir.

Bu hususta yapılan diğer bir açıklamaya göre: Bütün peygamberler hammad yani çok hamdeden insanlardır, ama Resulullah onlar arasında ahmed yani hepsinden çok hamdedendir, hamd sıfatında hepsinden büyüktür, bu sebeple Ahmed denmiştir.

Kadı İyaz der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Muhammed olmazdan önce Ahmed'di. Çünkü, Kütüb-ü Salifede (Tevrat.. İncil'de) Ahmed diye, daha dünyaya gelmeden tesmiye edildi. Halbuki Muhammed diye tesmiye Kur'an'da vaki olmuştur. Bu da, onun Rabbini, insanlar onu övmezden önce övmüş olmasından ileri gelir. Ahirette de, Rabbine hamd edecek, Allah da onun şefaatini kabul buyuracak, bundan sonra insanlar ona hamdedecektir. O, Hamd suresi, Livau'l-Hamd ve Makam-ı Mahmud'la mümtaz kılındı; yemek içmekten sonra, duadan sonra seferden dönüşten sonra hamdetmesi ona teşri edildi; ümmeti el-Hammâdûn diye tesmiye kılındı; onda hamd'ın bütün çeşitleri ve manaları cem'olundu."

★ *el-Mâhî,* "mahv" kökünden gelir; mahveden, yokeden, ortadan kaldıran demektir. Küfrü kaldıran veya kendisine tabi olanlardan kötülükleri kaldıran yani, Allah ona tabi olanların seyyiatını yok eder manasında yorumlar yapılmıştır.

★ el-Haşir, toplayan demektir. Kıyamet günü önce, O diriltilecek, sonra geri kalan insanlar onun peşinden diriltileceklerdir. Bir başka hadiste انا اول من تنشق عنه الأرض "Kendisinden arz ilk yarılacak olan benim" buyurmuştur. Yani kıyamet günü ilk dirilen O olacaktır.

★ *el-Âkıb;* hâtim, sonuncu demektir. Bazı rivayetlerde, "kendinden sonra peygamber olmayan" diye açıklama gelmiştir. Nitekim, ayet ve hadisten gelen pekçok delil *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan sonra peygamber olmayacağını, O'nun *Hatemu'l-Enbiya* olduğunu belirtmiştir. Şu halde Âkıb ismi *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bu mümtaz yönünü belirtmektedir.

2- *Resulullah*'ın başka isimlerinin de bulunmasına rağmen, sadedinde olduğumuz hadisin "beş"le kayıtlaması üzerine muhtelif yorumlar yapılmıştır. İbnu Hacer bundan murad "Bana mahsus olan beş ismim var, benden önce bu isimler eski milletlerde büyük ve meşhurlardan kimseye veril-

memiştir" demektir. Resulullah'ın ismini sınırlamak değildir" der. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Kur'an'da *Rauf, Rahim, el-Mübeşşir, en-Nezir, el-Mübeyyin, ed-Dâi ila'llah, es-Siracu'l-Münir, el-Müzekkir, er-Rahmet, en-Nimet, el-Hadi, eş-Şehid, el-Emin, el-Müzzemil, el-Müddessir* gibi isimlerle tesmiye edilmiştir. Hadiste geçen meşhur isimlerden bazıları şunlardır: el-Muhtar, el-Mustafa, eş-Şefi', el-Müşeffa', es-Sadık, el-Masduk, vs... Resulullah'ın isimlerini inceleyip müstakil te'lifler yapan alimler olmuştur. İbnu Dıhye böyle bir te'lifinde, bir kısım alimlerin; "Resulullah'ın da, Allah'ın esmau'l-hüsnası adedine denk sayıda doksan dokuz ismi var" dediğini kaydeder ve devamla: "Bu hususu ciddi bir araştıran çıksa, üç yüz isim tesbit eder" der. *İbnu'l-Arabî,* Şerhu't-Tirmizî'de sufilerden birinin "Allah'ın bin ismi var, Resulü'nün de bin ismi var" dediğini kaydeder.

İbnu Hacer, beşle sınırlamanın sebebi zımnında şu yorumu da kaydeder. "Bu hadiste, Resulullah'ın ismi hususunda beş ile sınırlamadaki hikmet, bunların diğerlerine nazaran daha meşhur olması, eski kitaplarda ve eski milletler arasında da bulunması sebebiyledir."

5528 ٤– وعن أبي هريرة رضيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَلاَ تَعْجَبُونَ كَيْفَ يَصْرِفُ اللهُ عَنِّي شَتْمَ قُرَيْشٍ وَلَعْنَهُمْ؟ يَشْتِمُونَ مُذَمَّماً، وَيَلْعَنُونَ مُذَمَّماً، وَأَنَا مُحَمَّدٌ]. أخرجه البخاري.

4. (5528)- *Hz.Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teala hazretleri, Kureyşlilerin şetmlerini (hakaretamiz sözlerini) ve lanetlerini benden nasıl çevirdiğine hayret etmiyor musunuz? Onlar zemmedilen birine şetmediyorlar, zemmedilen birine lanet okuyorlar, ben ise (Muhammed'im) övülmüşüm." [Buhârî, Menakıb 17; Nesâî, Talak 25, (6, 159).]

AÇIKLAMA:

Şarihlerin belirttiği üzere, Kureyş, *Aleyhissalâtu vesselâm*'a olan öfke ve nefretleri sebebiyle övgü ifade eden Muhammed ismiyle anmayıp, onun zıddı olan Müzemmem (kötülenmiş, zemmedilmiş) lakabını takarak bu lakapla anıyorlardı. Faraza bir hakaret yapmak isteyince "Allah müzemmeme şöyle yapsın" diye bedduada bulunuyorlardı. Böylece, Aleyhissalâtu vesselâm müzemmem olmadığı için hakaret ve bedduaları ona gelmiyor, bu isme layık olan kendilerine gidiyordu.

Alimler çoğunlukla bu hadisle istidlal edip, ta'riz yoluyla kazıfta bulunandan haddin düşmesine hükmetmiştir. İmam Malik ise bu fetvada değildir.

İKİNCİ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN DOĞUMU VE YAŞI

Konuyla alâkalı hadislere geçmeden önce, Sonsuz Nur adlı kitaptan Efendimiz (s.a.v.)'in doğumu anındaki Mekke'nin içinde bulunduğu genel durumu anlatan bir yazıyı buraya almak istiyoruz.

Beklenen Şafak

Işığa hâmile kapkaranlık bir dünya.. ve Nebînin zuhûruna az bir zaman kala müjde ve muştu dolu akisler var ufukta.. vicdanlarda tesiri o kadar fazla ki, birçok Mekkeli gelecek son Nebîyi anlatmakta.. tavsiyeler ve tavsiyeler: Zuhûr eder-etmez hemen koşun O'na! Ve bütünleşin O'nun ruhuyla.![24]

Bütün bir beşeriyet canı dudağında ve herkesin umudu gelecek son kurtarıcıda. Ana-babalar bu kurtarıcının kendi nesillerinden olmasını istiyor.. ve birçoğu yeni doğan çocuğuna *"Muhammed"* ismini veriyor...[25]

Fakat O, *Hz. İbrahim*'den İsmail'e intikalle gelen ve Abdulmuttalip'ten Abdullah'a geçen bir altın silsileden gelecekti; ve gönüller de bu kanaldan gelecek nuru bekliyordu.

Hâdiseler O'nun geleceğini haber veriyor; karanlığın koyulaşması, sökün edecek şafağın yaklaştığını söylüyordu.

O günkü insanlık, hayatı hayat yapacak olan gâye ve idealden mahrumdu. İnsanların bütün yaptıkları işler, **"Issız çöllerde serab kovalamak gibiydi. Susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında herhangi bir şey bulamaz."** (Nur, 24/39).

Duygu, düşünce ve davranışlar da bundan pek farklı değildi. **"Engin**

24– İbn-i Hişam, es-Sîratü'n-Nebeviyye 1/204

25– Muhammed b. Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübra 1/169

bir denizdeki yoğun karanlıklar gibi ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor; üstünde de bulut.. birbiri üstüne karanlıklar.. insan elini çıkarıp uzatsa, neredeyse onu dahi göremez" (Nur, 24/40).

Bu devrin adı "Cahiliye"dir. Ancak ilmin zıddı olan bir cehalet değil, îman ve inancın karşılığı olan küfrün mürâdifi cahiliyet...

O devre ait çirkinlikleri kapkara bir tablo halinde arzedip geçici de olsa ruhlarınıza karanlık bir perde germek istemem. Bâtılı şöyle-böyle tasvir, zihinleri idlâl eder. Ve bence buna sebebiyet de bir cürümdür. Fakat yine de o devri anlatabilmek için az da olsa, o günün örf ve âdetlerinden bazılarına ve sadece bir işaret çerçevesinde temasda yarar görüyoruz; tâ ki Allah Resûlü'nün, nasıl bütün kâinata bir rahmet olarak gönderildiği ve bu rahmetin gönderilişinin nasıl bir İlâhî lütuf olduğu daha iyi idrak edilmiş olsun!.

O'nun gelişi herkes için Cenâb-ı Hakk'ın en büyük lütfu ve en engin ihsanıdır. Bunun böyle olduğunu bizzat Rabbimiz anlatmaktadır:

﴿لقد من الله على المؤمنين إذ بعث فيهم رسولا من انفسهم يتلوا عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة﴾

"İçlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan (kötülüklerden, münkerden) onları temizleyen ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur " (Âl-i İmran, 3/164).

Allah (cc)'ın lütuf, ihsan ve keremine bakın ki, insanlara kendi içlerinden, özlerinden, onlarla aynı duygu ve aynı düşünceyi paylaşan; Hakk'a giden yolda onların rehber ve pişdârı olan; imama ihtiyaçları olduğunda önlerine geçebilen; hatibe ihtiyaçları olduğunda minbere çıkabilen; emîre ihtiyaçları olduğunda, tuğra basıp sikke kesen; kumandana ihtiyaç duyduklarında, onları en mükemmel erkân-ı harplerden daha mükemmel idare eden bir nebî, bir elçi gönderdi.

Hıristiyanlıkta yanlış bir akîde vardır. Onlar Hz. İsa'nın, insanlığın ilk günahını affettirmek için Cenâb-ı Hakk tarafından fedâ edildiği inancını taşırlar. Yani onlara göre Rabb, fedakârlıkta bulunmuş ve insanları affetmek için -haşâ!- kendi oğlu olan Mesîh'i fedâ etmiştir. Dolayısıyla da Hz. İsa -onların yanlış itikatlarına göre- çarmıha gerilmiş ve Hz. Âdem'le başlayan, daha sonra da her insanın, daha doğarken, beraberinde getirdiği bu ilk günah böylece affedilmiştir. Bu, bir itikat olarak yanlış ve bazı te'villere açık yanları itibariyle de dalâlettir. Ancak bu yanlış telakkinin anlattığı doğru bir telmih vardır. O da şudur: Cenâb-ı

Hakk, insanların günahını bağışlamak; onları sapıklıkta, dalâlette, tuğyanda, azgınlıkta kendi başlarına bırakmamak için, en sevgili kulunu, Hz. Muhammed (sav)'i hem de maruz kalacağı şeyleri bildiği halde peygamber olarak göndermiştir. Tâ ki şaşırıp yollarda kalmasınlar, kalıp da zâyi olmasınlar.. insanlık semâsına çıkıp kâmil birer insan olsunlar.. içlerinde derinleşip her an ruhlarında Allah (cc)'ı duysunlar.. ve İbrahim Hakkı'nın ifadesi ile, Rabb'lerini vicdanlarında kenzen bilsinler:

"Sığmam dedi Hakk arz u semâya

Kenzen bilindi dil madeninden."

Gönül öyle bir hazineler menbaıdır ki, dünyalara sığmayan Hakk, her an en kıymetli bir cevher gibi orada kendini hissettirir.

Kitaplar, zihinler, düşünceler, felsefeler, beyânlar, semâ, arz ve bütün mükevvenât Allah (cc)'ı ihâta edemez.. ve bunların hiçbirinin, O'nu ifadeye gücü yetmez. Ancak kalbtir ki, kısmen de olsa O'nu ifadeye tercüman olabilir. Evet, kalb öyle bir dildir ki, şimdiye kadar kulaklar, o dilin beyânı kadar parlak bir beyân duymamışlardır.

Öyle ise insan, kalbinde yol almaya, aradığını orada aramaya ve Rabb'e erip O'nda fâni olmaya çalışmalıdır. Zaten Allah (cc) Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ı onun için bizim aramıza göndermiştir.

Evet, O, insanlığa Allah (cc)'ın âyetlerini okumak, fasıl fasıl mu'cizelerini gözler önüne sermek ve insana kendi mahiyetini öğretmek için gelmiştir. Evet O'nun sayesinde beşeriyet tabiat kirlerinden arınarak, tertemiz hâle gelecek, bedene ait süfliyattan kurtularak kalb ve ruhun hayat derecesine yükselecekti.. ve yükseldi de. Evet, O, insanlara kitab ve hikmeti tâlim edecek; insanlık da, kitap ve hikmetin ışıktan dünyasında kendini bularak, ukbâlara uyanacak ve ebedîleşme yoluna girecekti; neticede öyle de oldu.

Bizim için çok mühim, bereketli ve feyiz dolu günler vardır. Bunlardan bazıları da mü'minlerin bayramı sayılır. Her hafta, Cuma günü yaşanan bu bayram sevincini daha büyük çapta Kurban ve Ramazan bayramlarında da yaşarız. Kurban Bayramı Hz. İbrahim'in belli bir buudda fedakârlık yaptığı, Muslumanların da butun samimiyetleriyle gunahlarının affına yol aradıkları.. ve bu gâyeye ma'tûf, bazılarının Beytullah'a yüz sürüp, Arafat'ta vakfeye durdukları ve Muhammedî bir ruhla yalvarıp yakardıkları bir gündür. Ramazan ise, bir ay oruçla Rabb'e yaklaşma sevincini, yaşama sevincini paylaşmanın ifadesi zengin, dolgun ve bereketli bir bayramdır. Fakat bir bayram daha vardır ki, o, bütün in-

sanlık, hatta bütün bir varlık âleminin bayramı sayılır; o da Allah Resûlü'nün dünyaya teşrif buyurarak tenezzülen aramıza girip bizi şereflendirdiği gündür.. Velâdet-i Ahmediye'dir.[26] Yani Cenâb-ı Hakk'ın, tıpkı bir güneş mahiyetinde yarattığı O Nûr'u bir kandil gibi insanlık semâsına astığı gündür. Evet, O Nûr sayesinde bütün cahiliye karanlıkları yırtılmış ve âlem nûra gark olmuştur. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın cin ve ins'e en büyük bir lütfu ve büyük bir ihsanıdır.[27]

5529 ١ – عن المطّلب بْنِ عَبدالله بنِ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ عن أبيهِ عن جدِّهِ قال: [وُلِدْتُ أنا ورَسُولُ الله ﷺ عامَ الْفِيلِ]. أخرجه البخاري.

1. (5529)- *Muttalib İbnu Abdillah İbni Kays İbnu Mahreme* babası vasıtasıyla ceddinden anlattığına göre ceddi şöyle demiştir:

"Ben ve Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Fil yılında doğduk." [Tirmizî, Menakıb 4, (3623).]

5530 ٢ – وعن عائشة رَضِيَ الله عَنها قالت: [تُوفِّيَ رَسُولُ الله ﷺ وَهُوَ ابنُ ثَلاثٍ وَستِّينَ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

2. (5530)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* altmış üç yaşında vefat etmiştir." [Buharî, Menakıb 10; Müslim, Fezail 115, (2349); Tirmizî, Menakıb 28, (3655).]

5531 ٣ – وعن ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ الله عنه قال: [أقَامَ رَسُولُ الله ﷺ بِمَكَّةَ ثَلاثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحَى إلَيْهِ، وتُوفِّيَ وهُوَ ابنُ ثَلاثٍ وَستِّينَ].

3. (5531)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Mekke'de, kendisine vahiy geldiği durumda on üç yıl ikamet etti. Altmış üç yaşında da vefat etti."

5532 ٤ – وفي رواية: [أقَامَ بِمَكَّةَ خَمسَ عَشْرَةَ سَنَةً يَسْمَعُ الصَّوْتَ وَيرَى الضَّوْءَ وَلاَ يرَى شَيْئاً سَبعَ سِنِينَ وثَمانَ سِنِينَ يُوحَى إلَيْهِ، وأقَامَ بِالْمَدينَةِ عَشْراً، وتُوفِّيَ وهُوَ ابنُ خَمسٍ وَستِّينَ سَنَةً]. أخرجه الشيخان والترمذي.

26– Bugün 13 Ekim 1989 Çarşamba: Güzel bir tevafuk ki, bu satırların yazılması Mevlid Kandiline denk geldi.

27– M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur 1/17-20.b

4. (5532)- Bir başka rivayette de şöyle demiştir: "Mekke'de ses işitir ve ışık görür olduğu halde on beş yıl ikamet etti. Bunun yedi yılında ışıktan başka bir şey görmedi, sekiz senesinde vahiy aldı. Medine'de on yıl ikamet etti. Altmış beş yaşında olduğu halde vefat etti."

5533 ٥ – وفي أخرى للشيخين: [أُنْزِلَ عَلَيْهِ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ، فَمَكَثَ ثَلاثَ عَشْرَةَ ثُمَّ أُمِرَ بِالْهِجْرَةِ، فَهَاجَرَ الى الْمَدِينَةِ فَمَكَثَ بِهَا عَشْرَ سِنِينَ ثُمَّ تُوُفِّيَ ﷺ].

5. (5533)- Sahiheyn'de gelen bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Vahiy Aleyhissalâtu vesselâm'a kırk yaşında iken indirildi. Bundan sonra on üç yıl kaldı. Sonra hicretle emir olundu. O da Medine'ye hicret etti. Orada on yıl kaldı. Sonra vefat etti Aleyhissalâtu vesselâm." [Buharî, Megazî 85, Fezailu'l-Kur'an 1; Müslim, Feazail 117, 121, (2351, 2353); Tirmizî, Menakıb 28, (3652, 3653).]

5534 ٦ – وعن أنس رضي الله عنه قال: [قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلاثٍ وَسِتِّينَ، وَأَبُو بَكْرٍ: وَهُوَ ابْنُ ثَلاثٍ وَسِتِّينَ، وَعُمَرُ: وَهُوَ ابْنُ ثَلاثٍ وَسِتِّينَ]. أخرجه مسلم.

6. (5534)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* altmış üç yaşında vefat etti. Hz. Ebu Bekir de altmış üç yaşında vefat etti. Hz. Ömer de altmış üç yaşında vefat etti. (Radıyallahu anhüma)." [Müslim, Fezail 114, (2348).]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen bu altı rivayet Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hayatındaki mühim hâdiseleri tarihlemektedir.

Birinci hadise (5529) göre, *Aleyhissalâtu vesselâm* Fil yılında doğmuştur. Rivayetler, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın Fil yılında, Rebiul-evvel ayının bir pazartesi gününde doğduğu hususunda ittifak ederler. Ayın kaçıncı gününde doğduğu ihtilaflıdır. Dört farklı tarih söylenmiştir:

★ Ayın ikinci gecesinde doğmuştur.

★ Ayın sekizinde doğmuştur.

★ Ayın onunda doğmuştur.

★ On ikisinde doğmuştur.

2- Araplar o zamanlarda takvim kullanmadıkları için, tarihlemeyi cereyan eden mühim hadiselere göre yaparlardı. Burada Fil yılı denmiştir. Bununla Kur'an-ı Kerim'de Fil suresinde temas edilen hâdise

kastedilir. *Ebrehe İbnu Sabbah el-Eşrem* komutasında bir Habeş ordusu Mekke'yi fethetmek üzere gelir. Ancak, Cenab-ı Hak, ebabil kuşları vasıtasıyla şehri korur. Deniz cihetinden gelen bu kuşlar, ordu üzerine havadan pişmiş tuğladan yapılmış taşlar atarlar. Bu taşlar değdiği vücudu zehirliyor, çiçek hastalığına sebep oluyordu. Böylece kocaman ordu, (danesi) yenmiş samana dönmüş, perişan olmuştu. Ordu ihtiva ettiği çok sayıdaki fillerle meşhurdu. Fillerden birinin adı Mamud'du.

Bu seferin asıl hedefi Ka'be'yi yıkma, Arap hacılarının yönünü San'a' da inşa edilen *Kul-Leys* adlı kiliseye çevirmekti. Ayet-i kerimenin ihbarıyla, kuşlara yenik düşen ordu, geri döner. Bu hadise bi'set öncesi, Resulullah'la ilgili mucizevî vakalardan biridir. Henüz bi'set olmadığı için buna mucize değil irhas denir. Bazı alimler, Resulullah'ın bu hâdise yılında dünyaya geldiğini ve hatta hadisenin Resulullah'ın doğumundan sonra olduğunu, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın mübarek vücudlarına hürmeten Ka'be yıkılmaktan, Mekke de yağmalanmaktan korunduğunu söylemiştir.

2- *Resulullah* doğunca, Arap âdeti üzere dili fasih olan Benî Sa'd kabilesinden Haris adında bir zatın zevcesi Halime'ye verildi. Sütannesi Halime Aleyhissalâtu vesselâm'ı dört yıl boyu himaye etti, sütanneliği yaptı.

Resulullah bir yaşına basmadan babasını kaybetmişti. Bir ara Medine'de bulunan dayılarını ziyarete götüren annesi Amine Hatun, Mekke'ye dönerken yolda, Ebva denilen yerde 20 yaşlarında iken vefat eder. Böylece annesinden de yetim kalan küçük Muhammed'i dadısı Ümmü Eymen Mekke'ye getirerek dedesi Abdülmuttalib'e teslim eder. Bu sırada altı yaşında olan Aleyhissalâtu vesselâm, iki yıl sonra da dedesini kaybederek amcası *Ebu Talib*'in himayesine sığınacaktır. *Ebu Talib* yeğenini çok sevecek, elinden gelen ilgiyi gösterecektir. Bir ara, küçük Muhammed'le birlikte Şam'a ticaret seyahatine çıkan *Ebu Talib* Busra'ya kadar onu getirecektir. Diğer bir amcası Zübeyr de O'nu Yemen'e kadar beraberinde götürecektir. Bu sırada 17 yaşlarındadır.

Resulullah bir ara Mekkeli zengin bir tüccar olan Hz. Hatice'nin kervanında çalıştı, kervanı Busra'ya kadar götürdü. Bu sefer kârlı olmuştu. Hz. Hatice Resulullah'ın dürüstlüğüne hayran kalmıştı.

Aleyhissalâtu vesselâm yirmi beş yaşlarında iken mezkur Hatice ile ilk evliliğini yaptı. Bu sırada Hz. Hatice kırk yaşlarında idi. Resulullah'ın nesli Hz. Hatice'den devam edecektir. Resulullah'ın küçük yaşta ölen ve Mısırlı Mariye'den doğan İbrahim dışındaki bütün çocukları Hz. Hatice'den doğmuştur. Hz. Hatice'den doğan ilk çocuğu Kasım'dı. Buradan Ebu'l-Kasım künyesini aldı. Sonra Abdullah, Zeyneb, Rukiye, Ümmügül-

süm, Hz. Fatıma radıyallahu anhüm ecmain dünyaya geldiler. Kasım, İbrahim ve Abdullah daha çocuk iken öldüler. Hz. Resulullah'tan sonra hayatta kalan Hz. Fatıma idi, o da Resulullah'tan altı ay kadar sonra rahmet-i Rahman'a kavuşacaktır. Fatıma'dan doğan Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhümâ), *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın nesebini devam ettireceklerdir.

Hz. Peygamber çocukluğundan itibaren ahlak yüceliği, sıdk, emanet gibi vasıflarıyla tanınmış, *Muhammedu'l-Emin* lakabını kazanmıştı. Müşrik cemiyetin birkısım ahlaksızlıklarından nefret ediyordu. Allah onu küçüklüğünden itibaren cahiliye pisliklerinden korumuştu. Kırk yaşına doğru bazı değişik haller hissetmeye başladı. Zaman zaman "Ey Muhammed!" diye bir nida işitiyordu. Yürüdüğü yollarda ağaçlar, taşlar kendisine selam veriyorlardı.

Kırk yaşına yakın, Mekke'nin bazı büyüklerince tatbik edilmiş olan bir geleneğine uydu. Bir ay kadar hira mağarasına çekilerek tefekkür hayatı yaşadı. Bu esnada şehre sadece tükenen erzakını almak üzere iniyordu. Kırk yaşına girince ilk altı ay boyu rüyada gördükleri gündüz aynen gerçekleşmek suretiyle değişik bir safha yaşadı. Bu suretle peygamberliğin mukaddimesi başlamış, vahye mazhar olacak ruhî bir kemal kazanmıştı. Derken mutad olarak gittiği hira mağarasında Alak suresinin ilk beş ayeti nazil oldu.

İlk vahiy hadisesi, Hz. Peygamber'de korku ve endişe hasıl etti. Durumu zevcesi Hz. Hatice'ye anlattı. O, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ı teselli etmekle kalmayıp, bu mevzularda bilgi sahibi amcasının oğlu Varaka'ya götürdü. O, iyice dinledikten sonra, Hz. İsa tarafından haber verilen peygamber olduğunu söyledi ve tebrik etti.

Hz. Peygamber henüz kendine gelen vahyi tebliğ etmekle memur olmasa da meselesi Mekke'de şüyu bulmuştu.

Bu ilk vahiyden sonra vahiy kesildi. Melek de gelmez oldu. Buna fetretü'l-vahy denir. Bu fetret döneminin müddeti ihtilaflı ise de üç yıl kadar sürdüğü çoğunlukla kabul edilmiştir. Bu esnada Mekkeli müşrikler "Rabbi Muhammed'i terketti" diye istihzalara giriştiler. Bilahare tekrar başlayan vahiy Mekke hayatı boyunca aralıksız devam etmiştir.

Hicretten üç yıl önce Mirac hadisesi meydana gelmiş, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ruh ve bedenleriyle Cenab-ı Hakk'ın kurbiyetine mazhar olmuştur. Bu hadisenin zamanında ihtilaf edilmiştir. Hicretten bir yıl önce olduğu da söylenmiştir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Mekke'deki peygamberlik hayatı on üç yıldır. Bazı rivayetlerde bunun "on yıl" olduğu zikredilmiştir. Aradaki ihtilaf üç yıllık fetret devrinin hesaba dahil edilip edilmemesinden kaynaklanır. Fetret devresinde İslam'ın tebliğ edilme emri gelmediği, asıl tebliğ işine üç yıl sonra başladığı için bu devreyi risalet dışı sayıp hesaba dahil etmeyenler olmuştur. Ama ulema büyük çoğunluğu ile fetret devresini de peygamberliğe dahil etmiştir.

Şu halde *Aleyhissalâtu vesselâm*, peygamberliğin on üçüncü yılında Medine'ye hicret etmiş, orada on yıllık tebliğ hayatından sonra altmış üç yaşında olduğu halde, geride ordusu, maliyesi ve adliyesi ile mükemmel bir devlet bırakarak ebedî âleme irtihal buyurmuştur. Aleyhi efdalu's-salat ve's-selam.

ÜÇÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN ÇOCUKLARI

5535 ١– عن ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عنهما: [أنَّ قُرَيْشاً تواصَتْ بينها بالتَّمادي في الْغَيِّ وَالْكُفْرِ، وقَالَت: الّذي نَحنُ عليْه أحَقُّ ممَّا عليْه هــذَا الصُّنبورُ المُنبَتِر، فأنْزَلَ اللهُ تَعالى إنَّا أعطيناكَ الْكَوْثَرَ الى آخرِهَا؛ وأتَاه بعدَ ذلكَ خمسةُ أوْلادٍ ذُكورٍ: أربعةٌ من خديــجةَ رضِيَ اللهُ عنْها: عبدُاللهِ وهو أكبرهم، والطَّاهِرُ، وقيــلَ هو عبدُاللهِ فهم ثلاثةٌ؛ والطَّيِّبُ، والقَاسِمُ، وإبراهيمُ من مارِيةَ؛ وكَانَ للنَّبيِّ ﷺ أربعُ بناتٍ: منهن زينبُ الّتي كَانَتْ تحتَ أبي الْعاصِ بنِ الرَّبيعِ، ورقيَّةُ، وأُمُّ كُلْثومٍ كانَتا تحتَ عتبةَ وعتيبةَ ابنَي أبِي لَهَبٍ. فلمَّا نزلَتْ: تبَّتْ يدَا أبِي لَهبٍ وتَبَّ أمرهُما بفراقِهما وتزوَّجَ عثمانُ رضِيَ اللهُ عنه أوَّلاً رقيَّةَ وهَاجرتْ معهُ الى أرْضِ الْحبشَةِ، وولَدتْ هناكَ ابنَه عبْدَاللهِ، وبِه كَانَ يُكنَى؛ ثُمَّ مَاتَتْ، وتزوَّجَ بعدَهَا أُمَّ كُلْثومٍ. وفَاطمةُ رضِيَ اللهُ عنهَا، وكَانَتْ تحتَ عليٍّ رضيَ اللهُ عنــه، وولَدتْ لَه حسَنــاً وحُسينــاً ومُحسِناً. وزينَب، وكانَتْ تحتَ عبدِاللهِ ابنِ جعفرٍ رضِيَ اللهُ عنهما، وأُمَّ كُلثومٍ وزوَّجها عليٌّ رضِيَ اللهُ عنه منْ عُمر بنِ الْخطَّابِ رضِيَ اللهُ عنه]. أخرجه رزين.

« الصُّنبور » في الأصل: النخلة التي تبقى متفرقة ويدق أصلها، ويقال هي سعفات تنبت في جزع النخلة غير ثابتة في الارض لم يقلع منها، وأراد كفار قريش أن محمداً ﷺ بمنزلة صنبور في جذع نخلة فإذا قطع انقطع، يعنون أنه لا عقب له، وإذا مات انقطع ذكره ويأبي الله إلا أن يُتمّ نوره ولو كره الكافرون.

1. (5535)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Kureyşliler, birbirlerine küfrün ve sapıklığın devamını tavsiye ettiler ve aralarında:

"Bizim üzerinde olduğumuz şey var ya, bu, o köksüz sürgün (mesabesinde olan Muhammed)in üzerinde olduğu şeyden daha doğrudur!" dediler. Bunun üzerine, Allah Teala hazretleri Kevser suresini inzal buyurdu.

"Şüphesiz ki biz sana kevseri verdik. Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Asıl arkası kesik (nesilsiz) olan, sana düşmanlık edenin ta kendisidir" (Kevser 1-3).

Bundan sonra *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın beş erkek çocuğu oldu. Dördü Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'den: Abdullah: Bu en büyükleri idi; Tahir -bunun Abdullah olduğu ve bunların üç tane oldukları da söylenmiştir-; Tayyib, Kasım ve Mariye'den olan İbrahim.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dört tane de kızı vardı: Bunlardan Zeyneb, Ebu'l-As İbnu'r-Rebi'in nikahı altında idi. Rukiyye ve Ümmü Gülsüm: Bu ikisi, Ebu Leheb'in oğulları olan Utbe ve Uteybe'nin nikahı altında idiler. **"Ebu Leheb'in iki eli kurusun ve kurudu da..."** (Tebbet 1-5) vahy-i şerifi nazil olduğu zaman, *Ebu Leheb* oğullarına onları boşa-malarını emretti. Bunun üzerine Hz. Osman önce Rukiyye ile evlendi. Rukiyye onunla birlikte Habeşistan'a hicret etti. Orada Hz. Osman'ın Abdullah adında bir oğlu dünyaya geldi. Hz. Osman ona izafeten (Ebu Abdillah diye) künye almıştı. Sonra Rukiyye (radıyallahu anhâ) vefat etti. Ondan sonra Hz. Osman Ümmü Gülsüm (radıyallahu anhümâ) ile evlendi.

Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ): Bu Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'nin nikahı altında idi. Hz. Ali'nin Fatma'dan Hasan, Hüseyin ve Muhsin adlarında üç erkek çocuğu ile Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adlarında iki kız çocuğu dünyaya geldi. Bunlardan Zeyneb, Abdullah İbnu Ca'fer (radıyallahu anhümâ)'in nikahı altında idi. Hz. Ali, Ümmü Gülsüm'ü de Hz. Ömer'e nikahlamıştır, radıyallahu anhüm ecmain." [Rezin tahric etmiştir.]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen *sünbûr* kelimesi lügat olarak ince köklü, tek başına kalmış bir hurma ağacı manasına gelir. Yerde sabıt olmayan hurma kütüğünden sürmüş filize dendiği de söylenmiştir. *Münbetir* de arkası kesilmiş, nesli kesilmiş demektir. Şu halde müşrikler, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ı -çocuğu olmadığı için- arkası gelmeyecek bir hurma filizine benzetmek suretiyle üzmeyi, alay etmeyi düşünmüşlerdi. Yani bu müstehzilere göre, Resulullah'ın nesli, arkası yoktu, öldüğü zaman dünyadan

tamamen kopacaktı, nesli devam etmeyecekti.

Bazı alimler, sünbûr ile, erkek evladının ölmelerini kasdetmiş olmalarının daha makul olacağını söylerler. "Çünkü derler, daha peygamberlik gelmezden önce Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Hatice'den dünyaya gelmiş bulunan çocukları vardı."

Cenab-ı Hak, bu itham karşısında üzülen Resulullah'ı Kevser suresini inzal buyurarak teselli eder: *"Asıl ebter olanlar onlardır. Bilakis sana Kevser verilmiştir."* Kevser, ahirette ümmetin etrafında toplanacağı büyük havzın ismidir. Bolluk, çokluk manasına da gelir. Öldükten sonra zikrin, yadedilmenin çokluğu *Hz. Peygamber*'den başka kime nasib olmuştu; âlemde ismi O'nun kadar çok zikredilen kim var?

Al-i Beyt'in çokluğu, ümmetin çokluğu, şeref ve yad-ı cemilin çokluğu, ümmete verilen ilmin, üstünlüğün çokluğu, şefaat ve rahmetin çokluğu vs. başka kime verilmiştir.

5536 ٢– وعن أنس رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، لَمَّا مَاتَ وَلَدُهُ إِبْرَاهِيمُ: أَنَّهُ مَاتَ فِي الثَّدْيِ، وإِنَّ لَهُ لَظِئْرَيْنِ يُكَمِّلَانِ رَضَاعَهُ فِي الْجَنَّةِ فإِنَّهُ ابْنِي]. أخرجه مسلم.

«الظِّئْرُ» المرأة التي ترضع ولد غيرها.

2. (5536)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, oğlu İbrahim öldüğü zaman buyurdular ki:

"O daha memede iken öldü. Onun cennette iki sütannesi var. Bunlar onun sütünü (iki yıla) tamamlayacaklar. Çünkü o benim oğlumdur." [Müslim, Fezail 63, (2316).]

AÇIKLAMA:

Daha önce de açıkladığımız gibi, hadis küçük çocukların süt döneminde süt emmelerinin ehemmiyetini nazara vermektedir. Esasen ayet-i kerimenin bu meseleyi ele alarak: **"Anneler çocuklarını iki yıl emzirirler"** (Bakara 233) buyurması, süt devresinin tam iki yıl devam etmesi gereğini te'yid eder.

DÖRDÜNCÜ FASIL

ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'IN SIFATLARI VE AHLÂKLARI

5537 ١ – عن ابراهيم بن محمّد ولد علي رَضِيَ اللّهُ عَنه قال: [كَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنه إذَا وَصَفَ رَسُولَ اللّهِ ﷺ يَقُولُ: لَمْ يَكُنْ بِالطَّوِيلِ الْمُمَّغِطِ، وَلاَ بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ، كَانَ رَبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ، وَلَمْ يَكُنْ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ، وَلاَ بِالسَّبْطِ، كَانَ جَعْداً رَجِلاً وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ وَلاَ بِالْمُكَلْثَمِ، وَكَانَ أَسِيلَ الْخَدِّ، أَبْيَضَ مُشْرَباً بِحُمْرَةٍ، أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ، أَهْدَبَ الأَشْفَارِ ذَا مَسْرُبَةٍ، شَثْنَ الْكَفِّ وَالْقَدَمَيْنِ، جَلِيلَ الْمُشَاشِ وَالْكَتَدِ، إذَا الْتَفَتَ الْتَفَتَ مَعاً، وَإذَا مَشَىٰ يَتَكَفَّأُ تَكَفُّؤاً كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ، بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ. وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ. أَجْوَدُ النَّاسِ صَدْراً، وَأَشْجَعُهُمْ قَلْباً، وَأَصْدَقُهُمْ لَهْجَةً، وَأَلْيَنُهُمْ عَرِيكَةً، وَأَكْرَمُهُمْ عِشْرَةً، مَنْ رَآهُ بَدِيهَةً هَابَهُ، وَمَنْ خَالَطَهُ مَعْرِفَةً أَحَبَّهُ. يَقُولُ نَاعِتُهُ: لَمْ أَرَ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلاَ بَعْدَهُ، لاَ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ سَرْداً، يَتَكَلَّمُ بِكَلاَمٍ فَصْلٍ يَفْهَمُهُ مَنْ سَمِعَهُ]. أخرجه الترمذي.

« الْمُمَّغِطُ » بتشديد الميم الثانية وبالغين المعجمة: البائن الطويل، والمحدثون يشددون الغين.

و« الْمُتَرَدِّدُ » الداخل بعضه في بعض من القصر فهو مجتمع.

و« الرَّبْعَةُ » معتدل القامة بين الطويل والقصير.

و« القَطِيطُ » شديد الجعودة.

و« السَّبِطُ » ضده.

و« الرَّجِلُ » بينهما.

و« المُطَهَّمُ » الفاحش السمن.

و« المُكَلْثَمُ » المستدير الوجه، ولا يكون إلا مع كثرة اللحم.

و« الخَدُّ الأسيلُ » المستطيل من غير ارتفاع.

و« الدَّعجُ » شدة سواد العين.

و« الأهدبُ » الذي طال شعر أجفانه وكثر.

و« أشفارُ العينْ » منابت الشعر المحيطة بها.

و« المَسرُبةُ » الشعر النابت على الصدر نازلاً الى آخر البطن.

و« الشثْنُ » الغليظ، وهو مدح في الرجال لأنه أشد لقبضهم وأصبر لهم على المراس.

و« جَليلُ المُشاشِ » أى عظيم رؤوس العظام كالمرفقين والركبتين والمنكبين ونحو ذلك.

و« المُشاشُ » رؤوس العظام اللينة التي يمكن بعضها.

و« الكتدُ » الكاهل.

و« التَّكَفُّؤُ » التمايل في المشى الى قدّام كما تتكفأ السفينة في جريها.

و« الصَّببُ » الانحدار من موضع عال.

و« اللَّهجةُ » اللسان.

و« ألينهم عريكةً » أى سهلاً منقاداً.

و« سَرْدُ الحديث » المسارعة في النطق به ومتابعته.

1. (5537)- *Hz. Ali*'nin evladlarından Muhammed'in oğlu İbrahim anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı vasfettiği zaman şöyle derdi: "Resulu-i Ekrem *(aleyhissalâtu vesselâm)* Efendimiz çok uzun boylu olmadığı gibi, (azaları) birbirine girmiş kısa boylu da değildi, orta boylu bir insandı.

Saçları kıvırcık değildi, düz de değildi, dalgalıydı. Şişman değildi, yuvarlak yüzlü de değildi, yanakları uzuncaydı.

Rengi kırmızıya çalan, beyazdı. Gözleri siyah ve kirpikleri uzundu, göğsünde göbeğine kadar inen kıldan bir hat vardı. El ve ayaklarının

parmakları kalıncaydı. Eklem yerleri ve iki küreğin birleşme yeri olan omurga iri idi.

Bir tarafa dönünce (sadece başını çevirmez) bütün vücudunu çevirirdi. Yürüyünce, yamaçtan iniyormuşcasına öne meylederek yürürdü.

İki omuzu arasında peygamberlik mührü vardı. O, peygamberlerin mührü (sonuncusu) idi. İnsanların en iyi kalplisi, en şecaatlisi ve en doğru sözlüsü idi. O ahlakça herkesten yüce, muaşere yönüyle de en geçimlisi idi. Onu aniden gören ondan heybet duyardı; bilerek beraber olan, kalpten severdi. Onu vasfeden şöyle derdi: "Ben ne O'ndan önce, ne de O'ndan sonra O'nun gibisini görmedim."

Resul-i Ekrem çabuk konuşmazdı; her işitenin anlayacağı şekilde teker teker konuşurdu." [Tirmizi, Menakıb 19, (3642).]

5538 ٢– وعن ابن عبّاس رضي الله عنهما قال: [كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدِلُونَ أَشْعَارَهُمْ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرِقُونَ، وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تُعْجِبُهُ مُوَافَقَةُ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ بِهِ، فَسَدَلَ نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فَرَقَ بَعْدَهُ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

« السَّدْلُ » ترك الشعر بغير فرق.

2. (5538)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ehl-i Kitap saçlarını düz salınmaya bırakırlar, müşrikler de ayırırlardı. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ise (vahiy yoluyla) emredilmediği hususlarda Ehl-i Kitab'a uygun hareket etmekten hoşlanırdı. Bu sebeple saçını alnından serbest bıraktı. Bilahare (bütün müşrikler Müslüman olduktan sonra) saçlarını (alnından) ayırdı." [Buhari, Libas 70, Menakıb 23, Fezailu'l-Ashab 52; Müslim, Fezail 90, (2336); Ebu Davud, Tereccül 10, (4188); İbnu Mace, Libas 36, (3632).]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) her hususta müstakil, yepyeni bir medeniyet kuruyor, şekillendiriyordu. Bundaki orijinalite ve istiklaliyet bütün değer ve formların beşerî dehadan ziyade İlahî hüdaya dayandırmaya istinad ediyordu. Bu sebeple, vahyin irşadı altında teşriatını yapıyordu. Vahiy gelmeyen hususlarda, İlahî bir şeriata dayanan Ehl-i Kitab'ı kazanmak ümidiyle onların tarzını kabul ediyor, müşriklerin takip ettiği tarzlara muhalefet etmeyi tercih ediyordu. Sadedinde olduğumuz hadis, bilhassa saç kıyafetindeki bu tutumu açıkça ifade etmektedir. Ma'mer'in rivayeti şöyle: وَكَانَ اذا شَكَّ في امرٍ لم يؤمر فيه بشيءٍ صنع ما يصنع أهل الكتاب "Eğer Resulullah her-

hangi bir emir gelmeyen hususta şekke düşecek olsa, Ehl-i Kitab'ın yaptığını yapardı."

Zaman içinde, gerek yakınında ve gerekse hariçte olan müşrikler Müslüman oldukları halde, Ehl-i Kitap küfründe devam etmekteydi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, sistemindeki orijinalite gereği, Ehl-i Kitab'a muhalefeti esas aldı.

Muhalefet saç ayırma meselesine münhasır değildir. Boyama meselesi de böyledir: Bir Buhârî hadisinde ان اليهود والنصارى لا يصبغون فخالفوهم *"Yahudiler ve Hıristiyanlar saçlarını boyamazlar, (siz boyayarak) onlara muhalefet edin"* buyrulmuştur.

Aşura orucu da buna benzer, Aleyhissalâtu vesselâm, Ehl-i Kitap aşure orucunu tuttuğu için önce emretmiş, sonra Ramazan farz kılınınca, aşurenin farziyetini kaldırmış, ayrıca aşure gününden bir gün önce veya sonra da tutmak suretiyle, Ehl-i Kitab'a muhalefeti emretmiştir.

Kıblenin Kudüs'ten Ka'be'ye çevrilmesi bir diğer muhalefet emridir.

Yahudiler hayız halinde kadınlarla ihtilat etmezlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm ihtilatı (beraber yeyip içmeyi, beraber yatmayı) emretti ve: *"Hayızlı ile cima hariç her şeyde beraber olun"* buyurdu. Hatta bu emir üzerine Yahudiler: "Bize muhalefet etmedik bir şey bırakmadı" demişlerdir. Bazı rivayetlerde gelen "cumartesi ve pazar günleri oruç tutmak" emri bir başka örnektir. Hadiste انهما يوما عيد الكفار وانا احب ان اخالفهم *"Cumartesi ve pazar (Ehl-i Kitap) kâfirlerinin (haftalık) bayram günleridir. Ben onlara muhalefeti severim"* buyurmuştur. Bir rivayette, *Resulullah*'ın ölümüne doğru nafile oruçların ekseriyetini cumartesi-pazar günleri tuttuğu ifade edilmiştir. *Aleyhissalâtu vesselâm* "bayram günleri" tabiriyle cumartesinin Yahudiler, pazarın da Hıristiyanlar için bayram günü olduğunu, bayram günlerinde oruç tutulmayacağını ifade etmiş olmaktadır. Öyleyse, oruç tutulunca onlara muhalefet hasıl olur.

Saçın alından yanlara ayrılıp alnı açma meselesine gelince, bir kısım alimler bunun vahiyle olma ihtimali üzerinde durmuşlardır. İmam Malik ve cumhur saçı ayırmanın bir vecibe olmayıp müstehab olduğu kanaatindedir. Ashab'tan birkısmının, saçı ayırırken, diğer birkısmının ayırmadığına dair rivayetler mevcuttur.

Alimler, Ehl-i Kitab'a her hususta mutlak muhalefet yerine, maslahatı gözönüne alarak muhalefete gitmek gerekeceğini söylemiştir. İbnu Hacer: بل يحتمل ان لا يكون الموافقة والمخالفة حكما شرعيا الا من جهة المصلحة "(Ri-

vayetler), Ehl-i Kitab'a muhalefet ve muvafakatın maslahat yönünden şer'î bir hüküm olmasının muhtemel olduğunu ifade eder" der. Nevevî, "ayırma"nın da "salıverme"nin de caiz olduğunu söyler. Nevevî şu açıklamayı da kaydeder: Alimler, hadiste geçen "Resulullah Ehl-i Kitab'a uygun hareket etmeyi severdi" sözünün manasında ihtilaf etmiştir.

★ Bazıları: "Onların gönlünü kazanmak içindi" demiştir.

★ Bazıları: "Aleyhissalâtu vesselâm, kendisine vahiy gelmeyen hususlarda ve onların değiştirmediği bilinen hususlarda onların şeriatlarına uymakla emrolunmuştu" demiştir. Bazıları bu hadisten hareketle "Bizden öncekilerin şeriatı, bizim şeriatımıza muhalefeti varid olmadıkça bizim de şeriatimizdir" diye hükmetmiştir.

★ Bazı alimler de *"severdi"* kelimesini esas alarak, aksini söylemiş, bu hadis, eski şeriatlerin bizim şeriatımız olmadığına delildir. Eğer, şeriatımız olsaydı "severdi" demezdi, daha kesin olarak uyulmasını emrederdi demişlerdir. *İbnu Hacer,* hadiste bu meseleye delil olmadığını, çünkü bunu söyleyen kimsenin, şeriatımızda gelmiş olan meseleye münhasır kaldığını, onun, şeriatımız olduğunu söylediğini, onların Ehl-i Kitap'tan olacaklarını söylemediğini, çünkü Ehl-i Kitab'ın din diye naklettiklerine itimad edilmeyeceğini belirtir.

Kurtubî, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın, onların gönlünü kazanma ihtimaline binaen onlara muvafakat ettiğinde cezmeder.

5539 ٣- وعن أنسٍ رَضِيَ الله عَنه: [أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ شَيْبِ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: مَا شَانَهُ اللهُ بِبَيْضَاءَ. وفي روايةٍ: أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَنْتِفَ الرَّجُلُ الشَّعْرَةَ الْبَيْضَاءَ مِنْ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ. قَالَ: وَلَمْ يَخْضِبْ ﷺ، وَإِنَّمَا كَانَ الْبَيَاضُ فِي عَنْفَقَتِهِ وَفِي الصُّدْغَيْنِ وَفِي الرَّأْسِ نَبْذٌ]. أخرجه مسلم.

3. (5539)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın saçındaki aklardan sorulunca (Enes) şöyle cevap vermiştir:

"Allah O'nu, beyazla çirkinleştirmemiştir."

Bir rivayette de şöyle demiştir: "O, kişinin başında ve sakalında bulunan beyazları yolmasını mekruh addederdi. Ve [Enes (radıyallahu anh)]: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* saçlarını boyamadı. Beyaz kıl (onda nadirdi ve sadece) alt dudağında, şakaklarında ve başında bir nebzecik vardı" derdi." [Müslim, Fezail 104, 105, (2341).]

5540 ٤ – وعن أبي جُحَيْفَةَ رضي الله عنه قال: [رأيتُ رسُولَ الله ﷺ فَرأيتُ بياضاً تحتَ شفته السفلى، يعني العَنْفَقَةَ]. أخرجه الشيخان.

4. (5540)- *Ebu Cuhayfe* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı gördüm, sadece alt dudağında yani anfetesinde beyaz gördüm." [Buharî, Menakıb 23; Müslim, Fezail 106, (2342).]

5541 ٥ – وعن أنس رضي الله عنه قال: [رأيتُ رسُولَ الله ﷺ والحلاّقُ يحلقُه وأطافَ به أصحابه، فما يريدون أن تقع شعرة إلاّ في يد رجلٍ]. أخرجه مسلم.

5. (5541)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı, berber onu tıraş ederken gördüm. Ashabı etrafını çevirmişti. Aleyhissalâtu vesselâm'ın tek kılının yere düşmesini istemiyorlar, birinin eline düşsün istiyorlardı." [Müslim, Fezail 75, (2325).]

AÇIKAMA:

1- Bu rivayetler, *Resulullah*'ın saçlarında ağarma olmadığını, çok az sayıda beyaz kılın bulunduğunu ifade etmektedir. Rivayetlerde bu az miktar farklı rakamlarla ifade edilmiştir. En az on beş diyen rivayet olduğu gibi, en ziyade otuz diyen de vardır. Bu miktar saç, sakal, başta bulunan beyazlıkların tamamını ifade eder.

Bazı rivayetler, keza ihtilaflı olarak Resulullah'ın saçını boyamasından bahseder. Bazılarına göre boyamıştır, bazılarına göre ise, boyamamıştır. Kuvvetli rivayet Hz. Enes'ten gelen ve boyamadığını ifade edendir. Çoğunluk bunu esas almıştır. Bazı alimler bu zıt rivayetleri: "Resulullah koku sürerdi. Resulullah'ın saça sürdüğü koku maddesini görüp bunu boya sanmıştır" diye te'lif cihetine gitmiştir. Nevevî, Resulullah'ın saçını bazan boyadığını, ravilerden herbirinin kendi gördüğünü rivayet etmiş olabileceğini söyler.

Ancak rivayetler, *Aleyhissalâtu vesselâm,* saçını bizzat boyamamış olsa da, ümmetine, siyah boya olmamak kaydıyla saçların boyanmasına cevaz vermiştir.

2- Son rivayet, Ashab'ın Resulullah'a ne kadar alâka gösterdiğini ifade etme yönüyle ayrı bir ehemmiyet taşır: Ashab, Resulullah'ın berber tarafından kesilen kıllarını bile yere düşürmeyip, teberrüken topluyorlar. Ashab'ın bu ilgisi sadece saç kıllarına müteveccih değildir. *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın her bir maddî eseriyle teberrük ederlerdi: Abdest suyu, müba-

rek tükrükleri, terleri gibi. Bazı rivayetlere göre Ashab, soğuk günlerde bile su kaplarını göndererek, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın o suya mübarek ellerini batırıvermesini isterlerdi, o da bu çeşit talepleri reddetmezdi.

Ashab'ın maddî hatıralarına gösterdiği bu aşırı ilgi, onların dünya ve ahiret saadetinin düsturları olan sünnet, söz ve irşadlarına ne derece ehemmiyet vereceklerini anlamamızı kolaylaştırır. Aksi takdirde Ebu Eyyub el-Ensârî hazretlerinin kısa bir hadiste düştüğü tereddüdü gidermek için deve sırtında Medine'den kalkıp Mısır'a gitme hadisesini veya bir tek harfteki tereddüdü izale için bir aylık mesafeye seyahat etme hadiselerini anlamakta, kabulde zorlanırdık.

3- Bu sonuncu hadisten alimlerimiz, büyüklerin maddî eserleriyle teberrük edilebileceği hükmünü çıkarmışlardır.

BEŞİNCİ FASIL

PEYGAMBERLİK MÜHRÜ VE MÜTEFERRİK ŞEYLER

5542 ١- عن عبدُ الله بن سَرْجِسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ خُبْزاً وَلَحْماً، وَقُلْتُ يَارَسُولَ اللهِ غَفَرَ اللهُ لَكَ. قَالَ: وَلَكَ. فَقِيلَ لَهُ: اسْتَغْفَرَ لَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ. فَقَالَ: نَعَمْ وَلَكَ. ثُمَّ تَلاَ: وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ الآيَة: قَالَ: ثُمَّ دُرْتُ خَلْفَهُ فَرَأَيْتُ خَاتَمَ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ عِنْدَ نَاغِضِ كَتِفِهِ الْيُسْرَى جُمْعاً، عَلَيْهِ خِيلاَنٌ كَأَمْثَالِ الثَّآلِيلِ]. أخرجه مسلم.

«نَاغِضُ الْكَتِفِ» طرف العظم العريض.

و«الجمعُ» قال الحميدي لعله عنى جمع الكف وهو جمعها وعطف أصابعها الى باطن الكف.

و«الْخِيلاَنُ» جمع خال وهو الشامة.

1. (5542)- *Abdullah İbnu Sercis* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile birlikte ekmek ve et yedim ve: "Ey Allah'ın Resulü! Allah seni mağfiret buyursun!" dedim. Bana: "Seni de!" diye karşılıkta bulundu."

Ravi der ki: "(İbnu Sercis'e): "Resulullah sana istiğfarda mı bulundu?" diye soruldu. O: "Evet, *"Seni de!"* dedi" diye cevap verdi ve sonra şu ayeti okudu. (Mealen): **"Kendi günahın için de, mü'min erkek ve mü'min kadınlar için de Allah'tan af dile..."**(Muhammed 19). İbnu Sercis devamla dedi ki:

"Sonra etrafında döndüm, iki omuzu arasında peygamberlik mührünü gördüm. Sol kürek kemiğinin geniş tarafında idi, yumruk gibi ve üzerinde siğiller emsali benler vardı." [Müslim, Fezail 112, (2346).]

AÇIKLAMA:

Rivayetler, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın iki omuzu arasında bir peygamberlik mühründen haber verir. Müslim'in bir diğer rivayetinde bunun, keklik yumurtası büyüklüğünde olduğu ifade edilir. Ancak sadedinde olduğumuz rivayet onu yumruya benzetmektedir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), bu mührün Aleyhissalâtu vesselâm'ın ölümüyle birlikte kaybolduğunu belirtir.

Kâdi Beyzavî, eski ümmetlerin kitaplarında bu mühürden bahsedilip, tavsif edildiğini, geleceği haber verilen peygamberin bilinmesinde bir alâmet olarak ondan bahsedildiğini söyler. Kâdi, bu mührün, nübüvveti gelebilecek arazlardan korumaya matuf olduğunu belirtir, tıpkı mühürle koruma altına alınan vesaik gibi.

Bu mührü, *Aleyhissalâtu vesselâm* doğuştan mı getirdi, doğumla birlikte mi veya göğsü yarılınca mı veya peygamberlik gelince mi konulduğu hususlarında muhtelif görüşler var. İbnu Hacer, göğsün yarılması anında konmuş olma görüşünü daha sıhhatli bulur.

5543 ٢ - وعن جابر بن سَمُرة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [كَانَ خَاتَمُ النُّبوَّةِ بيْنَ كَتِفَي رَسُولِ اللهِ ﷺ غُدَّةً حَمراءَ مِثْلَ بيضَةِ الحَمامِ]. أخرجه الترمذي.

2. (5543)- *Cabir İbnu Semüre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın peygamberlik mührü, iki omuzu arasında idi. Tıpkı bir güvercin yumurtası büyüklüğünde kırmızı bir yumru (gudde=bez) idi." [Tirmizî, 42, (3647).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, nübüvvet mührü guddeye benzetilmiştir. Gudde dilimizde bez kelimesiyle karşılanır. Vücutta, derinin altında hasıl olan yumruya denir. Üzerinden elle dokunulunca yerinde biraz oynar. Sözgelimi çıban yumrusu gibi sabit değildir.

5544 ٣ - وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [مَا رَأَيْتُ أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَأَنَّ الشَّمْسَ تَجْرِي فِي وَجْهِهِ، وما رَأَيْتُ أَحداً أَسْرعَ فِي مِشْيَتِه مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ. لَكَأَنَّمَا الأَرْضُ تُطْوَى لَهُ. كُنَّا إذَا مَشَيْنَا مَعَه نُجْهِدُ أَنْفُسَنَا، وإنَّهُ لَغَيْرُ مُكْتَرِثٍ].

أخرجه الترمذي.

3. (5544)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan daha güzelini hiç görmedim. Sanki güneş mübarek yüzlerinde yürüyor gibiydi. Yürürken Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan daha hızlı yürüyen kimse de görmedim. Sanki yer O'nun ayağı altında dürülüyor gibiydi. Biz O'nunla beraber yürürken kendimizi zorlardık. O ise, aldırmazdı." [Tirmizî, Menakıb 26, (3650).]

5545 ٤– وعن عائشة رَضِيَ اللّهُ عنها قالت: [كَانَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ يُحَدِّثُ حَدِيثاً لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ لأَحْصَاهُ. كَانَ لاَ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ]. أخرجه الخمسة إلا النسائي.

4. (5545)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* konuşurken (ağır ağır konuşurdu. Öyle ki) eğer biri çıkıp, kelimeleri saymak istese sayardı. O, sözü sizin gibi peş peşe getirmezdi." [Buharî, Menakıb 23; Müslim, Fezailu's-Sahabe 19, (2493); Zühd 71; Tirmizî, Menakıb 20, (3643); Ebu Davud, İlim 7, (3654, 3655).]

5546 ٥– وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عنه قال: [كَانَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ يُعِيدُ الْكَلِمَةَ ثَلاثاً لِتُعْقَلَ عَنْهُ]. أخرجه الترمذي.

5. (5546)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, söylediği bellensin diye kelamını üç kere tekrar ederdi." [Tirmizî, Menakıb 21, (3644).]

5547 ٦– وعن عبدالله بن سَلاَمٍ قال: [كَانَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ إذَا جَلَسَ يَتَحَدَّثُ يُكْثِرُ أنْ يرفع طَرْفَهُ الى السَّمَاءِ]. أخرجه أبو داود.

6. (5547)- *Abdullah İbnu Selam* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, oturup konuştuğu zaman, (vahiy bekleyerek veya Mele-i A'la'ya iştiyak duyarak) çok sık nazarını semaya çevirirdi." [Ebu Davud, Edeb 21, (4837).]

5548 ٧– وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عنه قال: [كَانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ تَبْسُطُ لِرَسُولِ اللّهِ ﷺ نِطْعاً فَيَقِيلُ عِنْدَهَا، فَإِذَا قَامَ أَخَذَتْ مِنْ عَرَقِهِ وَشَعْرِهِ فَجَمَعَتْهُ فِي قَارُورَةٍ، ثُمَّ جَعَلَتْهُ فِي سُكٍّ، فَلَمَّا حَضَرَ أَنَسَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ أَوْصَى أَنْ يُجْعَلَ فِي حَنُوطِهِ مِنْ ذَلِكَ السُّكِّ]. أخرجه الشيخان والنسائي.

« السُّكُّ » شيء يتطيب به.

7. (5548)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Annem) Ümmü Süleym, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* için yere bir post serer, O da üzerinde kaylule (öğle uykusu) kestirirdi. *Aleyhissalâtu vesselâm* uyanınca annem O'nun terini ve kıllarını toplardı. Bunları bir şişede toplar, sonra onu sürünme maddesine katardı."

(Ravi devamla der ki: "Hz. Enes (radıyallahu anh) muhtazar (can çekişme halinde) olunca kefenine sürülecek hanûta bundan katılmasını vasiyet etti." [Buhari, İsti'zan 41; Müslim, Fezail 84, (2331); Nesâî, Zinet 119, (8, 218).]

AÇIKLAMA:

1- *İbnu Hacer,* Resulullah'ın saç kıllarının toplanması ile terinin toplanmasını, başka rivayetlerdeki sarahate dayanarak, ayrı ayrı zamanlara hamleder: Sıcak mevsimde öğle uykusundaki terin toplanması ayrı bir hadisedir. Ümmü Süleym'e kocası *Ebu Talha*'nın *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın tıraşından sonra elde ettiği saçları vermesi ayrı hadisedir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere Ümmü Süleym bunları teberruken biriktirmiştir. Resulullah'ın *Haccetü'l-Veda*'da, Mina'da tıraş olduğu gözönüne alınınca, hadiste mevzubahis olan kıssanın Veda haccında sonra cereyan ettiği anlaşılır.

Hadisin bir başka veçhinde, her toplama anında Aleyhissalâtu vesselâm'ın uyandığı ve: *"Ey Ümmü Süleym! Nedir bu yaptığın?"* diye sorduğu, "Bu terinizdir, bunu tîbımıza (sürünme maddesi) koyuyoruz, bu bizim en güzel tîbımız oluyor" cevabını aldığı belirtilir. Diğer bazı rivayetlerde Aleyhissalâtu vesselâm'ın, bu davranışı tebessümle karşıladığı ve te'yid ettiği tasrih edilmiştir.

2- Hadis, büyüklerin, tanıdığı kimselerin evlerinde kaylûle yapmasının cevazına delil olmaktadır. Bu davranışta sevginin te'yidi ve te'kidi vardır. Ayrıca hadis, insan ter ve saçının temiz olduğuna delil olmaktadır.

5549 ٨– وعن أنس رضي الله عنه قال: [كَانَ فَزَعٌ بِالْمَدِينَةِ، فَاسْتَعَارَ رَسُولُ الله ﷺ فَرَساً مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ الْمَنْدُوبُ، فَرَكِبَهُ! فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ: مَا رَأَيْنَا مِنْ شَيْءٍ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْراً].

8. (5549)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Medine'de bir panik olmuştu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Ebu Talha (radıyallahu anh)'dan el-Mendub denen (ağır yürüyüşlü) atını istiareten aldı ve bindi. Dönüşünde: *"Bir şey görmedik. Ancak atı çok hızlı bulduk"* buyurdu."

5550 ٩– وفي رواية: [كَانَ رَسُولُ الله ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ، وَكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ

وَأَشْجَعَ النَّاسِ، وَلَقَدْ فَزِعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ. فَانْطَلَقَ نَاسٌ قِبَلَ الصَّوْتِ فَتَلَقَّاهُمُ النَّبِيُّ ﷺ رَاجِعاً، وَقَدْ سَبَقَهُمْ وَاسْتَبْرَأَ الْخَبَرَ، وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ لأَبِي طَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عُرْيٍ، وَفِي عُنُقِهِ السَّيْفُ، وَهُوَ يَقُولُ: لَنْ تُرَاعُوا، لَنْ تُرَاعُوا؛ وَقَالَ: وَجَدْنَاهُ بَحْراً، وَكَانَ فَرَساً يُبَطَّأُ]. أخرجه الخمسة إلا النسائي.

يقال: «فَرَسٌ بَحْرٌ» إذا كان واسع الجري.

و«اسْتَبْرَأَ الْخَبَرَ» كشفه وحققه.

9. (5550)- Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* insanların en iyisi, en cömerdi ve en şecaatlisi idi. Nitekim bir gece, Medine halkı umumi bir korku yaşamıştı. Halk (korkusunun kaynağı olan) sesin geldiği tarafa yöneldi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ise, herkesten önce o cihete gitmiş, haberi tahkik etmiş ve geri dönmüştü, onları yarı yolda karşıladı. Ebu Talha (radıyallahu anh)'nın çıplak atı üzerinde idi. Boynunda kılıncı asılıydı. Şöyle diyordu:

"Korkulacak bir şey yok, korkulacak bir şey yok."

Sonra, *"Bu atı pek hızlı bulduk"* dedi. Halbuki at, ağır yürürdü." [Buharî, Cihad 46, 82; Müslim, Fezail 48, (2307); Ebu Davud, Edeb 87, (4988); Tirmizî, Cihad 14, (1685).]

5551 ١٠ ــ وعن عائشة رَضِيَ اللَّهُ عَنها قالت: [مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَمْرَيْنِ إِلاَّ أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا، مَا لَمْ يَكُنْ إِثْماً، فَإِنْ كَانَ إِثْماً كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ مِنْ شَيْءٍ قَطُّ إِلاَّ أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ، فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ]. أخرجه الثلاثة وأبو داود.

10. (5551)- *Hz. Aişe* radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* iki iş arasında muhayyer bırakılırsa, mutlaka en kolayını tercih ederdi. Yeter ki bu günah olmasın. Eğer bir iş günah idiyse, günaha karşı insanın en uzak duranı idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisi için hiç intikam aramadı. Ama Allah'ın bir haramı ihlal edilince o zaman Allah için intikam alırdı." [Buhârî, Menâkıb 234, Edeb 80, Hudud 10, 42; Müslim, Fezâil 77, (2327); Muvatta, Husnü'l-Hulk 2, (2, 903); Ebu Davud, Edeb 5, (4785).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın ahlak-ı şeriflerinden mühim

bir prensibi belirtmektedir: Günaha düşülmediği müddetçe kolayı tercih etmek. Tercih edilecek olan daha kolay, günah olacaksa onu tercih etmiyor, şiddetli ve zor da olsa, günah olmayanı arıyor. Hadiste, muhayyer bırakanın kim olduğu belirtilmiyor, mübhem bırakılıyor. Bu, hadisin anlaşılmasına vüs'at kazandırıyor: Allah tarafından muhayyer bırakılma da mümkün, insanlar tarafından muhayyer bırakılma da mümkün. Ancak, Allah tarafından günahla sevap arasında muhayyer bırakılmayacağına dikkat çekilmiştir.

Şahsı için intikam almamış olmasını, bazı alimler "mala müteallik meselelerde" diye kayıtlamışlardır. Bu hususu, hadisin bir başka veçhi biraz daha açık olarak şöyle ifade eder: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir Müslümanın ismini sarih olarak zikredip hiç lanette bulunmadı, eliyle de asla vurmadı. Allah yolunda olunca o başka. Keza kendisinden hiçbir talebi asla geri çevirmedi, yeter ki günah bir talep olmasın. Hiçbir sebeple şahsı için intikam da almadı. Ancak Allah'ın haramlarını ihlal edenlerden, Allah için intikam aldı."

2- Hadis, kolayı varken zoru terketmeye ve kolay olanı almaya teşvik etmektedir. Muzdar kalınmayan şeyde ısrar etmeyip, terketmeye de teşvik var. Ayrıca hata olduğu zahir olmadıkça ruhsatla amelin mendub olduğu da görülmektedir. Bir de hukukullaha girmeyen hususlarda affetmeye teşvik var.

5552 ١١- وعن جابر بن سَمُرَة رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ صَلاَةَ الأُولَى، ثُمَّ خَرَجَ إلى أَهْلِهِ وخَرَجْتُ مَعَهُ، فَاسْتَقْبَلَهُ وِلْدَانٌ، فَجَعَلَ يَمْسَحُ خَدَّى أَحَدِهِمْ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ، وَمَسَحَ خَدِّى فَوَجَدْتُ لِيَدِهِ بَرْداً وَرِيحاً كَأَنَّمَا أَخْرَجَهَا مِنْ جُؤْنَةِ عَطَّارٍ]. أخرجه مسلم.

«جُؤْنَةُ الْعَطَّارِ» هي التي يعدّ فيها الطيب ويدخره.

11. (5552)- Cabir İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resuullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte ilk namazı kıldım. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm ehline gitti. Onunla ben de çıktım. Onu bir kısım çocuklar karşıladı. Derken onların yanaklarını bir bir okşamaya başladı. Benim yanağımı da okşadı. Elinde bir serinlik ve hoş bir koku hissettim. Elini sanki attar havanından çıkarmış gibiydi." [Müslim, Fezail 80, (2329).]

5553 ١٢- وعن ابن أبي أَوْفَى رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ الذِّكْرَ،

وَيُقِلُّ اللَّغْوَ، وَيُطِيلُ الصَّلاَةَ، وَيُقَصِّرُ الْخُطْبَةَ، وَلاَ يَأْنَفُ أَنْ يَمْشِيَ مَعَ الأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ، فَيَقْضِي لَهُمَا الْحَاجَةَ]. أخرجه النسائي.

«اللَّغْوُ» الهذر من القول.

12. (5553)- *İbnu Ebi Evfa* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, zikri çok yapar, lağvı (hoş sözü) de az yapardı, namazı uzatırdı, hutbeyi de kısa yapardı. Dul ve miskinlerle beraber yürümekten ar duymazdı, onların ihtiyaçlarını mutlak yerine getirirdi." [Nesâî, Cuma 31, (3, 109).]

5554 ١٣ – وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [مَشَيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِيٌّ غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ، فَأَدْرَكَهُ أَعْرَابِيٌّ فَجَبَذَهُ جَبْذَةً شَدِيدَةً حَتَّى نَظَرْتُ الَى صَفْحَةِ عُنُقِهِ، وَقَدْ أَثَّرَ فِيهِ حَاشِيَةُ الْبُرْدِ مِنْ شِدَّةِ جَبْذَتِهِ. ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، مُرْ لِي مِنْ مَالِ اللهِ الَّذِي عِنْدَكَ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ وَضَحِكَ. ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ]. أخرجه الشيخان.

13. (5554)- *Hz. Enes* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte yürüdüm. Üzerinde kenarı sert necranî bir hırka vardı. Ona bir bedevi arkadan yetişerek hırkadan tutup şiddetle çekti. Boynunun derisine baktığımızda şiddetle çekilen hırkanın kenarının zedeleyip iz bıraktığını gördüm. Bedevi:

"Ey Muhammed! Yanındaki Allah'ın malından bana da verilmesini emret" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm* ona yönelik baktı ve güldü. Sonra da bir ihsanda bulunulmasını emretti." [Buharî, Libas 18, Humus 19, Edeb 68).]

5555 ١٤ – وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ جَاءَ خَدَمُ الْمَدِينَةِ بِآنِيَتِهِمْ فِيهَا الْمَاءُ فَلاَ يَأْتُونَهُ بِإِنَاءٍ إِلاَّ غَمَسَ فِيهِ يَدَهُ، وَرُبَّمَا جَاءَهُ فِي الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فِيهِ]. أخرجه مسلم.

14. (5555)- Yine *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* sabah namazını kılınca, Medine'nin hizmetçileri ellerinde su bulunan kaplar olduğu halde kendisine gelirlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm da hiçbirini ihmal etmeden kaplara elini batırırdı. Bazan sabahları hava soğuk olurdu. Aleyhissalâtu vesselâm yine de elini suya batırırdı." [Müslim, Fezail 74, (2324).]

5556 ١٥ – وعن الخُدْرِي رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [بَيْنَا رَسُولُ الله ﷺ يَقْسِمُ قَسْماً أَقْبَلَ رَجُلٌ فَأَكَبَّ عَلَيْهِ فَطَعَنَهُ ﷺ بِعُرْجُونٍ كَانَ مَعَهُ فَجَرَحَ وَجْهَهُ. ثُمَّ قَالَ لَهُ: تَعَالَ فَاسْتَقِدْ. قَالَ: بَلْ عَفَوْتُ يَا رَسُولَ الله]. أخرجه أبو داود والنسائي.

15. (5556)- *Hudrî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bir taksimde bulunduğu bir sırada, bir adam gelerek üzerine eğildi. Aleyhissalâtu vesselâm da elindeki hurma dalını adama dürtüp yüzünden yaraladı. Sonra da: "Gel! Kısas yap!" buyurdu. Adam:

"Affettim ey Allah'ın Resulü!" dedi." [Ebu Davud, Diyat 15, (4536); Nesâî, Kasame 20, (8, 32).]

İKİNCİ BAB
ALEYHİSSALÂTU VESSELÂM'IN ALÂMETLERİ

5557 ١ – عن عليّ بن أبي طالب رضي الله عنه قال: [حدّثني أبي قال خرجنا الى الشام في أشياخ من قريش، وكان معي محمد ﷺ، فأشرفنا على راهب في الطريق فنزلنا وحللنا رواحلنا فخرج إلينا الراهب، وكان قبل ذلك لا يخرج إلينا فجعل يتخلّلنا حتى جاء فأخذ بيد محمد، وقال: هذا سيد العالمين. فقال له أشياخ قريش: وما علمك بما تقول؟ قال: أجد صفته ونعته في الكتاب المنزّل، وإنكم حين أشرفتم لم يبق شجر ولا حجر إلاّ خرّ له ساجداً، ولا تسجد الجمادات إلاّ لنبيّ، وأعرفه بخاتم النبوّة أسفل من غضروف كتفه مثل التفّاحة. ثمّ رجع فصنع طعاماً فأتانا به، وكان محمد في رعية الإبل! فجاء وعليه غمامة تظلّه. فلمّا دنا وجد القوم قد سبقوه الى ظلّ الشجرة، فجلس في الشمس، فمال فيء الشجرة عليه وضحواهم في الشمس. فقال: انظروا مال فيء الشجرة عليه فبينما هو قائم وهو يناشدهم الله تعالى أن لا يذهبوا به الى الروم، ويقول: إن رأوه عرفوه بالصفة فيقتلونه فبينا هو يناشدهم الله في ذلك إذ التفت فإذا بسبعة من الروم مقبلين نحو ديره، فاستقبلهم وقال: ما جاء بكم؟ قالوا: بلغنا من أحبارنا أنّ نبيّاً من العرب خارج نحو بلادنا في هذا الشهر فلم يبق طريق إلاّ بعث إليه بأناس، وبعثنا الى طريقك هذا. قال: وهل خلفكم أحد خير منكم؟ قالوا: إنما أخبرنا خبره بطريقك هذا. قال: أفرأيتم

أمراً أراد الله تبارك وتعالىٰ أن يقضيه. هل يستطيع أحدٌ من النّاس أن يردّه؟ قالوا: لاَ. قال: فبايعوا هذا الرجل فإنه نبي حقاً، فبايعوه، وأقاموا مع الراهب، ثمّ رجع إلينا فقال: أنشدكم الله أيكم وليه؟ فقالوا: هذا يعنونني. فما زال يناشدني حتى رددته مع رجالٍ كان فيهم بلالٌ بعثه أبو بكرٍ رضي الله عنهما، وزوّده الراهب كعكاً وزيتاً]. أخرجه الترمذي. عن أبي موسىٰ الأشعري قال: خرج أبو طالب، وذكر نحو ما تقدم. وأخرجه رزين عن علي رضي الله عنه عن أبيه باللفظ المتقدم.

« غضروف الكتف » رأس لوحه.

و« ضحوا في الشّمس » أي برزوا لها.

و« الأحبار » جمع حبر بفتح الحاء وكسرها، وهو العالم.

1.(5557)- *Hz. Ali İbnu Ebi Talib* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam anlatmış ve demişti ki: "Kureyş büyüklerinden bir grupla Şam'a gitmiştik; beraberimde Muhammed *(aleyhissalâtu vesselâm)* de vardı. Yolda bir rahib(in manastırın)a yaklaştık ve yakınına konakladık. Develerimizi çözmüştük ki rahib yanımıza geldi. Daha önceki gelişlerimizde yanımıza hiç uğramamıştı. Aramızda dolaşmaya başladı ve Muhammed'i (bulup) elinden tuttu ve:

"Bu âlemlerin efendisidir!" dedi. Kureyş büyükleri ona:

"Bu söylediğini nereden biliyorsun?" diye sordular. Adam:

"Ben onun sıfat ve evsafını bize indirilen kitapta bulmuşum! Nitekim siz yaklaştığınız zaman, O'na secde etmedik ne taş, ne ağaç kaldı, hepsi de secde ettiler. Bu cansız şeyler ancak bir peygambere secde ederler. Ben O'nu ayrıca peygamberlik mührüyle de biliyorum, bu mühür omuz başındaki düz kemiğin baş kısmının aşağısında bulunur, elma büyüklüğündedir" dedi. Sonra bizden ayrıldı, yemek hazırlayıp getirdi. Muhammed o sırada, develeri gözetliyordu. Yanımıza geldiğinde üzerinde ona gölge yapan bir bulut vardı. Yaklaşınca, halkın kendinden önce ağacın gölgesini kaptıklarını gördü. O da güneşte oturdu. Ağacın gölgesi, üzerine meyletti, onlar güneşte kaldılar. Rahib:

"Bakın, ağacın gölgesi O'nun üzerine meyletti" dedi. Rahib onların yanında iken, bu çocuğu Allah aşkına Rum (diyarın)a götürmeyin diye ricada bulundu ve: "Eğer O'nu götürürseniz, taşıdığı sıfatlarıyla O'nu

tanırlar ve öldürürler" dedi. O, bu hususta Allah'ın adını vererek onlara ricada bulunurken, yan tarafına bir göz attı. Manastırına doğru gelen yedi rum gördü. Onları karşıladı ve:

"Niye geldiniz?" dedi.

"Rahiplerimiz bize Araplar arasında çıkacak bir peygamberin bu ayda memleketimize doğru gelmekte olduğunu söylediler. (Buralara giriş sağlayan) her yola bir grup insan çıkarıldı. Biz de senin su yoluna gönderildik" dediler. Rahip: "Sizden daha hayırlı birini geride bıraktınız mı?" dedi. Onlar:

"O şahsın senin yolunun üzerinde olduğu bize haber verildi!" dediler. Rahip: "Allah'ın icra etmek istediği bir iş hakkında ne dersiniz, insanlardan bunu geri çevirebilecek biri var mı?" diye sordu. Onlar: "Hayır!" dediler. Rahip:

"Öyleyse şu kimseye biat edin. Zira bu , gerçek peygamberdir" dedi. Onlar da ona biat ettiler, rahiple birlikte orada kaldılar. Sonra rahip bize döndü, ve:

"Allah için söyleyin, bunun velisi kim?" dedi. Beni kastederek: "Şu" dediler. Rahib bana hususi şekilde, geri dönmemiz için ricada bulundu. Ben de O'nu içlerinde, Hz. Ebu Bekr'in gönderdiği, Bilal'in de bulunduğu bir grup kimse ile geri çevirdim. Rahip O'na kek ve zeytinyağından azık koydu."

Bu rivayeti Tirmizî, (Menakıb 5, (3624) Ebu Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh)'den tahric etmiştir. Rivayete: "Ebu Talib Şam için yola çıktı..." diye başlar ve yukarıda kaydedildiği şekilde zikreder. Yukarıdaki metni Rezin, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin babasından rivayet olarak, kaydedilen elfazla tahric etmiştir.

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste zikri geçen rahibin adı bazı rivayetlerde Buhayra diye tasrih edilir. İçerisinde, bazı hatalı unsurlar varsa da, rivayet Aleyhissalâtu vesselâm'ın nübüvvet öncesi hayatından bir sahneyi aydınlatmaktadır: Amcası *Ebu Talib*'le yaptığı Şam yolculuğu. Bu ticarî bir seyahatti. Mola verilen bu yerin Busra olduğu bazı rivayetlerde belirtilir.

Rahip, Şam'a gidildiği takdirde, orada Yahudiler tarafından, Muhammed'in beklenmekte olan peygamber olduğunun, kitaplarında mezkur olan alâmetlerle bilinerek öldürülebileceğinden korkuyor. Bu sebeple geri döndürülmesi için ısrarla ricada bulunuyor. Ebu Talib meseleyi kavrayarak Busra'dan geri çeviriyor, kendisi seyahatına devam ediyor.

2- Hadiste yadırganan bazı unsurlar var denmişti. O da Hz. Bilal ve Hz. Ebu Bekr'le ilgili pasajdır. Bu hususla ilgili olarak el-Cezerî der ki: "Hadisin isnadı sahihtir. Ravileri, Sahiheyn veya birinin ravileri gibi sîkadırlar. Hz. Ebu Bekr ve Hz. Bilal (radıyallahu anhümâ)'in zikredilmeleri mahfuz değildir (yani hadisi zayıflatan bir durumdur). Bu sebeple imamlarımız bu kısmı bir vehim addetiler. Bu gerçekten vehimdir. Zira, o sırada *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın yaşı on ikidir. Ebu Bekir ise O'ndan iki yaş küçüktür. Muhtemelen Bilal o vakit henüz doğmadı bile." Hz. Ebu Bekr ve Bilal'in zikri sebebiyle, Zehebi de hadisi zayıf addeder ve henüz o sıralarda *Hz. Ebu Bekr*'in *Hz. Bilal*'i satın almadığına dikkat çeker. Hafız İbnu Hacer, el-İsabe'de şunları söyler: "Bu hadisin ravileri sîkadırlar. Hadiste bu lafızlar dışında reddi gereken bir husus yok. Muhtemelen o kısım bir derctir, bir başka hadisten alınma bir parçadır..." İbnu Hacer'in bu tahminini doğrulayan bir husus, hadisin Bezzar'ın Müsned'inde gelen veçhidir. O vecihte, hadis aynen kaydedilir; fakat "amcası onu Bilal'le geri gönderdi" denmez, "bir adamla" denir.

Başta muhakkik bir zat olan *İbnu Hacer* olmak üzere alimlerimiz, hadisin muhtevasını kabul edip buna siyer bahislerinde yer verirler.

5558 ٢ – وعن عطاء بن يسار قال: [لَقِيتُ عبدَاللهِ بنَ عمرو بنِ العاصِ رضيَ اللهُ عنهما، فقلتُ: أخبرني عن صفة رسول الله ﷺ في التوراة. فقال: أجل والله إنه لموصوفٌ في التوراة ببعض صفته في القرآن، يا أيها النبيُّ إنّا أرسلناك شاهداً ومبشراً ونذيراً، وحرزاً للأُميين، أنت عبدي ورسولي. سميتك المتوكل. ليس بفظٍّ، ولا غليظٍ، ولا صخّابٍ بالأسواق، ولا يدفعُ بالسيئة السيئة، ولكن يعفو ويغفر. ولن يقبضه الله حتى يقيم به الملة العوجاء، ويفتح به أعيناً عمياً، وآذاناً صماً، وقلوباً غلفاً]. أخرجه البخاري.

«الأمّيون» العرب لأنهم كانوا لا يحسنون الكتابة.

و«الفظّ» القاسي القلب الغليظ الجانب.

و«الصّخب» بالصاد والسين الصياح والجلبة، يشير بذلك الى عدم منافسته في الدنيا وجمعها فيحضر الأسواق لذلك ويصخب معهم فيها.

و «الغُلفُ» بضم الغين وسكون اللام جمع أغلف، وهو الذي عليه غلاف.

2. (5558)- *Atâ İbnu Yesar* rahimehullah anlatıyor: "Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ)'a rastladım ve: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Tevrat'ta zikredilen vasıflarını bana söyle" dedim. Bunun üzerine hemen:

"Pekâla dedi ve devam etti: Allah'a yemin olsun! O, Kur'an'da geçen bazı sıfatlarıyla Tevrat'ta da mevsuftur (ve şöyle denmiştir): **"Ey Peygamber, biz seni insanlara şahid, müjdeleyici ve korkutucu** (Ahzab 45) **ve ümmiler için de koruyucu olarak gönderdik. Sen benim kulum ve elçimsin. Ben seni mütevekkil diye tesmiye ettim. O, ne katı kalpli, ne de kaba biri değildir. Çarşı pazarda rastgele bağırıp çağırmaz. Kötülüğü kötülükle kaldırmaz, bilakis affeder, bağışlar. Allah, bozulmuş dini onunla tam olarak ikame etmeden onunla kör gözleri, sağır kulakları, paslanmış kalpleri açmadan onun ruhunu kabzetmez."** [Buhari, Büyû 50, Tefsir, Feth 3.]

AÇIKLAMA:

1- *Abdullah İbnu Amr İbni'l-As,* sahabenin büyüklerindendir ve hadisleri, Resulullah'ın bilgisi tahtında yazanlardan biridir. Burada bizi ilgilendiren yönlerden biri, alim bir zat oluşu ve Ehl-i Kitap'tan çok miktarda kitap elde ederek onları okumasıdır. Bu sebeple İsrailiyatı ve Kitab-ı Mukaddes'in muhteviyatını iyi bilmektedir. Binaenaleyh, kendisinden, Kütüb-ü Sabıka'da *Resulullah*'tan haber veren ayetler hakkında soru sorulması tesadüfi bir hâdise değildir. Görülüğü üzere, soruya güzel bir örnek zikrederek müsbet cevap vermiştir. Radıyallahu anh'ın zikrettiği Tevrat ayetinin bir benzeri Kur'an'da aynen mevcuttur. Hele pasajın yarısı -ki oraya, Kur'andaki yerini belirten kayıt düştük- tıpa tıp Kur'an'a uymaktadır. Tevrat'tan zikredilen pasajın ikinci kısmına uyan bir başka ayet yine Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir (Mealen): **"Sen Allah'tan bir merhamet sayesindedir ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar, etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi. Artık onları bağışla, günahlarının mağfiret edilmesini iste. İş hususunda onlarla müşavere et. Bir kerre de azmettin mi, artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah kendine güvenip dayananları sever"** (Al-i İmran 159). Tevrat'tan alınan pasajın en son kısmına benzeyen bir ayet de şöyledir (mealen): **"Ne iyilik, ne de kötülük müsavi değildirler. Sen (kötülüğü) en iyi olanla önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile, sanki samimi dostun olmuştur"** (Fussılet 34).

Sonsuz Nur adlı eserden Tevrat'ta Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in özelliklerine yer verilmesiyle ilgili mevzuyu anlatan bir bölümü buraya alıyoruz:

Şimdi düşünelim. Tevrat'taki bu hitap kimedir? Derinlemesine bir tahlile ihtiyaç dahi duymadan, âyetin zâhirî manası bu hitabın gelecek bir peygambere ve peygamberler içinde bizzat Hz. Muhammed (sav)'e yapıldığını göstermektedir. O, bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamberdir. Ve bu mevzuda sanki âyet O'na şöyle demektedir:

Seni bütün insanlığa, doğru yolu müjdeleyici ve onları eğri yolun encamından da sakındırıcı bir beşîr ve nezîr olarak gönderdim. Sen fenalıklara göğsünü gerecek ve insanların, gidip cehennem çukurlarına düşmelerini engelleyeceksin. Aynı zamanda bu eğri büğrü, dolambaçlı yollarda karanlık içinde kalmışlara, bir ışık olacak ve ellerinden tutup, onları cennete ve Cemalullah'a kavuşturacaksın.

Seni cahiliyye devrinin ümmî cemaatına bir zırh, bir sığınak olarak gönderdim. Sana uyandıkları zaman korunacak ve kollanacaklar.. ve yine sana dayandıkları müddetçe varlıklarını sürdürebilecekler..

Sen Benim kulum ve Resûlümsün -Evet, bizler de tahiyyatımızda hep O'nun kulluğunu ve risaletini dile getiriyoruz- Ben sana "Mütevekkil" adını koydum. Cihan senin karşına dikilse ve sen de onlarla yaka paça olmak zorunda kalsan, yine zerre kadar sarsıntı geçirmezsin. Evet, her peygamberin kendine göre bir tevekkül ufku vardır. Ama sen bu hususta bir başkasın. Onun içindir ki, Ben sana "Mütevekkil" dedim.

Sonra da hitap gayba dönüyor ki buna iltifat diyoruz:

"O öfkeli, etrafını kıran bir nefret insanı değildir. Aksine O bir edep, vakâr, ciddiyet ve temkîn insanıdır. O sokaklarda bağırıp çağırmaz. Çünkü bu tür dikkat çekme gayreti, bir zaaf ve bir gurur alâmetidir ki, O böyle mezmûm sıfatlardan münezzeh ve müberrâdır."

Kötülüğe asla kötülükle mukabele etmez. Bir bedevi gelir, cübbesinden tutup sarsar ve küstahça "hakkımı ver" derdi de sahâbeyi çıldırtan bu türlü hareketler, o şefkat âbidesini tebessüm ettirir ve "bu adama istediğini verin" buyururdu.[28] Evet O, en affedilmez suçları dahi affederdi. Yeter ki o mevzuda, şeriatın emirlerine muhalefet söz konusu olmasın. Düşünün bir kere, kendisine bunca kötülük yapan Mekkelilere, hem de her şeyi yapabileceği o gün ne demişti: "Gidiniz, hepiniz hürsünüz."[29]

28– Ebu Davud, Edeb, 1; Nesâi, Kasame, 24.

29– İbn Hişam, Sîre, 4/55.

Eğri bir yolda ve cahiliye hayatı yaşayan insanlar, O'nun getirdiği nurla istikametlerini elde edecekleri âna kadar Allah (cc) habibini yanına almayacaktı ve almadı da. O'nun Refik-i A'lâ'ya yükselişi, din tamamlanıp O'nun vazifesi sona erince olacaktı. Yetiştirdiği insanlar, hakkıyla O'nu temsil edecek seviyeye gelince, O, insanlar arasından ayrılıp hakiki dostun huzuruna gidecekti. Çünkü dünyaya ait vazifesi ancak o zaman bitmiş olacaktı.

Evet, Tevrat O'nu böyle anlatıyordu, O da vakti gelince hayat-ı seniyyeleriyle bunu temsil ediyordu. Doğrusu orada anlatılanlar, bizzat Allah Resûlü'nün yaşadığı hayat tarzıydı. Öyleyse Tevrat'ın bahsettiği bu şanı yüce nebî kimdi? Tarihte bu anlatılanlara denk hayatı olan bir başkası var mıydı? Elbette ki hayır! Öyle ise bahsedilen insan ancak Hz. Muhammed Aleyhisselâmdı..![30]

5559 ٣- وعن عبدالله بن سلام رضيَ الله عنه قال: [مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاة صِفَةُ مُحَمَّدٍ وَعِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ يُدْفَنُ مَعَهُ. قَالَ أَبُو مَوْدُودٍ الْمَدَنِيُّ: قَدْ بَقِيَ فِي الْبَيْتِ مَوْضِعُ قَبْرٍ]. أخرجه الترمذي.

3. (5559)- *Abdullah İbnu Selam* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Tevrat'ta Hz. Muhammed *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in sıfatı ve İsa İbnu Meryem'in de O'nunla birlikte defnedileceği yazılıdır.

Ebu Mevdud el-Medeni der ki: "(Resulullah'ın kabrinin bulunduğu) hücrede bir kabir yeri var." [Tirmizî, Menakıb 3, (3621).]

AÇIKLAMA:

Hadis, Tevrat'ta yazılanlar arasında Hz. Peygamber'in vasıfları ile Hz. İsa'nın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına defnedileceğinin de yazılı olduğunu belirtmektedir. Hz. İsa'nın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gömüleceğine dair başka rivayetler de vardır. Hz. Aişe'den gelen bir rivayete -ki zayıftır- göre, Hz. Aişe, Aleyhissalâtu vesselâm'a:

"Senden sonra hayatta kalırsam yanına gömülmek isterim!" diye bir arzu izhar edince, Aleyhissalâtu vesselâm, bunun mümkün olmayacağını belirtir ve: *"Orada benim kabrim, Ebu Bekr ve Ömer'in kabirleri, bir de Hz. İsa İbnu Meryem'in kabri bulunacaktır!"* der. Bu hususu te'yid eden rivayetlerden biri yine Abdullah İbnu Amr'dan rivayet edilmiştir: *"İsa*

30–M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur 1/43-45.

İbnu Meryem yeryüzüne iner, evlenir ve çocukları doğar. Kırk beş yıl böyle geçer. Sonra ölür ve benimle birlikte kabrime defnedilir."

5560 ٤ – وعن أبي موسىٰ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [سَمِعْتُ النَّجَاشِيَّ صَاحِبَ الْحَبَشَةِ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَىٰ يَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ، وَأَنَّهُ الَّذِي بَشَّرَ عِيسَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلَوْلَا مَا أَنَا فِيهِ مِنَ الْمُلْكِ وَمَا تَحَمَّلْتُ مِنْ أُمُورِ النَّاسِ لَأَتَيْتُهُ حَتَّىٰ أَحْمِلَ نَعْلَيْهِ].

أخرجه أبو داود.

4. (5560)- *Ebu Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Habeşistan'ın sahibi (kralı) Necaşî merhumu işittim, demişti ki:

"Ben şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın resulüdür. O, Hz. İsa (aleyhisselâm)'nın geleceğini müjdelediği zattır. Eğer ben, şu saltanatın başında olmasaydım ve üzerimdeki insanlarla ilgili yük bulunmasaydı onun ayakkabılarını taşımak üzere yanına giderdim." [Ebu Davud, Cenaiz 62, (3205).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, sarih bir şekilde Habeş Kralı Necasî'nin Müslüman olduğunu ifade etmektedir. İbnu'l-Esir Necaşî'nin Resulullah'ın sağlığında Müslüman olduğunu, kendisine muhacir olarak iltica eden Müslümanları himaye edip onlara iyi davrandığını belirtir. Kendisine iltica eden Müslümanları Kureyşliler geri almak üzere heyet gönderirler, hediyeler verirler. Fakat Necaşî taleplerini reddeder ve Müslümanları himaye eder. Necaşî Mekke'nin fethinden önce vefat etmiş, Resulullah da Medine'de onun cenaze namazını kıldırmıştır, (radıyallahu anh).

5561 ٥ – وعن ابن عبَّاس رَضِيَ اللهُ عنهما قال: [حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ بنُ حَرْبٍ قَالَ: انْطَلَقْتُ فِي الْمُدَّةِ الَّتِي كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الى الشَّامِ. فَبَيْنَا أَنَا بِهَا إِذْ جِيءَ بِكِتَابٍ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ الى هِرَقْلَ، جَاءَ بِهِ دِحْيَةُ الْكَلْبِيُّ فَدَفَعَهُ الى عَظِيمِ بُصْرَى، فَدَفَعَهُ الى عَظِيمِ الرُّومِ هِرَقْلَ. فَقَالَ هِرَقْلُ: هَلْ هُنَا أَحَدٌ مِنْ قَوْمِ هٰذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ؟ قَالُوا: نَعَمْ. فَدُعِيتُ فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ فَأَجْلَسَنَا بَيْنَ يَدَيْهِ. فَقَالَ: أَيُّكُمْ أَقْرَبُ نَسَباً مَعَهُ؟ فَقُلْتُ: أَنَا. فَأَجْلَسَنِي بَيْنَ يَدَيْهِ،

وأصْحَابي خَلْفِي؛ ثُمَّ دَعَا بِتَرجمانه فقَالَ: قُلْ لِهٰـؤُلاَءِ: إنِّي سَائِلٌ هـذَا عَنْ هذا الرَّجُلِ الَّذي يَزْعَمُ أنَّه نَبِيٌّ فَإنْ كَذَبَنِي فَكَذِّبُوه. قَالَ أبُو سُفيَانَ: وَايْمُ اللهِ لَوْلاَ أنْ يُؤْثَرَ عَلَيَّ الْكَذِبُ لَكَذَبْتُه. ثُمَّ قَالَ لِتَرجمانه: سَلْه، كَيْفَ نَسَبُه فِيكُمْ؟ قُلْتُ: هُوَ فِينَا ذُو نَسَبٍ. قَالَ: فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِه مِنْ مَلِكٍ؟ قُلْتُ: لاَ. قَالَ: فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَه بِالْكَذِبِ قَبْلَ أنْ يَقُولَ مَا قَالَ. قُلْتُ: لاَ. قَالَ: فَهَلْ يَتَّبِعُه أشْرَافُ النَّاسِ أمْ ضُعَفَاؤُهُم. قُلْتُ: بَلْ ضُعَفَاؤُهُم. قَالَ: أيَزِيدُونَ أمْ يَنْقُصُونَ؟ قُلْتُ: لاَ، بَلْ يَزِيدُونَ قَالَ: هَلْ يَرْتَدُّ أحَدٌ عَنْ دِينِه بَعْدَ أنْ يَدْخُلَ فِيه سَخْطَةً لَه؟ قُلْتُ: لاَ. قَالَ: فَهَلْ قَاتَلْتُمُوه؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: كَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إيَّاه؟ قُلْتُ: تَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَه سِجَالاً، يُصِيبُ مِنَّا وَنُصِيبُ مِنْه، قَالَ فَهَلْ يَغْدِرُ؟ قُلْتُ: لاَ، وَنَحْنُ مِنْه فِي هـذِه الْمُدَّةِ مَا نَدْرِي مَا هُوَ صَانِعٌ. قَالَ أبُو سُفيَانَ: فَوَاللهِ مَا أمْكَنَنِي مِنْ كَلِمَةٍ أُدْخِلُ فِيهَا شَيْئاً غَيْرَ هذِه. قَالَ: فَهَلْ قَالَ هذَا الْقَوْلَ أحَدٌ قَبْلَه؟ قُلْتُ: لاَ. فقَالَ لِتَرجمانه: قُلْ لَه إنِّي سَألْتُكَ عَنْ نَسَبِه فِيكُمْ فَزَعَمْتَ أنَّه فِيكُمْ ذُو نَسَبٍ، وَكَذلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِي أنْسَابِ قَوْمِهَا؛ وَسَألْتُكَ هَلْ كَانَ فِي آبَائِه مَلِكٌ؟ فَزَعَمْتَ أنْ لاَ. فَقُلْتُ: لَوْ كَانَ فِي آبَائِه مَلِكٌ، قُلْتُ: رَجُلٌ يَطْلُبُ مُلْكَ أبِيه، وَسَألْتُكَ عَنْ أتْبَاعِه: أضُعَفَاؤُهُمْ أمْ أشْرَافُهُمْ؟ فَقُلْتَ: بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ، وَهُمْ أتْبَاعُ الرُّسُلِ؛ وَسَألْتُكَ: هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَه بِالْكَذِبِ قَبْلَ أنْ يَقُولَ مَا قَالَ؟ فَزَعَمْتَ أنْ لاَ فَعَرَفْتُ أنَّه لَمْ يَكُنْ لِيَدَعَ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ وَيَكْذِبَ عَلَى اللهِ تَعَالىٰ، وَسَألْتُكَ: هَلْ يَرْتَدُّ أحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِه بَعْدَ أنْ يَدْخُلَ فِيه سَخْطَةً لَه؟ فَزَعَمْتَ أنْ لاَ. فَكَذلِكَ الإيمَانُ إذَا خَلَطَتْ بَشَاشَتُه الْقُلُوبَ؛ وَسَألْتُكَ: هَلْ يَزِيدُونَ أمْ يَنْقُصُونَ؟ فَزَعَمْتَ: أنَّهُمْ يَزِيدُونَ، وَكَذلِكَ أمْرُ الإيمَانِ حَتَّىٰ يَتِمَّ؛ وَسَألْتُكَ: هَلْ قَاتَلْتُمُوه؟ فَزَعَمْتَ أنَّكُمْ قَاتَلْتُمُوه، فَتَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ سِجَالاً، يَنَالُ مِنْكُمْ وَتَنَالُونَ مِنْه، وَكَذلِكَ الرُّسُلُ

تبتلىٰ، ثمَّ تكون لهم العاقبة، وسألتك هل يغدر؟ فزعمت أنَّه لا يغدر، وكـذلك الرسل لا تغدر؛ وسألتك هل قال هذا القول أحد قبله؟ فزعمت أن لا. فقلت: لو قال هـذا القول أحد قبله، قلت رجل ائتمّ بقول قيـل قبله؛ ثمَّ قال: بم يأمركم؟ قلنا: بالصلاة والزكاة والصلة والعفاف. فقال إن يك ما تقول حقاً فإنَّه نبيٌّ، وقد كنت أعلم أنَّه خارج، ولم أكن أظنُّه منكم، ولو أعلم أنِّي أخلص إليه لأحببت لقاءه، ولو كنت عنده لغسلت عن قدميه، وليبلغنَّ ملكه ما تحت قدمي، ثمَّ دعا بكتاب رسول الله ﷺ، فقرأه فـإذا فـيـه: بسم الله الرَّحمـٰن الرَّحيم، من محمَّد رسول الله إلى هرقل عظيم الرُّوم، سلامٌ على من اتَّبع الهدى. أمَّا بعد فإنِّي أدعوك بدعاية الإسلام. أسلم تسلم يؤتك الله أجرك مرَّتين، فإن تولَّيت فإنَّ عليك إثم الأريسيِّين، ويا أهل الكتاب تعالوا الـى كلمة سواء بيننا وبينكم أن لا نعبد إلاَّ الله ولا نشرك به شيئـاً ولا يتَّخذ بعضنا بعضـاً أرباباً من دون الله فإن تولَّوا فقولوا أشهدوا بأنَّا مسلمون. فلمَّا فرغ من قرأة الكتاب ارتفعـت الأصوات عنده وكثر الـلغط فأمر بنا فأخرجنا، فقلت لأصحابي: لقد أمر أمر ابن أبي كبشة إنَّه ليخافه ملك بني الأصفر. فما زلت موقنـاً بأمر رسول الله ﷺ أنَّه سيظهر حتَّى أدخل الله عليَّ الإسلام؛ ودعا هرقل جمعه فجمعهم فـي دار له. فقال: يا معشر الـرُّوم، هل لكم في الفلاح والـرُّشد الى آخر الأبد، وأن يثبت لكم ملككم، فحاصوا حيصة حمر الوحش الـى الأبواب فوجدوها قد أغلقت، فدعاهم، فـقال: إنَّما اختبرت شدَّتكم على دينكم، وقد رأيت منكم الذى أحببت، فسجدوا له ورضوا عنه].

أخرجه الشيخان.

قوله « يؤثر عليَّ الكذب » أي يروى عني وينسب إلي.

و« الغدر » ضد الوفاء وهو نقض العهد.

و« البشاشة » إنشراح القلب بالشئ والفرح بقبوله.

وتقول « الحربُ بينهم سجَالٌ » إذا كانت متماثلة، تارة لهؤلاء، وتارة لهؤلاء.

و« الــصِّلَةُ » صلة الأرحام، وهي كل ما أمر به الله أن يوصل الى الأقارب من أنواع البر والأحسان.

و« العفافُ » الكفّ عما لا يحل لك.

و« الأريسيِّين » الفلاحون، وقيل الأتباع.

و« اللّغط » اختلاط الأصوات واختلافها.

وقوله « أَمِرَ أَمْرُ ابن أبي كبشةَ » يعنى النبي ﷺ : أي كبر شأنه وعظم واتسع. وكانوا ينسبون النبي ﷺ الى أبي كبشة الخزاعى لأنه خالف قريشاً في عبادة الأوثان، وعبد الشعرى: النجم المعروف. فلما خالفهم النبي ﷺ في عبادة الأصنام نسبوه إليه، وقيل كان جداً له ﷺ من قبل الأم، أرادوا أنه نزع إليه في الشبه.

و« بنُو الأصفر » هم الروم، سموا بذلك لما يعرض لأبدانهم من الصفرة في الغالب.

« وَحاصوا » نفروا وجالوا من جهة الى أخرى.

5. (5561)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bana Ebu Süfyan İbnu Harb anlattı ve dedi ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile aramızda sulh(-u Hudeybiye) olduğu bir sırada Şam'a gitmiştim. Ben orada iken, Herakliyus'a, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan bir mektup getirildi. Mektubu Dıhyetu'l-Kelbî getirmişti. Onu Busra emîrine teslim etti. O da, Rum Kralı Herakliyus'a ulaştırdı. Herakliyus:

"Peygamber olduğunu zanneden şu adamın kavminden buralarda birileri var mı?" diye sordu. Ona "evet var!" dediler ve ben bir grup Kureyşliyle birlikte çağırıldım. Yanına girdik. Bizi önüne oturttu.

"Ona nesebce en yakın olan kimdir?" dedi. Ben atıldım:

"Benim!" dedim. Bunun üzerine beni, arkadaşlarım arkamda kalacak şekilde önüne oturttu. Sonra tercümanını getirtti.

"Şunlara söyle, ben şuna, o peygamber olduğunu zanneden kimse hakkında soracağım. Eğer cevaplarında bana yalan söylemeye kalkarsa, onu tekzib etsinler!" dedi. Ebu Süfyan der ki:

"Allah'a yemin olsun. Eğer yalanım, aleyhime tesir hasıl eder korku-

su olmasaydı, cevaplarım sırasında yalan söylerdim. Sonra Herakliyus, tercümanına:

"Sor şuna! O zatın aranızdaki nesebi nasıldır?" dedi. Ben:

"O, aramızda asil bir nesebe sahiptir" dedim. O tekrar sordu:

"Onun ecdadı arasında kral var mı?"

"Yok!" dedim.

"Siz onu bu iddiasından önce hiç yalanla itham ettiniz mi?" dedi. Ben:

"Hayır!" dedim.

"Ona insanların eşraf takımı mı tabi oluyor, zayıflar takımı mı?" dedi.

"Zayıflar takımı!" dedim.

"Artıyorlar mı azalıyorlar mı?" dedi. Ben:

"Eksilmiyorlar, bilakis artıyorlar" dedim. O tekrar sordu:

"Dine girdikten sonra hoşnutsuzlukla dininden vazgeçen, irtidad eden oldu mu?"

"Hayır!" dedim.

"Onunla hiç savaştınız mı?" dedi. Ben:

"Evet!" dedim.

"Onunla savaşınız nasıl oldu?" dedi.

"Harb onunla bizim aramızda münavebeli oldu. O bize karşı kazandı, biz de ona karşı kazandık!" dedim.

"Verdiği sözden caydığı oldu mu?" dedi.

"Hayır! Ancak, aramızda bir sulh var, bu esnada ne yapacak bilmiyoruz!" dedim.

Ebu Süfyan der ki: "Allah'a yemin olsun o konuşmamız esnasında, (aleyhte) bundan başka bir şey söyleme imkanı bulamadım." Herakliyus sormaya devam etti:

"Muhammed'den önce bu sözü söyleyen bir başkası var mıydı?" dedi.

"Hayır!" dedim. Bunun üzerine tercümanına:

"Söyle ona! Ben sana "aranızdaki nesebi" nden sordum, sen onun asaletli biri olduğunu söyledin. İşte peygamberler de böyledir, hep kavimleri arasında neseb sahiplerinden gönderilirler. Ben sana "ecdadı

içinde kral var mı?" diye sordum "yok!" dedin. Ben de "eğer ecdadı arasında bir kral olsaydı bu ecdadının kraliyetini arayan bir adam" diyecektim. Ben, "O'na tabi olanlar"dan sordum: "Cemiyetin zayıf takımı mı yoksa eşraf kesimi mi?" diye. Sen "zayıflar!" dedin. Peygamberlere tabi olanlar işte bunlardır. Ben sana "bu iddasından önce onu hiç yalanla itham ettiniz mi?" diye sordum, sen "hayır!" dedin. Böylece anladım ki o, ne insanlara ne de Allah'a yalan söyleyecek biri değildir. Ben sana "dine girdikten sonra, hoşnut olmayarak dininden dönen oldu mu?" diye sordum, sen "hayır!" dedin. İman böyledir, onun neşesi kalplere bir girdi mi, bir daha solmaz. Ben senden "onlar artıyorlar mı, eksiliyorlar mı?" diye sordum, sen arttıklarını söyledin. İman işi böyledir, tamamlanıncaya kadar artarlar. Ben sana "onlarla savaştınız mı?" diye sordum, sen savaştığınızı, savaşın aranızda münavebetli cereyan ettiğini, onların size, sizin de onlara galebe çaldığını söyledin. Peygamberler de böyledir, imtihandan geçirilir, sonunda akibet onların olur. Ben sana "verdiği sözden döndüğü olur mu?" dedim, sen olmadığını söyledin. Peygamberler de böyledir, sözlerinden dönmezler. Ben, "bu iddayı ondan önce söyleyen oldu mu?" diye sordum. Sen "hayır!" dedin. Ben "Eğer bu sözü ondan önce biri söylemiş olsaydı, 'bu adam, kendinden önce söylenmiş bir sözü tamamlamaya çalışan birisi' diyecektim."

Herakliyus sonra: "Size ne emrediyor?" diye tekrar soru sordu. Biz:

"Namaz, zekat, sıla-i rahim ve iffet" dedik. Bunun üzerine Herakliyus dedi ki:

"Eğer, senin söylediklerin gerçekse, O peygamberdir! Ben onun çıkacağını biliyordum. Ancak sizin aranızdan çıkacağını zannetmiyordum. Eğer, O'na kavuşabileceğimden emin olsam karşılaşmayı çok isterdim. Yanında olsaydım, ayaklarına su dökerdim. O'nun hakimiyeti, ayaklarımın altında olan şu diyarlara kadar uzanacaktır."

Sonra Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mektubunu getirtti ve okuttu. Şöyle diyordu: **"Bismillahirrahmanirrahim.**

Allah'ın elçisi Muhammed'den Rum'un büyüğü Herakliyus'a,

Selam hidayete tabi olanlara olsun.

Emma ba'd! Seni İslam'a çağırıyorum. İslam'a gir, selameti bul! Allah da ecrini iki kat versin. Yüz çevirirsen, bütün tebeanın günahı üzerine olsun. "Ey Ehl-i Kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah'ı bırakıp da birbiri-

mizi Rabb edinmeyelim. Eğer onlar yüz çevirirse siz deyin ki: "Şahit olun, biz Müslümanlarız" (Al-i İmran 64).

Herakliyus, mektubun okunuşunu tamamlayınca, yanında sesler yükseldi ve gürültüler arttı. Bize emretti, çıkarıldık. Ben arkadaşlarıma:

"İbnu Ebî Kebşe'nin işi ciddidir.[31] Şu Benî Asfer'in (Rumların) [32] kralı ondan korkuyor!" dedim. Allah İslam'ı bana nasib edinceye kadar onun galip geleceği inancını taşıdım.

Herakliyus, ileri gelen cemaatini hep davet etti, kendine ait saraylarin birinde toplandılar. Onlara:

"Ey Rum cemaati! Ebedî bir kurtuluşunuz ve şu saltanatınızın bekasına ne dersiniz?" dedi. Bunun üzerine, hep birden vahşi eşekler gibi ürküp kapılara koştular. Ancak hepsini kapatılmış buldular. Herakliyus onları geri çağırdı.

"Ben sizin dindeki salabetinizi imtihan ettim. Sizde gördüğüm durum hoşuma gitti!" dedi. Bunun üzerine, ona secde ettiler ve ondan razı oldular." [Buharî, Bed'ü'l-Vahy 1, İman 37, Şehadat 28, Cihad 11, 99, 102, 122, Cizye 13, Tefsir Al-i İmran 4, Edeb 8, İsti'zan 24, Ahkam 40; Müslim, Cihad 73, (1773); Tirmizî, İsti'zan 24, (2718).]

5562 ٦ – وعن ابنِ عبّاسٍ رَضيَ اللهُ عَنهما قال: [كَانَ الْجِنُّ يَصْعَدُونَ الَى السَّمَاءِ يَستمعونَ الوَحيَ! فإذا سَمِعُوا كَلِمَةً زَادُوا عَلَيْهَا تِسعاً وتِسعِينَ. فَأَمَّا الْكَلِمَةُ فَتَكُونُ حَقّاً، وَمَا زَادُوهُ يَكُونُ بَاطِلاً. فَلَمَّا بُعِثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُنِعَتِ الْجِنُّ مَقَاعِدَهَا مِنَ السَّمَاءِ بِالشُّهُبِ، وَلَمْ تَكُنِ النُّجُومُ يُرمَى بِهَا قَبْلَ ذَلِكَ. فَقَالَ لَهُمْ إِبْلِيسُ: مَا هذَا إِلاَّ لأَمْرٍ حَدَثَ. فَبَعَثَ جُنُودَهُ فَوَجَدُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ قَائِماً يُصَلِّي بَيْنَ جَبَلَيْنِ بِمَكَّةَ فَأَتَوْهُ فَأَخْبَرُوهُ. فَقَالَ: هذَا الْحَدَثُ الَّذِي حَدَثَ فِي الأَرْضِ]. أخرجه الترمذي.

31- *İbnu Ebî Kebşe*'den murad Aleyhissalâtu vesselâm'dır. *Ebu Kebşe*, Resulullah'ın ecdadından biridir. Araplar, bir insanın değerini düşürmek için ecdadından tanınmayan birine nisbet ederlerdi. Bir kavle göre de bu zat, puta tapmada Kureyş'e muhalefet eden Huza adlı birisidir.

32- Asfer sarı demektir. Benî Asfer'le Rumlar kastedilmiştir. Dendiğine göre Rum İbnu Ays ismindeki cedleri Habeş kralının kızı ile evlenir. Çocukları beyazla siyah arası bir renk taşır ve buna Asfer derler. Bir başka görüşe göre, Rumların, büyükanneleri olan Sare -ki *Hz. İbrahim*'in zevcesidir- cedleri olan Rum İbnu Ays'ı altınla tezyin ettiği için, böyle tesmiye edilmişlerdir.

6. (5562)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Cinler semaya yükselip, orada vahyi dinliyorlardı. Bir tek kelime işitince, ona doksan dokuz tane de (kendilerinden) ilave ediyorlardı. O tek kelime hak, ilave edilenler batıldı. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* gönderilince, semadaki yerlerine yükselmeleri şihablarla (göktaşları) önlendi. Bundan önce gökte şihablar (bu kadar çok) atılmazdı. İblis onlara:

"Nedir bu? Herhalde mühim bir hâdise var!" dedi. Askerlerini gönderdi. Onlar Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı Mekke'de iki dağın arasında namaz kılyor buldular. İblis'e tekrar dönüp gördüklerini haber verdiler. O da:

"Arzda meydana gelen hâdise işte bu! (Sizin semadan haber almanız bu sebeple engelleniyor)" dedi." [Tirmizî, Tefsir, Cin (3321).]

AÇIKLAMA:

Cinle ilgili bahis daha önce (3. cilt 229) geçtiği gibi az ileride de geçecek (5609. hadis). Bu sebeple burada açıklama yapmayacağız.

ÜÇÜNCÜ BAB

VAHYİN BAŞLANGICI

5563 ١ – عن عائشة رضي الله عنها قالت: [أوّلُ ما بُدئَ به رسولُ الله ﷺ من الوحي الرُّؤيا الصَّالحةُ في النَّومِ، وكانَ لاَ يرى رُؤْيا إلاَّ جاءت مثلَ فلقِ الصُّبحِ، وحُبِّبَ إليه الخَلاءُ فكانَ يخلُو بغارِ حراءَ فيتحنَّثُ فيه – وهُوَ التَّعبُّدُ – اللَّيالي ذواتِ العَددِ قبلَ أن ينزِعَ إلى أهلِه، ويتزوَّدُ لذلكَ ثُمَّ يرجعُ إلى خديجةَ رضي الله عنها. فيتزوَّدُ لمثلِها، حتَّى جاءَهُ الحقُّ وهو في غارِ حراءَ. فجاءَهُ الملَكُ فقالَ: اقرأْ. فقالَ: ما أنَا بقارئٍ. قالَ: فأخذَني فغطَّني حتَّىٰ بلغَ منِّي الجَهْدُ، ثُمَّ أرسلَني فقالَ: اقرأْ. فقلتُ: لستُ بقارئٍ. فغطَّني الثَّانيةَ حتَّىٰ بلغَ منِّي الجَهْدُ. ثُمَّ أرسلَني فقالَ: إقرأْ. فقلتُ: ما أنَا بقارئٍ. فأخذَني فغطَّني الثَّالثةَ حتَّى بلغَ منِّي الجَهْدُ. ثُمَّ أرسلَني فقالَ: ﴿ **اقرأْ باسمِ ربِّكَ الَّذي خلقَ خلقَ الإنسانَ من علقٍ اقرأْ وربُّكَ الأكرمُ الَّذى علَّمَ بالقلمِ علَّمَ الإنسانَ ما لَمْ يعلَمْ** ﴾. فرجعَ بها رسولُ الله ﷺ يرجُفُ فؤادُه، فدخلَ على خديجةَ، فقالَ: زمِّلوني زمِّلوني. فزمَّلوهُ حتَّى ذهبَ عنه الرَّوعُ. فقالَ لخديجةَ، وأخبرَها الخبرَ وقالَ: لقدْ خشيتُ على نفسي. قالتْ له خديجةُ: كلاَّ فواللهِ ما يُخزيكَ اللهُ أبداً، إنَّكَ لتَصِلُ الرَّحِمَ، وتَصْدُقُ الحديثَ، وتحمِلُ الكَلَّ، وتُكسِبُ المعدومَ، وتَقْرِي الضَّيفَ، وتُعينُ على نوائبِ الحقِّ، ثُمَّ انطلقَتْ به خديجةُ إلى ورقةَ بنِ نوفلِ بنِ أسدِ ابنِ عبدِالعزَّى بنِ قصيٍّ، وهو ابنُ

عَمِّ خَدِيجَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهَا، وَكَانَ امْرأً قَدْ تَنَصَّرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ يَكْتُبُ الْعِبْرَانِيَّ فَيَكْتُبُ مِنَ الإِنْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيَّةِ مَا شَاءَ اللّٰهُ أَنْ يَكْتُبَ، وَكَانَ شَيخاً كَبِيراً قَدْ عَمِيَ. فَقَالَتْ خَدِيجَةُ: يَا ابنَ عَمِّ، اسْمَعْ مِنِ ابنِ أُخِيكَ مَا يَقُولُ، فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: يَا ابنَ أَخِي مَاذَا تَرَى؟ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ خَبَرَ مَا رَأَى. فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: هٰذَا النَّامُوسُ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَى مُوسَىٰ يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعاً، لَيْتَنِي أَكُونُ حَيّاً إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: أَوَ مُخْرِجِيَّ هُمْ قَالَ: نَعَمْ لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتَ بِهِ إِلاَّ عُودِيَ، وَإِنْ يُدْرِكْنِي يَوْمُكَ أَنْصُرْكَ نَصْراً مُؤَزَّراً. ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوُفِّيَ وَفَتَرَ الْوَحْيُ]. أخرجه الشيخان.

« غَطَّهُ » إذا ضمه بشدة كما يغطه في الماء إذا بالغ في حطه فيه.

و« الكَلَّ » العيال والحوائج المهمة.

و« تكسبُ المعدومَ » أي تصل الى كل معدوم وتناله، ولا يتعذر عليك لبعده، وقيل تكسب المعدوم: أى تعطيه غيرك وتوصله الى كل من هو معدومٌ عنده.

و« النامـــوس » صاحب سر الملك الذي لا يحضر إلا بخير، وسمى به جبريل لأنه مخصوص بالوحي والغيب الذي لا يطلع عليهما أحد من الملائكة غيره.

و« الجذع » هنا كناية عن الشباب أي ليتني أكون شابا عند ظهورك لأنصرك وأعينك.

و« المؤَزَّر » المؤكد.

1. (5563)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse, sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu. (Bu esnada) ona yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ailesine dönmeksizin birkaç gece tek başına kalıp, tahannüsde bulunuyordu. -Tahannüs ibadette bulunma demektir.- Bu maksadla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hz. Hatice (radıyallahu anha)'ye dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hal, kendisine Hira mağarasında Hak gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip:

"Oku!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ben okuma bilmiyorum!" cevabını verdi. (Aleyhissalâtu vesselâm hadisenin gerisini şöyle anlatıyor: *"Ben okuma bilmiyorum deyince) melek beni tutup kucakladı, takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar:*

"Oku!" dedi. Ben tekrar:

"Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni tekrar alıp, üçüncü sefer takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin kerimdir, o kalemle öğretti. İnsana bilmediğini öğretti" (Alak 1-5) *dedi."*

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve:

"Beni örtün, beni örtün!" buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükunete erince) Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'ye başından geçenleri anlattı ve:

"Nefsim hususunda korktum!" dedi. Hz. Hatice de:

"Asla korkma! Vallahi Allah seni ebediyen rüsvay etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fakire kazandırırsın, misafire ikram edersin, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin!" dedi. Sonra *Hz. Hatice, Aleyhissalâtu vesselâm*'ı alıp Varaka İbnu Nevfel İbnu Esed İbnu Abdi'l-Uzza İbni Kusay'a götürdü. Bu zat, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi. Cahiliye devrinde Hıristiyan olmuş bir kimseydi. İbranice (okuma) yazma bilirdi. İncil'den, Allah'ın dilediği kadarını İbranice olarak yazmıştı. Gözleri âma olmuş yaşlı bir ihtiyardı. Hz. Hatice kendisine:

"Ey amcaoğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor!" dedi. Varaka *Aleyhissalâtu vesselâm*'a:

"Ey kardeşim oğlu! Neler de görüyorsun?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm gördüklerini anlattı. Varaka da Ona:

"Bu gördüğün melektir. O, Hz. Musa'ya da inmiştir. Keşte ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim); keşke, kavmin seni sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım!" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı?" diye sordu. Varaka:

"Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki, ona husumet

edilmemiş olsun! O gününü görürsem, sana müessir yardımda bulunurum!" dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti ve vahiy de fetrete girdi (kesildi.)" [Buharî, Bed'ü'l-Vahy, Enbiya 21, Tefsir, Alak Tabir 1; Müslim, İman 252, (160); Tirmizî, Menakıb 13, (3636).]

5564 ٢- وعن يَحْيَىٰ بن أبي كَثِير قال: [سَأَلْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ أَوَّلِ مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرآنِ. فَقَالَ: يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ. قُلْتُ: إِنَّهُمْ يَقُولُونَ: اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ. قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: سَأَلْتُ جَابِراً رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَ: لاَ أُحَدِّثُكَ إلاَّ مَا حَدَّثَنَا بِهِ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: جَاوَرْتُ بِحِرَاءَ شَهْراً، فَلَمَّا قَضَيْتُ جِوَارِى هَبَطْتُ فَنُودِيتُ فَنَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي فَلَمْ أَرَ شَيْئاً، وَنَظَرْتُ عَنْ شِمَالِي فَلَمْ أَرَ شَيْئاً، وَنَظَرْتُ خَلْفِي فَلَمْ أَرَ شَيْئاً، فَرَفَعْتُ رَأْسِى فَرَأَيْتُ شَيْئاً فَلَمْ أُثْبِتْ لَهُ. فَأَتَيْتُ خَدِيجَةَ، فَقُلْتُ: دَثِّرُونِي. فَنَزَلَ: يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ، قُمْ فَأَنْذِرْ، وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ، وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ، وَالرِّجْزَ فَاهْجُرْ وَذٰلِكَ قَبْلَ أَنْ تُفْرَضَ الصَّلاَةُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

2. (5564)- *Yahya İbnu Ebi Kesir* anlatıyor: "Ebu Seleme İbnu Abdirrahman'a Kur'an'dan ilk inenin ne olduğunu sordum.

"Ya eyyühe'l-Müddessir (ey örtüsüne bürünmüş)! (suresi)dir!" dedi. Ben:

"İyi ama, başkaları ilk inenin İkra' bismi Rabbikellezi halak (suresidir). diyorlar" dedim. Bunun üzerine Ebu Seleme:

"Ben bu hususta Hz. Cabir (radıyallahu anh)'e sormuştum. O bana:

"Sana, Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğinden başka bir şey söylemeyeceğim, *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Bir ay kadar Hira mağarasına mücavir oldum (itikafa girdim). Mücaveretimi (itikafımı) tamamlayınca, dağdan indim. Derken bana bir seslenen oldu. Sağıma baktım, hiçbir şey görmedim. Soluma baktım, yine bir şey görmedim. Arkama baktım bir şey görmedim. Derken başımı kaldırdım, bir şey gördüm, ama (bakmaya) dayanamadım. Hemen Hatice'nin yanına geldim:

"Beni örtün!" dedim. Derken şu ayetler nazil oldu. (Mealen): **"Ey örtüsüne bürünen! Kalk! (insanları ahiretle) korkut! Rabbini büyükle, elbiseni temizle. Pislikten kaçın.."** (Müddessir suresi). Bu vahiy namaz farz kılınmazdan önceydi." [Buharî, Bed'ü'l-Vahy, Bed'ül-Halk 6, Tefsir, Müddessir; Tefsir, Alak, Edeb 118; Müslim, İman 257, (161).]

5565 ٣– وعن عمر رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الوَحيُ يُسمَعُ عِنْدَ وَجْهِهِ كَدَوِيِّ النَّحْلِ؛ فَأُنْزِلَ عَلَيْهِ يَوْمـــاً فَمَكَثَ سَاعَةً. ثُمَّ سُرِّيَ عَنهُ فَقَرَأَ: قَدْ أَفْلَحَ المُؤْمِنُونَ الى عَشْرِ آيَاتٍ مِنهَا مِنْ أَوَّلِهَا؛ وَقَالَ: مَنْ أَقَامَ هذِهِ العَشْرَ الآيَاتِ دَخَلَ الجَنَّةَ. ثُمَّ اسْتَقْبَلَ القِبْلَةَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَـالَ: اللَّهُمَّ زِدْنَا وَلاَ تَنْقُصْنَا، وَأَكْرِمْنَا وَلاَ تُهِنَّا، وَأَعْطِنَا وَلاَ تَحْرِمْنَا، وَآثِرْنَا وَلاَ تُؤْثِرْ عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ أَرْضِنَا وَارْضَ عَنَّا]. أخرجه الترمذي.

3. (5565)- *Hz. Ömer* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)*'a vahiy indiği zaman, yüzünün yakınlarında arı uğultusu gibi bir ses işitilirdi. Bir gün, O'na vahiy indirildi. Bir müddet öyle kaldı. Sonra o hal açıldı. O da Mü'minun suresinden ilk on ayeti okudu:

"Mü'minler kurtuluşa ermiş, umduklarına kavuşmuşlardır. Onlar namazlarını Allah'tan korkarak, hürmet ve tevazu içinde ve tâdil-i erkan ile kılarlar. Onlar dünya ve ahiretlerine faydası dokunmayan her türlü şeyden yüz çevirirler. Onlar nail oldukları her türlü nimetin zekatını aksatmadan verirler. Onlar namuslarını korurlar. Ancak hanımlarına ve cariyelerine karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar. Kim helal sınırını aşarak bunların ötesine geçmek isterse, işte öyleleri haddini aşmış olanlardır. O mü'minler ki, Allah'a ve kullara karşı olan emanet ve mesuliyetlerini yerine getirirler ve sözlerinde dururlar. Onlar namazlarını devamlı olarak, vaktinde ve şartlarına riayet ederek kılarlar. İşte onlar varislerin ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetine varis olurlar. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır" (Mü'minun, 1-11).

Arkadan dedi ki: *"Kim bu on ayeti yerine getirirse cennete girer."*

Sonra kıbleye yöneldi ve ellerini kaldırıp:

"Allahım (hayrımızı) artır, bizi (iyilik yönüyle) noksanlaştırma. Bize ikram et, zillete düşürme. Bize ihsanda bulun, mahrum etme. Bizi tercih et, (düşmanlarımızı) bize tercih etme. Allahım, bizi razı kıl, bizden de razı ol!" buyurdular." [Tirmizî, Tefsir, Mü'minun, (3172).]

5566 ٤– وعن ابن عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عنهما قال: [آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ آيَةُ الرِّبَا]. أخرجه البخاري.

4. (5566)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a inen en son ayet Riba ayetidir." [Buharî, Bakara 53.]

5567 ٥ – وعن جابرٍ رضيَ اللهُ عنه قال: [كانَ رسولُ اللهِ ﷺ يعرِضُ نفسَه بالموقفِ، فيقولُ: ألا رجلٌ يحملني إلى قومِه، فإنَّ قريشاً منعوني أن أُبلِّغَ كلامَ ربِّي]. أخرجه أبو داود والترمذي.

5. (5567)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, hacc mevsiminde vakfe mahallinde kendini hacılara arzediyor: *"Beni kavmine götürecek bir kimse yok mu? Kureyş, Rabbimin kelamını tebliğ etmeme mani oldu"* diyordu." [Ebu Davud, Sünnet 22, (4734); Tirmizî, Sevabu'l-Kur'an 24, (2926).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a vahyin başlamasıyla ilgilidir. Vahiy lügat olarak, gizlice bildirmek demektir. Yazma, yazılan şey, gönderme (ba's), ilham, emir, ima, işaret, peş peşe ses çıkarma manalarına gelir.

Şer'î bir ıstılah olarak şeriatın bildirilmesi demektir. Vahy birçok durumda vahyedilen şey manasında ism-i mef'ul olarak kullanılmaktadır. Bu açıdan, Allah'ın, Resul-i Ekrem'e indirilen kelamına vahy denmektedir.

2- İlk hadis, (5563), vahyin *Resulullah*'a rüya-yı sadıka şeklinde geldiğini belirtir. Bazı rivayetlerde rüya-yı saliha denmiştir. Bu rüya, uykuda görülenin sabahleyin aynen çıkması olarak tarif edilmiştir. Karışıklık olmayan bir rüyadır. Bu, uyanıklık halinde görülecek şeylere bir alıştırma, hazırlama safhasıdır. Bunu, uyanık halde ışık görme, ses işitme hadiseleri, yolda yürürken, taşların ve ağaçların selam vermeleri takip etmiştir. Beyhakî rüya döneminin altı ay sürdüğünü benimser. *İbnu Hacer*, "Kırk yaşını tamamlayınca, doğduğu ay olan Rebiulevvel ayında, peygamberlik rüya ile başlamış olmalı, aynı yılın Ramazanında da uyanık haldeki vahiy başlamalı" der.

3- *Resulullah* ilk safhada yalnızlık muhabbetinin sevkiyle Hira mağarasına gitmiş, tahannüsde bulunmuştur. Tahannüs, tahannüf yani haniflik yapmak demektir. Kelime, tahannüfün sonundaki fe'nin se'ye kalbiyle ortaya çıkmıştır. Öyleyse kök manasıyla, hanifleri takip etmek, onların yolunda gitmek demektir. Haniflik Hz. İbrahim aleyhisselam'ın dini-

nin adıdır. Bazı rivayetlerde Zührî'nin derci olarak tahannüs'ün taabbüd olarak açıklandığı görülür. Bu mağaraya çekilme safhasının, bir ay kadar devam ettiği ve bunun Ramazan ayında vuku bulduğu bilinmektedir.

Resulullah bu safhada *Hz. Cebrail*'i Mekke-i Mükerreme'nin Ecyad nam kevkiinde görür. Cebrail aleyhisselam: "Ey Muhammed!" diye bağırır. Sağa, sola, öne, arkaya, bakar fakat kimseyi göremez. Derken başını semaya kaldırır. Onu, semayı gözün alabildiğine kaplamış olarak bir kürsü üzerinde oturmuş görür.

"Ey Muhammed ben Cibril'im, Cibril'im!" der. Aleyhissalâtu vesselâm bu manzaradan korkar, kaçıp, kalabalığa karışır ve bir şey görmez olur. Bilahare kalabalıktan çıkınca aynı ses yine çağırır. O da tekrar kaçar.

Bundan sonra Cibril aleyhisselam'ın Hira'da görünmesi ve "Oku!" diye emretmesi hadisesi geliyor. Bazı rivayetler bu esnada Cibril'in iki kanadıyla göründüğünü zikreder, kanatlar gözleri kamaştıracak şekildedir, yakuttandır. Bu rivayet zayıftır. Sahih rivayetler, heyet-i asliyesi ile Cebrail'i Resulullah'ın iki sefer gördüğünü, bunun birinin, kendisinden yaratıldığı suret üzere görmeyi talep etmesi üzerine vukua geldiği, ikincisinin de Mirac'ta cereyan ettiğini gösterir. Resulullah'ın, Cebrail'i görmesiyle ilgili farklı rivayetlerin varlığını bilmede fayda var.

4- İlk vahiyden sonra Resululah'ın hissettiği korkunun mahiyeti ne idi? Bu hususta İbnu Hacer, alimlerin on iki farklı tahminde bulunduklarını kaydeder:

1) Cünun ve gördüklerinin kehanet olması. Çünkü kâhinler ahlaksız insanlardı. Bu sebeple onlardan zaten hoşlanmıyordu.

2) Hâcis denen ve fikr-i sabit gibi insana musallat olan düşünceler.

3) Şiddetli korkudan ölme.

4) Hastalık,

5) Hastalığın devamı,

6) Peygamberlik yükünü taşımaktan acz,

7) Meleğe, korku sebebiyle bakmaktan acz,

8) Kavminin ezasına sabredememe,

9) Öldürülmek,

10) Vatanından ayrılma,

11) Yalanlanma,

12) Ayıplanma,

İbnu Hacer, bu görüşlerden üçüncüsünü ve ondan sonra gelen ikisini daha doğru, şüphelerden daha salim bulur, diğerlerine itiraz edildiğini söyler.

5- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın o korku hissettiği anlarda Hz. Hatice tarafından teselli edilmesi ve tesellide kullandığı ikna edici delillerin, Aleyhissalâtu vesselâm'ın peygamberlikten önce izhar ettiği ahlaki kemalleri olması, üzerinde durulması gereken bir husustur. İlk Müslüman *Hz. Hatice*'yi *Resulullah*'ın hak peygamber oluşuna inanmaya, iknaya sevkeden husus mucize değil, O'nun önceden bilinen doğru sözlülüğü başta olmak üzere, dile getirmiş olduğu diğer ahlaki vasıflardır. Nice mucize gördüğü halde inanmayanlara rağmen, mucizesiz olarak sözündeki doğruluk ve ahlakındaki kemal sebebiyle iman... Bu daha selametli, daha içten bir iman olmalıdır. *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bu cihetten ortaya koyduğu mucize, ehemmiyetçe Şakk-ı Kamer mucezisini geçmese de geri de kalmaz. Kur'an-ı Kerim'de her iki hususa da temas edilmiştir (Kalem 4, Kamer 1).

Bu vak'adan hareketle, alimler, musibet ve sıkıntıya düşenleri, münasib sözlerle teselli etmenin müstehab olacağını, musibete düşen kimsenin de güvendiği kimselere halini açmasının uygun olacağını söylemişlerdir.

6- *Resulullah*'ın Varaka'ya götürülmesi, vahyin başlangıcındaki hadiselerin mühimlerindendir. Onun Kütüb-i Sabıka'yı bilen biri olarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın risaletini te'yid etmesi, müjdelemesi, kavminin ileride Mekke'den çıkaracağını haber vermesi, Efendimiz'in o kitaplarda teferruatlı olarak tavsif edildiğini gösterir.

Varaka'yı daha önce tanıttığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.

7- *Fetretu'l-Vahy*, ilk vahiyden sonra araya giren fasılayı ifade eder. Yani Hira dağında başlayan vahiy belli bir sistemle devam etmemiş, bilakis bir müddet kesilmiştir. Bu kesilmenin Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzerinde ilk vahiyle hasıl olan korkunun gitmesi, vahyin gelmesine iştiyak duyması gayesini güttüğü belirtilmiştir.

Bu fetretin müddeti ihtilaflıdır. Birkaç gün diyen rivayetlerin yanıbaşında üç yıl diyenler de var. Umumiyetle üç yıl diyen rivayetler daha kavi bulunmuş, diğerleri te'vil edilmiştir. *İbnu Hacer*, fetretü'l-vahyin iki buçuk yıl olduğuna dair mevsuk rivayeti makul kabul eder. Buna altı aylık rüya dönemini de ekleyerek üç yıla çıkarır. Böylece reddedilmeyecek bir te'lif ve te'vilde bulunur.

Mekkedeki peygamberlik müddetinin 10 veya 13 yıl olduğuna dair ihtilafın "fetretü'l-vahy" meselesine dayandığını belirten İbnu Hacer, 10 yıl diyenlerin, fetretü'l-vahyi hesaba dahil etmemiş olabileceklerine dikkat çeker.

8- İlk inen sure hususunda, kaydedilen rivayetlerde bir tearuz gözükmektedir. Birinci rivayet Alak suresini ilk inen sure olarak belirlerken, ikinci rivayette (5564) Müddessir suresinin ilk inen sure olduğu ifade edilmektedir. Bu ikinci rivayeti esas alanlardan ,ilk nazil olan surenin Müddessir olduğunu cezmen söyleyen de çıkmıştır. Buhârî'nin bir rivayetinde açık olarak görüldüğü üzere, Müddessir suresi fetretü'l-vahiyden sonra ilk inen suredir. Hz. Cabir (radıyallahu anh)'in bir rivayetinde *Aleyhissalâtu vesselâm* şöyle buyurmuştur:

"Ben yürürken birden semadan gelen bir ses işittim. Bakışlarımı (o tarafa) çevirdim. (Sesin sahibi) bana Hira'da gözükmüş olan melekti, arz ve sema arasına kurulmuş bir kursi üzerinde oturuyordu. O (manzara)dan korktum. Hemen (eve) döndüm ve:

"Beni örtün!" dedim. Allah Teala hazretleri: ***"Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve inzarda bulun..."*** *diye Müddessir suresini* ***"pislikten de kaçın"*** *ayetine kadar inzal buyurdu. Ondan sonra vahiy kızıştı da kızıştı."*

İbnu Hacer, bu rivayetteki ziyade cümlelerde gelen tasrihten, bazılarınca ileri sürülen işkalin kalkacağını belirtir.

9- Vahyin geliş tarzıyla ilgili bir açıklama Hz. Ömer tarafından yapılmaktadır (5565). Hz. Ömer (radıyallahu anh), vahiy esnasında arı kovanından işitilen uğultu nevinden bir sesin, Resulullah'ın başından işitildiğini söyler. Vahyin gelişi hususunda bu bize bir bilgi verse de, mahiyetini tam olarak anlamak, anlatmak biraz zor bir iş. Beşer-İlah arasındaki bu muharebe irtibatı nasıl bir hâdisedir? Başka rivayetlerde de gelmiş olan birkısım haricî tezahürler daha zikredilse de, vahiy hâdisesi, esas itibariyle harice kapalı olan bir hâdise, sadece vahye mazhar kişi tarafından yaşanan bir hal olarak kalma durumundadır.

Başka rivayetlerdeki açıklamalara göre:

★ Vahiy hali, Resulullah'a ağır gelen bir durumdur, epeyce bir sıkıntı ve sıklet hali yaşatmaktadır. Öyle ki, en soğuk günde bile buram buram terleme hasıl etmektedir. Deve üzerinde vahyin geldiği de olmuş, o esnada deveye çöken ağırlık sebebiyle devenin karnı yere değecek şekilde bacakları yay gibi kavis yapmıştır. *Zeyd İbnu Sabit*, bir seferinde vahiy esnasında dizi Resulullah'ın dizine değdiği için, duyduğu sıklet sebebiyle

bacaklarının tamamen ezildiği, bir daha yürüyemeyecek hale geldiği zannına düştüğünü, ancak vahyin sona ermesiyle eski haline döndüğünü anlatır. Vahiy hâdisesinin "ağır"lığı bizzat Kur'an ayetiyle tescil edilmiştir (Müzzemmil 5).

★ Vahiy geldiği sırada Aleyhissalâtu vesselâm, üzerini örttürüyor, normal uyanıklığa benzemeyen bir halete giriyor. Bu halde kalbine tulû eden vahiyler, vahiy hali geçtikten sonra ezberlenmiş bir halde hafızada olduğu gibi kaydediliyordu. Resulullah savaş sırasında bile yanından ayırmadığı vahiy katibine vahyi imla (dikte) ettiriyor. Yazdırdığı vahyi bir de okutup, kontrol ederek yazma sırasında bir hata olmuş ise düzelttiriyordu. Bazı rivayetler, ilk sıralarda, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın gelen vahyi "unutabilirim" endişesiyle vahyin gelmesi esnasında tekrar etmeye yeltendiğini, ancak ayet-i kerime ile müdahale edilerek, bu endişe ve telaşın yersiz olduğunun bildirildiğini belirtir. Şu ayet bu maksadla vahyolunmuştur: **"Ey habibim! Cebrail sana Kur'an'ı okurken, acele edip de dilini kıpırdatma. Onu biraraya toplayıp okutmak bize aittir. Cebrail'e okuttuğumuzda sen onun okuyuşunu takip et. Sonra onu açıklamak yine bize aittir"** (Kıyamet 16-19).

Bu hâdise bize, vahiy halinde, Resulullah'ın tam bir şuur halinde olduğunu ifade etmesi bakımından ehemmiyetlidir. Normal uyanıklığın dışında bir hal yaşamış olması yanlış yoruma kabil bir durumdur. Bu İlahî müdahale ile anlıyoruz ki, vahiy hâdisesi sırasında tam bir uyanıklık ve şuur hali mevcuttur. Kendisine ilka olunanı Aleyhissalâtu vesselâm algılayabilmekte, "kaybederim" endişesini duymakta ve ezberleme arzusuyla tekrar edip dudaklarını kıpırdatmaktadır. Yukarıda kaydettiğimiz vahiyden sonra Aleyhissalâtu vesselâm vahyin mekanizmasını öğrenmiş olarak ezberleme gayretini terketmiştir.

★ Vahiy *Aleyhissalâtu vesselâm*'a muhtelif şekillerde gelmiştir:

★★ Çıngırak sesi şeklinde gelme. Bu Hz. Peygamber'e en zahmetli olan çeşididir. Hariçten bunun arı uğultusu şeklinde hissedildiği belirtilir.

★★ Kalbine atılmak suretiyle gelme.

★★ Rüyada öğrenmek suretiyle gelme.

★★ Miraçta olduğu üzere doğrudan doğruya Allah'tan vahyi telakki etmek suretiyle gelme. Bu tarz vahiyde melek arada elçi değildir.

★★ İlham suretiyle gelme.

DÖRDÜNCÜ BAB

İSRA

5568 ١- عن أنس رضي الله عنه عن مالك بن صعصعة رضي الله عنه: [أنَّ رَسُولَ الله ﷺ حدَّثهم عن ليلة أُسري به. قال: بينا أنا في الحطيم، وربَّما قال في الحجر مضطجعاً، زاد في رواية: بين النائم واليقظان إذ أتاني آتٍ فشقَّ ما بين هذه. يعني ثغرة نحره الى شعرته؛ قال: فاستخرج قلبي، ثمَّ أُتيت بطست من ذهب مملوءٍ إيماناً. فغسل قلبي، ثمَّ حشي، ثمَّ أُعيد، ثمَّ أتيت بدابَّة دون البغل وفوق الحمار أبيض، هو البراق. يضع خطوه عند أقصى طرفه، فحملت عليه. فانطلق بي جبريل عليه السلام حتى أتى السماء الدنيا فاستفتح، فقيل: من هذا؟ قال: جبريل. ومن معك؟ قال: محمد ﷺ. قيل: وقد أُرسل إليه؟ قال: نعم. قيل: مرحباً به. فنعم المجيء جاء، ففتح، فلمَّا خلصت فإذا فيها آدم عليه السلام؛ فقال: هذا أبوك آدم، فسلِّم عليه، فسلَّمت عليه: فردَّ عليَّ السلام، ثمَّ قال: مرحباً بالابن الصالح؛ والنبيِّ الصالح؛ ثمَّ صعد بي حتى أتينا السماء الثانية، فاستفتح. فقيل: من هذا؟ قال: جبريل. قيل: ومن معك؟ قال: محمد ﷺ. قيل: وقد أُرسل إليه؟ قال: نعم. قيل مرحباً به ولنعم المجيء جاء. ففتح، فلمَّا خلصنا فإذا أنا بيحيى وعيسى وهما ابنا الخالة. قال: هذا يحيى وعيسى عليهما السلام فسلِّم عليهما، فسلَّمت عليهما، فردَّا عليَّ السلام ثمَّ قالا: مرحباً بالأخ الصالح والنبيِّ الصالح ثمَّ

صَعَدَ بِي إِلى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ، فَاسْتَفْتَحَ فَقِيلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ قِيلَ: مَرْحَباً بِهِ فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَفُتِحَ لَنَا، فَلَمَّا خَلَصْنَا فَـإِذَا يُوسُفُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ قَالَ: هٰذَا يُوسُفُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ عَلَيَّ. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبـاً بِالأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ؛ ثُمَّ صَعَدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الرَّابِعَةَ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ. قِيلَ: أَوَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ. قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ: مَرْحَبـاً بِهِ فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَفُتِحَ، فَلَمَّا خَلَصْنَا فَإِذَا إِدْرِيسُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ. قَالَ: هٰذَا إِدْرِيسُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ. فَرَدَّ عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبـاً بِالأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ صَعَدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الْخَامِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيـلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيـلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ ﷺ قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ. قَالَ: نَعَمْ. قِيـلَ: مَرْحَبـاً بِهِ فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَفُتِحَ، فَلَمَّا خَلَصْنَا فَإِذَا هَارُونُ عَلَيْهِ الـسَّلاَمُ. قَالَ: هـٰذَا هَارُونُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبـاً بِالأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ صَعَدَ بِي حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ السَّادِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيـلُ. قِيـلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ. قِيـلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ: مَرْحَبـاً بِهِ، فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ. فَفُتِحَ. فَلَمَّا خَلَصْنَا فَإِذَا مُوسَىٰ عَلَيْهِ السَّلاَمُ، قَالَ: هٰذَا مُوسَى، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ عَلَيَّ. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبـاً بِالأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ فَلَمَّا جَاوَزْتُهُ بَكَى. فَقِيـلَ لَهُ: مَا يُبْكِيكَ؟ قَـالَ: أَبْكِي لأَنَّ غُلاَمـاً بُعِثَ بَعْدِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أَكْثَرُ مِمَّنْ يَدْخُلُهَا مِنْ أُمَّتِي. ثُمَّ صَعَدَ بِي الَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ. فَقِيـلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ جِبْرِيلُ. قِيـلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ. قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قِيلَ مَرْحَبـاً بِهِ فَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَفُتِحَ. فَلَـمَّا خَلَصْتُ فَإِذَا إِبْرَاهِيـمُ عَلَيْهِ الـسَّلاَمُ. قَالَ: هـٰذَا أَبُوكَ إِبْرَاهِيـمُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ

فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ السَّلاَمَ. ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبـاً بِالأَبْنِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. ثُمَّ رُفِعْتُ الى سِدْرَةِ الْمُنْتَهىٰ، فإذَا نَبِقُهَا مِثْلُ قِلاَلِ هَجَرَ، وإذَا أَوْرَاقُهَا مِثْلُ آذَانِ الْفِيلَةِ؛ قَالَ: هٰذِهِ سِدْرَةُ الْمُنْتَهىٰ، وإذَا أَرْبَعَةُ أَنْهَارٍ: نَهْرَانِ بَاطِنَانِ وَنَهْرَانِ ظَاهِرَانِ؟ قُلْتُ: مَا هٰذَانِ يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: أَمَّا الْبَاطِنَانِ فَنَهْرَانِ فِي الْجَنَّةِ، وَأَمَّا الظَّاهِرَانِ فَالنِّيلُ وَالْفُرَاتُ، ثُمَّ رُفِعَ لِي الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ. ثُمَّ أُتِيتُ بِإِنَاءٍ مِنْ خَمْرٍ، وَإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ، وَإِنَاءٍ مِنْ عَسَلٍ؛ فَأَخَذْتُ اللَّبَنَ. فَقَالَ: هِيَ الْفِطْرَةُ الَّتِي أَنْتَ عَلَيْهَا وَأُمَّتُكَ. قَالَ: ثُمَّ فُرِضَتْ عَلَيَّ الصَّلاَةُ خَمْسُونَ صَلاَةً كُلَّ يَوْمٍ. فَرَجَعْتُ فَمَرَرْتُ عَلَى مُوسىٰ عَلَيْهِ السَّلاَمُ. فَقَالَ: بِمَ أُمِرْتَ فَقُلْتُ بِخَمْسِينَ صَلاَةً فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ. فَقَالَ: إِنَّ أُمَّتَكَ لاَ تَسْتَطِيعُ خَمْسِينَ صَلاَةً كُلَّ يَوْمٍ، وَإِنِّي وَاللهِ قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ وَعَالَجْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ الْمُعَالَجَةِ. فَارْجِعْ الى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لأُمَّتِكَ. فَرَجَعْتُ، فَوَضَعَ عَنِّي عَشْراً. فَرَجَعْتُ الى مُوسىٰ. فَقَالَ: بِمَ أُمِرْتَ؟ قُلْتُ: وَضَعَ عَنِّي عَشْراً. فَقَالَ: ارْجِعْ الى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لأُمَّتِكَ فَرَجَعْتُ، فَوَضَعَ عَنِّي عَشْراً فَرَجَعْتُ الى مُوسىٰ. فَقَالَ: مِثْلَهُ، فَلَمْ أَزَلْ بَيْنَ رَبِّي وَمُوسىٰ، حَتَّى أُمِرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ، فَرَجَعْتُ الى مُوسىٰ عَلَيْهِ السَّلاَمُ فَقَالَ: بِمَ أُمِرْتَ؟ قُلْتُ: بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ. فَقَالَ: إِنَّ أُمَّتَكَ لاَ تَسْتَطِيعُ خَمْسَ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ فَارْجِعْ الى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لأُمَّتِكَ. قُلْتُ؛ قَدْ سَأَلْتُ رَبِّي حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ، وَلَكِنْ أَرْضَى وَأُسَلِّمُ فَلَمَّا جَاوَزْتُ مُوسىٰ عَلَيْهِ السَّلاَمُ نَادَى مُنَادٍ أَمْضَيْتُ فَرِيضَتِي، وَخَفَّفْتُ عَنْ عِبَادِي. زَادَ رِوَايَةٍ: هُنَّ خَمْسٌ، وَهُنَّ بِخَمْسِينَ: لاَ يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ]. أخرجه الخمسة إلا أبا داود، وهذا لفظ الشيخين.

1. (5568)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) Malik İbnu Sa'saa (radıyallahu anh)'dan naklen anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onlara, Mirac'a götürüldüğü geceden anlatarak demiştir ki,

"Ben Ka'be'nin avlusundan Hatim kısmında -belki de Hıcr'da demişti- *yatıyordum,* -bir rivayette şu ziyade var: *Uyku ile uyanıklık arasında*

idim- Derken bana biri geldi, şuradan şuraya kadar (göğsümü) yardı. -Bu sözüyle boğaz çukurundan kıl biten yere kadar olan kısmı kasdetti.- Kalbimi çıkardı. Sonra bana, içerisi imanla [ve hikmetle] dolu, altından bir kap getirildi. Kalbim [çıkarılıp su ve zemzem ile] yıkandı. Sonra içerisi (imanla) doldurulup tekrar yerine kondu. Sonra merkepten büyük katırdan küçük beyaz bir hayvan getirildi. Bu Burak'tı. Ön ayağını gözünün gittiği en son noktaya koyarak yol alıyordu. Ben onun üzerine bindirilmiştim. Böylece Cibril aleyhisselam beni götürdü. Dünya semasına kadar geldik. Kapının açılmasını istedi.

"Gelen kim?" denildi.

"Cibril!" dedi.

"Beraberindeki kim?" denildi.

"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)!" dedi.

"O'na Mirac daveti gönderildi mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliştir!" denildi.

Derken kapı açıldı. Kapıdan geçince, orada Hz. Adem aleyhiselam'ı gördüm.

"Bu babanız Adem'dir! Selam ver O'na!" dendi. Ben de selam verdim. Selamıma mukabele etti. Sonra bana:

"Salih evlad hoş gelmiş, salih peygamber hoş gelmiş!" dedi. Sonra Hz. Cebrail beni yükseltti ve ikinci semaya geldik. Kapıyı çaldı.

"Bu gelen kim?" denildi.

"Ben Cibril'im!" dedi.

"Beraberindeki kim?" denildi.

"Muhammed!" dedi.

"O'na Mirac daveti gönderildi mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" dediler. Derken bize kapı açıldı. İçeri girince, Hz. Yahya ve Hz. İsa aleyhimasselam ile karşılaştım. Onlar teyze oğullarıydı. Hz.Cebrail:

"Bunlar Hz. Yahya ve Hz. İsa'dırlar, onlara selam ver!" dedi. Ben de selam verdim. Onlar da selamıma mukabelede bulundular. Sonra:

"Hoş geldin salih kardeş, hoş geldin salih peygamber" dediler. Sonra Cebrail beni üçüncü semaya çıkardı. Kapıyı çaldı.

"Bu gelen kim?" denildi.

"Cibril'im!" dedi.

"Yanındaki kim?" denildi.

"Muhammed'dir!" dedi.

"O'na Mirac daveti gitti mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. Kapı bize açıldı. İçeri girince Hz. Yusuf aleyhiselam'la karşılaştık. Cebrail:

"Bu Yusuf'tur! O'na selam ver!" dedi. Ben de selam verdim. Selamıma mukabele etti. Sonra:

"Salih kardeş hoş gelmiş, salih peygamber hoş gelmiş!" dedi.Sonra Cebrail beni dördüncü semaya çıkardı. Kapıyı çaldı.

"Bu gelen kim?" denildi.

"Cibril'im!" dedi.

"Beraberindeki kim?" denildi.

"Muhammed!" dedi.

"Ona Mirac davetiyesi indi mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" dediler. Kapı açıldı. İçeri girdiğimizde, Hz. İdris aleyhisselam ile karşılaştık. Hz. Cebrail:

"Bu İdris'tir, O'na selam ver!" dedi. Ben selam verdim. O da selamıma mukabele etti. Sonra bana:

"Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi. Sonra Hz. Cebrail beni yükseltti. Beşinci semaya geldik. Kapıyı çaldı.

"Kim bu gelen?" denildi.

"Ben Cibril'im!" dedi.

"Beraberindeki kim?" denildi.

"Muhammed!" dedi.

"O'na Mirac daveti indirildi mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. Kapı açıldı. İçeri girince, Harun aleyhisselam ile karşılaştık. Cebrail aleyhisselam:

"Bu Harun aleyhisselam'dır. O'na selam ver!" dedi. Ben selam verdim, o da selamıma mukabelede bulundu ve:

"Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi. Sonra Cebrail beni yükseltti ve altıncı semaya geldik. Kapıyı çaldı.

"Bu gelen kim?" denildi.

"Ben Cibril!" dedi.

"Beraberindeki kim?" denildi.

"Muhammed!" dedi.

"O'na Mirac daveti indirildi mi?" denildi.

"Evet!" dedi.

"Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!" denildi. İçeri girince, Hz. İbrahim aleyhisselam ile karşılaştık. Cebrail:

"Bu baban İbrahim'dir, O'na aselam ver!" dedi. Ben selam verdim. O da selamıma mukabele etti. Sonra:

"Salih oğlum hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!" dedi

Sonra Sidretü'l-Münteha'ya çıkarıldım. Bunun meyveleri (Yemen'in) hecer testileri gibi iri idi, yaprakları da fil kulakları gibiydi. Cebrail aleyhisselam bana:

"İşte bu Sidretü'l-Münteha'dır!" dedi.

Burada dört nehir vardır: İkisi batınî nehir, ikisi zahirî nehir.

"Bunlar nedir, ey Cibril?" diye sordum. Hz. Cebrail:

"Şu iki batınî nehir cennetin iki nehridir. Zahirî olanların biri Nil, diğeri Fırat'tır!" dedi. Sonra bana el-Beytü'l-Ma'mur yükseltildi. Sonra bana bir kapta şarap, bir kapta süt, bir kapta da bal getirildi. Ben sütü aldım. Cebrail aleyhisselam:

"Bu (aldığın), fıtrat(a uygun olan)dır, sen ve ümmetin bu fıtrat (yaratılış) üzeresiniz!" dedi.

Resulullah devamla dedi ki: *"Sonra bana, her günde elli vakit olmak üzere namaz farz kılındı. Oradan geri döndüm. Hz. Musa aleyhisselam'a uğradım. Bana:*

"Ne ile emrolundun?" dedi.

"Gece ve gündüzde elli vakit namazla!" dedim.

"Ümmetin, her gün elli vakit namaza muktedir olamaz. Vallahi ben, senden önce insanları tecrübe ettim. Benî İsrail'e muamelelerin en şiddetlisini uyguladım (muvaffak olamadım). Sen çabuk Rabbine dön, bunda ümmetine hafifletme talep et!" dedi. Ben de hemen döndüm (hafifletme istedim, Rabbim) benden on vakit namaz indirdi. Musa aleyhisselam'a tekrar uğradım. Yine:

"Ne ile emrolundum?" dedi.

"Benden on vakit namazı kaldırdı!" dedim.

"Rabbine dön! Ümmetin için daha da azaltmasını iste!" dedi. Ben döndüm. Rabbim benden on vakit daha kaldırdı. Dönüşte yine Musa aleyhisselam'a uğradım. Aynı şeyi söyledi. Ben, beş vakitle emrolunmama kadar bu şekilde Hz. Musa ile Rabbim arasında gidip gelmeye devam ettim. Bu sonuncu defa da Hz. Musa'ya uğradım. Yine:

"Ne ile emredildin?" dedi.

"Her gün beş vakit namazla!" dedim.

"Senin ümmetin her gün beş vakit namaza da takat getiremez. Rabbine dön, hafifletme talep et!" dedi.

"Rabbimden çok istedim. Artık utanıyorum, daha da hafifletmesini isteyemem! Ben beş vakte razıyım. Allah'ın emrine teslim oluyorum!" dedim. Musa aleyhisselam'ı geçer geçmez bir münadi (Allah adına) nida etti: "Farzını kesinleştirdim, kullarımdan hafiflettim de!"

Bir rivayette şu ziyade geldi: *"Namazlar (günde) beştir. Ve onlar ellidir de. İndimde hüküm değişmez artık!"* [Buharî, Bed'ü'l-Halk 6, Enbiya 22, 43, Menakıbu'l-Ensar 42; Müslim, İman 264 (164); Tirmizî, Tefsir İnşirah (3343); Nesâî, Salat 1, (1, 217-218).]

5569 ٢– وفي رواية للنسائي: [أنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا رُدَّ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ، قَالَ لَهُ مُوسَىٰ: فَارْجِعِ الَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ فَإنَّهُ فَرَضَ عَلَى بَنِي إسْرائِيلَ صَلاَتَيْنِ فَمَا قَامُوا بِهِمَا، فَرَجَعْتُ الَى رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ فَسَألْتُهُ التَّخْفِيفَ! فَقَالَ: إنِّي يَوْمَ خَلَقْتُ السَّمٰوَاتِ وَالأرْضَ فَرَضْتُ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَّتِكَ خَمْسِينَ صَلاَةً، فَخَمْسٌ بِخَمْسِينَ، فَقُمْ بِهَا أنْتَ وَأُمَّتُكَ فَعَلِمْتُ أنَّهَا مِنَ اللّٰهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى صِرىً، فَرَجَعْتُ الَى مُوسَىٰ.

فَقَالَ: اِرْجِعْ فَلَمْ أَرْجِعْ].

« سِدْرَةُ الْمُنْتَهىٰ » هى شجرة في أقصىٰ الجنة إليها ينتهى علمُ الأولين والآخرين.

و« السِّدْرُ » شجر معروف.

و« النَّبِقُ » معروف، والمراد به ثمرة شجرة سدرة المنتهى.

و« القِلاَل » جمع قلة، وهى الحب يسع مزادة من الماء ونسب الى هجر لأنها تعمل بها.

و« صِرّى » بكسر الصاد المهملة وتشديد الراء وفتحها وكسرها مقصور: أى حتم واجب.

2. (5569)- *Nesâî*'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, beş vakit namazla gönderilince, Hz. Musa aleyhisselam kendisine:

"Rabbine dön! Daha da azaltmasını talep et. Çünkü, Benî İsrail'e iki namaz farz etmişti, onları kılmadılar!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Rabbime tekrar dönüp daha da hafifletmesini istedim. Rabb Teala şu cevabı verdi:

"Semavat ve arzı yarattığım zaman ben sana ve ümmetine elli vakit namaz yazmıştım. Öyleyse elli olan beştir. Sen ve ümmetin bunları kılın!" Böylece anladım ki, bu beş vakit namaz Rabbim Teala'dan kesin bir emirdir. Hemen Hz. Musa'ya döndüm. O yine "Dön!" dedi. Fakat ben, artık geri dönmedim." [Nesaî, Salat 1, (1, 223-224).]

5570 ٣- وعن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: لَمَّا كَذَّبَتْنِى قُرَيْشٌ قُمْتُ فِي الْحِجْرِ فَجَلَّى اللّهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ فَطَفِقْتُ أُخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ].

أخرجه الشيخان والترمذي.

3. (5570)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kureyş beni tekzib ettiği vakit, Hıcr'da doğruldum. Allah Teala hazretleri Beytu'l-Makdis'i bana tecelli ettirdi. Ben onlara onun alâmetlerini birer birer haber vermeye başladım. Ben Beytu'l-Makdis'e bakıyor hem de haber veriyordum." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 41, Tefsir, İsra 3; Müslim, İman 276, (170); Tirmizî, Tefsir, Benî İsrail, (3132).]

5571 ٤- وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: أَتَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِى عَلَى

مُوسىٰ قَائِماً يُصَلِّى فِي قَبْرِهِ عِنْدَ الْكَثِيبِ الأحْمَرِ]. أخرجه مسلم والنسائي.

4. (5571)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"İsra gecesinde Hz. Musa'ya uğradım. Kırmızı kum tepesinin yanındaki kabrinde namaz kılıyordu." [Müslim Fezail 164, (2375); Nesâi, Kıyamu'l-Leyl 15, (3, 215).]

AÇIKLAMA:

1- İsra (veya Mirac) vak'ası *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hayatında cereyan eden mühim hâdiselerden biridir. İsra kelime olarak, geceleyin yürümek manasına gelir. Geceleyin sefere çıkan askerî birliğe seriyye denir ki, aynı kökten gelir. Mirac ise yükselmek manasına gelir.

2- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* hayatında geçen bir hadise olarak İsra veya Mirac deyince hemen hemen aynı şey kastedilir. Bu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir gece, *Mescid-i Haram* denen Kâbe'den başlayıp Mescid-i Aksa denen Kudüs'deki mabede kadar uzanıp, orada semavatı aşıp, Sidretü'l-Münteha'ya yani âlem-i imkan ile âlem-i vücub hududuna kadar ve daha ötesine ulaşan bir yolculuktur. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu yolculuğa İlahî bir lütuf olarak mazhar kılınmıştır. Bu yolculuğu *Aleyhissalâtu vesselâm* ruh ve cesediyle birlikte aynı gecede, yakaza (uyanıklık) halinde yapmıştır.

3- Miracla ilgili bazı teferruatta alimler arasında ihtilaf vaki olmuş ise de hâdisenin Mekke'den Kudüs'e kadar olan kısmı ayet-i kerimede sarih olarak ifade edildiği için, bu safhayı inkar eden kâfir olur. Ayet mealen şöyle: **"Ayetlerimizden bir kısmını ona göstermek için kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan alıp, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya seyahat ettiren Allah, her türlü noksandan münezzehtir..."** (İsra 1).

İşte bu safha, esra (yani geceleyin yürüttü) kelimesi ile ifade ediliği için kelimenin mastarı olan *isra* ile tesmiye edilmiştir. Bu Nebevî seyahatin devamı olan semavata yükselme, İlahî kurbiyete erme işine *Mirac* denir. Miracla ilgili bazı meselelere her ne kadar Necm suresinde temas edilmiş ise de (1-17. ayetler) daha ziyade hadislerde sarih olarak teferruata kavuşturulmuştur. Bu hadislerden biri sadedinde olduğumuz babın birinci hadisidir (5568).

4- Mirac, *Hz. Muhammed*'in risaletinin umumiliğini ifade ve isbat

eder. İlahî saltanatın mülkü durumunda olan yedi kat semada O'nun gezdirilmesi, oraların ruhanî ahalisine onun gösterilmesi, Allah katındaki makamının yüceliğinin izharıdır. Mahlukat içinde mükerrem kılınan insanlığın en müntehab, en seçkin ferdinin O olduğu böylece ifade edilmiştir.

Bu seyahatin sonunda, Resulullah büyük melek Cebrail'in dahi ulaşmaya mezun olmadığı bir yakınlığa, İlahî kurbiyete ermiş, Allah'ın cemalini görmüş, her çeşit vasıtadan, aracıdan mücerred olarak doğrudan İlahî kelama mazhar olmuştur. Böyle bir yücelik, O'ndan başka hiçbir mahluka nasib olmamıştır ve olmayacaktır da. Biz böyle bir peygambere ümmet olmakla iftihar ediyor, bizi de Fahr-i Kâinat'a ümmet olma şerefine erdirdiği için Rabbimize şükranlarımızı, hamdlerimizi arzediyoruz.

Mirac hadisesinin mahiyet ve manası üzerine alimlerimiz birçok değerli tahlillerde, yorumlarda bulunmuşlardır. Bunlar arasında Bediüzzaman'ın Sözler adlı eserinin 31'inci sözündeki tahlilleri müstesna bir değer taşır, orijinal değerlendirmeler ihtiva eder. Ayrıca *Elmalılı Hamdi Yazır* merhumun tefsirinden de mevzu üzerine teferruatlı bilgi elde edilebilir (4. cilt 3141-3152).

5- Mirac hadisesinin yılı ve ayını tesbitte rivayetler ihtilaflıdır. Ondan fazla görüş ileri sürülmüştür. Alimler çoğunluk itibariyle bunun hicretten bir yıl veya on sekiz ay önce vuku bulduğuna dair rivayetleri benimsemiştir. Ay olarak da Rebiü'l-evvel veya Receb ayları üzerinde durulmuştur.

6- Ka'bu'l-Ahbar, *Mis'adu'l-Melaike* denen sema kapısının Beytu'l-Makdis'in tam üstüne tekabül ettiğini rivayet etmiş, bunu esas alan bazı alimler, Resulullah'ın Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya getirilip, oradan semaya çıkarılışını "seyahatin, eğrilikten berî ve düz olması için" diye açıklamıştır. Ancak, yine hadislerde: *"Her semada bir Beyt-i Ma'mur var, dünya semasındaki Beyt-i Ma'mur Kâbe'nin üst hizasında"* şeklinde gelen rivayet gözönüne alınınca, mezkur yorumunun su götürdüğü anlaşılır. Zira, bu ikinci rivayet açısından, *Beyt-i Ma'mur*'a iğvicac (eğrilik) yapmadan ulaşmanın yolu Ka'be'den yola çıkmaktır. Mescid-i Aksa' dan değil. Mirac'ta Aleyhissalâtu vesselâm, her bir semadan geçerek Beyt-i Ma'mur'a ulaşmıştır.

7- Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidişin hikmeti üzerine zayıf da olsa başka görüşler de ileri sürülmüştür.

★ *Resulullah* böylece iki kıblenin görülmesini de tahakkuk ettirmiş, birleştirmiştir.

★ *Mescid-i Aksa,* geçmiş peygamberlerden çoğunun hicret yeridir. Dolayısıyle Aleyhissalâtu vesselâm, pek çok fazileti cem' etsin diye oraya seyahat ettirilmiştir.

★ *Mescid-i Aksa,* haşrin yapılacağı yerdir. Mirac gecesinde Aleyhissalâtu vesselâm'ın karşılaştığı durumların çoğunluğu ahiret ahvaliyle ilgili olduğu için Mirac'ın bu mahşer mahallinden olması daha uygundur.

★ Gerek hissî ve gerekse manevî, çeşitli takdislerin Aleyhissalâtu vesselâm'a hasıl olmasına tefaülendir.

★ Bütün peygamberlerle toptan biraraya gelip görüşmek içindir.

★ *İbnu Ebi Cemre* der ki: "Semaya uructan önce Beytu'l-Makdis'e götürülmesindeki hikmet, Hakkı gizlemeye çalışanlara karşı onu izhar etme gayesini güder. Zira, Mirac'a Mekke'den gitmiş olsaydı hakkı inkar eden düşmanlara beyan ve izah fırsatı olmayacaktı. Nitekim *Aleyhissalâtu vesselâm, Beytu'l-Makdis'*e geceleyin götürüldüğünü söyleyince, *Beytu'l-Makdis'*le ilgili parçaları tarif etmesini istediler. Onlar gördükleri için bunları biliyorlardı ve yine biliyorlardı ki, Muhammed onu daha önce görmemişti, bilemezdi. Soruları üzerine, açıklayıp haber verince, Resulullah'ın bir gecede *Beytü'l-Makdis'e* yaptığını söylediği diğer hususlardaki sıdkı tahkik edilmiş oldu. Bu husustaki haberi sahih olunca, diğer söylediklerinde de sadık olduğunu tasdik etmek gerekir. Bu durum mü'minlerin imanını artırdığı gibi, inkar edenlerin de şekavetini (zararını) artırır."

8- Mirac meselesinde münakaşa edilen bir husus bunun rüya halinde mi, yakaza (uyanıklık) halinde mi cereyan ettiğidir. Çok sayıda sahih rivayetlerin zahirini esas alan muhaddis, fakih ve mütekellim ulemadan müteşekkil cumhur bunun yakaza halinde, ruh ve cesetle beraber yapılan bir seyahat olduğunu söylemekte ittifak etmiştir.

Ancak rüya halinde cereyan ettiğini ifade eden sahih rivayeti de nazar-ı dikkate alan alimler, Mirac'ın biri ruh ve cesedle uyanık halde, diğeri de rüya halinde olmak üzere iki ayrı sefer vaki olduğunu söylemiştir. Birincisi, uyku halinde cereyan etmiş, uyanık halde ruh ve cesedle yapılacak ikinciye hazırlama, alıştırma gayesini gütmüştür.

Bazı alimler, bu mevzu üzerine varid olan zayıf rivayetleri de değerlendirerek bi'setten önce de Mirac hadisesinden bahsetmiştir.

9- Mirac işitildiği zaman Mekke'de müşrikler arasında "böyle şey olur mu?" "Bir gecede Mescid-i Aksa'ya gidilip gelinebilir mi?" diye ciddi bir vaveyla ve istihza havası hasıl edilir. İbnu Abbas'ın bir rivayetinde bu

açık olarak görülür. Şöyle ki: "Resulullah'ın Miraca gittiği gecenin sabahında Ebu Cehil, Aleyhissalâtu vesselâm'a uğrayarak:

"Yeni bir şey var mı?" diye sorar.

"Evet, bu gece Mescid-i Aksa'ya götürüldüm" cevabını alınca, müstehziyane sorar: "Sonra da aramızda oldun!"

"Evet!"

"Kavmini çağırsam bu hikâyeni onlara da anlatır mısın?"

"Evet!"

Ebu Cehil, şamata ve tehzil için fırsatı yakalamıştır. Beni Ka'b İbnu Lüey'i hemen çağırıp Resulullah'a kıssayı anlattırır:

Duyduklarından şaşkına dönerler:

"Bize Mescid'i tavsif edebilir misin?" derler. Resulullah bu teklif karşısında son derece sıkılır ise de 5570 numaralı hadiste geçtiği üzere, Cenab-ı Hak Beytu'l-Makdis'i gözünün önüne tecelli ettirir, o da teker teker hususiyetlerini anlatır.

Bu hadisenin Hz. Ebu Bekr'i ilgilendiren bir kıssası şöyle: "Mirac hadisesiyle iyice şamata yapan müşriklerden bir grup *Hz. Ebu Bekir* (radıyallahu anh)'e gelip, onu da kendi istihzalarına çekme ümidiyle meseleyi anlatırlar. Fakat o:

"Ben şehadet ederim ki, o sadıktır, doğru sözlüdür!" der.

"Yani, sen bir gecede O'nun Şam'a gidip sonra Mekke'ye geri geldiğine inanıyor, tasdik ediyor musun?" derler.

"Evet der, ben O'nun bundan daha öte söylediklerini zaten kabul etmişim, ben O'nun semavi haberini kabul ettim, (bunu niye kabul etmeyeyim?)" buyurur. Bu hadise üzerine Hz. Ebu Bekr *"es-Sıddîk"* ünvanını alır.

İsra ile ilgili rivayetlerde farklı ziyadeler gelmiştir:

★ *Şeddâd İbnu Evs* rivayetine göre Aleyhissalâtu vesselâm, geceleyin yürütüldüğü zaman önce hurmalıklı bir araziden geçirilir. Hz. Cibril aleyhisselam: "İn ve namaz kıl!" der. *Aleyhissalâtu vesselâm* iner ve namaz kılar. Cebrail aleyhisselam: "Burası Yesrib (Medine) idi" der. Rivayetin devamında aynı tarzda, *Aleyhissalâtu vesselâm*, muhtelif yerlerde iner ve namaz kılar. Arkadan *Hz. Cebrail:* "Burası "Tur-u Sina, Allah'ın Hz. Musa'ya konuştuğu yer idi." Burası "Hz. İsa'nın doğduğu Beyt- Lahm idi." "Medyen idi" diye açıklama yapar.

Yine aynı rivayetin devamında, Resulullah'ın dönüş sırasında, Mekke'ye gelmekte olan Kureyş kervanına rastlayıp onlara selam verdiğini, kervandakilerin birbirlerine "bu, Muhammed'in sesi" dediğini, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hadiseyi reddedenlere bunu da anlatıp: "Kervanınız falanca gün gelecek" dediğini... görmekteyiz.

★ *Yezid İbnu Ebi Malik* rivayetinde *"...Sonra Beytu'l-Makdis'e girdim. Bana peygamberlerin hepsi toplandı. Cibril beni öne geçirdi, ben onlara imamlık yaptım (namaz kıldırdım)"* ziyadesi var.

★ *Abdurrahman İbnu Haşim*'in Hz. Enes'ten yaptığı bir rivayette: "Resulullah giderken, yolun dışında, kendini çağıran birine rastlar. Cibril: "Yürü! der. Az sonra bir yaşlı kadına rastlar. Cibril'e "Bu ne?" diye sorar. O: "Yürü" der. Derken bir cemaate rastlarlar. Cemaat bunlara selam verir. Cebrail aleyhisselâm: "Selama mukabele et!" der. Rivayetin sonunda Cibril açıklar: "Seni çağıran İblis'ti, yaşlı kadın da dünya idi, selam verenler de Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa idi" diye açıklar.

★ *Ebu Hureyre*'den gelen bir rivayette: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın, eken ve hasad yapan bir kavme rastladığı, hasadı tamamlar tamamlamaz, olduğu gibi ekinin yerine geldiği, Hz. Cebrail'in: "Bunlar mücahidlerdir" haberini verdiği; *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın başlarını taşla ezen bir kavme rastladığı, başı ezildikçe eski haline döndüğü, Cibrîl aleyhisselâm'ın: "Bunlar başları namaza gitmeyen kimselerdir" dediğini; sonra avret yerlerinde bir yama ile hayvanlar gibi otlayan bir kavme rastladığı, Hz. Cebrail'in: "Bunlar zânilerdir" dediği; sonra bir demet odun toplayan fakat taşımayan bir adama rastladığı, adamın bir demete yeni ilaveler yaptığı, Hz. Cebrail'in: "Bu nezdinde emânet olup, emaneti eda etmeyen, başka emanet talep eden kimsedir" dediği; sonra dil ve dudakları kesilen ve her kesilişte tekrar eski haline dönen bir kavme rastladığı, Hz. Cebrail'in: "Bunlar insanları fitneye çağıran kimselerdir" dediği; sonra küçük bir delikten çıkan büyük bir öküze rastladığı, bu öküzün o delikten tekrar geri gitmek isteyip muktedir olamadığı, Hz. Cebrail'in: "Bu, söz söyleyip pişman olan fakat, istediği halde sözünü geri alamayan kimse olduğu" belirtildiği kaydedilir.

★ *Hz. Ebu Hureyre*'nin bir rivayetinde: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın Beytu'l-Makdis'te meleklerle namaz kıldığı, buraya peygamberlerin ruhlarının da getirildiği, Allah'a senâda bulundukları, Hz. İbrahim'in: "Allah, Muhammed'i, hepinize üstün kıldı" dediğini görmekteyiz.

10- Hadiste Resûlullah'ın göğsünün yarılması mevzubahistir. Bu hâdise muhtelif rivayetlerde te'yid edilmiştir. Ancak hemen belirtelim ki,

çocuklukta, sütannesi Halime'nin yanında iken vukûa gelen göğüs yarılması ile bu yarılma aynı hâdise değildir. Şu halde şakk-u sadr hâdisesi Aleyhissalâtu vesselâm'ın hayatında birkaç sefer vukua gelmiştir. Çocukluktaki şakk'da bir kan pıhtısının çıkarıldığı ve "bu şeytanın sendeki nasibi" dendiği rivayette gelmiştir. Bu ameliyatın bereketine "Resulullah'ın "şeytandan korunmuş olarak en mükemmel ahval üzere çocukluğunu geçirdiği" söylenmiştir. Keza bir göğüs ameliyatını da peygamberliğin geldiği sıralarda geçirerek vahyi, tathir ve temizlik halinin en mükemmeline sahip kavi bir kalple karşılaması sağlandığı belirtilmiştir. Üçüncü şakk-u sadr ise Mirac'tan önceki şakk u sadrdır. Böylece, Mirac sırasında yapacağı münâcaat ve İlahî mulakata hazırlık sağlanmıştır.

11- Hadiste "iman dolu kap"tan bahsedilerek imanın maddîleştirilmesi mevzubahistir. Halbuki iman maddî bir şey değildir. Bunu âlimler "Manevî şeylerin, ifadede cisimleştirilmesi caizdir" diye izah ederler ve hadisten başka örnekler verirler: "Bakara sûresinin kıyamet günü şemsiye şeklinde geleceği"ne dair rivayet, "ölümün bir koç suretinde getirilip kesileceği"ne dair rivayet, "amellerin ve bir kısım gaybî ahvalin tartılması"yla ilgili haberler gibi. Beyzavî bunların hadislerde çokca geldiğine dikkat çektikten sonra, "manevî hakikatların anlaşılması için mahsus olan yani hislerle algılanabilen şeylerle ifade edilmesi için bu teşbihe yer verildiğini" belirtir.

12- Hadisin bazı vecihlerinde getirilen kabın *"iman"* ve *"hikmet"*le dolu olduğu ifade edilmiş, imandan sonra *"hikmet"* zikredilmiştir. *İbnu Ebî Cemre* buradan hareketle, İslâm nazarında, "imandan sonra, hikmetten daha üstün bir şey bulunmadığı" hükmünü çıkarır ve bunu te'yiden: ﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ **"Kime hikmet verilmişse ona pek çok hayır verilmiştir"** (Bakara 269) ayetini zikreder. Hikmet hakkında çok şey söylenmiştir. *İbnu Hacer*'e göre bunların en doğrusu "Hikmet, bir şeyi lâyık olduğu yerine koymaktır veya Kitabullah'tan anlaşılan şeydir."

13- *Resûlullah*'ın bindiği Burak hakkında, farklı rivayetlerde bazı tavsifler gelmiştir:

★ Gözünün gördüğü en uzak yere ön ayağını atmak.

★ Dağa rastlayınca arka ayakları yükselmekte, inişe geçince ön ayakları yükselmekte.

★ (Bazı rivayetlerde): "İki kanadı var."

★ (Zayıf bir hadiste) "Burak'ın insan yanağı gibi yanakları, at gibi

yelesi var, deve gibi bacakları var, öküz gibi kuyruk ve tırnakları var, göğsü kırmızı bir yakut gibidir" diye gelmiştir.

★ Rengi beyazdır.

Burak kelimesinin berk, şimşekten gelmesi muhtemeldir. Süratle yol aldığı için şimşekle ilgili bir isim verilmiş olması makuldür. Ancak Arapça'da شاة برقاء tâbiri var, beyaz yünü üzerinde siyah damarlar bulunan koyun demektir. Şu halde Burak'ın berkâ'dan gelebileceği de ihtimal olarak söylenmiştir.

★ Burak, eğerlenmiş ve gemlenmiş vaziyettedir.

Cenab-ı Hak, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ı herhangi bir vasıtaya bindirmeden de Mekke'den Kudüs'e intikal ettirebilirdi. Bu vasıtaya bindirmesi teşrif içindir. Zira aksi takdirde yayan hükmünde olacaktı, halbuki atlı yayandan üstündür.

★ Birçok rivayette Burak'ın daha önceki peygamberlere de binek olduğu belirtilmiştir. "Hz. İbrahim'in ona binerek oğlu İsmail'i ziyarete gittiği", Resûlullah'ın: *"Ben onu, peygamberlerin de bağladığı halkaya bağladım"* sözü, "O, daha önceki peygamberlerin emrine de verilmişti" ifadesi, Cebrail'in "Burak, sana, Allah katında bundan daha kıymetlisi hiç binmedi" gibi farklı hadislerde gelen ibâreler, Burak'a daha önce başka peygamberlerin de bindiğini ifade ederler. Nitekim *Mirac* hadisesinin sadece *Hz. Muhammed*'e mahsus bir teşrif ve takrîb olduğu da söylenemez. Resûlullah'ın mazhar olduğu seviyede ekmel bir manada olmasa da, diğer peygamberlerin de kendilerine mahsus bir miracı olduğu söylenebilir. Şu halde, onlar da miraclarında binek olarak Burak'ı kullanmışlardır. Nitekim Hz. İsa'nın Allah katına ref'i (Nisa 158), Hz. İdris'in yüksek bir makama ref'i (yükseltilmesi) (Meryem 57), Hz. İbrahim'e arz ve semanın melekûtunun gösterilmesi (En'am 75) gibi Kur'ân'da temas edilen bazı hâdiseler önceki peygamberlerden en azından bazılarının da bir nevi miraca mazhar olduklarını ifade eder. Bu meseleye hadisten gelen delilleri de zâten Burak'la ilgili olarak kaydettik.

15- Mirac'a giderken *Hz. Cibril*'in dünya semasında çaldığı kapının adı bazı rivayetlerde Bâbu'l-Hafaza olarak belirtilmiştir. Kapıyı bekleyen meleğin ismi İsmâil'dir; emri altında on iki bin melek mevcuttur.

16- Peygamberlerin semavattaki yerleri ile ilgili hikmet beyan edilmiştir. İbnu Ebi Cemre der ki: "Hz. Adem'in dünya semasında oluşundaki hikmet, ilk peygamber, ilk baba olmasındandır. Bu sebeple ilk semada O olmuştur.

Hz. İsa'nın ikinci semada olması, Hz. Peygamber'e zaman itibariyle en yakını olmasındandır. Bunu *Hz. Yusuf* takip etmektedir. Çünkü ümmet-i Muhammed cennete O'nun suretinde girecektir.

İdris aleyhisselâm dördüncü semadadır. Çünkü ayet-i kerimede: **"Biz onu yüce bir mekâna yükselttik"** (Meryem 57) denmektedir. Yedide dördüncü, ortayı ve itidali temsil eder.

Hz. Harun kardeşi Hz. Musa'ya olan yakınlığı sebebiyle beştedir. Hz. Musa da Allah'ın kelamına mazhariyetinden gelen faziletçe Hârun'dan üstündür ve altıdadır. Sonra *Hz. İbrahim* gelmektedir. En yücede o vardır, o en son babadır.

Halîl'in mertebesi mertebelerin en yükseği olmalıdır. Habîb'in mertebesi ise Halîl'inkinden daha yüce olmalıdır. Bu sebeple Habîb olan Aleyhissalâtu vesselâm Hz. İbrahim'in makamını aşarak Kab-ı Kavseyn'e ve hatta "daha yakın"a ulaştı."

17- Hz. Musa'nın ağlaması Resûlullah'a karşı duyduğu kıskançlıktan ileri gelmez. Çünkü kıskançlık gibi mezmum bir sıfatın Hz. Musa gibi büyük bir peygamberde bulunacağına inanmak büyük hata olur. Alimler: "Ahiret âleminde, hased gibi bir sıfatın sıradan bir Müslümandan bile çıkarılacağı gözönüne alınırsa, bir peygamberde olacağı hiç mi hiç düşünülemez" demiştir. "Öyleyse derler, onun ağlaması, kendine terettüp edecek ecrin kaybı sebebiyledir. Onun ümmeti, şeriatlarına muhalefetlerinin fazlalığı sebebiyle ücretlerinden çokca kaybedip Allah katındaki mertebelerini çok düşürmüştür. Her peygamber ümmetinin sevabının bir misline mazhar olacağı için, Hz. Musa ümmeti, sevabı kaybettirici davranışlarının çokluğu sebebiyle, Hz. Musa'nın derecesinin düşmesine sebep olmuştur."

18- *Beytu'l-Ma'mur* bir hadiste şöyle açıklanır: *"Semada bir mesciddir, Ka'be'nin tam hizasındadır, öyle ki, şayet düşecek olsa Ka'be'nin üstüne düşerdi. Ona her gün yetmiş bin melek girer. Ondan bir çıktı mı bir daha dönmez."* Bir başka rivayette, *"Onun semadaki hürmeti, Ka'be'nin arzdaki hürmeti gibidir"* denir. Kaçıncı semada olduğu ihtilaflıdır. Çoğunlukla rivayetler yedinci semada olduğunu söylemiştir.

19- *Sidretü'l-Münteha.* Sidre bir ağaç ismidir. Bunun yaprakları kurutulup dövülür ve sabun gibi temizlikte ve bilhassa beden temizliğinde, hamamlarda kullanılır. Bu ağacın meyvesine nebk denilir. Bu meyvelerin büyük olduğuna dikkat çekiliyor. Küpler gibidir. Küpün büyüklüğü, o zamanın insanlarınca ma'ruf olan Yemen'deki Hecer nam beldenin

küplerine teşbih ediliyor. Küpler havz-ı kebirin asgarî nisabı olan bir kulle hacmindedir.

Müntehâ son nokta, nihâi hedef manasına gelir. Meleklerin ilmi orada son bulduğu için buraya "Sidretu'l-Münteha" dendiği belirtilir. Bu durumda *Sidretu'l-Münteha* tâbirini daha âmiyane bir ifade ile hudud ağacı olarak tercüme edebiliriz: Mümkin ve mahluk âlemi ile vücub yani esma ve şuunât-ı İlahiye âlemini ayıran hudud. Nevevî, o hududu, Resûl-i Ekrem *(aleyhissalâtu vesselâm)* hariç hiç kimsenin aşamadığını söyler. *Sidretü'l-Münteha*'nın yeri hususunda rivayetlerde ihtilaf var; altıncı semada mı, yedincide mi diye. *İbnu Mes'ud*'dan gelen bir rivayette altıncı semada olduğu ifade edilirken, Hz. Enes'ten gelen rivayette yedinci semada olduğu anlaşılmaktadır. *İbnu Hacer* aradaki ihtilafı: "Sidre'nin kökleri altıda, dal ve budakları yedide" diyerek kaldırmaya çalışır ve yedinci semada sadece gövdesinin aslı vardır der.

Bu ağacın güzelliği, ağacı kaplayan bazı mahlûklarla ilgili farklı yorumlar şerh kitaplarımızda yer alır, onlara girmeyeceğiz.

BEŞİNCİ BAB

HZ. PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ VE PEYGAMBERLİĞİNİN DELİLLERİ

Fasıl fasıl işleyeceğimiz bu konuya geçmeden önce "İnancın Gölgesinde" adlı kitaptan Hz. Peygamber'in mucizeleriyle alâkalı genel bir değerlendirmeyi sizlere aktarmak istiyorum.

PEYGAMBERİMİZİN MU'CİZELERİ O'NUN NÜBÜVVETİNİN VE RİSALETİNİN ŞAHİTLERİDİR.

Mu'cize, nübüvvetini isbat, ehl-i küfrün inadını kırmak ve mü'minlerin imanını kuvvetlendirmek için nebinin elinde Allah'ın yaratıp meydana getirdiği hârikulade hallerdir.

Mu'cize, beşerin görüp bildiği ve daima içlerinde yanyana beraber yaşayıp ünsiyet ettiği sebep ve kanunların, insan irâde ve kudretinin üstünde olarak Allah'ın iradesiyle hârikulâde kabilinden değiştirilmesi, normal fonksiyonunun iptal edilmesi demektir. Mu'cizeler, mevcut ilimlerle, deney ve tecrübelerle; laboratuvarlarda mikroskop ve rasathanelerde teleskop gibi aletlerle incelenemez; fizik, kimya , biyoloji ve astronomi gibi ilimlerle şerh ve izâh edilemez.

Mu'cizeler, âdiyât cinsinden, yâni varlığın ilimlere esas teşkil eden kâinat kitabındaki İlâhî âdetler türünden değildir. Her günkü yeme, içme, yatıp-uyuma, tarla ve bahçede çalışma, toprak, su, hava ve güneş'ten istifadeyle meyve ve sebze yetiştirme gibi sebep ve kanunlarla alâkalı işlerimizde mu'cize olamaz. Bir tabak yemeği bir kaç kişi yer doyarız; bir bardak suyla kanar, üşüdüğümüzde ateşle ısınır; hasta olduğumuzda veya bir yerimiz kırıldığında doktora gider, onun verdiği ilaçları kullanıp iyileşiriz. Hayvanları hizmetimizde kullanır ama, onlarla konuşamayız. Ağaçları hep yerlerinde sabit görür, ölülerle konuşamaz ve doğrudan temâsa geçemeyiz. Dağlar, taşlar ne bize selâm verir, ne de elimizde top

ve gülle olur. Çekim kanununu değiştiremez, onu vasıtasız yenip yukarılara çıkamayız. İşte, bunlar gibi, günlük hayatımızda birer kanun ve sebep çerçevesinde cereyan eden hâdiselere biz âdiyat deriz. Mu'cizeler ise âdiyat kabilinden olmayıp, harikulâde, fevka't takat-ü'l beşer, fevka'l-âde ve fevka't-tabia, yani âdet üstü, alışılmışın ötesi, tabiat üstü ve insanın güç, kudret ve iradesinin verasında cereyan eden hâdiselerdir.

Mu'cize dışında Allah'ın, veli zatların elinde yarattığı bir kısım başka harikulâde hâdiseler daha vardır ki, bunlara keramet denir ve kerametler esasen mu'cizeleri doğrular mâhiyettedir. Bir anda çok uzun mesafeleri kat'etme (tayy-i mekân), zamanın genişlemesi, yani çok kısa bir zamana sığmayacak işleri sığdırma (bast-ı zaman), içten geçenlerin sezilip okunması ve kabirdekilerin durumlarının keşfi gibi hâdiseler.. ve ayrıca, evliyâullahın gelecekten peygamberlerinkine benzer haberler vermesi hep birer kerâmettir ki, Peygamber'e, O'nun getirdiği Din'e ve O'nun yoluna içten bağlılığın eseri olarak, hem mutlak nübüvvetin hem *Efendimiz* (s.a.v.)'in nübüvvetinin, hem mu'cizelerinin hem de Efendimiz (s.a.v.)'in getirdiği Din'in hakkâniyetine bir başka delillerdir.

Kitabımızın birinci cildinde de geçtiği üzere, *Muhyiddin İbn Arabî*'nin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan bir asır önce yazdığı Şeceretü'n-Nûmaniye'sinde Osmanlılar'ın tarih sahnesine çıkışından, Şam ve Mısır'ın fethinden, *Yavuz Selim*'in Şam'a girmesiyle kendi kabrinin ortaya çıkacağından, *IV. Murad*'ın Bağdat seferine çıkıp 41 gün içinde şehri fethedeceğinden ve Sultan Abdülaziz'in, bilek damarlarının makasla kesilerek şehid edileceğinden bahsetmesi; Bitlis'li Müştak Dede'nin 71 sene evvelinden savaşlardan sonra hicrî 1341 tarihinde Ankara'nın başkent olacağını rümuzlu olarak bildirmesi, velilerin kerametine birer misâldir.

Her mü'minin görebileceği gelecekle alâkalı sadık rüyalar ve hiss-i kabl-el vuku gibi hâdiseler de Allah'ın insanlara birer ikrâmıdır.

Efendimiz (s.a.v.)'in en birinci ve en büyük mu'cizesi Kur'ân-ı Kerim'dir.

Efendimiz (s.a.v.)'in nübüvveti bütün zaman ve mekânlara, bütün insanlara hatta cinler gibi diğer mahlukata da şâmil olduğundan, mu'cizeleri çok çeşitli olmuştur. Diğer peygamberlerin mu'cizeleri ise böyle değildir. Her nebî, kendi zamanında en müteâref ve meşhur mes'elelerle alâkalı mucize göstermiş, meselâ Hz. Musa (a.s.) zamanında Mısır'da sihir revaçta olduğundan O, bütün sihirleri yutup iptal eden ve bütün sihirbazları dize getiren 'âsâ' mucizesiyle; Hz. İsa (a.s.) zamanında ise, tıp revaçta olduğundan ölüleri ihya, onulmaz dertleri iyi etme mu'cizesiyle;

Efendimiz (s.a.v.) zamanında ise şiir, belâgat (güzel söz söyleme) el üstünde tutulduğundan ve belki âhirzamanın en tesirli ve güçlü silahı 'söz söyleme san'atı' olacağından, kendisine en büyük mucize olarak bütün şairleri, hatipleri, edibleri susturan Kur'an mucizesiyle gelmiş.. ve ayrıca bütün kâinata 'rahmet' olarak gönderildiği için de, her türden mahluk ile alâkalı mucizeler göstermiştir.

Nasıl ki büyük bir padişah bir yaverini veya elçisini çok çeşitli milletlerin ve kabilelerin bulunduğu bir vilâyete gönderse, orada bulunan her millet, her kabile ve her sınıf kendi milleti, kabilesi, sınıfı adına o elçiyi karşılayıp "hoşgeldin" der, ona alkış tutar, şükran ve teşekkürlerini arzeder; aynen öyle de, kâinatın yegâne Sahibi ve Yaratıcısı olan Allah, en büyük yâveri ve elçisi olan Resûl-ü Ekrem (s.a.v.)'i âleme gönderdiği zaman, O Elçi, insanoğluna bir memur ve meb'us olarak geldiği gibi, bütün mahlukata da rahmet olarak gelmiş, dağlar, taşlar, ağaçlar, hayvanlar, Güneş, Ay, yıldızlar ve bütün hâdiseler abes, boş ve manasız görülmekten kurtulmuş, birer mana, birer değer kazanmışlardır. Bu münasebetle de, meleklerden cinlere, insanlara, Güneş'ten ve Ay'dan yıldızlara; sudan yiyeceklere; ağaçlardan taşlara ve dağlara; her cins hayvanata kadar her tâife, her sınıf kendi türü adına O'na şükranlarını arz edip O'nun elinden sâdır olacak mu'cizelere birer vasıta olmuştur. Böylece, Kâinatın Efendisi (s.a.v.)'nin, doğruluğuna ve peygamberliğine -inkârı mümkün olmayacak şekilde- kâinat çapında şâhidlik yapıp, nübüvvetini bütün âleme ilân etmişlerdir. İşte, böyle kâinat çapında mu'cizeler göstermek, Kâinatın Efendisi olan Nebiler Sultanı (s.a.v.)'na hastır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), her ne kadar sayıları bine varan mu'cizeler göstermiş ise de O'nun her sözü, her hâli, her hareketi harikulâde ve mu'cize değildir. Allah, O'nu beşer olarak yaratmış, şahsâ, ailevî ve içtimâî bütün hallerinde kendi zamanındaki ve sonraki bütün insanlara imam olsun diye vazifelendirmiş ve hem dünyevî, hem de uhrevî saadetlerinde rehber olmasını irâde buyurmuştur. İnsanların hepsi aynı seviyede bulunmadığından ve insanlığın büyük ekseriyeti avam olduğundan, eğer her hâl ve hareketi harikulâde olmuş olsaydı, imam, rehber ve mürşid olamazdı. Bu bakımdan, Efendimiz (s.a.v.) daima sebep ve kanunlar dairesi içinde yaşamış, yiyip-içmiş, evlenip çoluk-çocuk sahibi olmuş, yara almış, çile ve ızdırap çekmiş; hayatı bütün yönleriyle aksettirmiş ve Allah'ın bütün san'atlarını, tasarruflarını, isimlerinin tecellilerini gösteren cami bir ayna olmuştur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in aşağıda misâlleriyle göreceğimiz

mu'cizelerinin tamamı her yerde, herkesin her zaman açıkça göreceği şekilde cereyan etmiyor ve umumi olmuyordu. Böyle olmuş olsaydı, o zaman aklın hikmet-i vücûdu kalmaz ve insanlar, irâdeleri ellerinden alınarak cebren iman etmeğe zorlanmış olurlardı. Bunun neticesinde de, kulluk teklifi ve imtihan sırrı ortadan kalkardı. Dolayısıyle, elmas ruhlu Ebu Bekir (r.a.) ile kömür ruhlu Ebu Cehil arasında fark bulunmaz ve insanlar iman etmede birbirine müsavi olurdu. Bu sebeple, meselâ Ay'ın ikiye ayrılması gibi büyük ve bahir bir mucize, gecenin belli vaktinde, kısa bir zaman içinde, az sayıda müşâhidin gözleri önünde meydana gelmiş ve neticede hem vak'aya şahid olanlar hem de sonradan gelecekler için irâdenin hakkı selbedilmemiş ve aklın kapısı kapanmamıştır.

Mu'cizelerin çoğunu, yalan üzerinde birleşmesi mümkün olmayan bir topluluk nakletmektedir. Bazıları ise, bu seviyede bir cemaat tarafından nakledilmese de, diğer sahabelerin buna itiraz etmemeleri, onlara da âdeta aynı rivayet kuvvetini kazandırmaktadır. Bir yerde gösterilen herhangi bir mu'cizenin daha başka yerlerde de benzeri veya aynıları gösterildiğinden, hiç bir mucizeyi mu'cize olarak inkâra yol yoktur.

Aşağıda bazı misallerini okuyacağınız mu'cizeler, sıdkına ve nübüvvetine binler şâhid bulunan ve birkısmını yukarıda arzetmeğe çalıştığımız Nebiler Sultanı'na (s.a.v.) ait mucizelerdir. Aslında onun, hiçbir mucizesi olmasaydı bile bizzat kendisi kendi sıdkına ve nübüvvetine en büyük bir delil ve şâhiddir...[33]

33– M. Fethullah Gülen, İnancın Gölgesinde, 2/47-51.

BİRİNCİ FASIL

GAYBTAN HABER VERMESİ

Konuyla ilgili hadislere geçmeden önce Sonsuz Nur adlı eserden gayb meselesiyle alakalı bir bölümü zikretmek istiyorum.

GAYB MESELESİ ÜZERİNE

"Gayb" kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli âyetlerde değişik şekilleriyle ele alınır: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا الاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ الاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الاَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ الاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ **"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır. Onun için gaybı ancak O bilir. O, karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yerin karanlıkları içindeki tek bir tane, yaş-kuru ne varsa hepsi apaçık bir Kitap'tadır"** (En'âm, 6/59).

Bu âyette, "gayb"ın tamamen Allah (cc)'ın nezd-i ulûhiyetinde olduğu dile getirilmekte ve O'ndan başkasının -Hz. Muhammed (sav), de dahil- gaybı bilemeyeceği söylenmektedir.

Ve, zaten Allah (cc) Efendimiz'i şöyle konuşturmuyor mu?

﴿قُلْ لاَ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللهِ وَلاَ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلاَ اَقُولُ لَكُمْ اِنِّي مَلَكٌ اِنْ اَتَّبِعُ الاَّ مَا يُوحَىٰ اِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الاَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ اَفَلاَ تَتَفَكَّرُونَ﴾

"De ki: Ben size 'Allah'ın hazineleri yanımdadır' demiyorum. Gaybı da bilmem. Size 'ben bir meleğim' de demiyorum. Ben, bana vahyolunan Kur'ân'dan başkasına uymam. De ki: Körle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?" (En'âm, 6/50)

﴿قُلْ لاَ اَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعاً وَلاَ ضَرّاً الاَّ مَا شَاءَ اللهُ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لاَسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ اَحَداً * الاَّ مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَداً * لِيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالاَتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَداً﴾

وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلاَّ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾

"De ki: Ben Allah'ın dilediğinden başka, kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim, elbette daha çok hayır yapmak isterdim; bana hiçbir fenalık dokunmazdı, ben sadece inanabilecek bir kavim için uyarıcı ve müjdeleyiciyim" (Â'râf, 7/188).

Cin sûresinde ise şöyle denmektedir:

﴿ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَداً * إِلاَّ مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَداً * لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالاَتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَداً ﴾

"O bütün gaybı bilir. Gayba kimseyi muttali kılmaz, ancak dilediği peygamberler bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar ki, böylece onların (peygamberlerin) Rabblerinin gönderdiklerini hakkıyla tebliğ ettiklerini bilsin. (Allah) onların nezdinde olup bitenleri çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymış (kaydetmiş) tir" (Cin, 72/26-28).

Şimdi bu âyetlerin ışığı altında şöyle bir tahlil yapabiliriz: "Allah Resûlü, mutlak olarak gaybı biliyordu", demek bir ifrat; "bilmiyordu" demek de bir tefrittir. O kendi olarak gaybı bilmezdi. Ancak Allah'ın bildirmesiyle öyle bir bilirdi ve bilmişti ki, bir ekranın başında durmuş da, kıyamete kadar zuhur edecek bütün hâdiseleri, ana hatlarıyla ve temel esaslarıyla şerh edip insanlığın gözünün önüne sermişti. Bizim üzerinde hassasiyetle durmak istediğimiz mes'ele de işte budur. O, kendiliğinden birşey söylemiyordu; söyledikleri hep vahiy ve Cenâb-ı Hakk'ın bildirdikleriydi. Bildiren, Allah (cc) olduktan sonra sadece peygamberler ve Peygamberimiz değil, ümmet arasında bir kısım yetişkin kimseler dahi, keramet olarak gayba muttali olabilirler. Nitekim Allah Resûlü: "Benim ümmetim arasında bir kısım mülhemûn vardır"[34] buyururlar ki, Allah (cc)'ın ilhamına mazhar insanlar, demektir. Bu cümleden olarak; minberde hutbe okurken, günlerce uzaklıktaki bir mesafede savaşan İslâm ordusunun, dağ tarafından düşman askerlerince kuşatıldığını gören Hz. Ömer, ordu kumandanı Sâriye'ye hitaben: "Ya Sâriye! Dağ tarafına" diye üç defa bağırması, Sâriye'nin de bu sesi duyarak kuşatmayı yarması...[35] Muh-

34– Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 23.

35– Kenzu'l-Ummâl, 12/571.

n b. Arabî gibi zâtların, asırlarca sonra olacak hâdiselere aynen işaretlerde bulunması.. Mevlâna, İmam-ı Rabbânî ve Müştak Efendi gibi yüzlerce zâtın gelecekle alâkalı ihbarda bulunması bulunurken de Allah Resûlü'ne yürekten bağlılık göstermeleri ve mazhar oldukları bütün vâridâtın Mişkat-ı Muhammedî'den süzülüp geldiğini itirafları, O zâtın -Allah'ın izniyle- ne kadar gaybe açık olduğunu gösterir. Evet, O'nun yetiştirdikleri, böyle ilhamlara mazhar ve İlâhî esintilerle hüşyâr olur da bu çapta gayba muttali kılınırlarsa, bütün ümmeti bir kefeye konsa hepsine birden ağır basacak olan İki Cihan Serveri'nin bir mu'cize olarak gayba muttali olması niçin uzak görülsün ki?..[36]

Mu'teber hadîs kitaplarında zikredilen, bu kabîl Efendimiz'in, üç yüze yakın mu'cizesi var ki, verdiği gaybî haberlerin büyük bir kısmı, aynen çıkmış, diğerleri de çıkma vaktini beklemektedir. Biz burada bunların hepsini nakledecek değiliz. Sadece, fikir verme bakımından birkaç misâlle iktifa etmeyi düşünüyoruz ki; bu misâlleri de üç ana grupta toplamak mümkündür:

Birincisi: Kendi devrine ait verdiği gaybî haberler.

İkincisi: Uzak ve yakın istikbâle ait söylediği sözler.

Üçüncüsü: Sehl-i mümteni üslupla ifade buyurduğu; ancak ilimlerin inkişafıyla daha sonra hakikatı anlaşılabilen mu'cizevî beyânlar...[37]

5572 ١ - عن جابر بن سَمُرَة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلاَ كِسْرَى بَعْدَهُ، وإذا هَلَكَ قَيْصَرُ فَلاَ قَيْصَرَ بَعْدَهُ. فَوالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا في سَبِيلِ اللهِ تَعالَى]. أخرجه الشيخان.

1. (5572)- *Cabir İbnu Semüre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kisra ölünce, ondan sonra başka kisra yoktur. Kayser de öldü mü ondan sonra kayser yoktur. Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, siz her ikisinin de hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız." [Buharî, Menâkıb 25, Humus 8, Eyman 3; Müslim, Fiten 77, (2919).]

AÇIKLAMA:

Kisra kelimesi, eski İran'da devlet başkanının lakabıdır. Osmanlılar-

36– Ebû Dâvûd, Sünne, 8; Müsned, 2/76.

37– M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur, 1/96-98.

da padişah, cumhuriyet Türkiyesinde reisicumhur dendiği gibi, İran'da da hep kisra denmiştir. Aynı şekilde kayser de Rumlarda başa geçen liderin lakabıdır.

Hadis, Kisra ve *Kayser*'in ölümleriyle saltanatlarının sona ereceğini ifade etmektedir. Halbuki fiiliyatta, Kisra'nın memleketi devam etmiş, sonuncu kisra, Hz. Osman zamanında öldürülmüştür. Keza Rum hakimiyeti daha fazla baki kalmıştır. Dolayısıyla hadisin hükmü fiilî durumu aksettirmediği için, hadiste müşkil olduğu söylenmiştir. Ancak İslam alimleri bu muşkili: "Bundan murad Kisra'nın Irak'da, Kayser'in de Şam'da hakimiyetinin kalmayacağıdır" diyerek halletmişlerdir. Bu yorum İmam Şafii'den nakledilmiştir. İlaveten der ki: "Hadisin vürud sebebi şudur: Kureyşliler Şam ve Irak'a tüccar olarak giderlerdi. Müslüman olunca onlara olan ticarî seferlerinin İslam'a girmeleri sebebiyle inkıtaya uğrayacağından korktular. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, gönüllerini hoş etmek, içlerini rahatlatmak ve o iki devletin hakimiyetlerinin o iki beldede sona ereceğini müjdelemek için böyle söyledi. Şu da söylenmiştir: "Şam ve civarından kalkmış olmakla beraber Kayser'in saltanatının devam etmesi, Kisra'nın saltanatının ise esas itibariyle yok olmasındaki hikmet şudur: *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mektubu geldiği vakit Kayser, onu hürmetle karşılamış ve öpmüş ve neredeyse Müslüman olacak noktaya gelmiştir. Kisra ise, mektubu öfke ile karşılamış ve yırtıp atmıştır: Hadiseyi duyan Aleyhissalâtu vesselâm da mülkünün paramparça olması için beddua etmiştir ve öyle olmuştur." Hattâbî der ki: "Hadisin manası: "Kayser'den sonra, onun gibi hakimiyeti olan kayser olmayacak" demektir. Nitekim, Kayser'in Suriye bölgesinde hakimiyeti vardı. Hıristiyanların dinî menasiklerini tamamlayıcı temel unsurlarından biri olan Beytu'l-Makdis bu bölgede idi. Rumlar üzerinde hakimiyet kuranlar kaldırıldı ve hazineleri ele geçirildi. Resulullah'ın muhatabı olan Kayser'den sonra gelenlerden hiçbiri buralara bir daha hakim olamadı." Yine Buhârî'de gelen bir rivayet bu yoruma daha uygundur: هلك كسرى ثم لا يكون كسرى بعده وليهلكن قيصر *"Kisra helak oldu mu ondan sonra kisra olmayacak, kayser de mutlaka helak olacak."*

Bazı alimlere göre, "Resulullah bu sözü, kisra olan Hürmüz oğlu Şirviye'nin ölüp, yerine kızı Bevran'ın tahta geçtiği haberi kendisine gelince söylemiştir. Kayser ise, Hz. Ömer zamanına hicretin yirminci yılına kadar yaşamıştır." Bazı alimler de: "Kayser, Resulullah zamanında ölmüştür. Suriye'de Müslümanlarla savaşan onun oğludur ve onun da lakabı Kayser'dir" demiştir. *İbnu Hacer*, tahlili şöyle noktalar: "Hangi de-

ğerlendirme esas alınırsa alınsın, bütün takdirlerde hadiste ifade edilen maksad kesin bir şekilde vaki olmuştur. Çünkü gerek Kayser ve gerekse Kisra, her ikisinin de saltanatı, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanındaki şekilde devam etmemiştir."

5573 ٢ - وعن عَدِيّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قَالَ: [بَيْنَا أَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ، فَشَكَا إِلَيْه الْفَاقَة، ثُمَّ أَتَاهُ آخَرُ فَشَكَا إِلَيْه قَطْعَ السَّبِيلِ. فَقَالَ: يَا عَدِيُّ! هَلْ رَأَيْتَ الْحِيرَةَ؟ قُلْتُ: لَمْ أَرَهَا، وَقَدْ أُنْبِئْتُ عَنْهَا. فَقَالَ: فَإِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحِيرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بِالْكَعْبَةِ، لاَ تَخَافُ أَحَداً إِلاَّ اللهَ. قُلْتُ: فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِي: فَأَيْنَ دُعَّارُ طَيِّءٍ الَّذِينَ صَعَّرُوا الْبِلاَدَ. وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتُفْتَحَنَّ كُنُوزُ كِسْرَى. قُلْتُ: كِسْرَى ابْنِ هُرْمُزَ؟ قَالَ: كِسْرَى بْنِ هُرْمُزَ. وَلَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الرَّجُلَ يُخْرِجُ مِلْءَ كَفِّهِ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ يَطْلُبُ مَنْ يَقْبَلُهُ فَلاَ يَجِدُ أَحَداً يَقْبَلُهُ مِنْهُ، وَلَيَلْقَيَنَّ اللهَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ يَلْقَاهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ وَلاَ تَرْجُمَانٌ يُتَرْجِمُ لَهُ. فَلَيَقُولَنَّ: أَلَمْ أَبْعَثْ إِلَيْكَ رَسُولاً فَيُبَلِّغَكَ! فَيَقُولُ: بَلَى. فَيَقُولُ: أَلَمْ أُعْطِكَ مَالاً وَأُفْضِلْ عَلَيْكَ؟ فَيَقُولُ: بَلَى يَا رَبِّ. فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَلاَ يَرَى إِلاَّ جَهَنَّمَ، وَيَنْظُرُ عَنْ يَسَارِهِ فَلاَ يَرَى إِلاَّ جَهَنَّمَ. قَالَ عَدِيٌّ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ شِقَّ تَمْرَةٍ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ. قَالَ عَدِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: فَرَأَيْتُ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الْحِيرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بِالْبَيْتِ لاَ تَخَافُ إِلاَّ اللهَ، وَكُنْتُ فِيمَنِ افْتَتَحَ كُنُوزَ كِسْرَى ابْنِ هُرْمُزَ، وَلَئِنْ طَالَتْ بِكُمْ حَيَاةٌ لَتَرَوُنَّ مَا قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ يُخْرِجُ الرَّجُلُ مِلْءَ كَفِّهِ ذَهَباً أَوْ فِضَّةً فَلاَ يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهُ مِنْهُ].

أخرجه البخاري.

2. (5573)- *Adiyy İbnu Hâtim* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında iken bir adam geldi ve fakirlikten şikayet etti. Derken biri daha gelip, o da yol kesilmesinden şikayet etti. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Ey Adiyy dedi, *sen Hire şehrini gördün mü?"*

"Hayır görmedim, ancak işittim!" dedim. Bunun üzerine:

"Eğer ömrün biraz uzarsa, devesine binen bir kadının Hire'den (tek başına) kalkıp Ka'be'yi tavaf edeceğini mutlaka göreceksin. O bu seyahatini yaparken Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak!"

Adiyy der ki: "İçimden, kendi kendime, "memlekete dehşet saçan Tayy eşkiyaları nereye gidecek?" dedim. Resulullah sözlerine devam etti:

"Eğer ömrün olursa Kisra'nın hazinelerinin de fethedildiğini göreceksin!"

Kisra İbnu Hürmüz mü?" diye araya girdim.

"Evet İbnu Hürmüz olan Kisra!" buyurdu ve devam etti:

"Eğer hayatın uzarsa mutlaka göreceksin: Kişi eli altın veya gümüş parayla dolu olduğu halde bunu tasadduk etmek üzere fakir arayacak fakat kendinden onu kabul edecek bir tek adam bulamayacak. Her biriniz, mutlaka bir gün gelecek aranızda herhangi bir perde, bir tercüman olmaksızın Allah'la karşılaşacaksınız. O zaman Allah Teala hazretleri:

"Sana tebliğ getiren bir peygamber göndermedim mi?" diye soracak. Muhatabı: "Evet gönderdin!" diyecek. Rabb Teala:

"Ben sana mal vermedim mi, ikram etmedim mi?" diye soracak, kul:

"Evet! Ey Rabbim verdin" deyip sağına bakacak, cehennemden başka bir şey görmeyecek, soluna bakacak cehennemden başka bir şey görmeyecek."

Adiyy der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şöyle söylediğini işittim:

"Bir hurmanın yarısı da olsa onu sadaka olarak vererek ateşten korunun! Kim yarım hurma bulamazsa güzel bir sözle korunsun!"

Yine Adiyy (radıyallahu anh) dedi ki:

"Ben Hire'den kalkıp, Beytullah'ı tavaf eden ve Allah'tan başka kimseden korkmayan yaşlı kadını gördüm. Kisra İbnu Hürmüz'ün hazinelerini fethedenler arasında ben bizzat bulundum. Eğer sizlerin ömrü uzun olursa mutlaka, Ebu'l-Kasım *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şu söylediğini de göreceksiniz: *"Kişi, eli altın veya gümüşle dolu olarak çıkacak, onu kendinden (sadaka olarak) kabul edecek adam bulamayacak."* [Buharî, Menakıb 25.]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin ravisi Adiyy, Tayy kabilesinden sehavetiyle meşhur Hatim-i Tai'nin oğludur. Kabilesinin reisidir. Tay kabilesi Irak'la Hicaz

arasında yeralmaktadır. Kendilerinden önceden izin almadan, bölgelerinden geçenlerin yollarını kesmektedirler. Böylece eşkiyalıklarıyla şöhret kazandıkları için, Adiyy, Hire'den kalkan bir kadın kendi yurtlarından korkusuz nasıl Hicaz'a, Mekke'ye ulaşabilecek diye hayrete düşer. Adiyy'i hayrete düşüren diğer bir ifade "Kisra'nın hazinelerinin fethi." O zaman için iki büyük devletten biri olan Kisra'nın hazinelerini fethetmek ne demek?" Bir yanlış anlama olmasın? Sorar: "(Yani şu İran Devleti'nin kisrası olan) İbnu Hürmüz'ün hazineleri mi?" Resulullah "Evet! O kisra, İbnu Hürmüz olan kisra!" der.

2- Hadiste temas edilen diğer bir husus yol emniyetini getirecek adalet-i İslamiye'nin hasıl edeceği maddî refah seviyesiyle ilgili. Aleyhissalâtu vesselâm: "Zekat veya sadaka vermek kasdıyla evden çıkan kimsenin, bunu kabul edecek bir adam bulamadan evine döneceği" derecede refahın artacağından bahsediyor ki, bu adaletli idarenin tabii sonucudur.

Bazı alimler, başka bazı hadisleri esas alarak, bu halin, Hz. İsa'nın hakimiyeti sırasında hasıl olacak bolluk devrine ait olacağını söylemiş ise de, başta *Beyhakî*, bir kısım alimler hadiste Ömer İbnu Abdilaziz devrinde yaşanan duruma işaret edildiğini belirtirler. Beyhakî'nin Delail'de kaydettiğine göre, "Kişi Ömer İbnu Abdilaziz'in otuz aylık hilafeti sırasında, halife ölmezden önce, büyük miktarda para getirip "Bunu fakirlerden dilediğinize verin" derdi. Ancak "halkı Ömer zenginleştirdiği için" bunu verecek bir kimse bulamadan parasıyla geri dönerdi." Beyhakî, rivayeti kaydettikten sonra ilave eder: "Bunda Adiyy'in rivayet ettiği hadiste ihbar edilen durumun teyidi vardır." *İbnu Hacer* der ki, "Bu ihtimal öncekinden daha kuvvetlidir, çünkü hadiste Adiyy'e: "Eğer ömrün uzun olursa göreceksin" denmiştir.

3- Hadiste, bir kadının tek başına hacca gidebileceği de ifade edilmektedir. Bu, ihtilaflı bir mevzu olmakla birlikte, alimlerimizden bir kısmı vacib olan hacc için bunun caiz olduğunu söylemiştir. Bu husus daha önce yeterince açıklandı.

5574 ٣ – وعن أبي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: سَتَفْتَحُونَ مِصْرَ، وَهِيَ أَرْضٌ يُسَمَّى فِيهَا القِيرَاطُ. فَاسْتَوْصُوا بِأَهْلِهَا خَيْراً. فَإِنَّ لَهُمْ ذِمَّةً وَرَحِماً]. أخرجه مسلم.

3. (5574)- *Hz. Ebu Zerr* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Sizler Mısır'ı fethedeceksiniz. Orası (paraya) "kirat" denilen yerdir. Oranın halkına hayır tavsiye edin. Onların bir zimmet, bir de rahim (hakkı) vardır." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 226, (2543).]

AÇIKLAMA:

1- Mısır'da zikri geçtiği ifade edilen *kirat*, dinar ve dirhemin diğer paralarının cüzlerinden birinin adıdır. Orta büyüklükte beş arpanın ağırlığına denk bir miktara tekabül eder. Ancak şarihler, bu kelimenin Mısır'da o devirde çok kullanıldığını, küfür ve hakaret olarak yaygınca kullanılan günlük bir kelime olduğunu; hadiste, bir sebeple kelimenin Mısır'da zikredildiğine dikkat çekildiğini belirtirler.

2- Mısır'da *kirat* kelimesinin hakaret manasına çokça kullanıldığına dikkat çekildikten sonra hayır tavsiye edilmesinin emri, onların küfürbazlığına küfürle mukabele etmemek gerektiğine, onların bu davranışının çok ciddiye alınarak onlara kötü davranılmasının uygun olmayacağına bir uyarı olarak değerlendirilmiştir.

3- Zimmet, ahid ve eman manasına gelir. İslam memleketinde yaşayanlara, sahip oldukları eman hakkı (zimmet) sebebiyle zımmî denmiştir. Rahimle, neseb akrabalığı ifade edilmiştir. Mısırlılarla neseb akrabalığından murad, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Mısır'lı cariyesi Mariye'dir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın Mariye'den İbrahim adlı oğlu dünyaya gelmiştir.

4- *Resulullah*, Mısır'ın fethedileceğini haber vermiş, gerçekten de sahabeler devrinde orası fethedilmiş, böylece gaybtan ihbar sadedinde varid olan hadisin mucizesi görülmüştür. Orada zimmet hakkına sahip Hıristiyan zümrenin hâlâ varlığı, hadiste görülen bir diğer mucize halidir.

5575 ٤ – وعن ثوبان رضي الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: إنّ الله زوى لي الأرض
فرأيت مشارقها ومغاربها، وإنّ أمّتي سيبلغ ملكها مازوي لي منـــها، وأعطيـــت
الكنزين الأحمر والأبيض، وإنّي سألت ربي أن لا يهلك أمّتي بسنة عامّة، ولا
يسلّط عليهم عدواً من سوى أنفسهم فيستبيح بيضتهم، وإنّ ربي تعـــالى قال: يا
محمّد إذا قضيت قضاء فـــإنه لا يردّ، وإني أعطيتك لأمّتك أنّي لا أهلكهم بسنة
عامّة، ولا أسلّط عليهم عدواً من سوى أنفسهم يستبيـــح بيضتهم، ولو اجتمع

عليهم من بأقطارها حتى يكون بعضهم يهلك بعضاً]. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.

« زوى لي الأرض » أي جمعها لي وضمها الي.

و« السنة » الجدب والشدة. و« العامة » التي تعم الكل.

و« بيضة الناس » معظمهم.

و« استباحتهم » جعلهم مباحاً بأخذهم أسراً وقتلاً يتصرف فيهم كيف شاء.

4. (5575)- *Hz. Sevban* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teala hazretleri yeryüzünü benim için dürüp topladı, ben de doğusunu da batısını da gördüm. Ümmetimin mülkü, bana gösterilen yerlere kadar uzanacaktır. Bana iki hazine verildi: Kırmızı ve beyaz hazineler. Ben Rabbimden, ümmetimi umumi bir kıtlıkla helak etmemesini, ümmetime kendi nefislerinden başka bir düşman musallat edip çoğunluğu helak etmelerine meydan vermemesini talep ettim.

Rabbim Teala hazretleri bu isteklerime şöyle cevap verdiler:

"Ey Muhammed! Bir hüküm verdim mi artık o geri alınmaz. Ben senin ümmetine "Onları umumi bir kıtlıkla helak etmeyeceğim, kendileri dışında, çoğunu helak edecek bir düşman da musallat etmeyeceğim, hatta yeryüzünün her tarafında bulunanlar, onlar aleyhinde toplansalar da. Ama kendi aralarında birbirlerini helak edecekler." [Müslim, Fiten 19, (2889); Tirmizî, Fiten 14, (2177); Ebu Davud, Fiten 1, (4252).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste *Aleyhissalâtu vesselâm* İslam'ın doğu-batı istikametinde yayılacağına işaret buyurmaktadır. Gerçekten de öyle olmuş, bu istikametlerdeki gelişme güney-kuzey istikametlerindeki gelişmeye nisbetle çok fazla olmuştur.

2- *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın ümmeti adına Cenab-ı Hak'tan birkaç isteği olmuş ve bunlardan ikisi kabul edilmiştir.

★ İslam ümmeti umumi bir kıtlık afetiyle helak olmayacaktır. Tarih boyunca, bu ifadeye aykırı bir durum görülmüş değildir. Mevziî olan bazı küçük kıtlıklar umumi hükmü cerhetmez. Keza eski milletlerin maruz kaldıkları nevden, bütün ümmete şamil helak edici sel, zelzele, salgın, afetler de görülmemiştir ve inşaallah görülmeyecektir de.

★ İkinci bir garanti, ümmetin toptan gayr-ı müslim istilasına uğramasına karşıdır. Şimdiye kadar böyle bir durum olmamıştır. Yer yer esarete düşen İslam beldeleri olmuş ise de, tamamına şamil bir esaret vaki olmamıştır.

Ancak hadis, ümmet arasında fitneler hususunda garanti vermiyor. Ümmetin bu fitnelerden zarar göreceğine dikkat çekiliyor. Şu halde Resulullah, dahilî fitnelerden kaçınmamız, her an çıkabilecek fitneye karşı müteyakkız olmamız gerektiğine bizleri uyarıyor. Nitekim bu hadislerinde: *"Fitne uyumaktadır. Onu uyandırana lanet olsun!"* buyurmuştur. Ayet-i kerimede de: **"Allah'ın ipine sarılmamız, tefrikaya düşmememiz"** irşad buyrulmuştur (Al-i imran 103).

5576 ٥– وعن جابر رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: هَلْ لَكُمْ مِنْ أَنْمَاطٍ؟ قُلْتُ: وَأَنَّى تَكُونُ لَنَا الأَنْمَاطُ؟ قَالَ: إِنَّهَا سَتَكُونُ. فَكَانَتْ كَمَا قَالَ، فَأَنَا أَقُولُ لَهَا، يَعْنِي امْرَأَتَه: أَخِّرِي عَنَّا أَنْمَاطَكِ. فَتَقُولُ: أَلَمْ يَقُلْ رَسُولُ اللهِ ﷺ: سَتَكُونُ لَكُمْ أَنْمَاطٌ؟ فَأَدَعُهَا]. أخرجه الخمسة.

«الأَنْمَاط» جمع نمط، وهو نوع من البسط المعروف.

5. (5576)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir gün: *"Halınız var mı?"* diye sordular.

"Bizde halı da nasıl olsun?" dedim.

"Şurası muhakkak ki o da olacak!" buyurdular. Nitekim dediği gibi oldu. Gün geldi ben hanımıma (İsraf ve mekruh addettiğim için):

"Şu halını benden bari uzak tut!" diye çıkıştığım vakit:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Sizlerin de halıları olacak!"* dememiş miydi? diye karşılık verdi." [Buharî, Menakıb 25, Nikah 62, Mülim, Libas 39, Ebu Davud, Libas 45, (4145); Tirmizî, Edeb 26, (2775); Nesâî, Nikah 83, (6, 136).]

AÇIKLAMA:

Alimler bu hadisten halı kullanmaya cevaz çıkarmışlar ve evlerin bununla tefrişinde bir kerahet görmemişlerdir. Başka bazı rivayetler duvarlara halı getirilmesinin mekruh olduğunu ifade etmektedir. Bir rivayette, *Hz. Aişe, Aleyhissalâtu vesselâm* bir gazvede iken halı temin ederek kapıya astığını, dönüşte duruma muttali olan Resulullah'ın memnuniyet-

sizlik izhar etmekten başka: ان الله لم يأمرنا ان نكسو الحجارة والطين *"Allah bize ne taş, ne de toprağa elbise giydirmemizi emretmemiştir"* dediğini belirtir.

Hemen belirtelim ki, evlerin ve duvarların örtüyle (halı vs.) kaplanmasının cevazı ve alem-i cevazı ulema arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. Bir kısmı "haram" derken, bir kısmı "mekruh" ve hatta "caiz" demiştir. *İbnu Hacer* Şafii ulemanın cumhuru tarafından "mekruh" dendiğini belirtir.

Bu vesile ile Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı çalışmamızda, evlerin tezyin ve tefrişi ile ilgili olarak yaptığımız bir tahkiki aynen aşağıya almayı, meseleye ilgi duyacak okuyucularımız için faydalı mülahaza ediyoruz:

"Sünnette üzerinde titizlikle durulmuş olan diğer bir husus, içerisinde ikamet edilen meskenin dekorudur. Ev içerisinde yer alan herbir eşya ve eşyada tezahür eden telkin unsurları üzerinde, Hz. Peygamber hassasiyet göstermiştir. Gerek kendi evinde, gerekse Ashab'ın evlerinde İslam kültürüne muhalif düşen ve başka kültürleri temsil eden unsurların ve şekillerin varlığına muttali olunca ya sözle, ya fiille, yahut da ahvaliyle istikrahını bildirerek müdahale etmiştir.

Buhârî'nin *Hz. Aişe*'den yaptığı bir tahriçte Hz. Peygamer'in evde, üzerinde haç bulunan her eşyanın, mutlaka haçını bozduğu bildirilmektedir.

Yasak, sadece haç şekillerini ihtiva eden eşyalara münhasır kalmayıp Allah'ı yaratma fiilinde taklid manası taşıyan tasvirlere de şamil kılınmıştır. *Aleyhissalâtu vesselâm* bu manayı taşıyan tasvirlerin evde bulundurulma yasağını, *"Tasvirin olduğu yere melek girmez"*, *"En büyük azaba maruz kalacak kimseler musavvirlerdir"*, *"Dünyada suret yapana kıyamet günü: "Haydi, yaptığına ruh üfle" denecek ve üfleyemeyecek"* gibi şiddet ifade eden çeşitli tabirlerle dile getirmiştir. Bu hususla ilgili rivayetlerden birinde Hz. Aişe, şöyle bir vak'a anlatır: "Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir seferden dönmüştü. (O'nun yokluğu esnasında) üzerinde [kanatlı at] timsalleri bulunan bir durnuku (eve) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti, indirdim (...)" Hadisin bir başka veçhinde "Üzerinde timsaller bulunan bir kıramımı sehve (denen duvardaki hücrenin) üzerine örtmüştüm. Hz. Peygamber onu görünce çıkardı ve: *"Kıyamet günü azabın en şiddetlisine dûçar olacak kimseler Allah'ın yarattıklarını taklid edenlerdir"* dedi. Ben de ondan bir veya iki yastık yaptım." Bir başka veçhinde: "İki nümruka (yastık) yaptım, bunlar evdeydi ve Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* üzerinde oturuyordu" der.

Bu hadise müsteniden alimlerin, gölgesi olmayan tasvirlerin, üzeri-

ne oturmak, basmak gibi hakir durumlarda kullanılan halı, döşek vs. eşya üzerinde bulunmasına cevaz verdiği belirtilir. Nevevî bu görüşün Sahabe ve Tabiin'e mensub cumhur-u ulemanın görüşü olduğunu belirttikten sonra, bu meyanda Sevrî, Malik, Ebu Hanife ve Şafii'nin ismini zikreder. Nesai'nin bir tahricinde Hz. Peygamber'in yanına girmek için gelmiş olan Cibril girmez ve: "Nasıl gireyim, evinde tasvirler ihtiva eden bir örtü var. Ya (suretlerin) başını kopar, ya örtüyü üzerine basılan sergi yap. Biz melekler tasvirin bulunduğu bir eve girmeyiz" der.

Hz. Peygamber, Abdullah İbnu Ömer'in rivayetinde ziyaret için gelmiş olduğu Sefine Ebu Abdirrahman'ın rivayetinde de beraber yemek için vaki davet üzerine gelmiş olduğu kızı Fatıma'nın evine, kapıya asılmış olan nakışlarla süslü perde sebebiyle girmeden geri döner.

Abdurrezzak'ın bir tahricinde de yemeğe davet edildiği eve geldiği vakit, çeşitli renklerle tezyin edilmiş olduğunu görür, kapıda durup renkleri saydıktan sonra: *"Keşke tek renk olsaydı"* diyerek girmeksizin geri döner. Aşağıdaki misallerin de te'yid edeceği üzere, Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bu davranışıyla evin tezyininde sadeliğin esas olmasını irşad buyurmuştur.

İlim adamları bu rivayetlerden "içerisinde muharremat bulunan eve girmek ve davete icabe etmek için önce izalesine çalışılır, muktedir olunmazsa girilmez, icabet edilmez" hükmünü vermişlerdir. Ancak Hz. Peygamer'in son misalde "keşke tek renk olsaydı" dediği birinci misalde de geri dönüş sebebini soran *Hz. Ali*'ye: "Dünya benim neyime, nakış benim neyime?" cevabını verdiği, keza yukarıda zikrettiğimiz tasvirli perde vs.'yi kaldırması için Hz. Aişe'ye verdiği emirle ilgili hadisin bazı vecihlerinde: "Zira bu bana dünyayı hatırlatıyor", "Zira üzerindeki tasvirler namaz esnasında dikkatimi dağıtıyor", "Zira eve her girişimde bunu görüyorum, dünyayı hatırlıyorum" vs. dediği tasrih edilmektedir ki, bunlar Hz. Peygamber'in yeni tebliğ etmiş olduğu bir dinin tam yerleşmesine engel teşkil edebilecek sebepler hususunda titizliğinin dereceğsini göstermektedir.[38] O, istiyordu ki insanlar bütün himmetleriyle Kur'an'a yönelsin,

38- Burada gayemiz, tasvirin cevazı veya adem-i cevazı hususundaki münakaşayı tekrar etmek değildir. Bu konuyu etraflıca inceleyen Kamil Miras, ulemanın, ağaç, dağ, taş gibi eşya ve manzara fotoğraflarının ibahası ile, vesikalık fotoğraf gibi tahammülhilka olmayarak bedenin bir kısmına ait canlı resimlerinin imal ve istimalinin cevazında ittifak ettiklerini, tammülhilka olanların vesile-i tazim olmaksızın istimalinde ihtilaf ederek bazılarının caiz, bazılarının gayr-ı caiz gördüklerini ifade eder (Tecrid 6, s. 421). Keza bak. Aynî 12, 224, 22, 69; Kari, Mirkat 4, 485-86; M. M. Ammare (Münziri'nin el-Tergib'inin dipnotu) 1, 148; M. Sabri, Meseleler (Sebil Yayınevi, İstanbul 1974) s. 63-87; O. Şekerci, İslam'da Resim ve Heykel'in Yeri, İstanbul 1974., daha çok cevazına mütemayil yeni görüşlere dayanan bu sonuncuda değişik kaynakları topluca bulmak mümkündür. Tasvirin cevaz sınırlarıyla ilgili bazı teferruat bu kitamızda daha önce farklı vesilelerle geçmiştir.

onun hakikatlarını anlamaya, yaşamaya çalışsın. Hatta bu sebeple kendisinden Kur'an dışında bir şey yazmayı da yasaklamış, bir nevi cahiliye prestişlerinden biri olan kabir ziyaretlerini de men etmişti. Diğer taraftan "insanların kalbi Allah'ın iki parmağı arasındadır, istediği gibi oynatır" cümlesinde ifade ettiği beşer tabiatındaki istikrarsızlık sebebiyle iman ve amellerine rağmen, müşrikliğe ait hatıralar sebebiyle eski sapıklıklarının tekrar şu veya bu şekilde tezahüründen korkmakta idi. Bu sebeple o hususlarda Hz. Peygamber titizliği ileri götürmüş, açık kapı bırakmak istememiştir. Halkın espirisini nazara alışını gösteren en manidar misallerden biri Hz. Aişe'ye, cahiliye devrinde yanlış temelde oturtulmuş olan Ka'be'yi, yeniden aslî temeli üzere kurmaya teşebbüs etmeyişinin sebebini izah sadedinde söylediği şu cümledir: *"Kavmin cahiliye devrine yakındır. Bu sebeple, (yapacağım tadilatın) kalplerinde nefret uyandıracağından korkuyorum."*

Şu halde "Cahiliye devrine yakın" olan insanlığın halet-i ruhiyelerini nazar-ı itibara alan Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*, o devre ait şirklere alâmet olan her şeye karşı amansız bir mücadele açmıştır. Bu, put olabilir, putların tasviri olabilir, o devreye ait bir yemin tarzı, selamlaşma şekli vs. olabilir, hepsi yasaklanmıştır.

Tasvirle ilgili yasakları, şarihlerin: "Kendisine ibadet edilen zîruhların hürmet ifade eden tarzda konması haramdır, ayak altına atılması mübahtır" diye formüle etmesi sünnette gelen yasağın terbiyevî yönünü ifade eder. Bu yasaktan ağaç tasvirleri istisna edilmiştir. Ancak Arapların o devirde takdis ettikleri ağaçları Hz. Peygamber'in yıktırdığını rivayetler haber verir.

Hz. Peygamber'in Medine'yi baştan ayağa kontrol ettirerek "putları kırdırdığı, yüksek kabirleri düzlettiği, tasvirleri de iptal ettirdiği"ne dair rivayetler bu husustaki titizliğinin ne dereceyi bulduğunu gösterir. Bu rivayetlerden bazılarında bu maksatla gönderilen Ensar'dan bir adamın: "Ya Resulullah, ben kavmimin evlerine girmek istemiyorum" diye itirazı -ve bunun üzerine Hz. Ali'nin gönderilmesi- devletin, bu hususla ilgili olarak koyduğu yasağın uygulanmasını takip için evleri kontrolden bile geçirdiğini göstermektedir.

Söylediklerimizi hülasa etmek gerekirse, evin dekor ve tezyininde yer alan tezyin unsurları aynı zamanda bir telkin vasıtası kabul edilmektedir. Müslüman hayat görüşüne ters düşen unsurların yer almaması gerekmektedir. Son olarak şunu da kaydedelim: Dihlevi'ye göre duvar ve elbisenin resimlenmesi iki sebepten yasaktır:

1- Fuzulî israf ve iftiharı önlemek,

2- Putperestlik kapısını açmamak."

5577 ٦– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ اللهَ يبْعَثُ لِهـذهِ الأُمَّةِ عَلى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَها]. أخرجه أبو داود.

6. (5577)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Muhakkak ki, Allah bu ümmet için, her yüz senenin başında, kendisine dini tecdid edecek kimse(ler) gönderecektir." [Ebu Davud, Melahim 1, (4391).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* bu hadis-i şeriflerinde kendinden sonra her asırda çıkacak ve hayat-ı içtimaiye-i medeniyete soktukları bid'alarla dinden uzaklaşmış olan insanları tekrar İslam'ın hakiki mecrasına sokacak olan kimseleri haber vermektedir. Bu zatlara müceddid denmektedir. Bu mübarek zatların mümeyyiz vasfı bid'ayı temizleyip sünneti ihyadır. Ölümü hicrî 101 olan *Ömer İbnu Abdilaziz*'den bu yana ümmet böylesi insanlarla daima şerefyab olmuştur. Daha önce, bir başka hadis vesilesiyle genişçe açıkladığımız üzere, Resulullah'tan sonra geleceği belirtilen bu şahıslar her asırda bir tane değildir. Aynı anda her memlekette, farklı mezhep ve meşreplere göre her bir çevrede birçok insanlar, müceddid manasında tecdid hizmeti yapabilecektir. Alimlerin belirttiği üzere, kimlerin müceddid olduğu kesinlikle bilinemez, sünneti ihya, bid'atı imha, ilmi artırma, insanları amel, ahval ve düşüncede İslam'a irca gibi karinelerle müceddid olduğuna zann-ı galible hükmedilir. Müceddidin, dini alimlerin zahir ve batın her çeşidinde alim olacağı belirtilmiştir. Fakih, muhaddis, müfessir, lügavi her tabaka kendi imamlarını *"müceddid"* görmüşlerdir.

2- "Yüzyıl başı" nedir? Asrın ilk yılları mı, son yılları mı ihtilaf edilmiştir. Bu hadiste, yüzyıl başı ile yüzyılın sonunun kastedildiği söylenmiştir.

5578 ٧– وعن حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَامَ فِينَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَقَاماً فَمَا تَرَكَ شَيْئاً يَكُونُ مِنْ مَقَامِهِ ذلِكَ الَى قِيَامِ السَّاعَةِ إلاَّ حَدَّثَهُ، حَفِظَهُ مَنْ حَفِظَهُ، وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ. قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابِي هـؤُلاَءِ وَإنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ قَدْ نَسِيتُهُ فَأَرَاهُ فَأَذْكُرُهُ كَمَا

يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ. ثُمَّ إِذَا رَآهُ عَرَفَهُ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

7. (5578)- *Huzeyfe* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* aramızda doğrulup, o günden kıyamete kadar olacak her şeyden bahsetti. Onu belleyen belledi ve unutan da unuttu. Şu arkadaşlarım da bunu bilirler. (Resulullah'ın haber verdiği ve fakat) unutmuş olduğum o şeylerden biri vukua gelip görünce, öylesine canlı hatırlıyorum ki, tıpkı, kişinin gördüğü bir şahsın yüzünü, o şahıs kaybolunca hatırlamadığı halde[39] bilahare karşılaşınca hemen tanıyıvermesi gibi." [Buharî, Kader 4; Müslim, Fiten 23, (2891); Ebu Davud, Fiten 1, (4240).]

AÇIKLAMA:

Hadisin ravisi Huzeyfe (radıyallahu anh) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın -başkaları tarafından bilinmeyen- sırlarına vakıf olan bir zattır. Bu sebeple ona sahib-i sır da denmiştir. Hadisin bir veçhinde "*Allah'a yemin olsun benimle kıyamet arasında vukua gelecek bütün fitneleri biliyorum..*" der. Hadisin Ebu Davud'daki veçhinde, Resulullah'ın kıyamete kadar gelip üç yüz ve daha fazla etbaı bulunacak her bir fitne başını ismiyle, babasının ve kabilesinin ismiyle zikrettiğini belirtir.

5579 ٨- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَا مِنْهُ شَيْءٌ إِلاَّ وَقَدْ سَأَلْتُهُ عَنْهُ، إِلاَّ أَنِّي لَمْ أَسْأَلْهُ مَا يُخْرِجُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ مِنَ الْمَدِينَةِ]. أخرجه مسلم.

8. (5579)- Yine *Huzeyfe* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kıyamete kadar gelecek her şeyi bana haber verdi. Onlardan her ne varsa Aleyhissalâtu vesselâm'a sordum. Sadece "Medine halkını Medine'den kim çıkaracak?" bunu sormadım."[Müslim, Fiten 24, (2891).]

5580 ٩- وعن عَمْرِو بنِ أَخْطَبَ الأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْماً الْفَجْرَ وَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتِ الظُّهْرُ. فَنَزَلَ، فَصَلَّى، ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ، فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتِ الْعَصْرُ. فَنَزَلَ فَصَلَّى ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى غَرَبَتِ

39- Hadisin aslında bir rekâket mevzubahis. Kadı İyâz'ın teklif ettiği şekli esas alarak tercüme ettik.

الشَّمْسُ فَأخْبَرَنَا بِمَا هُوَ كَائِنٌ الى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَأعْلَمُنَا أحْفَظُنَا]. أخرجه مسلم.

9. (5580)- *Amr İbnu Ahtab el Ensarî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir gün bize sabah namazını kıldırıp minbere çıktı. Öğle vakti girinceye kadar hitap etti. Sonra minberden inip namaz kıldı. Tekrar minbere çıkıp ikindi vakti girinceye kadar bize hitap etti. İnip ikindiyi kıldı, sonra tekrar minbere çıktı, güneş batıncaya kadar bize konuştu. Bu konuşmalarda kıyamet gününe kadar olacak (hadisatı) bize haber verdi. Bunları en iyi bilenimiz, en belleyişli olanımızdır." [Müslim, Fiten 25, (2892).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, 5578 numaralı hadiste belirtilen fitnecilerle ilgili bilgilerin bir gün içinde toptan verildiğini ifade etmektedir. Zaten o hadisten bazı alimler "Resulullah makamından hiç ayrılmadan, aynı mecliste kıyamete kadar gelecek ve etbaı üç yüz ve daha fazla olacak fitneci başlarını isimleri, babalarının isimleri ve kabilelerinin isimleri ile birlikte haber verdi" manasını çıkarmışlardır.

Bunları en iyi bilenin kendisi olduğunu söylerken *Hz. Huzeyfe*, bu hutbeyi dinleyen diğerlerinin artık hayatta kalmadığını ima etmektedir. Bu hadis, daha sarih bir şekilde fitnecilere müteallik bilginin bir sır olarak sadece Huzeyfe'ye tevsi edilen bir bilgi olmayıp, herkese alenen öğretilen bir bilgi olduğunu ifade etmektedir. Her halükârda, bu mezkur hutbe dışında, Hz. Huzeyfe'ye hususi bir talimde bulunmuş olma ihtimalinin de varid olduğunu alimler belirtir.

5581 ١٠– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [لَمَّا فُتِحَتْ خَيْبَرُ أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ شَاةٌ فِيهَا سُمٌّ. فَقَالَ ﷺ: اجْمَعُوا لِي مَنْ هَـهُنَا مِنَ الْيَهُودِ، فَجُمِعُوا لَهُ. فَقَالَ لَهُمْ: هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيَّ عَنْ شَيْءٍ إنْ سَألْتُكُمْ عَنْهُ؟ قَالُوا: نَعَمْ. فَقَالَ لَهُمْ: مَنْ أَبُوكُمْ؟ قَالُوا: فُلاَنٌ. قَالَ: كَذَبْتُمْ، بَلْ أَبُوكُمْ فُلاَنٌ. قَالُوا: صَدَقْتَ. قَالَ: هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيَّ كَمَا قَالَ أَوَّلاً. قَالُوا: نَعَمْ. وَإنْ كَذَبْنَاكَ عَرَفْتَهُ كَمَا عَرَفْتَهُ فِـي أَبِينَـا. قَالَ: مَنْ أَهْلُ النَّارِ؟ قَالُوا: نَكُونُ فِـيهَا يَسِيراً. ثُمَّ تَخْلُفُونَا فِـيهَا. قَالَ: اخْسَئُوا، وَاللهِ لاَ نَخْلُفُكُمْ فِـيهَا أَبَداً، ثُمَّ قَالَ: هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيَّ عَنْ شَيْءٍ إنْ سَألْتُكُمْ عَنْهُ؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ:

هَلْ جَعَلْتُمْ فِي هذِهِ الشَّاةِ سُمّاً؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: فَمَا حَمَلَكُمْ عَلَى ذلِكَ؟ قَالُوا: أَرَدْنَا إِنْ كُنْتَ كَاذِباً أَنْ نَسْتَرِيحَ مِنْكَ، وَإِنْ كُنْتَ صَادِقاً لَمْ يَضُرَّكَ]. أخرجه البخاري.

10. (5581)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hayber fethedildiği zaman, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a zehir katılmış bir koyun (kızartması) hediye edildi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Yahudilerden burada olanları bana toplayın!" emrettiler ve derhal toplanıp getirildiler.

"Size bir şey sorsam doğru söyleyecek misiniz?" buyurdu. Onlar: "Evet!" deyince: *"Babanız kimdir?"* buyurdu.

"Falancadır!" dediler.

"Yalan söylediniz, bilakis babanız falandır!" buyurdu.

"Doğru söyledin!" dediler.

"Önceki gibi bana doğru söyleyecek misiniz?" diye tekrar sordu.

"Evet! Zaten biz sana yalan söylesek sen onu anlayacaksın, tıpkı babamız hakkındakini anladığın gibi" dediler.

"Cehennem ehli kimdir?" dedi.

"Biz orada az kalacağız. Orada bize siz halef olacaksınız!" dediler.

"Defolun! Vallahi biz ebediyen size cehennemde halef olmayacağız!" buyurdu. Sonra da:

"Size bir şey sorsam bana doğru söyleyecek misiniz?" buyurdu.

"Evet!" dediler.

"Bu koyuna zehir koydunuz mu, koymadınız mı?" dedi.

"Evet, koyduk!" dediler.

"Pekiyi bunu niye yaptınız?" buyurdu.

"Yalancı (bir peygamber) isen, senden kurtulmayı arzu ettik. Hakiki bir peygamber isen, bu zehir sana asla zarar vermez!" dediler." [Buharî, Cizye 7.]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Hayber'in fethinden sonra Zeyneb Bintu'l-Haris adında bir Yahudi kadınının ihanetini anlatmaktadır. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın vefatıyla ilgili bahiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bu zehirin tesiriyle öldüğüne dair rivayeti kaydetmiş idik.

İbnu İshak'ın rivayetine göre, savaştan sonra kadın, Aleyhissalâtu vesselâm'ın koyunun neresini daha çok sevdiğini sorar. Kolunu sevdiği söylenir. Bu kısma daha çok zehir koyarak, kızartılmış halde ikram eder. Aleyhissalâtu vesselâm kol kısmından bir parça alarak ağzında çiğner, fakat yutmaz. Ancak beraberinde bulunan Bişr İbnu Bera lokmasını yutmuş bulunur ve zehirin tesiriyle vefat eder, (radıyallahu anh). Aleyhissalâtu vesselâm, yutmadan ashabına: *"Sakın yemeyin, koyun zehirli!"* diye durumu haber verir.

2- Bu ihaneti yapan *Zeyneb*'in akibeti hususunda rivayetler ihtilaf eder:

★ Bazı rivayetler kadının cezalandırılmadığını, kadın Müslüman olduğu için serbest bırakıldığını belirtir. Müslüman olduğunu söyleyen bir rivayete göre, Aleyhissalâtu vesselâm koyunun zehirli olduğunu haber verince, kadın: "Şimdi anladım ki, sen doğru sözlüsün. Seni ve burada bulunanları şahid kılıyorum ki ben senin dinindeyim. Allah'tan başka ilah yok. Muhammed de onun kulu ve elçisidir" der. Rivayet "Kadın Müslüman olunca *Aleyhissalâtu vesselâm* kadından yüz çevirdi" diye not düşer.

★ Bazı rivayetler öldürüldüğünü belirtir.

★ Bazıları da *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın kadını Bişr İbnu Bera'nın velilerine teslim ettiğini, onların kısasen öldürdüğünü kaydeder.

★ *Beyhakî*, ihtilafları şöyle te'lif eder: "Muhtemelen kadın önce serbest bırakıldı ama Bişr (radıyallahu anh) zehirin tesiriyle ölünce, kısasen kadın öldürüldü. Meseleyi bu şekilde açıklayan Süheylî merhum ilave eder: "Aleyhissalâtu vesselâm kadını önce terketti. Çünkü kendi şahsî meselesi için intikam almazdı, sonra kısas olarak Bişr'e bedel öldürdü." İbnu Hacer önce terkedilişini "Müslüman olması" ile izah eder. "Öldürülmesini Bişr'in vefatına kadar te'hir etti. Ama o ölünce, şartı ortaya çıktığı için kısas vacib oldu" diye açıklar.

5582 ١١– وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها: [أَنَّ بَعْضَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَيُّنَا أَسْرَعُ بِكَ لُحُوقاً؟ قَالَ: أَطْوَلُكُنَّ يَداً، فَأَخَذْنَ قَصَبَةً يَذْرَعْنَهَا. فَكَانَتْ سَوْدَةُ أَطْوَلَهُنَّ يَداً. فَعَلِمْنَا بَعْدُ أَنَّمَا كَانَ طُولُ يَدِهَا الصَّدَقَةَ، وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ، وَكَانَتْ أَسْرَعَنَا لُحُوقاً بِهِ]. أخرجه الشيخان والنسائي.

11. (5582)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hanımlarından bazıları: "Ey Allah'ın Resulü! Hangimiz sana daha çabuk kavuşacak?" diye sordular. O da:

"Kolu en uzun olanınız!" diye cevap verdi. Onlar da bir karış alıp kollarını ölçtüler. En uzun kollusu Sevde idi. Bilahare anladık ki, kolunun uzunluğu(ndan murad) sadaka imiş. Zaten o sadaka vermeyi severdi. İlk önce o, Aleyhissalâtu vesselâm'a kavuşmuştu." [Buharî, Zekat 11; Nesaî, Zekat 59, (5, 66, 67).]

5583 ١٢ – ولمسلم في أخرى: [أسْرَعُكُنَّ لُحُوقاً بِي أطْوَلُكُنَّ يَداً. قَالَتْ: فَكُنَّ يَتَطاوَلْنَ أيّتهنّ أطْوَلُ يَداً. فَكَانَتْ أطْوَلَنَا زَيْنَبُ، لأنّها كَانَتْ تَعْمَلُ بِيَدِهَا وَتَصَدّقُ].

12. (5583)- *Müslim*'in diğer bir rivayeti şöyledir: *"Bana kavuşmada en çabuğunuz kolu en uzun olanınızdır!"*

Hz. Aişe devamla der ki: "Kol yönüyle kim daha uzun diye uzunluk ölçüşmesi yaptılar. En uzunumuz Zeyneb [Bintu Cahş] idi. Çünkü o, eliyle çalışır ve kazandığını sadaka olarak fukaraya verirdi."[Müslim, Fezailü's-Sahabe 101, (2452).]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadiste, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevcelerinin, kendisine ahirete kavuşmada hangisinin erken davranacağını sorduklarını görmekteyiz. Aleyhissalâtu vesselâm mucize olarak *"kolu en uzun olanınız"* der. Muhatapları, zahire göre anlayarak kollarını ölçerler. Halbuki *Aleyhissalâtu vesselâm* mecaz kasdetmiştir. Buradaki kol uzunluğundan maksad cömertliktir, sehavettir. Allah yolunda yapılan tasaddukun çokluğudur. Bu durum, Allah Resulü'nün vefatından sonra ilk vefat edenin *Zeyneb Bintu Cahş* olmasıyla anlaşılır. Çünkü *Zeyneb*, deri ustasıdır, hem işliyor, hem de dikiyordu. Mamulatını satıp kazandığı parayı Allah yolunda tasadduk ediyordu.

Önceki rivayette, kolu en uzun olanın Sevde (radıyallahu anhâ) olduğu zikredilmiştir. Ancak alimler, bunda bir hata olduğunu, doğrusunun Zeyneb olması lazım geldiğini, hem erken ölme ve hem de cömertlik yönüyle vak'aya da bunun mutabık olduğunu belirtirler.

2- Hadisin aslında *"eli uzun"* tabiri geçer. Biz, tercümeyi *"kolu uzun"* diye yaptık. Aslında tam karşılığı *"eli açık"* tabiridir. Ancak bu takdirde ifadeyi tamamen bozmak gerekecekti. Dilimizde eli uzun, hırsız demektir. Şu halde hükmü, lafza göre değil, maksada göre vermek gerekir.

İSTİDRAD:

Hz. Zeyneb'in burada mevzubahis edilen mesleğiyle ilgili bir tahkikimizi, günümüzün ortaya çıkardığı bir probleme ışık tutma yönüyle arzettiği ehemmiyete binaen aynen kaydetmeyi uygun görüyoruz. Problem, kadınların çalışması meselesidir. Dinimize göre kadının çalışma yasağı diye bir problem yok, ama normal şartlarda kendisinin veya ailesinin nafakası için çalışma mecburiyeti de yok. Onun nafakası kocası üzerindedir. İlla da para getiren bir çalışma yapacaksa, bunun İslamî şartlar çerçevesinde olması gerekir. *Hz. Zeyneb* (radıyallahu anhâ)'in verdiği örnek, kadının evi dahilinde yapacağı çalışma ile ilgilidir. İslam cemiyeti, iş hayatını, çalışmak isteyen kadınlara, evlerinde çalışabilme imkanı sağlayacak bir teşkilata kavuşturmaktadır. Zikri geçen tahkikimiz Hane-i Sadette İş Atölyesi adını taşır.

HANE-İ SAADETTE İŞ ATÖLYESİ:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Kur'an-ı Kerim: **"Kendisinde her hususta en güzel örneği bulacağımız rehber"** (Ahzab 21) olarak tarif eder.

Evet *Aleyhissalâtu vesselâm* mü'minlere her hususta örneklerin en güzelini sunmuştur. Namaz, oruç, tevbe, istiğfar, tazarru gibi, ibadetin her çeşidinde, cihad, ticaret, komşuluk münasebetleri, devlet reisliği, aile reisliği, arkadaşlık gibi her çeşit beşerî ahvalde en güzel örnek O'ndadır.

İşte bu örneklerden biri aile içi çalışma düzeni ve ailevî iş atölyesiyle ilgili. Tanıtacağımız iş atölyesinin ustası veya işçisi kendisi değil, ama hanımı, hanımlarından biri ve hatta ikisidir. Şöyle ki:

Mü'minlerin annelerinden olan *Zeyneb Bintu Cahş* (radıyallahu anhâ)'ın hayatına baktığımız zaman onun menkibeleri arasında dindarlık, cömertlik ve "san'atkârlık" vasıflarına da rastlarız.

Mesela Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) onu; "Zeyneb Bintu Cahş'ı Resulullah takdir eder, ondan sıkça bahsederdi, kendisi gerçekten saliha bir kadındı. Çok oruç tutar, geceleri namaza kalkar, san'at sahibi, sanatından kazandığının tamamını fakirlere tasadduk ederdi" diye tanıtır.

Zeyneb Valide'nin sanatı bir başka rivayette açıklanır: "Zeyneb (radıyallahu anhâ) el sanatkârı idi, deri işler, diker ve Allah yolunda tasadduk ederdi."

Şu halde, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın aynı zamanda ha-

lasının kızı olan ve hicretin üçüncü yılında Hz. Peygamber'le 35 yaşında iken evlenen Zeyneb Bintu Cahş deri işleme ustasıdır. Ham deriyi, o devrin usulünce debbağlayarak işlemekte, sonra da ondan kullanılacak eşyalar dikip satmaktadır.

Başka rivayetlerde rastladığımız bazı açıklamalardan, bu iş için, Hane-i Saadet'te bir de müstakil oda, bugünün tabiriyle bir iş atölyesi bulunduğunu anlamaktayız. Şöyle ki:

Bilindiği üzere *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*, İslam'ın tebliğ ve ahkâmın teşrî yeri olan Medine hayatında, siyasî ve dinin neşrine dönük maksadlarla birçok kadınla evlenmiş ve her izdivacında yeni hanımı için müstakil bir hücre inşa ettirmişti. Böylece Mescid'in avlusunda, hanımları adedinde hücreleri olmuştu. Bunlar tek katlı, yan yana birbirleriyle bitişik, önü mescidin avlusuna açılan yapılardı. Resulullah'ın sırf kendine mahsus başka bir hücresi yoktu. Her gün sırayla hanımlarından birinin yanında kalıyor idi.

Bir ara hanımlar arasında çıkan bir huzursuzluk sebebiyle, onları te'diben bir ay ayrı yaşamaya karar verdi. *Îla* da denen bu hâdiseyi anlatan rivayetler bu hücrelerden birinin üst kısmına inşa edilmiş ziyade bir odadan bahsetmektedir. Bu oda bir ikinci kattır; hurma kütüğünden yapılmış merdivenle çıkılmaktadır. Buraya meşrübe denmektedir.

Sabah namazından sonra, her gün, mesidde kalıp kuşluk vaktine kadar ashabıyla sohbet eden *Resulullah*, o gün namazı kılar kılmaz, hiç bir kelam etmeden doğru meşrübeye çıkar. Ashab, haklı olarak, mühim bir hâdise var zannıyla telaşlanır. *Hz. Ömer*, peşinden gitme cesaretini gösterir, fakat kapıda bekleyen hizmetçi Resulullah'ın girme izni vermediğini belirtir. Hz. Ömer, birkaç kere gider gelir, izin ister, her seferinde reddedilir. Dördüncü müracaatta huzur-u risalet penahiye kabul edilir.

Hz. Ömer'in bu oda ile ilgili tasviri, Resulullah'la geçen konuşmaları birçok teferruata şamildir. Bir kısmı konumuzu ilgilendirmez. Ancak oradaki müşahedelerinden bazıları mevzumuz açısından son derece ehemmiyet taşır. Zira onların tahlilinden burasının mûtad olarak deri işleme atölyesi olduğunu anlıyoruz.

Zira, *Hz. Ömer* bize, gördüğü eşyalar meyanında duvara asılmış üç adet deriden (ühüb) ve deri işlemede kullanılan maddeden (karaz) bahsetmektedir. Şarihler ühüb kelimesinin ihhab'ın cem'i (çoğulu) olduğunu söyler ve işlenmemiş deri manasına geldiğini belirtir. Hatta bazan mutlak deri manasına kullanıldığı da olmuştur. Buhârî Şarihi *İb-*

nu Hacer - bir başka rivayette ühüb yerine efik kelimesinin kullanılmış olmasından hareketle- şöyle der: "Görünen o ki, ihab'dan burada kastedilen şey debbağlanmağa başlamış fakat henüz işlenmesi tamamlanmamış deridir. Nitekim *Semmak İbnu'l-Velid*'in rivayetinde efik kelimesi kullanılmıştır, efik debbağlanması tamamlanmamış deri demektir." Bu açıklamayı te'yid eden bir başka karine, bazı rivayetlerde bu derilerin pis koku neşrettiklerine dair gelen teferruattır.

Hele yerde bir sa' miktarında arpa ve bir o kadar da, deri debbağlamada kullanılan karaz maddesinin bulunması, bu odanın deri debbağlamada kullanılan bir atölye olduğunu ifadede tamamlayıcı bir delil olmaktadır. Lügatler karazın selem ağacının yaprağı olduğunu, bu meyvenin deri debbağlamada kullanıldığını belirtir.

Hz. Ömer'in tasvirlerinde *Resulullah*'ın başucunda asılı olduğu belirtilen bu derilerin sathî bir nazarla "namaz postu" olduğunu söylemek veya bir miktar arpanın da varlığını nazar-ı dikkate alarak o odayı "kiler" olarak tavsif etmek başka rivayetlerde gelen tasrihata ters düşmekten başka, burada belirtmeye çalıştığımız mühim bir ibreti gölgelemektedir.

Bu odanın *Zeyneb* (radıyallahu anhâ)'in deri işlediği yer olduğu açıktır. Bugünün tabiriyle iş atölyesi, yani deri işleme işinde usta olan ve pek çok rivayette, Resulullah'la evlendikten sonra da mesleğini icra ettiği teyid edilen Zevcat-ı Tahirat'tan Zeyneb Bintu Cahş'ın deri işleme atölyesi.

Şunu da kaydetmede fayda var: *Resulullah*'ın zevcelerinden Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) de deri işlemektedir. Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde, *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)* kendisine evlenme teklifini yapmak üzere uğradığı sırada deri debbağlamakta olduğunu, elindeki karaz bulaşığını yıkayarak Resulullah'ı içeri aldığını belirtir. Evlendikten sonra bunun meslek icra edip etmediğini bilmiyoruz. Ancak Zeyneb validemizin bu işi devam ettirdiği rivayetlerde pek sarih.

Burada şu soru hatıra gelebilir: İslam fıkhına göre, kadının nafakası kocasına aittir, gelir getirecek bir işle meşgul olmak mecburiyetinde değildir. *Aleyhissalâtu vesselâm* da zevcelerinin nafakasını temin etmekte idi.

Bunun cevabı şudur: İslam, kadını çalışmaya mecbur etmez; bu doğru, ama illa da çalışmayacaksın da demez. Kocasının izni tahtında, kadının çalışmasıyla ilgili, İslam'ın derpiş ettiği şartlar çerçevesinde kadının çalışmasına hiç bir dinî engel yoktur, çalışabilir. Nitekim Hz. Zeyneb validemiz, nafakasını temin için değil, Allah yolunda harcamak için çalışmış ve kazancının tamamını fakir fukaraya, dul ve yetimlere harcamış-

tır. Hz. Aişe'nin onunla ilgili bir tasviri şöyle: "Ben Zeyneb kadar çok hayır yapan, onunki derecesinde sadaka veren, öylesine sıla-i rahimde bulunan, Allah'a yaklaştıran amellere onun kadar nefsini bezleden bir başka kadın bilmiyorum." Yine Hz. Aişe'nin anlattığına göre bir gün Hz. Peygamber: *"İçinizde bana en çabuk kavuşacak olan, kolu en ziyade uzun olanınızdır"* buyurur. Resulullah'ın vefatından sonra hanımları kim erken ölecek, bunu belirlemek üzere duvar üzerinde zaman zaman kollarının uzunluğunu ölçerler. *Hz. Zeyneb,* cüsse itibariyle hepsinden küçük olduğu için bu ölçüşmede daima kaybeder. Ancak Hz. Aişe der ki: "Zeyneb ölünceye kadar bu ölçüşmeyi yaptık. Ne zaman ki aramızda ayrılıp *Aleyhissalâtu vesselâm*'a ilk kavuşanımız oldu, o zaman anladık ki, Resulullah "uzun ellilik"le sadakayı kastediyormuş. Çünkü, Zeyneb el sanatı icra eden bir kadındı, deri debbağlar, deriden eşya diker, (satar, parasını) Allah yolunda sadaka yapardı." İbnu Sa'd bir rivayetinde, Hz. Zeyneb'in vefat ettiği zaman tek dirhem ve tek dinar bırakmadığını, bütün kazandıklarını sağlığında tasadduk etmiş bulunduğunu bildirir ve Zeyneb'in fakirlerin (ve dulların) sığınağı olduğunu belirtir. Buradaki "bütün kazandıkları" içerisinde Hz. Ömer'in tahsisatı da var: Hz. Ömer (radıyallahu anh), *Resulullah*'ın diğer zevceleri gibi ona da yıllık 12 bin dirhem bağlamış idi. Bunu almak zorunda kalan Zeyneb validemiz, alır almaz tamamını yakınları ve yetimleri arasında taksim eder ve "Allahım Ömer'in bir başka ihsanını nasip etme, bu fitnedir" diye duada bulunur ve makbul olan duanın bereketine o yıl içerisinde Rahmet-i Rahman'a kavuşur. Kefenini kendi kazancından hazırlamış olan Zeyneb (radıyallahu anhâ), *Halife Ömer* (radıyallahu anh)'in de kendisi için göndereceği kefenin tasadduk edilmesini vasiyet eder ve yerine getirilir.

Mü'minlerin muhterem annelerinden olan *Hz. Zeyneb Bintu Cahş*'la ilgili olarak kaydedilen bu rivayetlerden çıkarılacak birkaç mühim prensip var:

1- İslam kadını, hiç bir maddî ihtiyacı olmasa bile boş durmamalıdır. Kazanmalı, Allah yolunda harcamalıdır.

2- Kadının evinde yapacağı işe, kocası mani olmamalı, kolaylık göstermeli, imkan hazırlamalıdır: Çünkü rehberimiz Fahr-i Âlem *(aleyhissalâtu vesselâm)* öyle yapmıştır. Zeyneb validemiz, *Resulullah*'ın gıyabında, O'nun haberi olmadan bunu yapması mümkün değildir. Hz. Zeyneb öylesine sünnete bağlı, ölümünden sonra bile olsa Resulullah'ın emir ve irşadlarına öylesine sadıktır ki, aksini düşünmek mümkün değil. *Ebu Hureyre* der ki: "Veda Haccı esnasında *Aleyhissalâtu vesselâm,* hanımları

için bu haccın sonuncu hacc olması gerektiğini irşad buyurmuştu. Resulullah'ın vefatından sonra Sevde ile Zeyneb hariç hepsi hacc yaptılar, ama onlar yapmadı. Bu ikisi: "Resulullah'ın o sözünü işittikten sonra bizi vallahi hiçbir hayvan hareket ettiremez" dediler ve Medine'den dışarı çıkmadılar."

3- Bu hadislerden çıkaracağımız diğer bir prensip, İslam kadını öncelikle evinde icra edebileceği iş ve mesleklerde maharet kazanmalı, İslam cemiyet kadınlarına o istikamette formasyon vermelidir.

4- Çalışmak ar değildir. Kişinin mevkii, makamı, maddî durumu ne kadar yüce olursa olsun, çalışmak evladır: Peygamber hanımı bile, ihtiyacı olmadığı halde çalışmayı ihmal etmemiştir, hem de deri işlemek gibi nahoş kokulu bir meslekte.

İçinde bulunduğumuz devrin gündemini işgal eden kadının çalışması meselesinde *Zeyneb Bintu Cahş* (radıyallahu anhâ) hadisesinden alacağımız ibretler olmalıdır.

5584 ١٣ – وعن هلال بن عمرو قال: [سمعت علياً رضي الله عنه يقول: قال رسول الله ﷺ يخرج من وراء النهر رجل يقال له الحارث، حرّاث، على مقدمته، رجل يقال له منصور يوطئ أو يمكّن لآل محمد كما مكّنت قريش لرسول الله ﷺ، واجب على كل مؤمن نصره، أو قال: إجابته]. أخرجه أبو داود.

13. (5584)- *Hilal İbnu Amr* anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi dinledim. Demişti ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Maveraunnehir'den bir adam çıkacak, ona el-Haris Harras (çiftçi) [el-Haris İbnu Harras] denecek. (Ordusunun) önünde Mansur denen bir adam olacak. Bu zat Al-i Muhammed için (malıyla, hazineleriyle, silahıyla zemin) hazırlayacak, hilafeti mümkün kılacaktır. Tıpkı Kureyş'in Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a mümkün kıldığı gibi. Ona yardımcı olmak her Müslümana vacib olmuştur -veya *ona icabet etmesi vacip olmuştur* dedi.-" [Ebu Davud, Mehdi 1, (2452).]

AÇIKLAMA:

1- Burada, *Aleyhissalâtu vesselâm,* istikbalde Maveraunnehir bölgesinden çıkacak salih bir kimseden ve onun îfa edeceği güzel hizmetlerden bahsetmekte, haber vermektedir. Çıkacak olan bu salih zat, imkanlarıyla

Al-i Beyt'in hilafete geçmesi için zemin hazırlayacak, yardımcı olacaktır. Al-i Muhammed'den maksad, ammeten Resulullah'ın nesl-i mübareklerinin hepsidir. Şarihler, bundan maksadın hassaten Muhammed Mehdi olduğunu söylerler. Öyleyse bu zatın, Al-i Beyt'e yardımcı olup, düşmanlarına karşı destek vereceği, maddî ve manevî imkanlarıyla muavenet edeceği belirtilmektedir.

Kureyş'in *Resulullah*'a desteği malum. Ancak "Kureyş'ten inananların" diye kayıtlamak gerekir. İnananlar dışında sadece Ebu Talib, Resulullah'a destek vermiştir.

2- Hadisin sonunda *Al-i Beyt*'e destek verecek olan *el-Haris*'e yardım etmenin Müslümanlara vacib olduğu bildirilmektedir. İfadenin zahiri yardımın *el-Haris*'e yönelik olduğunu ifade ederse de, onun komutanı durumundaki Mansur'a yönelik olması daha uygun gözükmektedir. Alimlerin çıkardıkları mana nokta-i nazarından Mehdiye yardım vacib olmaktadır.

3- Ravi, sonda bir şekk ifade etmektedir. Vacib olan yardım mı, yoksa davetine icabet mi? Gerçek her iki durumda da aynı neticeye ulaşılmaktadır: Bu salih kişiye yardım edilmelidir.

Son olarak belirtelim ki, rivayet zayıftır.

5585 ١٤– وعن ابن أبي كثير قال: [قَالَ أَبُو سَهْمٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: مَرَّتْ بِي امْرَأَةٌ فَأَخَذْتُ بِكَشْحِهَا ثُمَّ أَطْلَقْتُهَا. فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فِي الْمَدِينَةِ يُبَايِعُ النَّاسَ فَأَتَيْتُهُ. فَقَالَ: أَلَسْتَ بِصَاحِبِ الْجَذْبَةِ بِالأَمْسِ؟ فَقُلْتُ: بَلَى. وَإِنِّي لاَ أَعُودُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَبَايِعْنِي]. أخرجه رزين.

14. (5585)- *İbnu Ebi Kesir* anlatıyor: Ebu Sehm (radıyallahu anh) dedi ki: "Bana [Medine'de] bir kadın uğramıştı. Böğründen tuttum, sonra saldım. Sabahleyin Aleyhissalâtu vesselâm halktan biat almaya başladı. Yanına ben de gittim.

"Dün kadını tutan değil misin sen?" diye sordular.

"Evet! Ama bir daha yapmayacağım ey Allah'ın Resulü!" dedim. Benim biatımı da aldı."[Rezin tahric etmiştir. Hadis, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde mevcuttur (5, 293).]

İKİNCİ FASIL

CANSIZLARIN RESULULLAH'A KONUŞMALARI, BOYUN EĞMELERİ

5586 ١- عن عليّ رضي الله عنه قال: [كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بمكّةَ فخرجنا في بعضِ نَواحِيها، فما استقبلَه شَجرٌ ولا جَبلٌ إلاّ وهو يقولُ: السَّلامُ عليكَ يا رسولَ اللهِ]. أخرجه الترمذي.

1. (5586)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la Mekke'de idim. Beraberce bir tarafına gitmiştik. O'nun karşısına çıkan her ağaç, her dağ O'na selam veriyor ve: "Allah'ın selamı üzerine olsun ey Allah'ın Resulü!" diyordu." [Tirmizî, Menakıb 8, (3630).]

5587 ٢- وعن جابر بن سَمُرَة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إنّ بمكّةَ حجراً كانَ يُسلِّمُ عليَّ ليالِيَ بُعِثْتُ، إنّي لأعرِفُه الآنَ]. أخرجه مسلم والترمذي.

2. (5587)- *Cabir İbnu Semüre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Mekke'de bir taş var, peygamberlik geldiği zaman günler boyu bana selam verdi, şu anda o taşı biliyorum." [Müslim, Fezail 2, (2277); Tirmizî, Menakıb 7, (3628).]

5588 ٣- وعن ابن عبّاس رضي الله عنهما قال: [جاءَ أعرابيٌّ الى رَسُولِ اللهِ ﷺ، فقالَ: بمَ أعرفُ أنّكَ رسولُ اللهِ؟ قالَ: أنْ أدعُو هذا العِذْقَ من النّخلةِ فيشهدُ لي أنّي رسولُ اللهِ، فدعاهُ، فجعلَ العِذقُ ينزلُ من النّخلةِ حتّى سقطَ الى رسولِ اللهِ ﷺ، وقالَ: السّلامُ عليكَ يا رسولَ اللهِ؛ ثمّ قالَ له رسولُ اللهِ ﷺ: ارجعْ الى موضعكَ.

فَعَادَ الَى مَوْضِعِهِ وَالْتَأَمَ، فَأَسْلَمَ الأَعْرَابِيُّ]. أخرجه الترمذي.

3. (5588)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir bedevi gelerek Aleyhissalâtu vesselâm'a:

Senin Allah elçisi olduğunu ne ile bileyim?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: *"Hurma ağacından şu salkımı çağırmamla. O benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet eder!"* dedi ve onu çağırdı. Salkım, ağaçtan inmeye başladı. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına düştü ve: "Selam senin üzerine olsun ey Allah'ın Rsulü!" dedi. Sonra *Aleyhissalâtu vesselâm* ona:

"Haydi yerine dön!" emrettiler. Salkım, yerine döndü ve eski yerine kaynadı. Bedevi (bu manzara karşısında) Müslüman oldu."[Tirmizî, Menakıb 9, (3632).]

5589 ٤- وعن مَعْنِ بنِ عبدالرّحمنِ قال: [سَمِعْتُ أبِي رَحِمَهُ اللهُ يَقُولُ: سَألْتُ مَسْرُوقاً مَنْ آذَنَ النَّبِيَّ ﷺ بِالْجِنِّ لَيْلَةَ اسْتَمَعُوا الْقُرْآنَ؟ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أبُوكَ، يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ أنَّهُ قَالَ: آذَنَتْ بِهِمْ شَجَرَةٌ]. أخرجه الشيخان.

4. (5589)- *Ma'n İbnu Abdirrahman* anlatıyor: "Babam merhumu dinledim. Diyordu ki:

"Mesruk'a sordum: "Kur'anı dinledikleri gece, cinleri(n geldiğini) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a kim haber verdi?" Bana şu cevabı verdi: "Baban, yani İbnu Mes'ud bana bildirdi ki: "Onların yani cinlerin geldiğini bir ağaç haber verdi." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 32; Müslim, Salat 153, (450).]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere (3. cilt 229) Resulullah'ın cinlerle görüşmesi mevzubahistir. Görüştüğünü te'yid eden rivayetle birlikte bunu reddeden rivayet de vardır. Teferruata girmeden şu kadarını söyleyeceğiz: Rivayetlere göre, *Resulullah*'ın cinlerle iki sefer görüşmesi vardır: Biri hicretten üç sene evvele aittir. Mekke'dedir. Diğeri, hicretten sonraya aittir ve Medine'dedir. İbnu Hacer cinlerin birinci gelişini, gökten haber almalarının şahaplarla önlenmesiyle izah ederken, ikinci gelişlerini Müslüman olmak maksadlarıyla açıklar.

Sadedinde olduğumuz rivayet, cinlerin *Resulullah*'ı gıyabında dinlediklerini, fakat ağaçların bunu Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verdiğini te'yid etmektedir.

Resulullah'ın cinlerle mülakatı sırasında yanında İbnu Mes'ud var mıydı, meselesi de münakaşa edilmiştir. Bu rivayetin Müslim'de kaydedilen bir diğer veçhinde sarih olarak, *İbnu Mes'ud*'un o mülakatta hazır bulunmadığı ifade edilir. Esasen aksini ifade eden rivayet zayıf bulunmuştur.

5590 ٥ـ وعن أنس رَضيَ الله عنه قال: [خَطَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الى لِزْقِ جِذْعٍ، فَلَمَّا صَنَعُوا لَهُ الْمِنبرَ فَخَطَبَ عَلَيْهِ حَنَّ الْجِذْعُ حَنِينَ النَّاقَةِ. فَنَزَلَ ﷺ فَمَسَّهُ فَسَكَنَ].

أخرجه الترمذي.

5. (5590)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir hurma kütüğüne dayanarak hitapta bulun(ur)du. (Duyulan ihtiyaç üzerine) ona bir minber yaptılar, onun üzerinde hutbe vermeye başladı. Hurma kütüğü Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisini terketmesi üzerine) bir deve inleyişi gibi inleyip ağlamaya başladı. Bunun üzerine Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* minberden inip kütüğü meshedip okşadı. Kütük inlemeyi bırakıp sükûnet buldu." [Tirmizî, Menakıb 9, (3631).]

AÇIKLAMA:

Daha önce izahı geçtiği üzere, Mescid-i Nebevi'de cemaatın artmasıyla arkada kalanlar Aleyhissalâtu vesselâm'ın konuşmalarını yeterince işitemez olurlar. Bunun üzerine, hutbelerin yüksekçe bir yerden verilmesi zaruret haline gelir ve bir minber inşa edilir. Resulullah minberin inşasından sonra, daha önce hutbe sırasında dayandığı hurma kütüğünü terkederek minberin üzerinden hutbe vermeye başlar.

Kütük bu ayrılığın tesiriyle inler ve deve gibi ses çıkarır. Hadisin Buhârî'de, Hz. Cabir'den gelen veçhinde kütüğün çocuk gibi bağırdığı ifade edilir. Bu vak'a, mescidde çok sayıda kimsenin huzurunda cereyan etmiş olduğu için, pek çok sahabi tarafından rivayet edilmiştir, lafzî mütevatirlerden biridir. Teysir, hadisin Tirmizî'de gelen Hz. Enes veçhini kaydetmiştir.

ÜÇÜNCÜ FASIL

YİYECEK VE İÇECEKLERİN ARTIP BEREKETLENMESİ

5591 ١– عن أنس رضي الله عنه قال: [رأيتُ رسولَ الله ﷺ، وحانت صلاةُ العصرِ، فالتمسَ النَّاسُ الْوضوءَ فلم يجدوه. فأُتِيَ ﷺ بوضوءٍ، فوضع يده فيه، وأمر النَّاس أن يتوضَّئوا منه. قال: فرأيتُ الماء ينبع من تحتِ أصابعه فتوضَّأ النَّاس عن آخرهم]. أخرجه الستة إلا أبا داود.

1. (5591)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı ikindi namazının vakti girince gördüm. Halk abdest alacak su arıyordu, bulamadılar. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a abdest suyu getirildi. Hemen elini içine koydu ve halka ondan abdest almalarını emretti. Enes der ki: "Ben suyun parmaklarının altından kaynadığını gördüm. Halk en sonuncuya varıncaya kadar abdestini aldı." [Buharî, Vüdu 32, Menakıb 25; Müslim Fezail 5, (2279); Muvatta, Taharet 32, (1, 32); Nesâî, Taharet 61, (1, 60); Tirmizî, Menakıb 12, (3635).]

5592 ٢– وعن جابر رضي الله عنه قال: [عطش النَّاسُ يومَ الْحديبيةِ، فأتوا رسولَ الله ﷺ؛ وبين يديه ركوة، فتوضأ، فجهش النَّاسُ نحوه. فقال: مالكم؟ قالوا: ليس عندنا ما نتوضأ به ولا نشرب إلا ما بين يديك، فوضع رسولُ الله ﷺ يده في الركوة، فجعل الماء يفور من بين أصابعه كأمثال العيون وشربنا. قيل لجابر: كم كنتم يومئذ؟ قال: لو كنا مائة ألف لكفانا؛ كنا خمس عشرة مائة]. أخرجه الشيخان.

2. (5592)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hudeybiye günü, halk usandı, Aleyhissalâtu vesselâm'a geldiler. Resulullah'ın önünde de-

riden mamul bir su kabı vardı, abdest aldı. Halk ona doğru sokuldu. Bunun üzerine:

"Neyiniz var?" diye sordu.

"Yanımızda abdest almaya ve içmeye önünüzdekinden başka suyumuz kalmadı!" dediler. *Aleyhissalâtu vesselâm,* derhal ellerini kaba koydu. Derken parmaklarının arasından su kaynamaya başladı, tıpkı gözelerin kaynaması gibiydi. Hepimiz ondan içtik."

Hz. Cabir'e:

"O gün kaç kişiydiniz?" denildi.

"Eğer, biz yüz bin de olsak su yetecekti, ama biz bin beş yüz kişi idik." cevabını verdi." [Buharî, Menakıb 25, Megazî 35, Tefsir Feth 5, Eşribe 31; Müslim, İmaret 67, (1856).]

5593 ٣– وعن البراء رضي الله عنه قال: [تعدّون أنتم الفتح فتح مكّة، وقد كان فتح مكّة فتحاً، ونحن نعدّ الفتح بيعة الرّضوان يوم الحديبية، كنّا مع رسول الله ﷺ: أربع عشرة مائة، والحديبية بئر. فنزحناها فلم نترك فيها قطرة، فبلغ ذلك النّبيّ ﷺ، فأتاها، فجلس على شفيرها ثمّ دعا بإناء من ماء، فتوضّأ وتمضمض ودعا. ثمّ صبّه فيها فتركناها غير بعيد. ثمّ إنّها أصدرتنا ما شئنا نحن وركابنا]. أخرجه البخاري.

3. (5593)- *Hz. Bera* (radıyallahu anh)'dan rivayete göre demiştir ki:

"Siz Fetih deyince Mekke'nin fethini anlıyorsunuz. Evet Mekke'nin fethi bir fetihtir. Ancak biz sahabiler, fetih deyince, Hudeybiye günündeki Bey'atu'r-Rıdvan'ı anlardık. Biz o zaman, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında bin dört yüz kişi idik. Hudeybiye bir kuyu(nun adı)dır. Biz o kuyunun suyunu tamamen aldık, tek damla bırakmadık. Bu durum *Aleyhissalâtu vesselâm*'a ulaşmıştı. Derhal kuyunun yanına geldi, kenarına oturup bir kap su istedi. Elini yıkadı, ağzına su alıp [kuyuya püskürttü] ve dua etti. Sonra suyu kuyuya döktü. *["Onu bir müddet terkedin"* dedi.] Biz kuyuyu terkedip biraz uzaklaştık. Az sonra kuyu bize ve bineklerimize yetecek kadar su saldı." [Buharî, Enbiya 25, Megazî, 35.]

5594 ٤– وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: [كنّا نعدّ الآيات بركة، وأنتم تعدّونها تخويفاً، كنّا مع النّبيّ ﷺ في سفر فقلّ الماء، فقال: اطلبوا فضلة من ماء فجاءوا

بِإِنَاءٍ فِيهِ مَاءٌ قَلِيلٌ، فَأَدْخَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ فِيهِ ثُمَّ قَالَ: حَيَّ عَلَى الطَّهُورِ الْمُبَارَكِ، وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى. فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبَعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ. وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ]. أخرجه البخاري والترمذي والنسائي.

4. (5594)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mucizelerini bereket addederdik, siz ise onları bir korkutma vesilesi sayıyorsunuz. Biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte bir seferde bulunuyorduk. Suyumuz azaldı.

"Bana (bir parça) artık su arayın!" buyurdular. İçerisinde azıcık su bulunan bir kap getirdiler. Aleyhissalâtu vesselâm elini içine soktu ve:

"Haydi temiz, mübarek suya gelin. Bereket Allah Teala hazretlerindendir!" buyurdular. Yemin olsun, suyun parmaklarının arasından kaynadığını gördüm. Vallahi biz, yenmekte olan taamın tesbihini işitirdik." [Buharî, Menakıb 25; Tirmizî, Menakıb 14, (3637); Nesâî, Taharet 61, (1, 60).]

5595 ٥ - وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنه قال: [كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي مَسِيرٍ فَنَفِدَتْ أَزْوَادُ الْقَوْمِ، حَتَّى هَمُّوا بِنَحْرِ بَعْضِ حَمَائِلِهِمْ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! لَوْ جَمَعْتَ مَا بَقِـــيَ مِنْ أَزْوَادِ الْقَوْمِ. فَدَعَوْتَ اللّٰهَ عَلَيْهَا فَفَعَلَ فَجَاءَهُ ذُو الْبُرِّ بِبُرِّهِ، وَذُو التَّمْرِ بِتَمْرِهِ، وَذُو النَّوَاةِ بِنَوَاتِهِ. قِيلَ: مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ بِالنَّوَى؟ قَالَ: كَانُوا يَمَصُّونَهُ وَيَشْرَبُونَ عَلَيْهِ الْمَاءَ. فَدَعَا عَلَيْهَا حَتَّى مَلأَ الْقَوْمُ مَزَاوِدَهُمْ. ثُمَّ قَالَ عِنْدَ ذَلِكَ: أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ، لاَ يَلْقَى اللّٰهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرَ شَاكٍّ فِيـــهِمَا إِلاَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ]. أخرجه مسلم.

5. (5595)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la beraber bir seferde idik. Derken bir ara halkın azığı tükendi. Bineklerinden bazısını kesmek istediler. Hz. Ömer, (Aleyhissalâtu vesselâm'a müracaat ederek):

"Ey Allah'ın Resulü! Ben cemaatin geri kalan yiyeceklerini toplasam da sen onlar üzerine -bereketlenmeleri için- dua ediversen daha iyi olur, (bineklerimizi kesmeyiz)!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da öyle hareket etti. Buğdayı olan buğdayını, hurması olan hurmasını, (hurma) çekirdeği olan da çekirdeğini getirdi."

"Çekirdekle ne yapıyorlardı?" diye sorulunca açıkladı:

"Halk onu emiyor, üzerine de su içiyorlardı. Resulullah dua buyurdu. (Taam öylesine bereketlendi ki) herkes azık kaplarını yiyecekle doldurdu. Aleyhissalâtu vesselâm bu İlahî ikram karşısında: *"Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve ben O'nun resulüyüm. Bu iki kaziyede şüpheye düşmeden Allah'a kavuşan cennete gidecektir"* buyurdu." [Müslim İman 44, (27).]

5596 ٦ – وعن جابر رضي الله عنه قال: [كُنَّا فِي حَفْرِ الْخَنْدَقِ فَرَأَيْتُ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ خَمَصاً شَدِيداً، فَانْكَفَأْتُ الى امْرَأَتِي، فَقُلْتُ: هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ؟ فَانِّي رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ ﷺ خَمَصاً شَدِيداً؟ فَأَخْرَجَتْ جِرَاباً فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ وَلَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ فَذَبَحْتُهَا وَطَحَنَتِ الشَّعِيرَ فَفَرَغَتْ الى فَرَاغِي وَقَطَّعْتُهَا فِي بُرْمَتِهَا ثُمَّ وَلَّيْتُ الى رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَتِ امْرَأَتِي: لاَ تَفْضَحْنِي بِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَجِئْتُهُ وَمَنْ مَعَهُ، فَسَارَرْتُهُ؛ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا وَطَحَنَّا صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ كَانَ عِنْدَنَا. فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ، فَصَاحَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ إِنَّ جَابِراً قَدْ صَنَعَ سُؤْراً فَحَيَّ هَلاً بِكُمْ. ثُمَّ قَالَ لاَ تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلاَ تَخْبِزُنَّ عَجِينَكُمْ حَتَّى أَجِيءَ، فَجِئْتُ وَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقْدُمُ النَّاسَ حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي، فَقَالَتْ: بِكَ وَبِكَ. فَقُلْتُ: قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتِ لِي. فَأَخْرَجَتْ الْعَجِينَ فَبَصَقَ فِيهِ وَبَارَكَ ثُمَّ عَمَدَ الى الْبُرْمَةِ فَبَصَقَ فِيهَا وَبَارَكَ. ثُمَّ قَالَ: ادْعِي خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَكِ، وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكِ، وَلاَ تُنْزِلِيهَا وَهُمْ أَلْفٌ فَأُقْسِمُ بِاللهِ لأَكَلُوا حَتَّى تَرَكُوا وَانْحَرَفُوا، وَإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِلُّ كَمَا هِيَ، وَإِنَّ عَجِينَنَا يُخْبَزُ كَمَا هُوَ]. أخرجه الشيخان.

« الْبُهَيْمَةُ » تصغير بهيمة، وهي ولد الضأن ذكراً كان أو أنثى.

و« الدَّاجِنُ » الشاة التي تألف البيت وتتربى فيه.

و« السُّؤْرُ » بالهمزة وهي كلمة فارسية، معناها الوليمة والطعام الذي يدعى إليه.

قال الأزهري في هذا: إن النبي ﷺ قد تكلم بالفارسية.

ومعنى « حيَّ هلاً » تعالوا وعجلوا.

و« غَطَّتْ » القدر: غلت، وغطيطها: صوتها.

6. (5596)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hendek'in kazılması sırasındaydı. *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın çok acıktığını gördüm. Hanımıma gelerek:

"Yanında yiyecek bir şey var mı, Aleyhissalâtu vesselâm'ı çok acıkmış gördüm" dedim. İçerisinde bir sa' kadar arpa bulunan bir dağarcık çıkardı. Bizim evcilleşmiş bir koyuncuğumuz vardı. Zevcem koyunu kesti, arpayı da öğüttü. Ben işimi bitirinceye kadar o da bitirdi. Koyunu onun çömleğine parçaladım. Sonra *Ayhissalâtu vesselâm*'ın yanına döndüm. Hanımım:

"Sakın beni Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a karşı mahcup etmeyesin!" dedi. Ben Aleyhissalâtu vesselâm ve beraberindekilerin yanına geldim ve gizlice:

"Ey Allah'ın Resulü! Bir hayvancığımız vardı kestik, evde bulunan bir sa' kadar arpayı da öğüttük. Haydi siz ve beraberinizdekiler bize buyurun!" dedim. Ama Resulullah yüksek sesle:

"Ey Hendek halkı! Ca'bir size ziyafet hazırlamış! Haydi buyurun!" diye bağırdı. (Bana da):

"Ben gelinceye kadar tencereyi ocaktan indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın!" buyurdular. Ben (eve) geldim. Halktan önce Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* geldi. Ben hanımıma uğramıştım. Bana:

"Yaptığını gördün mü, (beni mahcup edeceksin), alacağın olsun" dedi. Ben de: "Senin söylediğini yaptım" dedim. Hemen hamuru çıkardım. *Aleyhissalâtu vesselâm* içine tükrüğünden koydu ve bereketle dua etti, sonra tencereye yöneldi, ona da tükrük koyup bereketle dua etti. Sonra zevceme:

"Ekmek yapacak bir kadın çağır, seninle ekmek yapsın! Tencereden de kepçeyle al, onu ocaktan indirme!" diye talimat verdi. Gelenler bin kadardı. Allah'a yemin olsun hepsi de (doyuncaya kadar) yedi ve sofradan ayrıldı. Tenceremiz, olduğu gibi kaynıyordu. Hamurumuz ise, ekmek yapılıyor olduğu halde aynen (eksiksiz) duruyordu." [Buhari, Megazi 29, Cihad 188; Müslim, Eşribe 141, (2039).]

5597 ٧— وعن أبي هريرة رَضيَ اللهُ عنه قـال: [أتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَوْمـاً بِتَمرات.
فقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ ﷺ ،ادْعُ فِيهِنّ بِالْبَرَكَةِ، فَضَمّهنّ، ثُمّ دَعَا لِي فِيـهِنّ بِالْبَرَكَةِ ثُمّ

قَالَ: خُذْهُنَّ فَاجْعَلْهُنَّ فِي مِزْوَدِكَ هٰذَا، وَكُلَّمَا أَرَدْتَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئاً أَدْخِلْ يَدَكَ فِيهِ وَخُذْهُ وَلاَ تَنْثُرْهُ نَثْراً. فَفَعَلْتُ، فَلَقَدْ حَمَلْتُ مِنْهُ كَذَا وَكَذَا وَسْقاً فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَكُنَّا نَأْكُلُ مِنْهُ وَنُطْعِمُ، وَكَانَ لاَ يُفَارِقُ حِقْوِى حَتّٰى كَانَ يَوْمُ قُتِلَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ انْقَطَعَ؛ زَادَ رَزِينٌ: فَسَقَطَ فَحَزِنْتُ عَلَيْهِ]. أخرجه الترمذي.

« المزادة » القربة والرواية.

و« الحقو » شدّ الإزار، فسمى به الإزار.

7. (5597)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün, elimde birkaç hurma olduğu halde, Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in yanına geldim ve: "Ey Allah'ın Resulü, şunlara bereketle bir dua ediverin!" dedim. Hemen onları biraraya getirip, sonra onların bereketi için bana dua etti. Sonra:

"Bunları al, şu erzak kabına koy. Her ne zaman bundan bir şey almak isteyince, elini içine daldır ve al. Sakın, içindekileri döküp dağıtma!" buyurdular. Ben de öyle yaptım. Ben bundan şu şu kadar vask miktarında Allah yolunda tasaddukta bulundum. Ayrıca biz ondan hem kendimiz yedik hem de başkalarına yedirdik. Onu belimden hiç ayırmadım. Bu hal, Hz. Osman'ın şehid edildiği güne kadar devam etti. O zaman koptu. (Rezin şu ilavede bulundu: "Ve düştü, buna çok üzüldüm.)" [Tirmizî, Menakıb (3838).]

AÇIKLAMA:

Bu kaydettiğimiz örnekler, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın duası hürmetine yiyecek ve içeceklerin bereket kazandığına ve miktarca arttığına delil olmaktadır. Bu çeşitten başka rivayetler de var. Bu hadiselerden bir tanesi ile ilgili rivayetlerin sayısı, mütevatir denecek seviyeye ulaşmaz ise de, hepsinin toplamı ulaşır ve böylece "Aleyhissalâtu vesselâm'ın duası ile yiyecek ve içeceklerin bereketlenmesi" hadisesi mütevatir olur ve ilm-i yakin ifade eder. Bu çeşit mütevatir hadislere manevî mütevatir denmektedir.

DÖRDÜNCÜ FASIL

RESULULLAH'IN DUASININ MAKBUL OLMASI

5598 ١- عن ابن مسعود رضي الله عنه قال: [بينَا رسولُ الله ﷺ يُصلّي عندَ البيتِ وأبو جهلٍ وأصحابُه جلوس، وقد نحرت جزور بالأمس. فقال أبو جهل: أيُّكم يقوم الى سلا جزورِ بني فلانٍ، فيضعه بين كتفي محمّد إذا سجد؟ فانبعث أشقى القوم فأخذه، فلمّا سجد النّبيّ وضعه بين كتفيه. فاستضحكوا، وجعل بعضهم يميل على بعضٍ، وأنا قائم أنظر، لو كانت لي منعة طرحته عن ظهره، والنّبيُّ ﷺ ساجد ما يرفع رأسه، حتّى انطلق إنسانٌ فأخبر فاطمة رضي الله عنها، فجاءت وهي جويرية، فطرحته عنه. ثمّ أقبلت عليهم تشتمهم. فلمّا قضى ﷺ صلاته رفع صوته. ثمّ دعا عليهم، وكان إذا دعا دعا ثلاث مرّات، وإذا سأل سأل ثلاثاً. ثمّ قال: اللّهمّ عليك بقريشٍ ثلاثاً. فلمّا سمعوا صوته ذهب عنهم الضّحك وخافوا دعوته. ثمّ قال: اللّهمّ عليك بأبي جهلِ بن هشامٍ وعتبة بن ربيعة وشيبة بن ربيعة والوليد بن عتبة وأُميّة بن خلفٍ وعتبة بن أبي معيطٍ، وذكر السّابع ولم أحفظه. فوالّذي بعث محمّداً ﷺ بالحقّ لقد رأيت الّذين سمّىٰ صرعى يوم بدرٍ. ثمّ سحبوا الى القليب: قليبِ بدرٍ]. أخرجه الشيخان والنسائي.

«السّلا» هو الذي يكون فيه الولد في بطن أمه، وقيل هو الكرش.

و«الجزور» البعير ذكراً كان او أنثى إلا أن اللفظة مؤنثة.

و«المنعة» القوة والشدة التي يمتنع بها الإنسان على من يريده بأذى أو غيره.

و«القَلِيبُ» البئر التي لم تطو.

1. (5598)- *Hz. İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Ka'be'nin yanında namaz kılarken, Ebu Cehl ve arkadaşları da orada oturuyordu. Bir gün öncesi bir deve kesilmişti. Ebu Cehl arkadaşlarına: "Falan ailenin kestiği devenin işkembesini kim getirip, secdeye gidince Muhammed'in omuzları arasına bırakacak?" dedi. Oradakilerin en bedbahtı fırlayıp, işkembeyi kaptığı gibi, Aleyhissalâtu vesselâm secdeye kapanınca iki omuzu arasına bıraktı. Buna hepsi güldüler, (keyflerinden) birbirlerinin üzerine eğilmeye başladılar. Ben (biraz uzaklarında) ayakta durmuş onlara bakıyordum. Eğer bir destekçim olsaydı onu sırtından atardım. Resulullah secdede idi, başını kaldırmıyordu. Derken biri kalkıp Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya haber verdi. O, henüz küçük bir kızcağızdı, geldi, işkembeyi sırtından yere attı. Sonra onlara yönelip, hakaretler savurdu. Aleyhissalâtu vesselâm namazını tamamlayınca, sesini yükseltti ve hepsine bedduada bulundu. Resulullah dua etti mi üç kere tekrar ederdi, bir şey isteyince de üç kere isterdi. Namazı bitince:

"Allah'ım, Kureyş(in helakini) sana havale ediyorum!" dedi ve üç kere tekrar etti. Resulullah'ın sesi kulaklarına gelince onlardan gülme gitti. Duasından korkuya düştüler. [Beddua edince bu onlara çok ağır geldi. Zira onlar bu beldede yapılan duaların kabul edildiğini biliyorlardı.] Sonra Resulullah:

"Ey Allah'ım, Ebu Cehl İbnu Hişam'ın, Utbe İbnu Rebia'nın, Şeybe İbnu Rebia'nın, Velid İbnu Utbe'nin, Ümeyye İbnu Halef'in, Utbe İbnu Ebi Muayt'ın helaklerini sana havale ediyorum" dedi. Bir yedinciyi de zikretmişti, aklımda tutamadım. Muhammed'i hak ile gönderen Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun, Resulullah'ın ismen zikrettiği bu adamları, Bedir günü hep yerlere serilmiş gördüm. Bunlar, sonra da kuyuya, Bedir kuyusuna sürüklenip atıldılar." [Buharî, Vudu 69, Salat 109, Cihad 98, Cizye 21, Menakıbu'l-Ensar 29, Megazî 7; Müslim, Cihad 107, (1794); Nesâî, Taharet 192, (1, 161).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis birçok farklı meseleye şamil bulunmaktadır:

★ Müşriklerin, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a yaptıkları hakaretin derecesi, görüldüğü üzere, secde ederken üzerine -işkembe diye

tercüme ettiğimiz, aslında hayvan yavrusunun içinde bulunduğu- torbayı atıyorlar. Bu büyük bir hakarettir. Resulullah bunları sabırla geçiştirir idiyse de, burada beddua ediyor.

★ *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bedduası ciddi bir korkuya sebep oluyor ve bu korku zaman zaman dile getiriliyor. Öyle ki, Resulullah'ın beddua ettiklerinden Ümeyye İbnu Halef, Bedir Savaşı için Mekke'de hazırlık yapılırken, öldürülmekten korkarak gitmek istemez, ancak Ebu Cehl'in ısrarına karşı koyamaz, korktuğu zaman kolayca kaçabilecek en kaliteli bineği temin ederek yola çıkar. Hülasa, Mekke'nin hürmeti, orada yapılan duanın müstecab oluşu, müşrikler tarafından da kabul edilmektedir. Müşriklerin, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasından korkmaları, onların Resulullah'ın sıdkını te'yid ettiklerini gösterir. Buna rağmen Resulullah'a karşı çıkmaları hasedle izah edilmiştir.

★ *Resulullah*'ın ismen beddua ettiklerinin teker teker Bedir'de öldürülmeleri, Aleyhissalâtu vesselâm'ın peygamberliğine en büyük delillerden biridir.

★ Müşrik cenazelerinin kuyuya atılmaları, onların kokusundan insanların rahatsız olmalarını önlemek içindir. Alimler, öldürülen harbîlerin cesedlerini gömmenin bir vecibe olmadığını belirtirler.

★ Bedir kuyusunun sahipsiz, içmeye elverişli suyu bulunmayan, kör kuyu denen çeşitten bir kuyu olduğu anlaşılmaktadır. Esasen kalib, eski kuyu demektir.

★ Bazı rivayetlerde *İbnu Mes'ud:* "O güne kadar Resulullah'ın beddua ettiğini görmedim" demiştir. Bu hadisede bedduayı hak etmeleri, ibadet halinde iken o hakareti yapmaları sebebiyledir.

★ Duanın üç kere tekrarı müstehabtır.

★ Selamı da üç kere yapmak müstehabtır.

★ Zalime beddua caizdir. Ancak bazıları: "Kâfir ise caizdir, Müslümansa onun için istiğfar etmek, affı için dua etmek müstehabtır!" demiştir. Şayet, "Bu hadiste, kâfire beddua etmeye de delil yok, zira Aleyhissalâtu vesselâm'ın onların imana gelmeyeceklerine muttali olduğu için bedduada bulunmuş olma ihtimali var" denecek olursa, bütün canlılar için hidayetleri için dua etmek evladır.

★ *Hz. Fatıma*'nın çocukluğundan itibaren güçlü bir şahsiyet taşıdığı görülmektedir. Kureyş ulularına hakaretten çekinmemiş, üstelik onlar mukabele de edememiştir.

★ Bir kötülüğe (veya iyiliğe) bizzat mübaşeret etmek, sebep olmak ve yardımcı olmaktan daha öncelikli bir durumdur. Zira, *İbnu Mes'ud* Ukbe hakkında kavmin en bedbahtı tabirini kullanmıştır. Halbuki aralarında küfür ve Resulullah'a eziyette en ileri olan *Ebu Cehil* var idi. Fakat bedbahtlık burada zikredilen hadiseye nisbetledir. Öbürleri de bunu emrederek, rıza göstererek iştirak etmişlerdir. *Ukbe* ise bu işe mubaşerette tek kalmış ve böylece onların en bedbahtı olmuştur.

★ Bir kimse namazda iken, bidayette, vukuu namaza mani olan bir hal zuhur etse namazı iptal etmez. Bu konuda bazı teferruat mevcuttur.

★ Hadisten hareketle eti yenen hayvanın tersinin namaza mani olmayacağına hükmedilmiştir. Ancak bu hususta da teferruat ve münakaşa var, girmeyeceğiz.

5599 ٢– وعن جابر بن عبدالله الأنصاري رضي الله عنه: [أنَّ أباه توفّي وترك عليه ثلاثين وَسْقاً لرجلٍ من اليهود. فاستنظره جابر رضي الله عنه فأبي أن ينظره. فكلّم جابر رسول الله ﷺ ليشفع إليه. فكلّمه ﷺ ليأخذ ثمر نخله بالّذي له. فأبي؛ فدخل ﷺ النخل ومشىٰ فيه؛ ثم قال لجابر: جدّ له فأوف له، فجدّ له فأوفاه ثلاثين وسقاً، وفضلت سبعة عشر وسقاً. فأتى جابر رسول الله ﷺ ليخبره، فوجده يصلّي العصر. فلمّا انصرف أخبره بالفضل. فقال: أخبر بذلك ابن الخطّاب. فذهبت إليه فأخبرته. فقال عمر: لقد علمت حين مشىٰ فيها رسول الله ﷺ ليباركنّ فيها]. أخرجه البخاري وأبو داود والنسائي.

«الاستنظار» طلب التأخير الى وقت آخر، وأنظرته: أخرته.

و«الجداد» الصرام، وهو قطع ثمرة النخل.

2. (5599)- *Hz. Cabir İbnu Abdillah* (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, "babası öldüğü zaman bir Yahudiye otuz vask borç bıraktı. Hz. Cabir (radıyallahu anh) Yahudiden, bu borcun ödenmesi için biraz müddet talep etti. Ancak Yahudi, te'hir kabul etmedi. Hz. Cabir Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek, Yahudi nezdinde şefaatçi olmasını talep etti. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, (bu otuz vasklık) borca bedel bir hurmalığın meyvesini alması için konuştu. Yahudi kabul etmedi. Bunun üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm* hurmalığa girdi, içerisinde yürüdü. Sonra Cabir'e:

"Hurmayı kes, ona borcunu (tamamıyla) öde!" buyurdu. Cabir hurmayı kesti, Yahudiye otuz vask borcunu ödedi. Geriye on yedi vask hurma da arttı:

Cabir, durumu haber vermek üzere Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gitti. *Aleyhissalâtu vesselâm* ikindiyi kılıyordu. Namazı bitince fazlalığı haber verdi.

"Bunu Ömer İbnu'l-Hattab'a haber ver!" buyurdular. Ben de gidip ona söyledim Ömer: "Ben, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* içinde yürüyünce hurmada bereket hasıl olacağını anlamıştım" dedi."[Buharî, Büyu 51, İstikraz 8, 9, 18, Sulh 13, Vesaya 36, Menakıb 25; Megazî 18; Nesaî, Vesaya 4, (6, 245, 246); Ebu Davud, Vesaya 17, (2884).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın ilgi ve duasıyla hasıl olan berekete bir başka örnek olmaktadır. Şarihlerin (Ayni, İbnu Hacer..) rivayetlere dayanarak yaptıkları açıklamaya göre, Hz. Cabir'in hurmalığından elde edilecek mahsul, otuz vasklık borcu[40] karşılayacak durumda değildi. Aleyhissalâtu vesselâm bu mahsulün -biraz eksiğiyle de olsa- ölçülmeden borca mukabil kabul edilmesi ricasında bulunur. Alacaklı taraf kabul etmeyince, *Aleyhissalâtu vesselâm* ertesi gün hurmalığa *Hz. Ebu Bekr* ve *Hz. Ömer*'le birlikte gelip durumu bizzat gözden geçirir, içinde dolaşıp her ağacın altında birer birer durup, bereketlenmesi için herşeye kadir olan Rabb Teala'ya dua eder. Resulullah gittikten sonra toplanan hurma, borca kâfi geldiği gibi, on yedi vask kadar da artar.

2- İslam'da esas itibariyle *mücazefe* denen göz kararı alış-veriş yasaklanmıştır. Hassas ölçümlerle alış-veriş yapılmalı, ne alan ne de satan aldanmamalıdır. Ancak burada, borcun zamanında ödenmesi, ahde vefanın yerine getirilmesi gibi maslahatlara binaen tecviz edildiği belirtilmiştir.

3- Bereket hadisesini *Hz. Ömer*'e söylemesinin emredilmesi, onun meseleyle daha yakından ilgilenmesiyle izah edilebilir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm dua için geldiğinde onu da beraberinde getirdiği, rivayetin bazı vecihlerinde belirtilmiştir. Hatta bir veçhinde, Resulullah durumu *Hz. Ebu Bekr* ve *Ömer*'e haber vermesini Cabir'e emretmiştir.

4- HADİSTE GÖRÜLEN BAZI FEVAİD:

★ Borcun te'hir edilmesi talep edilebilir.

40- Bir vask 60 sa'dır. Bir sâ-ı Irakî 1040 dirhem olunca 30x60=180x1040=187.200 dirhem yapar. Bunun bugünkü gram cinsinden karşılığı 6.002.324 gram yani 6 ton.

★ Kendisinden ödenecek malın maslahatı için alacaklının alacağını te'hir etmesi caizdir.

★ İmam, raiyyetinin borcuyla ilgilenmeli, şefaatçi olmalıdır.

★ *Resulullah*'ın duası bereketine azın çoğaltıldığı görülmekte ve bir mucizesi müşahede edilmektedir.

5600 ٣- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [كُنْتُ أَدْعُو أُمِّي الى الإسْلاَمِ، وَهِيَ مُشْرِكَةٌ فَتَأْبَى عَلَيَّ، وَإِنِّي دَعَوْتُهَا يَوْماً فَأَسْمَعَتْنِي فِي رَسُولِ اللهِ ﷺ مَا أَكْرَهُ، فَأَتَيْتُهُ وَأَنَا أَبْكِي؛ فَقَالَ: مَا يُبْكِيكَ؟ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ. إِنِّي كُنْتُ أَدْعُو أُمِّي الَى الإِسْلاَمِ فَتَأْبَى عَلَيَّ، وَإِنِّي دَعَوْتُهَا يَوْماً فَأَسْمَعَتْنِي فِيكَ مَا أَكْرَهُ. فَادْعُ اللهَ أَنْ يَهْدِيَ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ اهْدِ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ. فَخَرَجْتُ مُسْتَبْشِراً بِدَعْوَتِهِ ﷺ. فَلَمَّا أَتَيْتُ أُمِّي قَصَدْتُ الْبَابَ فَإِذَا هُوَ مُجَافٌ، وَسَمِعَتْ أُمِّي خَشْفَ قَدَمِي، قَالَتْ: مَكَانَكَ أَبَا هُرَيْرَةَ. وَسَمِعْتُ خَضْخَضَةَ الْمَاءِ. فَاغْتَسَلَتْ وَلَبِسَتْ دِرْعَهَا وَعَجِلَتْ عَنْ خِمَارِهَا، وَفَتَحَتِ الْبَابَ وَهِيَ تَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ. قَالَ: فَرَجَعْتُ الَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي مِنَ الْفَرَحِ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَبْشِرْ؛ فَقَدِ اسْتَجَابَ اللهُ لَكَ دَعْوَتَكَ، وَهَدَى أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ، فَحَمِدَ اللهَ تَعَالَى وَقَالَ خَيْراً]. أخرجه مسلم.

قوله: «فإذا الباب مُجَافٌ» أي مغلق.

و«الخَشْفُ» والخشفة: الصوت والحركة.

3. (5600)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben müşrike annemi İslam'a davet ediyordum, fakat hep imtina ediyordu. Bir gün yine davette bulunmuştum, bana Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm hakkında hoşuma gitmeyen sözler işittirdi. Ağlayarak Aleyhissalâtu vesselâm'a gittim.

"Niye ağlıyorsun?" diye sordu.

"Ey Allah'ın Resulü dedim, annemi İslam'a davet ediyordum, hep bana imtina etti. Bugün de aynı davette bulundum, bu sefer sizin hakkı-

nızda hoşuma gitmeyen sözler sarfetti. Ebu Hureyre'nin annesine hidayet vermesi için Allah'a dua ediverin!" dedim.

Bu talebim üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Allahım! Ebu Hureyre'nin annesine hidayet et!" buyurdular. Ben, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasına sevinerek huzurlarından ayrıldım. Anneme geldiğim zaman, kapıya yöneldim. Kapı kapalıydı. Annem ayak seslerimi işitti:

"Ebu Hureyre! Yerinde dur (içeri girme)!" diye seslendi. Ben su şırıltılarını işittim, yıkanıyordu. Yıkandı, entarisini giydi, alelacele başörtüsünü koydu ve kapıyı açtı.

Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın elçisidir!" diyordu. Ben hemen Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a döndüm. Sevinçten ağlıyordum.

"Ey Allah'ın Resulü! Müjde! dedim. Allah senin duanı kabul buyurdu. Ebu Hureyre'nin annesine hidayet nasip etti!"

Aleyhissalâtu vesselâm Allah'a hamdetti ve hayırlı sözler söyledi." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 158, (2491).]

5601 ٤ – وعن أبي زَيد بن أخطب قال: [مَسَحَ رَسُولُ الله ﷺ بيَدِه عَلى وَجْهِي وَدَعا لِي، قَالَ عُروة: فلقد رأيته بعد ما عاش مائة وعشرين سنة وليس في لحيته إلاَّ شعرات تعدُّ، بيضٌ]. أخرجه الترمذي.

4. (5601)- *Ebu Zeyd İbnu Ahtab* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* eliyle yüzümü okşadı ve bana dua etti."

Urve der ki: "Ben onu yüz yirmi sene kadar yaşadıktan sonra gördüm, yüzünde sayılabilecek kadar sayıda beyaz kıl vardı." [Tirmizî, Menakıb 10, (3633).]

5602 ٥ – وعن يزيد بن أبي عُبيد قال: [رَأَيْتُ أَثَرَ ضَربةٍ بِسَاقِ سَلَمَةَ بنِ الأَكْوَعِ رَضِيَ اللهُ عَنه. فَقُلْتُ: مَا هٰذه؟ فَقَالَ: أَصَابَتْنِي يَومَ خَيبر. فَقَالَ النَّاسُ: أُصِيبَ سَلَمَةُ، فَأَتَى بِي رَسُولَ الله ﷺ، فَنَفَثَ عَلَيها ثَلاثَ نَفَثَاتٍ فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ].

أخرجه أبو داود. قلت: وأخرجه البخاري، وهو أحد ثلاثياته، والله أعلم

5. (5602)- *Yezid İbnu Ebi Ubeyd* anlatıyor: "Ben, Seleme İbnu'l Ekva (radıyallahu anh)'ın bacağında bir darbe izi gördüm.

"Bu da ne?" diye sordum. Şu açıklamayı yaptı:

"Bana Hayber günü isabet etmişti. Halk: "Seleme isabet aldı" diye bağırdı. Sonra Resulullah'a götürüldüm. O yara üzerine üç kere nefes etti. Şu ana kadar hiç acı duymadım!" [Ebu Davud, Tıbb 19, (3894).]

BEŞİNCİ FASIL

RESULULLAH'IN EZA'DAN KORUNMASI

5603 ١ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنه قال: [قَالَ أَبُو جَهْلٍ: هَلْ يعفر محمدٌ وجهه بين أظْهرِكُمْ؟ قَالُوا: نَعَم. قَالَ: وَاللاَّتِ وَالْعزَّى لَئِنْ رأيْتُه يفعلُ ذلكَ لأطَأنَّ عَلى رَقَبَتِه أَوْ لأعَفِّرَنَّ وَجْهَهُ فِي التُّرَابِ. ثُمَّ إنَّهُ أتَى النَّبيَّ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي لِيَطأَ عَلَى رَقَبَتِه، قَالَ: فَمَا فَجَأهُم مِنْهُ إلاَّ وَهُوَ يَنكُصُ عَلَى عَقِبَيْهِ وَيتَّقِي بِيَدَيْهِ. فَقِيلَ لَهُ: مَالَكَ؟ قَالَ: إنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَخَنْدَقاً مِنْ نَارٍ وَهَوْلاً وأجْنِحَةً. فَقَالَ النَّبيُّ ﷺ: لَوْ دَنَا لاَخْتَطَفَتْهُ الْمَلاَئِكَةُ عُضْواً عُضْواً. فَأنْزَلَ اللّهُ تَعَالَى: كَلاَّ إنَّ الإنْسَانَ لَيَطْغَىٰ أنْ رَآهُ اسْتَغْنَى. الى قوله: كَلاَّ لاَ تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ]. أخرجه مسلم.

« التَّعفِيرُ » التمريغ في التراب.

و« النُّكُوصُ » الرجوع الى وراء، وهو القهقرى.

و« الأخْتِطَافُ » الاستلاب بسرعة.

1. (5603)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün) Ebu Cehl: "Muhammed, aranızda, hâlâ yüzünü toprağa sürtüyor mu?" dedi.

"Evet" cevabını alınca:

"Lat ve Uzza'ya yemin olsun! Onu böyle yaparken görürsem boynuna ayaklarımla basacağım -veya: Ben de O'nun yüzünü yere batıracağım-" dedi. Sonra bir gün, Resulullah namaz kılarken boynuna basmak üzere yaklaştı. Fakat birdenbire O'nu bırakıp geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler.

"Sana ne oldu?" dediler.

"Benimle onun arasında ateşten bir hendek, korkunç bir şey ve birtakım kanatlar var!" cevabını verdi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* da:

"Eğer bana yaklaşsaydı melekler onu uzuv uzuv kapıp parçalayacaktı!" buyurdu. Bunun üzerine *Allah Teala* hazretleri şu ayeti inzal buyurdu. (Mealen): **"Fakat insan, kendisini ihtiyaçtan uzak görünce azgınlaşır. Dönüş ancak Rabbinedir. Allah'ın kulunu namaz kılmaktan alıkoyanı gördün mü? Gördün mü o kâfiri? Eğer o doğru yol üzerinde olsa yahut kötülükten sakınmayı tavsiye etse daha hayırlı olmaz mıydı? Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlayıp haktan yüz çeverirse, Allah'ın kenisini gördüğünü bilmez mi? Andolsun ki, eğer o inkâr ve isyanına son vermezse, biz onu alnından yakalayıp cehenneme sürükleriz. Zira o, pek yalancı ve günahkâr bir alındır. O kavmini yardıma çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız. Hayır sen ona aldırma, secde et ve Rabbine yaklaş"** (Alak 6-19).

5604 ٢- وعن جابر رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قِبَلَ نَجْدٍ فَأَدْرَكْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي الْقَائِلَةِ فِي وَادٍ كَثِيرِ الْعِضَاهِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَحْتَ شَجَرَةٍ، فَعَلَّقَ سَيْفَهُ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا، وَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْوَادِي يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ رَجُلاً أَتَانِي وَأَنَا نَائِمٌ، فَأَخَذَ السَّيْفَ فَاسْتَيْقَظْتُ وَهُوَ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِي، وَالسَّيْفُ فِي يَدِهِ صَلْتاً، فَقَالَ: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قُلْتُ: اللهُ. فَشَامَ السَّيْفَ، وَهَا هُوَ ذَا جَالِسٌ، ثُمَّ لَمْ يَعْرِضْ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَكَانَ مَلِكَ قَوْمِهِ. فَانْصَرَفَ حِينَ عَفَا عَنْهُ وَقَالَ: وَاللهِ لاَ أَكُونُ فِي قَوْمٍ هُمْ حَرْبٌ لَكَ]. أخرجه الشيخان.

« العضاه » شجر الشوك كالسلم وغيره.

و« السيفُ الصلتُ » المسلول من غمده.

و« شَامَ السيفَ » أغمده واستله، فهو من الأضداد.

2. (5604)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile birlikte Necid istikametine gazveye çıktık. Resulullah'a öğle vakti, sık ağaçlı bir vadide yetiştik. Derken Aleyhissalâtu vesselâm bir ağacın altına indi. Kılıncını da dallardan birine astı. Askerler vadi içerisinde dağılıp ağaçların gölgelerine sığındılar.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bizi çağırdı. Yanına gelince, anlattı):

"Ben uyurken yanıma bir adam geldi, kılıncımı aldı. Derken derhal uyandım. Herif tepemde dikilmişti, elinde de kınından sıyrılmış kılınç vardı.

"Seni benden kim kurtarabilir?" dedi.

"Allah!" cevabını verdim. Derhal kılıncı kınına soktu. İşte o, şu oturan adamdır!" buyurdular. Aleyhissalâtu vesselâm (intikam maksadıyla) adama dokunmadı. O, kavminin lideri idi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* affedince, adamlarının yanına döndü. Ayrılırken:

"Allah'a yemin olsun size karşı harb eden bir kavimle beraber olmayacağım!" dedi. [Buhârî, Cihâd 87, 84, Megazî 31, 32; Müslim, Müsafirîn 311, (843).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın eza ve diğer hayatî tehlikelerden korunmasıyla ilgili olarak iki hadis kaydedilmiş bulunmaktadır. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, birkaç kişi dışında herkesin kendine düşman, hem de azılı düşman olduğu bir çevrede, aleyhine tezgahlanan her çeşit hile ve planlara, suikast tertiplerine rağmen, hayatının korunması başlı başına bir mucizedir. Bu korunma hadisesinin tesadüfî olmadığını وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ **"Allah seni insanlara karşı korur"** (Maide 67) ayeti te'yid eder.

Ayetin tefsirinde İbnu Kesir, Resulullah'ın bidayette, geceleri Ashab tarafından korunduğunu, koruma hizmetine katılanlardan birinin amcası Abbas (radıyallahu anh) olduğunu kaydeder. Müfessirimizin Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den kaydettiği bir hadise göre, "Aleyhissalâtu vesselâm bir gece uyuyamaz. Hz. Aişe:

"Ey Allah'ın Resulü neyiniz var, niye uyuyamadınız?" diye sorar.

"Keşke ashabımdan salih biri beni bu gece korusa!" buyurur. Onlar bu halde iken, Hz. Aişe bir silah sesi işitir. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Niye geldin?" diye sorar. Sa'd:

"Seni korumak için ey Allah'ın Resulü!" der. Hz. Aişe, Resulullah'ın uyuduğunu ve uyuma sırasında çıkardığı horultuyu işittiğini belirtir." Bu hâdisenin hicretten ve Hz. Aişe ile evlilikten sonra cereyan etmiş olacağına göre, en az hicretin ikinci yılı içerisinde vukuu söylenebilir. Hz. Aişe'den yapılan diğer bir rivayette وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ayeti ininceye ka-

dar Resulullah Ashab tarafından korunmuştur. Ancak o ayet nazil olunca *Aleyhissalâtu vesselâm* başını çadırdan uzatıp: يا أيها النـــاس انصرفوا فقد عصمنا الله *"Ey insanlar artık dağılın, bizi aziz ve celil olan Allah korumaktadır"* buyurur.

İbnu Kesir, Allah'ın Resulullah'ı korumasının kesin bir hâdise olduğunu belirttikten sonra, örnekler verir:

★ Mekke halkından -hasidlerinden, reislerinden, inadçılarından mütref (ehl-i keyf zengin)lerinden, onların bütün aşırı ve şiddetli düşmanlıklarına, gece ve gündüz harp halinde olmalarına rağmen- kudret ve hikmetiyle yarattığı ciddi sebeplerle korunmuştur.

★★ Önce *Ebu Talib*'le korumuştur. Ebu Talib Kureyş içerisinde, kendisine itaat edilen büyük bir reisti. Allah onun kalbine şer'î olmayan fıtrî bir sevgi koydu. Eğer Ebu Talib Müslüman olsaydı, müşrikler saldırılarında cür'etkâr olurlardı. Fakat Ebu Talib'le onlar arasında küfür müşterekliği olunca, ona karşı heybet duydular ve hürmet gösterdiler.

★ *Ebu Talib* ölünce, müşrikler az da olsa eziyet edebildiler. Ancak Allah ensarı devreye koydu ve *Aleyhissalâtu vesselâm*'a, İslam'a girmek ve memleketleri olan Medine'ye hicret etme üzerine biat ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm aralarına katılınca, kırmızıdan da siyahtan da korudular. Ehl-i Kitap veya müşriklerden biri kötülük yapmak isteyince Allah onların hilelerini bozdu. Nitekim Yahudiler sihir yaptılarsa da, O'nu onlardan korudu. Bu maksadla, sihre karşı bir ilaç olarak Muavvizeteyn sureleri indirildi.

★ Yahudiler *Hayber*'de zehirli koyun eti yedirmeye çalıştılar ise de Allah bunu kendisine haber vererek O'nu korudu:

İbnu Kesir, bu ayetin tefsiri zımnında "müfessirler pek çok örnek kaydeder" diyerek teferruatı onlara havale ettikten sonra, son olarak, sadedinde olduğumuz hadiste geçen hâdiseye yer verir.

Şu halde *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın düşmandan korunması hâdisesi basit bir mesele olmayıp, pek çok örneklerle te'yid edilen bir mucizedir.

2- Sadedinde olduğumz hadiste zikri geçen hâdise, çok farklı teferruatlarla rivayet edilmiştir. Hatta hâdisenin yeri ve yılı bile ihtilaflıdır. Daha ziyade korku namazı ile ilgili bahislerde tahlil edilir. Çünkü bu sefer sırasında salat-ı havf (korku namazı) kılınmıştır. Mezkur seferin adı Zatu'r-Rikak'dır. İbnu İshak, Resulullah'ın uyuması esnasında müşriğin

ağacın dalında asılı olan kılıncı alma hâdisesinde, burada kaydını uygun gördüğümüz bir ziyadeye yer verir: Müşrik "Seni benim elimden kim kurtaracak? " diye sorunca, Aleyhissalâtu vesselâm *"Allah!"* cevabını verir. Mezkur ziyade şöyle devam eder: "Cibril herifin göğsüne vurdu ve elindeki kılıç yere düştü. Kılıncı alan Resulullah: *"Seni benden kim koruyacak?"* buyurdular. Adam, çaresiz, "kimse yok!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Kalk işine git!" buyurdu. Adam gitmek üzere yönelince: "Sen benden iyisin!" dedi.

Bu korunma mucizesinin müşahadesi için *Aleyhissalâtu vesselâm* Ashab'ı çağırır ve adamın huzurunda hâdiseyi anlatır. Bu adamın ismi bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere *Gavres İbnu'l-Haris*'dir. Bu Müslüman olmuş mudur? Rivayetler, olmadığını söyler. İbnu Hacer'in açıkladığı üzere sadece Zehebî, benzer bir rivayetin kahramanı Du'sur İbnu'l-Haris'le bunu birleştirerek Müslüman olduğuna hükmetmiştir. Gavres adının geçtiği rivayetlerde Müslüman olduğuna dair sarahat yok. Du'sur'la ilgili bir rivayette -ki Üsdü'l-Gabe'de görmek mümkün- Du'sur'un Müslüman olduğu zikredilir. Hâdisenin benzerliği, iki şahsın aynı kimse olduğuna hükmetmeye yeterli olduğu takdirde, Gavres'in de İslamına hükmedilebilir. *İbnu Hacer,* bunun Müslümanlığına hükmedenlerin, bir rivayette geçen, Gavres'in adamlarına sarfettiği: "Ben insanların en hayırlısının yanından geliyorum" cümlesini delil yaptıklarını belirtir.

ALTINCI FASIL

RESÛLULLAH'A SORULANLAR

5605 ١ – عن ثوبان رضي الله عنه قال: [جاء حبر من اليهود الى رسول الله ﷺ. فقال: السلام عليك يا محمد. فدفعته دفعة كاد يصرع منها. فقال: لم دفعتني؟ فقلت: ألا تقول يا رسول الله؟ فقال: إنما أدعوه باسمه الذى سماه به أهله. فقال ﷺ: إن إسمي الذي سماني به أهلي محمد. قال: جئت أسألك. قال ﷺ: أينفعك شيء إن حدثتك؟ قال: أستمع بأذني. فقال ﷺ: سل. فقال: أين يكون الناس يوم القيامة؛ يوم تبدل الأرض غير الأرض والسموات؟ قال: في الظلمة دون الجسر؛ قال: فمن أول الناس إجازة؟ قال: فقراء المهاجرين. قال: فما تحفتهم حين يدخلون الجنة؟ قال: زيادة كبد الحوت. قال: فما غذاؤهم على أثرها؟ قال: ينحر لهم ثور الجنة الذي كان يأكل من أطرافها. قال: فما شرابهم عليه؟ قال: من عين فيها تسمى سلسبيلاً. قال: صدقت. قال: وجئت أسألك عن شيء لا يعلمه إلا نبي أو رجل أو رجلان. قال: أينفعك إن حدثتك؟ قال: أسمع بأذني. قال: سل. قال: أسألك عن الولد. قال: ماء الرجل أبيض، وماء المرأة أصفر فإذا اجتمعا فعلا مني الرجل مني المرأة أذكرا بإذن الله. وإذا علا مني المرأة منى الرجل أنثا بإذن الله قال: صدقت، وانك لنبي. ثم انصرف فقال ﷺ: لقد سألني هذا عن الذي سألني عنه، ومالي علم بشيء منه حتى أتاني الله تعالى به]. أخرجه مسلم.

1. (5605)- *Hz. Sevbân* radıyallahu anh anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a Yahudilerden bir âlim geldi.

"Ey Muhammed, Allah'ın selâmı üzerine olsun!" dedi. Bunu der demez adamı öyle bir ittim ki, nerdeyse yere yıkılayazdı.

"Beni niye ittin?" dedi.

"Niye ey Allah'ın Resûlü! demiyorsun?" dedim.

"Ben O'nu, ailesinin kendine koyduğu isimle çağırıyorum!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Ailemin bana koyduğu isim hakikaten Muhammed'dir!" buyurdu. Adam: "Size bir şey sormaya geldim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sana söylediğim takdirde işine yarayacak mı?" dedi. Adam:

"Kulaklarımla dinlerim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sor!" buyurdular. Adam:

"Kıyamet günü, yer ve gökler başka bir yer ve gök olup kılık değiştirdiği zaman, insanlar nerede olacaklar?" dedi. Resûlullah:

"Köprünün (sıratın) önünde, karanlıkta" buyurdular. Adam:

"Köprüyü ilk geçen kim olacak?" dedi.

"Muhacirlerin fakirleridir" buyurdu.

"Cennete girince onlara ne armağan edilecek?" dedi.

"Balık ciğerinin ziyadesi!" buyurdu.

"Bunun arkasından ne yiyecekler?" dedi.

"Onlara cennetin etrafında otlayan cennet öküzü kesilecek!" buyurdular.

"Bunun üstüne ne içecekler?" dedi.

"Selsebîl denen cennetteki bir gözenin suyundan" buyurdular. Adam: "Doğru söyledin!" dedi ve ilave etti:

"Ben sana bir peygamber veya bir veya iki kişiden başka hiç kimsenin bilemeyeceği bir şey sormak için geldim" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Söylediğim takdirde sana faydası olacak mı?" buyurdular.

"Kulaklarımla dinlerim" dedi.

"Sor!" buyurdular.

"Sana çocuktan soracağım" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Erkeğin suyu beyazdır. Kadının suyu ise sarıdır. İkisi birleşir ve erkeğin menisi kadının menisine üstün gelirse (علا) Allah'ın izniyle çocuk erkek olur. Kadının menisi erkeğin menisine üstün gelirse çocuk Allah'ın izniyle kız olur" buyurdular. Yahudi:

"Vallahi doğru söyledin! Sen gerçekten hak peygambersin" dedi ve ayrıldı. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Bu adam bana soracağını sordu. Ben bunlardan birşey bilmiyordum. Tâki ki Allah onları bana bildirdi" buyurdular." [Müslim, Hayz 34, (315).]

AÇIKLAMA:

1- Zaman zaman Yahudilerin *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan bir şeyler sordukları olmuştur. Bu rivayette birkısım sorular gözükmektedir. Yahudiler bunları Resûlullah'ı denemek maksadıyla sormuş olabilirler. Cevapları "Doğru söyledin" diye tasdik etmesi, bu meseleleri öğrenmek için sormadıkları, önceden cevapları da bildikleri kanaatini tasdik eder.

2- Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kendisine *Muhammed* diye hitap edilmesini normal karşılamıştır. Hele gayr-i müslim biri hitap etmişse. Nitekim Hudeybiye Anlaşması yapılırken Mekkeli müşrikler Allah'ın Resûlü tâbirini kabul etmemiş, "Eğer Allah'ın Resulü olduğunu bilsek seninle harb etmezdik" demişlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm bu itirazı kabul ederek anlaşmaya bu ünvanla değil, Abdullah oğlu Muhammed ismiyle kaydedilmişti.

3- Yeryüzü ve semâ, kıyametten sonra değişecek ve tamamen farklı bir mahiyet kazanacaktır. Yeryüzünün dümdüz, bembeyaz, her çeşit kan ve hata lekesinden berî olacağı, ekmeğe dönüşüp mü'minin ayağının altından yiyebileceği rivayetlerde belirtilmiştir. Bu değişme hadisesi ayet-i kerime ile tescil edilmiştir. (Meâlen): **"O gün yeryüzü de başka bir şekle girer, gökler de. Sonra bütün varlıklar bir olan ve kudreti her şeye yeten Allah'ın huzuruna çıkar"** (İbrahim 48). Bu ayetle ilgili ilk sual bazı rivayetlere göre Hz. Aişe'den gelmiş. Resûlullah: *"Bunu senden önce kimse bana sormadı"* dedikten sonra, *"İnsanlar köprülerinin üzerindedir"* diye cevap vermiştir.

4- Sıratı ilk defa muhacirlerin fakirlerinin geçeceği ifadesi, fakirliğin zenginliğe nazaran efdal olduğu anlayışına imkân tanıyor ise de, âlimlerin tahkiki, hakkı verildiği, mala esir olunmadığı takdirde zinginliğin fakirlikten üstün olduğu neticesini doğrulamıştır. Bu hususu daha önce incelediğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak şunu hatırlatmak

isteriz: Hiçbir zaman tek bir hadisle kesin hükme gidilemez. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm muhataba ve şartlara göre farklı beyanlarda bulunmuştur.

5- Balık ciğerinin ziyadesi, ciğerin kenarındaki bir çıkıntıyı ifade eder. Bunun ciğerin en lezzetli kısmı olduğu belirtilmiştir. Cennetliklere ikinci safhada, önceden cennetlikler için hazırlanan öküzün eti yedirilecek, meşrubat olarak da Selsebil adlı bir kaynağın suyu içirilecektir. Şunu hemen kaydetmek isteriz: Rivayetler âhirette yenilip içilecek şeylerin dünyadakilere sadece ismen benzediğini, mahiyetlerinin farklı olduğunu belirtir. Şu halde burada zikri geçen yiyecek ve içecekleri de "mahiyetleri sadece Allah tarafından bilinen..." diye kayıtlamak gerekir.

6- Hadiste dikkatimizi çeken bir husus Yahudi alimin tasdikleri ve sonunda: "Gerçekten sen hak bir peygambersin" sözüdür. Acaba bu kimse iman etmiş sayılır mı sorusu hatırımıza gelmektedir. Alimler "Doğru söyledin", "İslamiyet yüce bir dindir", "Muhammed peygamberdir" gibi te'yidleri iman için yeterli addetmemiş, bu gibi ifadelerde bulunan kimseye Müslüman dememiştir.

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK MUCİZELER

5606 ١ – عَنْ ابْنِ مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِشِقَّتَيْنِ. فَقَالَ ﷺ: اشْهَدُوا]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (5606)- *İbnu Mes'ud* radıyallahu anh anlatıyor: "Ay, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında iki parçaya bölündü. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine: *"Şahid olun!"* buyurdu."

5607 ٢ – وفي أخرى: [بَيْنَ نَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِمِنًى، إذِ انْفَلَقَ الْقَمَرُ فِلْقَتَيْنِ: فَلْقَةٌ وَرَاءَ الْجَبَلِ، وَفَلْقَةٌ دُونَهُ. فَقَالَ لَنَا ﷺ: إشْهَدُوا].

2. (5607)- Bir diğer rivayette "...Biz Mina'da Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile beraberken, ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın arkasında, bir parçası dağın önünde idi. Bize: *"Şahid olun!"* buyurdu." [Buharî, Menakıb 27, Menâkıbu'l-Ensâr 36, Tefsîr, Ihterebetu's-Sâ'a 36; Müslim, Münâfıkûn 44, (2800); Tirmizî, Tefsir, Kamer, (3281, 3283).]

AÇIKLAMA:

Kamerin (Ay'ın) ikiye bölünmesi hâdisesi bizzat Kur'ân-ı Kerîm'in zikrettiği mucizelerden biridir. Bu mucize hicretten beş yıl kadar önce Mekke'de cereyan etmiştir. Müşriklerin, *Resûlullah*'tan bir mucize talep etmeleri üzerine bunu göstermiştir. Bazı alimler, ayın ikiye bölünme mucizesini diğer peygamberlerde benzeri görülmeyen büyük bir mucize olarak değerlendirmiştir.

Bazı mülhidler (inançsızlar), bu mucizeyi inkâr cihetine giderek: "Böyle bir hâdise olsaydı bütün dünya görürdü", "Mütevatir rivayetle gelirdi" gibi bahaneler ileri sürmüşlerdir. Alimler verdikleri cevaplarda,

hâdisenin gece vakti olduğu, bu sebeple çoğunlukla uykuda olunduğu, ayın doğma, batma vakitlerinin her yerde bir olmadığı, bazı yerlerin bulutlu, yağışlı olabileceği, herkesin ayı gözetlemediği gibi durumları nazar-ı dikkate arzetmişlerdir. Kaldı ki Kur'ân meseleye açık bir şekilde temas etmiş: اقتربت الساعة وانشق القمر **"Kıyamet yaklaştı, Ay yarıldı"** (Kamer 1) buyurmuştur. Pek çok sahabe tarafından da hâdise rivayet edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de zikredilmiş olması sebebiyle, bir mü'mine bu hâdisenin vukûu hususunda şüphe etmeye hiçbir mecal ve mazeret yoktur. Bunun inkârı Kur'ân'ın tekzib edilmesi mânasına gelir, el-iyâzu billah.

5608 ٣- وَعَنْ عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنها قالت: [قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ! هَلْ أتى عَلَيْكَ يومٌ كَانَ أَشَدَّ مِن يومِ أُحُدٍ؟ قَالَ: لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكِ، وكَانَ أَشَدَّ مَا لَقِيتُ مِنهم يومَ الْعَقَبةِ، إذا عَرَضْتُ نَفْسي عَلَي ابنِ عَبْدِ يَالِيلِ بنِ عَبْدِ كُلاَلٍ فلم يُجِبْني إلى ما أَرَدْتُ، فَانطَلَقْتُ وأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِي. فَلَمْ أَسْتَفِقْ إلاَّ وَأَنا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ. فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظَلَّتْنِي. فَنَظَرْتُ فَإذَا فِيهَا جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ، فَنَادَانِي فَقَالَ: إنَّ اللهَ تَعَالى قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَمَا رَدُّوهُ عَلَيْكَ، وَقَدْ بَعَثَ إلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ. فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ وَسَلَّمَ عَلَىَّ؛ ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ! إنَّ اللهَ تَعَالى قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ قَدْ بَعَثَنِي إلَيْكَ لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِكَ، فَمَا شِئْتَ؟ إنْ شِئْتَ أَطْبَقْتُ عَلَيْهِمُ الأَخْشَبَيْنِ. فَقَالَ ﷺ: بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ مِنْ أَصْلاَبِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ وَلاَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً]. أخرجه الشيخان.

«الأخشبان» جبلا مكة المحيطان بها. وكل جبل عظيم فهو أخشب.

3. (5608)- *Hz. Aişe* radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim. Uhud'dan daha kötü bir gün yaşadın mı?"

"Senin kavminden neler çektim neler. Onlardan en kötü hal Akabe günü başıma geldi. O zaman kendimi İbnu Abdiyalil İbni Abdi Külal'e arzetmiştim. Teklif ettiğim şeye müsbet cevap vermedi. Ben de üzgün vaziyette yüzümün doğrultusunda yürüdüm. Karnu's-Seâlib nam mevkide kendime gelebildim ve başımı kaldırdım. Baktım ki, bir bulut bana gölge yapıyor. Bir de ne göreyim, bulutun içerisinde Cibril aleyhisselâm! Bana bağırdı ve:

"Allah Teâlâ hazretleri, kavminin sana neler söylediğini, seni nasıl reddettiğini işitti. Sana dağlar meleğini gönderdi, tâ ki kavmin hakkında dilediğini emredesin!" dedi. Bunun üzerine dağlar(a müekkel) melek bana seslenip, selam verdikten sonra:

"Ey Muhammed! Allah Teâla hazretleri, kavminin sana söylediği sözü işitti. Ben dağlar meleğiyim. Allah beni sana dilediğini emretmen için gönderdi. Öyleyse haydi ne dilersen dile! Eğer üzerlerine iki ahşeb'i kapamamı dilersen kapayayım!" dedi."

Aleyhissalâtu vesselam:

"Hayır! Bilakis, Allah'ın onların sulbünden Allah'a ihlâsla ibadet edip hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim" dedi."
[Buhârî, Bed'ü'l-Halk 6, Tevhîd 9; Müslim, Cihâd 111, (1795).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Uhud gününden daha kötü olarak tavsif ettiği hâdise, Tâif ziyaretidir. Amcası *Ebu Tâlib* ölünce, Aleyhissalâtu vesselâm, bir hami aramak, onun himayesi altında, Allah'ın kendisine tevdi ettiği neşr-i hak vazifesini îfa etmek için Taif'e giderek oradaki akrabalarına uğramıştı. Bu ziyaret *İbnu Sa'd*'ın kaydına göre bi'setin onuncu yılında, Şevvâl ayında Hz. Hatice ve Ebu Talib'in ölümlerinin akabinde olur. Orada Taiflilerin liderlerini teker teker görüp, Kureyşlilerin yaptığı zulmü anlatır, onların himayelerini talep eder. Ancak, hiçbiri anlayış göstermez; çok bed bir muamele ile, oradan çıkmasını söylerler. Üstelik, ayak takımını ileri sürerek taşa tuttururlar. Beraberindeki *Zeyd İbnu Hârise*, atılan taşlara kendi vücudu ile perde olmaya çalışsa da, Resûlullah yaralanır ve kan içinde kalır.

Resûlullah on gün kadar süren bu ziyaretin sonunda, maruz kaldığı gayr-ı insanî muamelenin elemini, Uhud'da savaşı kaybetme şartlarında çekilen sıkıntıya kıyasla çok daha ağır buluyor.

2- Rivayette adı geçen *İbnu Abdiyalil*'in isminin bir rivayete göre Mes'ud olduğu, Taif'in ileri gelenlerinden biri bulunduğu bilinmektedir. Kur'an'da geçen عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ **"Bu Kur'an Mekke ile Taif gibi iki büyük şehirde bulunan bir büyük adama indirilmeli değil miydi?" dediler"** (Zuhruf 31) ayetinin *Utbe İbnu Rebîa* ve *İbnu Abdiyalil* hakkında indiği bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir. Diğer bazı rivayetlerde de başka isimlerin kastedildiği zikredilmiş olsa bile mezkur rivayetler İbnu Abdiyalil'in yerini ifadede ehemmiyet taşır.

3- Hadiste Ahşabeyn (iki ahşab) dağının ismi geçmektedir. Bu, Mekke'de bulunan iki dağın adıdır: Ebu Kubeys ile ona mukabil olan Kuaykıan dağları. İkinci dağ için başka ihtimaller üzerinde de durulmuştur. Melek bu iki dağı Mekke'de bulunanlar üzerinde birleştirmeyi, dolayısıyla Mekke'yi yok etmeyi teklif etmiş olmaktadır. Aleyhissalâtu vesselâm bu teklifi reddederek kavmine karşı şefkat ve merhametini ve kendine karşı yapılanlara sabrını ifade etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ﴾ **"Sen Allah'tan bir rahmet olarak onlara karşı yumuşak davrandın..."** (Al-i İmran 159) ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ **"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"** (Enbiya 107) gibi ayetlerle *Resulullah*'ın nasıl bir rahmet ve şefkatle gönderildiğini tescil eder.

5609 ٤- وَعن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: إنَّ عِفْرِيتاً مِنَ الْجِنِّ تَفَلَّتَ عَلَيَّ الْبَارِحَةَ لِيَقْطَعَ عَلَيَّ صَلاَتِي فَأَمْكَنَنِي اللّٰهُ تَعَالىٰ مِنْهُ فَذَعَتُّهُ فَأَرَدْتُ أنْ أَرْبِطَهُ الَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تُصْبِحُوا وَتَنْظُرُوا إلَيْهِ كُلُّكُمْ، فَذَكَرْتُ قَوْلَ أَخِي سُلَيْمَانَ: رَبِّ هَبْ لِي مُلْكاً لاَ يَنْبَغِي لأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي. فَرَدَّهُ اللّٰهُ خَاسِئاً]. أخرجه الشيخان.

«الذَّعتُ» أشد الخنق.

4. (5609)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Cinlerden bir ifrit, dün akşam, namazımı bozdurmak için üzerime atıldı. Allah ona galebe çalmama imkan verdi. Ben de onu boğazından yakaladım. Hatta onu, mescidin direklerinden birine bağlamayı arzu ettim, ta ki sabah olunca hepiniz onu göresiniz. Ancak, kardeşim Süleyman aleyhisselam'ın şu sözünü hatırladım: **"...Ve benden sonra kimseye nasib olmayacak bir mülkü bana ihsan et"** (Sad 35). *Allah da onu hor ve hakir olarak geri çevirdi."* [Buharî, Salat 75, Amel fi's-Salat 10, Bed'ül-Halk 11, Enbiya 40, Tefsir, Sad; Müslim, Mesacid 39, (541).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah*'a ifritin musallat olma hâdisesi muhtelif rivayetlerde

gelmiştir. Abdürrezzak'ın rivayetinde "Bir kedi suretinde geldiği" belirtilir. Müslim'in bir rivyetinde *"yüzüme koymak için ateşten bir şihab ile geldi"* denilir. Nesai'nin Hz. Aişe'den gelen rivayetinde *"Ben onu yakalayıp yere yıktım ve boğdum. Öyle ki elimin üstünde dilinin serinliğini hissettim."* buyrulmuştur.

2- Cinlerin varlığı çok sayıda ayet ve hadislerle sabittir. Ehl-i Sünnet uleması bu meselede ihtilaf etmez. Ancak cinlerle ilgili bazı meselelerde farklı görüşler ileri sürülmüştür.

★ Bakillâni, Mu'tezile'den bazılarının: "Cin, rakik, basit cesedlerden ibarettir" dediğini belirtir ve rivayet olduğu takdirde, bunun mümteni (aklen kabul edilemez) olmadığını belirtir. *Ebu Ya'la İbn'l-Ferra* ise "Cinlerin basit değil müellef cisimler olduğunu, temessül eden (şekillenen) şahıslar olduğunu" söylemiş, rakik de kesif de olabileceğini belirtmiştir. Burada Mu'tezile'ye muhalefet eder, çünkü onlar rakik olduklarına inanmışlardır. *İbnu'l-Ferra* devamla "rikkatleri sebebiyle onları görmemiz mümkün değildir" iddiasının yanlış olduğuna dikkat çeker. "Zira, rikkat (incelik) rü'yete mani değildir. Hatta kesif cisimlerden bir kısmının, Allah bizde onları idrak etme kapasitesi yaratmadığı için, rüyetimiz dışında kalması caizdir" der.

Beyhaki'nin rivayetine göre *İmam Şafii* hazretleri: "Kim cinleri gördüğünü iddia ederse, onun şahitliğini iptal ederiz, çünkü cinleri sadece peygamberler görebilir" demiştir.

İbnu Hacer der ki: "Bu söz, "cinlerin yaratıldıkları suret-i asliyesinde gördüğünü iddia edene hamledilir. Ancak herhangi bir hayvan suretinde olarak onlardan bir şey gördüğünü iddia eden kimse bu sebeple reddedilmez." Onların farklı suretlere girdiklerine dair çok sayıda haber varid olmuştur. Bu meselede kelamcılar ihtilaf etmiştir:

★ Bir kısmı: "Bu bir hayallemeden ibarettir, hiçbir şey aslî suretini değiştirmez" demiştir.

★ Bir kısmı: "Şekil değiştirebilirler, ancak bu onların bu işe olan güçlerinden ileri gelmez. Bilakis, sihir gibi bir nevi fiille bu olur, o fiil işlenince bir suretten başka bir surete intikal eder" demiştir ki, bu görüş öncekine rücu eder. Bu meselede Hz. Ömer'den bir rivayet var: *İbnu Ebî Şeybe*'de sahih bir senedle geldiğine göre, "Hz. Ömer'in yanında Gaylan'dan söz edilmişti. Dedi ki:

"Hiçbiri Allah'ın üzerine yarattığı sureti değiştirmeye muktedir değildir. Ancak onların sihirbazları vardır, tıpkı sizin sihirbazlarınız gibi. Bunu görünce ezan okuyun."

3- Cin ve şeytanın varlığı sabit olunca, asılları hususunda ihtilaf edilmiştir. "Asılları İblis'in çocuğudur, böylece bunlardan kim kâfir ise, şeytan denir" denmiştir. Bir diğer görüşe göre: "Sadece şeytanlar İblis'in çocuklarıdır. Bunların dışında kalanlar onun çocukları değildir." *İbnu Abbas* (radıyallahu anhüma)'dan gelen bir rivayet, cin ve şeytanın aynı asıldan tek bir nev teşkil ettikleri görüşünü te'yid eder: "Kâfir olanına şeytan, olmayanına cinnî denmektedir."

4- Mükellef olmaları meselesine gelince, çoğunlukla alimler, cinlerin, insanlar gibi mükellef yani şeriatten sorumlu olduklarını söylemiştir. Bazıları "Fiillerinde muzdardırlar, mükellef değillerdir" demiştir. Mükellef olduklarını söyleyenler, delil olarak Kur'an'da şeytanların zemmedilmelerine, onların şerrinden kaçınmaya, onlara vaadedilen azaba dair ayetleri gösterirler. Bu hasletler, ancak emre muhalefet eden, yasağı işleyen, bununla beraber bunları yapmamaya iktidarı olan kimselere aittir. Bunlara delalet eden ayet ve hadisler cidden çoktur.

5- İmdi, onlar mükellef addedilince şu meselede ihtilaf edilmiştir: "Onlar arasında kendilerinden bir peygamber var mıdır?" Dahhak İbnu Müzahim'den gelen bir habere göre "cinlerin kendilerinden peygamberleri vardır, Allah cin ve insten kendilerine peygamberler gönderdiğine dair ayette, cinnî peygamberlerden maksad insî peygamberler olsaydı, bunun aksi de caiz olurdu, bu ise fasiddir, öyleyse bu iddia geçersizdir." Burada zikri geçen ayet mealen şöyledir: **"O gün Allah sorar: "Ey cinler ve insanlar topluluğu! Size ayetlerimi anlatan ve bugüne erişeceğinizi bildirip sakındıran peygamberler gelmedi mi?" Onlar da: "Biz kendi aleyhimize şahidlik ederiz" derler. Onları dünya hayatı aldatmıştır.."** (En'am 130).

Cinnîlerin kendilerinden peygamberi yoktur. Onlar insî peygamberlere tabiidirler görüşünde olan cumhur, yukarıdaki mülahazayı şöyle cevaplandırır ve reddeder: "Ayetin manası şöyle olmalıdır: "İnsanların peygamberleri kendilerine Allah tarafından gönderilmiştir. Cinnî peygamberlere gelince: Allah onları yeryüzüne dağıttı, böylece insî peygamberlerin sözlerini işitme fırsatı buldular ve kendi kavimlerine bunu tebliğ ettiler. Bu sebeple onların bir sözcüsü: **"Biz Hz. Musa'dan sonra indirilmiş bir kitap işittik"** (Ahkaf 30) demiştir."

İbnu Hazm, bazı rivayetleri değerlendirerek cinnîlere, insî peygamber gönderilmediğini, buna sadece *Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)*'in istisna teşkil ettiğini, zira O'nun risaletinin umumî, cinnîlere de insîlere de şamil olduğunu, bunda ittifak edildiğini söyler. İbnu Abdil-

berr der ki: "Alimler, Aleyhissalâtu vesselâm'in inse ve cinne gönderildiği hususunda ihtilaf etmezler. Bu husus, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın diğer peygamberlere üstün kılındığı yönlerden birdir. İbnu Abbas'tan rivayete göre, Gafir suresinde geçen: **"Andolsun ki, size, daha önce, Yusuf da apaçık deliller getirmişti!"** (Gafir, 34) mealindeki ayet hakkında şöyle demiştir: "O cin peygamberidir, bu da zikridir." İmamu'l-Harameyn, el İrşad nam kitabında, Hıristiyanlar hakkında söz ederken der ki: "Zarureten biliyoruz ki, Aleyhissalâtu vesselâm sakaleyn'e (ins ve cinne) gönderildiğini belirtmiştir." *İbnu Teymiye:* "Sahabe, Tabiin ve Müslümanların imamlarından müteşekkil selef uleması bu meselede müttefiktirler" demiştir.

İbnu Hacer, Resulullah'ın ins ve cinne gönderildiğini ifade eden bazı hadisleri kaydettikten sonra der ki: "Cinnîlerin de mükellef oldukları kesinleşince, onların tevhid ve İslam'ın rükünleriyle mükellef oldukları söylenebilir. Bunlar dışındaki fürû ahkâmı hususunda alimler ihtilaf etmiştir. Bu ihtilafta dayanakları mayıs ve kemiğin cinnîlerin azığı olmaları gerekçesiyle taharette kullanılmalarıyla ilgili yasaktır. Mezkur hadis, mayısın, insanlara haram olmasına rağmen, cinlere helal olduğuna delildir."

6- Cinler yiyip içer, evlenirler mi? meselesi de ihtilaflıdır. "Yerler!" diyen olduğu gibi "yemezler!" diyen de olmuştur. Bunlara göre, şeytanın çiğnemek ve yutmaklı yeyişleri yoktur, koklama gibi bir fiille bu ihtiyaçlarını görürler. Fakat şeytanın sol eliyle yeyip sol eliyle içtiği, besmele çekmeden yenen yemeğe şeytanın da iştirak ettiği... gibi rivayetler onların da insanlar gibi yeyip içtiğine hükmetmeye sevketmiştir. *Vehb İbnu Münebbih*'ten gelen bir rivayet bu iki görüşü de birleştirir: Cinlerin farklı sınıfları vardır. Bir kısmı yer içerse de, bir kısmı yeyip içmez.. Merfu bir rivayet *"Cinler üç sınıftır: Bir sınıf kanatlıdır, havada uçarlar; bir kısmı yılanlar, akreplerdir; bir sınıf da hesabı ikabı bilenlerdir"* buyurur. Onların evlendiğini söyleyenler: **"..Onlara daha önce ne bir insan, ne de bir cin değmiş değildir"** (Rahman 56) mealindeki ayetle: **"Şimdi siz, beni bırakıp da düşmanınız olduğu halde onu ve neslini dost edinir misiniz?"** (Kehf 50) mealindeki ayetleri esas alırlar. Ayette geçen nesil kelimesi sebebiyle, onların evlendiğinin burada sarih olduğu söylenmiştir.

7- Cinlerle ilgili olarak ihtilaf edilen bir mesele de onların sevap kazandığı kazanmadıkları hususudur. Mevkuf bir rivayette: *"Cennet ehli cennete, ateş ehli cehenneme girdikleri vakit, Allah Teala hazretleri mü'*

min cinler ve insî olmayan diğer ümmetlere: "Toprak olun! diyecek. İşte bu sırada kâfirler يا لَيتَنى كُنتُ تُرابًا **"Keşke ben de toprak olsaydım"** (Nebe 40) diyecekler" buyrulmuştur. Bazı alimler: "Cinnînin sevabı, ateşten kurtarılıp sonra da; "Toprak olun" denmesidir. Ebu Hanife merhumdan da benzer bir kavl rivayet edilmiştir. Ancak cumhur, cinlerin itaate mukabil sevab kazanacakları" görüşündedir. *Şafii, Ahmed Malik, Evzai, Ebu Yusuf, İmam Muhammed* rahimehullah vs. başkaları hep bu görüştedirler. Bu hükme giderken bazı alimler, yukarıda kaydettiğimiz En'am suresinin 130. ayetini delil gösterirken, diğer bazıları: **"Öyleleri, kendilerinden önce gelip geçen cin ve insan toplulukları içinde azabı hak etmiş kimselerdir. Onlar hüsrana uğramışlardır"** (Ahkaf 18) mealindeki ayeti delil göstermişlerdir. Keza bazıları: **"Herkes için işlediklerinden dolayı derece derece karşılıklar vardır ve Rabbin, onların işlediklerinden habersiz değildir"** (En'am 132) mealindeki ayeti delil olarak göstermiştir. *İmam Malik,* cinlere ve inslere, ikab ve sevabın varlığına, Rahman suresinde geçen **"Rabbinin makamından korkana iki cennet vardır"** ayetinden delil çıkarmış ve arkadan gelen: **"Rabbinizin hangi nimetini inkar edersiniz?"** ayetindeki tesniye olan muhataptan ins ve cinnin murad olduğunu belirtmiştir. (Rahman 46-47). Ayet, onlar içinde mü'minin varlığını tesbit eder. Mü'minin şe'ni de Rabbinden korkmadır. Öyle ise onlar için de cennet vardır.

8- Bir diğer ihtilaf: Cinler insanların girdiği yere mi girecek meselesindedir. Dört görüş ileri sürülmüştür:

★ Çoğunluk "evet!" demiştir.

★ *İmam Malik* ve bazıları: "Cinler cennetin kenarındadır (içinde değil)" demiştir.

★ Cinler ashabu'l-a'raftır denmiştir.

★ Bu hususta cevaptan kaçınmışlardır.

Cinlerle ilgili bir kısım meselelere daha önce temas ettiğimiz için (3. cilt, s. 229), burada tekrar etmeyeceğiz.

NİKAH BÖLÜMÜ

(Dört babtır)

BİRİNCİ BAB

NİKAHIN MUKADDEMELERİ

(Dört fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

ALEYHİSSALATU VESSELAM'IN ZEVCELERİ

★ Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)

★ Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ)

★ Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)

★ Zeyneb (radıyallahu anhâ)

★ Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ)

★ Safiyye (radıyallahu anhâ)

★ Cüveyriye (radıyallahu anhâ)

★ İbnetu'l-Cevn

★ Ümmü Şerik

İKİNCİ FASIL

NİKAHA TEŞVİK VE TERGİB

ÜÇÜNCÜ FASIL

KIZ İSTEME, NİKAH DUASI, KIZI GÖRME

DÖRDÜNCÜ FASIL

NİKAH ADABI

İKİNCİ BAB

NİKAHIN RÜKÜNLERİ

BİRİNCİ FASIL

AKİD

İKİNCİ FASIL

VELİLER VE ŞAHİDLER

★ KÜFÜVLÜK

ÜÇÜNCÜ BAB
NİKAHIN MANİLERİ

BİRİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAMLIK

★ RAZA' (SÜT EMME)

İKİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAMLIK GEREKTİRMEYEN HUSUSLAR

DÖRDÜNCÜ BAB
NİKAHLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

BİRİNCİ FASIL

NİKAHI FESHEDEN HUSUSLAR

İKİNCİ FASIL

KADINLAR ARASINDA ADALET

ÜÇÜNCÜ FASIL

AZL VE GAYLE

DÖRDÜNCÜ FASIL

NÜŞUZ

BEŞİNCİ FASIL

NİKAH MEVZUUNA GİREN BAŞKA MESELELER

UMUMİ AÇIKLAMA

❑ NİKAH

Nikah, tıpkı dil, din, kıyafet (ve mutfak) gibi beşerin başta gelen kültürel unsurlarından biridir. Bu müessese insanlıkla başlar. Kıyafetsiz bir beşer düşünülemeyeceği gibi, nikah müessesesi olmayan insanlık da düşünülemez.

Nikah çok yönlü bir vak'adır. İnsanların birçok ihtiyaçlarını karşılar. Umumi bir nazarla bakılınca, gayeleri arasında önceliğin, *tenasüle* yani neslin devamına ait olduğu sanılır. Şüphesiz bu gaye küçümsenemez. Zira insanlığın devamı nikah müessesesiyle gerçekleşmektedir. Ancak, ferdî plandan bakılınca ünsiyet sağlamanın, ehemmiyetçe öne geçtiği görülür. Zira insan, diğer mahluklara nazaran fıtrat itibariyle medenidir, yalnız yaşayamaz. Eski alimlerimiz insana medeniyyün bittab' demişlerdir. Yani insanoğlu cemaat halinde, cemiyet içerisinde yaşamak zorundadır. İnsan cemiyetini, hayvan sürüsünden ayıran hususiyet organize olmasıdır. Burada iç içe daireler şeklinde teşkilatlanan bir bütün, bir cemaat mevzubahistir. En içte en küçük birim olan aile yer alır. Kur'an-ı Kerim'de de insanların bir erkekle bir kadından yaratılıp, küçük ve daha büyük üniteler halinde teşkilatlandırıldığı, kavim ve kabilelere ayrıldığı belirtilmiştir (Hucurat 13). Buna bir milletin askeri örnek yapılabilir. Asker, en küçük birim olan "takım"dan başlayarak bölük, tabur, tugay, tümen, ordu ve ordular şeklinde teşkilatlanmıştır. Bunun gibi, insanlık ordusu da irili ufaklı bir kısım ümmetlere (medeniyet gruplarına) kavimlere, aşiretlere ayrılmıştır. İşte bu silsilenin ilk halkasını, nikah bağıyla bağlanan bir erkekle bir kadın etrafında halelenen bir cemaat teşkil eder.

Şu halde, cemiyetin bu temel taşına inilip tahlil edilince, bunun öncelikle yalnızlıktan kaçış ve ünsiyet arayış maksadıyla teşkil edildiği görülür. Neslin devamını sağlamak üzere çocuk elde etmek, ünsiyeti takip eden mühim gayelerden bir diğeridir.

Nikahın bu temel ve asil gayeleri gözönüne alınınca insanın birkısım biyolojik ihtiyaçlarının tatmini daha tali bir planda kalır. Bu açıdan, meselenin şehevî yönü, "nikah"ın gayesi değil, (bir büyüğün yorumuyla) onunla îfa edilecek hizmetin peşin bir ücreti,[41] onun getireceği yükümlülükleri kabule bir teşvik vasıtası olmaktadır.

Bu noktada aldanan, vasıtayı gaye yaparak müessesenin kıymetini tenzil eder. Nitekim, beraberliğin biyolojik yönü sona ermiş yaşlılık ve sakatlık gibi hallerde de evlilik devam eder ve hatta yaşlılar arasında dayanışma daha da artar. Çünkü, her iki insan da ünsiyete, sohbete, birbirlerinin tesellisine muhtaçtır.

Burada maksadımız evlilik müessesesinin sosyolojik tahlilini yapma değildir. Ancak mevzumuzun anlaşılması bakımından şunu da belirtmemiz gereklidir: "Nikah" kültürel beşerî bir müessese olması hasebiyle, her bir kültürel sistemin, kendine has bir nikah tarzı ve bundan teşaub eden (dallanıp budaklanan) bir değerler örgüsü olacağı tabiidir: Manevî değerler, merasimler, inançlar, akrabalıklar, haramlar, helaller, usuller, adablar vs. yani günlük hayatımızı ilgilendiren kültürel unsurların büyük bir bölümü, "nikah müessesesi"yle ilgilidir.

İnsanların millî ve ferdî şahsiyetlerinde kültürel değerlerin yeri iyice bilinmektedir. İster ferdî planda isterse millet planında ele alalım, bizi diğerlerinden *"başka"* kılan, *"şahsî"* kılan, *"millî"* kılan, *"müşterek ve benzer"* kılan bu değerlerdir. Millî hususiyetimizi, milletimizin ferdleri arasındaki benzer yönlerimizi, birlik ve beraberliğimizi sağlayan yegane amil, asırlar boyu değişmemesi gereken hepimizde aynı olması gereken değerlerimizdir.

Öyleyse bizler Müslümanlar olarak İslamî hüviyetimizi koruyabilmek için beşerî kültürel hayatımızın büyük bir kısmını şekillendiren nikah müessesesinde İslamî değerleri korumak zorundayız. İslamî şahsiyetimizi temel yapısı buna bağlıdır. Nikahta, kıyafette, mutfakta (yenilip içilecek şeylerde) İslamî ölçülerden taviz verilirse geriye din olarak ne kalacak. Sadece itikad ve ibadetler.. Halbuki İslamiyet bir medeniyet dinidir. İnsanın medenî hayatta muhtaç olduğu cemiyet hayatının devamını sağlayan her hususta kendine has ölçüler, değerler verir; kalıplar, şekiller, tarzlar, kanunlar koyar, kişiyi hiçbir meselede yabana muhtaç etmez. Mü'min de bu İslamî sünnetleri şahsında temsil ettiği nisbette, İslamî, imanî kemale erer. Cenab-ı Hakk'ın kendisine vaad ettiği nusret ve üstünlüğe saadet-i dareyne liyakat kazanır.

41- Bediüzzaman.

İslam dini, Kur'an ve hadiste gelen değerlerin hepsiyle bir bütündür. Sadece itikad ve ibadetlerimiz değil, nikah, mutfak, kıyafet vs. her çeşit beşerî kültürel değerlerimiz bütün teferruatıyla bu iki kaynaktan teşkil edilmiştir. Müslümanlığımızın tamamiyet ve temelini, bunlara uymaktaki derecesi tayin edecektir.

Sırf Kur'an'ı esas alacak olsak bile, onda yer verilen emirlerin hepsi aynı değerde olduğu için, kıyafetimizi, "nikah"ımızı, mutfağımızı, ihmal ettiğimiz takdirde, sadece itikad ve ibadetlerimiz acaba Müslümanlığımızın bütünlüğüne yetecek midir? İbadet dışındaki Kur'anî emirlerdeki ihmal, gevşeklik ve umursamazlığımız, itikadımızı zedeleyen, imanımızı yaralayıp eksilten bir durum değil midir? Bu eksiklik ibadet hayatımıza da sirayet etmeyecek midir? Müslüman olduğu halde içki içen, haram ve -mesela domuz eti- yiyen veya kıyafette İslamî örtünmeye riayet etmeyen veya nikah dışı yollardan tatmin arayan bir kimsenin iman ve ibadeti ona ne derece faydalı olur? Onu nereye kadar götürür? Bu elbette münakaşaya değer bir husustur.

Şunu demek istiyoruz: Müslümanlığımız, tıpkı iman esaslarında olduğu gibi, nikah meselesinde de İslamî nikaha uymakla kemalini bulabilecektir.

Öyleyse İslamî nikah nedir?

Dininin ve imanının Allah nazarında makbul olmasını dileyen her Müslüman, nikah meselesinde Allah'ın koyduğu ölçünün ne olduğunu bilmek ve ona uymak zorundadır.

İSLAMÎ NİKAH

İslam'da nikah bizzat Kur'an- Kerim'de ele alınmış ve esasları belirtilmiştir.[42] Şu esasları sayabiliriz:

1- Kişi, büluğ çağına erince geciktirilmeden evlendirilmelidir (Nisa 6).

2- Mü'min kişi mü'min bir eşle evlenmelidir. Müşrik kişi (neseb, zenginlik, güzellik gibi sebeplerle) hoşumuza gitse bile onunla evlilik yapılmamalıdır. Çünkü mü'min kimse, (burnu kesik siyah) köle bile olsa, hoşumuza giden müşrikten daha hayırlıdır. Çünkü onlar cehenneme çağırırlar (Bakara 221).

3- Kadınlardan hoşa gidenle evlenilmelidir (Nisa 3).

42- Burada kaydedeceğimiz prensiplerin herbiri kelimesi kelimesine ayet meali değil ise de, hadislerin de yardımıyla, alimler bu hükümleri netleştirmiştir.

4- Kadınlarla ailelerinin izniyle evlenilmelidir (Nisa 25).

5- Kadın namuslu, fuhuştan uzak ve gizli dostlar edinmeyenlerden olmalıdır (Nisa 25).

6- Kadına mehri verilmelidir (Nisa 25).

7- Cemiyet, bekâr olan (dul, yetim, köle) kimselerle ilgilenip, onları evlendirmelidir. Evlendirmede fakirlikten korkulmamalı, bekârlara yardım edilmelidir.

8- Nikah akdi alenî olmalıdır. Bu prensip bilhassa yukarıda işaret edilen Nisa 25. ayette sarihtir. Ayrıca Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* nikahın alenî olmasını, bu maksadla ziyafet verilmesini ve hatta def ve sesle ilan edilmesini ısrarla emretmiştir.

9- Nikah kadın erkek arasında veraset hakkı te'sis eder (Nisa 12)

10- İslamî nikahın müddeti müebbettir, daimidir. Yani kadınla erkek hayat boyu beraber olmak üzere nikahlanırlar. Belli bir müddetle sınırlı olan nikah meşru değildir. Kişi, içinden muayyen bir müddete niyet etmiş olsa bile, bu müebbet kabul edilir. Boşanma dinimizde meşru ise de ciddi ve meşru bir sebebe dayanmayan boşama ve boşanmalar Allah'ın buğzettiği, sevmediği bir ameldir. Talak, hadiste *"Allah'ın en çok buğzettiği helal"* olarak tarif edilmiştir.

BİRİNCİ FASIL

HZ. PEYGAMBER'İN ZEVCELERİ

UMUMİ AÇIKLAMA

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın evlilik hayatı deyince ilk nazar-ı dikkate çarpan husus, birçok hanımla evlenmiş olmasıdır. Bu meseleye yeri geldikçe başka bahislerde de temas etmiş olmamıza rağmen burada da kısaca temas edeceğiz. Sebebi de, Teysir'in, ümmühatu'l-mü' minîn'den bilinen *Hz. Hatice, Hz. Zeyneb Bintu'l-Zem'a, Reyhâne, Meymune Bintu'l-Haris* radıyalahu anhünne gibi bazı isimlere yer vermezken, ümmühatü'l-mü'minînden bilinmeyen İbnetu'l-Cevn, Ümmü Şerik gibi isimleri "Peygamberin Zevceleri" başlığına dahil etmesidir.

Hemen şunu belirtelim ki, yirmi beş yaşında iken, kendisinden 15 yaş büyük bir kadın olan Hz. Hatice ile evlenip elli küsur yaşına kadar onunla yetinen Hz. Peygamber'in İslam ahkâmının teşri ve neşir safhası olan Medine hayatında çok sayıda kadınla evlenmesinin birinci sebebi peygamberlik vazifesi ile ilgilidir. Sünnetinin aile hayatında geçen safhasının tesbitini, onların kadınlara intikal ve neşrini bu hanımlar yapmıştır. Alimler, *"Dünyanızdan üç şey sevdirildi..."* diye açıklayıp bunlardan birinin, "kadın" olduğunu söyleyen hadisi açıklarken, kadınların Resulullah tarafından sevilmesini, onların "İslam'ın neşrine olan hizmetleri" sebebiyle izah ederler.

Çok kadınla evlenmede dikkat çeken bir diğer sebep siyasî yöndür. Müteakiben görüleceği üzere *Hz. Safiyye* ile evlilik, Hayber Yahudileri ile sıla-i rahm'a vesile olmuş. Cüveyriye ile evlilik *Beni Müstalik*'ten yedi yüz kadar harp esirinin bedava azadlıklarını sağlamıştır. Mekkelilerin lideri *Ebu Süfyan*'ın kızı Ümmü Habibe ile evlilik, *Ebu Süfyan*'ın bozulan Hudeybiye Sulhü'nü yenileyebilmek için, kızını bahane ederek Medine'ye gelmesine, Hz. Peygamber'in hane-i saadetlerine kadar girmesine yol açmış, bu durum onun hasmane duygularını törpülemiştir. Diğer

evliliklerinin her birinde tıpkı neşr-i din gibi siyasî bir yönün dahi varlığı inkar edilemez.

Resulullah'ın evlilik bağının siyasî yönünü nasıl kullandığını anlayabilmek için İslam'ın ilk baştaki kuruluş ve neşrini sağlayan siyasî lider kadronun evlilik bağıyla birbirine nasıl kenetlendiğini ibretle tetkikte zaruret var: Hülefa-i Raşidîn denen bu çekirdek kadro, evlilik bağlarıyla birbirlerine perçinlenmiş gibidir. Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in kızlarını almış, onlara damat olmuştur. Hz. Osman ve Hz. Ali'ye kızlarını vermiş, onları kendine damat yapmıştır. Hz. Ali ile olan akrabalık bağının, Hz. Osman'daki eksikliğini, ona ikinci bir kızını da vererek telafi etmiştir. Hz. Hafsa ile evlenmeleri hususundaki teklife menfi cevap verdikleri için Hz. Osman ve Hz. Ebu Bekr'e karşı kırgınlık içine düşen Hz. Ömer'i memnun etmek ve öbürlerine karşı kalbinde yerleşecek bir gücenmeyi ve bunun merkez-kurmay kadroda hasıl edeceği çatlağı bertaraf etmek için Resulullah'ın Hz. Hafsa'yla evlenmesi fevkalâde siyasî bir ameliyedir.[43]

Evliliğin -hatta nikahla noktalanmamış olan sade bir evlenme teklifinin bile-, hasıl edeceği siyasî neticelerin şümulü sebebiyle olacak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hayatında, -çalışmamızın aslını teşkil eden Teysîr'de yeterince yer verilmeyen- zevceleri dışında başka birçok kadınların da ismi geçer. *İbnu Sa'd* Tabakat'ında bunları iki grupta sunar:

1- *Hz. Peygamber*'in nikahladığı halde zifaf yapmadıkları. *el-Kilabiyye, Esma Bintu Nu'man, Kuteyle Bintu Kays, Müleyke Bintu Ka'b, Bintu Cündeb, Sena Bintu's-Salt.*

2- *Hz. Peygamber*'in evlenme teklifinde bulunduğu halde nikahlanmadıkları kadınlar: *Leyla Bintu'l-Hatim, Ümmü Hâni Bintu Ebi Talib, Zubâ'a Bintu Amir, Safiyye Bintu Beşame, Ümmü Şerik Bintu Cabir, Havle Bintu Hakim, Ümâme Bintu Hamza, Havle Bintu'l-Huzeylî, Şerraf Bintu Halife.*

Bunlar hakkında biraz daha teferruatlı bilgi edinmek isteyenler, siyer kitaplarına, sahabilerin hayatını inceleyen kitaplara başvurabilirler.

M. Fethullah Gülen'in Hz. Peygamber'in çok evlenmesini kınayan zihniyete, kendisine sorulan bir soru münasebetiyle verdiği cevabı bütünüyle iktibas etmekte fayda mülahaza ediyoruz:

Soru: Peygamberimiz (s.a.v.)'in çok kadınla evlenmesini kınıyorlar. Bu hususta bizleri aydınlatır mısınız?

43- Bunun ehemmiyet ve şümulünü tam kavramada, günümüz sosyolojisinde önemli bir yer tutan sosyometri bahislerini tetkik etmek gerekir.

Cevap: Hemen arzedeyim ki, bu hususta ileri geri söz söyleyenler, hiçbir şey okumamış ve düşünmemiş kimselerdir. Eğer "Megâzî" ve "Siyer"e[44] azıcık bakmak zahmetine katlansalardı, kendilerini küçük düşürecek böyle bir soruyu sormayacaklardı.

Bu soruyu şimdiye kadar, beş altı yerde benden sordular; ben de her def'asında eksik-tamam bazı şeyler anlatmağa çalıştım. Bu defa da onlardan hatırımda kalanları tekrar edeceğim.

Peygamberler Sultanı *Zât-ı Risalet-penah'ın* izdivaçlarında, değişik yönler vardır: Zât-ı Ahmediye'ye (s.a.v.) taalluk eden hususlar; umumî olarak izdiaçlarında gözetilmiş olabilecek hedef ve maksatlar; bir kısım zaruretler ve nihayet zevcatın hususi durumlarının gereğini yerine getirme gibi keyfiyetler.. Şimdi sırasıyla bu hususları teker teker tahlil edelim.

Mevzuu ilk önce, o pak şahsiyete bakan yönüyle ele alalım. Her şeyden evvel bilinmelidir ki, O mübeccel Zât, yirmi beş yaşına kadar hiç evlenmedi. O sıcak memleketin hususi durumu da nazar-ı itibara alınacak olursa, bu kadar zaman iffetiyle yaşaması ve bunun da, dün ve bugün böylece kabul ve teslim edilmesi, O'nda iffetin esas olduğunu ve müthiş bir irade ve nefis hakimiyeti bulunduğunu gösterir. Eğer bu hususta, küçük bir inhiraf bulunsaydı, dünkü ve bugünkü düşmanları, bunu cihana ilan etmekten bir an bile geri kalmayacaklardı. Halbuki eski ve yeni bütün hasımları, O'na hiç olmayacak şeyleri isnad ettikleri halde, bu istikamette birşey söyleme cüretini gösterememişlerdir.

Peygamberimiz (s.a.v.) ilk izdivaçlarını, yirmi beş yaşlarında iken yaptılar. Bu izdivaç Allah ve Resulü katında çok yüce ve müstesna; fakat başından iki defa evlenme geçmiş kırk yaşındaki bir kadınla olmuştu. Bu mutlu yuva tam yirmi üç sene devam etmiş ve peygamberliğin sekizinci senesi, kapanan bir perde gibi arkada acı bir hasret bırakarak sona ermişti. Bu defa Efendimiz (s.a.v.) yirmi beş yaşına kadar olduğu gibi, yine yapayalnız kalmıştı. Evet, aile, çoluk-çocuk her şeyiyle yirmi üç senelik bu mesud hayattan sonra, yeniden dört-beş sene bekâr olarak yaşamışlardı ki; yaşları da elli üçe ulaşmış bulunuyordu.

İşte, bütün izdivaçları da böyle izdivaca alâkanın azaldığı bu yaştan sonra başlar ve devam eder ki; sıcak bir memlekette elli beş yaşından sonra yapılan izdivacda, beşerîlik ve şehevîlik görmek, ne insafla ne de iz'anla kat'iyyen te'lif edilemez.

44- Megazi ve Siyer: Peygamberimiz'in savaşlarını ve hayatını anlatan kitaplar.

Burada akla gelen diğer bir mesele de, Peygamberlik müessesesiyle te'lifi keyfiyetidir. Buna da bir iki cümle ile temas etmek istiyorum.

1. Evvela, bilinmelidir ki, bunu serrişte[45] edenler, ya hiçbir din ve prensip kabul etmeyenlerdir ki, onların böyle bir şeyi kınamaya asla ve kat'â hakları yoktur; zira onlar, bütün prensiplere karşı rafizi'dirler. Hiçbir kanun ve kayda tabi olmaksızın, pek çok kadınla münasebet kurar; hatta mahremleriyle dahi nikahı tecviz ederler. Yahut bunlar, Hıristiyan ve Yahudi gibi ehl-i kitap olanlardır. Onların hücumu da, insafsızca, garazlı ve teemmül edilmeden yapılmış, hatta kendi namlarına üzülecek bir keyfiyetdır. Çünkü, İncil ve İncil ehlinin kabul ve teslim ettiği; Tevrat ve Tevrat ehlinin, kendi peygamberleri bilip uydukları, nice enbiyayı izam vardır ki; bunlar daha çok kadınla evlenmiş ve başlarından daha çok nikah geçmiştir. Bir Süleyman ve Davud peygamberleri düşününce, her iki cemaatin de nasıl haksız ve tecâvüz içinde bulundukları açıkça ortaya çıkar. Binaenaleyh, çok kadınla izdivacı, Peygamberimiz (s.a.v.) başlatmadığı gibi; aynı zamanda çok izdivaç, nübüvvetin ruhuna da zıd değildir. Kaldı ki; daha sonra anlatmağa çalışacağım hususlarda görüleceği gibi "teaddüd-ü zevcât"ın peygamberlik vazifesi nokta-i nazarından, tasavvurlar fevkinde faideleri vardır.

Evet, çok kadınla izdivaç, bilhassa ahkâmla gelen enbiya için bir bakıma zaruridir. Zira, dinin, aile mahremiyeti içinde cereyan eden pek çok yönleri vardır ki, ona ancak bir insanın nikahlısı muttali olabilir. Binaenaleyh, dinin bu yönlerini anlatmak için herhangi bir istiare ve kinayeye başvurmadan -ki çok defa bu türlü anlatma tarzı anlamayı bulandırır ve istinbatı zorlaştırır- herşeyi alabildiğine ve vuzuh içinde anlatacak mürşidlere ihtiyaç vardır.

İşte, herşeyden evvel, nübüvvet hanesinde olan bu temiz ve pakize zevcat, kadınlık âlemine karşı irşad ve tebliğ vazifesinin sorumluları ve nakilcileri bulunmaları itibariyle, peygamber için de, peygamberlik için de; kadınlık âlemi için de gerekli, hatta elzem olur.

2. Diğer bir husus da, umumi manada Efendimiz'in zevceleriyle alâkalı oluyor ki, o da:

a. Zevceler arasında, yaşlı, orta yaşlı ve gençler bulunması itibariyle, bu devre ve dönemlerin hepsine ait çeşitli ahkâm vaz'ediliyor. Ve bizzat Peygamber (s.a.v.) hanesi içinde bulunan bu pakize zevceler sayesinde tatbik imkanı bulunuyordu.

45- *Serrişte:* Baş ağrıtmak, dile dolamak.

b. Zevcelerin herbirerleri, çeşitli oymaklardan olması sebebiyle, evvela o kabileler arasında; sonra da muazzez şahsiyetiyle akrabalık tesis buyurduğu bütün cemaatler içinde, köklü bir sevgi ve alakaya yol açılıyordu. Her kabile ve oymak, O'nu, kendinden biliyor, din hissinin yanında, cibillî bir bağlılıkla O'na karşı derin bir alâka hissediyordu.

c. Her kabileden aldığı kadın, O'nun hayatında ve irtihalinden sonra, kendi cemaatı arasında çok ciddî dinî hizmete vesile olabiliyor; uzak yakın bütün akrabalarına, zahir ve batın-ı Ahmediye (s.a.v) hususunda tercümanlık yapıyordu. Bu sayede O'nun kabilesi de, kadın ve erkeğiyle, Kur'an'ı, tefsiri, hadisi ondan öğreniyor ve dinin ruhuna vakıf olabiliyordu.

ç. Bu izdivaçlar vasıtasıyla, Nebiyy-i Ekmel, adeta bütün Ceziret-ül Arab'la yakınlık te'sis etmiş gibi, her hanenin, teklifsiz misafiri haline gelmişti. Herkes bu karabet vasıtasıyla o mehabet abidesine yaklaşabiliyor ve dinî umuru öğrenme fırsatını buluyordu. Aynı zamanda bu ayrı ayrı aşiretlerin herbiri, bir çeşit, kendini ona yakın sayıyor ve bununla iftihar ediyordu. Mahzum Oğulları, Ümmü Seleme (r.) vasıtasıyla; Emeviler, *Ümm-ü Habibe* (r.) vasıtasıyla; Haşimîler, *Zeynep Bint-i Cahş* (r.) vasıtasıyla kendilerine ona yakın kabul edip, bahtiyar sayıyorlardı.

3. Buraya kadar olanlar umumi manada ve bazı yönleriyle de, diğer peygamberlere şamil olacak şekilde idi. Şimdi bir de, hususi manada ve teker teker her zevcenin serencamesi içinde, meseleyi ele alalım:

Evet, burada dahi göreceğiz ki; mantık, vahiy ile müeyyed O Zat'ın hayat-ı seniyyesi karşısında toprak kadar aşağı kalıyor; ta'bir-i diğerle beşer düşüncesi Fetanet-i Âzam (46) önünde rükua varıp iki-büklüm oluyor.

I. İlk zevceleri -seyyidetina- Hz. Hatice'dir(r.). Kendinden on beş yaş daha büyük olan bu nadide kadınla izdivaçları, her evlilik için en büyük örnek mahiyetindedir. O, bütün bir hayat boyu, derin bir vefa ve sadakatla eşlerine bağlı kaldıkları gibi, zevcelerinin vefatından sonra dahi O'nu hiçbir zaman unutmamış, hatta her vesile ve fırsatta O'ndan bahisler açmıştır.

Hz. Hatice'den sonra Peygamberimiz (s.a.v.) dört-beş sene evlenmediler. Başlarında birçok yetim bulunmasına rağmen, onların meûnetine katlanıp, bir bakıma hem annelik, hem de babalık vazifesini yürüttüler. Muhal-farz, evvel ve ahir kadınlara karşı küçük bir za'fı olsaydı, böyle mi hareket ederdi?

II. Sıra itibariyle olmasa bile ikinci zevceleri, *Aişe-i Siddîka*'dır. En yakın arkadaşınızın kızı. Acı, tatlı bütün bir hayatı beraber yaşayan bu büyük insana karşı Nebî'nın en mu'tena ikramı... umum neseblerin sona

erdiği günde, sona ermeyen kerabetiyle onun yanında bulunma şerefi ancak bu sayede olacaktır. Evet, Aişe-i Sıddîka ile, Hazreti Ebubekir, maddî-manevî hiçbir boşluk bırakmayacak şekilde kurb-u Nebevîye mazhar olmuşlardı.

Ayrıca, *Hz. Aişe* gibi çok zeki bir nadire-i fıtrat, da'vayı nübüvvete tam varis olabilecek yaradılışta idi. İzdivaçtan sonraki hayatı ve daha sonraki hizmetleriyle katiyyen sübut bulmuştur ki; O muallâ varlık, ancak Nebî zevcesi olabilirdi. Zira O, yerinde en büyük hadisci, en mükemmel tefsirci ve en nadide fıkıhcı olarak kendini gösteriyor, zahir ve batın-ı Muhammed'i (s.a.v.) emsalsiz kavrayışıyla, bihakkın temsil ediyordu.

Bunun içindir ki; Efendimiz'e rüyasında, onunla izdivaç yapacağı iş'ar ediliyor ve henüz gözlerine başka hayal girmeden peygamber hanesine kadem basıyordu.

Bu sayede O, *Hz. Ebubekir* (r.) için vesile-i şeref olacak ve kadınlık âlemi içinde, bütün istidat ve kabiliyetlerini inkişaf ettirerek, Efendimizin en başta talebelerinden biri olma hüviyetiyle, büyük mürşide ve mübelliğe olmaya hazırlanacaktı. İşte böylece, O da hem bir zevce, hem de bir talebe olarak saadet hanesine intisab etmiş bulunuyordu.

III. Yine izdivaç sırasına göre olmamakla beraber üçüncü zevceleri, Ümmü Seleme'dir (r.). Mahzum Oymağı'ndan ve ilk Müslümanlardan olan Ümmü Seleme, Mekke'de tazyik görmüş; ilk olarak Habeşistan'a, ikinci defa da Medine'ye hicret etmiş ve o günkü şartlara göre ilk safdakiler arasında yer almıştı.

Kendisiyle beraber bu uzun ve meşakkatli yolculuklara katlanan bir de kocası vardı. Ve, *Ümmü Seleme*'nin nazarında eşi, menendi olmayan bir insandı. Bütün çile devrini beraber yaşadığı, bu eşsiz hayat arkadaşı *Ebu Seleme*'yi Medine'de kaybedince çocuklarıyla baş başa kaldı. Yurdundan, yuvasından uzak, bir sürü yetimle, hayat külfetini yüklenmiş bu kadına, ilk şefkat elini, Ebubekir ve Ömer (r.a.) uzatırlar; fakat o bu talepleri reddeder; zîrâ O'nun gözünde Ebu Seleme'nin yerini dolduracak insan yoktu.

Nihayet, izdivaç teklefiyle Allah Rasûlü (s.a.v.) O'na el uzattı. Bu izdivaç da gayet tabiiydi, zira İslam ve iman uğrunda hiçbir fedakârlıktan dûr olmayan bu mualla kadın, Arabın en soylu oymağı içinde uzun zaman yaşadıktan sonra yapayalnız kalmıştı ve dilenciliğe terk edilemezdi. Hele ihlas, samimiyet ve İslam için katlandığı şeyler düşünülünce, ona muhakkak ki el uzatılmalıydı...

Ve, işte Kâinatın Fahri, onu nikahı altına alırken bu inayet elini uzatmıştı. Evet, gençliğinden beri yaptığı; kimsesizleri görüp gözetme ve

yetimlere el uzatma iş ve vazifesini o günkü şartların iktizasına göre bu şekilde yerine getiriyordu.

Ümmü Seleme de Hz. Aişe gibi dirayet ve fetaneti olan bir kadındı. Bir mürşide ve mübelliğe olma isti'dadındaydı. Onun için bir taraftan şefkat eli O'nu, himayeye alırken, diğer taraftan da, bilhassa kadınlık âleminin medyun-u şükran olabileceği bir talebe daha ilim ve irşad medresesine kabul ediliyordu.

Yoksa, altmış yaşına yaklaşmış Fahr-i Kâinat Efendimiz'in, bir sürü çocuğu olan bir dul kadınla evlenmesini ve evlenip bir sürü külfet altına girmesini, başka hiçbir şeyle izah edemeyiz. Hele şehevîlik ve kadınlara düşkünlükle asla ve kat'â!...

IV. Bir diğer zevceleri de Remle Bint-i Ebi Süfyan'dır. (Ümmü Habibe). Peygamber (s.a.v) ve peygamberlik karşısında bir müddet küfrü temsil eden birinin kızı... Bu da ilk Müslüman olanlardan ve birinci safda yerini alanlardandı. Çile devrinde Habeşistan'a hicreti, orada kocasının önce tenassur etmesini, sonra da vefatını görmüş muzdarip bir kadın...

O gün Sahabi, sayı itibariyle az; mal yönünden fakirdi. Herhangi birine bakacak, medar-ı maişetini temin edecek durumları yoktu. Buna göre, Ümmü Habibe ne yapacaktı? Ya tenassur edip, Hıristiyanların yardımına mazhar olacak; ya küfür yuvası olan baba evine dönecek veya kapı kapı dolaşıp dilenecekti. Bu en dindar, en soylu, aile itibariyle en zengin kadının bunlardan hiçbirini yapması mümkün değildi. Bir tek şey kalıyordu; o da Efendimiz'in müdahalesi ve mualecesi...

İşte, *Ümmü Habibe* ile izdivaçda da bu yapılıyordu. Dini için her türlü fedakârlığa katlanmış bu kadın, yurdundan yuvasından uzak; zenciler arasında; kocasının irtidat ve vefatı kendisini dilgir ettiği günlerde; Necâşi'nin huzuruna çağırılıp, Peygamberimiz'le nikahının kıyılması gibi en tabii birşey yapılıyordu. Bunu, değil kınamak "rahmeten li'l-âlemin" olmanın gerektirdiği bir hususun îfası sayarak alkışlamak lazımdır.

Kaldı ki; bu büyük kadının da, emsali gibi kadın-erkek Müslümanların irfan hayatına getireceği çok şey vardı. O da bu suretle hem bir zevce hem de bir talebe olarak, o saadethaneye intisab ediyordu.

Aynı zamanda bu evlilik sayesinde, Ebu Süfyan ailesi de, Hane-i Nübüvvet'e teklifsiz girip çıkma imkanını elde ediyor ve değişik bir bakış kazanarak yumuşamış oluyordu... Hem değil sadece *Ebu Süfyan* ailesi, belki bütün Emevilerde tesir icra edebilecek bir hâdise olma karekterinde. Hatta denebilir ki; alabildiğine sert ve bağnaz olan bu aile, Ümmü Habibe'nin nikahı sayesinde oldukça yumuşadı ve her türlü hayrı kabul etmeye hazır hale geldi.

V. Saadet-hanesine girenlerden biri de Zeyneb Bint-i Cahş (r.)'dır. Alabildiğine asil ve o kadar da ince, iç derinliğine sahip Hz. Zeyneb Sultan-ı Enbiya'nın yakın akrabası ve yanıbaşında büyüyen, gelişen bir kadındı. Efendimiz (s.a.v.) Zeyd (r.) için O'nu talep ettiği zaman, ailesi biraz çekimser kalmış ve bu arada Efendimiz'e verme temayülünü göstermişlerdi. Sonunda Peygamberimiz (s.a.v.)'in ısrarıyla Zeyd b. Harise'ye vermeye razı olmuşlardı.

Zeyd, bir zamanlar hürriyetini yitirmiş, esirler arasına girmiş ve sonra Kainatın Efendisi tarafından hürriyetine kavuşturulmuş bir azatlı idi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu izdivaçdaki ısrarıyla, insanlar arasındaki müsavatı tesis, tahkim ve tersin etmek istiyor ve bu çetin işe de, yine yakınlarıyla başlıyordu. Ne var ki, Zeyneb gibi çok yüce fıtratlı bir kadın, emre imtisalden ibaret olan bir evliliği, uzun sürdüremeyecek gibiydi. Bu evlilik, Zeyd için de bir şey getirmemiş ve sadece bir ızdırap ve hasret olmuştu.

Nihayet boşama hadisesi oldu; fakat Efendimiz Zeyd'i vaz geçirmeye ve evliliğin devam ettirilmesine çalışıyordu. Tam o esnada, Cibril (a.s.) geldi ve semavi fermanla, Zeyneb'in Efendimiz'le izdivaç etmesi emrini getirdi. Efendimiz'in ma'ruz kaldığı imtihan oldukça ağırdı, zira o güne kadar, kimsenin cesaret edemediği birşey yapılıyor ve yerleşmiş, kök salmış âdetlere karşı, ilan-ı harb ediliyordu. Bu çok çetin bir mücadeleydi. Ancak Allah emrettiği için yapılabilirdi. Ve işte Efendimiz, derin bir kulluk şuuruyla, nezih şahsiyetine karşı çok ağır gelen bu işi yaptı. Hz. Aişe'nin dediği gibi, muhal-farz, peygamberimzin, Vahy-i Münzel'den bir şeyi ketmetmesi caiz olsaydı Zeyneb'le izdivacını emreden ayetleri ketmederdi. Evet, Zat-ı Risalet Penahi'ye o kadar ağır gelmişti...

İlahî hikmet ise, bu temiz ve yüce varlığı, Peygamber hanesine sokmak, ilim ve irfan yönüyle hazırlamak, irşad ve tebliğle vazifeli kılmak istiyordu. Nihayet, öyle de oldu. Ve daha sonraki nezih hayatı boyunca, peygamber zevceliğinin iktiza ettiği inceliklere riayet etti.

Ayrıca, cahiliye devrinde, evlatlıklara evlat deniyor ve onların eşleri de aynen evladın eşi gibi kabul ediliyordu. Cahiliyyeye ait bu âdet, kaldırılmak murat buyurulunca, yine tatbikata Efendimiz'le başlanıldı. Herhangi bir kimseye "evladım" demekle, evladınız olamayacağı gibi, "evladım" dediğinizin zevcesi de gelininiz olamaz.

Zeyneb'le izdivaç hususunda söylenecek daha çok şey olmakla beraber, sual-cevap mevzuunun istiab haddini aşacağı için, şimdilik tek başına tahlil edileceği ana havale ediyor ve kısa kesiyorum.

VI. Saadet hanesiyle şerefyab olanlardan biri de, Cüveyriye Bint'ül-Haris'dir. Gayr-i müslim olan kabilesine karşı harb edilmiş ve kadın erkek esarete dûçar olmuşlardı. Hissiyatı alt üst olmuş, gururu kırılmış bu saray mensubu kadın, huzur-u risalete getirildiğinde, kin ve nefretle doluydu.

İşte o zaman Fetanet-i A'zam,(46) yağdan kıl çekme kolaylığı içinde meseleyi bir hamlede halletti.

Hz. Cüveyriye (r.) ile nikah akdedince Cüveyriye, mü'minlerin anası mevkiine yükseldi ve sahabinin bakışında bir ihtiram abidesi haline geldi. Hele Ashab-ı Resulullah "Peygamber'in akrabaları esir edilmez" deyip, ellerindeki esirleri bırakınca, hem Cüveyriye (r.) hem de aşiretin gönlü fethediliverdi.

Görülüyor ki, Peygamberimiz altmış yaşları dolaylarında, yaptıkları bu izdivaçta dahi pek çok meseleyi bir çırpada hallediyor; kızıl kıyamet hadiselerin içinde, sulh ve sükûn meltemleri estiriyordu.

VII. Talihliler arasına karışanlardan birisi de, *Safiyye Bint-i Huyey'* dir. (r.a.) Hayber emirlerinden birinin kızı. Meşhur, Hayber Vak'ası'nda, babası, kardeşi ve kocası öldürülmüş, kavim, kabilesi de esir edilmişti. Safiyye (r.) büyük bir öfke ve intikam hırsıyla yanıp tutuşuyordu. Nikah akdedilip mü'minlerin hürmet duyacağı, Efendimiz'e zevce olma mualla mevkiine yükselince, Ashab'ın (r.) "anam-anam" ta'zimleri ve Efendimizin eritici ve tüketici yüceliği karşısında, Safiyye de (r.) olup biten herşeyi unuttu ve Pegyamberimiz'e zevce olmakla iftihar etmeye başladı.

Ayrıca, *Hz. Safiyye* vasıtasıyla pek çok Yahudinin Efendimiz'i yakından görüp tanıma ve yumuşama imkanı da doğuyordu. Bir şeyle her şey yapan ve bir fiilinde binler hikmet bulunan Hazret-i Allah, (c.c) bütün izdivaçlarda olduğu gibi, bunda da pek çok hayır ve bereket yaratmışdı.

Bundan başka, düşmanlarının iç âlemine muttali olma bakımından, ümmetine bir ders vermiş olabileceğini zikretmek de muvafık olur zannederim. Hele hele Yahudilere karşı...

Hazreti Safiyye ve emsali ayrı milletlerden olan kadınların, o milletlerin iç durumlarına nüfuz bakımından büyük ehemmiyeti vardır; elverir ki insan onların hain olanlarıyla kendi sırlarını düşmanlara kaptırmasın.

VIII. Bu bahtiyarlardan biri de Sevde'dir. İlk safta yerini alanlardan; kocasıyla Habeşistan'a hicret edenlerden ve Ümmü-Habibe'nin kaderine benzer şekilde, kocasının vefatıyla ortada kalanlardan.

46- Fetanet-i A'zam: Peygamber zekâsı, mantığı aşan mantık.

Efendimiz, bu kalbi kırığın da, yarasını sardı; O'nu perişan olmadan kurtardı ve O'na enis oldu. Zaten sadece Efendimiz'in nikahı altında bulunmayı düşünen bu büyük kadının, dünya adına istediği başka hiçbir şey de yoktu.

İşte bütün izdivaçlarında, bu türlü hikmet ve maslahatlar bulunan Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hiç mi hiç nefsani duygularıyla bu işin içine girmemiştir. Ya Raşid Halifeler'in ilk ikisine karşı olduğu gibi, vezirleriyle bir kerabet te'sisi ve zevcesi olacak kadındaki istidat ve kabiliyet veya teker teker, diğerlerinde gördüğümüz gibi, başka hikmet ve maslahatlarla evlenmiş ve büyük yük ve meûnetlerin altına girmiştir.

Bunlardan başka, bu kadar kadının, mesken, nafaka, elbise gibi ihtiyaçlarını, en adil şekilde temin etmesi ve onlara karşı muamelesinde kılı kırk yararcasına, adalet ve hakkaniyete riayette bulunması; aralarında meydana gelmesi muhtemel huzursuzlukları peşinen önlemesi, varid olan geçimsizlikleri yağdan kıl çekme rahatlığı içinde halletmesi, Bernard Shaw'ın ifadesiyle "En büyük problemleri kahve içme kolaylığı içinde halleden" O müstesna Zat'ın peygamberliğine delalet eder...

Bir kadın ve bir iki çocuğun dahi, idaresinin ne kadar müşkül olduğunu gören ve bilen bizler; daha evvel başka yuvalar kurmuş; başka aile yapılarına şahid olmuş; girdiği yuvalarda farklı mizaclar kazanmış pek çok kadını, bir şiir ahengi ve ritmi içinde idare eden, o muallâ ve mübeccel varlık karşısında iki büklüm oluyoruz.

Bir husus kaldı ki, o da zevcelerin adedinin, ümmetine meşru kılınan adedin üstünde olma keyfiyetidir. Bu, bir hususi teşrîdir. Evet, bildiğimiz ve bilemediğimiz pek çok maslahat ve hikmetleri havi bir hususi kanundur. Bir müddet bu mevzuda mutlak izin verilmiş; belli bir müddet sonra ise sınır konmuş ve evlenmesi yasak edilmiştir.

Sualin ehemmiyetine binaen, mevzuu uzatma lüzumunu duydum; ma'zur görüleceğini umarım.(47)

❑ HZ. AİŞE RADIYALLAHU ANHA

5610 ١– عن عروة عن عائشة رضي الله عنها قالت: [قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: أُرِيتُكِ في الْمَنَامِ ثَلاثَ لَيَالٍ، جَاءَنِي بِكِ الْمَلَكُ في سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ، يَقُولُ: هَذِهِ امْرَأَتُكَ، فَاكْشِفْ عَنْهَا، فَإذَا هِيَ أَنْتِ، فَأَقُولُ: إنْ يَكُ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللهِ يُمْضِهِ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

47– M. Fethullah Gülen, Asrın Getirdiği Tereddütler, 1/84-97.

« السَّرَقَة » شقة من حرير خاصة.

1. (5610)- *Urve* merhum, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den şunu nakletmiştir: "Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* bana dedi ki:

"Rüyamda sen bana üç gece gösterildin: Melek seni bana bir ipek parçası içerisinde getirdi ve "Bu senin zevcendir, aç onu!" dedi. Ben de açtım, içindeki sendin. Ben: "Bu rüya Allah katında ise, onu gerçekleştirecektir" dedim." [Buharî, Nikah 9, 35, Tabir 20, 21; Müslim, Fezailu's-Sahabe 79; Tirmizî, Menakıb (3875).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, evlenmezden önce *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ)'nin Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'e rüyasında gösterildiğini ifade etmektedir. Sadedinde olduğumuz hadis, Hz. Aişe'nin bir ipek parçası içerisinde getirildiğini ifade eder. Ancak, hadisin bir başka veçhinde *"Cibril, avucundaki suretimle indi..."* ibaresi yer alır. Şarihler bu farklı ifadeleri: "Cibril avucundaki ipek parçasında Hz. Aişe'nin suretini getirmiş olmalı" diye te'lif eder. Hadisin bazı veçhinde yer alan "iki kere" ibaresi nazar-ı dikkate alınarak "bir seferinde kendisini, bir seferinde de ipekli üzerinde resmini getirmiş olabilir" te'vili de yapılmıştır.

2- Açma hususu, "ipek kumaşın açılması", "yüzün açılması" gibi yorumlara tabi tutulmuştur. "Kız isteyene, görülmesi caiz olan miktarca açılması" tahmininde bulunanlara mukabil, "O zaman Hz. Aişe çocukluk yaşındaydı; avret olması mevzubahis olamazdı" diyenler de olmuştur. Şurası muhakkak ki, kadını, nikah akdinden önce görmede, akde raci maslahat bulunduğuna hükmeden alimler bu hadisten de delil çıkarmışlardır.

3- Bu görme hâdisesinin bi'setten sonra da olabilme ihtimali üzerinde duran Kadı İyaz, Resulullah'ın şekki ile ilgili üç ihtimalin mevzubahis olacağını söyler:

"*Birincisi:* Ahiretteki ve dünyadaki zevcesi mi, yoksa sadece ahiretteki zevcesi mi?"

İkincisi: Şekk lafzının zahiri murad değildir. Buna belağatta şekkin yakin ile mezci denmiştir.

Üçüncüsü: Bu rüya, zahiri üzere aynen çıkan rüya-yı vahiy midir veya tabir gereken bir rüya-yı vahiy midir? Peygamberler hakkında ikisi de caizdir."

Umumiyetle sonuncu ihtimal benimsenmiştir.

5611 ٢- وعن عائشة رضي الله عنها قالت: [تزوجني النبي ﷺ وأنا بنت ست سنين، فقدمنا المدينة فنزلنا في بني الحارث بن الخزرج، فوعكت فتمرق شعري فوفى جميمة، فأتتني أمي أم رومان، وإني لفي أرجوحة ومعي صواحب لي. فأتيتها لا أدري ما تريد مني. فأخذت بيدي فوقفتني على باب الدار. فإذا نسوة من الأنصار في البيت، فقلن: على الخير والبركة وعلى خير طائر. فأسلمتني إليهن فأصلحن من شأني. فلم يرعني إلا رسول الله ﷺ فأسلمتني إليه. وأنا يومئذ بنت تسع سنين]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

«تمرق الشعر وامرق» إذا سقط وانتثر من مرض أو علة تعرض له.

و«الجميمة» تصغير جمة، وجمة الأنسان مجتمع شعر الرأس.

و«وفى» الشئ: إذا كثر.

و«الأرجوحة» معروفة من لعب الصغار.

2. (5611)- *Hz. Aişe* radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ben altı yaşında iken benimle evlendi. Medine'ye geldik. Beni'l-Hâris İbnu'l-Hazrec kabîlesine indik. Ben hummaya yakalandım. Saçlarım döküldü. (İyileşince) saçım yine uzadı. Annem Ümmü Rûman, ben arkadaşlarımla salıncakta oynarken, bana geldi, benden ne istediğini bilmeksizin yanına gittim. Elimden tuttu. Evin kapısında beni durdurdu. Evimizde, ensârdan bir grup kadın vardı. "Hayırlı, bereketli olsun!", "Uğurlu mübarek olsun!" diye dualar, tebrikler ettiler. Annem beni onlara teslim etti. Onlar kılık-kıyafetime çeki düzen verdiler. Beni, [kuşluk vakti aniden] Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*(ın gelişinden) başka bir şey şaşırtmadı. Annem beni O'na teslim etti. O gün ben dokuz yaşında idim." [Buhârî, Nikâh 38, 39, 57, 59, 61; Müslim, Nikâh 69, (1422); Ebu Dâvud, Nikâh 34, (2121); Edeb 63, (4933,4934,4935, 4936, 4937); Nesâî, Nikâh 29, (6, 82).]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Aişe'nin Resûlullah ile evlenme yaşı ihtilaflıdır. Yapılan tahkiklere göre en ziyade kabul gören ve en sahih addedilen rivayetlere nazaran altı yaşında iken nikahlanmış, dokuz yaşında iken zifaf edilmiş olmasıdır. Resûlullah'la evlendiği zaman Hz. Aişe'nin 16-17 ve hatta 18

yaşlarında olduğuna dair yapılan bazı açıklamalar varsa da tatminkâr değildir. Sahih rivayetlerin zahirine uygun gelmemektedir. Bu sebeple ihtiyatla karşılanması daha muvafıktır.

Resûlullah vefat ettiği zaman *Hz. Aişe* on sekiz yaşında idi. İbnu İshak'a göre, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hz. Hatice'nin vefatından sonra *Hz. Sevde* ile evlenmiş, Sevde'den sonra *Hz. Aişe* ile evlenmiştir. Ancak bazı rivayetlere göre, *Hz. Hatice*'den sonra Hz. Aişe ile evlenmiştir. Yapılan tahkikler, *İbn-i İshak*'ın kaydını haklı çıkarmıştır. Resûlullah, henüz hicret etmezden önce Hz. Sevde ile evlenmiştir. Hz. Aişe'nin evliliği hicretten sonra Medine'de vukûa gelmiştir.

2- Bu hadise dayanan İslâm ulemâsı, küçük yaşta bulunan kız çocuğunun babası tarafından nikahlanabileceği hükmünü çıkarmıştır. Nevevî, bu cevaz hususunda İslâm ulemâsının icma ettiğini belirtir. Hanefîlere göre bu câizdir. Ancak kızın büluğa erince seçme hakkı vardır, dilerse kabul etmeyebilir. Bu hakkını daha önce kullanamaz. *Şâfiî, Mâlikî* gibi Hicaz ulemâsı bu seçme hakkını tanımazlar. *İmam Şâfiî, Mâlik, Ahmed, Ebu Yusuf* gibi birkısım ulemâ büluğa ermeyen küçüğü nikahlama yetkisine sadece babanın sahip olduğunu, diğer velilerin bu hakka sahip olmadığını söylerler. Ebu Hanife, Evzâi ve diğer birkısım ulemâ velilerin de evlendirebileceğine hükmetmiştir.

3- Hadis, gerdekten önce gelinin hususî bir hazırlığa tabi tutularak süslenmesinin müstehab olduğunu gösterir. Başka rivayetlerde, câhiliye devrinde, mâşıta denen kadın berberlerinin varlığını, bunların gerdeğe girecek kadınları -aynen günümüzde olduğu gibi- hususî bir hazırlık ve süslemeden geçirdiklerini, İslâm'dan sonra, aynı mesleğe devam edip edemeyeceklerini Aleyhissalâtu vesselâm'dan sorduklarını, Resûlullah'ın da *"kadınları süsleyin, kocalarına hazırlayın"* diyerek cevaz verdiğini görmekteyiz.

4- Gerdeğe girecek kızın yanında kadınların toplanıp ilgi göstermeleri, zifaf âdâbını öğretmeleri, hayır ve bereket duasında bulunmaları müstehabtır.

5- Bu hadisin bazı vecihlerinde, Resûlullah'ın kuşluk vakti zifafa girdiği tasrîh edildiğine göre, gündüzleyin de zifaf caizdir.

İSTİDRAD:

Sadedinde olduğumuz hadisten çıkarılan mühim bir hüküm, erkek veya kız, küçük çocukların evlendirilmesiyle ilgilidir. Bu husus, başta köylerimizde olmak üzere, bilhassa dindar ve muhafazakâr çevrelerde

tatbikattadır. Meselenin Hanefî fıkhındaki yerini biraz daha etraflıca öğrenme ihtiyacı duyacaklara yardımcı olmak üzere, Muhammed İbnu Muhammed el-Üsrûşenî'nin (vefatı 632 hicrî, 1235 miladî) Ahkâmu's-Sıgâr adlı eserinden ilgili bahsi aynen iktibas etmeyi uygun gördük.[48]

HIYARÜ'L-BÜLUĞ (BÜLUĞDA MUHAYYERLİK HAKKI)

Eğer küçük kız veya oğlanı evlendiren kimse baba veya dede ise, bülûğa erdikleri vakit evliliği kabul veya red hususunda çocuklara muhayyerlik hakkı mevcut değildir. Eğer evlendiren baba veya dede dışındaki velilerden biri ise, büluğa erince çocukların muhayyerlik hakkı vardır.

el-Münteka'da zikredildiğine göre, kız çocuğunun baba veya dedesi varsa çocuğu kadı evlendiremez. Eğer baba veya dede fâsık ise, bâliğ oldukları zaman çocuklar muhayyerlik hakkına sâhiptirler.

Şayet kızçocuğunu kadı evlendirecek olursa, *Ebû Hanîfe*'den (rahimehullah) gelen iki rivayetten ezher olanına göre, kız muhayyerlik hakkına sahiptir. Bu aynı zamanda İmam Muhammed'in (rahimehullah) sözüdür.

Şayet vasi, veli ise kız veya erkek çocuğunu evlendirdi ise, kadının onu küfüv birisiyle evlendirmesi gerekir. (Bu hüküm ez-Zâhire'de gelmiştir.)

Şâyet kız veya erkek çocuk, velilerinden izin almaksızın evlendirilirse, nikah(ın meşrûiyeti) velilerin iznine mütevakkıftır ve baliğ oldukları zaman da muhayyerlik hakkına sahiptirler.

İzni veren baba veya dede dışında biri olduğu durumundaki hüküm daha önce geçti.

Ebu Ca'fer el-Üsrûşenî'nin el-Câmiu'l-Kebîr adlı eserinde zikredildiğine göre, baba veya dede dışında biri, kız çocuğunu bülûğa ermeyen biriyle evlendirecek olsa ve kız kocasından evvel bülûğa erse, ayrılığı tercih etse ve mes'elesini kadıya götürse, kocanın büyümesi beklenilmez, kadı'nın bunları ayırma hakkı vardır. Ancak oğlan çocuğunun babası veya vasîsi var ise, onu çağırır ve çocuğun hücceti varsa, hüccetini getirmesini emreder. Aksi halde aralarını, oğlanın velisinin huzurunda ayırır.

Kız büluğa erince, zevci gâib iken ayrılmak istese, el-Câmi'de işaret edildiği üzere, kadı, gâib koca hazır olmadıkça, onları ayırmaz. Zira bu, gâib üzerine verilmiş bir hüküm olur.

Kız veya erkek çocuğu kadı evlendirdiği tadirde, çocuklar büluğa erince, zâhirü'r-rivayeye göre, muhayyerlik hakkına sahiptirler. Halid

48– Bu eser, *Ahkâmu's-Sıgar* adı ile tarafımızdan tercüme edilmiş, 1984 yılında Cihan Yayınevi tarafından İstanbul'da basılmıştır, tamamı 488 sayfadır.

İbnu Sabîh'in Ebû Hanîfe'den (rahimehullah) rivayetine göre, çocukların muhayyerlik hakkı mevcut değildir.

Büluğda kızlar için sabit olan muhayyerlik hakkı, erkekler için de sabittir. *Ebû Hanife* ve *İmam Muhammed*'in (rahimehumallah) kavillerine göre, baba ve dede dışındakilerin evlendirmelerinde, kız ve erkek çocuklarına büluğla birlikte tanınan muhayyerlik hakkı sebebiyle, onlar nikahı tercih edecek olurlarsa, eski nikahları devam eder, ayrılmayı tercih edecek olurlarsa, kadı, aralarında ayrılıkla hükmedince ayrılırlar.

Bu muhayyerlik hakkı, bâkire kız hakkında fevridir. Büluğa erer ermez veya nikahtan sonra, nikaha vâkıf olduğu mecliste hemen nikahı feshettiğini bildirmelidir. Meclisin sonuna kadar ihtiyar hakkı devam edemez. Öyle ki, bâkire olduğu halde büluğa eren kız, sükût edip, muhayyerlik hakkını hemen kullanmazsa, bu hakkı kaybeder.

Eğer aslında dul idiyse veya bâkire olmakla beraber zevci kendisi ile gerdek yaptı ve bu gerdekten sonra kocasının yanında büluğa erdi ise, muhayyerlik hakkı, sükutu ile veya bulunduğu meclisi terketmesiyle batıl olmaz. Onun bu hakkı sarih bir şekilde nikaha razı olduğunu ifade etmesiyle veya kendisinden, razı olduğuna delalet eden bir davranışın zuhur etmesiyle batıl olur. Bu davranış cimaya müsaade etmesi, nafaka talep etmesi ve benzer bir harekettir. Fakat eskide olduğu gibi, kocanın yemeğinden yemesi, ona hizmet etmesi bu hakkını iptal etmez.

Oğlanın muhayyerlik hakkı ise, (fevrî değil, ömrîdir, dul kadın hakkında olduğu gibi) sukutuyla ortadan kalkmaz. Bu hak, onun razı olduğunu sarih bir şekilde ifade etmesiyle veya kıza yakınlık, onu techiz, mehrini kendisine teslim gibi rızaya delalet eden fiilleriyle ortadan kalkar.

Bu tercih hakkı cehalet sebebiyle de ortadan kalkabilir. Şöyle ki: Kız baliğ olduğu zaman önceden kıyılmış nikahı bilir, fakat kendisinin muhayyerlik hakkına sahip olduğunu bilmezse ve bu sebeple sukut ederse bu hakkı kaybolur. Fakat büluğ anında nikah akdini bilmezse muhayyerlik hakkı devam eder, yeter ki bu hakkın varlığını bilsin.

Büluğla tanınan muhayyerlik hakkı ile ayrılık vaki olunca, erkek, kıza temas etmemiş ise mehir gerekmez, bu ayrılık vaki olsa da hüküm böyledir. Gerdek yapmış ise, ayrılma kocanın veya kadının arzusu ile de vaki olsa mehrin tam olarak koca tarafından ödenmesi gerekir.

❑ HZ. HAFSA RADIYALLAHU ANHA

5612 ١ – عن ابن عُمر رَضِيَ اللهُ عَنهما: [أنَّ عمرَ حِينَ تأيَّمت حفصةُ مِن خُنيسِ بنِ

حُذَافَةَ السَّهْمِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً، وَتُوُفِّيَ بِالْمَدِينَةِ. قَالَ عُمَرُ: فَلَقِيتُ عُثْمَانَ بنَ عَفَّانَ، فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ حَفْصَةَ. فَقُلْتُ: أَنْ شِئْتَ أَنْكَحْتُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمَرَ؟ فَقَالَ: سَأَنْظُرُ فِي أَمْرِي، فَلَبِثْتُ لَيَالِيَ، ثُمَّ لَقِيتُهُ! فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ. فَقَالَ: قَدْ بَدَا لِي أَنْ لاَ أَتَزَوَّجَ يَوْمِي. فَلَقِيتُ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. فَقُلْتُ لَهُ: إِنْ شِئْتَ أَنْكَحْتُكَ حَفْصَةَ ابْنَةَ عُمَرَ؟ فَصَمَتَ، وَلَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ شَيْئاً. فَكُنْتُ عَلَيْهِ أَوْجَدَ مِنِّي عَلَى عُثْمَانَ فَلَبِثْتُ لَيَالِيَ. ثُمَّ خَطَبَهَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فَأَنْكَحْتُهَا إِيَّاهُ، فَلَقِيَنِي أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. فَقَالَ: لَعَلَّكَ وَجَدْتَ عَلَيَّ حِينَ عَرَضْتَ عَلَيَّ حَفْصَةَ فَلَمْ أَرْجِعْ إِلَيْكَ شَيْئاً. فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَقَالَ: فَإِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرْجِعَ إِلَيْكَ فِيمَا عَرَضْتَ عَلَيَّ إِلاَّ أَنِّي كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَدْ ذَكَرَهَا فَلَمْ أَكُنْ لأُفْشِيَ سِرَّ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ، وَلَوْ تَرَكَهَا لَقَبِلْتُهَا]. أخرجه البخاري والنسائي.

« تأيّمت » المراد: إذا مات زوجها أو فارقها، وقيل الأيّم التي لا زوج لها تزوجت أو لم تتزوج، والرجل أيضاً أيّم.

1. (5612)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Kızkardeşim) Hafsa (radıyallahu anhâ), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Bedir Gazvesi'ne katılan ashabından olup, Medine'de vefat etmiş bulunan Huneys İbnu Huzafe es-Sehmî (radıyallahu anh)'den dul kalınca (babam) Hz. Ömer (radıyallahu anh), (kızkardeşimi evlendirmek için harekete geçerek bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Bu teşebbüslerini bana şöyle) anlattı:

"Önce Hz. Osman İbnu Affan (radıyallahu anh)'a rastladım. Hafsa'yı ona teklif ettim ve: "Dilersen sana Hafsa Bintu Ömer'i nikahlayayım" dedim.

"Hele bir düşüneyim!" dedi. Birkaç gece bekledim. Sonra ona rastladım, teklifi tekrar arzettim.

"Şimdilik evlenmemeyi uygun gördüm!" dedi. (Ben bu menfi cevaba kızdım.) Sonra Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e rastladım. Ona da: "Dilersen sana Hafsa Bintu Ömer'i nikahlayayım!" dedim. Hz. Ebu Bekr sustu ve bana hiçbir cevap vermedi. Osman'a kızdığımdan daha çok Ebu Bekr'e kızdım. Birkaç gün aradan geçti. Sonra Hafsa'yı Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* istedi ve O'na nikahlayıp verdim. Sonra bana Hz.

Ebu Bekr rastladı ve: "Hafsa'yı bana teklif ettiğin zaman sana hiçbir cevapta bulunmayışımdan dolayı belki de bana kızdın" dedi. Ben de: "Evet kız-mıştım!" deyince şu açıklamayı yaptı:

"Sen o teklifi yaptığın zaman beni cevap vermemeye sevkeden şey Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Hafsa'yı zikretmiş olduğunu bilmemdi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sırrını ifşa etmek istemedim. Eğer Hafsa'yı o terketseydi teklifinizi ben kabul edecektim." [Buharî, Nikah 33, 36, 46 Megazî 11; Nesâî, Nikah 30, (6, 83).]

AÇIKLAMA:

1- *Hz. Hafsa, Hz. Ömer* (radıyallahu anhümâ)'in kızı, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevcesidir. Hz. Aişe'den sonra evlenmiştir. Rivayetler *Hz. Hafsa*'nın bi'setten beş yıl önce doğduğunu bu sebeple, bi'setin üçüncü veya dördüncü yılında doğmuş olan kardeşi Abdullah'tan 8 veya 9 yaş buyuk olduğunu belirtir. *Hz. Hafsa* hicri 41 yılında Hz. Hasan'ın *Hz. Muaviye* (radıyallahu anhümâ)'ye biat ettiği sırada (Cemadiye'l-Ûla ayında) vefat etti, (radıyallahu anhâ).

2- *Aleyhissalâtu vesselâm,* Hafsa ile önceki kocasının vefatı üzerine dul kalınca evlenmiştir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere, önceki kocası *Huneys İbnu Huzafe*'dir ve Bedir Gazvesi'ne katılan bahtiyarlardandır. Bazı rivayetler *Huneys*'in, Uhud Gazvesi'ne de katıldığını, bu savaşta aldığı yaranın tesiriyle öldüğünü söyler. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Hafsa ile hicretten yirmi beş ay sonra evlendiği belirtilen r ivayetler gözönüne alınınca Huneys (radıyallahu anh)'in Bedir'den sonra vefat ettiğine dair haberlerin daha doğru olduğu anlaşılır. Esasen, Vakidî'nin bir rivayeti de, Hz. Ömer'in Hafsa'yı, Hz. Osman'a, zevcesi Rukiyye Bintu Resulullah'ın vefatı üzerine teklif ettiğini belirtir. Rukiyye Bedir sırasında vefat ettiğine göre Huneys'in vefatı, Uhud değil Bedir sonrasına rastlamalıdır. Rukiyye, Bedir'e çıkıldığı sırada hastalanmış, Hz. Osman, onun tedavisiyle ilgilenmek için sefere katılamamıştı.

3- *Hz. Hafsa*'nın Resulullah'la evlenmesini İzzeddin *İbnu'l-Esir,* Üsdü'l-Gâbe nam meşhur eserinde biraz farkla şöyle anlatır: "...Hz. Hafsa dul kalınca, Hz. Ömer onu Hz. Ebu Bekr'e zikrederek evlenmesini teklif etti. Ebu Bekr tek kelimelik cevata bulunmadı. Hz. Ömer bu duruma öfkelendi. Rukiyye Bintu Resulullah'ın vefatı ile dul kalan Hz. Osman'a gidip Hafsa'yla evlenmesini teklif etti. Ama Osman: "Şimdilik evlenmeyi düşünmüyorum!" diye cevap verdi. Ömer, bunun üzerine Peygamber'e gitti, Osman'ı şikayet etti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hafsa, Os-

man'dan daha hayırlı olan biriyle evlenecek, Osman da Hafsa'dan daha hayırlı biriyle evlenecek!" buyurdu. Sonra Hafsa'yı kendisi evlenmek üzere istedi ve o da kızını Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'a nikahladı.

Sonra *Hz. Ebu Bekr, Ömer*'e rastladı ve: "Sakın kızmayasın! Zira Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hafsa'yı zikretmişti. Ben Resulullah'ın sırrını ifşa etmek istemedim (bu sebeple senin teklifine hiçbir cevap vermedim). Eğer o Hafsa'yı terketseydi ben alacaktım" dedi. Resulullah bir ara Hafsa validemizi boşamıştır. Ancak Hz. Ömer'in fazlaca üzülmesi üzerine, Cebrail gelerek Hz. Hafsa'yı "O, çok oruç tutan, namaz kılan biridir, cennette de zevcenizdir" diye övmüş ve geri almasını söylemiştir. *Aleyhissalâtu vesselâm* da talaktan rücu etmiştir. Hz. Hafsa okuma yazma bilirdi, rukye yoluyla hastaları tedavi etmeyi de sonradan öğrenmişti.

4- Rivayette Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekr'e Hz. Osman'dan daha çok kızdığını söylemektedir. Bu, iki sebeple izah edilir:

1) *Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekr*'i kendine daha yakın bir kardeş hissediyordu. Çünkü, Resulullah onları kardeşlemişti. Dolayısıyla daha fazla bir anlayış beklemekte idi. Ayrıca Hz. Osman, muhtemelen Hz. Ebu Bekir'den önce bu teklifi reddetmiş idi ve aralarında sebkat eden hukuk daha sınırlı olduğu için Hz. Osman'a fazla gücenmemişti.

2) *Hz. Osman, Hz. Ömer*'in teklifini cevapsız bırakmamış, düşüneyim demiş, bilahare düşündükten sonra "şimdilik evlenmeyeceğim" diye cevap vermişti. Menfi de olsa bu, bir cevaptı. Ama sukût, cevap değildi. Hz. Ömer bu sebeple de fazla kızmıştı. Hatta, İbnu Sa'd'ın bir rivayetinde Hz. Ömer şöyle der: "...Hz. Ebu Bekr sükut edince, ona, Osman'dan daha çok kızmıştım." *İbnu Sa'd*'dan gelen bir başka rivayete göre, *Hz. Ebu Bekr* şöyle demiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hz. Hafsa ile ilgili olarak bir bahiste bulunmuştu, bu sırdı. Şu halde, bu sır olan bilgisi sebebiyle Hz. Ömer'e cevap vermemişti.

5- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVAİD:

★ Sırrı gizlemek fazilettir. Sır sahibi açıklayınca açıklamanın mahzuru kalkar.

★ Kişi, kardeşini itab edebilir, öbürü de özrünü beyan etmelidir.

★ *Hz. Ebu Bekr*'in bildiği sır, Hafsa ile ilgili olarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın Ebu Bekir'le istişarî olarak o meselede konuşmuş olmasından veya hiçbir sırrını ondan saklamayıp açmasından ileri gelebilir.

★ Küçük olan kimse, büyüğün evlenme arzusu izhar ettiği bir kadın-

la evlenmeyi düşünecek olsa, büyük bu meseleden açıklıkla vazgeçmeden araya girip o kadını talep etmemelidir.

★ Hz. Peygamber'in evlenme arzusu izhar ettiği bir kadınla evlenmemesi halinde bir başkasının evlenmesi caizdir, haram değildir. Çünkü *Hz. Ebu Bekir*: "Aleyhissalâtu vesselâm terketseydi ben onu kabul edecektim" demiştir.

★ Kişi kızını, kızkardeşini ve velayeti altında bulunan diğer kadınları salih kimselere teklif edebilir. Bunda utanılacak bir durum yoktur.

★ Bir başkasının sırrını faş etmemek üzere bir kimse yemin etse, sır sahibi kendisi sırrını faş ettikten sonra yemin eden kimse o sırrı açıkladığı takdirde hanis olmaz.

★ Baba, erkeğe dul kızını teklif edebileceği gibi, bâkire kızını da teklif edebilir. Ancak bakire kız erkeğe teklifte bulunamaz.

5613 ٢– وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه: [أنَّ النَّبِيَّ ﷺ: طَلَّقَ حَفْصَةَ ثُمَّ رَاجَعَهَا]. أخرجه أبو داود والنسائي.

2. (5613)- *Hz. Ömer İbnu'l-Hattab* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hafsa (radıyallahu anhâ)'yı boşamıştı, sonra geri döndü." [Ebu Davud, Talak 38, (2283); Nesâî, Talak 75, (6, 213).]

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki açıklamada da geçtiği üzere, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* Hz. Hafsa'yı bir kere boşamıştır. Hz Ömer bunu işitince son derece üzülmüş, üzüntü ifadesi olarak başına toprak saçmış ve: "Artık bundan sonra Allah ne Ömer'e ne de kızına itibar etmez, değer vermez!" demiştir. Bunun üzerine ertesi gün Cebrail aleyhisselam Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına gelerek: "Allah, Ömer'e merhameten Hafsa'ya dönmeni emrediyor!" demiştir. Bir başka rivayete göre, Hz. Ömer, bir gün Hz. Hafsa'nın yanına girer. Ancak Hafsa ağlamaktadır. Şöyle der:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* seni boşamış olmasın? Daha önce de bir kere boşamıştı. Sonra benim sebebimle, rücu etmişti. Eğer bir kere daha boşamışsa ebediyen seninle konuşmayacağım."

Ancak, *Resulullah Hz. Hafsa*'yı boşamış değildir. Bu îlâ yani bütün hanımlarıyla bir aylık ayrı kalma kararının üzüntüsünden hasıl olan ağlamadır.

❑ HZ. ÜMMÜ SELEME RADIYALLAHU ANHA

5614 ١- وعنها رَضِيَ اللّٰهُ عَنها قالت: [لَمَّا انْقَضَتْ عِدَّتِي بَعَثَ الَى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه يَخْطِبُنِي فَلَمْ أَتزوَّجْهُ. فَبعثَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عُمَرَ بنَ الْخَطَّابِ يَخْطُبُهَا عَلَيْهِ، فَقَالَتْ: أَخْبِرْ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ أَنِّي امرأَةٌ غَيْرَي، وأَنِّي مُصْبِيَةٌ، ولَيْسَ أَحَدٌ مِن أَوْلِيَائِي شَاهِدٌ. فَذَكَرَ ذلِكَ لَهُ. فَقَالَ: ارجِعْ إِلَيْهَا، فَقُلْ لَهَا: أَمَّا غَيْرَتُكِ فَسَأَدْعُو اللّٰهَ أَنْ يُذْهِبَهَا عَنْكِ، وَأَمَّا صِبْيَتُكِ فَسَتُكْفَيْنَ أَمْرَهُمْ؛ وَأَمَّا أَوْلِيَاؤُكِ فَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْهُمْ شَاهِدٌ وَلاَ غَائِبٌ يَكْرَهُ ذلِكَ. فَقَالَتْ لاِبْنِهَا: يَا عُمَرُ! قُمْ فَزَوِّجْ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَزَوَّجَهُ]. أخرجه النسائي.

« امرأَةٌ غَيْرَى » كثيرة الغيرة.

و« الْمُصْبِيَةُ » ذات صبيان وأولاد صغار.

1. (5614)- *Hz. Ümmü Seleme* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İddetim sona erince, Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) bana (bir elçi göndererek) istetti ve evlenme teklif etti. Ben kabul etmedim. Derken Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i göndererek kendisi için Ümmü Seleme'yi istetti. Ümmü Seleme, Ömer'e: "Resulullah'a haber ver. Ben çok kızkanç bir kadınım ayrıca benim çok çocuğum var, bir de velilerimden hiçbiri burada hazır değil!" dedi. O da gidip Resulullah'a aktardı. Aleyhissalâtu vesselâm, Ömer'e:

"Ona dön ve kendisine söyle ki: "Kızkançlığına gelince, senden onu gidermesi için Allah'a dua edeceğim. Çocuklarına gelince, onların himayesi de görülecektir. Velilerin meselesine gelince, onlardan hazır veya gaib hiç biri bu evliliği yadırgamayacak" buyurdular. Bunun üzerine Ümmü Seleme oğluna: "Ey Ömer! Kalk! Resulullah'la beni nikahla" dedi. O da nikahladı." [Nesaî, Nikah 28, (6, 81).]

AÇIKLAMA:

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nın ismi Hind'dir. Babası *Ebu Ümeyye Huzeyfe İbnu'l-Muğîre*'dir. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm) Ümmü Seleme* ile hicretin dördüncü yılında *Cemaziyü'l-ahir* ayında evlenmiştir. *Ümmü Seleme* ve zevci ilk Müslümanlardan ve Habeşistan'a

hicret edenlerdendir. Sonra Mekke'ye gelmişler, oradan da Medine'ye hicret etmişlerdir. Rivayette geçen "Çok çocuk sahibiyim" fıkrasından da anlaşılacağı üzere küçük çocukları vardı: "Seleme, Ömer, Dürre, Zeyneb.

Ümmü Seleme, kocası Ebu Seleme ile hicret ederken, müşrik olan yakınları onu tevkif ederler ve hicret etmesine izin vermezler. Oğlu Seleme'yi de kocasının yakınları alıkoyar. *Ebu Seleme* Medine'ye tek başına intikal eder. Kocasından ve oğlundan ayrılan Ümmü Seleme her gün, sabahtan akşama kadar gözyaşları dökmeye başlar. Bu, günlerce devam eder. Sonunda merhamete gelen yakınları onun da hicretine izin verirler. Çocuğunu da alarak Medine'ye gelip kocasına kavuşur.

Ümmü Seleme Resulullah'la evlendiği zaman çocuğu *Zeyneb* henüz onu emmekte idi. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* çocuğu annesinin yanında gördükçe gerdek yapmıyordu. Durumu sezen *Ammar İbnu Yasir* çocuğu götürür. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm gerdek yapar.[49]

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) güzelliği, aklı ve isabetli re'yi ile meşhurdu. Hudeybiye'de sulh yapıldığı zaman Resulullah, Ashab'a kurbanlarını kesip traş olmalarını ve ihramdan çıkmalarını emrettiği halde, Ka'be'yi tavaf etmek maksadıyla yola çıktıkları için, tavafsız bunları yapmak Ashab'ın ağrına gidiyor, bu sebeple *emr-i Nebevî*'yi icraya kimsenin eli varmıyordu. *Resulullah*'ı, mükerrer emirlerine rağmen dinleyen yoktu. *Aleyhissalâtu vesselâm* üzgün olarak çadırına girdi. Üzüntünün sebebini öğrenen Ümmü Seleme: "Ey Allah'ın Resulü, sen kurbanını kes, traşını ol, ihramdan çık. Ashabın seni taakip edecektir!" diye tavsiyede bulundu. *Aleyhissalâtu vesselâm* bu tavsiyeye uydu. Aynen onun söylediği gibi, Ashab da kalkıp menasiki birer birer icra ettiler. Bu vak'a onun dirayetine örnek olarak hep zikredilmiştir.

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) hicretin 59. yılında Şevval ayında Allah'ın rahmetine kavuştu. Daha muahhar yıllarda öldüğüne dair rivayetler de vardır.

❑ ZEYNEB RADIYALLAHU ANHA

5615 ١– عن أنس رَضِيَ اللهُ عَنه قَال: [لَمَّا انْقَضَتْ عِدَّةُ زَيْنَبَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
لِزَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْـــــــهُ: اذْهَبْ فَاذْكُرْهَا عَلَيَّ، فَانْطَلَقَ زَيْدٌ حَتَّى أَتَاهَا وَهِيَ تُخَمِّرُ

49- Çocuğunu emzirmekte olan *Ümmü Seleme* ile gerdekten kaçınması 5719. hadiste görülecek olan "gayle" meselesinden ileri gelebilir.

عَجِينَهَا. قَالَ: فَلَمَّا رَأَيْتُهَا عَظُمَتْ فِي صَدْرِي حَتَّى مَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَنْظُرَ إِلَيْهَا فَوَلَّيْتُهَا ظَهْرِي وَنَكَصْتُ عَلَى عَقِبِي، وَقُلْتُ: يَا زَيْنَبُ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَذْكُرُكِ. فَقَالَتْ: مَا أَنَا بِصَانِعَةٍ شَيْئاً حَتَّى أُوَامِرَ رَبِّي، فَقَامَتْ إِلَى مَسْجِدِهَا وَنَزَلَ الْقُرآنُ، وَجَاءَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فَدَخَلَ عَلَيْهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ. قَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُهَا أَطْعَمَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الْخُبْزَ وَاللَّحْمَ حَتَّى امْتَدَّ النَّهَارُ. فَخَرَجَ النَّاسُ وَبَقِيَ رِجَالٌ يَتَحَدَّثُونَ فِي الْبَيْتِ بَعْدَ الطَّعَامِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَاتَّبَعْتُهُ فَجَعَلَ يَتَتَبَّعُ حُجَرَ نِسَائِهِ وَيُسَلِّمُ عَلَيْهِنَّ، وَيَقُلْنَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ كَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ؟ قَالَ أَنَسٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: فَمَا أَدْرِي أَنَا أَخْبَرْتُهُ أَوْ غَيْرِي أَنَّ الْقَوْمَ قَدْ خَرَجُوا، فَانْطَلَقَ حَتَّى دَخَلَ الْبَيْتَ. فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ مَعَهُ، فَأَلْقَى السِّتْرَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، وَنَزَلَ الْحِجَابُ، وَوُعِظَ الْقَوْمُ بِمَا وُعِظُوا بِهِ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ. الى قَوْلِهِ: وَاللّٰهُ لاَ يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ]. أخرجه مسلم والنسائي، وللبخاري والترمذي بمعناه.

1. (5615)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zeyneb'in iddeti tamamlanınca, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, Zeyd (radıyallahu anh)'e: *"Git onu bana (kendinden) iste!"* dedi. Zeyd gitti, Zeyneb'e geldiği zaman hamurunu yoğuruyordu. Zeyd der ki: "Onu gördüğüm zaman içimde bir zorluk hissettim, ona bakamaz hale geldim. Sırtımı ona çevirerek, geri geri yaklaştım ve: "Ey Zeyneb! Beni Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* gönderdi. Seni istiyor" dedim. Zeyneb: "(Ben (istihare yoluyla) Rabbimle istişare etmeden bir şey yapacak durumda değilim!" dedi ve kalkıp mescidine gitti. Derken Resulullah'a vahiy geldi. Aleyhissalâtu vesselâm kalkıp izin almadan Zeyneb'in evine girdi. Zeyd der ki: Gündüzün ilerlemesiyle Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bize ekmek ve et yedirdiğini gördük.

Yemekten sonra halk çıkmış, bazı kimseler evde kalmış sohbet ediyordu. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* da çıktı, peşinden ben de çıktım. Hanımlarının hücrelerine birer birer uğrayıp selam vermeye başladı. Onlar: "Ey Allah'ın Resulü (yeni) hanımını nasıl buldun?" diyorlardı.

Hz. Enes (radıyallahu anh) der ki: "Bilemiyorum, "halk çıktı!" diye ben mi haber verdim, başkası mı haber verdi. *Aleyhissalâtu vesselâm* ge-

lip evine girdi. Ben de beraber girmek istedim. Benimle kendi arasına perde çekti. Örtünme ayeti nazil oldu. Halk, kendilerine verilen öğütten derslerini aldı: **"Ey iman edenler! Yemek için davet olunmadan Peygamber'in evine girip de orada yemek vaktini beklemeyin. Davet edildiğinizde ise girin, fakat yemeğinizi yedikten sonra sohbete dalmadan dağılın. Bu hareketiniz Peygamer'e eziyet verir. O da size bunu açıklamaktan sıkılır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez"** (Ahzab 53). [Müslim, Nikah 87, (1428); Nesâî, Nikah 26 (6, 79).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, *Resulullah*'ın *Zeyneb Bintu Cahş* ile evlenmelerini anlatmaktadır. *Zeyneb Bintu Cahş, Aleyhissalâtu vesselâm*'ın hala kızı idi. Onu azadlısı Zeyd İbnu Harise ile evlendirmişti. Zeyneb bu evliliği istemiyordu. *Resulullah*'ın hatırına kabullenmişti. Sonunda evliliği devam ettiremeyip ayrıldılar. Şu halde Zeyneb'in bu boşamadan hasıl olan iddetinin sona ermesi mevzubahistir.

Resulullah, evlenme teklifini *Zeyneb*'in eski kocası *Zeyd* ile duyurur. *Zeyneb* bu teklife hemen evet demez. "İstihare yaparak Rabbimin irşadını alayım" der. Mescidine gider. Bu esnada da *Aleyhissalâtu vesselâm*'a vahiy gelmiştir. Vahiyde, Zeyneb'in Resuslullah'a Allah tarafından nikahlandığı ifade edilmektedir. *Aleyhissalâtu vesselâm* bu sebeple Zeyneb'e kendisi gider ve kapıyı çalmadan içeri girer. Kapıyı çalmadan girişi, Zeyneb'le nikahının kıyılmış olması sebebiyledir. Mezkur ayet şöyle: **"Zeyd o hanımla alâkasını kesince, biz onu sana nikahladık..."** (Ahzab 37). Bilahare, Resulullah'ın hanımları birbirlerine karşı faziletleriyle övünürken *Hz. Zeyneb* "Sizin nikahınızı insanlar kıyarken benin nikahımı Aziz ve Celil olan Allah kıydı" diyecektir.

2- *Hz. Enes, Hz. Zeyneb*'in düğün yemeğinin, derhal aynı gün içinde yendiğini belirtir. Yemekten sonra cemaatin dağılmasına rağmen bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere iki kişi sohbete dalar ve evde kalmaya devam eder. Aleyhissalâtu vesselâm'ın odayı terketmesi de bunlara çıkıp gitmeleri için yeterli mesaj sayılmaz, oturmaya devam ederler. Aleyhissalâtu vesselâm zevcelerini birer birer ziyarete başlar. Selam verir, hal-hatır sorar. Ziyaretleri tamamlayıp dönünce o iki kişi de çıkar.

3- HADİSTEN ÇIKAN BAZI FEVAİD:

★ Kişi evine dışardan geldikçe aile halkına selam vermeli, hal-hatır

sormalıdır. Böylece utanarak meselesini açamayan aile reisinin açtığı sohbet zemini içerisinde meseleler açılmış olur.

★ Selam verilirken, muhatap tek bile olsa cemi sigasıyla es-selamu aleyküm diye selam vermelidir.

★ Bir kimse ile karşılaşınca hal-hatır sormak müstehabtır.

❑ ÜMMÜ HABİBE RADIYALLAHU ANHA

5616 ١ــ وَعَنها رَضِيَ اللهُ عَنها: [أَنَّهَا كَانَتْ تَحتَ عُبَيْدِ اللهِ بنِ جَحْشٍ فَمَاتَ بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ فَزَوَّجَهَا النَّجَاشِيُّ رَحِمَهُ اللهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَمْهَرَهَا أَرْبَعَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ، وَبَعَثَ بِهَا إِلَيْهِ مَعَ شُرَحْبِيلَ بنِ حَسَنَةَ، فَقَبِلَ النَّبِيُّ ﷺ]. أخرجه أبو داود والنسائي.

1. (5616)- *Ümmü Habibe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kendisi, Ubeydillah İbnu Cahş'ın nikahı altında idi. Habeşistan'da kocası ölünce, Necaşi merhum, onu Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a nikahlayıp dört bin dirhem mehir verdi. Onu Şürahbil İbnu Hasene ile birlikte Aleyhissalâtu vesselâm'a gönderdi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kabul etti." [Ebu Davud, Nikah 29, (2107, 2108); Nesâî, Nikah 66, (6, 119).]

AÇIKLAMA:

Ümmü Habibe (radıyallahu anh)'nin adı *Remle Bintu Ebi Süfyan Sahr İbni Harb*'tir. Babası Ebu Süfyan, o sıralarda Mekke'nin lideri ve müşrik idi. Fetih günü Müslüman olanlardandır.

Ümmü Habibe kocası Ubeydillah ile birlikte Habeşistan'a, ikinci hicretle gitmişti. Kocası orada içki düşkünlüğü sebebiyle Hıristiyan oldu ve orada öldü. Ümmü Habibe kocasına uyup İslam'dan çıkmadı, imanında sebat etti.

Ümmü Habibe'nin Resulullah'a nikahlanma vakti ve yeri hakkında ihtilaf edilmiştir. Bazı rivayetlere göre, Habeşistan'da hicretin altıncı yılında nikah kıyılmıştır. Bazı rivayetlere göre, Aleyhissalâtu vesselâm, nikah için, Amr İbnu Ümeyye ed-Damri'yi Necaşi'ye göndererek Ümmü Habibe'yi kendisine nikahlayıvermesini, kendisi adına dört yüz dinar miktarında mehir vermesini talep etmiştir. Necaşi bu arzu-yu Nebeviyi yerine getirerek Ümmü Habibe'yi Şurahbil İbnu Hasene ile birlikte Medine'ye göndermiştir.

Rivayete göre, *Necaşi, Resulullah*'ın isteği kendisine ulaşınca, Ebre-

he adındaki cariyesini Ümmü Habibe'ye gönderir. Ebrehe: "Melik sana diyor ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bana yazarak seni O'na nikahlamamı talep etti" der. Bunun üzerine *Ümmü Habibe, Halıd İbnu Said İbni'l-As*'a haber gönderir ve onu nikahta vekil tayin eder. Habere çok sevinen Ümmü Habibe Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a zevce olmak gibi fevkalâde mutlu bir haberi getiren Ebrehe'ye iki bilezik ve bir gümüş yüzük verir. Akşam olunca, Müslümanların temsilcisi olan *Ca'fer İbnu Ebi Talib* ve diğer Müslümanları çağırır ve huzurlarında dua okuyup nikah kıyar, mehri Halid İbnu Said İbni'l-As'a teslim eder. Cemaat dağılmak isteyince Necaşi: "Oturun, peygamberlerin sünnetidir; evlendikleri zaman, nikah üzerine yemek yerler" der. Yemek getirilir, yerler ve dağılırlar.

Bazı rivayetlerde bu hadisenin hicretin yedinci yılında vaki olduğu zikredilir. *Ümmü Habibe*'nin vekil tayin ettiği *Halid, Ümmü Habibe*'nin babasının amcasının oğlunun oğludur. Nikah sırasında *Ebu Süfyan* müşrik ve Resulullah'la harp halinde idi.

Yukarıda da söylediğimiz gibi bu nikahın Habeşistan'dan döndükten sonra Medine'de kıyıldığı da söylenmiştir. Ancak meşhur olan önceki rivayettir.

Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ), hicrî kırk dört yılında vefat etmiştir. Allah validemizi şefaatçimiz kılsın.

❑ SAFİYYE RADIYALLAHU ANHA

5617 ١ – عن أنس رضي الله عنه قال: [قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْبَرَ. فَلَمَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ الْحِصْنَ ذُكِرَ لَهُ جَمَالُ صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيِّ بْنِ أَخْطَبَ وَقَدْ قُتِلَ زَوْجُهَا وَكَانَتْ عَرُوساً فَاصْطَفَاهَا النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْمَغْنَمِ وَخَرَجَ بِهَا حَتَّى بَلَغَ الرَّوْحَاءَ فَبَنَى بِهَا. ثُمَّ صَنَعَ حَيْساً فِي نِطْعٍ صَغِيرٍ. ثُمَّ قَالَ لِي: آذِنْ مَنْ حَوْلَكَ. فَكَانَتْ تِلْكَ وَلِيمَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى صَفِيَّةَ. ثُمَّ خَرَجْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ فَكَانَ ﷺ يُحَوِّي لَهَا وَرَاءَهَا بِعَبَاءَةٍ. ثُمَّ يَجْلِسُ عِنْدَ بَعِيرِهِ فَيَضَعُ رُكْبَتَهُ، فَتَضَعُ صَفِيَّةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا رِجْلَهَا عَلَى رُكْبَتِهِ حَتَّى تَرْكَبَ]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

قوله: « يُحَوِّي » الحوية: كساء يعمل حول سنام البعير ليركب عليه.

1.(5617)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhis-*

salâtu vesselâm) Hayber'e geldi. Allah kaleyi fethetmeyi müyesser kılınca, kenisine Safiyye Bintu Huyey İbni Ahtab'ın güzelliğinden bahsedildi. Safiyye'nin kocası savaş sırasında öldürülmüştü. Kadın daha yeni evlenmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, ganimetten pay olarak kendisine onu seçti. Oradan Safiyye ile birlikte çıktılar. Revha nam mevkiye geldiler. *Aleyhissalâtu vesselâm* orada gerdek yaptı. Sonra küçük bir yaygı içerisinde has (denen hurma, yağ ve keş'ten mamul bir yemek) hazırladı. Sonra bana: "Etrafındakileri çağır!" buyurdu. Bu, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Safiyye için verdiği düğün yemeği idi. Sonra oradan Medine'ye hareket ettik. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Safiyye için, bineğinin terkisine bir örtü seriyordu. Sonra devesinin yanıda çömelip dizini dayadı. Safiyye (radıyallahu anhâ), dizine basarak deveye bindi." [Buharî, Salat 12, Ezan 6, Salatu'l-Havf 6, Cihad 102, 130, Menakıb 27, Megazi 38; Müslim, Nikah 464, (1367); Ebu Davud, Harac ve'l-İmaret 21, (2996, 2997, 2998); Nesâî, Nikah 79, (6, 131-134).]

AÇIKLAMA:

Safiyye Bintu Huyey, rivayetten de anlaşılacağı üzere, Ümmühatu'l-mü'minînden olup Hayber Yahudilerindendir. Sıradan bir kadın olmayıp ileri gelenlerden biridir. Hatta, başka rivayetlerin açıkladığı üzere, "Bana esirelerden bir cariye ver!" diye talepte bulunan Dıhye İbnu Halife, Resulullah'ın: *"Git dilediğini seç al"* ruhsatı üzerine gider Safiyye'yi seçer. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm'a: يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنَّهَا سَيِّدَةُ قُرَيْظَةَ وَالنَّضِيرِ مَا تَصْلُحُ اِلاَّ لَكَ "Ey Allah'ın Resulü, o, Kureyza ve Nadir kabilelerinin efendisidir, o ancak size münasibtir" diye ikazda bulunurlar. *Aleyhissalâtu vesselâm* belki de siyasî mülahazalarla, yani Yahudilerle Müslümanlar arasındaki husumeti azaltmak, gerginliği asgariye indirip dostane münasebetleri geliştirmek düşüncesiyle, böyle mümessil mahiyetinde bir kadınla evlenmeyi uygun görür. Dıhye'yi çağırıp bir başka cariye seçmesini söyler ve Safiyye'yi kendisi alır. Azad eder, örtüye tabi kılar ve evlenir. Örtmesi, zevce edindiğinin alâmetidir. Cariye olarak almış olsaydı örtünmeyi mecbur etmezdi. Safiyye (radıyallahu anhâ)'nın akıllı kadınlardan biri olduğu belirtilir. *Hz. Safiyye,* gerçekten Yahudilere karşı dikkatleri çekecek, şikayetlere sebep olacak derecede hususi yakınlık göstermiş, hane-i saadette onların temsilcisi rolünü oynamıştır. Bu aşırı ilgisinden sual edilince: "Benim onlar arasında akrabalarım var, sıla-ı rahm yapıyorum" diye cevap vermiştir.

Resulullah, Safiyye'nin yüzünde morluk görür ve sebebini sorar. Anlatır ki: Rüyasında gökteki ayın kucağına düştüğünü görür. Bunu ertesi

gün babasına anlatır. Babası: "Sen Arap melikine zevce olacaksın" diyerek öfkeyle tokat atar. Bu iz, o darbeden kalmadır. Bir başka rivayette, göğsüne düşen güneştir. Rüyayı anlattığı kimse de kocasıdır. Rüyayı annesine anlattığı da rivayetlerde yer alır. Safiyye'nin evli olduğu düşünülürse, kocasına anlatmış, onun darbesini yemiş olması daha makul gelir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden bazıları zaman zaman Safiyye'yi "Yahudi kızı" diyerek, mesela *Hz. Aişe* ve *Hz. Hafsa:* "Biz Resulullah'ın yanında senden daha muteberiz, biz Resulullah'ın hem zevceleriyiz hem de amcasının kızlarıyız" diyerek üzerler. Safiyye bu laf atmaları *Aleyhissalâtu vesselâm*'a şikayet eder. Resulullah onu şöyle teselli eder: "Sen onlara: "Siz benden nasıl daha hayırlı olursunuz? Benim kocam Muhammed'dir, babam Harun'dur, amcam Musa'dır" demedin mi?" buyurur. Bir sefer sırasında Hz. Safiyye'nin devesi hastalanır. *Zeyneb Bıntu Cahş* validemizin fazla devesi vardır. Aleyhissalâtu vesselâm, devesinin birini Safiyye'ye vermesini söyler. Ancak *Zeyneb:* "Ben şu Yahudi kızına mı devemi vereceğim!" diyerek imtina eder. Bu tutuma üzülen *Aleyhissalâtu vesselâm* üç ay kadar bir müddet Zeyneb'i terkeder, ona gece ayırmaz ve hiç konuşmaz.

Medine'ye geldiği vakit ensar kadınları ve bu arada Hz. Aişe, Safiyye radıyallahu anhünne'yi görmeye gelirler. Resulullah Hz. Aişe'ye: *"Zevcemi nasıl buldun?"* diye sorunca: "Bir Yahudi kadını" diye istiskal edici bir cevap verir. *Resulullah: "Öyle söyleme, o Müslüman oldu ve Müslümanlığında da samimi"* buyururlar.

Hz. Safiyye'nin ölüm tarihi ihtilaflıdır: 37 ile 52 arasında değişen yıllar söylenmiştir, (radıyallahu anhâ).

❑ HZ. CÜVEYRİYE RADIYALLAHU ANHA

5618 ١– عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [وَقَعَتْ جُوَيْرِيَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ مِنْ بَنِي الْمُصْطَلِقِ فِي سَهْمِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنه، وَكَانَتِ امْرَأَةً مُلاَّحَةً لَهَا فِي الْعَيْنِ حَظٌّ، فَجَاءَتْ تَسْأَلُ رَسُولَ اللهِ فِي كِتَابَتِهَا. قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنها: فَلَمَّا قَامَتْ عَلَى الْبَابِ، وَرَأَيْتُهَا كَرِهْتُ مَكَانَهَا، وَعَرَفْتُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَيَرَى مِنْهَا مِثْلَ الَّذِي رَأَيْتُ. فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَنَا جُوَيْرِيَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ،

وَإِنَّهُ كَانَ مِنْ أَمْرِي مَالاَ يَخْفَى عَلَيْكَ، وَإِنِّي وَقَعْتُ فِـي سَهْمِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ، وَإِنِّي كَاتَبْتُ عَلَى نَفْسِي، وَجِئْتُكَ تُعِينُنِي فَقَالَ لَهَا: فَهَلْ لَكِ فِيـمَا هُوَ خَيْرٌ لَكِ؟ قَالَتْ: وَمَا هُوَ؟ قَالَ: أُؤَدِّي عَنْكِ كِتَابَتَكِ وَأَتَزَوَّجُكِ؟ قَالَتْ: قَدْ فَعَلْتُ. فَلَمَّا تَسَامَعَ النَّاسُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَدْ تَزَوَّجَ جُوَيْرِيَةَ أَرْسَلُوا مَا بِأَيْدِيـهِمْ مِنَ السَّبْيِ وَأَعْتَقُوهُمْ وَقَالُوا: أَصْهَارُ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ. قَالَتْ: فَمَا رَأَيْنَا امْرَأَةً كَانَتْ أَعْظَمَ بَرَكَةً عَلَى قَوْمِهَا مِنْهَا؛ أُعْتِقَ فِي سَبَبِهَا أَكْثَرُ مِنْ مِائَةِ أَهْلِ بَيْتٍ مِنْ بَنِي الْمُصْطَلِقِ]. أخرجه أبو داود.

«المُلاَّحَةُ» بمعنى المليحة، وهذا البناء للمبالغة في الملاحة.

و«المكاتبةُ» أن يشترى المملوك نفسه من مولاه ليؤدي ثمنه إليه من كسبه.

1. (5618) *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Beni'l-Mustalik'ten Cüveyriye Bintu'l-Haris, Sabit İbnu Kays İbni Şemmas (radıyallahu anh)'ın hissesine düşmüştü [esaretten kurtulmak için mukatebe anlaşması yaptı]. O, çok güzel bir kadındı, gözde onun için bir hisse vardı (gören göz haz duyardı). Mukatebe bedelini ödemede yardım talep etmek üzere Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a geldi.

Hz. Aişe devamla der ki: "Cüveyriye kapıda durduğu vakit onu görünce durumu hoşuma gitmedi (Resulullah'ın onu beğenip evlenmeye kalkacağından koktum). *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın da benim onda gördüğüm (güzelliği) göreceğini derhal anladım.

"Ey Allah'ın Resulü dedi. Ben Haris'in kızı Cüveyriye'yim. Durumum size meçhul değil. Ben Sabit İbnu Kays'ın hissesine düştüm. Fakat hürriyetime kavuşmak için onunla mukatebe yaptım. Size, mukatebe (bedelini ödemem)de yardım istemek üzere geldim. Resulullah:

"Sana ondan daha hayırlısını söylesem ne dersin?" buyurdular. Cüveyriye: "O nedir?" dedi.

"Senin yerine mukatebe ücretini ödeyeyim ve seni zevce olarak alayım?" buyurdular. Cüveyriye de: "Kabul ediyorum!" dedi. [Bunun üzerine, Sabit İbnu Kays'a adam göndererek Cüveyriye'yi ondan talep etti. Sabit: "O senindir, Ey Allah'ın Resulü! Annem babam sana feda olsun!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm mukatebe ücretini hemen ödedi. Cüveyriye'yi azad edip evlendi. Halk, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Cüveyriye ile evlendiğini işitince ellerindeki esirleri salıp azad ettiler ve:

"Bunlar Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın artık akrabalarıdır (esir olarak tutulamazlar)!" dediler. Hz. Aişe devamla der ki: "Kavmine ondan daha hayırlı bir kadın görmedik; onun sebebiyle Benî Mustalik'ten yüz aile halkı azad olundu." [Ebu Davud, Itk 2, (3931).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, Benî Müstalik'in Müslümanlara karşı sefer hazırlığında olduğunu istihbar edince ani bir baskın hareketiyle düzenlerini önlemişti. Gafil avlanan Benî Müstalik mağlup olmuş, yedi yüz kadar insan da Müslümanlara esir düşmüştü. Hz. Aişe yüz ailenin Cüveyriye sebebiyle azad edildiğini belirtir. Demek ki her bir aile ortalama yedi kişiden müteşekkildir. Bazı rivayetler Cüveyriye (radıyallahu anh)'nin adının Berre olduğunu, bunu Resulullah'ın Cüveyriye diye değiştirdiğini belirtir.

2- Hadisten "veli"nin velisi olduğu kadını evlendirebileceği, dilerse kendisi o kadınla evlenebileceği hükmünü çıkarmışlardır. Çünkü, Resulullah velisi durumunda bulunduğu *Cüveyriye* ile evlenmiştir. Resulullah o durumda *Cüveyriye*'nin velisi sayılır. Çünkü "sultan, velisi olmayanın velisidir." *Cüveyriye* köle olması haysiyetiyle velisiz sayılır. Keza *Aleyhissalâtu vesselâm, Cüveyriye* için mevla'l-itaka'dır, yani "azadlık efendisi." Azadlık efendisi, azadlının velisidir. Çünkü ona asabe olmuştur. Böylece *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın Cüveyriye'ye veli olduğu sübut bulunca, cereyan eden hadise, veli olan *Resulullah*'ın velayeti altındaki *Cüveyriye*'yi kendisi ile evlendirmiş olmasından ibarettir. Öyleyse "veli nefsini (velayeti altındaki ile) evlendirebilir."

❑ İBNETU'L-CEVN

5619 ١– عن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنها قالت: [لَمَّا دَخَلَتْ ابْنَةُ الْجَوْنِ على رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ قَالَتْ: أعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْكَ، فَقَالَ لَهَا: لَقَدْ عُذْتِ بِعَظِيمٍ، إلْحَقِي بِأهْلِكِ]. أخرجه البخاري والنسائي.

1. (5619)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İbnetu'l-Cevn, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına girince: "Senden Allah'a sığınırım!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Gerçekten büyüğe sığındın. Ailene dön!" buyurdular." [Buharî, Talak 3; Nesâî, Talak 14, (6, 150).]

AÇIKLAMA:

Siyer ve hadis kitaplarında gelen farklı rivayetler, bazı kadınların, Resulullah'a gerdek sırasında "Senden Allah'a sığınırım" diyerek veya buna yakın bir cümle ile hitap ettiklerini belirtir. Rivayetlerden gelen bu kıssalar farklı hadiseler midir, aynı hadisenin farklı rivayetleri midir, çok net değil, şarihler bu hususta cezmetmekten kaçınırlar. *İbnu Sa'd'ın* bir rivayeti şöyle: "Kilabiye'nin ismi ihtilaflıdır. *Fatıma Bintu'd-Dahhak İbnu Süfyan* dendi, Amra *Bintu Yezid İbni Ubeyd* dendi, *Sena Bintu Süfyan İbni Avf* dendi, *el-Aliye Bintu Zıbyan İbnu Amr İbni Avf* dendi."

Nisbet olarak da kadın *Kilabî* midir, *Kindî* midir ihtilaflıdır. İbnu Hacer, en az iki ayrı hâdisenin varlığına hükmedilebileceğini söyler. Ebu Üseyd rivayetinde geçen kadın *Ümeyme*'dir, Sehl'in rivayetinde geçen kadın Esma'dır. Bu meselenin teferruatı bize pratik bir fayda sağlamayacağı için münakaşaları aktarmayacağız.

Gerdek sırasında kadını (veya bazı kadınları) bu çeşit yakışıksız söz sarfetmeye sevkeden husus nedir? Rivayetler bu hususta ehemmiyetle, Ümmühatu'l-mü'minînden bazılarının hilesini rivayet ederler: Bu yeni kadın çok güzeldir. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sevgi ve ilgisini kazanmada kendilerine galebe edeceğinden korkarlar ve kadıncağıza: "Eğer derler, sen Resulullah sana yaklaşınca "senden Allah'a sığınırım!" dersen bu sözden hoşlanırlar." Saflığı sebebiyle aldanıp böyle söyleyen kadın, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan "*...Ailene dön!*" karşılığını alır. Bu muameleye maruz kalan *Fatıma Bintu'd-Dahhak el-Kilabiye* (uğradığı bedbahtlığın sevkiyle) mayıs toplar ve ben şakiyyeyim dermiş. Bu rivayete göre bu telkini yapanlar *Hz. Aişe* ve *Hz. Hafsa*'dır. Kadını tarayıp, kınalayarak gerdeğe hazırlarken, onlardan biri: "Resulullah, gerdeğe girdiği zaman kadının "senden Allah'a sığınırım" demesinden hoşlanır" derler.

Ebu Üseyd'in rivayetinde, kadın ailesine geri götürülür. Ailesi bunu hoş karşılamaz: "Sen mübarek olmayan bir kadınsın" diye bağrışırlar. Kadın üzülür, aldatıldığını söyler, kederinden ölür.

Bir başka rivayet, kadının Muhacir İbnu Ebi Ümeyye ile evlendiğini, Hz. Ömer kadını cezalandırmak istedi ise de, kadın: "Bana örtü koymamıştı. Ümmü'l-mü'minîn de dememişti (Hz. Peygamber'e zevce olmamıştım)" diyerek kendini müdafaa eder ve Hz. Ömer dokunmaz. Hicrî altmış senesinde vefat eder.

❑ **ÜMMÜ ŞERÎK**

5620 ٢- عن عائشة رَضِيَ الله عَنها: [أنَّهَا كَانَتْ مِمَّنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِرَسُولِ الله ﷺ]. أخرجه النسائي.

1. (5620)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, "Ümmü Şerik, Aleyhissalâtu vesselâm'a nefsini hibe edenlerdendir."

(Teysir, hadisin kaynağını *Nesai* olarak gösterir ise de, Nesai'nin el-Mücteba olarak meşhur olan Sünen'inde mevcut değildir, es-Sünenü'l-Kübra'sında olabilir.)

AÇIKLAMA:

Kadınlardan zaman zaman, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelip kendini hibe edenler olmuştur. Kadının nefsini hibe etmesi, karşılığında mehir gibi bir karşılık istemeksizin evlenme teklifinde bulunmasıdır. Bu sadedde ismi geçenlerden biri, sadedinde olduğumuz hadiste zikredildiği üzere Ümmü Şerik'tir, bir diğeri *Havle Bintu Hakim*, bir diğeri *Fatıma Bintu Şüreyh*, bir diğeri *Leylâ Bintul-Hatim*, bir diğer Zeyneb *Bintu Huzeyme*, bir diğeri *Meymune Bintu'l-Haris*'dir. Hemen belirtelim ki, aslında helal olmasına rağmen, *Aleyhissalâtu vesselâm* bu bağış sahiplerinin hiçbiriyle evlenmemiştir. Onun nikahının altında bulunanlardan hiçbiri de nefsini bağışlayanlardan değildir. Buna rağmen Hz. Aişe'nin nefsini bağışlayan kadınlara karşı kıskançlık duyduğu belirtilir.

5621 ٣- وعن ثابت رَحِمَهُ الله قال: [كُنْتُ عِنْدَ أَنَسٍ رَضِيَ الله عنه وعِنْدَهُ بِنْتٌ لَهُ. فَقَالَ أَنَسٌ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ الى النَّبِيِّ ﷺ تَعْرِضُ نَفْسَهَا عَلَيْهِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ الله؛ أَلَكَ بِي حَاجَةٌ؟ فَقَالَتْ بِنْتُ أَنَسٍ: مَا أَقَلَّ حَيَاءَهَا، وَاسَوْأَتَاهُ وَاسَوْأَتَاهُ. فَقَالَ: هِيَ خَيْرٌ مِنْكِ. رَغِبَتْ فِي رَسُولِ الله ﷺ فَعَرَضَتْ نَفْسَهَا عَلَيْهِ]. أخرجه البخاري والنسائي.

2. (5621)- *Sabit* rahimehullah anlatıyor: "Ben Hz. Enes (radıyallahu anh)'in yanında idim. Onun yanında bir kızı vardı. Enes dedi ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a bir kadın gelerek nefsini ona arzetti ve: "Ey Allah'ın Resulü! Senin bana ihtiyacın var mı?" dedi. Bunun üzerine Enes'in kızı: "Bu kadının hayası ne kadar az! Ne ayıp, ne ayıp!" dedi. Enes:

"Hayır, o senden daha hayırlı! Resulullah'a rağbet ve arzu duydu ve nefsini ona arzetti" buyurdu." [Buharî, Nikah 32, Edeb 79; Nesaî, Nikah 25, (6, 78-79).]

5622 ٣- وعن جابر رضي الله عنه: [أنَّ أبا بكرٍ رضِيَ اللهُ عنه جاء يستأذِنُ على رَسُولِ اللهِ ﷺ فَوَجَدَ النَّاسَ بِبابِه جلوساً لَمْ يؤذَنْ لَهُمْ، فأذِنَ لَهُ فَدخلَ فوجَدَهُ جالساً حوله نِساؤه وهو ساكتٌ. ثُمَّ استأذنَ عُمَرُ فأذِنَ لَهُ وهو كذلك فقالَ أبو بكرٍ رضِيَ اللهُ عنه: لأقُولَنَّ قولاً أُضحِكُ به رسولَ اللهِ ﷺ. فقالَ: يا رَسُولَ اللهِ! لو رأيتَ ابنةَ خارجةَ تسألُني النَّفقةَ. فقمتُ إليها، فوجأتُ عُنقَها. فضحكَ رسولُ اللهِ ﷺ، وقال: كلٌّ منْ حولي كما ترى تسألُني النَّفقةَ، فقامَ عمرُ الى حفصةَ رضِيَ اللهُ عنها يجأُ عُنقَها، وقامَ أبو بكرٍ الى عائشةَ رضِيَ اللهُ عنها يجأُ عُنقَها. كلاهما يقولُ: تسألْنَ رسولَ اللهِ ﷺ ما ليسَ عندَهُ؟ فقلْنَ: واللهِ لا نسألُهُ أبداً ما ليسَ عندَهُ. ثُمَّ اعتزلَهُنَّ شهراً؛ ثُمَّ نزلَتْ هذه الآيةُ: يا أيُّها النَّبيُّ قُلْ لأزواجِكَ. حتَّى بلَغَ للمحسناتِ منكُنَّ أجراً عظيماً. قالَ: فبدأَ بعائشةَ رضِيَ اللهُ عنها. فقالَ: إنِّي أُريدُ أنْ أعرِضَ عليكِ أمراً أُحبُّ أنْ لا تعجلِي فيه حتَّى تستشيري أبويكِ. قالتْ: ما هو يا رسولَ اللهِ؟ فتلا عليها الآيةَ. قالتْ: أفيكَ أستشيرُ أبويَّ؟ بلْ أختارُ اللهَ ورسولَهُ والدَّارَ الآخرةَ وأسألُكَ أنْ لا تخبرَ امرأةً من نسائكَ بالَّذي قلتُ لكَ. فقالَ: لا تسألُني امرأةٌ منهنَّ إلاَّ أخبرتُها، لم يبعثْني اللهُ تعالى معنِّتاً ولا متعنِّتاً، ولكنْ بعثَني معلِّماً وميسِّراً]. أخرجه مسلم.

«وجأتُ» عنقَ فلانٍ: إذا دستها برجلك ونحو ذلك.

3. (5622)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) gelip (Hz. Peygamber'in huzuruna girmek için) izin istedi. Kapıda oturmuş bekleyen insanlar vardı. Onlara izin verilmemişti. Hz. Ebu Bekr'e izin verildi, o da girdi. Girince, Aleyhissalâtu vesselâm'ı etrafında zevceleri toplamış olduğu halde sessiz oturuyor buldu. Derken Hz. Ömer de izin istedi, ona da aynı halde iken izin verdi. Hz. Ebu Bekr: "Ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı güldürecek bir şey söyleyeceğim!"dedi ve sordu:

"Ey Allah'ın Resulü! Hârice'nin kızı benden nafaka istese ben de kalkıp boğazını kessem ne dersiniz?" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* güldü ve: *"Şu etrafında gördüklerinin hepsi benden nafaka istiyorlar!"* dedi. Ömer, hemen kalkıp boğazını kesmek üzere Hafsa'ya yöneldi. Hz. Ebu Bekr de kalkıp boğazını kesmek üzere Aişe'ye yöneldi. Her ikisi de:

"Demek siz Resulullah'tan onda olmayan şeyi istiyorsunuz ha!" diyordu. Onlar: "Allah'a yemin olsun! Biz ondan asla olmayan şeyi istemiyoruz!" dediler. Sonra *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* onlardan bir ay ayrı durdu. Arkadan şu ayet nazil oldu. (Mealen): **"Ey Peygamber! Ha-nımlarına de ki: "Eğer dünya hayatını ve zevkini istiyorsanız, gelin boşanma bedelini verip sizi güzellikle serbest bırakayım. Eğer Allah'ı, Resulü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, şüphesiz ki, sizden iyilik yapan ve iyi kullukta bulunanlar için Allah pek büyük bir mükafaat hazırlamıştır"** (Ahzab 28-29).

Hz. Cabir devamla der ki: "Bunun üzerine Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den başlayarak şöyle dedi:

"Ben sana bir husus arzedeceğim. Cevap vermede acele etmemeni dilerim, ebeveyninle de istişare ettikten sonra cevap ver."

"O husus nedir ey Allah'ın Resulü?" diye Aişe sorunca, Aleyhissalâtu vesselâm ayeti tilavet buyurdu. Bunun üzerine Hz. Aişe hemen: "Yani sizi tercih meselesinde mi ailemle istişare edeceğim? Asla! Ben Allah'ı ve Resulü'nü ve ahiret yurdunu tercih ediyorum. Senden ricam, kadınlarından hiçbirine benim şu söylediğimi haber vermemendir!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Onlardan biri sormaya görsün, ben hemen cevap veririm. Zira Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı olarak değil, öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi!" buyurdular." [Müslim, Talak 29, (1478).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Ümmühatu'l-mü'minîn'in dünya veya ahireti tercih hususunda muhayyer bırakıldıklarını haber veren ayetin nüzul sebebini açıklamaktadır. Anlaşılacağı üzere *Hz. Ebu Bekr* ve *Hz. Ömer* mutad ziyaretlerinin birinde Aleyhissalâtu vesselâm'ı kadınları etrafında toplanmış olduğu halde sessiz (ve kaygılı) bulurlar. Resulullah'ı neşelendirmek ve konuşturmak için Hz. Ebu Bekr'in şaka yollu bir cümlesi Resulullah'ı güldürmekle kalmıyor, sessiz ve kaygılı oluşunun sebebini de ortaya çıkarıyor: Hanımları kendisinden veremeyeceği veya örnek olmalarında vermeyi uygun bulmadığı şeyleri istemektedir.

Bu durumu öğrenen kayınpederler *[Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)]* hemen kızlarının üzerlerine yürüyüp "Demek siz, Resulullah'tan onda olmayan şeyler istiyorsunuz ha!" diyerek tedib etmek, cezalandırmak isterler, *Aleyhissalâtu vesselâm* buna mani olur. Ama müdahale faydadan hali olmaz. Validelerimiz, o günden sonra Resulullah'tan, onda olmayan bir şey talep etmeyecekleri hususunda söz verirler, yemin ederler. Derken muhayyerlik ayeti nazil olur.

Aleyhissalâtu vesselâm emr-i İlahî'yi Hz. Aişe'den başlayarak zevcelerine tebliğ eder. Hepsi de düşünmeye, aileleriyle istişareye gerek duymadan Allah ve Resulü ile beraber olup darlık içinde yaşamayı, ayrılıp bolluk içinde yaşamaya tercih ederler.

Bu muhayyerlikte kadınlar ayrılmayı tercih etmiş olsalar, başkalarıyla evlenmeleri helal olup olmayacağı hususunda ulema mütalaa yürütmüş, ihtilafa düşmüştür. Çoğunluk, ayrılığın gereği olarak evlenebileceklerine hükmetmiştir.

Ayet geldiği zaman Resulullah'ın nikahı altında, hayatta dokuz karısının olduğu belirtilmektedir. Beşi Kureyşîdir. Hz. Aişe, Hafsa, Ümmü Habibe, Sevde, Ümmü Seleme radıyallahu anhünne; dördü de Kureyş dışından: Safiyye, Benî Nadir Yahudilerinden; Meymune, Benî Hilal'den; Zeyneb Bintu Cahş, Benî Esed'den; Cüveyriye, Benî Mustalik'ten, radıyallahu anhünne.

2- Hadis üzgün olan eş dostun fıkra vs. nezih vasıtalara başvurularak konuşturulup, güldürülmesinin müstehab olduğunu ifade etmektedir.

Bu hadise ile ilgili M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin Sonsuz Nur adlı kitabındaki yorumu ise şöyle:

Tahyîr Hâdisesi

Tahyîr, Allah Rasûlü'nün hanımlarının, Efendimiz'le birlikte yaşayıp-yaşamama mevzuunda muhayyer bırakılmaları hadisesidir. Mebdei ne olursa olsun, bu hâdise, Allah Rasûlü'ne bizzat Cenâb-ı Hakk'ın emridir. Mevzu ile alâkalı âyet aynen şöyle demektedir:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَ أُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾ **"Ey peygamber! Hanımlarına söyle: 'Eğer dünya hayatı ve onun zinetini istiyorsanız, gelin size bağışta bulunayım ve güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, peygamberini ve**

âhiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük ecir hazırlamıştır" (Ahzab, 33/28-29).

İhtimal, Efendimiz'in hanımlarından bazıları, belki biraz daha müreffeh bir hayat istemiş.. ve: "Acaba biz de diğer Müslümanlar gibi biraz daha rahat yaşayamayız mı? Hiç olmazsa günde bir kerecik olsun çorba içemeyiz mi? Giyim ve kuşamımıza biraz daha çeki düzen veremeyiz mi?" demişlerdi. İlk nazarda, kalplerinden geçen bu ve benzeri talepler, meşru dairede olduğundan, gayet masum ve haklı gibi görülebilir. Halbuki onlar, öyle bir hânede bulunuyorlardı ki, bu hâne kıyamete kadar gelecek İslâmî yuvalara örnek olacaktı. Bu yönüyle de Peygamber hanımları işin merkezinde bulunuyorlardı. Dolayısıyla da, diğer Müslüman kadınlar gibi hareket edemezlerdi; çünkü onlar mukarrebîndendi. Diğerleri için sevap sayılan şeyler, Allah Rasûlü'nün hanımları için günah kabul edilmeliydi...

Allah Rasûlü, onlardan bazılarında böyle bir arzu hissedince, hemen bir tavır ayarlamasına geçti. Kendileriyle görüşmeyeceğine dair yemin etti ve evinin cumbasına çekildi. Hâdise hemen duyulmuştu. Herkes hüzün ve üzüntü içinde mescide koştu ve ağlamaya durdu; zira Allah Rasûlü'nü kederlendiren en küçük bir hâdise dahi Müslümanları ağlatmaya yetiyordu. Bütün Müslümanlar Allah Rasûlü'yle o derece bütünleşmişlerdi ki, evinde cereyan eden çok küçük bir huzursuzluk hemen duyuluyor ve Müslümanlar Allah Rasûlü'nü üzen bu hâdisenin ortadan kalkmasını sabırsızlıkla bekliyorlardı. O gün de böyle olmuştu.

Allah Rasûlü'nün bu tavır ayarlamasına "Îlâ Hâdisesi" de denir. Hâdiseye, bir yukarıdaki mülahazalarla, bir de daha farklıca yaklaşanlar vardı. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer bu ikinci kategoride yerlerini alanlardandı. Zira kızları da bu işin içinde bulunuyordu. Herkes gibi durumdan haberdar olan *Hz. Ebu Bekir* ve Ömer de mescide koştular.

Allah Rasûlü'nün yanına girmek için izin istediler; fakat kendilerine izin verilmedi. Onlar da diğerleri gibi mescidde beklemeye başladılar. Ancak üçüncü taleplerinde izin çıktı ve içeriye girdiler, sonra da kızlarını tartaklamaya başladılar. Allah Rasûlü, uzaktan manzarayı seyrediyordu.. ve bu esnada, sadece bir tek cümle söyledi: "Bunlar benden, elimde olmayan şeyler istiyorlar." (50)

Oysaki, Kur'ân onlara hitaben: ﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ﴾ **"Ey peygamber hanımları! Sizler herhangi bir kadın gibi değil-**

50– Müslim, Talak, 34,35

siniz!" (Ahzab, 33/32) diyordu. Belki başkaları sadece farzları yapmakla kurtulabilir ama, merkezde bu işe omuz verenler, O'nun hareminde pek çok hakaikın mahrem-i râz'ı olanlar, bu işe bütün varlıklarını feda etmelidir-ler! Etmelidirler ki, merkezde za'f hissedilmesin. Evet, Peygamber kadını olmanın kendine göre büyük avantajları vardı; elbette ki, riski de o kadar büyük ve ağır olacaktı. Allah Rasûlü, onları dîn u dünya için misal olmak üzere hazırlıyordu. Ahirete ait nimetleri dünyada yiyip ﴿اذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا﴾ (Ahkâf, 46/20) âyetinin tokadına ma'ruz kalmasınlar diye, onların üzerine tir tir titriyor ve iki gözü gibi korumaya çalışıyordu. Onun için de bazı bakımlardan peygamber hânesinde sıkıntılı bir hayat yaşanıyordu. İşte bu sıkıntılı hayattan dolayı yer yer açık veya kapalı, bazı küçük talepler de oluyordu. Ancak onların konumları bir başkası gibi değildi. Bulundukları durumun gereği bazı sorumlulukları vardı.. evet, onlar, herkes gibi gülemez, herkes gibi yiyip-içemezlerdi. Nitekim, bazı büyükler bütün bir ömür boyu, sadece bir-iki defa gülmüş.. bazıları da hayatta bir kere dahi karınlarını doyurmamışlardı...

Fuzayl b. Iyaz, hiç gülmemişti. Onu, sadece bir kere gülerken gördüler ve hayret edip sordular. O da, gülmesinin -ki o gülme değil bir tebessümdü- sebebini şöyle izah etti: "Bugün bana oğlum Ali'nin vefatını haber verdiler. Allah seviyormuş diye sevindim, onun için tebessüm ettim."[51]

Şimdi, büyüklerde durum böyle olunca, bütün bu büyüklerin büyüğü ve bütün ümmetin anaları durumunda olan Allah Rasûlü'nün pâkize hanımları, elbette çok farklı olacaklardı.

Dünya ve ukbada Allah Rasûlü'yle beraber olma liyakatı, çok da öyle kolay elde edilebilecek bir pâye değildir. Onun için âyetin işaretiyle bu müstesna kadınlar, bir irade imtihanı vermekteydiler. Allah Rasûlü onları, kendi fakir, yoksul hânesiyle, dünya debdebe ve alâyişi arasında muhayyer bırakıyordu. Eğer dünyayı tercih edecek olurlarsa, İki Cihan Serveri, onları istedikleri dünyalıkla lütuflandıracak ama, sonra da salıverecekti. Yok, eğer Allah'ı ve Allah Rasûlü'nü tercih edecek olurlarsa, şimdiye kadar yaşadıkları hayat standardına râzı olmaları gerekecekti. Çünkü bu, o hanenin hususiyetiydi. Madem ki bu hâne müstesna bir hâneydi; o halde onun sâkinleri de müstesna olmalıydı. Aile reisi zaten müstesnaydı. Öyleyse o aile reisine tâbi hanım ve çocuklar da O'nun gibi olmak zorundaydılar.

51– Ebû Nuaym, Hilye, 8/100

Allah Rasûlü ilk defa Hz. Aişe validemizi çağırdı ve ona: "Seninle birşey görüşmek istiyorum ama, baban ve annenle konuşmadan karar vermekte acele etme" dedi. Sonra da mevzunun başında zikrettiğimiz âyeti ona okudu. Hz. Aişe'nin cevabı tam sıddîk babanın, sıddîka kızına yakışır şekildeydi: "Ya Rasûlallah! Ben ana ve babamla bu mevzuda mı konuşacağım? Vallahi ben Allah ve Rasûlü'nü tercih ediyorum" dedi.

Daha sonrasını Validemiz şöyle anlatıyor: "Allah Rasûlü hangi hanımıyla konuştuysa, hepsinden aynı cevabı aldı. Bu hususta hiç kimse farklı bir mütâlaa beyan etmedi. Ben ne demiş isem onlar da aynı şeyi söylediler..."[52]

Hep aynı şeyi söylediler; çünkü hepsi Allah Rasûlü'yle âdeta bütünleşmişlerdi.. ve aksini söyleyemezlerdi. Eğer Allah Rasûlü onlara:"Bütün bir hayat boyu oruç tutacaksınız ve hiç iftar etmeyeceksiniz" deseydi, buna da seve seve katlanacaklardı.. ve katlandılar da.. hem öyle katlandılar ki, bu uzun orucun iftarı, Hz. Azrail'in sunduğu ölüm şerbeti oldu.

O'nun zevceleri arasında, saray hayatı yaşamış olanlar da vardı.. ve Hz. Safiyye bunlardandı. Hayber'de babasını ve kocasını kaybetmişti. Bunların ikisi de Hayber'in efendileriydi. Safiyye harp esirleri arasında bulunuyordu.. ve onurlu kadına bu durum çok dokunmuştu. Bu itibarla da, Allah Rasûlü'nü görünceye kadar, belki dünyada en çok kızdığı insan O'ydu. Ancak, O'nu görünce bütün duyguları değişmişti.[53] Evet, Allah Rasûlü'nün hânesinde karnını dahi doyuramayacak bu ağır hayata katlanan, Safiyye gibi saraydan gelme kadınlar da vardı. Vardı ve o da diğer kadınlarla aynı hayatı paylaşıyordu. Evet, Allah Rasûlü, o incelerden ince şahsiyetiyle onların gönüllerine öyle bir girmişti ki, ne pahasına olursa olsun, O'nunla beraber bulunma bütün hanımlarının biricik gayesi haline gelmişti.

Hülasa Allah Rasûlü'nün aile reisliği mükemmellerden daha mükemmeldi: Bu kadar kadını, bu kadar rahat idare etmesi ve hepsi tarafından da son derece sevilmesi.. hattâ onların kalplerinin sevgilisi, akıllarının muallimi, ruhlarının da terbiyecisi olması.. ve bütün bunları yaparken de vazifesinden zerre kadar taviz vermeyip, devlete, millete ait işlerde hiç mi hiç ihmal göstermemesi, O'nun risaletinin apaçık bir delil ve bürhanıdır. Eğer, başka hiçbir delil olmasaydı, O'nun risaletine delil olarak aile reisliğinde ta'kip ettiği çizgi yeterdi.

52– Müslim, Talak, 35.

53– Mecmau'z-Zevâid, 9/252; İbn Sa'd, Tabakat, 2/108

İKİNCİ FASIL

EVLENMEYE TEŞVİK VE TERGÎB

Konuyla ilgili Ölçü ve Yoldaki Işıklar adlı eserden genel bir değerlendirmeyi buraya alıyoruz.

İzdivaç ve Yuva

Evlenmek; zevk ve haz için değildir; evlenmek, aile teşkili, milletin bekâ ve devamı, ferdin duygu ve düşüncelerinin dağınıklıkdan kurtarılması ve cismânî hazlarının zabt u rapt altına alınması içindir. Fıtratın çok mes'elelerinde olduğu gibi, zevkler, hazlar bir avans ve imrendirmeden ibarettir.

Evlenecek kimseler, birbirlerinin üstlerine-başlarına, kılık ve kıyafetlerine, hatta servet ve dış güzelliklerine göre değil; bu en ciddi mes'elede, ruh güzelliği, namus ve ahlâk anlayışı, fazilet ve karakter yüksekliğine göre karar vermelidirler.

Evlenirken gerekli tetkikâtı yapmamış veya yapma fırsatını bulamamış kimselere, iş gelip boşanma kertesine dayanınca, en âkilâne kriterlerin dahi hiçbir yararı olmayacaktır. Evet, önemli olan yuvadaki yangından az zararla kurtulmak değil; önemli olan yangın yapacak unsurların yuvaya sokulmamasıdır.

Tanımadığımız kimseye kız vermemeli, tanımadığımız kızlara da talip olmamalıyız. Böyle meçhuller üzerine yapılan bir akit, ya boşanma gibi Allah'ın (c.c.) sevmediği bir sonuçla noktalanır veya taraflar için hayat boyu acı işkencelere vesile olur.

Daha ilk teşebbüsde, Hakk'a sığınılarak, mantık ve muhâkeme üzerine kurulan öyle mübârek yuvalar vardır ki, bütün bir hayat boyu tıpkı bir mektep gibi çalışır ve yetiştirdiği çıraklarıyla, mensub olduğu milletin devam ve bekâsnı teminat altına alır.

Düşünülmeden, taşınılmadan izdivaç adına ortaya konan her türlü biraraya gelme, arkada, ağlayıp sokaklarda sürünen eşler, "öksüzler yuvası"na bırakılan yetimler ve aileleri yüreklerinden yaralayan canilikler bırakıp öyle gitmiştir.

Evliliğin ferde ait faide ve menfaati bir ise, millete ait pek çokdur. Bu itibarla, bozuk evlilik gibi hiç evlenmemek de kızları sefil, delikanlıları rezil edip millete su ve kan kaybettiren bir koleradır.

Ta başdan sağlam esaslar üzerine kurulmuş ve maddî mânevî saadetin dalgalanıp durduğu bir yuva, milletçe varolmanın en sağlam bir temeltaşı ve faziletli fertler yetiştiren mübarek bir mektebdir. Evlerini mektepler kadar feyizli ve bereketli, mekteplerini de evleri kadar sıcak hale getirebilen milletler, ıslah hareketlerinin en büyüğünü yapmış, gelecek nesillerin huzur ve mutluluğunu garanti altına almış olurlar.

Millet, hâne cüz'i fertlerinden meydana gelir. Bu itibarla, evler iyi ise millet iyi, evler kötü ise millet de kötüdür. Keşke, milletin salâhını isteyenler her şeyden evvel hânelerin ıslahına çalışsalardı...!

"Ev"e, içindeki insanlara göre "ev" denir. Bir hânenin fertleri, o hânede oturanların insanî değerleri paylaştıkları ölçüde mes'ud sayılırlar. Evet, diyebiliriz ki; insan eviyle insanca yaşar, ev de içindeki insanlarla "ev" olur.

Ev küçük bir millet, millet de büyük bir hanedir. Büyük-küçük herhangi bir haneyi, arızasız idareye muvaffak olmuş ve hâne halkını insanlığa yükseltebilmiş birisi, az bir gayretle daha büyük organizasyonlarda da başarılı olabilir.

Bir hanedeki nizamsızlık ve döküntü o hanedeki insanların derbederliğini ve ruh perişaniyetini; bir beldede, evlerin, dükkanların, sokakların pisliği, intizamsızlığı, bozukluğu da belediye kadrosunun derece-i hissini tasvir eder.(54)

Hadislere geçmeden evvel kadınla ilgili kaleme alınan bir yazıyı, Ölçü ve Yoldaki Işıklar adlı eserden buraya aktarıyoruz.

Kadın

Çocukların ta'lim ve terbiyesi, hânenin nizam, huzur ve âhengi adına insanlık mektebinin ilk hocası kadındır. Kadına yeni yeni yerler arandığı günümüzde bir kere daha Kudret Elinin ona bahşettiği bu müstesna

54– M. Fethullah Gülen, Ölçü ve Yoldaki Işıklar 3/74/78.

mevkiin hatırlanması, birkısım fuzuli arayışları önleyeceği kanaatini beslemekteyiz.

Namuslu, terbiyeli ve yuvasına bağlı bir kadının bulunduğu ev, cennet köşelerinden bir köşedir ve orada duyulan seslerin, solukların da huri, gılman nağmesinden ve kevser çağıltısından farkı yoktur.

İnsan, surî zinetinin altında ezilmiş herhangi bir kadını görünce, kendi kendine "acaba, kadının iç zineti sayılan namus, iffet, fazilete de bu kadar değer veriyor mu?" diye düşünüyor.

Kadını, meleklerden daha ulvâ yapan ve onu eşsiz bir elmas haline getiren onun iç derinliği, iffet ve vakarıdır. İffeti hakkında söz söylenen kadın kalp bir para, vakarsız ise alay mevzuu bir kukladır ki; böylelerinin öldürücü atmosferlerinde ne sağlıklı yuvadan ne de sıhhatli nesillerden bahsetmeye imkân yoktur.

Üç çeşit kadın vardır: Sokak kadını, zevk kadını, ev ve hizmet kadını. Hafifmeşreb sokak kadını çamura düşmüş bir cevhere benzer, zevk kadını gözbağcı iblislere, ev ve hizmet kadını ise sonsuzluk soluklayan cennet hurilerine.

İç âlemiyle fazilete uyanmış bir kadın, bulunduğu hanede kristâl bir âvizeye benzer. Onun her kıpırdanışında evin dört bir köşesinde ışıklar oynamaya başlar. Kendi ruh dünyasında karanlık düşüncelere teslim olmuş kadın kıyafetindeki talihsize gelince, öyle bir sis ve duman kaynağıdır ki, uğradığı her yeri kirletir geçer.

Kadının, elinden düşürmeden dâima okuyacağı tek kitap, içtimâî terbiye kitabıdır ki, henüz en mükemmeliyle yazıldığı söylenemez.

Kendini hevesâta salmış kadınları gördükçe, "kadının aklı kısadır" diyenleri çok müsamahalı görüyorum. Zannediyorum kadının reklâm mevzuu haline getirildiğini görselerdi "buna evet diyen kadınların aklı yokmuş" diyeceklerdir.

Eskiler "kadının elinde iğne, mücâhidin elinde mızrak gibidir" derlerdi. Doğrusu ben bu sözde hiç de mübalağa görmüyorum.

Kadının, başkaları için zevk metâı, eğlence mevzuu ve reklam malzemesi olduğu devirler hiç de azımsanmayacak kadar çoktur. Ne var ki, bütün bu tali'siz dönemler, şimdiye kadar hep onun dirilip kendini yenilemesinin ve özünü bulmasının başlangıcı olmuştur.

Oğlana "mahdum", kız çocuğuna da "kerime" derlerdi ki, gözbebeği ile aynı mânaya gelen bu kelime, çok kıymetli, kıymetli olduğu kadar

lüzumlu, lüzumlu olduğu kadar da en nazik bir uzvu bütün önemiyle ifade etmektedir.

"Eteğini tozdan-topraktan sakın" deriz. Gözbebeği olan kadının ne kadar korunup kollanması lazım geldiğini, bilmem ki takdir edebiliyor muyuz?

Faziletli kadının süsü, zineti namus ve iffeti olduğu gibi, en şâyân-ı takdir ve hayranlıkla karşılanacak yanı da içtimâî terbiyesi ve efendisine sadâkatidir.

İyi kadın, ağzında hikmet, ruhundan incelik ve letâfet, davranışlarında herkese saygı ve hürmet telkin eden kadındır ki, âşina nazarlar onun bu mukaddes yanını sezerek beşerî kaynaklı iç bulantılarını ibret ve tefekküre çevirirler.

Bedenî hayatıyla gelişirken, kalb ve ruh tomurcuklarını inkişâf ettirememiş bir kadın, belli bir süre başlarda gezen çiçeklere benzese bile, arkadan solup gitmesi, yaprak yaprak dökülüp ayaklar altında çiğnenmesi kaçınılmazdır. Ebedîleşme yolunu bulamayanlar için ne hazin akibet...!

Kadın iğfal edilip çirkeflere düşürülmeyecek kadar muâlla bir cevherdir. Geleceğin, ilme, irfana, hakikata uyanmış tali'li nesilleri onu gözbebekleri gibi aziz tutacakları ümidimizi henüz yitirmedik...

Bizim kadınımız, millî şeref ve necabetimizin de en sağlam temel taşıdır. Upuzun ve şanlı geçmişimizin inşasında onun hissesi, hiç de düşmanla yaka-paça olan mücahidlerin hissesinden geri değildir.

Kadınlık âlemi için, hak ve hürriyet havariliği yapanların çoğu, onu cismanî zevkleriyle coşturup ruhunu hançerlemekten başka birşey yapmamaktadırlar.

Ruhunda olgunluğa ermiş bir kadın, yetiştirip arkada bıraktığı hayırlı halefleri sayesinde, yuvası devamlı bir buhurdanlık gibi tüter ve içlere inşirah veren rayihalar salar. Bu rayihaların esip durduğu uhrevî mekân ise her türlü tarif ve tavsifin üstünde bir cennet bahçesidir.

Kalbini iman nurları, kafasını da ilim ve içtimâî terbiye ile aydınlatmış bir kadın, evini yeniden hergün inşa ediyor gibi ona yeni yeni güzellik buudları ekler. Sefih ve kendini bilmezlere gelince, mevcud yuvaları bile yıkıp harabeye, kasvetleştirip mezara çevirirler.

"Kadını açıp-saçalım, muhteris ve sefih iştahların gözünün önüne koyalım ve ona gönlünce yaşama imkânları verelim" diyorlar. İyi ama, böyle yapmakla o kıymetli cevheri, hırsızların, uğursuzların ellerinin yetişeceği yere koymuş olmuyor muyuz..?

Kadın bulaşık bir kap, değersiz bir maden parçası olmadığı gibi, yeri de bulaşık kaplarının maden parçalarının bulunduğu yer değildir. O eşsiz bir pırlantadır ve mutlaka sedef kakmalı pırlanta kutularında korunmalıdır.

Kadın, incelik, letâfet ve hassasiyette müstesna bir yere sahiptir. O bu hususiyetleriyle ancak kendi tabiat ve fıtratının çerçevesinde kaldığı sürece yuvasına dolayısıyla da kendi toplumuna yararlı olabilir.

Bugüne kadar feministlerin kadınlar adına ileri sürdükleri her teklif, onu hoyratlaştırıcı, küçük düşürücü ve tabiat deformasyonuna uğratıcı olmuştur. Oysa ki, kadın, varlık zincirinde çok önemli bir halkadır ve onun en ehemmiyetli yanı da kendi fıtrat ve tabiatının sınırlarına saygılı kalmasındadır.[55]

5623 ١ – عن مَعْقِلِ بْنِ يسار رَضِيَ اللّٰهُ عَنه قال: [جَاءَ رَجُلٌ الى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَ: إنِّي أصَبْتُ امْرَأةً ذَاتَ حَسَبٍ وَجَمَالٍ وَأنَّهَا لاَ تَلِدُ، أفَأتَزَوَّجُهَا؟ قَالَ: لاَ. ثُمَّ أتَاهُ الثَّانِيَةَ، فَنَهَاهُ. ثُمَّ أتَاهُ الثَّالِثَةَ، فَقَالَ: تَزَوَّجُوا الْوَدُودَ الْوَلُودَ، فَإنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ الأُمَمَ]. أخرجه أبو داود والنسائي.

1. (5623)- *Ma'kıl İbnu Yesar* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a bir adam gelerek: "Ben (evlenmek üzere) asaletli ve güzel bir kadın buldum. Ancak kısırdır, çocuk doğurmuyor. Onunla evleneyim mi?" diye sordu. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Hayır evlenme!" buyurdular. Sonra adam ikinci sefer geldi, yine aynı cevabı aldı. Adam üçüncü sefer de gelince: *"(Ey insanlar!) vedud (çok seven) ve velud (çok doğuran) olanla evlenin. Zira ben (kıyamet günü) diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla övüneceğim"* buyurdular." [Ebu Davud, Nikah 4, (2050); Nesaî, Nikah 11, (6, 65-66).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kadında aranması gereken belli başlı vasıfları belirtmektedir:

★ *Kadın kısır olmamalıdır.* Çünkü evlenmenin aslî gayelerinden biri tenasül yani neslin devamını sağlamaktır. Çocuk doğurmayan kadın bu gayeyi hasıl etmez.

55– M. Fethullah Gülen, Ölçü veya Yoldaki Işıklar, 3/55-63.

★ *Kadın vedud olmalıdır:* Yani kocasını çok sevmelidir.

★ *Kadın doğurgan olmalıdır.* Kadının sadece kısır olmaması da yeterli değil, velud da olmalıdır. İki vasıf birbirini tamamlayıcı olduğu halde ayrı ayrı zikredilmesi, evlilikte çocuk elde etme meselesinin din açısından ehemmiyetini nazara verir. Gerçi hadisin sonunda çocuk meselesine bir kere daha dönülüyor: *"Kıyamet günü sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övüneceğim."*

Eğer kadın velud olur fakat vedud olmazsa kocası tarafından sevilmez. Ailevî ahenk ve huzur kadının kocası tarafından sevilmesi ile mümkündür. Bu ise öncelikle kadının vedud olmasına bağlıdır. Kadın vedud olsa fakat velud olmasa bu sefer evlilikten beklenen maksad hasıl olmaz, ümmetin sayıca artması gerçekleşmez.

Alimler bu iki vasfın bekârlarda yakınlarının haline bakılarak bilinebileceğini belirtirler. "Çünkü çoğunluk durumunda tabiatlar akrabalara intikal eder, yakınlarının tabiatları birbirlerine benzer" derler. *Aliyyu'l-Kârî "Vedud ve velud olanlarla evlenin"* emrinde: "Velud ve vedud olanlarla evliliğinizi devam ettirin" manasının da muhtemel olduğunu söyler.

Bu vesile ile bir kere daha tekrar edelim ki, İslam dini, nüfus çokluğuna ehemmiyet verir. Birden fazla kadınla evlenme ruhsatı bile İslam'ın nüfus politikasının gereğidir. Böylece doğum çağında olan kadın bekâr kalmamış olur. Ayrıca erken evlendirme prensibi de doğumu teşvik edici bir tedbirdir. Ortalama 15-17 yaşlarında büluğa eren gençlerin hemen evlendirilmesi daha çok sayıda çocuk edinmeye müessir olacaktır. Yüksek tahsilin yaygınlaştığı çevrelerde evlenme yaşı gittikçe gerilere kaymakta, dolayısıyla doğum nisbeti o çevrelerde azalmaktadır.

Doğum kontrolü diye günümüzde ortaya çıkan hâdiseyi İslam açısından kabul etmek mümkün değildir. Bu hâdise esasen bizde dış baskılarla müesseseleştirilmiş, doğum kontrolüyle ilgili teşkilatlar Amerikan yardımlarıyla finanse edilmiştir. Maksad, İslam ümmetinin sayısını azaltmaktır. Nitekim Kıbrıs askerî harekatının akabinde Amerika'nın koyduğu askerî ve ekonomik ambargodan Türkiye'ye faydalı olacak her çeşit yardımlar nasibini alırken, sadece doğum kontrolüne yönelik yardımlar nasibsiz kalmış, onlar hiçbir kısıntıya uğramadan gelmeye devam etmiştir. Nedir bunun manası?

Alim geçinen eyyamcı, fetvacı, günlük politikaya göre imal-ı fikirde bulunan yeni yetme yarımlar, fıkıh kitaplarında birçok kayıtlarla medar-ı bahs edilen çocuk aldırma ruhsatını, kayıtları mevzubahis etmeden göste-

rerek veya bazı hadislerde gelen yine kayıtlara tabi azl ruhsatını[56] medar-ı bahs ederek, yabancı ideolojilerin işine yarayacak fetva vermektedir. Bu, manevî sorumluluğu mucib olduğu gibi, ümmetin dünyevî menfaatlerine de aykırıdır. Dış baskılara dayanamayan veya satın alınan politakacılarla, din temsilcileri millet nazarında bir değildir. Millet öncelikle din alimlerine kulak verir.

Hadislerde "azl"e ruhsat olduğu gerekçesiyle doğum kontrolü caiz diyenlere *Resulullah*'ın azlle ilgili şu tarifini de görmelerini tavsiye ederiz: Müslim başta diğer birkısım Kütüb-i Sitte müelliflerinin kaydettiği bir hadiste, Resulullah'tan azl sorulduğu zaman: ذلك الوأد الخفي *"Bu, gizli bir ve'd'dir"* demiştir. Ve'd, Arapça'da çocukları diri diri toprağa gömme fiilidir. Şu halde, Resulullah, azli "çocuğun gizlice toprağa gömülmesi" olarak tarif etmiş bulunmaktadır. Yani, sebepsiz azli tasvib etmemektedir. Azle bile fetva vermeyen dinimizde, kürtaj denen çocuk katliamına fetva aramak tamamen boş bir gayrettir.

Nüfus artışının açlık ve ekonomik sıkıntıya sebep olması gibi, aslında ilme ve realiteye aykırı iddialara Kur'an-ı Kerim'in bir ayetiyle cevap vereceğiz:

﴿ولا تقتلوا اولادكم خشية املاق نحن نرزقهم واياكم ان قتلهم كان خطأ كبيرا﴾ **"Fakirlik korkusuyla evlatlarınızı öldürmeyin. Onları da, sizi de rızıklandıran biziz. Onları öldürmek, gerçekten çok büyük bir günahtır"** (İsra 31).

Makina, gübreleme, sulama, bilgi ve tecrübe gibi yeni unsurların ziraate dahil edilmesi, ziraî istihsali dünya genelinde öyle artırmıştır ki, bu, nüfus artışından çok öndedir. Gelecekte bitki genlerine yapılan müdahale, ev ziraati gibi şimdiden ufukta görülen gelişmeler gıda sıkıntısı diye bir tehlikenin yeryüzüne hiçbir zaman gelmeyeceğini göstermektedir. Afrika gibi dünyanın bazı yerlerinde görülen açlık ve sefalet, oralardaki Avrupa sömürüsünün eseridir, tabii bir hâdise değildir. Avrupalılar gittikleri memleketlerin iktisadî düzenlerini sistematik olarak bozarak yerli halkı, bir daha kendilerine karşı müessir şekilde baş kaldıramayacak hale getirmişlerdir. Oradan ayrılsalar bile sömürü sistemlerini kendi menfaatlerini devam ettirerek satın alınmış aydınlarla yürütüp, ayakta tutmaktalar; ticarî şirketleri, işletmeleri ellerinde bırakmayarak daha merhametsiz bir sömürge tatbikatını devam ettirmektedirler.

56- *Azl*, meniyi kadının rahmine değil, dışarı atmaktır. Buna, hamileliği önlemek için başvurulur.

Kendi memleketlerinde bütün imkanlarıyla doğumu teşvik eden Batı, Batı dışındaki bütün memleketlerde siyasî, iktisadî ve askerî her çeşit güç ve baskı imkanlarını kullanarak doğum kontrolü uygulamasını yaptırmaktadırlar.

MESELENİN İKTİSADÎ YÖNÜ: Nüfus artmasının açlığa sebep olacağı iddiasını, ilmî çalışmalarla, rakamlarla cevaplandıran ilim adamlarımız var. Türkiye'de Nüfus Meselesi adlı kitabında Prof. Dr. Sabahattin Zaim pek çok dünya devletini esas almak suretiyle mukayeseli, istatistikî rakamlara dayanarak yaptığı bir tahlili şöyle noktalar: "Şu halde, umumiyetle iddia edildiği gibi, ülkelerin refah seviyesindeki artış hızı ile nüfus hızı arasında tersine bir koralasyon (ilgi) yoktur (0.2). Bilakis iki mefhum arasında müsbete doğru bir koralasyon (O. 53) görülmektedir." İlim adamımızın Türkiye'nin 1960-1968 yılları arasındaki nüfus ve gelir artışı ile ilgili olarak verdiği rakamlara göre bu yıllar arasında nüfusumuz % 2.6 artarken, nüfus başına düşen GSMH (millî gelir) artışı 4.2 olmuştur.

Gıda-nüfus münasebetlerinde de şu kıymetli bilgiyi verir: "Gıda-nüfus münasebetlerini Türkiye yönünden inceleyecek olursak, görülür ki, ülkemizde nüfus artışının en hızlı olarak kabul edildiği devrelerde 1952-56'ya nazaran artmıştır. Aynı devrede toplam ziraî üretim % 66, gıda üretimi ise % 7 oranında artmıştır. Aynı devrede toplam ziraî üretim % 66, gıda üretimi ise % 61 oranında çoğalmıştır. Yani ülkemizde gıda yönünden bir dengesizlik yoktur. Ziraî üretimle gıda üretimi, nüfustan daha hızlı artmaktadır."[57]

Bu açıklamalar Cenab-ı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim'de geçen **"Açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, onları da sizi de biz rızıklandırırız"** ayetinin ilmî bir tefsiri mahiyetindedir. Bu açıdan gerek yurdumuzda, gerek dünyanın bazı yerlerinde zaman zaman görülen maddî sıkıntılar, tabii değildir, nüfus çokluğundan değildir. Sömürgecilerin oyunundan, adaletsiz idareden ileri gelmektedir. Ömer İbnu Abdilaziz'in üç yıllık adilâne idaresi sırasında Mısır gibi büyük bir İslam dünyasında zekat kabul edecek insan kalmayacak şekilde refah ve bolluk hasıl olmuştur.

Doğum kontrolü uygulayarak, evlenmeyi, çocuk elde etme maksadının dışına çıkaran çevrelerde "cinsî münasebetlerin çocuk yapma ve neslin devamı ile hemen hemen hiçbir ilgisinin kalmadığı, tamamen bir

---

57- Bu iktibastan yaptığımız eser (Türkiye'de Nüfus Meselesi) 1973'te İstanbul'da Boğaziçi Yayınevi tarafından basılmıştır.

eğlence ve zevk meselesi haline getirildiği" bazı araştırıcıların yazılarında belirtilmektedir. Bu durumun beşerî ahlakı son derece tahrip ettiğini belirten meşhur tarihçi ve içtimaiyatçı Dr. Sazzoken: "Amerika'daki cinsî münasebetlerden bahisle, rakamlar üzerinde âdeta ağlamaktadır. Doğum kontrolü teşviki sonucu evlenmeden önce gayr-ı meşru ilişkilerde bulunan erkeklerin sayısı % 27'den % 87'ye, kadınların ise % 7'den % 50'ye çıktığını tesbit etmiştir." Yine verilen bir başka bilgiye göre Dr. Cheoser 1956 yılında altı yüz kadın üzerinde yaptığı incelemelerin sonucunu şöyle bildiriyor: "İngiltere'de her üç kadından biri henüz evlenmeden iffet ve kızlığını kaybetmektedir." Aynı zat 1960 yılında yayınlanan bir kitabında "Artık kadınlarda iffet denilen şeyden bir iz, bir eser kalmış mıdır?" diye sormaktadır. Ya şimdilerde (1992) ne hale geldi?

5718. hadisin açıklama kısmında çocuk öldürme meselesine tekrar temas edeceğiz.

5624 ٢– وعن ابنِ عَمْرو بنِ العاص رَضِيَ اللّهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: اَلدُّنْيَا مَتَاعٌ، وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ]. أخرجه مسلم والنسائي.

2. (5624)- *Abdullah İbnu Amr İbni'l-As* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Dünya bir meta'dır. Dünya metaının en hayırlısı saliha kadındır." [Müslim, Rada 64, (1467); Nesaî, Nikah 15, (6, 69).]

AÇIKLAMA:

Meta', altın ve gümüş parayla alınıp satılabilen her çeşit ticaret malıdır. Yenilen, giyilen, yere serilen bütün dünya malları meta'dır. Bir müddet kullanılıp eskitilir. Ayet-i kerimede de "dünya hayatı" bir aldanma metaı olarak tavsif edilmiştir. ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾ **"Dünya hayatı bir aldanma metaından başka bir şey değildir"** (Al-i İmran 185).

Hadis, dünyada hoşumuza giden hiçbir şeyin ebedî olmadığını, bir müddet istifadeden sonra elden çıkacağını bildiriyor. Bu faniler arasında insan için en hayırlı olanı saliha bir kadındır. Çünkü diğer metalardan ağız tadıyla istifade, bu hayat ortağına bağlıdır. Eğer kadın saliha olmaz da kötü olursa, kişi zengin ve sağlıklı da olsa, hayatta huzur bulamaz.

Saliha kadın, dindar, iffetli ve itaatkâr olan kadındır. Bir başka hadiste Resulullah insanın saadetini üç şeye bağlar: *"Saliha kadın, salih mesken, salih binek."* Hadisin devamında, kişinin bedbahtlığı da üç şeye

bağlanır: *"Kötü kadın, kötü mesken, kötü binek."* Dünyevî saadetin medarı denince birçok kimsenin aklına öncelikle maddî zenginlik gelir. Halbuki bir peygamber nokta-i nazarından, bu meselede maddî varlık hiç mevzubahis edilmemektedir. Ailevî huzurun yokluğunu hiçbir zenginlik telafi edemez. Ayrıca, saliha kadın sadece dünya hayatı için değil, dünyayı ahiretin bir tarlası görüp, buradaki hayatı ebedî hayatını kazanmaya vasıta bilen kimseler için de ayrı bir ehemmiyet taşır. Saliha bir hayat ortağına sahip kişi, ahiret ekimini daha iyi yapar. Maddî serveti bir başka değer kazanır.

Müteakip hadis mevzuyu daha da açacaktır.

5625 ٣– وعن ابن أبي نَجيح قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : مسكينٌ مسكينٌ رجلٌ ليستْ لَهُ امْرَأةٌ. قَالُوا: وإنْ كَانَ كَثيرَ الْمَالِ؟ قَالَ: وَإنْ كَانَ كَثيرَ الْمَالِ. مسكينةٌ مسكينةٌ امْرَأةٌ لا زوجَ لها. قَالُوا: وإنْ كانتْ كثيرةَ الْمالِ؟ قالَ: وإنْ كانتْ كثيرةَ الْمالِ].

أخرجه رزين.

3. (5625)- *İbnu Ebi Necih* rahimehullah anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Kadını olmayan erkek miskindir, miskindir!"* buyurmuşlardır. Yanındakiler:

"Çokça malı olsa da mı?" dediler.

"Evet çokça malı olsa da!" buyurdular. Sözlerine devamla: *"Kocası olmayan kadın da miskinedir miskinedir!"* buyurdular. Yanındakiler:

"Çokca malı olsa da mı?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Evet kadının çok malı olsa da!" buyurdular." [Rezin tahric etti.]

5626 ٤– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : تُنْكَحُ الْمَرْأةُ لأرْبعٍ خِصَالٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا. فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ، تَرِبَتْ يَدَاكَ]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

«حَسَبُ الإنْسَانِ» ما يعد من مفاخر آبائه؛ وقيل: هو شرف النفس وفضلها. وقوله «تَرِبَتْ يَدَاكَ» أي التصقت بالتراب من الفقر، وهذا الدعاء وأمثاله كان يرد من العرب بغير قصد الدعاء، بل في معرض المبالغة في التحريض على الشيء والتعجب منه ونحو ذلك.

4. (5626)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kadın dört hasleti için nikahlanır: Malı için, haseb ve nesebi için, güzelliği için, dini için. Sen dindarı seç de huzur bul."[Buharî, Nikâh 15; Müslim, Rada 53, (1466); Ebu Davud, Nikah 2, (2047); Nesâî, Nikah 13, (6, 68).]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde evlenme mevzubahis olunca, kadın seçiminde erkeklerin üzerinde durduğu hasletleri belirtiyor: Güzellik, zenginlik, soy-sop üstünlüğü, dindarlık. Bu hususların hiçbirini aramayan erkek yoktur denebilir. Dinimiz öncelikle diyanetin aranmasını tavsiye eder. Kur'ân-ı Kerim, bu meselede mü'minlere, eş olarak mutlaka ehl-i iman biriyle evlenmeyi irşad buyurur, mümin eşin, hoşa gidecek kâfirden daha hayırlı olacağı ifade edilir (Bakara 221). Mü'min eşin güzelliği, çirkinliği, zenginliği, fakirliği ve nesebi (soyusopu) mevzubahis edilmiyor. Ama müşrikin hoşa gideni mevzubahis ediliyor. Müşrik, hadiste zikredilen üç sebepten biriyle hoşa gidebilir: Zengindir veya güzeldir veya soy-sop sahibidir, bu sebeplerden biriyle hoşa gidebilir. Öyleyse ayet-i kerimeye göre mü'min olan tercih edilecek, hadis-i şerife göre de mü'minlerden diyaneti kavi olanlar tercih edilecektir.

Başka hadisler dindarı tercihin sebeplerini belirtir: Çünkü kadın kardeşlerine benzeyenleri doğurur.

Bu hadis daha önce teferruatlı olarak geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz.

5627 ٥ــ وعن جابر رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [لَمَّا تَزَوَّجْتُ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا تَزَوَّجْتَ؟ قُلْتُ: تَزَوَّجْتُ ثَيِّباً. فَقَالَ: هَلاَّ بِكْراً تُلاَعِبُهَا وَتُلاَعِبُكَ]. أخرجه الخمسة.

5. (5627)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Evlendiğim zaman Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bana:

"Nasıl biriyle evlendin (dulla mı bakire ile mi?)" diye sordular.

"Bir dul aldım!" dedim.

"Niye bakire değil? O senin sen de onunla mülâtefe ederdiniz!" buyurdular." [Buhârî, Nikâh 10; Müslim, Radâ 54, (715); Ebu Dâvud, Nikâh 3, (2048); Tirmizî, Nikâh 4, 13 (1086, 1100); Nesâî, Nikâh 6, 10 (6, 61-65).]

AÇIKLAMA:

1- Burada, bazı vecihlerinde başka teferruat bulunan bir hadisin bir kısmı yer almaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse: Hz. Cabir'in babası öldüğü zaman geride yedi (veya dokuz) kız çocuğu bırakmıştır. Hz. Cabir, kendi ifadesiyle "çocukları ayarında beceriksiz bir bâkire ile evlenmeyi [kızlarına bir yenisini eklemeyi] uygun bulmayarak bunlara analık yapacak, terbiye ve bakımlarını iyi îfa edecek, onlar üzerinde otorite kurabilecek tecrübeli bir dulla evlenmiştir." Bir sefer dönüşü Hz. Cabir, Medine'ye yaklaşınca, evine bir an önce varmak için hayvanını hızlandırınca, oradaki acelecilik Aleyhissalâtu vesselâm'ın dikkatini çeker. Cabir'den sebebini sorar. Cabir, yeni evlendiğini söyleyince, Aleyhissalâtu vesselâm, *"dulla mı, bakire ile mi evlendin"* diye tekrar sorar. Cabir (radıyallahu anh) dul deyince, *Aleyhissalâtu vesselâm,* sadedine olduğumuz tavsiyede bulunur. Hz. Cabir, niçin dulla evlendiğini açıklayınca da: اصبت *"İsabetli davranmışsın"* buyurarak takdır eder.

Hz. Cabir'in aldığı kadının adı Sahle Bintu Mes'ûd İbni Evs İbni Mâlik el-Ensâriyye'dir.

2- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVAİD:

★ Bakire ile evlenmeye teşvik var. İbnu Mâce'nin bir rivayetinde daha sarih olarak عليكم بالأبكار فإنهن اعذب افواها وانتق ارحاما *"Size bekârları tavsiye ederim. Onların ağızları daha tatlı (kaba-saba, kırıcı söz söylemezler...), rahimleri daha hareketlidir (daha çok çocuk yapar), (aza daha kolay razı olurlar)"* buyurmuştur.

★ *Hz. Cabir*, kızkardeşlerine karşı müşfik davranışı ve onların maslahatını şahsî hazzına tercih etmesiyle fazilet örneği vermiş, Aleyhissalâtu vesselâm da takdir etmiştir.

★ İki maslahat çakışırsa, hangisi daha çok ehemmiyet taşıyorsa o tercih edilir. Nitekim *Cabir* öyle yapmış ve Resûlullah'ın takdir ve dualarına mazhar olmuştur.

★ İmam, arkadaşlarının şahsî meseleleriyle de ilgilenmeli, sual etmeli, hayra, daha doğruya irşadda bulunmalıdır. Bu, nikah meselesinde de olabilir, zikrinde haya duyulan meselelerde de olabilir.

★ Kadının kocasına hizmet etmesinin meşruiyyeti, sadece kocaya değil, kocanın kardeşi, ailesi, çocuklarına da hizmet meşrudur, fazilettir. Kocanın bu maksadla evlenmesinde kocaya bir mahzur yoktur, kadın da

aslında bunu bir mecburiyet olarak yapmaz. Fakat beşerî hayatta âdet böyle cereyân etmektedir. Bundan dolayı Resûlullah Cabir'in kasdını kınamadı, yadırgamadı, dahası takdir etti.

5628 ٦- وعنه رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ: إنَّ الْمَرْأةَ تُقْبِلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، وَتُدْبِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ. فَإذَا رَأى أحَدُكُمْ مِنِ امْرَأةٍ مَا يُعْجِبُهُ فَلْيَأتِ أهْلَهُ فَإنَّ ذلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ]. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.

6. (5628)- Yine *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Şurası muhakkak ki kadın, şeytan suretinde gelir, şeytan suretinde gider. Biriniz bir kadında hoşuna giden bir husus görürse, hemen hanımına gelsin; zira bu, nefsinde uyananı giderir." [Müslim, Nikâh 9, (1403); Ebu Dâvud, Nikâh 44, (2151); Tirmizî, Nikâh 9, (1158).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Müslim'deki aslının baş tarafında vürud sebebi de zikredilir. Buna göre, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* yolda gördüğü bir kadın sebebiyle ailesine gelmiş, sonra da ashabına yukarıdaki tavsiyede bulunmuştur. Resûlullah bu davranışıyla ümmetine örnek olmuştur. Öyleyse bir kadın görüp de içinde bazı hisler uyanan kimsenin sünnete ittibâen ailesine gelmesi ve şehvetini teskin etmesi müstehabtır.

2- Kadının şeytana teşbîhi, erkeklerin içinde his uyandırdıkları içindir. Zira Yüce Yaratan erkeklerin fıtratına kadınlara karşı şiddetli bir meyil koymuştur. O meyil her erkekte mevcuttur. Harama sevketme işi şeytanın vazifesi olması haysiyetiyle, erkeklerde haram hisler uyandıran kadınlar o yönüyle şeytana benzetilmiş, bakmanın, görmenin hâsıl edeceği şeytanî hisler ve neticeler nazar-ı dikkate arzedilmiştir. Öyleyse, ciddî bir sebep yokken, kadın, erkeklerin arasına karışmamalıdır. Erkek, yabancı kadına imkân nisbetinde bakmamalıdır. Hele zinetine, zinet yerlerine, güzelliklerine dikkatle bakması son derece mahzurludur. Bu sebeple olacak ki âyet-i kerime'de erkeklerinde gözlerini haramdan kısmaları emredilmiştir. (Nur 30).

Hadis, erkeğin hanımını gündüz de dâvet edebileceğini, hanımının buna uyması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca şehvet duygusunun, imkân nisbetinde vakit geçirilmeden teskini müstehabtır, birkısım maslahatları mültezimdir.

ÜÇÜNCÜ FASIL

KIZ İSTEME, NİKÂH DUASI VE NAZAR

5629 ١ – عن ابن عُمر رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [نَهـىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ أنْ يَخْطُبَ الرَّجُلُ عَلَـى خِطْبَةِ أخِيهِ حَتّى يَترُكَ الْخَاطِبُ قَبلَهُ أوْ يَأذَنَ لَهُ]. أخرجه الستة وهذا لفظ مالك والنسائي؛ والباقون بمعناه.

1. (5629)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kişiyi, kardeşi bir kızı isteme sırasında o kıza talip olmaktan nehyetti, *"Ne zaman isteyen vazgeçer veya kendine izin verirse o takdirde talib olabilir"* buyurdu." [Buharî, Nikah 45; Müslim, Nikah 49-56, (1412-1414); Muvatta, Nikah 1, (2, 523); Ebu Davud, Nikah 18, (2081); Nesâî, Nikah 19, (6, 71); Tirmizî, Nikah 38, (1134).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* içtimâî hayatta her zaman mühim bir yer tutan ve kıyamete kadar bu ehemmiyetini koruyacak olan kız istemenin başkalarını da ilgilendiren belli başlı adabını tesbit ediyor: Kardeşin talebi varken araya girmemek.

Hemen şunu belirtelim ki, kardeş tabiri umumidir. Öz kardeşi ifade ettiği gibi, süt kardeşi, din kardeşi gibi başkalarınıda ifade eder. Evzaî ve bazıları "Bu durumda zımmînin talip olduğu zımmiye bir kıza Müslüman da talip olabilir, bu haram veya mekruh değildir" diye hükmetmişse de, cumhur, kız isteme meselesinde zımmîyi Müslümana ilhak etmek gerektiğine hükmetmiş, "kardeşi" tabirinin galip durumu ifade için kullanıldığını söylemiştir. Öyleyse zımmînin dahi talib olduğu zımmiye kıza, o vazgeçmedikçe veya izin vermedikçe talip olunamaz.

2- Hadiste beyan edilen yasak haram mı ifade ediyor, kerahet mi

veya hangi şartlarda haram, hangi şartlarda kerahet ifade eder gibi bir kısım teferruatta ulema ihtilaf etmiştir.

★ Cumhur: "Bu nehiy tahrimdir, haram bildirir" der.

★ *Hattâbî*, "Nehiy te'dib içindir, fakihlerin çoğu nezdinde, nikah akdini iptal eden tahrimî bir nehiy değildir" der. Ancak Nevevî, bu nehyin tahrim ifade ettiğinde icma bulunduğunu nakletmiştir. Fakat, hangi şartlarda haram olacağı yine de ihtilaflıdır:

★★ Şafiîler ve Hanbelîlere göre, eğer kız veya kızın yetki tanıdığı velisi, isteyen tarafa sarih bir şekilde müsbet cevap vermişse, bu durumda araya girmek haramdır. Ama, reddettiklerine dair sarih bir ifade varsa araya grimek haram değildir. Eğer reddettikleri belli değilse kız istemeye tevessül haram değildir. Çünkü bunda asıl olan mübahlıktır. Hanbelîler nezdinde bu durumda iki farklı görüş var:

★★ Eğer kız tarafının müsbet cevabı sarih değil de târiz denen kaypakça bir üslupla olursa -söz gelimi "sizin gibisindan vazgeçilemez", "sen yabana atılacak biri değilsin" sözlerinde olduğu gibi- Şafiîler nezdinde iki farklı görüş var: Sahih olanına göre araya girmek haram değildir, Malikîler ve Hanefîler de bu görüştedir.

★★ Kız tarafı ne red ne de kabul cevabı vermemişse, araya girmek caizdir. Bu cevaza delil, ***Fatıma Bintu Kays*** (radıyallahu anhâ) meselesinde Resulullah'ın tavrıdır. Bu kadın Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip kendisini *Hz. Muaviye* ve *Hz. Cehm* (radıyallahu anhümâ)'in talep ettiklerini bildirip hangisiyle evlenmesinin uygun olacağını sorduğu zaman, *Aleyhissalâtu vesselâm* araya girip üçüncü bir şahsı, *Hz. Üsame* (radıyallahu anh)'yi tavsiye etmiştir. Bu hadisede akla gelen bir ihtimali esas alarak farklı bir yoruma gidenler de olmuştur. Nevevî ve başka bazıları derler ki: "Fatıma Bintu Kays misalinde söylenen hususa delil yoktur. Çünkü *Ebu Cehm* ve *Muaviye* hazretlerinin aynı anda istemiş olmaları muhtemeldir veya ikinci zat, birincinin talebinden habersizdir. ***Resulullah*** da Üsame'yi sadece işaret etmiştir, onun adına talep etmiş değildir."

★ *Tirmizî*'nin kaydettiğine göre, İmam Şafiî'ye göre, sadedinde olduğumuz hadisin manası, "Bir adam bir kadını isteyince kadın ondan razı olup ona meylederse, bir başkasının kızı istemeye artık hakkı yoktur" demektir. Eğer kızın rızasını veya meylettiğini bilmezse, istemesinde bir mahzur yoktur." Şafiî'nin bu yorumuna delil yine Fatıma Bintu Kays'ın kıssasıdır. Çünkü mezkur rivayette o, kendisini iki kişinin talep ettiğini söylerken, bunlardan birine meylettiğini söylememiştir. Eğer böyle bir

şey söyleseydi, *Aleyhissalâtu vesselâm* ona razı olduğunun dışında bir üçün-cü şahıs göstermezdi." Böylece Şafiîlerden bir kısmı, kadından, talep edene kabul veya red cevabı verilmedikçe araya girilebileceğine kesin olarak hükmetmiş, bir kısmı da iki farklı görüş ortaya koymuştur.

★★ *Şafii,* bakire kız hakkında: "Onun sükûtu, isteyene rızasını ifade eder" diye hükmetmiştir.

★★ Bir kısım *Malikî* alimleri: "Mehir üzerinde anlaşma vaki olmadıkça kızı başkaları da isteyebilir" demiştir.

★ Kızın talep edilmesini haram kılan şartlara rağmen ikinci talip nikah yapacak olsa bu nikahın hükmü nedir? Batıl mı, değilmi?

★★ Cumhura göre haram işlemiş olsa da nikah sahihtir. Çünkü, bu işte yasaklanan husus taleptir, talep ise nikahın sahih olmasında aranan bir şart değildir. Öyleyse, talebin gayr-ı sahih şekilde olması nikahı feshetmez.

★★ *Davud u Zahirî*'ye göre zifaftan önce de olsa sonra da olsa bu akid feshedilir.

★★ *Malikîlerde* ihtilaf edilmiş, iki görüş ileri sürülmüştür: Bir kısmı "zifaftan önce ise feshedilir, zifaftan sonra ise feshedilmez, akid sahihtir" demiştir.

★ Bu hadisten hareketle, birinci talibin izin vermesi halinde ikinci talipten haramlığın kalkacağına hükmedilmiştir. Ancak bu ruhsat sadece kendisine izin verilen şahsa mı aittir, başkalarına da şamil olur mu sorusunu getirmiştir. Umumiyetle ikinci şık benimsenmiştir. Çünkü birinci talipten hasıl olan mücerred bir izin onun bu kadınla evlenmekten vazgeçtiğinin ifadesidir, onun talepten yüz çevirmesiyle başkalarının talebini helal ve caiz kılar.

★ Kadını istemenin meşru vakti, onun iddetini tamamlamış olma vaktidir. Dolayısıyla birinci kişi, iddetli iken bir kadını talep etmiş olsa, ikincinin, iddeti tamamlanınca tâlip olması bu yasağa girmez. Çünkü birincinin talebi meşru değildir.

★ Malikîlerden *İbnu'l-Kâsım* "Birinci tâlib fâsık ise, iffetli kimsenin araya girmesi câizdir" demiştir. İbnu'l-Arabî kızın iffetli birisi olması halinde bunun caiz olacağını söylemiştir. Çünkü fâsık iffetliye küfüv (denk) değildir, dolayısıyla fâsığın talebi talep değildir. Ama cumhûr, "Kızdan kabul alâmeti sâdır olmuş ise bu doğru olmaz" diye hükmetmiş, İbnu'l-Kâsım'ın görüşünü benimsememiştir.

★ Bazı âlimler, umumî âdete göre, birinci tâlibin, istememesi gereken bir kızı istemesi halinde, ikinci talibin araya girmesi câizdir demiştir. Mesela sıradan bir insanın padişah kızına talip olması gibi. Arada küfüvlük yoktur.

★ Hadis, sadece erkeklere araya girmeyi haram etmez, aynı şekilde, bir kız bir erkeğe evlenme teklifi yapmışsa, bu sonuçlanmadan aynı erkeğe ikinci bir kızın evlenme teklifi yapmasını da haram eder. Nitekim daha önce, 5612 numaralı hadiste geçtiği üzere faziletli kimselerin kızları için, sâlih erkeklere talepte bulunmalarını ulemâ müstehab addetmiştir. Bu durumda haram, erkeğin tek kadınla evlenmeye azmetmiş olma şartına bağlıdır. Böyle bir kararı yoksa aynı anda birkaç kadın teklifte bulunabilir.

5630 ٢- وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: [علّمنا رسولُ الله ﷺ خُطبةَ الحاجة: إنّ الْحَمْدَ لله، نَستعينه ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيّئات أعمالنا. من يَهده الله فلا مضلّ له، ومن يُضلل الله فلا هادي له؛ وأشهد أن لا إله إلاّ الله وأشهد أنّ محمداً عبده ورسوله. يا أيّها الّذين آمنوا اتّقوا الله الّذي تساءلون به والأرحام إنّ الله كان عليكم رقيباً(١). ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً﴾]. أخرجه أصحاب السنن.

2. (5630)- *İbnu Mes'ud* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bize hâcet duasını öğretti. Şöyleydi: "Hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım dileriz, O'ndan af talep ederiz, nefsimizin şerlerinden, amellerimizin kötülerinden O'na sığınırız. Allah kime hidayet verirse onu saptıracak yoktur. Allah kimi de saptırmışsa, onu da hidayete erdirecek yoktur. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna da şehadet ederim. **Ey iman edenler, adını zikrederek birbirinize talepte bulunduğunuz Allah'tan ve aranızdaki akrabalık bağın(ı koparmak)tan korkun!**

(١) لعله هكذا في مصحف ابن مسعود. فإن الذي في أول سورة النساء: ﴿واتقوا الله﴾ إلخ. بدون يا أيها الذين آمنوا.

Şurası muhakkak ki Allah üzerinizde murâkıbtır" (Nisa 1). **"Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkun. Sakın ha Müslümanlar olmaktan başka şekilde ölmeyin"** (Âl-i İmrân 102). **"Ey iman edenler Allah' tan korkun ve sağlam bir söz söyleyin. Tâ ki Allah sizin işlerinizi salaha çıkarsın ve günahlarınızı da affetsin. Kim Allah ve Re-sûlü'ne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur."** (Ahzâb 70-71). [Ebu Dâvud, Nikâh 33, (2118); Tirmizî, Nikâh 16, (1105); Nesâî, Cum'a 24, (3, 105).]

AÇIKLAMA:

1- *Hacet* duası diye tercüme ettiğimiz tabirin aslı hutbetu'l-hacettir. Hacet yani ihtiyaç hutbesi. Burada hacet kelimesiyle nikah kastedilmektedir. Dolayısıyla *hutbetu'l-hacet* tâbirini bu makamda nikah duası şeklinde tercüme etmek de isabetli ve doğru sayılmalıdır. Ancak hadisin metni nazar-ı dikkate alınınca bu duanın nikah akdine mahsus olmayıp, başkaca ihtiyaçlar zımmında okunmasının da meşruiyeti anlaşılır. Öyleyse mü'min, ihtiyaçlarının görülüp tamamlanması için Rabbinden yardım talep etme durumlarında bunu okuması gerekir. Nitekim, bu sebeple *İmam Şâfiî* hazretleri: "Bütün akitlerin evvelinde -alış-veriş, nikah vs.- hutbe (mezkur dua)yı okumak sünnettir" demiştir. Ancak örf, bunu öncelikle nikah akdinde müesseseleştirmiştir. Bu sebeple hadis metninde hacet duası denmiş olmasına rağmen, nikah bahsinde "nikah duası" makamında kaydedilmiştir.

Alimler bu hadisten, nikah akdi sırasında dua okumanın meşruiyetini istidlal etmiştir. Ama bu duayı okumak bir vecîbe değildir. Duasız da olsa akid sahihtir. Fakat bunun okunması mendubtur. Bütün işlerimizde sünnet-i seniyyeye uymaya gayret göstermek İslâm'ın temel edeblerinden biridir. "Bu, vacib veya farz değildir, olmasa da olur" deyip dinî âdabları geçiştirenler, kârdan büyük zarar ederler. Çünkü ister istemez yapılacak fıtrî âdetlerde sünnete uymak onları ibâdete çevirir.

2- Hadiste açıklanması gereken bir-iki noktaya gelince:

★ Şerrin önce nefse nisbeti kesb itibariyledir. Arkadan "saptırma"nın Allah'a nisbeti yaratma ve takdir itibariyledir. Kul iradesiyle kesbeder. Allah da kulun dileği üzere yaratır. Bu sebeple kul yaptığı kötülükten sorumlu olur. İşin -iyilik veya kötülük- yaratılışı Allah'a mahsustur. Kul hiçbir şeyi yaratma gücünde değildir. Yaratmada çirkinlik yoktur, çirkinlik, kötülük kulun kesbinde ve niyetindedir.

★ *"Adını zikrederek birbirinizden talepte bulunduğunuz Allah"* ibaresi, Müslümanların "Allah aşkına...", "Allah rızası için..." diyerek ihtiyaçlarını birbirlerinden talep etmelerine telmihtir. Bu tarz bir talep, bu ayetle meşruiyet kazanmış olmaktadır. Bu durumda, Müslümanların aralarında "insaniyet adına..." gibi başka şeyleri şefaatçi koşmaları muvafık gözükmüyor. Allah adı mü'min gönülde daha müessir, daha iş bitiricidir, bunu şefaatçi kılmak mü'minin edebidir.

★ Akrabalık bağını koparmaktan korkma ile Allah'tan korkmanın beraber zikredilmesi, İslâm nazarında arkabalık bağının ehemmiyetini ifade eder. Şunu da bilelim ki, erhâm kelimesi sadece kan bağından gelen rabıtaları ifade etmez. Sıla-ı rahm içerisine arkadaşlık, komşuluk, hemşehrilik, meslektaşlık, hoca-talebelik gibi her çeşit beşerî bağ girer. Dolayısıyla Rabbimiz Teâla hazretleri bizleri bu insânî bağları koparmamaya çağırmakta, bunların ehemmiyetine dikkatimizi çekmektedir.

★ Allah'tan hakkıyla korkmayı, *İbnu Abbâs* ve *İbnu Mes'ud* radıyallahu anhüm: "İtaat etmektir, isyan etmemektir" diye açıklamışlardır. Bazı alimler de "Allah'ı hep anmak, unutmamaktır" diye açıklamıştır.

Rivayete göre, bu ayet indiği zaman Müslümanlar buna güç yetirememekten korkarak Resûlullah'a müracaat ederler: "Kim bunu yapmaya tahammül edebilir?" derler. Bunun üzerine فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ **"Elinizden geldikçe Allah'tan korkun"** (Tegâbün 16) âyeti nâzil olur.

★ Âyetin sonunda, hayatta kaldıkça İslâm'ı yaşamaya çalışmak, hiçbir surette İslâmî yaşayışı terketmemek emredilmektedir.

★ Sağlam söz diye çevirdiğimiz kavl-i şedîd: Adaleti yerine getiren söz, doğru söz, istikametli söz, Lâilahe illallah cümlesi olarak açıklanmıştır. Şu halde bu sayılanlardan ayrılmamak emredilmiş olmaktadır.

5631 ٣ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: كُلُّ خُطْبَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَشَهُّدٌ فَهِيَ كَالْيَدِ الْجَذْمَاءِ]. أخرجه الترمذ.

3. (5631)- *Hz. Ebu Hureyre* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"İçerisinde teşehhüd bulunmayan bir dua, kesilmiş el gibidir." [Tirmizî, Nikâh 16, (1106); Ebu Dâvud, Edeb 22 (4841).]

5632 ٤ – وعــن رَجُلٍ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ قالَ: [خَطَبْتُ الَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ أُمَامَةَ بِنْتَ

عَبْدِالْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنها فَأنْكَحَنِي مِنْ غَيْرِ أنْ يَتَشَهَّدَ]. أخرجه أبو داود.

4. (5632)- *Beni Süleym*'den bir adam anlatmıştır: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan Ümâme Bintu Abdilmuttalib radıyallahu anhâ'yı istedim, onu bana teşehhüd okumadan nikâhladı." [Ebu Dâvud, Nikâh 30, (2120).]

AÇIKLAMA:

Burada teşehhüd'den maksad hutbe yani nikah duasıdır. Bu rivayette, dua okumadan nikah yapılabileceğine delil mevcuttur. Rivayette adı geçen Ümâme, *Resûlullah*'ın halasıdır.

5633 ٥ـ وعن جابر رَضِيَ اللّٰهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: إذَا خَطَبَ أحَدُكُمُ الْمَرْأةَ فإنِ اسْتَطَاعَ أنْ يَنْظُرَ مِنْهَا الى مَا يَدْعُوهُ الى نِكَاحِهَا فَلْيَفْعَلْ]. أخرجه أبو داود.

5. (5633)- *Hz. Câbir* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Biriniz bir kadının tâlibi olunca, onun kendini evlenmeye davet eden yerini görmeye muktedirse, onu hemen yapsın." [Ebu Dâvud, Nikâh 19, (2082).]

5634 ٦ـ وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عنه قال: [تَزَوَّجَ رَجُلٌ امْرَأةً مِنَ الأنْصَارِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: أنَظَرْتَ إلَيْهَا؟ قَالَ: لاَ. قَالَ: اذْهَبْ فَانْظُرْ إلَيْهَا، فَإنَّ فِي أعْيُنِ الأنْصَارِ شَيْئاً]. أخرجه مسلم والنسائي.

6. (5634)- *Hz. Ebu Hureyre* radıyallahu anh anlatıyor: "Adamın biri ensârdan bir kadınla evlenmişti. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Kadına baktın mı?"* diye sordu. Adam: "Hayır" deyince:

"Git, kadına bak. Çünkü ensarın gözlerinde bir şey vardır!" buyurdular." [Müslim, Nikâh 74, (1424); Nesâî, Nikah 23, (6, 77).]

5635 ٧ـ وعن المغيرة رَضِيَ اللّٰهُ عنه: [أنَّهُ خَطَبَ إمْرَأةً. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: انْظُرْ إلَيْهَا فإنَّهُ أحْرَى أنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا]. أخرجه الترمذي والنسائي.

«أحْرَى» أي أجدر.

«أنْ يؤدم بينكما» أي يجمع بينكما وتتفقا على ما فيه صلاح أمركما.

7. (5635)- *Hz. Muğire* radıyallahu anh'ın anlattığına göre, o bir kadın istemiştir. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kendisine: *"Ona bak! Zira bakman, aranızdaki uyum için daha muvafıktır!"* buyurdular." [Tirmizhi, Nikâh 5, (1087); Nesâî, Nikâh 17, (6, 69).]

AÇIKLAMA:

İslâm dini, evlenecek olan erkeğe kadını görmesini tavsiye eder. Bu mesele üzerine gelen hadisler umumiyetle emir sigası taşısa da bu, vecibe ifade etmez, istihbab ve ruhsat ifade eder.

Kızlar için böyle bir emir yoksa da, âlimler kısas yoluyla onların da erkeğe bu maksadla bakabileceğini söylemiştir.

Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde: اذا خطب احدكم امرأة فلا جناح عليه ان ينظر منها *"Biriniz bir kadın isteyeceği vakit ona bakmasında bir günah yoktur"* buyrulmuştur.

Nevevî der ki: "Bu hadisler, erkeğin evlenmek istediği kadına bakmasının müstehab olduğunu ifade eder. Bu hem Şâfiîlerin, hem Mâlikî ve Hanefîlerin ve hem de Ahmed ve diğer ulemâ cumhûrlarının görüşüdür. el-Kâdı birkısım âlimlerin mekruh dediğini kaydetmiş ise de, bu hatadır. Hatadır, çünkü hem hadislerin sarahatine hem de alış-veriş, şehadet gibi durumlarda, ihtiyaç halinde bakmanın caiz olduğuna dair icmaya muhalefet eder."

Âlimler, kadının sadece yüz ve ellerine bakmanın mübah olduğunu belirtir. "Çünkü derler bunlar avret değildir. Ayrıca yüz ile güzellik veya çirkinliğine, el ile de vücudunun matluba muvafık olup olmadığına hükmedilir." Evzâî hazretleri etli yerlerine bakılabileceğini söylemiştir.

Kadının, erkeğin bakması haram olan yerlerine de bakılmak istendiğinde, araya bir kadın konmalıdır. Nitekim *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* Ümmü Süleym'i bir kadını görmesi için yollayarak انظرى الى عرقوبها وشمي معاطفها *"Ökçelerine bak ve yakalarını kokla"* bir diğer rivayette شمي عوارضها *"Ön dişlerini kokla"* diye talimat vermiştir. Hz. Ömer de, Hz. Ali'nin kızıyla evlenmek istediği zaman topuğunun üst kısmına bakmıştır. Bu çeşit araştırmalarda kadının hastalıklı olup olmadığı, temizlik durumu vs. tedkik edilmiş olmaktadır.

Alimler bu bakma işinin kadın rızasına tabi olmadığını, haberinin olmasının da şart olmadığını belirtirler. Vakit olarak da kadına talip ol-

mazdan önce olmasının da münasib olacağını; çünkü, kızı istedikten sonra bakar ve beğenmezse, bunun kızı rencide edip üzeceğini belirtirler. Ancak *İmam Mâlik:* "Kadına haberi olmadan bakılmasını hoş bulmam, çünkü, gözü kızın avretine de kayabilir" demiştir. Ancak Resulullah'tan ruhsat mutlak geldiği için, kıza haber vermeden de bakmanın cevazı esas kabul edilmiştir. Bu sebeple Hanefî ulemâsı: "İstemezden önce, haberi olmadan kız görülür, beğenilmezse talep edilmez. Böylece kızın rencide edilmesi de önlenmiş olur, bu tarz, müstehabtır" demiştir.

Şunu da son olarak belirtelim ki, günümüzde yaygınlık kazanmaya yüz tutan bazı hallere dinimiz cevaz vermez: Gençler birbirlerini daha yakından tanımak, seyahat etmek gibi aşırılıklara düşüyorlar. İslâm'ın tecviz ettiği "görme" ile bu çeşit beraberliğin hiçbir ilgisi yoktur.

DÖRDÜNCÜ FASIL

NİKAH ÂDABI

5636 ١- عن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عنها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: أعْلِنُوا هذَا النِّكَاحَ، وَاجْعَلُوهُ في الْمَسَاجِدِ، وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالدُّفُوفِ]. أخرجه الترمذي.

1. (5636)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Nikahı ilan edin, onu mescidlerde yapın. Üzerine de def vurun." [Tirmizî, Nikah 6, (1089).]

5637 ٢- وعنها رَضِيَ اللّٰهُ عنها قالت: [زَفَفْنَا إمْرَأَةً الى رَجُلٍ مِنَ الأنْصَارِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: يَا عَائِشَةُ أمَا كَانَ مَعَكُمْ لَهوٌ! فَإنَّ الأنْصَارِ يُعْجِبُهُمُ اللَّهْوُ]. أخرجه البخاري.

2. (5637)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadını, ensardan bir erkekle evlendirmiştik. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Ey Aişe! Eğlenceniz yok mu? Zira ensar eğlenceyi sever!"*buyurdular." [Buharî, Nikah 63.]

5638 ٣- وعن مُحمَّد بن حَاطِبٍ الْجُمَحِي قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: فَصْلُ مَا بَيْنَ الْحَلاَلِ وَالْحَرَامِ الدُّفُّ وَالصَّوْتُ]. أخرجه الترمذي والنسائي.

وزاد: في النِّكَاحِ.

3. (5638)- *Muhammed İbnu Hatıb el-Cumahi* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"[Nikah'da] haramla helali ayıran fark, def ve sestir."* [Tirmizî, Nikah 6, (1088); Nesâî, Nikah 72, (6, 127, 128).]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen üç hadisin üçü de biraz farklı ifadelerle, ni-

kahın alenî olmasını amirdir. Bir erkekle kadının hususi suretle anlaşarak yapacağı birleşme meşru değildir, zinadır. Bu sebeple üçüncü hadiste meşru birleşme ile gayrimeşru anlaşma -yani helal ile haram akitlerin- arasındaki farkın aleniyetle gizliliğin teşkil ettiği ifade edilmiştir. Helal olan, def çalarak güfte okuyarak ilan edilendir. Gizlice, sessizce yapılan da zinadır.

Resulullah birinci hadiste "Ensar eğlentiyi sever" buyurarak, düğün vesilesiyle eğlenti yapılmasını teşvik ediyor. Bunun anlaşılması için, daha önce açıkladığımız üzere, Müslümanların hayatında ayrı bir eğlence programının olmadığını bilmek gerekir. İnsanın eğlenme ihtiyacı, birkısım düğün davet ve merasimlerle karşılanacaktır. Zamanımızda eğlence, radyo, teyp, video ve televizyon gibi vasıtalarla her günümüze ve hatta her saatimize girdiği için, düğünlerin de o devirdeki gibi defli ve sesli olmasında ısrar edilmeyebilir. Üstelik caiz olan def ve ses yerine, caiz olmayan çalgı ve şarkılar kaim olmuştur. Bu sebeple dindar çevrelerde geliştirilen mevlütlü düğünlerimiz, zahirde sünnete zıd da görünse, şayan-ı tercih olmalıdır. Böylece pekçok menhiyyatın önüne sed çekilmiş olur.

Ama bu hadislerde vurgulanan husus ihmal edilmemeli: Düğünler alenî olacak, sesli olacak, ilan edilmiş olacak. Mevlütlü düğünler bu manayı yeterince îfa etmektedir.

5639 ٤ – وعن عَمْرو بن شُعيبٍ عن أبيه عن جَدِّهِ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا تَزَوَّجَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً أو اشْتَرَى خَادِمــاً فليقل: اَللَّهُمَّ إنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ؛ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ؛ وَإنِ اشْتَرَىٰ بَعِيراً فَلْيَأْخُذْ بِذِرْوَتِهِ، وَلْيَقُلْ مِثْلَ ذلكَ]. أخرجه أبو داود.

4. (5639)- *Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Biriniz bir kadınla evlenir veya bir köle satın alırsa şöyle dua etsin: "Allahım, ben bunun hayırlı olmasını ve hayırlı bir yaratılış üzere olmasını diliyorum. Onun şerrinden ve şerli bir tabiat üzere olmasından sana sığınıyorum.

Eğer bir deve satın alırsa, eliyle hörgücünün üstünden tutup aynı şeyi söylesin." [Ebu Davud, Nikah 46, (2160).]

5640 ٥ – وعن زيد بن أسلم رَضِيَ اللهُ عَنه أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قال: [إذَا تَزَوَّجَ أَحَدُكُمُ الْمَرْأَةَ

أَوِ اشْتَرَى خَادِماً فَلْيَأْخُذْ بِنَاصِيَتِهَا وَلْيَدْعُ بِالْبَرَكَةِ، وَإِذَا اشْتَرَىٰ الْبَعِيرَ فَلْيَأْخُذْ بِذِرْوَةِ سَنَامِهِ وَلْيَسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ]. أخرجه أبو داود.

5. (5640)- *Zeyd İbnu Eslem* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Biriniz bir kadınla evlenir veya bir hizmetçi (köle) satın alırsa, perçeminden tutup ona bereketle dua etsin. Bir deve satın alınca hörgücünün tepesinden tutup, şeytan-ı racime karşı Allah'a istiazede bulunsun." [Muvatta, Nikah 52, (2, 547).]

5641 ٦ – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عنه قال: [كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا رَفَّأَ الإِنْسَانَ إِذَا تَزَوَّجَ، قَالَ: بَارَكَ اللّٰهُ لَكَ، وَبَارَكَ عَلَيْكَ، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

6. (5641)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, evlenen bir kimseyi şöyle tebrik ederdi: *"Allah sana (evliliği) mübarek kılsın, üzerine bereket indirsin, ikinizin arasını hayırda birleştirsin."* [Ebu Davud, Nikah 37, (2130); Tirmizi, Nikah 7, (1091).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis yeni evlenenlere nasıl dua etmek gerektiğini öğretmektedir. Cahiliye devrinde بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ "Kaynaşma ve oğullar" diye dua edilirmiş. Resulullah bu duayı yasaklamıştır. Çünkü kız evlatlara karşı tavır mevcuttur. Onun yerine evliliğin mübarek olması ve hayırda beraberlik duası ikame edilmiştir.

İslam, tebrik duasında bile kendi orijinalitesini aramaktadır.

5642 ٧ – وعن الحَسَنِ قال: [تَزَوَّجَ عَقِيلُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ امْرَأَةً مِنْ بَنِي جُشَمٍ فَقَالُوا بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ. فَقَالَ: قُولُوا كَمَا قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: بَارَكَ فِيكُمْ وَبَارَكَ لَكُمْ]. أخرجه النسائي.

«الرِّفَاءُ» الموافقة وحسن المعاشرة، وإنما نهى عنه لأنه كان من شعار الجاهلية.

7. (5642)- *Hasan(-ı Basrî)* anlatıyor: "Akil İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh), Benî Cüşem'den bir kadınla evlenmişti. Onu: "Kaynaşma ve

oğullar" dileyerek tebrik ettiler. Fakat o: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kullandığı tabirlerle dua edin: "Allah size (evliliği) mübarek etsin ve size bereket versin" deyin!" dedi." [Nesâî, Nikah 73, (6, 128).]

5643 ٨– وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ في شَوَّالٍ وَدَخَلَ بِي فِي شَوَّالٍ، فَأَيُّ نِسَائِهِ كَانَ أَحْظَى عِنْدَهُ مِنِّي؟ وَكَانَتْ تَسْتَحِبُّ أَنْ تُدْخِلَ نِسَاءَهَا في شَوَّالٍ]. أخرجه مسلم والترمذي والنسائي.

8. (5643)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* benimle Şevval'de nikah yapmıştı. Şevval'de gerdek yaptı. Yanında hangi kadını benden daha bahtlı idi?"

[Urve der ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)] yakınlarından olan kadınları Şevval ayında gerdeğe sokmayı müstehab addederdi." [Müslim, Nikah 73, (1423); Tirmizî, Nikah 9, (1093), Nesâî, Nikah 77, (6, 130).]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) burada bir cahiliye âdetinin batıl olduğuna dikkat çekiyor. Şarihler, Arapların cahiliye devrinde Şevval ayında nikahtan kaçındıklarını, bunu iyi saymadıklarını belirtir. Halbuki Resulullah hem nikahını hem de zifafını Şevvalde yapmıştır. Günümüzde bile "iki bayram arası düğün olmaz" lafını işitiriz. Bu, cahiliye inancının hâlâ yaşamaya devam ettiğini gösterir. Halbuki *Resulullah* ve *Hz. Aişe* fiilî tatbikatlarıyla bu anlayışın batıl olduğunu ortaya koymuştur.

5644 ٩– وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَمَا لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ قَالَ: بِسْمِ اللهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، ثُمَّ قُدِّرَ بَيْنَهُمَا في ذٰلِكَ وَلَدٌ لَمْ يَضُرَّهُ الشَّيْطَانُ أَبَداً]. أخرجه الخمسة إلا النسائي.

9. (5644)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Sizden kim hanımına temas etmek isteyince: "Allah'ın adıyla! Allahım, bizi şeytandan uzak tut ve şeytanı da bize vereceğin nasipten uzak tut!" dese, sonra da Allah bu temastan onlara bir evlad nasip etse, şeytan ona ebediyen zarar vermez." [Buharî, Bed'ü'l-Halk 11; Müslim, Nikah 116, (1434); Ebu Davud, Nikah 46, (2161); Tirmizî, Nikah 8, (1092).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis münasebet-i cinsiyede mühim bir edeb tesbit etmektedir: Besmele ve dua ile başlamalı. Yapılacak dua rivayetlerde bazı farklılıklar arzeder. *Hasan Basrî*'nin, *Abdurrezzak*'ın Musannef'ında gelen bir mürseli şöyledir:

إذا أتى الرجل أهله فليقل بسم الله اللهم بارك لنا فيما رزقتنا ولا تجعل للشيطان نصيباً فيما رزقتنا فكان يرجى إن حملت أن يكون ولداً صالحاً.

"Kişi hanımına gelince bismillah desin ve şu duayı okusun: "Allahım, bize vereceğin nasibi hakkımızda mübarek kıl. Bize nasib ettiğin şeyde şeytana bir pay koyma." Böyle derse, kadın hamile kaldığı takdirde çocuğun salih olacağı ümid edilir."

2- Besmele çekildiği takdirde çocuğa gelmeycek olan zararlar nelerdir? Bu hususta ulema farklı yorumlar ileri sürmüştür. Bu yorumlara geçmeden önce, *Kadı İyaz*'ın yer verdiği bir görüşte ittifak edildiğini belirtmek isteriz: Buna göre "Bu hadiste, belirtilen edebe uyulduğu takdirde, bütün hallerde, her çeşit zararlara karşı bir koruma hasıl olacağını hiç kimse söylememiştir, her ne kadar hadisin zahiri bunu ifade etse de." Bu noktadaki ittifak, bir başka hadiste "İstisna edilen dışında her doğan çocuğun karnına şeytanın mutlaka dürteceği"nin bildirilmiş olmasıdır ki, bu dürtme de bir nevi zarardır.

Farklı yorumlardan bazıları:

★ Bir kısım alimler: "Şeytan besmelenin bereketine çocuğa musallat olmaz. Bilakis haklarında إنّ عبادي ليس لك عليهم سلطان **"Şüphesiz ki kullarımı zorla saptıracak bir gücün yoktur. Sana uyan azgınlar müstesna"** (Hicr 42) denmiş olan kullar cümlesindendir" demiştir. Hasan-ı Basrî'den kaydettiğimiz mürsel rivayetin bunu te'yid ettiği de belirtilmiştir.

★ Bazıları: "Murad, doğarken çocuğun karnına dürtmez demektir" demiş ise de, bu görüş mezkur hadisin zahiriyle zıdlığa düştüğü için kabul görmemiştir.

★ Bazıları: "Çocuğun bedenine zarar vermez" demiştir.

★ Bazıları: "Çocuğa şeytan çarpmaz" demiştir.

★ *İbnu Dakiku'l-İd:* "Çocuğun diyanetine zarar vermeyeceğini ifade etmesi de muhtemeldir" demiştir. Ancak bundan ismet iddiası hatıra ge-

lir, halbuki hiç kimse ismet sahibi olmayacağı için, bu mana da kabul görmemiştir.

★ *Davudî,* biraz farkla: "Çocuğu küfre atacak şekilde dininde fitneye düşürmez" diye anlamış, "Masiyetten ismet iddia edilemez" demiştir.

★ Bazı alimler de: "Annesiyle cima sırasında şeytan babasına iştirak etmez" diye anlamıştır. Çünkü Mücahid'den gelen bir rivayette: "Temasta bulunup besmele çekmeyen kimsenin ihliline şeytan sarılır, onunla birlikte temasa iştirak eder" denmiştir. *İbnu Hacer,* bu te'vili doğruya en yakın yorum olarak değerlendirir.

3- *İbnu Abbas*'tan gelen rivayetler, gerek helada ve gerekse temas esnasında besmele çekmenin mekruh olduğunu ifade eder. Bu rivayetle sadedinde olduğumuz rivayet arasında tezad iddia edenler olmuşsa da, aslında böyle bir tezaddan söz edilemez. Çünkü hadis, besmelenin, temastan önce söylenmesini ifade etmektedir.

İKİNCİ BAB

NİKAHIN RÜKÜNLERİ

BİRİNCİ FASIL

NİKAH AKDİ

5645 ١ – عن ابن مسعود رضي الله عنه قال: [كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَيْسَ مَعَنَا نِسَاءٌ، فَقُلْنَا: أَلاَ نَخْتَصِى؟ فَنَهَانَا عَنْ ذٰلِكَ، ثُمَّ رَخَّصَ لَنَا أَنْ نَسْتَمْتِعَ. فَكَانَ أَحَدُنَا يَنْكِحُ الْمَرْأَةَ بِالثَّوْبِ إلى أَجَلٍ]. أخرجه الشيخان.

1. (5645)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile birlikte gazveye çıkmıştık. Beraberimizde kadın yoktu. "Husyelerimizi aldırmayalım mı?" diye sorduk. Bizi bundan yasakladı, sonra da muvakkat istifade hususunda bize ruhsat tanıdı. Herhangi birimiz, bir elbise mukabilinde kadınla, bir müddet için nikah yapıyorduk." [Buharî, Tefsir, Maide 9, Nikah 6, 8; Müslim, Nikah 38, (1404).]

AÇIKLAMA:

1- Husyelerin aldırılması, kadınlaşma veya iğdiş olma diye de ifade edilir. Normalde erkek hayvanlara uygulanan bir ameliyedir. Dinimiz, tabiatı bozma olduğu için, insanlar hakkında bunu tecviz etmez.

2- *Muvakkat* istifade diye tercüme ettiğimiz istimtadan murad mut'a nikahı olarak bilinen bir nikah çeşididir. Tıpkı şarabın tedricî olarak yasaklanması gibi, cahiliye devrinin bir nikah çeşidi olan mut'a nikahı başlangıçta yasaklanmamış, fakat bilahare ebediyen haram edilmiştir. Bahsin sonunda genişçe açıklayacağımız üzere, mut'a nikahı mehirsiz, verasetsiz, boşanmasız, muvakkat bir nikahtır. Müddeti anlaşma sırasında belirtilir. Müddet dolunca boşamaya hacet kalmadan ayrılık hasıl olur, karı koca birbirlerine varis olamazlar. Kadına, razı olacağı bir ücret verilir. Asgarî ve azamî bir müddeti yoktur. Birkaç saatlik, tek temaslık bir akit olabileceği gibi, yılları içine alan bir müddet de olabilir.

İslam uleması bu çeşit cahiliye nikahını haram bilmede icma etmiştir. Şia'dan aşırı olanlar dışında bunu benimseyen yoktur. Hele Ehl-i Sünnet uleması arasında buna fetva veren tek kişi çıkmamıştır.

5651 numaralı hadisten sonra mevzuyu genişçe tahlil edeceğiz.

5646 ٢– وعن سَلَمَة بن الأكْوَع رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ أَوْطَاس فِي الْمتعَة، ثُمَّ نَهَىٰ عَنْهَا]. أخرجه الشيخان.

2. (5646)- *Seleme İbnu'l-Ekva* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Evtas Gazvesi yılında mut'aya ruhsat verdi, sonra da onu yasakladı." [Buharî, Nikah 31 (ta'lik olarak); Müslim, Nikah 18, (1405).]

5647 ٣– وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [إنَّمَا كَانَتِ الْمُتْعَةُ فِي أَوَّلِ الإسْلامِ كَانَ الرَّجُلُ يَقْدَمُ الْبَلْدَةَ، لَيْسَ لَهُ بِهَا مَعْرِفَةٌ، فَيَتَزَوَّجُ الْمَرْأَةَ بِقَدْرِ مَا يَرَى أَنَّهُ يُقِيمُ فَتَحْفَظُ لَهُ مَتَاعَهُ وَتُصْلِحُ لَهُ شَأْنَهُ. حَتَّى نَزَلَتْ: إِلاَّ عَلَــى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما: فَكُلُّ فَرْجٍ سِوَاهُمَا فَهُوَ حَرَامٌ]. أخرجه الترمذي.

3. (5647)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "İslam'ın evvelinde mut'a vardı. Kişi, hakkında bilgisi olmayan (tanımadığı) bir beldeye gelince, oradan yerli bir kadınla, orada kalacağını tahmin ettiği müddet miktarınca nikah yapardı. Kadın, böylece onun eşyasını muhafaza eder, gerekli işlerini görürdü. Bu hal: **"Onlar namuslarını korurlar. Ancak "hanımlarına" ve "cariyelerine" karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar"** (Mü'minun 6) mealindeki ayet nazil oluncaya kadar devam etti. (Bu ayet gelince mut'a haram ilan edildi.)"

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) der ki: "Bu ikisi dışındaki bütün fercler (cinsî tatmin yolları) haramdır." [Tirmizî, Nikah 28, (1122).]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), Resulullah'ın mut'ayı yasaklamasıyla ilgili hadisleri Hz. Ömer zamanında işitmişti. Ruhsatla ilgili rivayetleri bildiği ve nesihten, yasaklamadan haberdar olmadığı için, bu hususta sorulunca zaman zaman mut'anın cevazına fetva vermiştir. Ancak, az ileride açıklayacağımız üzere, *Hz. Ömer* zamanında bizzat Hz.

Ömer tarafından mesele ele alınıp, Resulullah'ın yasakladığı hatırlatılarak yasak ta'mim edilince, İbnu Abbas eski görüşünden vazgeçmiş, mut'anın yasak olduğunu belirtmiştir. Onun bu dönüşü pek çok rivayetle sabit olmuştur. Onun ruhsatını ifade eden rivayetleri esas alarak İbnu Abbas'ın mut'anın caiz olduğu kanaatini taşıdığını söylemek cinayet olur, gerçeği aksettirmez.

5648 ٤- وعن محمد بن الحنفية: [أنَّ عليّاً قال لابن عبّاسٍ رضي الله عنهم: إنَّ رسولَ الله ﷺ نهى عن متعة النّساء يوم خيبر، وعن أكل لحوم الحمر الأنسية]. أخرجه الستة إلا أبا داود.

4. (5648)- *Muhammed İbnu 'l-Hanefiyye* anlatıyor: "Hz. Ali, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a dedi ki:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hayber Gazvesi günü, kadınlarla mut'ayı, ehlî eşek etlerinin yenmesini haram kıldı." [Buharî, Megazi 38, Nikah 31, Zebaih 28, Hiyel 3; Müslim, Nikah 29, (1407); Muvatta, Nikah 41, (2, 542); Tirmizî, Nikah 28, (1121); Nesâî, Nikah 71, (6 , 125, 126).]

5649 ٥- وعن جابرٍ رضي الله عنه قال: [كنّا نستمتع بالقبضة من التّمر والدّقيق الأيّام على عهد رسول الله ﷺ وأبي بكرٍ رضي الله عنه حتّى نهى عنه عمر رضي الله عنه في شأن عمرو بن حريثٍ رضي الله عنهما]. أخرجه مسلم.

5. (5649)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) zamanında bir avuç hurma ve un mukabilinde birkaç gün boyu devam eden mut'a nikahı yapardık. Bu hal, *Hz. Ömer* (radıyallahu anh)'in Amr İbnu Hureys hadisesi vesilesiyle mut'ayı yasaklamasına kadar devam etti." [Müslim Nikah 16, (1405).]

AÇIKLAMA:

Mut'a nikahının *Resulullah* tarafından yasaklanmış olduğunu işitmeyen sadece *İbnu Abbas* değildir. Başka sahabi ve tabiin de mevcuttur. Şu halde, onlar arasında nadirattan da olsa tatbikat Hz. Ömer zamanına kadar devam etmişe benziyor. Bu tatbikat yaygın olsaydı, neshten ve yasaktan haberi olanların müdahalesiyle karşılaşır, mesele halifelere daha önceden intikal ederdi. Demek ki pek nadir olan tatbikat, bir hadiseye sebep olmadığı için -bazı rivayetlerde tasrih edildiği üzere- Hz. Ömer'in hilafetinin ortalarına kadar devam etmiştir. İlerde açıklayacağımız

üzere *Amr İbnu Hureys*'in mut'a nikahıyla evlendiği kadın, bu evlilikten hamile kalınca, *Hz. Ömer*'e çocuğun akibeti ne olacak diye müracaat eder. O zaman *Hz. Ömer* öğrenir ki, hâlâ mut'a tatbik eden var. Halbuki Resulullah bunu kesinlikle yasaklamıştı.

Hz. Ömer, meseleyi hutbe mevzuu yapar ve yasağı yeniden hatırlatıp, ta'mim eder. Şarihler, bu yasaklamaya karşı çıkan tek sahabi olmadığını, yasak hususunda icma hasıl olduğunu belirtirler.

5650 ٦ – وعن ابن عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما قال: [نَهَىٰ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الشِّغَارِ، وَهُوَ أنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابنَتَهُ أوْ أُخْتَهُ مِنَ الرَّجُلِ عَلَى أنْ يُزَوِّجَهُ ابنَتَهُ أوْ أُخْتَهُ، وَلَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ]. أخرجه الستة.

6. (5650)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* şiğâr nikahını yasakladı. Bu, kişinin kızını veya kızkardeşini, karşılığında kızını veya kızkardeşini almak üzere bir erkeğe vermesi, aralarında mehir ödemeyi kaldırmalarıdır." [Buharî, Nikah 28, Hiyel 3; Müslim, Nikah 57, (1415); Muvatta, Nikah 24, (2, 535); Ebu Davud, Nikah 15, (2074); Tirmizî, Nikah 29, (1124); Nesâî, Nikah 60, 61, (6, 111, 112).]

AÇIKLAMA:

1- Şiğâr nikahı, cahiliye devrinde cereyan eden bir nikahtır. Kız velilerinin, kızları birbirlerine mehirsiz olarak nikahlamalarıdır. Hadis metninde şiğarla ilgili gelen tarifi kim yapmıştır? Resulullah mı, arkadan gelen raviler mi bu hususta ihtilaf edilmiştir. Dinimiz "şiğar"ı yasaklamıştır. Çünkü, mehir kadının hakkıdır ve erkeğin ödemesi gereken bir vecibedir. Kaffal, şiğarın batıl oluşundaki illetin zikredilen şart olduğunu belirtir: "Veli sanki: "Kızımın nikahı sana kesinleşmez. Ta ki kızının nikahı da bana kesinleşmedikçe" demiş gibidir" der. Gazâli, bu nikah tarzının şu şekilde olduğunu belirtir: "Kişi der ki: "Kızımı sana şu şartla nikahladım: Sen de kızını bana nikahlayacaksın, bunlardan her birinin bud'u diğerinin mehri olacak, kızımın nikahı ne zaman mün'akid olursa, senin kızının nikahı da mün'akid olacak." Veliler birbirlerine mehir ödemek üzere, bu şekilde birbirlerinden kız alıp verecek olursa, mağduriyet kızlara gelecektir. Her iki taraf da kadınlara mehirlerini ödedikleri takdirde, velilerin karşılıklı olarak kız alıp vermeleri haram değildir. Hanefiler, şiğar akdinin sahih olacağını, ancak, mehrin düşmeyeceğini söylemiştir. Bunlara göre, kadının mehr-i misl'e hakkı vardır.

İmam Şafii ve diğer bazı alimler, şiğar nikahının batıl olduğuna, bütün hükümlerinin nikah-ı fasid gibi olduğuna hükmetmişlerdir.

İmam Evzaî, Hanefilere yakın bir görüş beyan eder: "Zifaf yapılmamışsa nikah bozulur, mehir belirlenerek yeniden nikah yapılır, zifaf yapılmışsa nikah sahihtir. Ancak mehr-i misil vacib olur."

2- Hadiste "kızlar" ve "kızkardeşler" mezkur ise de, alimler, "yeğenler"in ve başkalarının da bu meselede aynı hükme tabi olacaklarını belirtmişlerdir.

5651 ٧- وعن عُرْوَةَ قال: [أَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنها أَنَّ النِّكَاحَ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ عَلى أَرْبَعَةِ أَنْحَاءٍ: فَنِكَاحٌ مِنْهَا نِكَاحُ النَّاسِ الْيَوْمَ، يَخْطُبُ الرَّجُلُ الى الرَّجُلِ ابْنَتَه أَوْ وَلِيَّتَه فَيُصْدِقُهَا ثُمَّ يَنْكِحُهَا؛ وَنِكَاحٌ آخَرُ: كَانَ الرَّجُلُ يَقُولُ لاِمْرَأَتِه إِذَا طَهُرَتْ مِنْ طَمْثِهَا: أَرْسِلِي الى فُلاَنٍ اسْتَبْضِعِي مِنْه، وَيَعْتَزِلُهَا زَوْجُهَا وَلاَ يَمَسُّهَا حَتَّى يَتَبَيَّنَ حَمْلُهَا مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ الَّذِي تَسْتَبْضِعُ مِنْه. فَإِذَا تَبَيَّنَ حَمْلُهَا مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ الَّذى تَسْتَبْضِعُ مِنْه أَصَابَهَا زَوْجُهَا إِذَا أَحَبَّ، وَإِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ رَغْبَةً فِي نَجَابَةِ الْوَلَدِ، فَكَانَ يُسَمَّى نِكَاحَ الأَسْتِبْضَاعِ؛ وَنِكَاحٌ آخَرُ: يَجْتَمِعُ الرَّهْطُ مَا دُونَ الْعَشَرَةِ فَيَدْخُلُونَ عَلى الْمَرْأَةِ كُلُّهُم فَيُصِيبُونَهَا، فَإِذَا حَمَلَتْ وَوَضَعَتْ وَمَرَّ لَيَالٍ بَعْدَ أَنْ تَضَعَ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِمْ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ رَجُلٌ مِنْهُم أَنْ يَمْتَنِعَ حَتَّى يَجْتَمِعُوا عِنْدَهَا. فَتَقُولُ لَهُمْ: قَدْ عَرَفْتُمْ الَّذِي كَانَ مِنْ أَمْرِكُمْ؛ وَقَدْ وَلَدْتُ فَهُوَ ابْنُكَ يَا فُلاَنُ، تُلْحِقُه بِمَنْ أَحَبَّتْ. فَلاَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَمْتَنِعَ؛ وَنِكَاحٌ آخَرُ رَابِعٌ: يَجْتَمِعُ النَّاسُ الْكَثِيرُ فَيَدْخُلُونَ عَلى الْمَرْأَةِ فَلاَ تَمْتَنِعُ مِمَّنْ جَاءَهَا وَهُنَّ الْبَغَايَا كُنَّ يَنْصِبْنَ عَلى أَبْوَابِهِنَّ الرَّايَاتِ. فَمَنْ أَرَادَهُنَّ دَخَلَ عَلَيْهِنَّ، فَإِذَا حَمَلَتْ إِحْدَاهُنَّ وَوَضَعَتْ حَمْلَهَا جَمَعُوا لَهَا وَدَعَوْا لَهَا الْقَافَةَ. فَأَلْحَقُوا وَلَدَهَا بِالَّذِي يَرَوْنَ فَالْتَاطَ بِه وَدُعِيَ ابْنَه، لاَ يَمْتَنِعُ مِنْه، فَلَمَّا بُعِثَ مُحَمَّدٌ ﷺ بِالْحَقِّ هَدَمَ نِكَاحَ الْجَاهِلِيَّةِ كُلَّهُ إِلاَّ نِكَاحَ النَّاسِ الْيَوْمَ]. أخرجه البخاري وأبو داود.

« الاستبضاع » طلب المرأة نكاح الرجل لتنال منه الولد فقط.

و« البغايا » الزواني.

و« القافة » الذين يشبهون بين الناس فيلحقون الولد بالشبه.

و« التاط به » أي ألصقه بنفسه وجعله ولده.

7. (5651)- *Urve* rahimehullah anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) bana anlattı ki: Cahiliye devrinde dört çeşit nikah mevcuttu: Bunlardan biri, bugün (dinimizin meşru kıldığı ve) herkesçe tatbik edilen nikahtır: Kişi kişiden kızını veya velisi bulunduğu kızı ister, mehrini verir, sonra onunla evlenir.

Diğer bir nikah çeşidi şöyleydi: Kişi, hanımı hayızdan temizlenince: "Falancaya git, ondan hamilelik talep et" der ve hanımını ona gönderirdi. Kadının o yabancı erkekten hamile kaldığı anlaşılıncaya kadar, kocası ondan uzak durur, temasta bulunmazdı. O adamdan hamileliği açıklık kazanınca, zevcesi dilerse onunla zevciyat muamelelerine başlardı. Bu nikah çeşidine asaletli bir evlat elde etmek için başvurulurdu. İşte bu nikaha *nikahu'l-istibza* denirdi.

Diğer bir nikah çeşidi şöyleydi: On kişiden az bir grup toplanır, bir kadının yanına girerler ve hepsi de ona temasta bulunurdu. Kadın hamile kalıp doğum yaparsa, doğumdan birkaç gün sonra, kadın onlara haber salar, hepsini çağırırdı. Hiçbiri bu davete icabet etmekten kaçınamaz, kadının yanına gelirdi. Kadın onlara: "Hadisenizi hatırlamış olmalısınız. İşte şimdi doğum yaptım. Ey falan çocuk senindir" der, çocuğu bunlardan dilediğine nisbet ederdi. Adamın buna itiraz etmeye hakkı yoktu.

Diğer dördüncü nikah çeşidi şöyleydi: Çok sayıda insan toplanıp bir kadının yanına girerlerdi. Kadın gelenlerden hiçbirine itiraz edemezdi. Bu kadınlar fahişe idi. Kapılarının üzerine bayraklar dikerlerdi. Bu kadınlarla temas arzu eden herkes bunların yanına girebilirdi. Bunlardan biri hamile kaldığı takdirde, çocuğunu doğurduğu zaman, o adamlar kadının yanında toplanırlar ve kâifler çağırırlardı. Kâifler bu çocuğun, onlardan hangisine ait olduğunu söylerse nesebini ona dahil ederlerdi. Çocuk da ona nisbet edilir, onun çocuğu diye çağrılırdı. O kimse bunu reddedemezdi.

Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) hak ile gönderilince, bütün cahiliye nikahlarını yasakladı, sadece insanların bugün tatbik etmekte olduğu nikahı bıraktı." [Buharî, Nikah 36, Ebu Davud, Talak 33, (3272).]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki hadis, izah gerektirmeyecek kadar açıktır. Sadece kâif kelimesini açıklamak gerekebilir. Kâifler, insanlar arasındaki benzerlikleri değerlendirerek neseb tesbiti yapan kimselerdir. *İbnu'l-Esir*, en-Nihaye'de kâifi, "İzleri takip edip, sahibini ortaya çıkaran kişinin kardeş ve babasına benzerliklerini tesbit eden kimse" olarak tarif eder. Kâifin cem'i kâfedir. "İz"e bakarak sahibini teşhis, benzerliklere bakarak nesebi teşhis, cahiliye devrinde gelişmiş bir ilimdi.

2- Alimler az ileride açıklanacağı üzere, başka rivayetleri gözönüne alarak cahiliye devrinde cari olan nikah çeşitlerine bedel, hıdn ve mut'a nikahları da ekleyerek sayıyı yediye çıkarırlar.

Günümüzde bunların bir kısmına halen, gayrimeşru cinsî münasebetler olarak rastlamak mümkün. İslam'ın gayrimeşru adettiği, bir kelime ile zina olarak tavsif edip reddettiği bu haram ilişkileri ayrı ayrı tahlil edecek değiliz. Ancak, dinden cahil nesiller arasında mut'a nikahı meşru bir nikahmış gibi propaganda edilmeye başlandığı ve bilhassa okuyan dindarlar arasına sokulmaya çalışıldığı için, o bahsin etraflıca tahliline gerek duyuyoruz. Bu sebeple, dindar gençliğimizi, bu sapıklığa karşı uyarmak maksadıyla 1991 yılı yaz tatilinde konu üzerine hazırladığımız uzunca bir makalenin bazı mühim kısımlarını ufak-tefek tadillerle aşağıya aynen kaydediyoruz:

KUR'AN, SÜNNET VE ULEMAYA GÖRE EHL-İ SÜNNET VE ŞİA'DA MUT'A NİKAHI[58]

DİKKAT:

1- Normalde, kitabımızın diğer bahislerinde takip edilen açıklama üslubuna kıyasla, mut'a bahsinin çok fazla uzun bulunacağının farkındayız. İçinde yaşadığımız şu yıllarda bu mesele, kız veya erkek, bütün dindar gençlerimizin iğfal edilip aldatıldıkları bir konu haline getirilmiş olması sebebiyle açıklamaları geniş tutma mecburiyeti hissettik. Bu yüzden hatıra gelebilecek bütün soruları cevaplamak maksadıyla asıl mevzumuzun dışında sayılabilecek tamamlayıcı bilgiler de verdik. Şu halde mut'a nikahı hususunda tereddüt sahiplerinin bu bahsi dikkatlice takip etmeleri gerekir. Böyle bir tereddüdü olmayan fakat mesele hakkında hülasa bir bilgi sahibi olmak isteyenlere mevzuun başında

58- *Timaş Yayınevi* (İstanbul) tarafından daha da özetlenerek neşredilen kitapçığın Namus Fitnesi Mut'a adıyla piyasaya çıkması uygun bulunmuştur.

"ÖZET OLARAK MUT'A NİKAHI" başlığı altında kısa bir açıklama yapacağız. Birçok okuyucularımıza bu kısa bilginin yeterli olacağı kanaatindeyiz. Geri kalan açıklamalar, aslında bu özet bilginin kaynaklara inilerek delillendirilmesinden ibarettir.

2- Şunun da bilinmesinde fayda var: Bu bahsi işlerken hem sünnî, hem de Şiî kaynaklara inilmiştir. Bahsin Şiî kaynaklar açısından tahlilini müstakil bir bahiste ŞİÎ KAYNAKLARA GÖRE MUT'A başlığı altında sunduk.

3- Tahlil esnasında dercedilen yorum ve iktibasların alındıkları kaynaklar, yapılan atıflar, bahsin sonunda **DİPNOTLAR** başlığı altında kaydedilecektir. İstifade edilen kaynaklar da tanıtılacaktır. İltibas edilmemesi için Şiî kaynaklar ayrıca tanıtılmıştır.

ÖZET OLARAK MUT'A NİKAHI

Bugün dindar fakat dinini yeterince bilmeyen gençlerimiz arasında meşru bir akit gibi gösterilmeye, benimsetilmeye çalışılan mut'a nikahı, esas itibariyle, İslam öncesi Arap cemiyetinde mevcut olan zina çeşitlerinden biridir. *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*, pek çok içtimâî reformlarla uyguladığı tedric prensibiyle hareket ederek, bunu birden yasaklamamış, hatta bir ara ruhsat tanımıştır. Fakat, *Mekke Fethi* sırasında kesinlikle yasaklamış, kıyamete kadar haram olduğunu belirtmiştir.

Resulullah'ın yasağını işitmemiş olanlar arasında bazı nadir mut'a vak'alaları, Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in vefatından sonra da cereyan etmiştir. Durumdan haberdar olan *Hz. Ömer* (radıyallahu anh), bu hususta *Resulullah*'ın yasağını hatırlatarak kesin yasak koymuş ve yasağı ta'mim etmiştir. Hz. Ömer'in bu yasağına tek bir sahabi itiraz etmemiş, böylece mut'a nikahının haram olduğu hususunda selef uleması arasında icma tahakkuk etmiştir.

Şia'dan bir grup, *Hz. Ömer*'e muhalefet taassubunun da sevkiyle mut'ayı mübah addetmekten de öte, bir taabbüd, bir akide, uyulması gerekli bir doktrin haline sokmuş, Şiîliğin bir alemi, bir gereği haline getirmiştir. Şia, bu meselede objektif delillere dayanmaz, hissî yorumlara, temelsiz te'villere, peşin kabullere istinad eder.

Gençlerimiz, meseleyi kaynaklara inerek değerlendirmek durumundadır. Dinin son derece hassas olduğu kadın-erkek münasebetlerinde umursamazlık ve laubaliliğin dünyevî ve uhrevî cezasının şiddetli olacağı unutulmamalıdır.

السَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى وَالْمَلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهَوَى

NİKAHIN MANA VE CİDDİYETİ

Nikah yukarıda belirtildiği üzere çok yönlü bir müessese olduğu için dinimiz bu hususta müstesna bir hassasiyet göstermiştir. Bu nikahın îfa ettiği hizmetin çok yönlü oluşundan, onda tecelli eden mananın zenginliğinden ileri gelir. Şöyle ki:

1- Meşru nikah, öncelikle kişiye, Allah'ın mülkünde tasarrufu helal kılmaktadır. Yani kâinatta hiçbir şey başıboş, kendiliğinden değildir. Her şey Allah'ın mülküdür. O'nun mülkünü O'nun istediği tarzda kullanmayan haram işlemiş olur. Öyleyse, erkek-kadın münasebetleri Allah'ın dilediği tarzda ve koyduğu şartlar çerçevesinde olmadığı takdirde bu tasarrufla haram işlenmiş olur. Kadın-erkek münasebetlerinde helal olmayan tasarruflara dinimiz zina demiştir(1) ve bütün cinayetler arasında zinaya en ağır cezayı takdir etmek suretiyle bu meselede Allah'ın mülkündeki haram tasarrufun dünyevî ve uhrevî neticelerinin azametine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla Allah'a ve ahirete inanan bir kimsenin nikah mevzuunda çok hassas olması, zandan, şüpheli durumlardan kaçınması gerekir.

Ayet-i kerimede, ileride açıklanacağı üzere, zevceler ve sağ elin malik oldukları (cariyeler) dışındaki ferçlerin haram olduğu beyan edilmiştir. Ehl-i Sünnet buna uygun olarak, ferçlerin helal olma yolunun iki olduğunu söylemişlerdir: 1-Mirasa dayanan nikah, 2- Milk-i yeminle nikah(2).

Sözü mut'a nikahına getirecek olursak ileride belirtileceği üzere, bunun haram olduğu hususunda, *Ehl-i Sünnet* alimleri icma eder. Çünkü bunda miras yoktur. Onlar ferçlerin helal kılınmasına, muteber şer'î bir delile dayanmayan üçüncü bir yol eklemişlerdir: *"Mirassız nikah"* (3). Bundan maksad mut'adır. "Bu, Şiîlerde var, onlar da bir mezhep, öyleyse biz de tatbik edebiliriz" muhakemesi son derece yanlış ve helakete atıcıdır. *Ehl-i Sünnet* mezhepleri arasında ihtilaflı meselelerde, darlanma hallerinde herhangi birine uygun amele cevaz verilmiştir, ama icma edilen meselelerde bunların dışına çıkmaya, zaruret denen ve hayatî tehlike ile tarif edilen durumlar dışında cevaz verilmemiştir. Resulullah, mut'ayı Allah'ın mülkünde haram bir tasarruf yönüyle şöyle ifade buyurmuştur: *"Kadınlara mut'a yapmak haramdır. Ben Allah'a düşmanlıkta, Allah'ın haramlarını helal addeden ve katilinden başkasını öldürenden daha ileri birini tanımıyorum..."*(4)

2- Evlenme hadisesinin içtimaî yönü vardır. Herşeyden önce kız ve erkek, aileleri, akrabaları arasında hısımlık dediğimiz bir bağ, bir yakınlık kurar. Ayrıca, anne-babalar için de bu, yıllar yılı emek çekerek yetiş-

tirdikleri evlatlarının mürüvvetini görerek dünyada en büyük saadeti yaşama vesilesi olmaktadır. Bu sebepledir ki, meseleye bizzat Rabbimiz Teala hazretleri, Kur'an'da yer vererek, yukarıda kaydettiğimiz üzere, kadınların "ailelerinin izniyle" nikahlanmalarını emretmiştir. Bu hadiste Hz. Peygamber: *"Velisinin izni olmadan evlenen kadının nikahı batıldır..."* buyurmuştur.(5) Hadis, Muhalla'da: *"Kadın, velisinin izni olmadan evlenemez. Şayet velisiz evlenirse nikahı batıldır, nikahı batıldır, nikahı batıldır.."* şeklinde kaydedilmiştir.(6) Abdurrezzak'ın Musannaf'ında velisinin izni olmadan evlenen kadınların nikahını Hz. Ömer'in reddettiğine dair birçok misal kaydedilmiştir.(7) Evlenmelerde, velinin gıyabına nikah yapma meselesine Ashab'ın en şiddetli karşı çıkanının Hz. Ali olduğu(8), İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın, velisi olmadan nikah yapan kadınları fahişe olarak tavsif ettiği (9) rivayetlerde gelmiştir. Hz. Ömer de kadınların, velilerinin veya ailelerinin rey sahibi birisinin veyahut sultanın izniyle evlenmesi gerektiğinde ısrar etmiştir.(10) Resulullah'ın bazı hadislerinde *"Veli ve iki şahid olmadan nikahın sahih olmayacağı"* ifade edilmiştir.(11) Bir rivayette, *İbnu Abbas*'a göre, en az talib, dört unsurla nikah gerçekleşir: "Veli, iki şahid"(12).

Velini iznini tamamlayan bir husus nikahın ilanıdır. Bu sebeple davul çalmak, türkü söylemek meşru kılınmıştır(13). Bazı rivayetlerde sadece iki şahitle yapılan nikahın "gizli nikah" olarak tavsif edilip reddedildiğini görmekteyiz.(14) İmam Malik bu durumda şahidlerin de nikah yaptıranların da cezalandırılmasına hükmeder.(15) Resulullah'tan kaydedilen bir rivayette de: "Gizli nikah caiz değildir, nikahda ya def işitilmeli ya da (ziyafetin) dumanı görülmelidir" buyurmuşlardır. Bu hadisi kaydeden İmam Malik, peşine Ömer İbnu Abdülaziz'in Eyub İbnu Şurahbil'e şu tamimi gönderdiğini ilave eder: "Yanındakilere emret! Nikah sırasında def çalsınlar. Zira def, nikahla zinanın arasını ayırdeder"(16). Resulullah'ın bir hadisi de şöyle: "Kadın kadını evlendiremez; kadın, kendi kendine de evlenemez. Kendi kendine evlenen kadın fahişedir"(17). Ebu Hureyre zaniyenin: "Kendi kendine nikah yapan kadın" diye tarif edildiğini belirtir(18). İmam Malik nikahın ilanı meselesine o kadar ehemmiyet vermiştir ki, ilan olunca şahid bulunmasa da nikahın sahih olacağını söylemiştir(19).

Tam bir gizlilik ve sadece kadınla erkeğin anlaşması şeklinde cereyan eden *mut'a nikahı* değerlendirilecek olursa bu ulvî gayelerin sükût ettiği görülür. İleriki açıklamalarda görüleceği üzere, bizzat Şiîler, bu nikâhın hem kıza, hem kızın ailesine getireceği zül ve arı kabul etmişlerdir. Yıllarca emek çekip evlat büyüten bir anne-babanın, haberleri ol-

madan kızlarının mut'a nikahı ile kirlendiğini işitmeleri, onların kahrolmaları ve yıkılmaları için yeterlidir.

Sağduyu sahibi herkes, nezih şeriatımızın böylesi bir kirliliği meşru addetmeyeceği hususunda tereddüt etmez.

3- Evliliğin öncelikle gayelerinden biri tenâsüldür. Yani insan neslinin devamı. Hatta eski büyüklerimiz, evlenenler için yapılan düğün şenliğinin bu evlilikten hâsıl olacak yeni nesli istikbâl etmeye râci olduğunu söylemişlerdir. Bu mülâhaza ve evliliğin böylesi bir yoruma tâbi tutulması, *Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)* efendimizin: *"Evlenin çoğalın, ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim"; "Vedûd (çok seven) ve velûd (çok doğuran) kadınla evlenin, kısır kadınlarla evlenmeyin!"* gibi hadislerine ne kadar muvafık düşmektedir?

Mut'a nikahında tenasül de gaye değildir. Bu, nikah müessesesini, her çeşit içtimâî, beşerî yönlerinden tecrit ederek, sırf şehevî duyguların tatminine indirgemektir.

Bu işten en çok zarar gören de kadındır. Kadın, para mukabili, erkeğin şehvetine bir alet durumuna düşmektedir. Mukabilinde ne zevce olma, ne anne olma, ne de vâris olma şansına sahip değildir. Hiçbir himaye ve ünsiyet hakkı da elde edilmemektedir.

Kadınları ve acizleri himaye edici esaslar getiren İslâm'ın, merhamet ve himayeye pek muhtaç olan kadınlar taifesinin aleyhine işleyecek ve suistimale çok açık böyle bir müesseseyi meşru addetmesi mümkün değildir. Esasen meşru nikâhın getirdiği aleniyet şartı, aleniyeti garantileyecek asgarî iki şâhid ve davullu-yemekli düğün, velinin izni, mehir gibi esaslar, nikahta öncelikle kadının haklarını korumaya dönüktür. Bunlar hakkıyla yerine getirildiği takdirde kadını mağdur edecek suistimaller mevzubahis olamaz.

Ya mut'a nikahı? Allah ve Resulü'nü veya melekleri ve hatta yatırları şâhid kılarak icra edilen mut'a nikahı? Bu, zavallı kızların, cahilliğin sevkiyle, dindarlığın gereği imişçesine aldatılarak kirletilmesinden başka bir şey değildir.

Şimdi sıra mut'a nikâhının mâhiyetini açıklamaya geldi:

MUT'A NİKAHI

"Nikah kaza-i şehvet için değil, ancak nikahla ulaşılabilen başka gaye ve maksadlar için meşru kılınmıştır. Mut'a ile şehvet giderilir. O maksatlar hasıl olmaz. Öyle ise o meşru değildir" (Kâsânî)

Mut'a kelime olarak dilimizde halen kullanılan temettû kelimesiyle

aynı kökten gelir. *Temettû* faidelenmek, kâr elde etmek demektir. Mut'a nikâhı, "ma'lum veya (Zeyd'in gelmesine kadar diye belirlenen) meçhul bir müddet için yapılan nikahtır. Bu nikahta, normal nikahta mevcut olan çocuk edinme, ünsiyet, verâset gibi diğer gayeler yoktur. Tek maksad temettû yani istifade olduğu için mut'a denmiştir(20). Mut'a nikahı önceden belirlenen müddetin dolmasıyla sona erer ve talak olmadan ayrılık vukua gelir(21). Veraset, nafaka iddet gibi normal nikahla hasıl olan durumlar bunda yoktur (22). Burada sadece, belirlenen müddet içinde kadının nefsinden yapılacak istifadeye mukabil ödenecek para mevcuttur.

Şu halde mut'a nikahının en bariz vasfı muayyen bir müddetle sınırlandırılmasıdır. Halbuki normal, meşru nikahta zaman tahdidi yoktur. Bazı alimler, yapılan nikahın mut'a nikahı olduğunu tasrih etmeden *"mutlak bir nikah"* yapsa, fakat içinden mut'a nikahına niyet etse bunun hükmü nedir sorusuna cevap aramışlardır. *el-Kâdî*'nın belirttiğine göre bu nikahın muteber nikah olacağında alimler icma etmişlerdir. Böyle bir nikah mut'a nikahı olmaz. Çünkü o, her iki tarafın bilgisi ve mutabakatı ile muayyen bir müddet için yapılan nikahtır. İmam Malik: "Böyle mutlak bir nikah insanların ahlakına uymaz" derken, Evzai, ulemadan ayrı şaz bir yol tutarak: *"Bu mut'a nikahıdır, onda hayır yoktur"* demiştir. (23)

Aynî'nin belirttiğine göre, müddeti insan ömrünü aşacak kadar mesela 200 yıl diyerek uzun tutmak suretiyle, nikahın talaksız sona ermesi, karı-koca arasında mirasın olmaması gibi korkulan mahzurlu hususların bulunmayacağı tarzda bir mut'a caiz olur mu diye düşünülmüş ise de, cumhur bunu da caiz görmemiştir.(24)

Netice olarak şunu söyleyeceğiz: Mut'a nikahını, bazı Şiiler hariç İslam uleması elbirlik reddetmiş, haram olduğunda icma etmiştir(25).

SÜNNETTEKİ DURUM

Mut'a nikahının fıkıhtaki hükmünü kısaca belirttikten sonra Sünnetteki Durumu deyince akla tabii olarak şu soru gelir: İslam'da fıkıh ayrı, sünnet ayrı mı?

Hemen cevap verelim: Fıkıh sünnetten ayrı değildir. Ancak sünnet fıkıhtan çok daha zengin bir kaynaktır ve *Hz. Peygamber*'in yirmi üç yıllık hayatındaki bütün tatbikatını ihtiva eder.

Bu açıklama, zihnimize "Pekiyi sünnette birbirinden farklı tatbikat mı var?" sorusunu getirecektir.

Bu sorunun cevabı *"Evet!"*dir. Sünnette hemen hemen her meseleyle

ilgili farklı tatbikatlara, beyanlara rastlanabilir. Mut'a nikahı meselenin hakkıyla anlaşılabilmesi maksadıyla bu noktanın biraz açıklanması gereğine inandığımız için, önce kısaca bu hususa temas edeceğiz.

MUHATABA VE ŞARTLARA GÖRE FARKLILIK VE TEDRİC: İslam, miladî yedinci asrın Arap cemiyetine inmiştir. Bu cemiyete insanlar, yazılanı olduğu gibi kaydedecek boş bir levha durumunda değildir; bir kısım inançlar, ibadetler, örfler, âdetler, köklü alışkanlıklar mevcuttur. İslamî mesaj, çoğu batıl olan eskilerin yerini alacaktır. Ama insanın kültür dağarcığı kara tahta değil ki, bir hamlede silinip, yerine yenileri yazılsın. Kaldı ki, yaratılışı gereği mükerrem olan insanoğlu, bilerek batıla, kötüye müşteri olmaz. Batılları da iyi, doğru bilerek benimser. Bu sebeple inaçlarında, alışkanlıklarında mutaassıbtır. Onları terketmesi için, yanlışlığına ikna edilmesi, eski alışkanlığının kırılması lazımdır. Bu iş, ferd planında zor olduğu gibi cemiyet planında çok daha zordur. Şu halde inançları, âdetleri, alışkanlıkları ve her çeşit değerleriyle bir cemiyeti toptan değiştirmekten daha zor bir şeyin olmadığı söylenebilir. Günümüzde insan fıtratının tabi olduğu kanunlar, gelişen beşerî ilimler sayesinde çok iyi bilindiği, kitap, dergi, gazete, radyo televizyon gibi telkin vasıtaları son derece gelişip zenginleştiği ve mesela komünist alem, bunları âzamî ölçüde, istediği gibi kullandığı halde netice alamamış, homosovieticus dedikleri hakiki manada komünist yetiştirilmemiş, cemiyet de-ğil, fertler bile değiştirilmemiştir. İşte bu zor işi, yani her şeyi ile İslam dışı olan bir cemiyetin cahiliye kültürünü silip yerine İslam'ı ikame etme işini *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)* başarmıştır. Bunda Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Cenab-ı Hakk'ın irşadıyla tedric prensibini düstur edinmiştir. Tedric, muhatabın ahvalini esas almak, onları yavaş yavaş, alıştıra alıştıra asıl hedefine, kâmil durumundaki İslam'a götürmektir.

Tedricte ilk söylenenle en son söylenen arasında birkısım merhaleler vardır. Tıpkı merdiven gibi. Merdiven bizi hedefe hemen ulaştırmaz, basamak basamak çıkarır.

İslam, hemen hemen her meselede tedrice yer vermiştir. Sözgelimi önce iman esaslarını tebliğ etmiştir. Sonra ahkâma geçmiştir. On üç yıllık Mekke dönemi esas itibariyle imanî meseleleri açıklar. İmanî meselelerde de bir sıralama ve tedric vardır. Nitekim ilk nazil olan sureler Allah'tan, cennet ve cehennemden bahseder, uhrevî mesuliyetlere dikkati çeker. Hatta tevhid inancını ilgilendirdiği halde, ilk vahiylerde putlar meselesine temas edilmemiş, bu sayede bütün Mekkeliler Hz. Peygam-

ber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'i dinlemiş, bir kısmı da Müslüman olmuştur. Putların batıl olduğu, put imanı üzere ölen atalarının akibetlerinin kötü olduğu açıklandığı andan itibaren Mekkeli müşrikler birden tavır değiştirmiş, istihzada kalan muhalefet tavırları işkenceye dönüvermiştir.(26)

Amele, tatbikata giren -bir başka ifadeyle ibadet, muamele haram-helal gibi- bahislerde tedric meselesi daha belirgin, daha şümullüdür. Hadis, Tefsir, Siyer (Hz. Peygamber'in hayatı) sahalarına giren kaynak kitalarımız, bunun örnekleriyle doludur. Namaz, oruç, zekat gibi her bir farzın hususi bir tarihi mevcuttur.(27) Harama giren yasaklamalar da belli bir tasrihe sahiptir. Sözgelimi içki ile ilgili vahiyler Mekke'de başlamış, yavaş yavaş alıştıra alıştıra, Resulullah'ın hayatının sonlarına doğru bugünkü son şekil beyan edilmiştir. Resulullah'a vahyedilen ilk surelerin hep imanî meselelere, ölümden sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme yer verdiğini; haramlardan yasaklama gibi, alışkanlıklarla ilgili ayetlerin sonradan nazil olduğunu belirten Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) bu tedricteki sebebi şöyle açıklar: "*...Eğer ilk defa "içki içmeyin!" emri inseydi "biz içkiyi asla bırakmayız!" derlerdi. Eğer "zina etmeyin!" emri inseydi "asla zinayı bırakmayız!" derlerdi*.(28)

İslam'ın tebliğinde, tedricin hemen her meselede umumi bir prensip olduğunu göstermek için "besmele"den örnek vereceğiz. İbnu Sa'd'ın bir rivayeti şöyle: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bidayette, tıpkı Kureyşliler gibi, besmele makamında "Bismikallahümme" formülünü yazıyordu. Bu tatbikat: ﴿ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٰيهَا وَمُرْسٰيهَا﴾ ayeti (Hud 41) gelinceye kadar devam etti. Bu ayetten sonra "bismillah" diye yazmaya başladı. Bu tatbikat: ﴿قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى﴾ **"De ki: "Ona ister Allah, ister Rahman diye dua edin. Hangisiyle dua ederseniz edin en güzel isimler O'nundur"** (İsra 110) ayeti nazil oluncaya kadar devam etti. Bundan sonra "Bismillahirrahman" diye yazmaya başladı. Bu tatbikat: ﴿اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ﴾ (Neml 30) ayeti nazil oluncaya kadar devam etti. Bu ayetten sonra "*Bismillahirrahmanirrahim*" diye yazmaya başladı."(29)

Hülasa "besmele"si, üç safhalı bir tedricle son şeklini alan İslam, gerek önceki alışkanlıkların ta'dilinde ve gerekse yeni teşriatta bir tedrice, azdan çoğa, kolaydan zora, müşahhastan (pek açık ve anlaşılması kolay olandan) mücerrede (yani anlaşılması zora, aklîye) doğru bir seyir takip etmiştir.

Şu halde sadece mut'a nikahı meselesi değil, pek çok meselede karşımıza çıkacak şaşırtıcı, yanıltıcı problemlerin çözümünde bu tedric proble-

minin bilinmesi gerekir. Bu sebepledir ki ayetlerde ve hadislerde nesh meselesi vardır. Yani önceki şartlara göre gelen bir ayet ve *Resulullah*'ın bir beyanı, gelişen şartlara göre değiştirilmiştir. Sonradan gelen ayet (veya hadis) önceki ayetin (veya hadisin) hükmünü kaldırmıştır. Hükmü kalkan ayet ve hadise mensuh, yeni hüküm koyan ayet ve hadise de nasih denir. Öyle ise nasih bir ayet veya hadis varken, mensuh olanla amel etmek, onu esas almak hatalı olur. Tıpkı bir tarihte gidiş olarak kullanılan bir yol, trafik yetkililerince sonradan geliş olarak değiştirildiği halde, "falanca tarihte gidişti" diye o yolu gidiş olarak kullanmanın hatalı olması gibi.

Dinî meselelerde bu hataya düşülmemesi için dinde yorum yapma işi müctehidlere bırakılmıştır. Müçtehid olmanın şartları arasında bütün ayet ve hadisleri nasihiyle mensuhuyla bilmek de vardır.(30)

MUT'A NİKAHI MESELESİNİN İÇ YÜZÜ

Yukarıda bir ön bilgi olarak kaydedilen tedric meselesi anlaşıldıktan sonra asıl konumuza geçebiliriz. Konunun iyice anlaşılması için meseleyi birkaç ana fikir altında tahlil edeceğiz:

1- Mut'a cahiliye nikahıdır.

2- *Hz. Peygamber* bidayette yasaklamamış, ruhsat tanımıştır.

3- *Resulullah* sonradan yasaklamıştır.

4- Yasak herkes tarafından duyulmamıştır.

5- *Hz. Ömer* zamanında yasak ta'mim edilmiştir.

6- Yasak üzerine icma tahakkuk etmiştir.

7- Şia'nın bu meseledeki tutumu.

1) MUT'A CAHİLİYE DEVRİNİN NİKAHIDIR

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin muhterem zevceleri, İslam'ın yetiştirdiği en büyük fakihlerden biri olan ve insanlığın mabihil iftihar büyükleri arasında yer almaya şayeste *Hz. Aişe* (radıyallahû anhâ), bir rivayetlerinde cahiliye devrinde dört çeşit nikahın tatbikatta olduğunu belirtir.(31) Şarihler başka rivayetleri de kaydederek cahiliye devrinde yedi çeşit nikahın mevcudiyetini belirtirler.(32) Bu yedi çeşit nikahtan biri İslam'ın da kabul ettiği hal-i hazır nikah şeklidir: Kadın velisinden talep edilir, karşılıklı rızadan sonra mehir ödenerek müebbed nikahla evlenir. Bir diğeri mut'a nikahıdır.(33) Bunun, cahiliye devrinden intikal eden bir nikah olduğu hususunda herhangi bir ihtilaf mevcut değildir.

2) HZ. PEYGAMBER'İN BİDAYETTEKİ RUHSATI

İslam'ın benimsediği sünnî nikaha birçok yönden ters düşen mut'a nikahını *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, bir çırpıda yasaklamamıştır. Bu sebeple, mesele üzerine bize intikal eden rivayetlerin bir kısmı mezkur ruhsatı aksettirir. Az yukarıda açıkladığımız tedric prensibinin İslam'da esas olduğunu bilmeyen veya kaale almayan bir kimse cehalet ve suiniyetle, bahsi tamamlayıcı diğer hadisleri görmeyerek veya görmezden gelerek sırf ruhsat ifade eden rivayetlere dayanarak İslam'ın mut'a nikahına ruhsat verdiğini sölemek suretiyle İslam'a büyük bir iftirada bulunabilir. Şimdi bu rivayetlerden örnekler verelim:

Ruhsat ifade eden rivayetler umumiyetle *İbnu Mes'ud, Hz. Cabir, Seleme İbnu'l-Ekva, İbnu Abbas, Esma Bintu Ebi Bekr, Hz. Muaviye, Ebu Saidi'l-Hudrî, Amr İbnu Hureys* radıyallahu anhüm ecmain'den gelmektedir.

Meselenin yanlış anlaşılmaması için açıklamalara geçmeden iki noktayı peşinen kaydetmek isteriz:

1- Mut'a hususunda ruhsat ifade eden rivayet sahibi Ashab'tan neshine dair de rivayetler gelmiştir.

2- *Hz. Ömer* yasağı ta'mim edince hiçbir sahabi buna itiraz etmemiş ve böylece yasak hususunda icma hasıl olmuştur.

İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayet şöyle:

كُنَّا نغزو مع رسولِ الله ﷺ لَيْسَ لَنا نِساءٌ فقلنا الا نستخصي فنهانا عن ذلك ثم رخص لنا ان نَنْكِحَ المرأةَ بالثوبِ الى اجلٍ ثم قرأ: ﴿يا أيها الذين آمنوا لا تحرموا طيبات ما احل الله لكم ولا تعتدوا ان الله لا يحب المعتدين﴾

"Biz, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la savaşa çıkmıştık. Beraberimizde kadın yoktu. "Husyelerimizi burdurup kadınlaşsak olmaz mı?" dedik.[59] Bunu yapmayı bize yasakladı. Fakat bir giyecek (gibi basit ücret) karşılığında, kadınlarla bir müddet için nikah yapmamıza ruhsat tanıdı." *Abdullah İbnu Mes'ud* (görüşüne delil olarak) şu ayeti okudu. (Mealen): **"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri kendinize haram edip de haddinizi aşmayın. Haddini aşanları Allah elbette sevmez"** (Maide 87) (34). Hemen belirtelim ki Müslim, hadisin bir başka veçhinde, ayetle istidlal işini *İbnu Mes'ud'*

59- *İbnu Hübban:* "Husyelerimizi burdurup kadınlaşsak olmaz mı? dedik" ibaresinden hareketle Resulullah'ın ilk bakışta mut'ayı yasaklamış olabileceği görüşünü ileri sürer. (Sahih-u İbnu Hübban 6, (175).

un yapmış olmasının sarih olmadığını kaydeder. Bu durumda ayeti okuma işi ona değil, ondan sonra gelen bir raviye aittir.

Bu hadiste *İbnu Mes'ud*'un, mut'a nikahına ruhsat verdiği anlaşılmaktaır. Ruhsat ifade eden diğer rivayet sahipleri hakkında söylendiği gibi, *İbnu Mes'ud* için de: "Resulullah'ın yasağını duymamış olabilir" yorumu yapılmıştır.(35) Ancak: *İbnu Mes'ud*, bu rivayti mut'anın neshedildiğini işitmezden önce yapmış olabilir" demek daha doğru olacak. Zira Beyhakî *İbnu Mes'ud*'un المتعة منسوخة نسخها الطّلاق والصّداق والعدّة والميراث "Mut'a mensuhtur, onu İslam'ın getirdiği, talak, mehir iddet ve miras gibi hükümler neshetmiştir" dediğini kaydeder.(36)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bu meseledeki yeri daha dikkat çekicidir. Bazı rivayetler, onun mut'a nikahına fetva verdiğini, bu yüzden *Hz. Ali*'nin ona sert çıktığını ve: إنّك رجل تايه أنّ رسول الله ﷺ نهى عن متعة النّساء "Sen şaşırmışa benziyorsun. *Aleyhissalâtu vesselâm* kadınlarla mut'a yapmayı yasakladı" dediğini belirtir.(37)

Beyhakî'nin bir rivayeti, bir ara *İbnu Abbas*'ın bu meseledeki fetvalarıyla sadece *Hz. Ali*'nin değil, ehl-i ilmin ta'rizlerini de üzerine çektiğini, ancak onun bu meseledeki görüşünde direndiğini; öyle ki, bazı şairlerin şiirlerine bile hedef olduğunu belirtir.(38)

Ne var ki, sonunda *İbnu Abbas* da reyinden rücu etmiştir. Tirmizî, "ثمّ رجع عن قوله حيث أخبر عن النّبي... Sonra o fetvasından, mut'anın Resulullah tarafından haram kılındığı kendisine haber verilince rücu etti" diyerek (39), bilahare şarihlerin: "Mut'aya fetva veren sahabeler, onun nesh edildiğini duymamış olanlardır"(40) şeklinde yapacakları yorumun isabetliliğini te'yid eder. Nitekim İbnu Abbas, nesihten haberdar olup Resulullah'ın bu husustaki beyanlarını öğrenince: هي حرام كالميتة ولحم الخنزير "O, laşe ve hınzır eti gibi haramdır" diyecektir.(41)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın meşhur olan fetvasının mahiyeti hakkında Hattâbî'nin Said İbnu Cübeyr'den kaydettiği bir rivayeti kaydetmede fayda umarız: "Said İbnu Cübeyr anlatıyor: "İbni Abbas'a dedim ki: "Sen ne yaptığını, neye fetva verdiğini biliyor musun?"

Said İbnu Cübeyr, hakkında yazılan şiiri okuyarak fetvasının nasıl istismar edildiğini gösterir. Şiiri işiten İbnu Abbas şu açıklamada bulunur.

"İnna lillah ve inna ileyhi raciun! Allah'a yemin olsun, ben bu maksadla fetva vermedim ve bunu hiç aklımdan geçirmedim. Ben, (mut'a ni-

kahını), Allah'ın laşeyi, kanı ve domuz etini helal kıldığı şartlarda helal kıldım.[60] Mut'a sadece muzdar durumda olanlara helaldi. O tıpkı laşe, kan ve domuz eti gibi (haram)dır."

Bu rivayeti kaydeden *Hattâbi, İbnu Abbas*'ın sözünden çıkabilecek "Zaruret halinde, tıpkı leş, kan ve domuz etini yemek caiz olduğu gibi mut'a da caiz olabilir" hükmünün yanlışlığını belirtir. Ona göre yanlışlık iki noktadan gelir:

1) Bu hükme giderken nassa dayanılmaz, kıyasa gidilmiş olur. (Halbuki nassın yani Resulullah'tan açık hükmün bulunduğu yerde kıyasla hüküm verilmez. Mut'a nikahını yasaklayan nass mevcuttur.

2) Mut'anın gıda hususunda muzdar kalana benzetilmesi de hatadır. Çünkü gıda bulamayan kimse hayatî tehlikededir, ölmemek için haram yemesine izin verilmiştir. Halbuki mut'a meselesi şehvetin galebesi ile ilgilidir. Burada kişi, hayatî tehlike ile karşılaşmayacağı için muzdar sayılmaz. Şehvete sabretmek mümkündür. Ayrıca şehvet, oruç ve ilaç yoluyla da kırılabilir. Öyleyse "gıda" ve "şehvet" zaruret olmadan aynı değerde değillerdir, dolayısıyla hükümleri de farklıdır(42).

Kanaatimizce *İbnu Abbas*'ın fetvası, Hattâbi'nin dediği gibi "uzun gurbet", "ihtiyaç" ve "fakirlik" gerekçelerine mebni değildir. Nass bulunduğu zaman kıyas yoluyla fetvaya gidilmeyeceğini *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) herkesten iyi bilmektedir. Fetva ulemanın ittifakla belirttiği üzere, bu meseledeki nasslardan haberdar olmama sebebine dayanmaktadır.

İbnu Abbas gibi yüce bir sahabi hadisi duymamış olabilir mi? diye yapılacak bir itiraza hemen cevap verelim: "Bu pek tabii ve Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) gibi -hem de ilkler arasında yer alan- diğer büyüklerde de sıkça rastlanan bir durumdur." Az ileride bu hususa tekrar dönüp örnekler vereceğiz.

Bu mevzudaki yasaklayıcı hadislere muttali olduğu devreye ait olduğu anlaşılan bir başka rivayette *İbnu Abbas* şöyle demiştir: "Mut'a nikahı İslam'ın bidayetinde caizdi. Kişi (ticaret malıyla) (43) tanıdığı bir adamı bulamayan bir beldeye varınca, orada kalacağını tahmin ettiği müddet için bir kadınla mut'a nikahı ile evlenirdi. Kadın da onun eşyalarını o müddet içinde muhafaza eder, meselesini ıslah ederdi. Bu hal, şu

---

60- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ), burada Bakara suresinin 173. ayetine atıf yapmaktadır. Bu ayette Rabbimiz Teala hazretleri, leş, kan, domuz eti ve puta kesilen hayvanların etinin haram olduğunu bildirdikten sonra, muzdar kalanların ölmeyecekleri kadar yemelerine ruhsat verir.

ayetin nüzulüne kadar devam etti. (Mealen): **"Ancak hanımlara ve cariyelerine karşı müstesna, bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar...."** (Mearic 30; Mü'minun 6). İbnu Abbas devamla: "Bu ikisi dışındaki bütün fercler haramdır"(44) der. İbnu Abbas'ın, ayetten hareketle mut'a nikahı ile alınan kadının zevc sayılamayacağına hükmettiği belirtilmiştir. Zira ayette sadece zevcelerle milk-i yemin denen köle kadınlar helal addedilmektedir.(45)

Rivayetler *İbnu Abbas*'ın belirtilen bu görüşe varmazdan öcne mut'a nikahı hususunda sert çıkan *Abdullah İbnu Zübeyr*'le de söz düellosuna girdiğini *Abdullah*'ın hutbede, *İbnu Abbas*'a ta'rizde bulunduğunu göstermektedir. *İbnu Abbas* bu ta'riz üzerine: "Annene sor, yalan mı söylüyorum!" der. Mesele annesi *Esma Bintu Ebi Bekr*'e intikal edince, Resulullah zamanında mut'anın caiz olduğunu te'yid eder. Rivayetin devamında *İbnu Abbas*'ın: "Mut'adan doğan Kureyşlilerin ismini sayabilirim" dediği belirtilir.(46)

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın bu meseledeki yerini İbnu Hacer şöyle noktalar: "İmamlardan bir cemaat, İbnu Abbas'ın mut'ayı mübah addetme kanaatinde yalnız kaldığını cezmen belirtir. Bu meşhur bir meseledir ve nadir muhalefetlerden biridir.(47)

Fahreddin-i Razi'nin de özetlediği üzere, bu meselede *İbnu Abbas*'tan üç ayrı görüş rivayet edilmiştir:

1- Mut'a mutlak olarak mübah,

2- Zaruret halinde mübah

3- Mensuh olduğunu ikrarı (48). Şu halde meseleyi değerlendirirken, *İbnu Abbas*'ın neshi işitmezden önceki fetvasını esas alarak onu mut'a nikahının lehinde göstermek ilme ve dine ihanet olur, yüce sahabiyi kendi adımıza konuşturmak olur.

Hz. Cabir (radıyallahu anh)'den gelen diğer bir rivayet, kendisine iki mut'a[61] konusunda *İbnu Abbas'la Abdullah İbnu Zübeyr*'in ihtilafa düştükleri haberi ulaşınca *Hz. Cabir*'in şöyle söylediğini belirtir:

فعلناهما مع رسول الله ﷺ ثم نهانا عمر فلم نعد لهما "Biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sağlığında her ikisini de yaptık. Sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) onları yasakladı, artık bir daha onlara dönüp tekrar yapmadık." (49)

61- İki mut'adan murad *temettu haccı ile mut'a nikahıdır.* Temettu haccı da caiz mi değil mi diye münakaşa edilen bir konu olmuştur. Ancak teferruatı burada mevzumuzun dışında kalır.

Hz. Cabir'den gelen bir diğer rivayette, o; "Resulullah ve Hz. Ebu Bekr zamanında bir avuç hurma veya un karşılığında birkaç günlüğüne mut'a nikahı yapardık. Bu hal *Hz. Ömer*'in, bunu Amr İbnu Hureys hadisesi üzerine yasaklamasına kadar devam etti" demiştir (50) *Ebu Saidi'l-Hudrî*'nin beyanında "bir kadeh kavud" mukabilinde mut'a yapmışlardır(51). Tahavi Ashab'tan Cabir gibi zatların Hz. Ömer'in yasaklamasına kadar mut'aya yer vermelerini, Resulullah'tan varid olan yasağı daha önce işitmemiş olmalarına hamleder.(52)

Görüldüğü üzere, ruhsat ifade eden rivayetin sahibi, mut'anın bilahare yasaklandığını da tasrih ediyor. *İbnu Hacer* der ki: "Hz. Cabir'in "yapardık" sözü bütün sahabeye şamil ise "Bir daha dönüp tekrar yapmadık" sözü de bütün sahabeye şamildir. Dolayısıyla mut'anın terkinde icma hasıl olmuştur."(53)

Hz. Cabir'in "Ebu Bekri's-Sıddık zamanında da mut'a nikahı yapmaya devam ettikleri"ne dair beyanı üzerine, buraya kaydını muvafık gördüğümüz bir yorumu İbnu'l-Arabî yapmıştır. Der ki: "Bu, halkın, Sıddık zamanında çıkan irtidad fitnesi yüzünden şeriatın yayılmasına zaman ayıramamalarından ileri gelmiştir. Çünkü herkes bu fitnenin bastırılması ile meşguldü. Ama, hak batıla galebe çalıp, halife ve diğer Müslümanlar bu meşguliyetten halas bulunca, dinin usule giren meselelerinin hallinden sonra füru ahkâmına yöneldiler ve bu meyanda mut'a nikahının tarimi hususunda bildikleri meşhur hükmü de icraya koydular. ilk defa Hz. Ömer'in dikkatini Hz. Muaviye ile Amr İbnu Hureys çekti. (Resulullah'ın yasağından haberi olmayan) bu iki zat kadınlarla mut'a nikahı yapmışlardı, onları bundan men etti." (54)

★ *Seleme İbnu'l-Ekva* (radıyallahu anh)'dan gelen rivayette, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Bir kadınla bir erkek aralarında mutabakat sağlamışlarsa beraberlikleri üç gecedir. Uzatmak veya daha önce ayrılmak isterlerse ayrılırlar"* dediğini görmekteyiz. Seleme devamla şunu söyler: "Bilemiyorum, bu ruhsat, sadece biz sahabelere mi mahsustu, yoksa herkese şamil miydi?" Rivayetin devamında Buhârî şunu ekler: "Hz. Ali bu hususu açıklamıştır: Mut'a mensuhtur." (55)

Görüldüğü üzere *Seleme* hadisi de mutlak bir ruhsattan bahsetmemektedir. Ancak, Seleme'nin nesihten haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. İmam-ı Buhârî, rivayetin sonuna eklediği meşruhatla Seleme rivayetindeki tereddüdü izale etmekle kalmamış, şahsî inancını da belirtmiş olmaktadır.

3) MUT'ANIN NESHİ

Ruhsat ve neshi açık şekilde ifade eden rivayetler bilhassa *Sebre İbnu Ma'bed el-Cühenî* (radıyallahu anh)'den gelmektedir. Müslim onun hadisini dokuz ayrı senetten kaydeder. Hüküm ve mana itibariyle aynı kalsalar da her bir rivayette bazı ziyade ve noksan bilgiler mevcuttur. Bazılarında, bizzat mut'a nikahı yaptığını belirten Sebre (radıyallahu anh)(56), şu rivayette, eski ruhsatın neshedildiğini açık bir şekilde ifade eder:

أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اِنِّي قَدْ كُنْتُ اَذِنْتُ لَكُمْ فِي الاِسْتِمْتَاعِ مِنَ النِّسَاءِ وَاِنَّ اللهَ قَدْ حَرَّمَ ذَلِكَ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيْءٌ فَلْيُخْلِ سَبِيلَهُ وَلاَ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا.

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle buyurdular: *"Ey insanlar! Ben sizin kadınlarla mut'a nikahı yapmanıza izin vermiştim. Şimdi Allah Teala hazretleri, onu kıyamet gününe kadar haram etmiş bulunmaktadır. Öyleyse, kimin yanında böyle nikahlı bir kadın varsa, artık ona yol versin. Onlara ücret olarak verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almayın"* (57). Hadisin bir başka veçhinde Sebre (radıyallahu anh) der ki: "Bundan sonra Aleyhissalâtu vesselâm mut'ayı şiddetle tahrim etti ve bu nikah hakkında en ağır kelimeleri sarfetti." (58)

Bu rivayet hiçbir yoruma hacet bırakmadan, mut'a nikahıyla ilgili ruhsatın neshedildiğini açık bir surette ifade eder.

★ Hz. Ali de yasakla ilgili rivayetlerde bulunmuştur. Müslim'in kaydettiği rivayette: "Resulullah, Hayber'in fethi sırasında, kadınlarla mut'a yapmaktan ve ehlî eşeklerin etini yemekten men etti" buyurur (59). Yine Müslim'in bir diğer rivayetinde, bu meselede müsamahası kulağına gelen *İbnu Abbas*'a: "Ağır ol, ey İbnu Abbas. Çünkü Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hayber günü, hem mut'ayı, hem de ehlî eşek etinin yenilmesini yasaklamıştır"(60) der. Beyhakî'nin bir rivayetine göre, Hz. Ali, önce bazı kayıtlarla caiz kılındığını ancak, nikah, talak, iddet ve karı ile koca arasındaki miras ahkâmı nazil olunca cevazın mutlak şekilde neshedildiğini belirtir(61).

Burada şu soru hatıra gelebilir: Mut'anın Mekke fethi sırasında da yasaklandığı sahih rivayetlerle sübut bulup meşhur olmasına rağmen Hz. Ali niye bunu mevzubahis etmeyip de sadece Hayber günü konan yasaktan bahsediyor? Bu soruya, Hz. Ali'nin üç gün gibi kısa bir müddeti içine alan izni işitmemiş olabileceği söylenerek cevap verilmiştir.(62)

İbnu Hazm, Hz. Ali'den gelen rivayetleri şöyle değerlendirir: "Bu mesele üzerine *Hz. Ali*'den birçok tarikten hadis sahih olmuştur. Bunu, ondan Kûfîler, inkâr edilmeyecek kadar şöhret bulmuş ve sınırlanamayacak kadar çoğalmış tariklerden rivayet etmişlerdir."(63)

YASAK NEREDE VE NE ZAMAN KONDU?

Mut'a nikahı yasağını, Hz. Peygamber'in ne zaman koyduğu hususunda rivayetler ihtilaflıdır ve altı ayrı yerin ismi zikredilir. Şöyle ki:

1) Sabre İbnu Ma'bed'in rivayetlerinde Mekke fethi sırasında konmuştur.(64)

2) *Hz. Ali*'den kaydettiğimiz rivayetlerde Hayber'in fethi zamanında konmuştur.(65).

3) *Seleme İbnu'l-Ekva* rivayetinde Evtas Gazvesi sırasında, (üç günlük ruhsattan sonra) konmuştur.(66)

4) *Hasan Basrî*'nin mürsel bir rivayetine göre, mut'a nikahı sadece umretu'l-kaza sırasında cereyan etmiştir, bundan önce yasak olduğu gibi, bundan sonra da yasak olmuştur.

Hasan-ı Basrî'den gelen bu rivayet, iki sebepten reddedilmiştir:

a) O'nun mürsel, yani hangi sahabeden aldığını belirtmeden yaptığı rivayetler zayıftır. Çünkü o, araştırma yapmadan, rastgele kimselerden hadis almıştır(67).

b) Mut'anın *Hayber Seferi* sırasında haram edildiğini belirten sahih rivayetlere muhalefet eder, dolayısıyla bu zayıf rivayet Sahihler tarafından reddedilmiş olmaktadır.(68) İbnu Hacer, bu rivayetin sabit olduğunu farzedecek olursak şöyle yorumlarız der: "Hasan Basrî hazretleri muhtemeldir ki, umretu'l-kaza tabiriyle, Hayber'i kasdetmiştir. Çünkü her iki sefer de aynı yıl içerisinde cereyan etti, tıpkı Fetih'le Evtas Seferi'nin aynı yıl içerisinde cereyanları gibi."(69)

5) *Ebu Hureyre*'den gelen bir rivayete göre, mut'a nikahı Tebük Seferi sırasında haram edilmiştir.(70)

Bu rivayet tahrim hadisesinin Mekke fethi ve Hayber sırasında vaki olduğunu beyan eden sahih rivayetlere muhalefet etmekten başka, nazar-ı dikkate alınamayacak derecede zayıf bir surette geldiği, hadis ilmi açısından bir değer ifade etmediği belirtilmiştir.(71)

6) *Sebre İbnu Ma'bed*'den Ebu Davud'un kaydettiği bir rivayete göre mut'a, *Veda Haccı* sırasında tahrim edilmiştir.(72) Ancak "daha önce yine

Sebre'den kaydedilen rivayetlerde yasağın fetih sırasında olduğu ifade edilmiştir. O rivayetler hem daha meşhur hem daha sahihtir. Şarihler, "Rivayetin sübûtu halinde, "Resulullah Fetih günü ilan ettiği" yasağı Veda Haccı sırasında tekrar etmiş olabilir. Çünkü, Veda Haccı'na çok sayıda Müslüman katılmıştı. Bunlar arasında bir kısım ahkâmı duymamış olanlar da vardı. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, bu fırsatta pek çok mühim meseleyi tekrar etmiş, tebliğ etmiştir. Bu tebliğin gayesi, dinin duyurulması ve yaygınlaştırılmasıydı" diye açıklamışlardır.(73)

Mut'a nikahının yasaklanma zamanıyla ilgili olarak gelen birçok farklı rivayetin varlığı alimleri farklı yorumlara sevketmiştir. Mühimlerini kaydedeceğiz:

★ *Maverdî* der ki: "Mut'anın tahrim edildiği yerin tayini meselesinde iki tahmin söylenebilir:

1) Tahrim, daha açık olması ve daha iyi yayılması için tekerrür etmiştir. Ta ki, bu yasağı bilmeyen de duyup öğrenmiş olsun. Zira, her bir seferde, daha öncekilere katılmayan yeniler bulunuyordu.

2) Mut'a birçok defa mübah kılınmış olabilir. Nitekim, bu sebeple sonuncu defada: "Kıyamete kadar haramdır" buyrulmuştur. Bu ifade daha önceki tahrimi, bu sonuncunun hilafına, ibahenin takip ettiğini haber verip, bu sonuncu tahrimin müebbed olduğunu, artık bundan sonra ibahenin gelmeyeceğini duyurma gayesi güder."

İkinci şıkkın esas olduğu belirtilir.(74)

★ *Nevevî*'ye göre, mut'a nikahı iki kere mübah kılınmış, iki kere da tahrim edilmiştir. Müslim'de yaptığı şerhinde bu bahse şöyle bir başlık atmıştır: "Mut'a nikahı babı ve bunun önce mübah kılınıp sonra neshedildiği, sonra tekrar mübah kılınıp tekrar neshedildiği ve tahrimin kıyamete kadar devam etmek üzere kesinleştiğinin beyanı."(75) Bu başlığın altına konu üzerine el-Kâdı'nın uzun bir tahlilini kaydettikten sonra kendi görüşünü kaydeder.

"Muhtar (tercih edilen) gerçek şudur: "Tahrim ve ibahe iki sefer vukua gelmiştir. Hayber'den önce mut'a helaldi. Bilahare Hayber günü haram kılındı. Sonra da Mekke fethinde mübah kılındı. Bu aynı zamanda Evtas gününü de içine alır, çünkü ikisi birbirine çok yakındır. Derken o sırada, üç gün sonra "kıyamet gününe kadar, müebbeten haram" kılındı. Bu tahrim devam etti. Öyleyse: "İbahe Hayber öncesine, ebediyet üzere tahrim de Hayber gününe mahsustur. Fetih gününde yapılan tahrim de önceki tahrimi te'kidden ibarettir. Fetih gününe tekaddüm eden bir

ibahe yoktur" demek caiz değildir. Çünkü Müslim'in Fetih günündeki iba-he ile ilgili olarak kaydettiği rivayetler, bu hususta pek sarihtir, bunları görmezden gelmek caiz değildir. Esasen ibahenin tekerrür etmesine mani bir sebep de yok." (76)

★ *Mut'a* nikahının yasaklanma vakti ile ilgili rivayetler arasındaki ihtilaf üzerine Mâziri'nin yaptığı açıklama da burada kayda değer:

"İslam'ın bidayetinde mut'a nikahı caizdi. Müslim'de kaydedilen sahih hadislerle neshedildiği görülmektedir. Ulema, haramlığı hususunda icma etmiştir. İcmaya, sapık mezhelerden bir grup dışında hiçbir muhalefet varid olmamıştır. Onlar, bu hususta gelen bazı hadislere yapıştılar. Halbuki o hadisler mensuhtur. Onlarda kendileri için, mut'anın cevazına delalet yoktur. Caiz görenler bir de şu ayete yapışırlar: ﴿فما استمتعتم به منهن فآتوهن أجورهن﴾ **"O halde onlardan hangisiyle faidelendi iseniz ücretlerini takdir edildiği vech üzere ödeyin"** (Nisa 24). Mâziri bu ayetin İbnu Mes'ud'a nisbet edilen فما استمتعتم به منهن الى أجل "O halde onlardan hangisiyle "belli bir müddete kadar" faidelendi iseniz.." şeklindeki bir kıraatı ileri sürdüklerini kaydettikten sonra: "Oysa İbnu Mes'ud'un bu kıraatı şazdır. Şaz kıraatle ne Kur'an sabit olur, ne haberi muteber addedilir, ne de hükmüyle amel edilir" der. Mâziri sözlerine şöyle devam eder: "Bu mesele hakkında Sahih-i Müslim'de gelen rivayetler ihtilaflıdır: Bir kısmına göre de, Mekke fethinde, mut'a'yı caiz gören kimse, bu ihtilafa takılıp hadislerin mütearız olduğuna, bu halin sıhhati yaralayacağına hükmedilebilir. Oysa mesele öyle değil, böylesi bir mülahaza hatalıdır. Aslında hadisler arasında bir tenakuz mevzubahis değildir. Çünkü Resulullah'ın onu iki ayrı zamanda yasaklaması sahih bir durumdur. İkinci yasaklama, birinciyi te'kid için yapılmıştır veya yasak iyice şöhret bulsun da birinci yasağı duymayanlar da duymuş olsun diye ikinci sefer yapılmıştır. Böylece bazı raviler yasağı birincisinden, bazıları da ikincisinden işitmiş olmalı. Her biri kendi işittiğini rivayet etmiş ve işittiği zamana nisbet etmiştir."(77)

★ *Zürkânî* de, mut'a nikahının cevazına kail olanların, kendilerine delil yaptıkları ayetin, talak, iddet ve miras ahkâmının gelmesiyle neshedildiğine dair *İbnu Mes'ud* ve *Hz. Ali* (radıyallahu anhüm)'den rivayet olduğunu *el-İstizkar*'a atfen belirtir (78). Biz bu rivayeti, *Beyhakî*'nin Sünen'inde bularak *Mut'a Meselesinin İç Yüzü* başlığını taşıyan kısımda kaydettik. Bu nesih haberini *Ebu Hureyre* merfu olarak rivayet etmiştir.(79)

★ Mesele üzerine *Ebu Bekr İbnu'l-Arabî*'nin yorumu da Nevevî'nin yorumuna benzer: Nesh, iki sefer cereyan etmiş olmalıdır. Şöyle der: "Allah Teala hazretleri, İslam'ın başlangıcında bu meseleyi meskut geçti, ta ki insanlar eski âdetleri üzere devam etsinler. Bilahare Hayber Seferi sırasında, Hz. Ali'nin rivayetinde görüldüğü üzere haram etti. Bu rivayet sahih, sabit ve açık bir rivayettir."(80)

★ *Kurtubî* de şöyle demiştir: "Bütün rivayetler mut'anın ibahe zamanının kısa olduğunda müttefiktir. Dolayısıyla o, haramdır. Selef ve halef onun tahriminde icma ederler. Sadece Rafizîlerden, nazar-ı itibare alınmaya değmeyen bazıları aksini söylemiştir."(81)

★ Zahirîlerin imamı *İbnu Hazm* da şunu söyler: "Belli bir müddet için yapılan mut'a nikahı caiz değildir. Resulullah zamanında helal idi. Allah Teala hazretleri Peygamberi *(aleyhissalâtu vesselâm)*'nin diliyle onu, kesin olarak neshetti. Mut'a kıyamete kadar haramdır."(82)

★ *İbnu Hâzım*'ın, *Kıtabu'l-İ'tıbar*'daki değerlendirmesinde, mut'a nikahının "sefer halinde" mübah kılındığı hususu vurgulanır:

a) İslam'ın bidayetinde ve sefer halinde mübah kılınmıştır. İbaheyi haber veren hiçbir rivayette, bunun mukime yani sefer halinde olmayana tanındığını ifade eden bir ibare yoktur.

b) Birkaç kere yasaklandı, birkaç kere mübah kılındı. Resulullah ömrünün sonunda, Veda Haccı'nda kesin yasak koydu. Veda Haccı'nda ifade edilen yasak, zaten mevcut olan yasağın te'kidine matuf değildir, te'bid (ebedîleştirmeye) matuftur.

c) Bugün ne mezhep imamları ne başka fakihlerden hiçbiri buna mübah dememektedir, sadece Şia'dan bir kısmı onu helal addetmektedir.(83)

★ *İbnu Hâzım*'ın görüşlerini Aynî de aynen tekrar eder (84).

Mut'a nikâhıyla ilgili rivayetlerin değerlendirilmesinde Tahavi'nin görüşü, hepsini noktalayacak mahiyettedir. Ona göre, mut'aya fetva vermiş olanların dayandıkları rivayetlerin hepsi doğrudur, ancak bunlar neshedilmiştir. Zira mut'a nikahını bizzat *Aleyhissalâtu vesselâm* yasaklamıştır. Efendimizin iznini ifade eden rivayetler, yasaktan önceye aittir. Nehiyden sonra, o haram olmuştur ve bunun en iyi delili *Sebre İbnu Ma'bed* (radıyallahu anh)'in rivayetidir. Birçok farklı tarikten gelen bu hadis, hem cevazı hem de tahrimi sarih bir şekilde göstermektedir.(85)

4- YASAKLAYICI RİVAYETLER

Buraya kadar mut'ayı yasaklayan rivayetlerle, yasaktan önceki ruh-

satı da ifade eden rivayetleri beraberce kaydettik. Şimdi ise, yasaklamaya ağırlık veren ve şiddet ifade eden rivayetleri belirteceğiz.

Ebu Hureyre'nin bir rivayetinde Resulullah şöyle buyurmaktadır: هدم المتعة الطّلاق والعدّة والميراث"*Mut'ayı, talak, iddet ve miras (ile ilgili ahkâmın teşrii) haram kılmıştır.*"(86)

Ebu Zerr (radıyallahu anh): "İki mut'a (yani hacc-ı temettu ve mut'a nikahı) sadece bize (Ashab'a) helaldi, size değil" demiştir.(87). Beyhakî' nin rivayetinde "Kadınlarla mut'a nikahı Resulullah'ın biz ashabına sadece üç gün helal kılındı sonra Resulullah onu yasakladı" der. (88)

★ *Abdullah İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ)'e bir zat gelerek mut'a nikahında sorar. *Abdullah* "haram!" deyince soru sahibi "(İbnu Abbas'ı kastederek) (89) "ama bunu falan caiz görüyor!" der. Abdullah ona şu cevabı verir: "Allah'a yemin olsun! Herkes bilir ki, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hayber Gazvesi sırasında onu haram etti. Artık zaniler değiliz" (90). Bir rivayette, *Abdullah İbnu Ömer*, kendisine *İbnu Abbas*' ın mut'a nikahına cevaz verdiği söylenince: "Sübhanallah! İbnu Abbas'ın böyle bir fetva vereceğini zannetmiyorum!" der. Ancak oradakiler haberi teyid edince, İbnu Ömer: "Resulullah hayatta iken İbnu Abbas küçük bir çocuktu" der ve ilave eder: "Resulullah onu bize yasakladı. Artık zaniler değiliz." (91)

Bir başka rivayet İbnu Ömer'in şu sözünü kaydeder: "Bir erkeğe, sadece İslam nikahıyla evlendiği kadın helaldir. Bu nikahta mehir vardır, erkeğin kadına, kadının erkeğe miras hakkı vardır. Kadını muayyen bir müddetle alamaz. Aldı mı artık o hanımıdır. İkisinden biri ölürse diğeri ona varis olur."(92)

★ *Abdullah İbnu'z-Zübeyr*, mut'a hususunda şiddetle karşı çıkan sahabilerdendir. Müslim'in bir rivayetinde, onun hutbede mut'ayı tecviz eden bir zata(93) ta'rizde bulunarak: "Şurası muhakkak ki, Allah bazı insanların gözlerini kör ettiği gibi, kalplerini de kör etmiş ki mut'a nikahına fetva veriyorlar!" dediğini görmekteyiz. Rivayet, hücuma uğrayan zatın: "Sen hakikaten pek nezaketsiz, kaba-saba birisin. Ömrüme yemin ederim ki, mut'a İmamü'l-Müttakin (olan Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*) zamanında yapılırdı!" şeklindeki cevabını İbnu 'z-Zübeyr meydan okuyarak karşılar: "Öyleyse haydi bir dene! Sen bunu yapacak olursan vallahi seni taşlarınla recmederim!" der(94). Alimler, *Abdullah İbnu Zübeyr* (radıyallahu anhümâ)'in bu kesin davranışını, kendisine mut'anın neshiyle ilgili haberin ulaşmış olması ve dolayısıyla onun haramiyeti

hususunda zerre kadar tereddüdünün bulunmamasıyla izah ederler (95). *İbnu Zübeyr*'in bu müdahalesi, hilafeti zamanında mı cereyan etti, açık değil. Ancak rivayetlerde, *Hz. Ömer*'in yasaklamasından sonra sahabeden muhalefet kalmadığının söylenmesi gözönüne alınırsa, hilafet yıllarından, Hz. Ömer'in yasağından önceye ait olması gerekmektedir.

5- HZ. ÖMER'İN YASAKLAMA HADİSESİ

Buraya kadar kaydettiğimiz rivayetlerin bir kısmında *Hz. Ömer* (radıyallahu anh)'in mut'ayı yasaklamasına temas edildi. Hatta, birkısım sahabenin, bu yasaklama ile mut'anın Resulullah tarafından yasaklanmış olduğunu öğrendiklerini belirttik. Şu halde son olarak, Hz. Ömer'le ilgili haberin mahiyetini de kaydetmede fayda var. Öncelikle şunu belirtelim ki *Hz. Cabir* ve *Ebu Said*'den gelen bir rivayete göre, "Hz. Ömer, bu yasaklama işini, hilafetinin ortalarında ele almıştır. Dolayısıyla o zamana kadar, mut'a nikahına başvuranlar olmuştur(96). O sıralarda Kûfe'ye gelen Amr İbnu Hureys (radıyallahu anh), bir cariye ile mut'a nikahı yapar ve cariye hamile kalır. Gelip durumu *Hz. Ömer*'e anlatır. Halife bu vesile ile, yasağın bütün mü'minlerce bilinmediğini anlayarak meseleyi hutbe konusu yapar ve herkesin işiteceği şekilde mut'a nikahının yasak olduğunu ilan eder. *İbnu Mace*'nin kaydına göre *Hz. Ömer* şöyle buyurmuştur: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bize, mut'a için üç gün izin vermiş, sonra haram etmiştir. Allah'a yemin olsun, muhsan[62] bir kimsenin mut'a yaptığını duyarsam, Resulullah'ın, bunu tahrimden sonra helal kılmış olduğuna dair dört şahit getirmediği taktirde taşla recmederim."(97) Muvatta'nın bir rivayetinde bu yasaktan önce yapılan mut'a nikahı sonucu hamile kalan *Havle Bintu Hakim*'in, yasaktan sonra Rebia İbnu Ümeyye'yi şikayet ettiğini görüyoruz. Bunu haram ve zina bilmekte kanaati kesin olan Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Bu, (Resulullah'ın haram kıldığı) mut'adır. Eğer yasağı ilanda sizden önce davranmış olsaydım şimdi sizi recmederdim" der(98).

YASAK HZ. ÖMER'İN İÇTİHADI DEĞİLDİR: Alimler Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in mut'a nikahını yasaklarken içtihadıyla hareket etmediğine, Resulullah'tan yasakla ilgili hadis zikrederek yasağı takrir ettiğine dikkat çekerler(99). Nitekim bu husus İbnu Mace'den kaydettiğimiz rivyaette sarih olarak görülmektedir. Bir başka rivayette, hutbede geçen: ﷺ مَا بَالُ رِجَالٍ يَنْكِحُونَ هٰذِهِ الْمتعة بعد نهي رَسُولِ اللهِ "İnsanlara ne olmuş

62- Muhsan evliliği tatmış kimsedir.

ki, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yasağına rağmen mut'a nikahı yapıyorlar?" (100) ibaresi de aynı hususa delil olmaktadır. Bu ibare, Hz. Ömer'i feverana getirecek bazı mut'a nikahı hâdiselerinin ilk defa kulağına geldiğini ifade eder. Bunun tatbikatta olduğunu bilseydi bu kadar feveran etmez, tepkisini bu ibarelerle ifade etmezdi.

Hâdiseyi tahlil eden alimler, bu durumun Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yasağının birkısım sahabiler tarafından işitilmemiş olmasına mebni olduğunu belirtirler. İbnu Hazm'ın, mut'ayı mübah addettiklerine dair haklarında rivayet bulunduğunu belirttiği tabiinden Tavus, Atâ ve Sad İbnu Cübeyr'in (101) de bu yasağı duymayanlardan oldukları anlaşılmaktadır. Meseleye temas eden kaynaklarda -ve bilhassa Mekkî olanların- mut'a lehine fetva verdiklerine dair ifadeler, sahabeden -yani Hz. Ömer'in yasaklamasından- sonra da bu işe fetva verildiği düşüncesine sevkedebilir. Bu yanlıştır; çünkü, tabiin nesli sahabeden sonra yaşayanlar demek değildir. Onlar, sahabelerin muasırıdırlar. Fakat Resulullah'ı görememişlerdir. Mezkur ifadelerde onların Hz. Ömer'in yasağından sonra fetva verdiklerine dair bir sarahat yok. Demek oluyor ki, tabiinden bazıları *Hz. Ömer*'in yasağından önce, mut'anın neshedildiğini duymadıkları için, aynen bazı sahabiler gibi, fetva vermişlerdir.

MUT'ANIN HARAM OLDUĞUNA DAİR KUR'ANÎ DELİL

Mut'a nikahının, görüldüğü üzere, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan gelen rivayetler açısından haram olduğuna inanan Ehl-i Sünnet uleması, bu görüşlerine Kur'an'dan da delil kaydetmişlerdir. Zikredilen en mühim ayet, Mü'minun suresinde, felah bulacak mü'minlerin vasıfları meyanında zikredilen 5, 6 ve 7. ayetlerdir: **"(Öyle mü'minler) ki, onlar ırzlarını koruyanlardır. Şu var ki zevcelerine, yahut sağ ellerinin malik olduklarına (kendi cariyelerine) karşı (olan durumları) müstesnadır. Çünkü onlar (bu taktirde) kınanmış değildirler. O halde kim bunların ötesini isterse şüphe yok ki, onlar haddi aşanlardır."**

Dikkat edilirse, ayet-i kerimede mü'minlere *cinsî tatminde*[63] iki meşru yol gösterilmekte, bunlar dışında kalan bütün yollar gayrımeşru ilan edilmektedir:

1) Dinin meşru kıldığı nikah yoluyla edinilen eşler.

2) Sağ elin sahip oldukları diye ifade edilen cariyelerdir. Cassas, aye-

63- Mealde "ırzlar" kelimesiyle tercüme edilen Kur'anî tabir "fürûc"dur. Bu fercin cem'i (çoğu-lu)dur. Fercle ayet ve hadislerde gerek erkek ve gerekse kadınların cinsî uzvu kinaye o-lunur. Sadedinde olduğumuz ayette cinsî tatminin kinaye olunduğu söylenebilir.

tin mut'a nikahının haram olmasını iktiza ettiğini söyledikten sonra: "Çünkü der, mut'a yoluyla nikahlanan kadın ne zevcedir, nede milk-i yemindir." (102) *İbnu'l-Arabî*: "Bazı alimler ayet-i kerimenin, "ferc"i, nikah veya milk-i yemin (sağ elin sahipliği=cariye) yoluyla helal addetmiş olması ve mut'anın zevce olmaması sebebiyle "Bu ayet mut'anın tahrimine delildir" demiştir" dedikten sonra bu yorumun zayıf olduğunu söyler. Ancak ümmetin mut'anın haram olduğu hususundaki icmadan hareketle aynı neticeye ulaşır (103). *İbnu'l-Arabî, İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ)'ın da ayette geçen bu iki yol dışında kalan her çeşit fercin yani cinsî tatmin vasıtalarının haram olduğuna hükmettiğini belirtir(104).

Asıl mevzumuzun dışında kalmakla birlikte, yeri gelmişken şunu belirtmek isteriz: Ayet-i kerimenin bu ıtlakından hareket eden pek çok alim, ayetle zikredilmiş olan iki meşru vasıta dışında kalan, hayvana temas, istimna, nazar gibi her çeşit cinsî tatmin yollarının aynen mut'a gibi haram kılınmış olduğunu söylemiştir (105).

İslam alimleri şu ayetten de mut'anın reddedildiğini istidlal ederler. (Mealen): **"Evlenmeye imkan bulamayanlar da, Allah onları lütfuyla zenginleştirinceye kadar iffetlerini korusunlar..."** (Nur 33). "Eğer derler, mut'a ve tahlil[64] caiz olsaydı, iffetli olmalarını emretmezdi."(106)

★ Bu meselede Kur'an'dan gösterilen bir diğer ayet de şudur (mealen): **"Sizden hür ve mü'mine kadınları nikahlamaya gücü yetmeyen olursa, sizin ellerinizde bulunan genç mü'mine cariyelerle evlensin... Cariye nikahlama, sizden mehir ve nafakaya gücü yetmeyip de büyük bir meşakkat altına girmekten ve evlenmemekle de zinaya meyletmekten korkanlar içindir. Yoksa sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır..."** (Nisa 25).

Alimler: "Eğer derler, mut'a ve tahlil caiz olsaydı ne zinaya gitme korkusu olurdu ne cariye ile nikahlanmaya hacet kalırdı, ne de cariyelerle nikahlanmayı terkederek sabretmeyi esas almak tavsiye edilirdi." (107)

★ Son olarak şunu da bilelim: Daha önce temas ettiğimiz ve Şia tarafından mut'a nikahının mübahlığına delil yapıldığını belirttiğimiz ayet de alimlerce, siyak ve sibakı içerisinde tahlil edilerek, ondan Şia'nın çıkardığı hükmün batıl olduğu gösterilmiştir. Bu ayetle ilgili olarak yapılan iki ayrı açıklamayı kaydedeceğiz. Mezkur ayette ﴿فما استمتعتم به منهن فآتوهن

64- *Tahlil*, bir Şia tabiri olarak, Şiî kaynaklarından olan *Tehzibu'l-Ahkam*'da "Efendinin, kendi cariyesini, herhangi bir şahsa ariyeten helal addetmesidir. Bu muameleye ariyet denmekten kaçınılmış, tahlil" denmiştir (7, 244). Tabiri Ehl-i Sünnet alimleri, boşanan kadının, hulle yoluyla eski kocasıyla nikahlanması manasında kullanmışlardır.

﴾...أجورهن **O halde onlardan hangisiyle faidelendi iseniz, ücretlerini takdir edildiği vecih üzere ödeyiniz"** (Nisa 24) denmektedir.

Alimler, bunun mut'ayı helal kılmak üzere indiğini iddia etmenin açık bir hata olduğunu, bu rivayetin hiçbir muteber sünni kaynakta bulunmadığını, bunu İbnu Mes'ud veya bir başka sahabeye nisbet etmenin büyük bir iftira olduğunu söylerler. Ayrıca derler ki:

1) Şia'nın bundan çıkardığı hüküm Kur'an'ın başka ayetlerine zıttır. Bu ayetleri yukarıda kısmen kaydettik.

2) Ayetin, diğer ayet ve hadislere uygun te'vili ise şöyledir: *"Eğer siz nikah akdi sırasında mehir belirtti iseniz, akitten sonra kadınla zifaf yaptığınız takdirde, bir müddet sonra boşanacak olursanız, belirlenen mehrin tamamını ödeyeceksiniz, zifaf yapmadı iseniz yarısını ödeyeceksiniz."*

Bu ibareyi, makablinden koparıp müstakillen ele almak, Arapça açısından batıl bir davranış olur. Zira baştaki "fe", ibarenin makablinden koparılıp, cümle başı yapılmasına manidir. Bu "fe" kendisinden sonraki ibareyi, önceki kısma bağlar.

Ayrıca *İbnu Mes'ud*'a nisbet edilen الى اجل ziyadesine gelince, bu hiçbir muteber sünnî kaynakta mevcut değildir. Mensuh bir kıraat olarak sübutunu kabul edecek olursak, mensuh olduğu için onunla amel edilmez. Çünkü mütevatir ayetlerle sabit olan ahkâma muhaliftir.

Farz-ı muhal olarak kabul edelim ki, bu sabittir. Yine de onun mut'aya delalet ettiği söylenemez. Şöyle ki, الى اجل "belirlenen müddet kadar" tabiri, istimtaya (kadından istifadeye) müteallıktır, akdin kendine değil. Halbuki mut'ada belirlenen müddet, istimtaya değil, akdin kendisine müteallıktır. Böylece mana şu olur: "Nikahlı kadınlarla muayyen bir vakte kadar istimta etmişseniz onlara mihirlerini tam olarak verin." Bu ziyadeyi ilave etmenin gayesi, mehrin tam olarak ödenmesi için nikah müddetinin tamamen geçmesine bağlı olduğu hususunda düşülebilecek vehmi önlemektir. Nitekim örfte, mehrin üçte biri peşin verilir, üçte ikisi de nikahın devamı müddetiyle bağlı kılınır. Halbuki bu geciktirme işi bir vecibe olmayıp, kadının tasarruf ve ihtiyarı ile husule gelir. Kadın dilerse, zifaftan sonra hepsini bir defada talep etme hakkına sahiptir. Şeriat ona bu hakkı tanımıştır. Eğer, الى أجل ibaresi, akde müteallık bir kayıt olsaydı, Şia nezdinde mut'a ömür boyunca ve ebeden sahih olmazdı. Halbuki bu, Şia'nın icmaıyla sahihtir.

Ayette geçen ومن لم يستطع منكم طولاً *"Sizden kim... bolluğa güç yetiremezse"* ibaresinin siyakı da nikahla ilgilidir. Yani, "sizden biri, hür ka-

dınların mehrini ve nafakasını vermeye gücü yoksa Müslüman cariyelerle nikahlansın" demektir. Durum böyle iken ayetin ortasında yer alan ibareyi, siyak ve sibakından koparmak mut'aya hamletmek, Kelamullah'ı açık şekilde tahrif etmek olur.

Dahası bu ayeti teemmül eden her aklı başında kişi, mut'anın açık olarak haram edildiğini görür. Çünkü Allah Teala hazretleri ayette hürlerle evlenmenin imkansızlığı halinde cariyelerle iktifayı emretmektedir. Eğer önceki kelamda mut'anın müddeti kastedilseydi, arkadan ومن لم يستطع منكم طولاً *"Sizden kim... bolluğa güç yetiremezse"* demezdi. Çünkü, hür kadınla nikahlanamama halinde mut'a, cima ihtiyacını görme ile sınırlı kalmayıp, aksine *"Her bir yenide daha hoş daha tatlı bir lezzet var"* hükmüne tabi olmuş olmaktadır. Bu durumda şöyle sorulabilir: Hangi zaruret bu sıkı ve şiddetli kayıtla cariyenin nikahlanmasını helal kılmaya götürür?(108)

İkinci açıklama, diğer ayetlere dayanılarak yapıldığı için bundan daha sahihtir. Üstelik, Şia'nın ayetten çıkardığı delillere cevap mahiyetindedir. Şöyle ki: Şiî müellif Tûsî, *Tehzibu'l-Ahkam*'da, ayette istimta kelimesinin geçmesini şöyle açıklar: "Bundan murad mut'a nikahıdır. Çünkü kelime şeriatte mutlak kullanılınca bu hususi nikah anlaşılır..." Tûsî şöyle devam eder: "Ayette geçen فاتوهن اجورهن "kadınlara ücretlerini verin" ibaresi de bundan muradın mut'a nikahı olduğunu te'yid eder. Çünkü normal nikahta verilen paraya şeriatta ücret denmez "mehir" denir.(109)

Şia'nın bu yorumunu cevaplayan Kâsânî der ki: "İstimta"dan (faidelenmeden) burada murad nikahtaki istimtadır. Çünkü ayetin başında da sonunda da zikri geçen şey meşru nikahtır. Şöyle ki: Allah Teala hazretleri ayetin başında[65] kadınlardan nikahı haram olanlardan bir kıs-mını

65- *Kâsânî*'nin açıklamasını takip edebilmek için ayetin tam mealini veriyoruz: **(Harb esiri olarak) sağ ellerinizin malik olduğu kadınlar (mülk-i yemininiz olan cariyeler) müstesna olmak üzere diğer bütün kocalı kadınlar(la evlenmeniz de size haram edildi. Bu haramlar), üzerinize Allah'ın farzı olarak (yazılmıştır). Onlardan maadası ise -namuskâr ve zinaya sapmamış (insanlar) halinde (yaşamanız şartiyle) mallarınızla (mehir vermek veya satın almak suretiyle) ara(yıp nikahla)manız ile verin. O mehrin miktarını tayin ettikten sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey (miktar) hakkında üstünüze bir vebal yoktur. Şühesiz ki Allah hakkıyla bilicidir. Mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.**

Sizden kim hür ve Müslüman kadınları nikahla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o halde sağ ellerinizin malik olduğu mü'min cariyelerinizden (alsın). Allah sizin imanınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizden (hasıl olmuşsunuz)dur. O halde -fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen namuslu kadınlar olmak üzere- onları, sahiplerinin izniyle, kendinize nikahlayın. Ücretlerini (mehirlerini) de güzellikle onlara verin.

Onlar evlendikten sonra bir fuhuş irtikab ettiler mi o vakit üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı (verilir. Cariyeleri almak hususundaki) bu (müsaade), içinizde sıkıntıya düşmekten (zinaya sapmaktan) korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah hakkıyla mağfiret edicidir, çok esirgeyicidir" (Nisa 24-25)

zikretti. Sonra bunların dışında kalanları: وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ "Bunların gerisinde olanları mallarınızla arayıp nikahlama-nız için size helal kılındı" ibaresiyle mübah kıldı. Ayetin devamında ge-çen مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ "namuskar ve zinaya sapmamış olanlardan" ibaresi "evlenmemiş olanlar, zani olmayanlar" demektir. Ayeti kerimenin devamında Allah Teala وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ "Sizden kim hür Müslüman kadınları nikahla alacak bir bolluğa güç yetiremezse..." buyururken "nikah" kelimesini zikretmiştir, icareyi (kiralamayı) ve mut'ayı değil. Öyleyse, önceki geçen فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ (faidelendiğiniz) tabiriyle "nikahtaki faidelenme" anlaşılacaktır.

Kâsâni açıklamasına şöyle devam eder: "Ayette kadına verilecek meblağın "ecr" olarak isimlendirilmesine gelince: Nikahtaki "mehir" bazan ücret kelimesiyle ifade edilmiştir. Nitekim ayetin devamında Allah Teala hazretleri فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ "*...Kadınları ailelerinin izniyle nikahlayın onlara ücretlerini verin*" buyurmakta, ücretle "mehr"i kasdetmektedir. ﴿يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ اللاَّتِى آتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ﴾ **Ey Peygamber! Ücretlerini (=mehirlerini) verdiğin hanımlarını Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri... sana helal kıldık"** (Ahzab 50) buyurarak mehri ücret kelimesiyle ifade etmiştir."

Kâsâni, burada bir noktaya daha dikkat çeker: Nikah esnasında verilene mehir denmiştir, kadına duhülden ve ondan istimtadan sonra verilmesi gerekene de ücret denmiştir(110).

Kâsâni'nin bu açıklaması kavranınca, Şia alimlerinin, "bu ayette zikredilen mut'a serbestisi" iddiasının tutarsızlığı anlaşılacak ve bunun nes - hedilmediğine dair yürüttükleri sayfalar dolusu mülahaza ve mütalaaların, itham ve tarizlerin havaya kürek sallama olduğu anlaşılacaktır (111).

6- ALİMLERİN İCMAI

Rivayetleri teker teker kaydederken de yer yer belirttiğimiz üzere, şarihler *Hz. Ömer*'in yasağından sonra, mut'a nikahının haramlığı hususunda Ehl-i Sünnet'in icmaından bahsederler(112).

★ Bir kere, *Hz. Ömer* çok sayıda sahabenin hayatta olduğu bir devrede mut'ayı açık seçik olarak haram ilan edip, bunu herkesin duyacağı şekilde ta'mim ettiği halde, ona herhangi bir sahabenin itiraz ettiği du-

yulmamıştır. Aksine, daha önce mut'a nikahına ruhsat vermiş olanların hepsinin kanaatlerinden döndükleri görülmüştür. Tahavi, bu durumu şöyle yorumlar: "Ashab'ın bu meselede itiraz etmemeleri, onların, nehyettiği şeyde *Hz. Ömer*'e uyduklarına delildir. Bu husustaki yasakta icmaları da, ruhsatın neshedildiğine delildir ve hüccettir" (113).

★ *Hz. Ali*, ruhsatın mensuh olduğunu söyler(114).

★ *Ca'fer İbnu Muhammed*, mut'a hakkında sorulunca: "Bi-aynihi zina" demiştir(115).

★ *İbnu'l-Münzir:* "İlklerin (sahabe, tabiin) bazılarında mut'a hakkında ruhsat rivayeti gelmiştir. Ama şimdilerde, Rafizîlerin birkısmı dışında ona cevaz veren tek kişinin varlını bilmiyorum. Rafizîlerin iddiasına gelince: Allah'ın kitabına Resulü'nün sünnetine muhalif sözün, hiçbir değeri yoktur" (116) demiştir.

★ *İmam Malik* "haram"dır demiştir(117).

★ *İmam Şafii* "iki kere neshedildi" demiştir. (118)

★ *İbnu Cüreyc*, Basra'da, mut'anın cevazıyla ilgili 18 hadis rivayet etmiş olmasına rağmen görüşünden rücu etmiş, haramlığına hükmetmiştir(119).

★ Buhârî, mut'a ile ilgili bab'a şöyle bir başlık koymuştur: بَابُ نَهْيِ رَسُولِ اللهِ عَنْ نِكَاحِ الْمُتْعَةِ آخِراً "En sonda Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mut'a nikahını yasakladığına dair bab" (120)

İbnu Hacer, Buhârî'nin, bu başlıkla, mut'a nikahının önceden mübah olduğu halde sonradan yasaklandığı kanaatini taşıdığını belirtir (121).

Görüldüğü üzere, mut'a nikahının haram olduğu hususunda icma hasıl olmuştur. İcmanın hükmünü değiştirmeye, gerçek müçtehide bile din-i mübin-i İslam yetki tanımamıştır. İcma dinimizin kaynaklarından, edille-i şer'iyyeden biridir.

MUT'A NİKAHININ CEZASI

Belirttiğimiz üzere, Şia'dan bazıları hariç, bütün İslam uleması bunun haram olduğunu söylemekte müttefiktir. *Ehl-i Sünnet* ise icma etmiştir. *Ehl-i Sünnet*'ten sadece *İbnu Abbas*'tan lehinde fetva rivayet edilmişse de, sonradan o da fetvasından rücu etmiştir.

Alimler, *Hz. Ömer*'in yasağından sonra mut'aya başvuran olması durumunda verilecek hüküm üzerine de mütalaa beyan ederler. Nevevî'nin

kaydına göre, böyle bir akdin, dühulden (kadına temas) önce de olsa sonra da olsa batıl olduğunu söylemekte icma vardır. Sadece *İmam Züfer* merhum "şart batıl, nikah sahihtir" demiştir. Yani, müddetle ilgili şart batıl addedilerek, normal bir nikah sayılacağına hükmetmiştir(122). Tahavi, Züfer'in: "Müddet şartı batıldı, mut'a nikahı ebedî müddetle yapılan nikah gibi olur" sözünü مَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْ هٰذِهِ النِّسَاءِ اللَّاتِي يَتَمَتَّعُ بِهِنَّ فَلْيُفَارِقْهُنَّ *"Mut'a nikahı ile aldığı kadını yanında bulunduranlar onları salsınlar"* hadisini göstererek reddeder: "Önceki akid, akdin ebedî olarak devamını gerektirmez. Eğer gerektirseydi, kadın ve erkeğin akid sırasında koydukları müddet şartını feshederdi. Yasaktan önce sıhhat ve cevazı sabit olduğuna göre, nikahı feshetmez. Öyleyse hadisteki "ayrılma emri" bu çeşit akdin, ebedîlik hakkı tanımadığına delildir. *Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Muhammed* böyle hükmeder." (123)

Mut'aya terettüp edecek ceza, meseleyi değerlendirmedeki ihtilafla ilgilidir. Şöyle ki: Bu, batıl ve haram olduğuna göre, zina addedilip hadd-i zinanın uygulanması gerekir. Ancak alimler, bunu demekte ihtiyatı tercih etmişlerdir. Eğer mut'anın zina ve dolayısıyla haram olduğu hususunda eksiksiz bir icma olsaydı hadd-i zina gerekecekti. Fakat icma meselesi biraz ihtilaflıdır. Zira dinde kesin bir hüccet addedilen icmanın bu meselede tahakkukunda şüphe hasıl omuştur. Çünkü İbnu Abbas'ın bidayetine lehinde fetvası vardır. Ulemanın benimsediği umumi prensibe göre, herhangi bir meselede, selef müçtehidlerinden bir tanesinin de olsa muhalefeti, icmayı bozmaktadır.

Bu meselede icmayı bozmuş olan *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ)' ın da sonradan evvelki görüşünden vazgeçip mut'anın haram olduğuna kail olduğu da bilinmekte, dolayısıyla icma tamamlanmış olmaktadır. Ancak bu noktada usulcülerin bir ihtilafı devreye girmektedir: "İhtilaftan sonra hasıl olan icma önceki hilafın hükmünü kaldırır mı?" Yani önce ihtilaf edildikten sonra icma hasıl olsa, bu icma gerçek bir icma olabilir mi? Önceki ihtilafın, icmayı bozucu bir tesiri, bir rolü yokmu?

İşte bu noktada görüş ayrılığı ortaya çıkmış, alimlerden bir kısmı önceki ihtilafın müessir olmayacağını söylerken, büyük kısmı önceki ihtilafın müessir olacağını, icmayı yaralayacağını söylemiştir. *El-Kadı Ebu Bekr el-Bakıllânî* bu görüştedir.(124)

Dolayısıyla muta nikahının zina olacağı ve buna hadd-i zina terettüp edeceği hususu çok zayıf da olsa şüpheli hale gelmiştir. Resulullah'ın ادرأوا الحدود بالشبهات *"Şüphe durumunda hadleri tatbik etmeyin"* (125)

emri hadlerin yani ağır cezaların tatbikinde ihtiyat emretmekte, suçun sübutu tam olarak kesinleşmezse haddin tatbik edilmemesini istemektedir. Bu durumları gözönüne alan alimler, mut'a nikahı yapanların zina suçuyla cezalandırılmasına fetva vermemiş ancak şiddetle cezalandırılmasına hükmetmiştir.(126)

MUT'ANIN FECİ MAHZURLARINDAN BAZILARI

Şah abdülaziz mut'anın hasıl edeceği mahzurların çokluğuna dikkat çektikten sonra, şeriata ters düşen en önemli zararlarını sayar:

1) Çocukların ziyan edilmesidir. Çünkü kişinin çocukları birçok memlekette yayılır ve kendi yanında olmazlarsa, adam, onların terbiyeleriyle ilgilenemez. Böylece onlar, evlad-ı zina gibi terbiyesiz yetişirler. Bir de bu çocukların kız olduklarını farzedecek olsak, ortaya çıkacak rezaletin daha da büyük olacağını anlarız. Çünkü onların kendi denkleriyle evlenmeleri hiç mümkün olmaz.

2) Babanın temas ettiği kadına oğlunun da mut'a yoluyla veya normal nikah yoluyla temas ihtimali var. Bu hal aksi surette de olabilir. Hatta, kızıyla, kızın kızıyla, oğlunun kızıyla, kızkardeşiyle, kızkardeşinin kızıyla yani meharim denen nikahı ebediyyen yasaklanmış bir kadınla şu veya bu suretle temasta bulunma ihtimali vardır. Zaman uzayınca bu ihtimal artar da artar. Böylesi bir hal, mahzurların en büyüğüdür. Zira, mut'a ile nikahlanan kadının hamilelik durumu bir aylık veya daha fazla müddet içerisinde hemen bilinemez. Bilhassa mut'anın sefer sırasında olması, seferin uzun çekip, her uğranılan yerde yeni bir kadınla mut'a yapılması, bunlardan her birinden bir çocuk olması, bu alâkalardan sonra doğanların kız olması, bu adamın mesela on beş yıl kadar sonra tekrar bu diyarlara uğraması veya buralardan kardeşlerinin veya oğullarının geçmesi, bu kızlarla onların mut'a yapmaları veya normal nikah yapmaları gibi ihtimaller düşünülebilir.

3) Birçok defalar mut'a yapan kimsenin mirasının taksim edilememesi. Çünkü bu kişinin varislerinin ne sayısı, ne isimleri, ne de yerleri bilinemez. Bundan miras işinin iptali gerekir. Keza mut'a nikahından olan çocuğa varis olmak da iptal olur. Çünkü böyle bir çocuğun baba, kardeş gibi varisleri de meçhuldür. Nitekim varisler sayıca sınırlanamazsa miras pay edilemez. Varislerin erkeklik-kadınlığı, verasate hak sahibi olup olmadığı gibi vasıflar açıklıkla bilinmediği takdirde pay tayini yapılamaz.

Hülasa, mut'a nikahının getireceği mahzurlar gerçekten pek zararlıdır. Bilhassa nikah ve mirasa müteallık şer'i meselelerde. Bu sebeple Al-

lah Teala hazretleri, temasın helal olmasını iki şeyle sınırlamıştır: Sahih nikah, milk-i yemin (cariye). Zira kadınla-koca arasındaki beraberliğin bu iki akidle sınırlandırılması, çocuğun muhafazası ve verasetin bilinmesi içindir..." (127)

BAZI SAHABELERİN BİRKISIM HADİSLERİ İŞİTMEMİŞ OLMALARI

Mut'a bahsinin hakkıyla anlaşılması için bilinmesi gereken hususlardan biri, sahabelerin bazı hadisleri Resulullah'ın sağlığında işitmemiş olmalarıdır. Nitekim, mut'a nikahının yasaklandığını *İbnu Mes'ud, Hz. Ali, Hz. Muaviye, Hz. Esma* gibi bazı büyük sahabilerin işitmemiş olduklarını, bunun Hz. Ömer'in hilafeti zamanında ta'mim edildiğini gördük. İlk nazarda, böyle bir yasağın duyulmamış olması garip karşılanabilir. Ama bir kısım hadisleri sonradan öğrenme hadisesinin mut'a nikahına has bir durum olmayıp, başka pek çok meseleye şamil olduğu düşünülürse şaşılacak bir şey kalmaz.

Filhakika, başta dört halife: *Hz. Sıddik, Hz. Faruk, Hz. Zinnureyn, Hz. Ali el-Mürtaza* radıyallahu anhüm ecmain hazeratı olmak üzere diğer birçok sahabenin, bir kısım hadisleri Resulullah'ın vefatından sonra işittiklerine dair hadis kitaplarımızda nice örnekler var. Biz burada, mevzuyu uzatmamak için hepsini kaydedecek değiliz. Ancak, şu kadarını söyleyeceğiz: Vereceğimiz örnekler bizzat Kur'an-ı Kerim'de es-Sabikun el-Evvelun diye yadedilen ilk Müslümanlardan *Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali* ile ilgili olacak. Bu zatlar sadece "ilkler" olmakla da kalmazlar, aynı zamanda Resulullah'ın en yakınları ve İslam'ın en büyükleridirler. Bunların üstelik Resulullah'la yakınlık ve beraberlikleri de fazla: *Hz. Ebu Bekr Resulullah*'ın eski bir dostudur, yâr-ı gârıdır yani hicret sırasında, mağarada bile beraberlikleri ayet-i kerime ile tescil edilmiştir (Tevbe 40). Resulullah her gün belli saatlerde bir akşam bir de sabah olmak üzere iki sefer muntazaman yanına uğramaktadır (128).

Hz. Ömeru'l-Faruk, Aleyhissalâtu vesselâm'ın en çok takdir ettiği, dirayet ve re'yine güvendiği biridir. Aynı zamanda kayınpederidir. Ayrıca *Hz. Ömer, Resulullah*'ın peşini hiç bırakmama hususunda azim, gayret ve şuurlu planı sahibidir. Buhârî'nin, bir rivayetinde anlattığına göre. "Bir ensarî kardeşiyle münavebe yapmıştır: Bir gün birisi Resulullah'ın yanında bulunmakta, diğeri de tarla işlerini yapmakta; akşam olunca *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan görüp işittiklerini dinlemektedir. Ertesi günü öbürü tarla işlerine giderken, diğeri Resulullah'a mülazemet etmekte, akşam olunca Aleyhissalâtu vesselâm'dan görüp işittiklerini anlatmaktadır."(129)

Hz. Ebu Bekir ve *Hz. Ömer*'in Resulullah'tan hadisi daha çok, daha sağlıklı öğrenmelerine imkan tanıyan diğer bir durum, bu iki büyüğün, Aleyhissalâtu vesselâm'ın iki veziri durumunda olmalarıdır(130). Rivayetler Aleyhissalâtu vesselâm'ın sık sık onlarla -bazan sabahlara kadar de vam eden- istişareler yaptığını belirtir(131).

Hz. Osman (radıyallahu anh) da Resulullah'ın yakınlarından ve çok takdir ettiği zatlardandır. İki kızını ona vermiş olması, aradaki kayınpeder-damatlık münasebeti, beraberlik ve yakınlığı anlamaya yeterli bir durumdur.

Hz. Ali, Resulullah'ın terbiyesinden geçen, yanında büyüttüğü, ilk çocuk Müslüman , amcaoğlu ve damadıdır. Kendi ihbarıyla *Aleyhissalâtu vesselâm* ile daima biri gece biri gündüz olmak üzere, günde iki sefer muttarıd, hususi görüşme programı olmuştur(132).

İşte, *Aleyhissalâtu vesselâm*'la böylesine beraber, böylesine içli dışlı olan bu büyükler, bu ilkler, birçok hadisi Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın vefatından sonra işitmişlerdir.

Rivayetler, yeni bir hadis işitince, *Hz. Ebu Bekr* ve *Hz. Ömer*'in, bazı durumlarda ihtiyatlı davranıp ikinci bir şahid istediklerini, *Hz. Ali*'nin ise yemin ettirdiğini belirtir.

Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'e "cedde", yani büyükanneye torundan düşecek mirasın miktarı hakkında sorulmuştu. Bu mesele hakkında Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan birşey işitmediğini belirtti ve bir öğle namazından sonra cemaate sordu: "İçinizden kim ceddenin payı hususunda Aleyhissalâtu vesselâm'dan birşey işitti?"

Muğîre İbnu Şu'be kalkıp, *Resulullah*'ın ceddeye südüs (altıda bir) takdir buyurduğunu söylemiş, *Hz. Ebu Bekr* de: "Sizden kim buna şehadet edecek?" demiştir. Muhammed İbnu Mesleme kalkıp Muğîre'nin isabetli konuştuğunu te'yid etmiş, Hz. Ebu Bekr meseleyi buna göre hükme bağlamıştır(133).

Hz. Ömer, kapıyı üç kere çalarak izin istemek gerektiğini ifade eden hadisi *Ebu Musa el-Eş'ari*'den işittiği zaman: "Ya şahit getirirsin, ya da elimden çekeceğin var" diye çıkışmıştır. Hz. Ömer'in hiddetinden betibenzi atmış olarak Mescide geldiği zaman Ebu Musa hazretlerine: "Neyin var, rengin niye uçtu?" diye sorarlar. Durumu anlatınca: "Bunu hepimiz biliyoruz, en küçüğümüz gitsin!" derler ve Hz. Ömer'e Ebu Saidi'l-Hudrî'yi gönderirler (134) Hz. Ömer'le ilgili rivayetler çoktur: Veba çıkan bir yere girilmemesi, vebanın çıktığı yerden ayrılınmaması ile ilgili hadi-

si(135) Mecusilere ehl-i kitapla ilgili ahkamın uygulanması gerektiğine dair hadisi(136), mescid inşa edilecek bir yerin sahibi razı olmadıkça istimlak edilemeyeceğini beyan eden hadisi (137), hamile kadında düşüğe sebep olana takdir edilecek ceza ile ilgili hadisi Hz. Ömer hep, Resulullah'ın vefatından sonra işitmiştir. Düşüğe bedel Resulullah'ın erkek veya kadın bir köleye hükmettiğini Muğîre İbnu Şu'be haber verdiği zaman Hz. Ömer, buna şahid talep eder. Muhammed İbnu Mesleme şahitlik yapar(138).

Ehli nezdinde meşhur ve malum olan bu duruma başka misaller vererek asıl mevzumuzdan daha fazla uzaklaşmak istemiyoruz(139). Örneklerimize son verirken Hz. Ali'nin mevzuya giren bir beyanını kaydedeceğiz: "Ben, Resulullah'tan bir hadis işittim mi onunla amel ederek Allah'ın dilediği nisbette faydalanıyordum. Resulullah'tan bir başkası bana hadis nakledecek olsa yemin talep ediyordum. Yemin edince onu tasdik ediyordum. Ebu Bekir hadis rivayet edince (yemin talep etmiyordum, çünkü) Ebu Bekr, Sıddîk idi..."(140)

Şarihler, yukarıda kaydettiğimiz hadisleri açıklarken, *Aşere-i Mübeşşere*'ye mensup olanlar dahil, Ashab'ın büyüklerinin bile birkısım hadisleri bilmemesinin normal olduğunu, bu çeşit bilgi eksikliğinin onların büyüklüğüne bir noksanlık getirmeyeceğini belirtirler. İbnu Battal: "Bu hal *Hz. Ömer* hakkında caiz olursa başkaları hakkında haydi haydi caizdir" demiştir.(141)

Şu halde mut'a nikahını yasaklayan hadisi bazı sahabilerin Resulullah'ın sağlığında işitmeyerek sonradan işitmiş olması, normal, olağan bir hadisedir ve pek çok emsalinden sadece biridir. Ashab Resulullah'tan hadis bilmedikleri hususlarda ya eski bilgileriyle amel ediyorlardı, ya da içtihadlarıyla. Ama o meseledeki hadisi işittikleri taktirde, hadise uymayan tatbikatlarını derhal bırakıp sünnete rücu ediyorlardı. Buna da Hz. Ömer'den birkaç örnek verelim: O, parmakların diyetlerinin farklı olması gerektiği kanaatinde idi. Çünkü elde ifa ettikleri hizmet bir değildi. Öyleyse diyetleri de farklı olmalıydı. Fakat diyette parmaklara aynı değeri biçen hadisi işittiği zaman, derhal eski kanaatinden dönüp hadise göre uygulamaya geçmiştir (142). Keza zina yapan mecnuna had tatbik etmek isteyen Hz. Ömer, *"Üç kişiden kalem kaldırılmıştır... kendine gelinceye kadar mecnundan..."* hadisini işitir işitmez, kanaatinden vazgeçer (143). Keza Abdullah İbnu Ömer, kendisinden farenin yenilip yenilmeyeceğinden sorulunca, En'am suresinin 145. ayetini okuyup orada zikredilen haramlar arsında olmadığını belirterek "Ye!" diye cevap veriyordu. Kendisine *Resulullah*'ın fare için: "O, murdarlardandır, habistir" dediği

hatırlatılınca: "Resulullah böyle dediyse o öyledir" der ve fetvasından derhal rücu eder (144).

Yukarıda belirttiğimiz üzere, *Hz. Ömer* (radıyallahu anh), mut'a nikahının *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* tarafından haram edilmiş olduğunu hatırlatınca Ashab'tan hiç kimse buna itiraz etmemiş, bil-icma hepsi emre uymuştur.

7- ŞİÎ KAYNAKLARINA GÖRE MUT'A

NOT: 1- Bu bahiste kullanacağımız kaynaklar Şiîlerin hadis kitaplarıdır: el-İstibsar, Men La Yahdaruhu'l-Fakih, Tehzibu'l-Ahkâm, el-Furu' mine'l-Kâfi.

2- Rivayetlerin kaynağı: Bunlar da Hz. Peygamber değil, Şiî'lerin masum dedikleri imamlardır.

★ *Ebu Abdillah:* Cafer es-Sadık rahimehullah (vefatı 148 hicri).

★ *Ebu Cafer: Muhammed İbnu Ali el-Bakır* rahimehullah (vefatı 114 hicrî).

★ *Ebu'l-Hasen:* Ali İbnu Musa er-Rıza rahimehullah (vefatı 203 hicrî).

★ Emiru'l-Mü'minîn Hz. Ali (radıyallahu anh).

TARİF VE TAVSİF

Mut'a ile ilgili rivayetler Şiî kaynaklarında daha çok yer tutar ve sayıca sünnî kaynaklarda geçenlerle mukayese edilemeyecek kadar çoktur (145).

Öncelikle belirtelim ki, Şia da, mut'ayı أجل مسمى وأجر مسمى belirlenen ücret karşılığında, belirlenen müddet için yapılan bir nikah olarak tarif eder (146).

Burada kastedilen müddet, akitte belirtilmelidir. Belirtilmezse normal nikah ahkâmı cari olur. Bu durumda talaku's-sünne ile boşanabilir, miras terettüp eder ve iddet arasında nafaka gerekir (147). Mut'a nikahında Şia veraset tanımaz (149). Ancak şart koşulursa karşılıklı miras olabilir diyen olmuşsa da, "Şart koşsa da koşmasa da miras almaz" görüşü vardır. "Çünkü kadın zevce değil, müste'cere (kiralanmış kimse)dir" (150).

Ücret de anlaşılan miktardır, bir avuç buğday, bir dirhem nakit vs. olabilir (151).

Şia, mut'a nikahında şahid gerekmediğine inanır ve "Allah ve melekleri şahid olarak yeter" der (152). Ehl-i Sünnet, "Nikahta Allah ve Resulü'nün şahit" kılınması halinde nikahın mün'akid olmayacağına ve ya-

panın da -fiilinde Resulullah'a gaybı bilme nisbeti bulunmasına binaen- **"Gaybı Allah'tan başka kimse bilemez"** (Neml 65) mealindeki ayete muhalefet ettiği için- küfre düşeceğini kabul eder(153). Şia'ya göre, normal nikahta şahid, zaten çocuğun nesebi, miras -ve bir rivayette de hudud- için gereklidir(154). *Tûsî* "Resulullah zamanında şahitsiz nikah yoktu" itirazına: "O, efdal olanı ifade eder" diye te'vil ederek cevazın asıl olduğunu belirtir.(155)

Ehl-i Sünnet'in rivayetlerinde, *Hz. Ömer*'in yasaklamasına kadar, Ashab ve tabiinden, Resulullah'ın yasağını duymayanların mut'aya yer verdiğini belirtmiştik. Mut'a meselesine selefteki anlayışla Şia'nın anlayışını mukayese ederek bakınca, bazı ciddi farklar görülür:

1- Sünnî kaynaklar ruhsat tanıyan rivayetleri de, yasak getiren rivayetleri de Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'e dayandırırken, Şiî kaynaklarda, pek nadir Resulullah'tan söz edilir. Onlar bu meseleyi hep imamlarına dayandırırlar. Mesela, İstibsar'da Hz. Peygamber'e nisbet edilen hemen hiçbir rivayet mevcut değildir.

2- Sünnî kaynaklarda cevaz, hep sefer haliyle ilgilidir, mukime de tecviz edildiğine dair rivayet yoktur. Halbuki Şiî kaynaklar bunu, mukim, misafir, evli, bekâr herkese "helal ve mübah" addederler (156). Kumî'de yer alan bir fetva şöyle: وله ان يتمتع إن شاء وله إمرأة وإن كان مقيما معها

"Kişi, dilerse mut'a yapar, hatta zevcesi olsa ve memleketinde في مصره zevcesiyle birlikte olsa bile" (157).

3- Bir kadınla pek çok erkek mut'a yapabildiği gibi, aynı erkek mükerrer seferler mut'a yapabilir. *Kuleynî*'nin bir rivayeti aynen şöyle: "Ebu Cafer Aleyhissalâtu vesselâm'a [66] sordum:

"Kurbanın olayım! Bir adam mut'a yapsa, şartı sona erse, sonra o kadınla bir başka erkek evlense, sonra ondan ayrılsa, sonra önceki erkek evlense, sonra ayrılsa, bu üç sefer cereyan etse, kadın üç erkekle evlense, birinci ile tekrar evlenmesi caiz olur mu?"

Bana şu cevabı verdi:

"Evet kaç sefer dilerse. Bu kadın hür kadın gibi değildir, bu kirayla tutulmuş (müste'cere) biridir; cariye kadın mesabesindedir" (158).

Şia, prensip olarak mut'ayı benimseyince kendi vicdanının da kabul

66- Şiîler, *"aleyhisselam"* ifadesinin imamları için kullanırlar. Sünnîler bunu sadece peygamberlere kullanır.

etmeyeceği birkısım ayıplara fetva vermiş, tezadlara düşmüştür. Şiî kaynaklarında bu çeşit rivayetlere sıkça rastlanır.

Bir kısım rivayetler, kadının kocasına sadakati emrettiği (159), erkek-kadın herkesi zinadan men ettiği (160) halde mut'a bahsinde evli kadınla da mut'aya müsamaha gösteren bir üsluba rastlanır. Ebu Abdillah, bir soru üzerine mut'a yapmaktan kaçınılacak kadınları şöyle sayar: إياكم والكواشف والدواعي والبغايا وذوات الأزواج "Kevâşif, devâî, begâyâ ve zevâtu'l-ezvaçtan kaçın!" Soru sahibi, bu tabirlerle neyi kasdettiğini sorunca, *Ebu Abdillah* açıklar: "Kevâşif, açıktan zina yapan, herkesçe bilinen zani kadınlardır; devai: Nefislerine erkekleri davet eden ve fesadı bilinen kadınlardır; begâyâ: Zina ile ma'ruf olanlar (fahişeler); zevatu'l-ezvac: Sünnete uygun olmayan şekilde boşanmış olanlar" (161). Burada evlilerin zikredilmemesi dikkat çekicidir. Esasen mut'a yapacağı kadının evli bir kadın olduğundan şüphelenip, tahkik edince evli çıktığını, bu durumda ne yapması gerektiğini soran kimseye, Ebu Abdillah: "Niye araştırıyorsun?" cevabını vererek evliyle de mut'aya gözyumucu bir cevap verir (162). Meselede temel prensip, kadının evli olup olmadığını araştırmamaktır (163). *Ebu Abdillah:* "Kadının evli olup olmadığını sorman gerekmez. Sana düşen, nefsi hususunda kadının beyanını tasdik etmektir" der(164).

Buna rağmen, bir başka tezada yer verir ve "mut'a yapılacak kadında iffet arar, güzel bile olsa zaniye ile mut'a yapılamaz" der (165). Ebu Abdillah'ın mut'a üzerine bir soruya cevap sadedinde "Helaldir, ancak afife kadınla nikahlan, Allah Teala hazretleri (mü'minleri tarif ederken): **"Onlar ki ferclerini muhafaza ederler..."** (Mü'minûn 5) buyurmuştur. Dirhemin hususunda itimadın olmayan yere fercini koyma" dediğini görürüz (166).

Şii kaynaklarda bu hususta kesin bir hüküm yok. Nitekim bazı rivayetlerde sadece iffet değil, iman da aranır, mü'mine ile mut'anın mümkün olduğu, diğer bazılarında Yahudi ve Hıristiyanlarla da caiz olacağı, Mecusilerle caiz olmayacağı, ama bulunmamaları halinde Mecusi ile caiz olacağı ifade edilir.(167)

Mut'a nikahına bir hayız dönemi, 45 gün (ve bazılarına göre 4 ay 10 gün) (168) gibi bir iddet tanımaları (169), bir başka tezad olmaktadır. Gizlilik içinde mut'a yapan evli kadın mı iddete riayet edecek?

Bir rivayette mut'a yapılmayacaklar arasında zevatu'l-ezvac (kocalılar) da zikredilir, ancak bunun tarifi de yapılır: "Sünnete uymaz tarzda boşananlar" (170).

ONLAR DA AYIBIN FARKINDALAR

Şiî kitapların mut'a ile ilgili bahislerinde öyle pasajlara, fetvalara

rastlanıyor ki, insanlık adına haya etmemek, iğrenmemek mümkün değil. Evli kadının bile, bir başka erkekle "Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünneti üzere (!)" mut'a yapmasına fetva verdirecek (171) ruh hali nedir diye insan sormadan edemiyor. Bırakın İslamiyet'i, evlilik müessesesinin kudsiyetine inanmış hangi din, fıtratı bozulmamış hangi insan böyle bir fetvayı verebilir? Aslında, bu fetvayı verenler de düştükleri ifratın, yaptıkları işin iğrençliğinin farkındalar: *Abdullah İbnu Umeyr*, mut'aya fetva veren (!) *Ebu Ca'fer*'e sorar: "Kendi kadınların, kendi kızların, kızkardeşlerin, amcanın kızları mut'a yapsalar bu seni memnun eder mi?"

Rivayet şöyle devam eder: "Ebu Ca'fer aleyhisselam kadınları ve amcasının kızları zikredilince yönünü çevirdi" (172).

Bir diğer rivayette *Ebu'l-Hasen*'in, bir kısım mevalisine (yardımcılarına) şöyle yazdığını görmekteyiz: "Mut'ada ısrar etmeyin, size sünneti ikame etmek düşer.[67] Odalıklarınız ve hür hanımlarınız varken mut'ayla meşgul olmayın; aksi takdirde, onlar sizleri inkar ederler, uzaklaşırlar, bunu emredene beddua ederler, bizlere lanet okurlar"(173).

Keza *Ebu Abdillah*'tan da: "Mut'ayı bırakın, ayıp iş yapmaktan haya etmiyor musunuz?" dediği rivayet edilmiştir.

Ancak *Kuleynî* te'vili yapıştırır: "Bu yasak, ashabından ve ihvanlarından salih olanlara hamledilir" (174). Yani havastan olanlara, salihlere ayıp; fakat avama, halka ayıp değil. Sünnî İslam'da, hadislerde böyle bir telakkiye rastlanmaz. "Ayıp" herkese ayıptır.

ŞİA'NIN MUT'AYI TECVİZ EDİŞİNİN BİR SEBEBİ

Bazı rivayetler, Şia'nın bu utandırıcı ayıpta ısrarının sünnîliğe karşı yürüttüğü taassuptan ileri geldiğini göstermektedir. Öyle ki, onların kitabında da mut'a nikahının Hayber Seferi sırasında ehlî eşek etiyle birlikte haram edildiğine dair Hz. Ali'nin beyanı aynen yer alır(175). Hadisi kaydeden *Tûsi*, bunu takiyye[68] olarak yorumlar. Aynen şöyle der: "Bu rivayeti takiyyeye hamlederiz. Çünkü o, âmmenin mezhebine muvafıktır. (Mut'anın helal olduğuna delalet eden) önceki haberler ise, kitabın zahirine ve hakikat üzere olan(!) fırkanın bunun mucibiyle amel hususundaki icmaına muvafıktır. Böylece bu şazz rivayetle değil öbürleriyle amel et-

67- Sünneti ikameden iki mana çıkarmışlardır: 1- Mut'ayı bir kere yaparak sünneti yerine getirmek; 2- Mut'anın sünnet olduğunu kavl ile ikrar etmek, fakat bunu yapmak bir vecibe değildir. Onu yaparak zarara düşmek gerekmez.

68- *Takiyye:* Şia'ya ait bir ıstılahtır, canını kurtarmak için inancını gizlemek, olduğundan başka görünmek manasına gelir.

mek gerekir." (176) Bunun takiyye olduğunu Tehzibu'l-Ahkâm'da da tekrarlayan Tûsî orada "İmamlarımızın yolu, mut'anın ibahesidir. (Gerekçesini açıklamak için) sözü uzatmaya ihtiyaç yok" der.(177).

Ebu Abdillah'a nisbet edilen: "Mü'min kadınla mut'a yapma! Onu zelil edersin" şeklindeki rivayeti bu meselede ısrarlı olan *Tûsî* şöyle te'vil eder. "Bu rivayet mürseldir, senedi kopuktur. Bu çeşit rivayetle sıhhati olana itiraz edilmez. Rivayetin sabit olduğunu kabul edecek olsan, ondan murad: "Kadın asaletli bir ailedense" demektir. Çünkü böyle bir kadınla mut'a uygun olmaz. Zira kadının ailesine ar gelir, kendisine de züll isabet eder, her ne kadar mahzuru yoksa da" (178).

Bazı fetvalarda "Mut'a, onu bilene helal, bilmeyene haramdır" denmiş olması (179) da Şia'nın bu meseledeki temelsizliğine bir delildir. Hele *Ebu Abdillah*'dan nakledilen: "Allah Teala hazretleri, bize sarhoşluk veren bütün içkileri haram kıldı. Buna bedel olarak mut'ayı helal kıldı" fetvası (180) da bir tezat olarak karşımıza çıkar. Keza, bazı rivayetlerde ailesine getireceği ar sebebiyle bakire kızlarla, babalarının izni olmadan, mut'aya cevaz verilmezken (181), diğer bazılarında izinsiz tecvizi (182) Şia'nın bu meseledeki tutarsızlığına bir başka delil olmaktadır.

Tûsî ve diğer *Şia* ulemasını bu meselede taassuba sevkeden esprinin geri planını görmede şu rivayet daha açıktır: "Kureyşli bir erkek anlattı: "Amcamın kızının çok malı vardı. Buna (mut'a nikahı yapmamız için) haber göndererek: "Bilirsin benimle evlenmek isteyen çok erkek var. Ben onlarla evlenmedim. Ben sana, erkeklere olan sevdam için talip değilim. Ancak bana ulaştı ki, mut'ayı Allah kitabında helal kılmış, Resulü de sünnetinde beyan etmiş. Fakat Züfer de (Züfer'le Hz. Ömer'in kastedildiği belirtilir) haram etmiş. Ben de Arşı'nın fevkinde aziz ve celil Allah'a itaat etmek, Resulü'ne itaat etmek, Züfer'e de isyan etmek istedim. Benimle mut'a nikahı yap!" dedi. Ben de kendisine:

"Ebu Cafer'e gidip onunla istişare edeyim!" dedim. Sonra gidip haber verdim. Bana: "Yap! Allah ikinize de rahmet etsin!" dedi. (183)

Hz. Ömer'e ve sünnîliğe muhalefetteki taassub, Şia'yı sadece ulemanın değil, bütün fıtrat-ı selime sahiplerinin "zina" demekte icma edecekleri bir ayıp için إنَّ المؤمن لا يكمل حتى يتمتع "Mü'min, mut'a yapmadıkça kemale ermez" dedirtecek (184), buna akidevî bir mahiyet kazandıracaktır.

Resulullah'a nisbet edilen bir iftiraya göre *Aleyhissalâtu vesselâm*, haşa şöyle demiştir: "Ben miractayken Cibril aleyhisselam bana geldi ve dedi ki: "Ey Muhammed! Allah Teala hazretleri buyurdular ki: "Ben ümmetinden mut'a yapan kadınları mağfiret ettim!" (185)

İnsanlığın iftihar edeceği nadir dahilerden biri olan Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e muhalefet taassubu, Şia'yı mut'a yapmaya ibadet dedirtecek noktaya getirmiştir. Aynen kaydediyoruz: "Salih İbnu Ukbe, Ebu Cafer aleyhisselam'dan rivayet etmiştir: "Kendisine: "Mut'a için bir sevap var mı?" dedim. Bana şu cevabı verdi: "Eğer mut'a ile Allah rızasını ve O'nu inkar edenlere muhalefeti murad etmişse (mut'a yolunda) konuştuğu her kelime için Allah ona sevap yazar. Elini kadına uzatınca, Allah ona mutlaka sevap yazar. Kadına temas etti mi, bu sebeple, günahını affeder. Yıkandı mı saçından geçen su miktarınca Allah ona mağfiret eder! Ben tekrar: "Saçı adedince mi?" dedim. "Evet, saçı adedince!" dedi." (186) Ali es-Sibaî, iğrenç ve hayırsız bularak, "bir daha mut'a yapmayacağım!" diye Allah'a yemin eder. Durumunu Ebu'l-Hasan'a sorunca şu cevabı alır: "Sen itaat etmeyeceğim diye Allah'a söz vermişsin. Allah'a yemin olsun (mut'a yaparak) O'na itaat etmezsen isyan etmiş olursun." (187)

Ve İslam uleması arasında meşhur olmuş bir sözü hatırlıyoruz: لاَ لِحُبِّ عَلِيٍّ بَلْ لِبُغْضِ عُمَرَ "Maksad Ali sevgisi değil, Hz. Ömer buğzu-dur." Evet mut'a meselesi de öyle: Hakkı ortaya çıkarmaktan ziyade, Ömer'e muhalefeti tahkim. Yani üzüm yemek değil, bekçiyi dövmek.

Taassub ve husumetin Şiî alimleri nerelere götürdüklerini görmek için bir başka örnek kaydedelim: "Ebu Ca'fer aleyhisselam dedi ki: "Aziz ve celil olan Allah, şehveti on cüz (parça) olarak yarattı. Bunun dokuzunu erkeklere birini kadınlara koydu. Bu hal Benî Haşim ve taraftarları için böyledir. Benî Ümeyye kadınları ve taraftarları için ise, şehvetin on cüzünden dokuzu kadınlara, biri erkekleredir." (188) Burada karalanan Benî Ümeyye, Şia'nın siyasî kavga yaptığı Emevîlerdir. Benî Haşim de Hz. Ali ve ahfadının geldiği hanedandır.

ŞİÎ TAVIR

Burada bir noktayı okuyucuların insaf nazarlarına arzetmek isteriz. Yukarıda, mut'a nikahı bahsini sünnî kaynaklara göre incelerken gördük ki Ehl-i Sünnet uleması mesele üzerinde tamamen Hz. Peygamber'in hadislerine dayanmaktadır. Mut'anın Resulullah tarafından bir ara mübah kılındığını, bilahare yasaklandığını, son defa Mekke fethi sırasında yasaklanıp, Veda hutbesi sırasında yasağın bir kere daha hatırlatıldığını.. bu yasağı işitmemiş olan sahabi ve tabiinden bazılarının bunun lehinde fetva verdiğini, *Hz. Ömer*'in buna muttali olunca, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın haram kılma hadisesini hatırlatarak, meseleyi gündeme geti-

rip yasağı ta'mim ettiğini belirttik. Yine gördük ki, şarihler bu hususta icmadan bahsederken, İbnu Abbas'tan bir ara varid olan lehindeki fetva sebebiyle tam bir icma hususunda tereddüt hasıl olduğunu, Şia'dan bazılarının mut'aya fetva verdiğini vs. hep kaydetmektedirler.

Halbuki Şia'nın dayandığı muteber kaynakları, meseleyi açıklarken Ehl-i Sünnet'in dayandığı sahih rivayetleri hiç görmezden gelir. Onlara atıfta bile bulunmaz. *Tûsî*'nin şu açıklamasına dikkat edilince, Şia dışında Müslümanın varlığının bile kabul edilmediği görülür: "...Mut'anın mübah oluşuna Müslümanların *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın onu bir zaman mübah kıldığı hususunda icmaları delalet eder. Onun bunu daha sonra yasakladığı hususunda kat'î bir delil getirilmemiştir. Öyleyse delil getirilinceye kadar önceki hali üzere mübah olması gerekir. Şeriatta ise buna delalet eden bir delil mevcut değildir. Buna keza Cenab-ı Hakk'ın şu kelamı da delalet eder..."

Tûsî, bundan sonra, yukarıda bilvesile zikrettiğimiz ayetleri, iddiasına delil olarak kaydeder (189).

BİR SORU VE CEVABI

Şimdi şöyle bir soru mâkuldur: "Şia da esas itibariyle Kur'an ve sünnete dayandığına göre, mut'a nikahı meselesinde niye bu kadar zıt görüşler ortaya çıkmıştır? Onların hiç mi haklılık tarafı yok?"

Bunun gerçek bir izahı uzun kaçar. Ancak kısaca bilinmesi gereken husus şudur: Ehl-i Sünnet bu meselede onların kendiliklerinden hadis uydurduğunu söylemiyor. Resulullah'ın mut'aya cevaz verdiğini, sağlığında bununla amel eden sahabilerin bulunduğunu kabul ediyor. Bu husus *Ehl-i Sünnet* nezdindeki sahih rivayetlerde sabittir. Ancak, diğer birçok meselede olduğu gibi *Aleyhissalâtu vesselâm* bunu sonradan yasaklamış, böylece neshedilmiştir. Ehl-i Sünnet, Resulullah'ın vefatından sonra, bu yasağı işitmemiş bulunan bazı sahabi ve tabiin tarafından da mut'a nikahının icra edildiğini de kabul eder. Ancak, *Ehl-i Sünnet*, bu tatbikatın *Hz. Ömer*'in meseleye müdahale edip yasağı ta'mim etmesiyle son bulduğunu ve Hz. Ömer'e hiçbir sahabinin itiraz etmediğini, böylece mut'anın haram olduğu hususunda icma hasıl olduğunu da kabul eder.

Şia ile *Ehl-i Sünnet*, hadis anlayışında farklıdır. Aradaki ayrılık temelde bundan kaynaklanır. Şöyle ki:

1) Ehl-i Sünnet sahabe arasında hiçbir ayırım yapmadan hepsinin rivayetini makbul addederken, *Şia Al-i Beyt*'e mensup çok az sayıda sahabenin rivayetini kabul eder, diğerlerini reddeder.

2) Ravi meselesindeki tefrikleri sahabe tabakasında kalmaz, sahabeden sonra gelen tabiin ve etbauttabiin gibi diğer ravi tabakalarında da ayırım devam eder. Sahabeden sonraki ravilerdeki ayırım, ravinin makbul olabilmesi için ravide aradıkları şartlardan ileri gelir. Gerçi Ehl-i Sünnet de her raviden hadis almaz, ravinin mü'min, dindar, doğru sözlü mürüvvet sahibi vs. olmasını şart koşar. Şia da benzer vasıfları şart koşar. Ama "mü'min" deyince, ravinin İmamiye-İsnaaşeriye mezhebinden olmasını kasteder. Yani ravide aranan şart objektif olmaktan çok subjektif bir hal alır[69] Halbuki Ehl-i Sünnet, ravinin "mü'min olması gerekir" derken, bununla İslam'ın iman esaslarını dil ile ikrar kalp ile tasdiki kasteder, başka bir kayıt koymaz. Hatta Ehl-i Sünnet'ten olmasını da şart koşmaz. Diyanet ve sıdk vasıflarını taşıyan Şiî ravilerden de hadis alır. Şia ise, değil Ehl-i Sünnet isnaaşere dışında kalan, Şiî mezheplerine mensup kimselerden bile hadis kabul etmez.

3) Şiîlere göre, hadis, masum imamların söz, fiil ve takrirleridir.[70] Bir rivayetin hadis olabilmesi için mutlaka masum addettikleri bir imama ulaşması şarttır. Ona ulaşmadan gelen sözler hadis değildir, makbul değildir. Bu sebeple Şiîlerin hadis kitapları hep, masum olduğuna inandıkları imamların sözleriyle doludur. Resulullah'a nisbet edilen hadisler pek nadirdir.

Hemen şunu belirtelim ki, masum imam inancı, Ehl-i Sünnet'te yoktur. Ne Kur'an, ne de sahih hadisler böyle bir akideye yer vermez, bu Şia'ya mahsus bir inançtır. Ehl-i Sünnet İsmet'i yani her çeşit hata ve günahtan korunmuş olma halini sadece peygamberlere tanır. Peygamberler dışında hiç kimse ismet sahibi yani günahsız ve hatasız olamaz, Allah namına hüküm beyan edemez

Şu halde Ehl-i Sünnet ile Şia arasında bir kısım farklar, objektiflik, subjektiflik noktasında başlar. Ehl-i Sünnet Kur'an ve hadiste gelen ob-

---

69- Tarif aynen şöyle مَاتَّصَلَ سَنَدُهُ اِلَى الْمَعْصُومِ بِنَقْلِ الْعَدْلِ الْإِمَامِيِّ عَنْ مِثْلِهِ فِي جَمِيعِ الطَّبَقَاتِ حَيْثُ تَكُونُ مُتَعَدِّدَةً "Sahih hadis, senedi bütün tabakalarda imamiye mezhebine mensub *adil ravinin adil raviden masum imama kadar muttasıl suretle rivayet ettiği hadistir.* (Zeynud-Din İbnu Ali ibnu Ahmed vefat 965, er-Riaye fi ilmi'd-Diraye s. 77; el-Kahpâni, Mecmau'r-Rical 7, 195).

70- Her ne kadar *masum* tabirinin zımnında Hz. Peygamber de dahil ise de (Amilî, a.g.e. s. 77), kitaplarında nadiren *Hz. Peygamber*e ulaşan hadis mevcuttur. Ayrıca bilinmesi gereken bir husus şudur: "Hz. Peygamber'in sözünün de muteber bir hadis sayılabilmesi için, masum imamlar yoluyla rivayet edilmelidir. Böyle olmayan rivayetler onların nazarında değersizdir. Bu çeşitten masum imam tarikiyle rivayet edilmeyen hadislere muvassak denmektedir. Üçüncü derecede bir ehemmiyet taşımaktadır. (Abdulvehhab Abdullatif el-Müsteker, el-Mu'tasar kısmında s. 20); a.g.e. 84.

jektif kıstaslarla hareket eder. Şia subjektiviteyi esas alır, aklı ve sağduyuyu tatmin etmeyen bir kısım peşin kabullerden hareket eder. Kur'an'la ilgili açıklamalarda olsun, Kur'an'da olmayan meselelerin zuhurunda koyacağı hükümde olsun Ehl-i Sünnet hep sünnete dayanmayı esas aldığı halde, sahabileri reddetmesi sebebiyle Resulullah'ın hadislerinden kendini mahrum bırakan Şia, ortadaki boşluğu masum imamla doldurmayı denemiş, Hıristiyanlıktaki kilise müessesesi gibi bir masum imam otoritesi kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden onlar masum imamın sözlerine, fiillerine ve takrirlerine sünnet demeye mecbur olmuşlardır. İşin içerisine siyasî taassup ve garazkâr muhalefet de girince, yukarıda kadettiğimiz örneklerde görüldüğü üzere, mut'a meselesinde kendiliğinden bir ayrılık ve kemikleşme ortaya çıkmıştır. Ashab'ı reddetme, kendi mezheplerinden olmayanları mü'min saymama ve Hz. Ömer buğzunu her şeyin üstünde tutma gibi bazı prensipler, onları objektiviteden uzaklaştırmış, birçok sahih rivayetlerden mahrum bırakmış, ölçülerinden geçen ve fakat işlerine gelmeyen rivayetleri de keyfi te'villere sevkederek hatalı sonuçlara atmıştır. Nitekim mut'a nikahının Hayber Seferi sırasında yasaklandığına dair Hz. Ali'den gelen rivayeti "takiyye" diye nasıl te'vil ettiklerini gördük.

Ehl-i Sünnet ulemasının uydurma veya çok zayıf addettiği bir kısım rivayetler vardır ki, Şiî kaynaklarında masum imamlardan sünnet olarak rivayet edilmektedir. Kadın üzerine gelen birkaç örnek kaydediyoruz.

Ebu Ca'fer kadınlar hakkında şöyle demiştir: "Kadınlarla hususi şekilde istişare etmeyin. Yakınlar hakkında onları dinlemeyin. Şurası muhakkak ki, kadın yaşlanınca onun iki yarısının da hayrı gider ve iki yarısının şerri kalır. Güzelliği gider, dili keskinleşir, rahmi kısırlaşır. Erkek ise, yaşlanınca iki yarısının da şerri gider, her iki tarafının hayrı baki kalır. Aklı sabitleşir, re'yi sağlamlaşır, cehaleti azalır."(190)

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* harbe çıkmayı irade edince kadınlarını çağırır, onlarla istişare eder, sonra onlara muhalefet ederdi."(191)

"Ebu Abdillah demiştir ki: "Kadınlarla istişareden kaçının. Zira onlarda za'f ve acz ve düşüklük vardır."(192)

"Emîru'l-Mü'minîn (Hz. Ali): "Kadınlara muhalefette bereket var" demiştir."(193)

Ebu Abdillah demiştir ki: "Mü'min kadın, siyah öküzdeki benek mesabesindedir (sayıca azdır)." (194)

"Kadınlar arasında salih olanlar iki kanadı da beyaz olan karga gibidir (yani yok gibidir)." (195)

DİPNOTLAR

(1) Fıkıh açısından "had cezası"nı gerektiren zinadan başka olarak, bu zinaya zemin hazırlayıcı davranışlarda hadislerde zina olarak tavsif edilmiş ve "el"in, "dil"in, "göz"ün, "kulak"ın zinasından bahsedilmiştir. (Buhari, İsti'zan 12, Kader 9; Müslim, kader 20).

(2) İbnu'l-Arabî, Ahkamu'l-Kur'an 3, 1311; Cessas, Ahkamu'l-Kuran 5, 92.

(3) Küleynî, Füru 5, 364; Kumî, Menla 3, 297; Tusî, Tehzib 7, 240.

(4) el-Müttaki el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl, 16, 328.

(5) Abdurrezzak, Musannaf 6, 195.

(6) İbnu Hazm, Muhalla 11, 24; İbnu Mace, Nikah 15.

(7) Abdurrezzak, a.g.e., 6, 198-199.

(8) Dârakutnî, Sünen 3, 229.

(9) Abdurrezzak 6, 197, ibnu Mâce'nin rivayetinde bu tavsif merfudur (Hz. Peygamber'in sözü). Sünen, Nikah 15.

(10) Darakutnı 3, 229.

(11) Abdurrezzak, 6, 196.

(12) A.g.e., 6, 197. Dul kadın nikah işlerinde bakire gibi değildir. Velinin izni fıkhen bakireler hakkındadır.

(13) Buharî. Nikah 50; Nesâî, Nikâh 72; Tirmizî, Nikâh 6; İbnu Mâce. Nikah 20.

(14) İmam Malik, el-Müdevvene 2, 194.

(15) A.g.e., aynı sayfa

(16) A.g.e., aynı sayfa.

(17) Dârekutnî. Sünen 3, 228; İbnu Mâce. Nikâh 15.

(18) Dârekutnî. Sünen 3, 228.

(19) Fetvâyı Kadıhan, 1, 331.

(20) Zürkani, Şerhu Muvatta, Mısır 1962, 4, 45.

(21) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, Mısır 1959, 11, 70.

(22) Aynî, Umde 17, 246.

(23) Nevevî, Şerhu Muslim 9, 182.

(24) Ayni a.g.e., 17, 246.

(25) Kasani, Bedai 2, 272-273; Şerbînî, el-Muğnî 3, 142.

(26) İbnu Sad 1, 199.

(27) İbadetlerle ilgili tarihi gelişmeyi ve değişik safhaları Tahiru'l-Mevlevi merhum Müslümanlıkta İbadet Tarihi adlı eserinde göstermiştir (İstanbul 1963, 2.Baskı).

(28) Buhari, Fezailu'l-Kur'an 6.

(29) İbnu Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra, Beyrut 1960, 1, 263.

(30) Amidi, el-İhkam, 4, 142.

(31) Buhari, Nikah 36; ebu Davud, Talak 33.

(32) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 88.

(33) Geri kalan beş çeşit nikaha gelince:

1-*İstibza nikahı:* Daha asaletli bir nesil elde etmek gayesiyle, erkeğin hanımını, hayız halinden çıkınca, hamile kalması için bir başka erkeğe göndermesidir. Kadın hamile kalıncaya kadar, kocası ona temasta bulunmazdı.

2- *Bedel Nikahı:* Bu, iki erkeğin hanımlarını karşılıklı olarak değiştirmesidir.

3- *Hıdn Nikahı:* Bu, kadınların gizlice dost edinmeleri şeklinde hasıl olan nikahtır. Kur'an-ı Kerim bu çeşit haram münasebete temas eder (Nisa 25, Maide 5).

4- *Fahişeliği meslek yapan ve bunu kapısına diktiği bayrakla ilan eden kadınların nikahı:* Çocuk sahibi olduğu takdirde kendisine temas eden erkekleri toplar, getirilen bir kaif'in hükmüyle onlardan biri baba tayin edilirdi.

5- On kişiden az bir grup, kadınla, sırayla temasta bulunur, hamilelik halinde kadın bunları çağırır, en ziyade hoşuna gideni baba ilan eder, erkek buna itiraz edemezdi.

(34) Müslim, Nikah 11, (1404).

(35) Nevevî, Şerhu Müslim 9, 181.

(36) Beyhâki, es-Sünenü'l-Kübra 7, 207. İleride görüleceği üzere İbnu Hibban bunu Resulullah'ın sözü olarak kaydeder.

(37) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar, 3, 24; Nesaî, Nikah 71.

(38) Beyhakî, a.g.e., 7, 205.

(39) Tirmizî, Nikah 28.

(40) Nevevî, Şerhu Muslim 9, 182.

(41) Beyhaki a.g.e., 7, 205.

(42) Hattabi, Mealimü's-Sünen (Ebu Davud'un hamisinde basılmıştır, Humus 1393/1973. Birinci Tab), 2, 559.

(43) İbnu Hazım'ın rivayetinde bu sarahat mevcuttur (s. 179).

(44) Tirmizî, Nikah 28, (1122, 4).

(45) Mübarekfuri, Tuhfetu'l-Ahvezî 4, 269.

(46) Tahavi, a.g.e., 3,24.

(47) İbnu Hacer, Fethu'l-Barı 11, 78.

(48) Razi, Tefsir 10, 49.

(49) Müslim Hac 213, Nikah 7.

(50) Müslim, Nkah 16; Bkz. Dârakutnî, a.g.e., 3, 242.

(51) F.B., 11, 78.

(52) Tahavi a.g.e., 3, 26.

(53) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 78.

(54) İbnu'l Arabî, Arızatü'l-ahvazi 5, 51.

(55) Buhari, Nikah 31,

(56) Müslim, Nikah 19, Nesai, Nikah 71.

(57) Müslim Nikah 21.

(58) Tahavî a.g.e., 3, 26.

(59) Müslim, Nikah 29; Nesai, Nikah 71.

(60) Müslim, Nikah 31.

(61) Beyhaki a.g.e., 7, 207.

(62) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.

(63) İbnu Hazım, a.g.e., s. 178.

(64) Müslim'de Sebre'den gelen sekiz rivayetten beşi (Nikah 20, 22, 23, 25, 26. hadisler) sarih olarak yasağın fetih gününde olduğunu belirtir, diğer üçünde (19,21, 24. hadisler) yer belirtmeksizin yasaklama zikreder.

(65) Müslim, Nikah 29, (1407).

(66) Müslim, Nikah 18.

(67) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari11, 73.

(68) Bkz. Nevevî, Şerhu Müslim 9, 181.

(69) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 73.

(70) İbnu Hibban, a.g.e., 6, 178.

(71) A.e., 11, 73-74.

(72) Ebu Davud, Nikah 13.

(73) Bkz. İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74; Nevevi, Şerhu Müslim 9, 180.

(74) ibnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.

(75) Nevevî, Şerh-u Müslim 9, 179.

(76) A.e., 9, 181.

(77) Nevevî, Şerh-u Müslim 9, 179.

(78) Zürkani a.g.e., 4, 48.

(79) İbnu Hibban, Sahih 6, 178.

(80) İbnu'l-Arabî, Arızatu'l ahvazi 5, 48.

(81) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 78.

(82) İbnu Hazm, el-Muhalla 11, 141.

(83) İbnu Hazım Ebu Bekr Muhammed el-Hemedani, Kitabu'l-İ'tibar fi Beyani'n-Nasih ve'l-Mensuh, Humus, 1386/1966, s. 177.

(84) Ayni, Umdetü'l-Karı 17, 246.

(85) Tahavi, a.g.e., 3, 24-25.

(86) Darakutni, 3, 259.

(87) Msuslim, Hacc, 162; Tahavi, a.g.e., 3, 26.

(88) Beyhaki, a.g.e., 7, 207.

(89) Beyhaki a.g.e., 7, 202.

(90) Tahavi, a.g.e., 3, 25.

(91) Heysemi, Mecmau'z-Zevaid 4, 265.

(92) Beyhaki, a.g.e., 7, 207.

(93) Daha önce Hz. Ali ile ilgili rivayetlerde kaydettiğimiz ürzere, Abdullah'ın tarizde bulunduğu bu zat İbnu Abbas olabilir.

(94) Müslim, Nikah 27.

(95) Nevevî, Şerhu Müslim, 9, 188.

(96) Aynî, umde 17, 246.

(97) İbnu Mace, Nikah 44.

(98) Muvatta, Nikah 41.

(99) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 76.

(100) A.e., 11, 77.

(101) İbnu Hazm, el-Muhalla 11, 141.

(102) Cessas, Ahkamu'l-Kur'an 5, 92.

(103) İbnu'l-Arabî, Ahkamu'l-Kur'an 3, 1311. İbnu'l-Arabinin bu uslubunu başka bazı meselede olduğu üzere Hanefilere karşı taşıdığı taassupla izah edebiliriz.

(104) İbnu'l-Arabî, Arızatu'l-Ahvazi 5, 49.

(105) Bu mevzuda daha geniş bilgi ve kaynaklar için Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımız görülmelidir (s. 330-333).

(106) Şah Abdülaziz, Tuhfe 228.

(107) A.e., aynı sayfa.

(108) Şah Abdulaziz, a.g.e., 229-230.

(109) Tusi, Tehzib 7, 249-250.

(110) Kasani, Bedai 2, 273.

(111) Söylediğimiz hususa en güzel örneği Muhammed el-Hüseyn, Aslu'ş-Şia ve Usulüna

adlı eserde vermektedir (s. 93-116).

(112) Zürkani, Şerhu Muvatta 4, 47; Hattâbi, a.g.e., 2, 558.

(113) Tahavi, a.g.e., 3, 27.

(114) Buhari, Nikah 31.

(115) İbnu Hacer, Fethu'l Bari 11, 77.

(116) A.e., aynı sayfa.

(117) Zürkani a.g.e., 4, 36.

(118) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 74.

(119) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 77. Onun rivayet ettiği hadisler yukarıda kaydettiğimiz çeşitten mensuh hadisler olmalıdır.

(120) Bahari, Nikah 31. Bab.

(121) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 11, 70.

(122) Nevevî, Şerhu Müslim 9, 182.

(123) Tahavi, a.g.e., 3, 27.

(124) Nevevî Şerhu Müslim 9, 182; Zürkani, Şerhu Muvatta 4, 47.

(125) Münavi, Feyzu'l-Kadir 1, 227.

(126) Nevevî a.g.e, 9, 182; Zürkâni a.g.e, 4, 47; Aynî a.g.e., 17, 246; İbnu Hacer, Fethu'l-Bari, 11, 78.

(127) Şah Abdülaziz, Gulam Hakim ed-Dehlevi Muhtasaru Tuhfeti'l-İsna Aşeriyye, s. 227 228.

(128) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 13, 110.

(129) Buharî, İlim.

(130) İbnu Kesir, Tefsir, 3, 143.

(131) Hakim en Neysaburi, el-Müstedrek, Haydarabad-Deken 1335, 2, 227.

(132) Nesâî, Sehv 17.

(133) Tirmizî, Feraiz 10; İbnu Mace, Feraiz 4, Ebu Davud Feraiz 5. Ashabın birbirlerinden şahid istemeleri yalancılık ithamından ileri gelmez. Meselenin mahiyetini Kütüb-i Sitte Muhtasarı adlı kitabımızda genişçe açıkladık (1. cilt 58-60).

(134) Buhari, İsti'zan 13; Tirmizî, isti'zan 3; Muvatta İsti'zan 3.

(135) Buharî, Tıbb 30.

(136) Muvatta, Zekat 42; Şafii, er-Risale, Beyrut, Tarihsiz, s. 240.

(137) İbnu Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra 4, 21-22.

(138) Müslim,Kasame 39. Dehlevi, el-İnsaf'ta başka örnekler de kaydeder.

(139) İmam Şafii hazretleri er-Risalesi'nde haber-i vahidle ihticac babından bu meseleye birçok örnek kaydeder. Orada topluca görmek mümkündür. Mezkur bab 401-471 sayfaları arasında yer alır. er-Risale Ahmed Muhammed Şakir merhum tarafından tahkik edildiği için rivayetlerin yaknağı bulunabilmektedir.

(140) Müsnedu Ahmed İbnu Hanbel 1, 2.

(141) İbnu Hacer, Fethu'l-Bari 13, 268, Zürkani, Şerhu'l-Muvatta, Mısır, 1962, 5, 411.

(142) Şafii, Risale s. 422.

(143) İbnu Mace, Talak 15.

(144) Şâtıbî, el-Muvafakat 4, 23.

(145) Mesela Tûsi'nin Tehzibu'l-ahkam'ında 32 sayfalık 57, 240-272 arası); İstıbsar'da 14 sayfa (3, 141, 155 arası); Kuleynî'nin Fürû'da 20 sayfa (5, 448-468 arası) rivayet hep mut'a nikahı üzerinedir.

(146) Küleynî, el-Fürû 5, 455.

(147) Tusi İstibsar 3, 151; Küleynî, Fürû 5, 455.

(148) Tusi, İstibsar 3, 515; Küleynî, Fürû 5, 455.

(149) Tusi, İstibsar 3, 147, 151; Furû 5, 460.

(150) Tusi, İstibsar 3, 147.

(151) Tusi, İstibsar 3, 149.

(152) Tusi, İstibsar 3, 149; Küleynî, fürû 5, 457.

(153) Azimabadi, Avnu'l-Mabud 11, 306. Fetâvâ-yı Kadıhan 1, 334.

(154) Kuleynî, Furû 5, 387.

(155) Tusi, İstibsar, 148-149.

(156) Kuleyni, Furu 5, 452.

(157) Kumi, Men la yahdarahu'l Fakih 3, 296.

(158) Kuleyni, Furu 45, 460.

(159) Tusi, İstibsar 3, 143.

(160) Tusi, İstibsar 3, 142, 168.

(161) İstibsar 3, 143; Menla 3, 292. Zevatu'l-Ezvac tabiri ibare yönüyle "kocaları olan kadınlar" manasını ifade eder ise de, rivayetin metninde, yukarıda kaydettiğimiz manada açıklanır: قُلْتُ: فَذَوَاتِ الأَزْوَاجِ؟ قَالَ: الْمُطَلَّقَاتُ عَلَى غَيْرِ السُّنَّةِ Tercümesi: "Dedim ki: Zevatü'l-Ezvac ne demektir? Dedi ki: Sünnete uygun olmayan bir tarzda boşanan kadınlardır."

(162)Tusi, Tehzibu'l-Ahkam 7, 453, 454.

(163) A.g.e, 7, 252.

(164) Kuleyni Furu 5, 462.

(165) Tusi, İstibsar 3, 143.

(166) A.e., 3, 142.

(167) İstibsar, 3, 144.

(168) Kumi, Men la Yahdarahu'l-Fakih 3, 296.

(169) Kuleyni, Furu 5 455.

(170) Tusi, Tehzib 7, 252.

(171) Kuleyni, Furu s. 462; Tusi İstibsar 3, 152.

(172) Tusi, Tehzibu'l-Ahkam 7, 250-251.

(173) Kuleyni Furu 5, 453.

(174) A.e. aynı sayfa.

(175) Tusi, İstibsar 3; Tehzibu'l Ahkam 7, 251.

(176) Tusi, İstibsar 3,142.

(177) Tusi, Tehzib 7, 251-252.

(178) Tusi, İstibsar 3, 143.

(179) Kumi, Men la 3, 292.

(180) A.e. 3, 298.

(181) Kuleyni, Furu 5, 393.

(182) Tusi, İstibsar 3, 145.

(183) Kuleyni, Furu mine'l-Ahkam 5, 465.

(184) Kumi, Men la Yahdarahu'l-Fakih 3, 297.

(185) A.e. 3, 295.

(186) A.e., 3, 295.

(187) Tusi, İstibsar 3, 142.

(188) A.e. 3, 298.

(189) Tusi, Tehzib 7, 249-250.

(190) Kumi, Men la 3 298.

(191) Kumi, a.g.e., 3, 299. Kadınlarla İstişare meselesini ayrı bir makalede inceledik (Sur dergisi, Şubat 1987, sayı 131).

(192) Kuleyni, Furu 5, 517.

(193) A.e., 5, 518.

(194) A.e., 5, 515.

(195) A.e., 5, 515.

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

Abdu'l-Vehhab Abdullatif, el-Mutasar min Mustalahatı Ehli'l-Eser min Ehli's-Sünne ve'ş-Şi'a ve'l-imamiyye Ve'z-Zeydiyye, 5. baskı Kahire, 1966.

Abdurrezzak İbnu Muhammed es-San'ani (v. 211). Musannafu Abd'r-Rezzak, Beyrut (Ofset), 1970.

Ahmed ibnu Hanbel (v. 241) Müsnedu Ahmedi'bni Hanbel, 1313. Kahre (baskısından ofset). Beyrut, tarihsiz.

Amidi, Seyfuddin Ebu'l-Hasen Ali İbnu Ebi Ali (v. 631), el-İhkam fi Usuli'l-Ahkam Kahire, 1968/1387.

Azimabadi-Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hakk, Tahkik: Abdurrahman Muhammed Osman, Avnu'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebi Davud, Medine, 1968.

Ayni-Bedru'd-Din Ebu Muhammed Mahmud İbnu Ahmed (v. 855) , Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhari, 1348 (baskısından ofset, Beyrut).

Beyhaki Ebu Bekr Ahmed ibnu'l-Huseyn (v. 958), es-Sünenü'l-Kübra Haydarabad Deken 1353.

Buharî, Ebi Abdillah Muhammed İbnu İsmail (sv. 256) el-Ebedi'l-Müfred, Kahire, 1379.

Canan İbrahim, Hz. Peygmaberin Sünnetinde Terbiye; 1979, Ankara.

Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Şerhi, Ankara 1988.

Cessas, Ebu Bekir Ahmed İbnu Ali (v. 370), Ahkamu'l-Kur'an Kahire, tarihsiz.

Darakutnî, Ali İbnu Ömer (v. 358), es-Sünen Kahire, 1386/1966.

Dehlevi, Şah Veliyyullah Ahmed İbnu Abdurrahim (v. 176) el-İnsaf fi beyan-ı Sebebi'l-İhtilaf fi'l-Ahkami'l-Fıkhiyye Kahire, 1398.

Feteva-yı Hindiyye (Bir Heyet tarafından hazırlanmıştır). 3. tab. Bulak 1310 baskısından ofset 1973.

Feteva-yı Kadıhan (fetava-yı Hindiye ile basılmıştır).

Hakim, Ebu Abdillah Hakim en-Neysaburi (v. 405), el-Müstedrek Ala's-Sahihayn, Haydarabad-Deken, 1335.

Hattâbî, Ebu Süleyman Ahmed İbnu Muhammed (v. 388), Mealimu's-Sünen, Humus 1393/1973, Birinci Tab.

Heysemi, Nureddin Ali ibnu Ebi Bekr (v. 807), Mecma'u'z-Zevaid, Beyrut, 1967.

İbnu'l-Arabi, Ebu Bekr (v. 543), Ahkamu'l-Kur'an, Kahire, 1968.

İbnu Hacer, Ahmed İbnu Ali el-Askalani (v. 852) Fethu'l-Bari, Mısır, 1959.

İbnu Hazım, el Hemedani: Ebu Bekr Muhammed İbnu Musa (v. 584) Kitabu'l-İtibar fi Beyanı Nasıh ve'l-Mensuh, Humus, 1386/1966.

İbnu Hazm, Ebu Muhammed Ali İbnu Ahmed (v. 456), el-Muhalla, Tahkik: Hasan Zeydan Talebe Mısır.

İbnu Hibban, Ebu Hatim Muammed İbnu Hibban el-Bustî, Sahihu İbnu Hibban Beyrut 1987.

İbnu Kesir, İmamuddin Ebu'l Fida (v. 774), Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim Beyrut, 1966.

İbnu Mace-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Yezid el-Kazvini (v. 275), Sünenü İbni Mace, Kahire 1952, Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbaki.

İbnu Sa'd-Ebu Abdillah Muhammed (v. 230), et-Tabakatu'l-Kübra, Beyrut, 1960.

Kasani, Alauddin Ebu Bekr İbnu Mes'ud (v. 587), Bedai'u's-Sanai fi Tertibi'ş-Şerai, Beyrut 1974/1394.

Malik İbnu Enes (v. 179), el-Müdevvenetü'l-Kübra Naşır: el-Hac Muhammed Efendi Beyrut (1323 Mısır baskısından) ofset.

el-Mübarekfuri-Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman İbnu Abdirrahim (v. 1353). Tuhfetu'l-Ahvazi bi-Şerhi Camii't-Tirmizî, Kahire, 1963.

el-Muttaki, Alaeddin Ali, Kenzu'l-Ummal, (v. 975), Haleb, 1969.

Münavi-Şemsü'd-Din Muhammed Zeynü'd-Din Abdurrauf (v. 1031), Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Cami'i's-Sağir, Beyrut, 1972.

Müslim-Ebu'l-Hüseyin Müslim İbnu'l-Haccac el-Kuşeyri en-Neysaburi (v. 261) Sahihu Müslim Tahkik: Muhammed Fuad Abdul'l-Baki Kahire, 1955.

en-Nesai-Ebu Abdirrahman Ahmed İbnu Ali İbni Şuayb (v. 303), es-Sünen, Kahire 1930.

en-Nevevî-Muhyi'd-Din Ebu Zekeriyya Yahya (v. 677), Şerhu Muslim, Mısır, Tarihsiz.

er-Razi-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Ömer İbni Hüseyn (v. 606), et-Tefsiru'l-Kebir, Naşiri: Abdurrahman Muhammed, Kahire, tarihsiz.

Şafii, Muhammed İbnu İdris (v. 204), er-Risale, Tahkik: Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut, tarihsiz.

Şah Abdülaziz, Gulam Hakim ed-Dehlevi, Muhtasaru't-Tuhfetu'l-İsna Aşeriyye, İstanbul 1976/1396.

eş-Şâtıbi-Ebu İshak İbrahim İbnu Musa (v. 790), el-Muvafakat fi Usuli'l-Ahkam, Kahire, 1969, Tahkik: Muhammed Muhyi'd-Din Abdu'l-Hamid.

Şerbini Muhammed eş-Şerbinî, Muğni'l-Muhtaç, Mısır 1958/1377.

Tahavî Ebu Ca'fer Ahmed İbnu Muhammed (v. 321), Şerhu Me'ani'l-Asar Kahire, 1387/1968.

Tahiru'l-Mevlevî, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, İstanbul, 1963.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed İbnu İsa İbni Sevre (v. 279), Sünenü't-Tirmizî, Humus, 1966.

Zürkani-Ebu Abdillah Muhammed İbnu Abdilbaki İbnu Yusuf (v. 1122), Şerhu'l-Muvatta Kahire 1961.

ŞİÎ KAYNAKLAR

Amili, Zeynü'd-Din İbnu Ali İbni Ahmed (v. 965), er-Ri'aye fi ilm-i'd-Diraye, Kum, 1408.

Kahpani, Zekiyyü'd-Din Mevla İnayetullah İbnu Ali, Mecma'u'r-Rical, Kum, Tahrihsiz.

Küleyni Ebu Ca'fer Muhammed İbnu Yakub (ö. 329), el-Furu Mine'l-Kafi, Tahran, 1391.

Kumi, Ebu Cafer es-Sadık, Men La Yahdarahu'l-Fakih, Tahran, 1390, 5. Tab.

Muhammed el-Hüseyn Al-i Kaşifu'l-Gıta, Aslu'ş-Şi'a ve Üsuluha, 4. Tab, Beyrut, 1982-1402.

Muhammed Şirazi, el-Mesailu'l-İslamiye, Tarihsiz, Yersiz.

Tusi, Ebu Ca'fer Muhammed İbnu'l-Hasen, (v. 460), el-İstibsar fima'htulife Mine'l-Ahbar, Tahran, 1390, 3. Tab.

Tusi, Ebu Ca'fer Muhammed İbnu'l-Hasen, (v. 460). Tehzibu'l-Ahkam fi Şerhi'l-Mukni'a, Tahran, 1390, 3. Tab.

NİKAH BÖLÜMÜ

İKİNCİ FASIL

VELİLER VE ŞÂHİDLER

5652 ١- عن عائشة رَضِيَ اللهُ عنها قالت: [قال رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحَتْ بِغَيْرِ إِذْنِ وَلِيِّهَا فَإِنَّ نِكَاحَهَا بَاطِلٌ، ثَلاثَ مَرَّاتٍ. وَإِنْ دَخَلَ بِهَا فَالْمَهْرُ لَهَا بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا. فَإِنِ اشْتَجَرُوا فَالسُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لاَ وَلِيَّ لَهُ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

1. (5652)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Hangi kadın velisinin izni olmaksızın nikahlanırsa onun nikahı batıldır!"* buyurdular ve bunu üç kere tekrar ettiler. Devamla:

"Eğer kocası zifaf yaptıysa, kadının fercinden helal addetmiş olması sebebiyle mehir kadınındır. Eğer (veliler) ihtilafa düşerlerse, sultan, velisi olmayanların velisidir." [Ebu Davud, Nikah 20, (2083); Tirmizî, Nikah 14, (1102).]

5653 ٢- وفي رواية لهما، عن أبي موسىٰ رَضِيَ اللهُ عنه: [أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لاَ نِكَاحَ إِلاَّ بِوَلِيٍّ].

والمراد «بالاشْتِجار» هنا المنع من العقد دون المشاحة في السَّبْق إليه.

2. (5653)- Yine *Ebu Davud* ve *Tirmizî*'de *Ebu Musa* (radıyallahu anh)' dan gelen bir rivayette: Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Velisiz nikah yoktur!"* demiştir. [Tirmizî, Nikah 14, (1101); Ebu Davud, Nikah 20, (2085).]

AÇIKLAMA:

1- Veli, Hanefîlere göre, hür ve mükellef olmak şartıyla, tertibe göre asabedir, sonra anne, sonra zevil-erham -yakınlık tertibiyle- sonra mevla'l-müvalat, en sonda da kadı gelir.

Bunların herbiri teferruatı gerektiren ayrı bir mevzu teşkil eder. Sa-

dece baba tarafından akrabayı ifade eden ve birinci derecede velayet hakkına sahip olan asabeyi açıklayacağız.[71]

Asabe veraset ve hacb tertibi üzere şu dört mertebeye ayrılır:

1) Fürû, yani oğullar ve ilanihaye oğulların oğulları ve bunların erkek torunları.

2) Usul, yani babalar, babaların ilanihaye babaları, dedeleri.

3) Cüz'i eb yani ana-baba bir erkek kardeşler, baba bir erkek kardeşler ve bunların bu tertib üzere ilanihaye oğulları.

4) Cüz'i ced yani ana-baba bir amcalar, baba bir amcalar ve bunların bu tertip üzere ilanihaye oğulları.

2- Hadis, nikahta kadın için velinin iznini şart koşarken, *"hangi kadın olursa..."* diyerek bütün kadınları buna dahil etmiş, hiçbirini müstesna kılmamıştır.

3- Hadiste, velilerin nikaha izin verip vermeme hususundaki ihtilaf durumlarına temas edilmektedir. Yani buradaki ihtilaf eşit seviyedeki velilerden birinin daha önce akde izin vermesinden gelen ihtilaf değildir. Çünkü bu durumda önceki akid esas alınır. Ayrıca, dereceleri farklı olan velilerin ihtilafı da mevzubahis olamaz. Çünkü kim akdemse söz onundur, yetki onundur.

4- *Sultan, velisi olmayanın velisidir* ibaresi hukuken veliye muhtaç olanların himayesinde mühim bir prensiptir. Hadiste, velilerin ihtilafı sebebiyle kadının evlenmeme durumunda veya kadının evlenmesini önleyecek bir ihtilaf durumunda o velilerin kadın üzerindeki velayetleri yok sayılır ve velayet hakkı sultana -ve onun temsilcisi kadıya- geçer demektir. Alimler: "Veli, kadını evlendirmekten imtina ederse, kadının velisi yok hükmündedir. Böylece sultan onun velisi olur" derler. Bu açıklama, normal şartlarda velisi olan kadına devletin müdahale edemeyeceğini, kişilerin velayet hakkını elinden alamayacağını ifade eder.

5- Nikahın sıhhati için veli şart mıdır, değil midir mevzuunda ulema ihtilaf etmiştir. Cumhur, şart olduğunu söylemiştir. *İbnu'l-Münzir*'in: "Bu meselede sahabeden tek kişinin farklı düşündüğünü bilmiyorum" dediği nakledilmiştir. Ancak Hanefîler, veliyi şart koşmamıştır. Onlar *İbnu Abbas*'tan gelen الأَيِّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا *"Dul kendi nefsine velisinden*

71- Bu mevzuda teferruat için Ömer Nasuhi Bilmen merhumun Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu'na müracaat edilmelidir (2. cilt 45-50).

ehaktır" hadisi ile الْبِنْتُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا *"Kız kendi nefsine velisinden ehaktır"* gibi rivayetlere dayanmışlardır.

Bazı alimler, hadisin kadına hak tanıyıp kendi meselesinde ehak kıldığını, kadının izin ve rızası olmadan velinin onu evlendirme hakkı olmadığını söylemiştir .

En doğrusu, evlenme hadisesini sadece kadını ilgilendiren bir hadise olarak görmeyip, kadının yakınlarını da ilgilendiren bir hadise olduğunu kabul etmektir. Nitekim -mevzuun başında belirttiğimiz üzere- velinin izni meselesi sadece hadislerde gelmemiş, bizzat ayet-i kerimede de yerini almıştır. Cumhur da bunun gereğinde ısrar etmiştir. Velinin rızası, ilerde çıkacak problemlerde kadının himaye bulmasında avantajlar sağlar.

5654 ٣– وعن سَمُرة رَضِيَ الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ زَوَّجَهَا وَلِيَّانِ فَهِيَ لِلأَوَّلِ مِنْهُمَا. وَأَيُّمَا رَجُلٍ بَاعَ بَيْعاً مِنْ رَجُلَيْنِ فَهُوَ لِلأَوَّلِ مِنْهُمَا]. أخرجه أصحاب السنن.

3. (5654)- *Hz. Semüre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Hangi kadını, (seviyesi eşit) iki veli (iki ayrı şahsa) nikahlamışsa, kadın o iki veliden önce davranana aittir. Kim iki kişiye bir şey satmışsa, o satılan şey birinci kimseye aittir." [Ebu Davud, Nikah 22, (2088); Tirmizî, Nikah 19, (1110); Nesâî, Büyû 96, (7, 314).]

AÇIKLAMA:

Bir kadını, seviyece eşit olan iki veli ayrı ayrı şahıslara nikahla vermiş olması halinde, bunlardan hangisi daha önce nikahladığını delillendirebilirse veya onun evvelliği hususunda her ikisi de tasdikte bulunursa, öncekinin akdi sahih olur. İkisi de aynı anda vukua gelmişse veya hangisinin önce davrandığı bilinemezse, her iki akid de batıl olur.

Keza satış için de hüküm aynıdır: Hak, sabıkın (önce davrananın)dır. Aynı anda akid yapmışlar veya hangisinin önce yaptığı bilinmezse o zaman akid batıl olur.

5655 ٤– وعن جابر رَضِيَ الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَيُّمَا عَبْدٍ تَزَوَّجَ بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ عَاهِرٌ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

4. (5655)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Hangi köle, efendilerinin izni olmadan evlenirse zanidir." [Ebu Davud, Nikah 17, (2078); Tirmizî, Nikah 20, (1111, 1112).]

5656 ٥ـ وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنهما: [أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الأَيِّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا. والْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا، وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا]. أخرجه الستة إلا البخاري.

5. (5656)- *Hz. İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Dul nefsine velisinden ehaktır. Bakireden nefsi hususunda izin alınır, onun izni sükutudur." [Müslim, Nikah 66, (1421); Muvatta, Nikah 4, (2, 524); Tirmizî, Nikah 12, (1108); Ebu Davud, Nikah 26, (2098); Nesâî, Nikah 31, 32, (6, 84).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen *eyyim* kelimesinin buradaki manasında ulema ihtilaf etmiştir. Hicaz uleması ve büyük çoğunluğu ile fukaha bundan murad "dul"dur demiştir. Delil olarak bir başka rivayette eyyim kelimesinin seyyib (dul) kelimesi ile açıklanmış olarak geldiğini ve ayrıca bakire kelimesinin mukabili olarak kullanıldığını, lügat olarak da çoğunlukla seyyib manasında kullanıldığını göstermişlerdir. Diğer taraftan Kûfeliler ve *Züfer* rahimehullah: *"Burada eyyim, bekâr veya dul, kocası olmayan her kadındır, esasen onun lügat açısından gereği de budur"* demişlerdir. Kelimeye verilen bu manadan çıkan şu tabii sonuca hükmetmişlerdir: "Büluğa eren her kadın kendi nefsine velisinden ehaktır, kendisi için yaptığı akid sahih nikahtır." *Şa'bî* ve *Zührî* de böyle hükmetmişlerdir. Onlara göre, "Veli nikahın sıhhati için gerekli olan rükünlerden biri değil, nikahı tamamlayıcı unsurlardan biridir."

Evzâî, Ebu Yusuf ve *İmam Muhammed* "Nikahın sıhati velinin iznine bağlıdır" demişlerdir.

el-Kadi der ki: "Velisinden ehaktır" tabiri üzerinde de ihtilaf ettiler: "Yalnız izne mi ehaktır, yoksa izne ve nefsi üzerine akde mi ehaktır? Cumhur nazarında sadece izne ehaktır, sonuncular nazarında her ikisine de ehaktır." *Resulullah*'ın *"kendi nefsine ehaktır"* sözü lafz yönüyle *Ebu Hanife* ve *Davud-u Zahirî*'nin dediği üzere, akid vs. her şeyde velisinden ehaktır manasında olması muhtemeldir. Keza dulun, razı olmaya ehak olması da muhtemeldir. Yani, bakirenin hilafına iznini konuşarak

söylemedikçe evlenmemeye de ehaktır. Lakin, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, nikahın sıhhati için velinin şart olduğuna delalet eden diğer hadislerle birlikte لاَ نِكَاحَ اِلاَّ بِوَلِيٍّ *"Velisiz nikah yoktur"* sözünün sıhhati sebebiyle ikinci ihtimal taayyün eder. Öyleyse buradaki ehakk kelimesi müşareke ifade etmektedir. Manası şudur: "Nikahta onun nefsi için bir hakkı var, velisinin de bir hakkı var. Ancak kadının hakkı velinin hakkından tekidlidir. Zira velisi onu bir dengiyle evlendirmek istese, o da imtina etse, veli izin vermeye icbar edilir. Kadın bir dengi ile evlenmek istese, veli buna imtina etse, veli izin vermeye icbar edilir, veli direnirse, kadını kadı evlendirir. Bu durum kadının hakkının tekidli olduğuna ve üstünlüğüne delildir." (Nevevî)

2- Hadiste, *"Bakirenin sükutu onun iznidir"* denmiştir. Yani bakire sarih bir izin vermeye muhtaç değildir, aksine sadece sükutu izin yerine geçer, ondaki haya bu meselede konuşmasına manidir.

Nevevî: "Hadisin zahiri âmmdır, hükmü bütün kızlara ve bütün velilere şamildir, sükutu da mutlak olarak kâfidir, sahih olan da budur. Ancak ashabımız olan (Şafiîlerden) bazıları: "Eğer velisi babası veya dedesi ise, kızın iznini sormaları müstehabtır. İşte bu sormaya kızın sükutu, yeterli bir izindir. Velisi babadan ve dededen başkası ise kızın konuşması şarttır. Zira kız baba ve dededen, başkalarına nazaran daha çok utanır. Cumhurun benimsediği sahih görüşe göre, hadisin âmm olması kızda hayanın bulunması sebebiyle sükut bütün veliler için yeterlidir. "Dul"a gelince, onun konuşması gerektiği hususunda ihtilaf yoktur. Velisi baba olmuş başkası olmuş farketmez. Çünkü erkeklerle mümaresesi sebebiyle, ondaki haya, kemalini kaybetmiştir. Dulun bekareti sahih veya fasid nikahla veya şüpheli vaty veya zina ile izale olmuş farketmez. Bekareti hoplama sebebiyle veya parmakla veya uzun müddet kalmakla izale olmuş bulunsa veya dübüründen vaty olunsa, esah kavle göre o da "dul" hükmündedir, ancak "bakire hükmündedir" diyen de olmuştur."

5657 ٦- وعن أبى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لاَ تُنْكَحُ الأَيِّمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ، وَلاَ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ إِذْنُهَا قَالَ أَنْ تَسْكُتَ].

أخرجه الخمسة.

6. (5657)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Dul kadın kendisiyle istişare edilmeden nikahlanamaz, bakire de izni sorulmadan nikahlanamaz"* buyurmuşlardı. Ashabı sordu:

"Ey Allah'ın Resulü! Onun izni nasıl olur?"

"Sükut etmesiyle!" buyurdular." [Buhari, Nikah 41, Hiyel 3; Müslim, Nikah 64, (1419); Tirmizi, Nikah 17, 18, (1107, 1109); Ebu Davud, Nikah 24, (2092, 2093); Nesâî, Nikah 33, (6, 85).]

AÇIKLAMA önceki hadiste yapıldı.

5658 ٧– وعن ابن عباس رَضيَ اللهُ عَنهما: [أنَّ جَارِيَةً بِكْراً ذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أنَّ أبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ كَارِهَةٌ. فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ]. أخرجه أبو داود.

7. (5658)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bakire bir kız, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek, kendisi istemediği halde, babasının evlendirdiğini söyledi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, (bu nikahı) kabul edip etmemede kızı muhayyer bıraktı." [Ebu Davud, Nikah 25, (2096).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, babanın, bakire kızını, kızın istemediği kimseye zorla nikahlamasının haram olduğuna delalet var. Bu babaya haram olunca, diğer velilere evleviyetle haramdır.

★ Hanefiler, bu hadise dayanarak, babanın kızı evlenmeye icbar etmesinin caiz olmadığına hükmetmiştir.

★ *İmam Şafii, Ahmed* ve *İshak* ise babanın büluğa ermiş bakire kızını evlenmeye icbar edebileceğine hükmetmişlerdir. Onlar bu hükme giderken *"Dul, kendi nefsine veliden ehaktır"* hadisinin mefhumuna dayanmışlardır. Zira derler, hadis şu manaya delalet eder: "Bakire, dulun aksinedir ve veli ona ehaktır." Hadisinin mefhumuna dayanmışlardır. "Zira derler, hadiste şu manaya delalet var: "Bakire, dulun aksinedir ve veli ona ehaktır."

Bu istidlali zayıf bulanlar, zaafını belirten açıklamalar kaydederler. Mevzuyu uzatmaya gerek görmüyoruz.

5659 ٨– وعن عائشة رَضيَ اللهُ عَنها: [أنَّ فَتَاةً قَالَتْ، يَعْنِي لِلنَّبِيِّ ﷺ إنَّ أبِي زَوَّجَنِي مِنِ ابْنِ أخِيهِ لِيَرفَعَ بِي خَسِيسَتَهُ، وَأنَا كَارِهَةٌ. فَأرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ الى أبِيهَا، فَجَاءَ، فَجَعَلَ الأمْرَ إلَيْهَا. فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ: إنِّي قَدْ أجَزْتُ مَا صَنَعَ أبِي، وَلَكِنْ أرَدْتُ

أَنْ أُعْلِمَ النِّسَاءَ أَنْ لَيْسَ لِلآبَاءِ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ]. أخرجه النسائي.

« ليرفع بي خسيسته » الخساسة: الدناءة، والخسيسة: الحالة التي يكون عليها الخسيس، وهو الدنئ: أى ليرفعه بى.

8. (5659)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir genç kız Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek: "Babam beni kendisinin oğluna nikahladı, ta ki benimle onun alçaklığını gidersin. Ama ben istemiyorum" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm*, babasına adam göndererek getirtti ve evlenme işini kıza bıraktı. Bunun üzerine kız: "Ey Allah'ın Resulü! Ben şimdi, babamın yaptığına izin verdim. Esasen ben kadınlara bu meselede babalara (icbar) yetkisi olmadığını göstermek istedim!" dedi."[Nesaî, Nikah 36, (6, 87); İbnu Mace, Nikah 12, (1874).]

5660 ٩ـ وعن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنهما قالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: آمِرُوا النِّسَاءَ فِي بَنَاتِهِنَّ]. أخرجه أبو داود، والأمرُ بذلكَ للاستحباب.

9. (5660)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kızları hakkında kadınlarla istişare edin!" [Ebu Davud, Nikah 24, (2095).]

AÇIKLAMA:

Hadis, kızların evlendirilmelerinde anneleriyle istişare etmeyi emretmektedir. Alimler bu emri vücuba değil, istihbaba hamletmişlerdir. Alimler, bu davranışın kadınların gönüllerini almaya yönelik olduğunu, kadınlarla ülfet ve samimiyetin artmasını sağlayacağını, annenin rızası olmadığı takdirde karı-koca arasına soğukluk gireceğini, zira kızların, annelerine babalarından çok meylettiklerini, annelerinin sözünü dinlemeye daha çok arzulu olduklarını, ayrıca kızda, annenin bilip babanın bilemeyeceği nikahın gerektirdiği hakkı yerine getirmeye mani bir sebep veya nikahı münasip kılmayacak bir illet olabileceğini, dolayısıyla bütün bu sayılan maslahatlar için babanın anneyle konuşmasının faydalı olacağını belirtirler. Aksi takdirde, kızın evlendirilmesinde meşru veli babadır, anne değil.

❑ KÜFÜVLÜK (DENKLİK)

5661 ١ـ عن أبى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِذَا خَطَبَ إِلَيْكُمْ مَنْ

تَرضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَزَوِّجُوهُ، إلاَّ تَفعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الأَرْضِ وَفَسَادٌ عَرِيضٌ]. أخرجه الترمذي.

1. (5661)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Dini ve ahlâkı sizi memnun eden birisi kız talep ederse onu evlendirin. Böyle yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve geniş bir fesad çıkar." [Tirmizî, Nikah 3, (1084).]

AÇIKLAMA:

Hadis: "Sizden birisi kızını veya bir yakınınızı evlenmek üzere isterse..." demektir. Hadis diyanet ve ahlak yönüyle takdir edilip beğenileni tercih etmeyi tavsiye etmektedir. Nitekim hadisin sonunda "Böyle yapmazsanız..." ifadesiyle "kızı diyanet ve ahlak yönüyle beğendiğinize vermeyip para, mal ve mevki yönüyle hoşunuza giden birini beklerseniz..." denmek istemiştir. Bu bekleyişten hasıl olacak fitne fesad çeşitlidir. Gayrımeşru ilişkiler ve zina yaygınlaşır, bekâr kızların sayısı artar, evlenme yaşı gecikir, yaşlı evlenmelerin birkısım mahzurları vardır; geçimsizlik, daha az sayıda çocuk yapma vs. gibi.

Tîbî der ki: "Hadiste, İmam Maik'e delil var. Zira o; *"Küfüvlükte sadece din aranmalıdır"* diye hükmetmiştir."

Cumhur şöyle der: *"Küfüvlükte dört şeye müracaat edilir: Diyanet, hürriyet, neseb ve sanat. Dolayısıyla Müslüman kız kâfir erkekle evlenemez. Saliha da fasıkla evlenemez; hür kadın da köle ile evlenemez; nesebi meşhur olan kadın, tanınmamış bir erkekle evlenemez; tacirin kızı veya güzel bir mesleği olan kimsenin kızı kötü veya mekruh bir meslek sahibi ile evlenemez. Her halukârda, kadın veya velisi küfüvlük olmadığı halde rıza gösterip nikah yaparlarsa nikah akdi sahih olur"* (Mirkat'tan).

5662 ٢ – وعنه رَضِيَ اللهُ عنه قال: [حَجَمَ أَبُو هِنْدٍ رَسُولَ اللهِ ﷺ في يَافُوخِهِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: يَا بَنِي بَيَاضَةَ أَنْكِحُوا أَبَا هِنْدٍ وَانْكِحُوا إلَيْهِ. وَقَالَ: إنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِمَّا تَدَاوَوْنَ بِهِ خَيْرٌ فَالْحِجَامَةُ]. أخرجه أبو داود.

2. (5662)- Yine *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebu Hind, Resulullah'ı bıngıldak kısmından hacamat etmişti. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Ey Benî Beyâza, Ebu Hind'i evlendirin, onunla evlenin!" buyurdu ve

şunu ilave etti: *"Eğer tedavi için başvurduğunuz şeylerin birinde hayır varsa bu hacamattır."* [Ebu Davud, Nikah 27, (2102).]

AÇIKLAMA:

Ebu Hind, Benî Beyâza'nın azadlısıdır, neseb itibariyle onlardan değildir. Azadlısı bir yabancı olmasına rağmen Aleyhissalâtu vesselâm'ın Beyazoğullarına: *"Bunu evlendirin, onunla evlenin!"* emretmesi evlilikte denklik (veya küfüvlük) için sadece "diyanet"i şart koşan Malikîlere bir delil olmaktadır. *İbnu Ömer, İbnu Mes'ud* ve tabiinden *Muhammed İbnu Sîrin*'in de bu meselede diyaneti esas aldıkları nakledilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi ulema, çoğunluk itibariyle, evlenmede aranan karı koca arasındaki "denklik" için dört şart ileri sürmüştür: Din, hürriyet, neseb, sanat. Bazıları, bunlara ilaveten ayıplardan, kusurlardan selamet ile zenginliği de zikrederek altıya çıkarmışlardır.

Cumhur, denklikte nesebe itibar etmiştir. *Ebu Hanife:* "Kureyş birbirine küfüvdür, Araplar da birbirlerine küfüvdürler. Hiçbir Arap Kureyş'e küfüv değildir. Nasıl ki Arap olmayanın hiçbiri Arab'a küfüv değilse" demiştir.

Süfyan Sevrî: "Bir azadlı, Arap kızıyla evlenirse nikahı feshedilir" demiştir. Bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel de böyle söylemiştir.

Şafii hazretleri mutavassıt bir görüşle, "Küfüv olmayanların nikahı haram değildir" der. Buna dayanarak Şafiiler, denk biriyle evlenmenin ve evlendirmenin kızın ve velisinin hakkı olduğunu, onlar kendi rızalarıyla bu haklarından vazgeçerlerse kimsenin itiraza hakkı olmayacağını belirtirler (Muğni'l-Muhtaç).

Alimlerin ittifak ettiği husus, diyanet denkliğinin aranmasıdır. Çünkü Kur'an'da mü'minlerin müşriklerle evlenmemesi emredilmiştir Öyle ise dinî denklilikten hiç kimse vazgeçemez, bu takdirde nikah sahih olmaz.

★ Burada şunu da belirtelim ki, denklik meselesinde neseb şartı ile ilgili sahih hadis yoktur. Bezzar'da *Hz. Muaz*'dan merfu olarak rivayet edilmiş olan اَلْعَرَبُ بَعْضُهُمْ اَكْفَاءُ بَعْضٍ وَالْمَوَالِي بَعْضُهُمْ اَكْفَاءُ بَعْضٍ "Arap Araplara, mevaliler mevalilere denktir" hadisi hem zayıftır, hem de sahih senedle sünnete aykırıdır. Çünkü Hz. Peygamber Kureyşî olan *Fatıma Bintu Kays*'ı azadlısının oğlu Üsame'ye teklif etmiştir (Sahiheyn). *Abdurrahman İbnu Avf*'ın kızkardeşi Hale, *Hz. Ebu Bekir*'in azadlısı Bilal'in nikahı altında idi. Resulullah'ın halasının kızı Zeyneb Bintu Cahş'ı, *Aleyhissalâtu vesselâm* azadlısı Zeyd'e nikahlamıştı. *Ebu Huzeyfe* (radıyallahu anh),

azadlısı Salim'i kardeşi *Velid İbnu Utbe*'nin kızıyla evlendirmişti. Sahiheyn'de *el-Mikdad İbnu Amr*'ın, Kureyşî olan *Zıbaba Bintu Zübeyr İbni Abdilmuttalib* ile evlendiği belirtilir. Halbuki Mikdad Kureyşî değildir, haliftir, Mekke'ye hariçten gelmiş birisidir. Örnekler daha da çoğaltılabilir.

Şu halde neseb şartı, içtimâî çevrenin insanlar üzerinde tesis edeceği bazı müessir alışkanlıklar, örfler, âdetler sebebiyle karı-koca arasındaki uyuşma, dirlik ve ahenk nokta-i nazarından medar-ı bahs edilmiş bir şart olarak değerlendirilmelidir. Yukarıda sünnette rastlanan örnekler hep Mekke-Medine muhitinde uzun müddet yaşayıp mahallî örfü temessül ederek ayniyet kazanmış kimselerle ilgili. Bu sebeple alimlerin neseb meselesine yer vermiş olmaları bu çerçevede değerlendirilmelidir.

5663 ٣– وعن بريدة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ أحْسَابَ أهْلِ الدُّنْيَا الَّذِى يَذْهَبُونَ إلَيْهِ الْمَالُ]. أخرجه النسائي.

3. (5663)- *Büreyde* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Dünya ehlinin değer verdiği, peşinden koştuğu şey maldır." [Nesâî, Nikah 9, (6, 64).]

AÇIKLAMA:

Haseb, baba yoluyla veya insanların mefahirden saydıkları şeyler sebebiyle elde edilen şeref, itibar manasına gelir. en-Nihaye'de bazılarının *"sadece baba yoluyla sahip olduğu şerefe haseb"* dediğini, bazılarının ise *"kişi babası olmasa da haseb ve kerem sahibi olabilir"* dediğini kaydeder. Sadedinde olduğumuz hadiste dünya ehli için itibar edilen, kendisiyle şeref kazanılan, bu sebeple peşinden gidilen şeyin mal olduğu belirtilmekte, malı olana, kötü hallere sahip biri bile olsa kendisine itibar edileceği, değer verileceği belirtilmektedir. İslam, kişinin hasebini, diyanet ve takva gibi Allah nezdinde muteber olan hasletlerin teşkil etmesi gereğini tedris etmiştir. Ayet-i kerimede, Allah nezdinde, en muttakinin en değerli olduğu beyan edilmiştir.

5664 ٤– وعن عائشة رضي الله عنها: [أنَّ أبَا حُذَيفَةَ بنَ عُتبَ بنِ رَبيعَةَ ابنِ عبدِ شَمسٍ رَضِيَ اللهُ عنه، وكَانَ مِمَّا شَهِدَ بَدْراً تَبَنَّى سَالِماً وأنْكَحَهُ ابنةَ أخِيهِ هِنْداً بِنتَ الْوَلِيدِ ابنِ عُتبَةَ بنِ رَبِيعَةَ، وَهُوَ مَوْلًى لامْرأةٍ مِنَ الأنْصَارِ كَمَا تَبَنَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ

زَيْداً رَضِيَ اللّٰهُ عَنه، وَكَانَ مَنْ تَبَنَّى رَجُلاً فِي الْجَاهِلِيَّةِ دَعَاهُ النَّاسُ إِلَيْهِ، فَوَرِثَ مِنْ مِيرَاثِهِ حَتَّى نَزَلَ قَوْلُهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ادْعُوهُمْ لآبَائِهِمْ]. أخرجه البخاري والنسائي.

4. (5664)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu Huzeyfe İbnu Utbe İbni Rebia İbni Abdi Şems (radıyallahu anh) -ki bu zat Bedir Gazvesi'ne katılmıştı- Salim'i evlat edinmiş ve kardeşinin kızı *Hind Bintu'l-Velid İbni Utbe İbni Rebia* ile evlendirmişti. Salim ise, ensardan bir kadının azadlısı idi. Nitekim, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* da *Zeyd* (radıyallahu anh)'i evlat edinmişti. Cahiliye devrinde kim bir adam evlat edinirse, halk bu adamı evlat edinen kimseye nisbet ederek çağırırdı. O, ayrıca yeni babasına varis de olurdu. Bu tatbikat Rab Teala'nın şu kavl-i şerifleri nazil oluncaya kadar devam etti. (Mealen); **"Onları kendi babalarına nisbet edin. Allah katında doğru olan budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, zaten onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır..."** (Ahzab 5). [Buharî, Nikâh 15, Megazi 11; Nesai, Nikah 8, (6, 63-64); Ebu Davud, Nikah 10, (2061).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İslam'ın evlilik ve akrabalık anlayışlarına giren kıymetli düsturlar ihtiva etmektedir. Şöyle ki:

★ Bu hadiste, yukarıda 5662 numaralı hadisin izahında da yer verdiğimiz üzere evlenecek kız ve erkek arasında aranan denklik meselesinde, köle asıllı biri ile asaletli birinin evlenebileceği esasına güzel bir örnek var: Azad edilmiş bir köle olan Salim ile asaletli bir kadın olan *Ebu Huzeyfe*'nin yeğeni *Hind Bintu'l-Velid* evlenmiştir.

★ Hadiste geçen ikinci mühim bir mesele evlatlık meselesi. Cahiliye devrinde, evlat edinme ile bir nevi hakiki evlatlık tesis edilmekte, bu yolda kazanılan evlatlar, her hususta üvey babanın oğlu muamelesini göstermektedir. İslam bunu tadil etmiş, hakiki evlatla sonradan edinilen evladın bir olmayacağı prensibini getirmiştir.

HÜKMÎ VE HAKİKİ AKRABALIK[72]

İslam dini, insanlar arasında içtimâî bağları artırıp kuvvetlendirmek maksadıyla vazedilmiş olan birkısım sun'î ve hükmî akrabalık müesse-

72- Bu meselelere Ahzab suresi ile ilgili tefsirde kısa kısa temas etmiş olmamıza rağmen (bak. 3. cilt, 59 sayfa), ehemmiyetine binaen burada biraz daha genişçe temas etmeyi faydalı buluyoruz.

selerine temelde karşı çıkmaz, bilakis taraftar olur. Bu sebeple İslam beldelerinde, halen, kan bağına dayanmayan çok farklı akrabalık bağlarına, yakınlık telakkilerine rastlanır, kirvelik, sağdıçlık, hısımlık, ahiret kardeşliği gibi.

Kan bağına dayanmayan akrabalık müesseselerine cahiliye devri Araplarında da rastlanmaktadır. Evlat edinme, ataka, müvâlat, civar[73] gibi müesseseler bunlardandır. Bu müesseseleri bidayette aynen benimseyen *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)* İslam'ın kuvvetlenmesinde bunlardan istifade cihetine de gitmiştir. Nitekim, hicreti müteakip vazedilen muâhat (kardeşleme) müessesesi bunun en güzel örneğidir. *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)* bilhassa Mekke'den hicret eden muhacirler ile, Medineli ensar arasında kardeşleşme tesis ederek her Mekkeliye bir Medineliyi kardeş ilan etmişti. Bu kardeşlik bağına o kadar fazla ehemmiyet ve ciddiyet kazandırmıştı ki, ölüm halinde birbirlerine varis olabiliyorlardı.

Kur'an-ı Kerim'deki ﴿إنّما المؤمنون اخوة﴾ **"İnananlar kardeştir"** hükmü ise inananlar arasında tesis edilmiş bulunan bir hükmi akrabalıktan başka bir şey değildir.

İşte gerek cahiliyye devrinden intikal eden, gerek *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*'in tesis ettiği ve gerekse vahiy yoluyla tesis edilmiş olan "hükmî akrabalık"ların Kur'an-ı Kerim'de tanzim edilerek bazı esaslara bağlandığına, miras, evlenme gibi mühim mevzularda "kan"a ve "akide"ye dayanan bağların tesis ettiği "hakiki" yakınlıklarla, insanların telakki ve kararlarına dayanan bağların tesis ettiği "hükmî" yakınlıkların tefrik edildiğine şahit olmaktayız:

"(Kan sebebiyle) akraba olanlar miras hususunda, Allah'ın Kitabı'nda birbirlerine, mü'minler ve muhacirlerden daha yakındırlar" (Ahzab 6) mealindeki ayet, bu mevzudaki vahiylerden biridir.

Kur'an-ı Kerim'de ehemmiyetlerine binaen "usul"e giren yakınların "hakiki" olanlarının bizzat tavsif edilerek "hükmî" olanlardan tefrik edildiğini görürüz.

HAKİKİ ANNE: Bir çocuk için en mühim unsur ve yakın "anne" olduğuna göre, bununla alâkalı açıklama ile mevzuya girebiliriz: Sosyo-

---

73- *Vela-i Müvâlat:* Nesebi meçhul birisi ile tesis edilen yardımlaşma rabıtası (akrabalığı).

Vela-i Ataka: Azad edilen köle ile efendi arasında teessüs eden bir rabıta (akrabalık bağı). Ölüm halinde tevarüsü gerektirir.

Civar: Bir yabancıya tanınan himaye, eman.

lojik açıdan bakınca, cemiyetten cemiyete farklı sebep ve şartlara müstenid, değişik "anne"lere rastlamak mümkündür. Kur'an-ı Kerim'in bir kısım mühim emirlere ve teşriata menşe kıldığı "hakiki anne" ile örfen "anne" tesmiye edilen kadının belirtilmesi kaçınılmaz bir zarurettir. Kur'an'da her ikisi de zıharla ilgili olan iki ayette ele alınmıştır. **"İçinizde kadınlarını zıhar yapanlar (annelerine benzeterek haram sayanlar) bilsinler ki, karıları anneleri değildir. Anneleri, ancak, onları doğuranlardır"** (Mücadele 2, Ahzab 4).

HAKİKİ BABA: Aynen anne gibi, baba da pek çok ciddi ve mühim Kur'anî hükümlerin sebebidir. Keza muhtelif cemiyetlerde mevcut olan hükmî "baba"larla "hakiki baba"ların tefrik edilmesi bu hükümler açısından ehemmiyet kazanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim, bu mevzuyu bizzat *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*'le alâkalı olarak ele almış ve vuzuha kavuşturmuştur: Hadis, tefsir, siyer gibi her çeşit İslamî kaynaklarda görüldüğü üzere Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kölesi *Zeyd İbnu Harise*'yi: *"Şahit olun, Zeyd benim oğlumdur, bana varis olacak, ben de ona varis olacağım"* diyerek azad etmiş ve evladlık edinmişti. Bu vak'adan sonra Zeyd hep "Zeyd İbnu Muhammed" yani Muhammed'in oğlu Zeyd diye çağrılır olmuştu. Teferruatı, bizim mevzumuz açısından fazla ehemmiyet taşımayan bazı hadiseler ve bunları takip eden yanlış anlamalar üzerine, Cenab-ı Hak inzal buyurduğu bir ayetle durumu tavzih edip, yanlışlıkları önlemiştir:

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ﴾ Mealen: **"Muhammed içinizden herhangi bir erkeğin babası değildir"** (Ahzab 40).

Bu ayet, daha vazıh bir şekilde, *Zeyd*'le *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)* arasında mevcut hükmî karabet sebebiyle Zeyd'in ve halkın Hz. Peygambere "baba" tabirini izafe etmelerinin, kan bağından gelen hakiki "baba-evlad" bağını tesis etmediğini açıklamış oldu. Zira *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*'in kendisine "baba" diye hitap edecek yaşta erkek çocuğu olmamıştır. Erkek olarak sadece Zeyd "baba" diye hitap etmiş, bu ayetle onun da "hükmî" babalıktan öte geçmediği belirtilmiştir. Bu kanunun başka vahiylerle daha da açıklığa kavuşturulacağını göreceğiz:

HAKİKİ EVLAD: Yukardaki bahsi tamamlayan bir husus da "hakiki evlad"la "hükmî evlad" arasının tefrik edilmesiyle alâkalı vahiydir. Kur'an bu meseleye Ahzab suresinde temas ederek: **(Allah) evladlıklarınızı da öz oğullarınız gibi saymanızı meşru kılmamıştır. Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerinizdir. Allah gerçeği söyle-**

miştir, doğru yola O eriştirir. Evladlıkları babalarına nisbet ederek çağırın, bu Allah katında daha doğrudur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, o takdirde onları dinde kardeşleriniz ve dostlarınız (mevaliniz) kabul edin" (Ahzab 4-5) buyurmuştur.

Rivayetler, bu ayet gelinceye kadar *Zeyd İbnu Harise*'ye Ashab'ın (radıyallahu anhüm) "Zeyd İbnu Muhammed" diye hitap ettiğini, bundan sonra, o tesmiyeden vazgeçildiğini belirtir. Ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak da bu tesmiye kaydedilir. *Ebu Huzeyfe*'nin mevlası Salim de aynen *Zeyd* (radıyallahu anhümâ)'in durumunda idi. *Salim İbnu Ebi Huzeyfe* diye çağırılıyor ve hakiki evlad muamelesi görüyordu. Yukardaki ayet inince, aile içerisine ihtilatı problem olmuş ve *Ebu Huzeyfe*'nin hanımı *Sehle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*'e başvurmuştur.

Görüldüğü üzere, vahiy evlatlıkların öz evlat tutulmalarını yasaklamakla kalmaz, onların nasıl isimlendirileceklerini de tesbit eder ki vahiyde yeralan bu ve diğer teferruat mevzunun taşıdığı ehemmiyeti ifade eder.

Aile ve akrabaların tarif ve tayini meselesinde anne, baba ve evladın kimler olduğu açıklık kazandıktan sonra bunlara bağlı olan diğerleri kendiliğinden anlaşılır.

KAN BAĞI VE İMAN BAĞI: Akrabalık meselesinde Kur'an'ın nazar-ı dikkate arzettiği bir hususu daha belirtmede fayda var. Kur'an-ı Kerim'e göre, akrabalık bağının kamil manada gerçekleşmesi iman birliğine bağlıdır. Bu olmadığı takdirde arada gerçek akrabalık ve dostluk bağı teessüs etmez, mü'min kimse mü'min olmayan hakkında -oğlu veya babası bile olsa- Allah'tan mağfiret bile dileyemez.

Bu mevzuda Kur'an'da yer alan pek çok ayetten *Hz. Nuh* ve oğlu, *Hz. İbrahim* ve babası ile alâkalı olarak gelen birkaç ayeti hatırlatmak yeterlidir.

Hz. Nuh, oğlunun gemiye binmeyerek boğulanlar arasında kalması üzerine, karaya indikten sonra

رَبِّ اِنَّ ابْنِى مِنْ اَهْلِي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ

"Ey Rabbim! Oğlum da benim ailemdendir. Senin va'din haktır..." diyerek mağfiretini talep eder. Ancak Cenab-ı Hak: ﴿قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلاَ تَسْئَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنِّى اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ Mealen: **"O senin ehlinden sayılmaz, çünkü kötü bir iş işlemiştir, öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme"** cevabını verir (Hud 45-46)

Keza babası için istiğfarda bulunan Hz. İbrahim de babasının **"Allah'**

ın düşmanı olduğunu anlayınca ondan yüz çevirir".

Şu ayet, mü'minlere mutlak bir şekilde kâfirlerden dost edinmemeyi emreder: ﴿ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴾ Mealen: **"Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp kafirleri dost edinmeyin. Allah'ın aleyhinize apaçık bir ferman vermesini mi istiyorsunuz?"** (Nisa 144).

Şu gelecek ayet, kan yönüyle en yakın olanın bile "dost edinmeyin" yasağına girdiğini sarih olarak ifade eder: ﴿ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا آبَآءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَآءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الاِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾ Mealen: **"Ey iman edenler! Babalarınızı, kardeşlerinizi, -küfrü imana tercih ediyorlarsa- dost edinmeyin. Sizden kim dost edinirse onlar zalimlerin ta kendileridir"** (Tevbe 23).

Demek oluyor ki, inançlar ve dinî yaşayışlar birbirlerine zıd olunca kan yakınlığı fazla bir mana taşımıyor. *Hz. Nuh*'un inanmayan öz oğlunun O'nun ehlinden olmadığını ilan eden ayet-i kerimeye, hiçbir kan bağı olmayan *Selman-ı Farisî*'yi *Ehl-i Beyt-i Nebevi*'den sayan hadis-i şerifi ilave edebiliriz. Gerçek akrabalığın teşekkülü için kan bağının yetersizliği sebebiyle, İslam dini, -hısım ve akrabalık derecesi ne olursa olsun- farklı dine mensub olanların birbirlerine varis olmalarını yasaklamıştır. İslam'da akrabalık telakkisinin, sosyolojik yönden kavranabilmesi için, yukarda kaydettiğimiz durumların ve mirasla ilgili bu kaydın bilinmesi gerekir.

Mümin olmayanlara "mağfiret dileğinde" bulunmanın bile yasaklanması ile alâkalı örneği bizzat Hz. Peygamber'le ilgili olarak gelen ayetlerden kaydedeceğiz: *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)* meşhur münafık *Abdullah İbnu Übey* ölünce, çok samimi bir Müslüman olan oğlunun ricası üzerine, *Hz. Ömer*'in itirazına rağmen, gömleğini kefen olarak verip namazını kıldırmış ve Münafikun suresinin altıncı ayetine atıfta bulunarak *"Allah onlar hakkında istiğfar edip etmemekte beni serbest bıraktı"* diyerek istiğfar etmeye devam edeceğini ifade etmişti. Arkadan gelen vahiy: **"Onlardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezarının başında da durma"**(Tebve 84) diyerek Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'i şiddetle bundan menetti.

Yeri gelmişken kaydedelim ki, fukaha, ehl-i zimmenin (gayr-i müslim vatandaş) meskenlerinin Müslümanların meskenlerinde, ilk bakışta tefrik edici bir alâmet taşıması şartını koşarken gerekçe olarak: "Dilencilere gelip, yanlışlıkla kapılarında durup mağfiret duasında bulunmasınlar" demişlerdir.

5665 ٥ - وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ يَنْكِحُ الزَّانِي الْمَجْلُودُ إلاَّ مِثْلَهُ]. أخرجه أبو داود.

5. (5665)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Celde ile cezalandırılmış zani kimse ancak kendisi gibi biriyle evlenebilir." [Ebu Davud, Nikah 5, (2052).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi, alimlerimizin bir kısmı zahiri üzere anlayarak: "Kadının, zani olduğu ortaya çıkan bir erkekle evlenmesi haramdır" diye hükmetmiştir. Hadiste geçen meclud yani dövülmüşlük vasfı, çoğunluğa göre yapılan bir tavsiftir. Çünkü, kişi hakkında zina suçunun sübutu celde tatbikine yani dövülmesine bağlıdır. Zani muhsan olduğu takdirde recm cezası esas ise de, muhsan olmayana celde tatbik edilir. Hadiste muhsan olmayan zani kastedilmiş olmalıdır.

Alimler, yasağın erkek hakkında da cari olduğunu, ona da aynı şekilde zaniye bir kadınla evlenmenin haram kılınmış olduğunu belirtirler.

Hadis bu zahirî hükmü ile şu ayete muvafık düşmektedir. (Mealen): **"Zina eden erkek, zina eden veya müşrik bir kadından başkasıyla evlenemez. Zina eden kadını da, zina eden veya müşrik bir erkekten başkası nikah altına alamaz. Böyle bir evlilik mü'minlere haram kılınmıştır"** (Nur 3).

Ne var ki, alimlerimizin ekseriyeti, ayet ve hadisi zahiri ile anlamamış, başkaca te'villere tabi tutmuşlardır. Hadiste geçen لاَ يَنْكِحُ "evlenmez" tabirini لاَ يرغب yani rağbet göstermez şeklinde anlamıştır. Bu durumda hadisin manası: "Celde tatbik edilen zani, kendisi gibi olan kadına rağbet duyar, ilgi gösterir, keza zaniye de kendisi gibi zani olan erkeğe rağbet gösterir, onunla evlenmek ister" olur. Yani ayet ve hadis, zani ve zaniyenin kendileri gibi olanlarla evlenmeyi arzu edeceklerini haber vermiş olmaktadır. Halbuki gerek ayet ve gerek hadis, zahiriyle, zani ve zaniyelerle evlenmeyi yasaklamaktadır, onların arzularını mücerred bir ihbar da kılmamaktadır.

2- Münzirî mealini kaydettiğimiz ayetin anlaşılmasında ulemanın beş farklı görüş ileri sürdüğünü belirtir:

1) Bir kısmı: *"Ayet mensuhtur!"* demiştir. *Said İbnu'l-Müseyyeb* bu görüştedir. Şafiî hazretleri de bu görüşü iltizam etmiştir. Bu ayeti, وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ **"Dullarınızı evlendirin"** (Nur 32) ayetinin neshettiğini söylemişlerdir. *"Çünkü* derler, *zaniye de eyâma'l-müslimîne (Müslümanların dullarına) dahildirler."* Alimler, çoğunluk itibariyle bu manadan hareket ederek, "Kim bir kadınla zina yaparsa, o kimse bu kadınla evlenebilir, bir başkası da o kadınla evlenebilir" demiştir.

2) Bir kısım alimler: "Burada nikahın manası vaty (temas)dır. Öyleyse ayetten murad: "Zaninin fi'line ancak kendisi gibi bir zaniye veya bir müşrike rıza gösterir ve zinayı haram bilmeyerek onun istediği şeye iştirak eder" demiştir. Ayette geçen "Böyle bir evlilik mü'minlere haram kılınmıştır" ibaresi "Allah'ın emirlerine uyup nehiylerinden kaçan kamil manadaki mü'minler"i ifade eder" diye değerlendirilmiştir.

3) Bir kısım alimler: "Celde uygulanan zani, celde uygulanan bir zaniye veya müşrike ile evlenir, keza zaniye de böyle bir zani ile evlenir" demiştir.

4) Bir kısım alimler: "Bu ayet, erkeğin zinadan kazandığından kendisine infak etmesi şartıyla evlendiği kadınla ilgilidir" demiştir. Bunlar ayetin böyle bir hadise ile ilgili olarak nazil olmasını kendilerine delil yaparlar. Nitekim *Mersed İbnu Ebi'l-Mersed el-Ganevi*, zina ile şöhret yapmış Anâk ile evlenmek için Resulullah'tan izin istediği vakit mezkur ayet nazil olmuş, *Resulullah* da bunun üzerine izin vermemiştir.

5) Bazılarına göre, ayet, zaniyenin iffetliye iffetlinin de zaniyeye nikahlanmasını haram kılmada âmmdır.

ÜÇÜNCÜ BAB

NİKAHIN MANİLERİ

(İki Fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAMLIK

5666 ١ - عن ابن عباس رَضِيَ الله عنه قال: [حرم من النسب سبع، ومن الصهر سبع؛ ثم قرأ: ﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ ﴾ الآية]. أخرجه البخاري.

1. (5666)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ)'dan nakledildiğine göre: "Nesebten yedi, sıhriyetten de yedi kişi haram edilmiştir" demiş ve şu ayeti okumuştur. (Mealen): **"Size şu kadınları nikahlamak haram kılındı: Anneleriniz, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, kızkardeşlerinizin kızları, sizi emzirmiş olan süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, hanımlarınızın anneleri, aranızdan zifaf geçmiş olan kadınlarınızdan doğan üvey kızlarınız. Eğer zifaf geçmemişse onların kızlarını nikahlamakta size günah yoktur. Öz oğullarınızın hanımlarını nikahlamanız ve iki kızkardeşi birden nikahınız altına almanız da size haram kılındı.."** (Nisa 23). [Buharî, Nikah 24.]

5667 ٢ - وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده قال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ: أَيُّمَا رَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً فَدَخَلَ بِهَا فَلاَ يَحِلُّ لَهُ نِكَاحُ ابْنَتِهَا، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ دَخَلَ بِهَا فَلْيَنْكِحِ ابْنَتَهَا، وَأَيُّمَا رَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً فَلاَ يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَنْكِحَ أُمَّهَا دَخَلَ بِهَا أَوْ لَمْ يَدْخُلْ]. أخرجه الترمذي.

2. (5667)- *Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir erkek bir kadınla nikah yapar ve temasta bulunursa, artık o kadının kızını nikahlaması ona helal olmaz. Eğer kadına temas etmemişse kızını nikahlayabilir. Bir erkek bir kadını nikahlarsa, kadına te-

mas etmiş olsa da olmasa da kadının annesiyle artık nikahlanamaz." [Tirmizî, Nikah 25, (1117).]

5668 ٣- وعن علي رضي الله عنه قال: [لاَ تَحرمُ أُمَّهاتُ النِّساءِ إلاَّ بِانْضِمامِ الْوَطْءِ الى الْعَقْدِ في الاْبنَةِ وَلاَ تَحرمُ الاْبنَةُ إلاَّ بالدُّخُولِ عَلى الأُمِّ]. أخرجه الترمذي.

3. (5668)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) şöyle dediler: "Kadınların anneleri, kızla olan nikah akdine vaty (temas) inzimam etmedikçe haram olmaz. Anneye duhul (temas) olmadıkça da kız haram olmaz." (Hadisin kaynağı Teysir'de sehven Tırmizî olarak zikredilmiştir. Camiu'l-Usul'de Rezin'in ilavesi olduğu belirtilmiştir.]

AÇIKLAMA:

Bu üç hadis, evlenilmesi ebedî şekilde haram kılınan kadınları beyan etmektedir. Birinci hadiste *İbnu Abbas*'ın neseben haram dedikleri *"...kızkardeşin kızları"*na kadar sayılanlardır. Sıhrdan haram diye saydıklarına da "sizi emzirmiş olan süt anneleriniz..." diye başlayıp *"iki kızkardeşi birden nikahınız altına almanız da size haram kılındı..."* ya kadar olan kısım girmektedir. Ancak, hadisin *Taberani*'de gelen bir veçhinde *İbnu Abbas*, bir önceki ayetin başında yer alan "Babalarınızın nikahlamış olduğu kadınlarla da evlenmeyin" ibaresini de okuyarak: "Bu da sıhrdır" der. Böylece iki rivayet birleştirilince haramların hepsi on beşe ulaşır.

İbnu Abbas'ın bu rivayetinde süt emme yoluyla hasıl olan akrabalık da sıhriyetle ifade edilmektedir ki, bu caiz bir tesmiyedir.

Keza başkasının nikahlı hanımı da aynı şekilde, kişiye haramdır. Başkasının hanımı ve iki kızkardeşin bir nikahta birleşmesi hariç, bu sayılanların haramlığı ebedîdir.

Bu zikredilen haramlara şunlar da ilave edilmelidir:

★ Dedenin mevtûesi (temas ettiği) ve bundan teselsülen yükselenler.

★ Annenin annesi ve bundan yükselenler.

★ Babanın annesi de böyle.

★ Oğulun kızı ve ondan inenler.

★ Kızın kızı ve kızkardeşin kızının kızı.

★ Oğlan kardeşin kızının kızı ve oğlan ve kızkardeşin oğlunun kızı.

★ Babanın halası, yükselse de.

★ Annenin halası ve teyzesi, yükselse de.

★ Babanın teyzesi de böyle.

★ Zevcenin büyükannesi, yükselse de,

★ Üvey kızların kızları, inse de,

★ Üvey oğlanın kızı da böyle.

★ Oğulun oğlunun hanımı da böyle.

★ Kızın oğlunun hanımı da böyle.

★ Kadını, halası ve teyzesiyle bir nikahta birleştirmek.

★ Nesebten haram olan, sütten de haramdır. Bu meselede istisnalar müteakiben açıklanacak.

RADA' (SÜT EMME)

5669 ١ – عن علي رَضيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ اللهَ حَرَّمَ مِنَ الرَّضَاعِ مَا حَرَّمَ مِنَ النَّسَبِ]. أخرجه الترمذي.

1. (5669)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Aziz ve Celil olan Allah, nesebten haram ettiğini sütten de haram etti." [Tirmizi, Rada 1, (1146).]

AÇIKLAMA:

1- *Rada'* (reza' diye de okunduğu vardır): Süt çocuğunun (radî'in) mahsus bir vakitte bir insanın memesinden süt emmesi ve bunun mideye inmesidir. Cumhura göre, süt emme devresi içerisinde emmişse, eline az da olsa çok da olsa bazı haramlar getirir. *İmam Şafii* "Haramların tahakkuku için en az beş emme gerekir" demiştir. Emme müddeti Ebu Hanife'ye göre otuz aydır. *Ebu Yusuf* ve *İmam Muhammed* emme müddeti için "iki yıldır" demiştir. Şafii ve Ahmed İbnu Hanbel ve diğerlerinin görüşü de böyledir. "Emmenin, haramı sağlayan emme olması için, Hanefilere göre sütü, çocuğun memeden ağzıyla alması şart değildir. Kadının sütü bir kaba sağıldıktan sonra biberona katılarak veya bardağa konularak içirilse veya memeden sıkılarak damlatılsa, ağız veya burun yoluyla mideye ulaşsa, hepsi sayılır. Suya, ilaca veya hayvan sütüne katılmış olan kadın sütü hakkında galibiyete itibar olunur, galib veya müsavi olursa onunla "emme" sabit olur. Taam ile karıştırılmış olan

kadın sütü galib ve pişirilmemiş dahi olsa bununla "emme" tahakkuk etmez." Kadının sütü peynir, yoğurt, ayran yapılarak çocuğa verilse, yine emme hasıl olmaz. Şafiîlere göre, emmenin tahakkuku için kadın hayatta olmalı, süt en az beş ayrı seferde olmalı -her seferde az veya çok farketmez- Şafiîler, "Beş ayrı seferde olunca, kadının sütü peynir, kaymak, mahlut her ne surette olursa olsun çocuğun midesine geçince "emme" tahakkuk eder" derler.

2- *Kurtubî,* hadisin, "Süt emme ile doğan haramın, süt emen (radî) süt emziren (murdia) ve kocası arasında intişar ettiğine" delil olduğunu söyler. Buna göre: "Süt emene, süt emziren kadın haram olur. Çünkü annesi olmuştur. Sütannenin annesi de haram olur; çünkü o da büyükannedir ve böyle gider... Sütannenin kızkardeşi haramdır; çünkü teyze olmuştur, kızı da haramdır; çünkü kızkardeşi olmuştur. Kızın kızı da haramdır; çünkü kızkardeşinin kızı olmuştur. Kadının kocasının (başka hanımdan) kızı da haramdır; çünkü bu da kızkardeşi sayılır; kızının kızı -ve böyle inenler- haramdır; çünkü kızkardeşinin kızıdırlar. Kocanın annesi -ve böyle çıkanlar- da haramdır; çünkü babaannesidirler; kocanın kızkardeşi de haramdır; çünkü halasıdır. Tahrim (haramlık), süt akrabadan başkasına geçmez. Dolayısıyla süt emmekten hasıl olan kızkardeşi, emenin kardeşine kızkardeş olmaz, babasına da kız olmaz, çünkü aralarında emme yoktur.

Emmeden haramlık doğmasının hikmeti şudur: "Tahrimin sebebi kadın ve erkekten ayrılmış olan şeyi -ki bu süttür- çocuk gıda olarak alınca, bu onun vücudunda, diğer ikisinin cüzlerinden alınma bir cüz olur. Böylece, tahrim üçünün arasında intişar eder, çocuğun yakınlarına sirayet etmez. Çünkü onlarla sütanne ve sütbaba arasında ne bir neseb ne de bir sebep vardır."

3- Alimler: "Nesebten haram olan sütten de haram olur" şeklinde âmm olan hükümden, nesebte mutlak olarak haram olan dört kadını, süt emmede bazı hallerde istisna ederler.

1) Oğlan kardeşin annesi nesebte haramdır; çünkü ya annedir, ya da babanın hanımıdır. Süt emmede ise bazı durumlarda yabancı olur, kadını kardeş emer de, onun kardeşine haram olmaz.

2) Torunun annesi nesebte haramdır; çünkü o, ya kızıdır ya da oğulun hanımıdır; süt emmede ise, bazan yabancı olabilir. Böylece torun emer fakat kadın dedeye haram olmayabilir.

3) Çocuğun büyükannesi nesebte haramdır. Çünkü o, ya annedir, ya-

hut da zevcenin annesidir. Süt emmede ise, bazan yabancı olabilir, çocuğu emzirmiştir, çocuğun babasına onunla evlenmek caiz olur.

4) Çocuğun kızkardeşi nesebte haramdır, çünkü o ya kızdır, yahut üvey kızdır, süt emmede ise, bu bazan yabancı olabilir. Böylece çocuk emer, fakat babaya haram olmaz.

Bir grup ulema bu dört istisnadan başka bir şey zikretmemiştir.

Nevevî der ki: "Ümmet, emen çocukla emziren kadın arasında "emme haramlığı" hasıl olduğunda icma etmiştir. Çocuk artık nikahı ebediyen haram olan oğlu olmuştur. Süt emenin kadına nazarı (bakması), kadınla halveti (başbaşa yalnız kalmaları), beraber yolculuk yapmaları helal olmuştur. Ancak, aralarında her yönden annelik ahkâmı terettüp etmez: Birbirlerine varis olamazlar, bunlardan hiçbirine diğerinin nafakası vacib olmaz, kadın lehine yapacağı şehadet reddedilmez, kadına bedel diyet alınmaz, çocuğu öldürdüğü takdirde kadın üzerinden kısas düşmez. Bu hükümlerde her ikisi de birbirine karşı yabancı gibidirler.

5670 ٢ – وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [اسْتَأْذَنَ عليَّ أَفْلَحُ أَخُو أَبِي الْقُعَيْسِ بَعْدَ مَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ. قُلْتُ: وَاللهِ لاَ آذَنُ لَهُ حَتَّى اسْتَأْذِنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَإِنَّ أَخَاهُ أَبَا الْقُعَيْسِ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي، وَلَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَةُ أَبِي الْقُعَيْسِ. فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ أَفْلَحَ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ اسْتَأْذَنَ فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ حَتَّى أَسْتَأْذِنَكَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَمَا مَنَعَكِ أَنْ تَأْذَنِينَ عَمَّكِ؟ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي، وَلَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَتُهُ. فَقَالَ: ائْذَنِي لَهُ فَإِنَّهُ عَمُّكِ، تَرِبَتْ يَمِينُكِ. فَلِذَلِكَ كَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ حَرِّمُوا مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا تُحَرِّمُونَ مِنَ النَّسَبِ]. أخرجه الستة.

2. (5670)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor "Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah, örtünmeyi emreden ayet indikten sonra yanıma girmek için izin istedi. Ben:

"Allah'a yemin olsun, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan izin istemedikçe ben ona izni vermeyeceğim! Çünkü onun kardeşi Ebu'l-Kuays beni emziren kimse değildir, beni *Ebu'l-Kuays*'ın hanımı emzirdi! " dedim. Derken yanıma Aleyhissalâtu vesselâm girdiler.

"Ey Allah'ın Resulü dedim, Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah yanıma girmek için izin istedi. Ben sizden sormadıkça izin vermekten imtina ettim!" dedim. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Amcana izin vermekten seni alıkoyan sebep ne?"* buyurdular. Ben:

"Ey Allah'ın Resulü! dedim. Beni emziren erkek değil. Beni onun hanımı emzirdi" dedim. Resulullah yine:

"Sen onun girmesine izin ver. Zira o senin amcandır, Allah iyiliğini versin" buyurdular.

(Urve devamla der ki): "İşe bu sebeple Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):

"Neseb sebebiyle haram kıldıklarınızı emme sebebiyle de haram kılın!" derdi." [Buharî, Humus 4, Şehadat 7, Nikah 20, Müslim, Rada 2, (1444); Muvatta, Rada 2, (2, 601, 602); Tirmizî, Rada 1, (1147); Ebu Davud, Nikah 7, (2055); Nesâî, Nikah 49, (6, 99).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, süt kardeşliği yoluyla teessüs eden akrabalık bağlarının neseb yoluyla mevcut olan akrabalık bağlarının hasıl ettiği evlenme haramlarını aynen hasıl ettiğini belirtmektedir. Sadedinde olduğumuz hadis, emme yoluyla hasıl olan süt amcanın, normal amca gibi evlenme yasağı çerçevesine girdiğini zikretmektedir.

2- Hadiste zikri geçen Eflah hakkında ihtilaf edilmiştir: İbnu Ebi'l-Kuays mı, *Ebu'l-Kuays*'ın kardeşi mi? Umumiyetle Ebu'l-Kuays'ın kardeşi olduğu kabul edilmiştir.

Bazı alimler, Hz. Aişe'nin iki tane süt amcası olduğunu söylemiştir; biri, babası *Hz. Ebu Bekr*'in süt kardeşi *Ebu'l-Kuays*'tır, bu zat *Hz. Aişe*'nin süt babasıdır da, Eflah da süt amcasıdır.

3- Hadiste geçen تَرِبَتْ يَدَاكَ أَوْ يَمِينُكَ tabiri lügat olarak "Ellerin, yahut sağ elin toprağa bulansın" demektir. Ancak kullanma durumu, zahir manasına göre değildir. Bizim "Allah iyiliğini versin" tabirimize denk bir kullanışa sahiptir.

5671 ٣– وعن علي رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ مَالَكَ تَتَوَّقُ فِي قُرَيْشٍ وَتَدَعُنَا؟ فَقَالَ: وَعِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. بِنْتُ حَمْزَةَ. قَالَ: إِنَّهَا لاَ تَحِلُّ لِي إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ]. أخرجه مسلم والنسائي.

«التَّوقُ» الميل الى الشئ والرغبة فيه.

3. (5671)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Siz niye bizi bırakıp da Kureyş'e rağbet gösteriyorsunuz?" demiştim. Bana:

"Yanınızda rağbet göstereceğim bir (kadın) var mı?" dedi. Ben:

"Elbette Hamza'nın kızı var!" dedim. Bunun üzerine:

"O bana helal olmaz. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır" buyurdular." [Müslim, Rada 11, (1446); Nesâî, Nikah 50, (6, 99).]

5672 ٤ـ وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَعِنْدِي رَجُلٌ قَاعِدٌ. فَاشْتَدَّ ذٰلِكَ عَلَيْهِ، فَرَأَيْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ. فَقَالَ: اُنْظُرْنَ مَنْ إِخْوَانُكُنَّ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ].

أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

4. (5672)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Yanımda oturan bir erkek olduğu halde, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* odama girdi. Bu hal, ona bir hayli ağır geldi [ve rengi değişti], öfkesini yüzünden okudum. Bunun üzerine:

"Ey Allah'ın Resulü! Bu benim süt kardeşimdir!" dedim.

"Siz kadınlar süt kardeşlerinizi iyi düşünün! Çünkü süt kardeşliği, açlıktan dolayı hasıl olur!" buyurdular." [Buharî, Nikah 21, Şehadat 1; Müslim, Rada 32, (1455); Ebu Davud, Nikah 9, (2058); Nesâî, Nikah 51, (6, 102).]

AÇIKLAMA:

İslam açısından süt kardeşliği mühim bir husustur. Bir kısım haramları helal kıldığı gibi, diğer bir kısım helalleri de haram kılmaktadır. Bu sebeple Resulullah kadınların süt kardeşlerini iyi tanımalarını emretmektedir. Emme, süt kardeşliğini sağlayacak bir emme midir, hangi yaşta bu emme vukua gelmiştir vs. Çunku yaş haddini aşınca araya giren emmeden süt kardeşliği hasıl olmaz. Bu hadisi *Hattâbi* şöyle açıklar: "Manası: Haramlık hasıl olan süt emme, küçüklükte olan emmedir. Radî (süt emen), gücünü sütten alan ve açlığını onunla gideren çocuktur. Açlığını sütle gidermeyip, ekmek ve etle veya bunlar manasında bir şeyle doyan bir çocuğun emmesinden haramlık hasıl olmaz. Alimler,

emme müddetini tesbitte ihtilaf etmiştir. Bir kısmı iki yıl demiştir, *Süfyan-ı Sevri, Evzai, Şafii, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Rahuye* bunlardandır. Delil olarak ﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ﴾ **"Anneler çocuklarını iki tam yıl boyunca emzirirler, bu hüküm emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir"** (Bakara 233) ayetine dayanırlar. Ve "Ayet delalet eder ki, iki yıl müddeti dolunca hükmü de sona erer, müddet dolduktan sonar gelen zamana itibar edilmez" derler.

Farklı görüş sahibi olan *Ebu Hanife:* "İki yıl ve altı aydır" demiştir. Ancak iki talebesi *İmam Muhammed* ve *Ebu Yusuf* kendisine muhalefet eder. *Züfer İbnu'l-Hüzeyl* ise: "Üç yıldır" der. İmam Malik'ten rivayete göre, iki yılı taşan müddet azsa onu da iki yıla dahil etmiştir."

5673 ٥– وعنها رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ تُحَرِّمُ الْمَصَّةُ وَالْمَصَّتَانِ]. أخرجه الخمسة إلا البخاري.

5. (5673)- Yine *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir veya iki emme ile (süt kardeşliği) haramlığı hasıl olmaz." [Müslim, Rada 17, (1450); Tirmizî, Rada 3, (1150); Ebu Davud, Nikah 19, (2063); Nesâî, Nikah 51, (6, 201).]

AÇIKLAMA:

Bu sonuncu hadis ne miktar emmenin süt haramlığı getireceğini belirtmektedir. Hadiste bir emme tabiri, çocuğun, anne memesinden bir somurma ile çektiği sütü ifade eder. Değilse, bir emiş sırasında doyuncaya kadar emdiklerini anlamayacağız. Aksi takdirde, cumhura göre, hadis "bir veya iki yudum"u kastederken, bir veya iki doyumu anlamış oluruz ki bu yanlış olur.

Ancak Nevevî'nin belirttiği üzere haramı sabit kılan emme miktarında ihtilaf edilmiştir.

★ Bir kısım alimler: "Beş ayrı emmeden aşağı olursa haram sabit olmaz" demiştir. Hz. Aişe, İmam Şafii ve ashabı böyle hükmetmiştir.

★ Cumhur-u ulema: "Tek emme ile de haram sabit olur" demiştir. *İbnu Mes'ud, İbnu Ömer, İbnu Abbas, Tavus, İbnu'l-Müseyyeb, Hasan Basrî, Mekhul, Zührî, Katâde, Hammad, Malik Evzaî, Sevrî, Ebu Hanife* radıyallahu anhüm ecmain bu görüştedir.

★ Ashab ve sonrakilerden bir kısım alimler: "Mideye inen herşey, az da olsa çok da olsa haramı sabit kılar" demiştir.

İleri sürülen bütün görüşler, *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan yapılan bir rivayete veya Kur'an'dan çıkarılan bir yoruma dayanır.

5674 ٦– وعن قتادة قال: [كَتَبْتُ الى إبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ أسْألُهُ عَنِ الرَّضَاعِ. فَكَتَبَ إنَّ شُرَيْحاً حَدَّثَنَا أنَّ عَلِيّاً وَابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما كَانَا يَقُولاَنِ: يُحَرِّمُ مِنَ الرَّضَاعِ قَلِيلُهُ وَكَثِيرُهُ، وَإنَّ أبَا الشَّعْثَاءِ الْمُحَارِبِيَّ قَالَ: إنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنهَا حَدَّثَتْ أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: لاَ تُحَرِّمُ الْخَطْفَةُ وَالْخَطْفَتَانِ]. أخرجه النسائي.

6. (5674)- *Katâde* anlatıyor: "İbrahim en-Nehai'ye yazarak emme (rada') hakkında sordum. Bana: "Şureyh bize Hz. Ali ve İbnu Mes'ud radıyallahu anhüm'un, "Emmenin azı da çoğu da haramı sabit kılar" dediklerini yazdı." Ebu'ş-Şa'şa el-Muharibî ise: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den: "Resulullah'ın: *"Bir iki emme harama sebep olmaz"* dediğini rivayet etmiştir" dedi." [Nesâî, Nikah 51, (6, 102).]

5675 ٧– وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [كَانَ فِيمَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ، ثُمَّ نُسِخْنَ بِخَمْسٍ مَعْلُومَاتٍ. فَتُوُفِّيَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُنَّ فِيمَا يُقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ]. أخرجه الستة إلا البخاري.

7. (5675)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kur'an olarak inenler meyanında *"Malum on emme ile haram sabit olur"* ayeti de vardı. Sonra (Rab Teala) onları, malum beş emme ile neshetti. Bu (beş emme) ayetleri, Kur'an'ın okunan ayetleri arasında iken Aleyhissalâtu vesselâm vefat etti." [Müslim, Rada 24, (1452); Muvatta, Rada 17, (2, 608); Ebu Davud, Nikah 11, (2062); Tirmizî, Rada 3, (1150); Nesaî, Nikah 51, (6, 100).]

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe'nin bu rivayetine göre, süt emme ile ilgili ilk gelen vahiy, haramları sabit kılan emmeyi en az on emme ile tesbit etmiştir. Buna göre daha az sayıdaki emme ile emilmiş olan sütle haram sübut bulmaz. Bu hüküm, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın vefatına yakın gelen bir ayetle neshedilmiştir. Bu yeni ayet haramın sübutu için beş emmenin kafi geleceğini bildirmiştir. Şu halde ayetlerin bilahare tilaveti neshedilmiş

fakat hükmü baki kalmıştır. İşte bu sonuncu nesih, Resulullah'ın vefatına öylesine yakın bir tarihte olmuş ki, Ashab'tan bir kısmı henüz duymamış ve Kur'an ayeti olarak okumaya devam etmiştir. Sonradan, bunun neshedildiğini herkes duymuş ve onu okumaktan vazgeçmişlerdir.

Nevevi bu vesile ile Kur'an'da neshin üç çeşit olduğunu açıklar:

1) Hükmü de tilaveti de neshedilen (ayet)... Sadedinde olduğumuz "on emme" meselesi buna örnektir. İlgili vahyin metni de hükmü de kaldırılmıştır.

2) Tilaveti neshedilmekle beraber hükmü devam eden (ayet).... Bunun örneği "beş emme" ile ilgili vahiydir. Bir metin olarak neshedilip Kur'an'dan çıkarılmış ise de hükmü bakidir. (İmam Şafii hazretleri emme meselesinde bu rivayeti esas almıştır.) Keza zina eden yaşlılara recmi emreden ayet de buna örnek gösterilmiştir. Kur'an'da metni yok ise de hükmü bakidir.

3) Hükmü neshedildiği halde tilaveti baki kalan (ayet). Bu çeşit nesh, miktarca öncekilerden çoktur. Bunun bir örneği ﴿وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ﴾ **"Sizden vefat edip de arkalarında hanımlarını bırakanlar, hanımlarının evlerinden çıkarılmamasını veya bir yıllık ihtiyaçlarını vasiyet etsinler"** (Bakara 240) ayetidir. Bu açıklamayı yapan *İmam Nevevî*'nin Şafii mezhebine mensup olduğunu unutmayalım. *Hz. Aişe, Abdullah İbnu Zübeyr, Atâ, Tavus* -bir rivayette Ahmed- gibi bir kısım ulema tahrim getiren emmenin beş kere olmasına hükmetmiştir. *İshak, Ebu Ubeyde, Ebu Sevr, İbnu'l-Münzir, Davud-u Zahiri* ve tabileri, -keza bir rivayette Ahmed - bu üç emmenin tahrim için gerekli olduğuna hükmetmişlerdir.

Ebu Hanife, İmam Malik, Sevrî, Evzai, Leys gibi bir kısım ulema da: "Tahrim için az ve çok birdir" diye hükmetmiştir. *Ahmed İbn-i Hanbel*'den meşhur olan kavl de budur. Bu sonuncular, وَاُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي اَرْضَعْنَكُمْ ayetinin âmm olan hükmünü ve hadislerde gelen âmm rivayetleri esas almışlardır. Cumhuru temsil eden bu görüş, rivayetlerin ihtilaf etmesi sebebiyle, "emme" denebilen asgarî miktarın esas alınmasının ihtiyata muvafık olacağını söylerler. Bu sebeple, haram tesbit edilen asgarî emme miktarını, mideye inen az miktardaki süt olarak tarif etmişlerdir.

5676 ٨– وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [مَا كَانَ فِـي الْحَوْلَيْنِ وَإِنْ كَانَ مَصَّةً

وَاحِدَةً فَهُوَ يُحَرِّمُ]. أخرجه مالك.

8. (5676)- *Hz. İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "İki yıl içerisindeki emme tek bir emmeden ibaret olsa bu, (evlenmeyi) haram kılar." [Muvatta, Radâ 4, (2, 602).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, 5673 numaralı hadiste kaydedilen Hz. Aişe rivayetine muhalif de olsa, cumhur-u ulemanın amelde bunu esas aldığını belirttik. *Hz. Ali, İbnu Mes'ud, İbnu Ömer, Malik, Ebu Hanife, Evzai, Sevri*, -meşhur kavlinde- *Ahmed* hep bu hadisi esas almışlardır. Ayetten delillerini de daha önce kaydettik.

Bu hadisin, daha önce zikri geçen ve evlenmeyi haram kılan emmenin on -ve beş emme- olduğunu beyan eden hükümlerin neshinden sonra vürud etmiş olabileceği belirtilmiştir. Dinimizin bu meselede de tedricî bir yol takip ettiği anlaşılmaktadır.

5677 ٩- وعن عبدالله بن دينار قال: [سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما عَنْ رَضَاعَةِ الْكَبِيرِ. فَقَالَ: جَاءَ رَجُلٌ الى عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه فَقَالَ: كَانَتْ لِي وَلِيدَةٌ أَطَؤُهَا امْرَأَتِي فَأَرْضَعَتْهَا. ثُمَّ قَالَتْ لِي: دُونَكَ، فَقَدْ وَاللّٰهِ أَرْضَعْتُهَا. فَقَالَ لَه عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه: أَوْجِعْهَا وَائْتِ جَارِيَتَكَ، فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ فِي الصِّغَرِ]. أخرجه مالك.

9. (5677)- *Abdullah İbnu Dinar* anlatıyor: "Bir adam İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e büyüğün emmesinden sormuştu. Şu cevabı verdi:

"Bir adam Ömer (radıyallahu anh)'e gelip: "Benim, kendisine temasta bulunduğum bir cariyem vardı. Hanımım bunu önlemeye azmetti ve cariyeyi emzirdi ve bana da: "Sakın ha! Vallahi ben cariyeni emzirdim!" dedi. (Şimdi ne yapmalıyım?" diye) sordu. Babam Ömer ona şöyle cevap verdi:

"Hanımını çatlat: Git cariyene temasta bulun. Çünkü (harama sebep olan) emme küçüklükte olan emmedir." [Muvatta, Rada 13, (2, 606).]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de açıklandığı üzere, evlenme yasağı getiren emme iki yaş içerisinde olan emmedir. Bu müddet hususunda sınırı en geniş tutan *İmam Âzam Ebu Hanife* rahimehullah bunu "otuz ay" olarak belirle-

miştir. Öyleyse bu hududu taşan bir kimsenin emmesi, harama sebep olan emme değildir. *Hz. Ömer* "Git cariyene temasta bulun, hanımını çatlat!..." diye latifemsi bir cevapta bulunmuştur. "Çatlat!" diye tercüme ettiğimiz kelime "canını sık", "eleme boğ" diye tercümeye daha uygunsa da, siyak itibariyle çatlat tercümesini daha muvafık bulduk.

2- Yaşlının emmesi meselesinde, hadislerde gelen bazı teferruatı müteakip rivayette kaydedeceğiz.

5678 ١٠- وعن يَحْيىٰ بْنُ سَعِيدٍ قال: [سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا مُوسىٰ رَضِيَ اللهُ عَنه فَقَالَ: إنّي مَصَصْتُ مِنْ ثَدْيِ امْرَأتِي لَبَناً فَذَهَبَ فِي بَطْنِي. فَقَالَ أَبُو مُوسىٰ: لاَ أَرَاهَا إلاَّ قَدْ حَرُمَتْ عَلَيْكَ. فَقَالَ ابنُ مَسْعُودٍ: انْظُرْ مَا تُفْتِي بِهِ الرَّجُلَ؟ فَقَالَ: مَا تَقُولُ أَنْتَ؟ فَقَالَ: لاَ رَضَاعَةَ إلاَّ مَا كَانَ فِي الْحَوْلَيْنِ. فَقَالَ أَبُو مُوسىٰ: لاَ تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ مَا دَامَ هذَا الْحَبْرُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ]. أخرجه مالك وأبو داود.

10. (5678)- *Yahya İbnu Said* anlatıyor: "Bir adam gelerek Ebu Musa (radıyallahu anh) hazretlerine şöyle bir soru sordu:

"Ben hanımımın memesinden bir miktar süt emdim ve bu mideme kadar ulaştı. (Hanım bana haram mı oldu?)" Ebu Musa:

"Ben hanımının sana haram olmasından başka bir şey görmüyorum!" dedi. Orada İbnu Mes'ud da vardır. Araya girip: "Adama verdiğin fetvaya bak!" dedi. O da:

"Pekiyi, sen ne diyorsun?" dedi. İbnu Mes'ud:

"İki yaş içerisinde olan emme için haram vardır!" buyurdu. Bunun üzerine Ebu Musa (radıyallahu anh):

"Şu alim, aranızda olduğu müddetçe bana bir şey sormayın!" dedi." [Muvatta, Rada 14, (2, 607); Ebu Davud, Nikah 213, (2059, 2060).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Hz. *Ebu Musa el-Eş'ari* şu ayetin zahirini esas alarak, soruyu soran adamın, sütünü emmiş olduğu hanımının kendisine haram olduğunu zannetmiştir: ﴿وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ﴾ **"Size şu kadınları nikahlamak haram kılındı: Sizi emzirmiş olan süt anneleriniz.."** (Nisa 23). Ancak alim olan *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) mevzuya giren bir başka ayeti hatırlayarak *Ebu Musa*'ya bu hükmü teemmül etmesini

söyler. Bunun dayandığı ayet ﴿حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ﴾ **"Anneler çocuklarını tam iki yıl boyunca emzirirler. Bu hüküm, emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir"** (Bakara 233). Ayette, emme müddetinin iki yıl ile sınırlandırılmış olması, iki yılın hükmünü, bu ikiden sonrasının hükmünden farklı kılmaktadır. Böylece büyüğün emmesi küçüğün emmesinden ayrı tutulmuştur.

2- Büyüğün emmesi ile nikah haramı hasıl olmayacağı hususunda ulema icma etmiş ise de, bunun da harama sebep olacağını ifade eden rivayet de mevcuttur: Muvatta'nın bir rivayetine göre, daha önce kaydettiğimiz oğullukların hakiki oğul gibi sayılmayacağını belirten ayet (Ahzab 5) nazil olduğu zaman, bundan önce edindikleri evlada öz evlad muamelesi yapanlar sıkıntıya düşer. Bunlardan *Ebu Huzeyfe*'nin oğulluğu Salim var. Bunun Muvatta'da gelen kıssasını aynen takip edelim:

"...Ebu Huzeyfe'nin hanımı Sehle Bintu Süheyl, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek:

"Ey Allah'ın Resulü! Biz Salim'i oğlumuz biliyorduk. Başım ve göğsüm açıkken o benim yanıma rahat girip çıkıyordu. Zaten bizim tek evimiz var, başka bir evimiz de yok. Onun hakkında ne dersiniz?" diye sorar. Resulullah:

"Onu beş kere emzir. Süt sebebiyle o size haram olur!" diye cevap verir. Böylece kadın onu süt evladı bilirdi.

Bu fetva-yı Nebevîyi Hz. Aişe de, yanına girmesini arzu ettiği erkekler hakkında uyguladı. O, kızkardeşi Ümmü Gülsüm Bintu Ebi Bekr'e ve oğlan kardeşinin kızlarına da, erkeklerden yanına girmesini arzu ettiklerine sütlerinden emzirmelerini emrederdi. Ancak, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın diğer zevceleri, bir emzirme yoluyla herhangi bir kimsenin yanlarına girmesine mümanaat gösterdiler ve:

"Hayır! Vallahi biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Sehle Bintu Süheyl'e verdiği ruhsatın, sırf Salim'in emzirilmesi için Resulullah'ın hususi bir ruhsatı olduğu kanaatindeyiz! (Aynı usulü Salim'den başkasının tatbik etmesi helal değildir.) Vallahi, bu emzirme suretiyle yanımıza hiç kimse giremez!" dediler. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevceleri, büyüklerin emzirilmesi meselesinde bu kanaatte idiler.

Görüldüğü üzere *Resulullah*'ın, Salim için verdiği emzirme cevazı var. *Ümmühatu'l-Mü'minîn*'den Hz. Aişe dışındakiler bu cevazın, sırf Salim'e mahsus bir ruhsat olduğu inancındadır. Bu sebeple hiç biri bunun-

la amel etmemiştir. Hz. Aişe ise onu kendisi ve başkaları için de bir ruhsat bilmiş ve uygulamıştır.

Bu meselede ulema da *Hz. Aişe* gibi düşünmemiş, diğer *Ümmühatu'l-Mü'minîn* gibi hareket etmiştir. Büyüklerin emzirilmesi süt kardeşliği te'sis etmez, nikahlanma haramlığı getirmez.

3- Büyüğün kadını emmesi veya kadının büyük bir kimseyi emzirmesinin nasıl olacağına gelince, *İbnu Abdilber* bunu: "Sütün sağıldıktan sonra içirilmesi" diye açıklar. "Ulemadan hiçbiri kadının memesini erkeğe vermesini caiz görmemiştir" der. *Kadı İyaz:* "Sehle, sütünü sağmış, Salim de bunu, Sehle'nin memesine dokunmadan içmiş olmalıdır... Çünkü memeye bakması da, herhangi bir uzvuna değmesi de caiz değildir" der. *İbnu Sa'd*'ın Vakidî'den kaydettiği bir rivayete göre, "Sehle, sütünden bir kaba bir emişlik sağardı. Salim de onu her gün içerdi. Bu beş gün devam etti. Bundan sonra Salim, Sehle'nin yanına başı açık olduğu halde girerdi. Bu, Sehle için Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bir ruhsatı idi.

Zürkânî'nin bazı ulemadan kaydına göre, bu ruhsatla Hz. Aişe'den başka hiçkimse amel edilebileceğini söylememiş, bilakis, selef ve halef uleması, büyüğün emzirilmesiyle nikah haramının hasıl olmayacağı hususunda icma etmiştir. İhtilaf, görüldüğü üzere, bidayete aittir, sonradan hilaf kalkmış, tam bir icma husule gelmiştir.

5679 ١١ – وعن أمّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ يُحَرِّمُ مِنَ الرَّضَاعِ إلاَّ مَا فَتَقَ الأَمْعَاءَ فِي الثَّدْيِ، وَكَانَ قَبْلَ الْفِطَامِ]. أخرجه الترمذي.

11. (5679)- *Ümmü Seleme,* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Evlenmeyi haram kılan emme, çocuk memede iken, barsağı yoracak kadar olan emmedir. Bu da, sütten kesmenin şer'î müddetinden önce olmalıdır." [Tirmizî, Rada 5, (1152).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste harama sebep olacak emmenin şartları belirtilmektedir:

★ Çocuk memede olmalıdır. Yani, Kur'an'ın belirlediği süt emme müddeti içerisinde, Bu da doğumdan itibaren iki yıldır. Ebu Hanife'nin altı aylık da ihtiyat payı koyarak bu müddeti otuz ay olarak tesbit ettiğini daha önce zikretmiştik.

★ Miktar olarak, yemeğin yerini tutabilecek, karındaki gıda mahal-

lini yorabilecek miktarda olmalıdır. Bazı alimlerimizce tek bir emmenin dahi bu manayı tahakkuk ettireceğine hükmedildiğini daha önce belirtmiştik. Hanefilere göre mideye inen az miktardaki süt dahi haram getiren bir emme olur.

5680 ١٢- وعن عُقْبَةَ بنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللهُ عَنه: [أنَّهُ تزوَّجَ بِنْتاً لأبِى إهَابِ ابْنِ عَزِيزٍ؛ فأتَتهُ امرأةٌ فقالَتْ: إنّى أرْضَعتُ عقبةَ والّتِى تزوّجَ بِهَا. فَقَالَ لَهَا عقبةُ: مَا أعْلَمُ أنَّكِ أرْضَعْتِنِي ولاَ أخبرْتِني، فَرَكِبَ الى رَسُولِ اللهِ ﷺ بالْمَدِينَةِ، فَقَالَ ﷺ: كَيْفَ وَقَدْ قِيلَ؟ فَفَارَقَهَا عقبةُ ونَكَحَتْ زَوجاً غَيرَه]. أخرجه الخمسة إلا مسلماً.

12. (5680)- *Ukbe İbnu'l-Haris* (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "Ukbe, Ebu İhab İbnu Aziz'in kızı [Ümmü Yahya] ile evlenmişti. Kendisine [siyah] bir kadın gelerek:

"Ben Ukbe'yi ve onun evlendiği kızı emzirmiştim!" dedi. Ukbe kadına:

"Ben senin onu (gerçekten) emzirdiğini bilmiyorum. Bana (daha önce) söylemedin de!" dedi. [Ebu İhab ailesine gidip sordu. Onlar bilmediklerini söylediler. Ukbe bunun üzerine] bineğine atlayarak Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı görmek üzere Medine'ye gitti. Aleyhissalâtu vesselâm:

"(Süt kardeşi olduğunuz) söylendikten sonra nasıl beraberliğiniz devam eder? [Onu derhal bırak!]" buyurdular. Ukbe hemen hanımından ayrıldı. Kadın da başka koca ile nikah yaptı." [Buharî, Şehadat 4, 13, 14, İlm 26, Büyu 3, Nikah 23; Tirmizî, Rada 4, (1151); Ebu Davud, Akdiye 18, (3603, 3604); Nesâî, Nikah 57, (6, 109).]

AÇIKLAMA:

Hadis burada, süt emme meselesinin sübutunda tek bir kadının şehadetinin kâfi geldiğini göstermek maksadıyla kaydedilmiştir. Halbuki, normal hallerde hadiseler iki erkek veya dört kadının şehadetiyle sübut bulur.

Sadedinde olduğumuz hadisin zahiri siyahi köle bile olsa, emme meselesinde, tek kadının şehadetinin yeterli olacağını gösterse de, mesele ulema arasında ihtilaflıdır.

★ Bazıları bu hadisle amel ederek, tek kadının şehadetiyle emmenin sübut bulacağına hükmetmiş ve böyle amel etmiştir. *Ahmed İbnu Hanbel, Evzai* bu görüştedir. *Hz. Osman, İbnu Abbas, Zührî, Hasan Basrî*

İshak ve *İbnu Cüreyc*'in de aynı görüşte oldukları rivayet edilmiştir. Hz. Osman'ın siyahî bir kadının "emzirdim!" sözü üzerine birçok kimseyi hanımlarından ayırdığı rivayet edilir. İbnu Şihab: "Günümüzde bu meseleye *Hz. Osman*'ın kavli olarak sahip çıkılmaktadır" demiştir.

★ Vekî: "Emmeye hükmetmede tek kadının şehadeti yeterli değildir. Böyle bir durumda erkek, (vacib olarak değil) ihtiyaten hanımından ayrılır" demiştir.

Bu sonuncu yoruma karşı çıkan Şevkânî, hadisin zahirinin ihtiyata yönelik bir emir olmadığını, bunu ihtiyata hamletmek için karine gerektiğini, halbuki hadisin bazı vecihlerinde, bu hususta soran zatın (Ukbe' nin) sorusunu dört sefer tekrar ettiği, her seferinde Resulullah'tan aynı cevabı aldığı, hadisin bazı veçhinde ise, *"bırak onu"* dediğinin tasrih edildiğini, dolayısıyla tek kadının şehadetiyle emmenin sübut bulması gerektiğini söyler.

5681 ١٣ – وعن ابنِ عبّاسٍ رَضيَ اللهُ عَنهما: [أنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ لَهُ امرأتانِ أرْضَعَتْ إحْداهُمَا جَارِيَةً، وَالأخْرَى غُلاَمـاً، أيَحِلُّ لِلغُلاَمِ أنْ يَنْكِحَ الْجَارِيَةَ؟ قَالَ: لاَ. لأنَّ اللِّقَاحَ وَاحِدٌ]. أخرجه مالك والترمذي.

«اللِّقَاح» ماء الفحل.

13. (5681)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ)'ın anlattığına göre: "Kendisine, iki hanımı olan bir adamdan sorulmuş, "Bu adamın hanımlarından biri bir kızı, diğeri de bir oğlanı emzirmiştir. Acaba, bu kızla oğlan birbirlerine helal olur mu?" denmiştir. *İbnu Abbas:*

"Hayır, çünkü erkeğin suyu birdir!" demiştir." [Muvatta, Rada 5, (2, 602, 603); Tirmizî, Rada 2, (1149).]

AÇIKLAMA:

Emme meselesinde mevzubahis olan sadece kadının sütü değildir, kocanın menisi de mevzubahistir. Hadiste bir olduğu belirtilen şey (likah) erkeğin suyudur. Dolayısıyla aynı kocaya sahip iki kadından birinin bir kızı, diğerinin bir oğlanı emzirmesi, bunlar arasındaki süt kardeşliğini önleyemiyor. Kadınları hamile bırakan su bir olduğu müddetçe, kadınların emzirdikleri farklı çocuklar süt kardeşi sayılmaktadırlar. İslam alimleri, kadınların emzirdiği sütün asıl itibariyle erkeğin suyundan olduğunu belirtirler. Hadiste erkeğin suyu olarak geçen likahın ilkah manasında olma ihtimaline dikkat çekilmiştir. İlkah *"dölleme"* demektir.

5682 ١٤ - وعن حجاج بن حجاج عن أبيه رضي الله عنه قال: [قلت يا رسول الله ما يذهب عني مذمة الرضاع؟ قال: غرة عبد أو أمة]. أخرجه أصحاب السنن، وصححه الترمذي.

«ومذمة الرضاع» حقه وحرمته التي يذم مضيعها.

14. (5682)- *Haccac İbnu Haccac,* babası (radıyallahu anh)'tan anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resulü dedim, benden emmenin üzerimde kalan hakkını giderecek olan şey (kefaret) nedir?"

"Erkek veya kadın bir köle (azadı)dır!" buyurdular." [Ebu Davud, Nikah 12, (2064); Tirmizî, Rada 6, (1153); Nesâî, Nikah 56, (6, 108).]

AÇIKLAMA:

1- Mezemme, uyulmadığı takdirde zemmi, ayıplamayı gerektiren şeyi ifade eder. Sut emmenin mezemmesi deyince süt emme halinde emene terettüp eden borç kastedilmiş olmalıdır. Sanki, Haccac: "Tam olarak ödemiş olmam için, üzerimdeki sütanne hakkını nasıl, ne ile düşürebilirim?" diye sormuştur. Bu, bidayette pazarlıkla tesbit edilen emzirme ücreti değildir. Bu ücretten ayrı olarak verilen bir bahşiştir. Nitekim, sütten ayırma sırasında sütanneye ziyade bir şeyler vermek âdet idi. Hadiste sanki, sütü emmiş olan kimsenin, sütannesine minnettarlığının ifadesi olarak vereceği hediyeden sorulmaktadır. Resulullah köle bağışından bahsederek, bunun yüksek tutulması gereğine dikkat çekmiştir.

2- *Gurre*, beyaz *"köle"* manasına geldiği gibi *"her şeyin en iyisi"* manasına da gelmektedir.

Gurre, asıl itibariyle dilimizde, hayvanın alnındaki sakar dediğimiz beyazlıktır. Buradan alınarak, herşeyin en değerlisi manasında kullanılmıştır. Mesela غرة القوم سيدهم "Bir kavmin en kıymetli ferdi efendisidir" denmiştir. Kişinin en kıymetli malı, Araplar nezdinde, köle olduğu için köleye gurre denmiştir.

İSTİDRAD: Dinimizin *süt kardeşliği* meselesine verdiği ehemmiyetin ve buna bağlı olarak vazettiği evlenme yasağı bahsinin birazcık anlaşılabilmesi için, çocuğun ilk yıllarda aldığı gıdanın ehemmiyetiyle ilgili bir bahsi, şu şekilde özetlemek mümkündür:

SÜT DEVRESİYLE İLGİLİ İKİ MESELE

1) *Gıda meselesi:* Bu devrenin bilassa uzvî gelişme safhası olduğunu

söyleyenleri sünnette te'yid eden bir durum, bu devrede çocuğun alacağı gıda ile ilgili olarak gösterilmesi gereken hassasiyetle ilgili talimattır. Sünnet, bariz bir şekilde süt devresi içerisinde verilen gıdanın çocuğun karakterine tesir ettiğini ifade etmektedir. Bu devre içerisinde aynı anneden emme sonucu vukua gelen süt kardeşliğinin hurmette (haram kılmada) veladet ve neseb yoluyla hasıl olan hakiki kan kardeşliğine eşit tutulması bu inancın bir sonucudur. Bu hususta ifade kesindir: *"Süt kardeşliği doğum kardeşliğine mebni bütün haramları haram kılar."* Bu kardeşliği kılan emme miktarında ihtilaf edilmişse de, cumhur çocuğun midesine inecek kadar emmeyi kâfi görmüştür. Buhârî'den gelen bir rivayette "açlığı örtecek miktar"dır. Bundan da maksad alınan sütün çocuğun bünyesine dahil olmasıdır: *"Çocuğun kemiğini kuvvetlendirip etini bitirmedikçe "rada" yoktur."* İslam alimleri bu hadise dayanarak 2 yaşına kadar alınan gıdanın et ve kemiğin yapısına girip, çocuktan bir cüz teşkil ettiğini, büyüğün aldığı gıdanın ise şariin koyduğu tahrime illet olan ba'ziyyete (çocuğun bir kısmı, parçası olma) sebep olmadığını söylemiştir."[74]

Süt devresi içerisinde verilecek gıdanın çocukta husule getireceği tesire inancın bir başka tezahürü, ihtiyaç anında aranacak süt annesi hususundaki tavsiyede kendini göstermektedir. Rivayetler, Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in, süt annesi olarak ahmak kadınların seçilmesini yasakladığını ve "alınan sütle benzeme hasıl olur" dediğini, "ehl-i emanet olmaları sebebiyle süt annesini Müzeyne kabilesinden seçmelerini tavsiye ettiğini" kaydetmektedir. Sünnetin bu husustaki umumi kaidesi şudur: الرضاع يغيّر الطباع *"Süt devresinde verilen süt, tabiat ve karakteri değiştirir."*

İslam ulemasının bu umumi prensibi kendisine rehber edinip, hükmüyle amel etmede titizlik göstererek süt annesinde tahir bünyeli, temiz asıllı, akıllı, dindar ve güzel ahlaklı olmak, helalden beslenmek gibi vasıflar aradıklarına şahit olmaktayız. İttifakla hepsi de haramdan hasıl olacak sütte bereket ve hayrın olmadığını, bu çeşit sütle beslenen çocu-ğun habis tinete sahip olacağını ifade ederler. Yukardaki hadisin şerhin-de *Münavi* ve *Sehâvî*'nin kaydettiklerine göre, eş-*Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî* merhum, bir gün evine girince, küçük çocuğun -ki istikbalin

74- Bu hususta ileri sürülen farklı ve teferruatlı görüşlerden birine göre -ki *Evzai* de benimser- rada' süte bağlıdır, zamana değil, daha iki yıl dolmadan, mesela birinci yıl içerisinde çocuk sütten kesilip yemeğe tam alışacak olsa, bundan sonra emilen sütle kardeşlik ve hurmet hasıl olmaz. Diğer bir görüşe göre sütle yaşlılar için bile -en azından örtünmeyi gerektirmeyen- kardeşlik hasıl olmaktadır. (Çeşitli münakaşalar için bak. Fethu'l-Bari, 11, 49-53; A. Ma'bud 6, 53-62).

İmamu Ebi'l-Meali'sidir- annesinden başka bir kadını emer bulur. Cüveynî hemen çocuğu kapar, baş aşağı ederek karnını sıkar ve parmağını ağzına sokarak emdiği sütü tamamen kusturur ve: "Çocuğun mevti teshil edilse bile annesinden başkasının sütünü emdirmek suretiyle karakteri ifsad edilmemelidir" der. İmam büyüyünce, herhangi bir münazarada diline bir tutukluk gelse, bunu, o sütten midesinde baki kalan bulaşığın tesirinden bilirdi.

İmam Malik'ten, nasrani sütannesi tutulup tutulamayacağı sorulunca menfi olan cevabını şu gerekçeye dayar: "Çünkü onlar şarap içerler, domuz eti yerler. Ben, çocuğu bu yedikleri şeylerle besleyeceklerinden korkarım..." Türkçe edeb ve terbiye kitaplarına da bu prensip aynen girmiştir. Mesela İznikî şöyle der: "Ve dahi sütanaya çocuğu verirse, bir saliha ve akile ve aslı pak ve ırkı tahire ve huyu güzel ve mûtia avretten emzire. Zira çocuğa huyu tesir eder. Hadiste varid oldu ki "evlad süte güredir." Harpûtî Ömer Nâimî ise: "Humkanın (ahmak kadının) sütü zarar verir. Gafletle emzirdi isen kustur" der. Gazâlî de haramla beslenen kadından hasıl olan sütle beslenen çocuğun, ilerde habis şeylere meyledeceğini söyler.

2- GIYLE: Henüz süt devresinde olan çocuğun fizikî gelişmesiyle ilgili olarak sünnette gelen ve bir kısım adab kitaplarına dahi girmiş olan bir husus da gıyel (veya gayle) meselesidir. Gıyle, zevcin, çocuk emziren zevcesi ile cima yapmasına dendiği gibi, hamile kadının çocuğunu emzirmesine de gıyle denmektedir. Bu durumda annesini emen çocuğa mugil, çocuğun emdiği süte de gayl denir. Bu süt, hastalık iras ettiği için Araplar gıyleyi kerih addederlerdi. *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)* bir kısım hadislerde gıyleden nehyeder. *"Gıyle yapmak suretiyle çocuklarınızı gizlice öldürmeyin. Zira, nefsimi kudret elinde tutan Allah'a kasem ederim ki gayl (çocuğun emdiği süt), atlıya (atının sırtında) ulaşır ve onu atından aşağı atar."* Şarihler bu yasağın, kadının hamile kalma ihtimaline binaen konduğunu belirtirler. "Zira derler, çocuk emziren kadın, hamile kaldığı takdirde, sütün kimyevî yapısı bozulup, çocuk için zararlı bir hal alacağından, bu, onun zayıflamasına sebep olacaktır. Çocuk büyüyüp ata binince onu koşturduğu zaman, bu zehirli sütün tevlid ettiği zayıflık, birden tesirini göstererek, attan düşürüp ölmesine sebep olur. Bu ise bir nevi görülüp hissedilmeyen katle benzemektedir."

Ancak şunu hemen belirtelim ki bu yasak mutlak olmadığı gibi, tahrim de ifade etmemektedir. Zira diğer bir kısım hadisler gıyleye ruhsat vermektedir: *"Gıyleden nehyetmek istemiştim, sonra hatırladım ki*

İranlılarla Bizanslılar bunu yapmaktalar ve çocuklarına da bir zarar olmamaktadır." Münavi, az önce zikrettiğimiz gıyleden men eden hadisle bu hadis arasında bir münafaat olmadığını İbnu'l-Kayyim'den naklen kaydeder. "Çünkü der, o hadiste çocuğu zayıflatıp öldüren şeyi terk hususunda irşad ve meşveret mevcuttur, tahrim yoktur. Bundan nehyetmiyor da, Çünkü bu durum her çocuk için vaki olan müstemir ve muttarıd bir hal değildir, bazı çocuklar için sözkonusudur."

Hülasa gıyle kesin olarak yasaklanmamış, hatta Arapların bu husustaki aşırı kerahetlerini tahrif için ruhsat bile verilmiş olsa da, yine de ortada bir kerahet gözükmektedir. Nitekim Ebu Davud'un *İbnu Mes'ud*'dan bir tahricinde de *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*'in (hadd-i tahrime ulaşmaksızın) kerih addettiği on şeyin onuncusu olarak da فساد الصبي zikredilmektedir ki, bundan da maksadın çocuk emziren kadınla cima olduğu belirtilmektedir. Bu keraheti te'yid eden diğer bir delil de Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile olan tezevvücü sırasındaki tutumudur. Eski kocasından yeni doğum yapan *Ümmü Seleme* ile evlenen *Hz. Peygamber, Ümmü Seleme*'yi çocuğuna (Zeyneb) süt verir gördükçe gerdeğe girmez. Durumu anlayan *Ammar İbnu Yasir* (ki Ümmü Seleme'nin süt kardeşidir), Zeyneb'i alır götürür. Ancak bundan sonra *Hz. Peygamber Ümmü Seleme* ile gerdek yapar.

Dehlevî de sözkonusu hadise dayanarak, gıylenin hadd-i tahrime ulaşmaksızın kerahetine hükmeder. İznikî de "veledi meme emer iken cima etmek velede zarardır" der.

Son olarak şunu söyleyebiliriz: Hadiste kesin bir yasaktan çok, kerahet ifade eden bir nehiy mevcuttur. Şarihler de nehye illet olan fesadın muttarıd olmayıp, kısmî olduğunu beyan etmişlerdir. Ayrıca gıyle hem cimayı hem de hamile kadının çocuğunu emzirmeyi ifade etmektedir. Şu halde çocuğunu emziren kadın, bu durumda hamile kalacak olursa çocuğunu sütten kesmek veya bir süt annesine vermek suretiyle nehy ve kerahete illet olan sebebi ortadan kaldırmış olur. Günümüz tıbbı, *"gebelikte meydana gelen fizyolojik ve diğer değişmeler"* sonucu hem ceninin, hem annenin, hem de anneyi emmekte olan bebeğin zarar göreceğini kabul eder.

İKİNCİ FASIL

MÜEBBED HARAM GEREKTİRMEYEN DURUMLAR

5683 ١- عن ابن عبّاس رَضِيَ اللّٰهُ عنهما قال: [كَرِهَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أنْ يجمعَ بينَ العمةِ والْخالَةِ وبينَ الْخالَتينِ والعمَّتينِ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

ولفظه «نهىٰ أنْ تزوَّجَ المرأةُ على عمّتِها أوْ خالَتِها».

1. (5683)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* hala ile teyzenin veya hala ile halanın aynı adamın nikahında birleştirilmesini mekruh addetti." [Ebu Davud, Nikah 13, (2067); Tirmizî, Nikah 30, (1125).]

Bir rivayette: "(Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*) kadının halası veya teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı" denmiştir.

5684 ٢- وعن الشّعبى قال: [سَمِعْتُ جَابِراً رَضِيَ اللّٰهُ عنه يقُولُ: نهىٰ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أنْ تُنكَحَ الْمرأةُ عَلى عَمَّتِها أوْ خَالَتِها]. أخرجه البخاري والنسائي.

2. (5684)- *Şa'bi* anlatıyor: "Hz. Cabir (radıyallahu anh)'i dinledim, "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kadının halası veya teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı" demişti." [Buharî, Nikah 27; Nesaî, Nikah 48, (6, 98).]

5685 ٣- وللستّة عن أبى هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عنه قال: [نَهىٰ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أنْ تُنْكَحَ الْمَرْأةُ عَلى عَمَّتِها، وَالْمَرْأةُ على خَالَتِها. فَنَرَى خَالَةَ أبيها بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ].

3. (5685)- Altı kitapta da *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh)'den şu hadis kaydedilmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kadının halası üzerine, kadının teyzesi üzerine nikahlanmasını yasakladı."

Ravi devamla dedi ki: "Biz, kadının babasının teyzesini de aynı ma-

kamda görürüz." [Buharî, Nikah 27; Müslim, Nikah 37, (1408); Muvatta, Nikah 20, (2, 532); Ebu Davud, Nikah 13, (2065, 2066); Tirmizî, Nikah 30, (1126); Nesâî, Nikah 47-48. (6, 96-98).]

5686 ٤– وعن الضَّحَّاك بْنُ فَيْرُوزْ عن أبيه قال: [قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي أَسْلَمْتُ وَتَحْتِي أُخْتَانِ؟ قَالَ: طَلِّقْ أَيَّتَهُمَا شِئْتَ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

4. (5686)- *Dahhak İbnu Fîruz* babasından naklen diyor ki: "Ey Allah'ın Resulü, dedim. Ben Müslüman olduğum zaman nikahımda iki kızkardeş vardı (ne yapalım?)"

"Onlardan dilediğin birini boşa!" emrettiler." [Ebu Davud, Talak 25, (2245); Tirmizî, Nikah 34, (1129).]

5687 ٥– وعن قَبِيصَةَ بْنُ ذُؤَيْبٍ قال: [سَأَلَ رَجُلٌ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ أُخْتَيْنِ مَمْلُوكَتَيْنِ؛ هَلْ يُجْمَعُ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: أَحَلَّتْهُمَا آيَةٌ، وَحَرَّمَتْهُمَا آيَةٌ؛ وَأَمَّا أَنَا فَلاَ أُحِبُّ أَنْ أَصْنَعَ ذٰلِكَ. فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ، فَلَقِيَ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنْ ذٰلِكَ. فَقَالَ: أَمَّا أَنَا فَلَوْ كَانَ لِي مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ لَمْ أَجِدْ أَحَداً فَعَلَ ذٰلِكَ إِلاَّ جَعَلْتُهُ نَكَالاً. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ: أُرَاهُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. قَالَ مَالِكٌ: وَبَلَغَنِي عَنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مِثْلُ ذٰلِكَ]. أخرجه مالك.

الآية التي أحلتهما هي: وما ملكت أيمانكم؛ والآية التي حرمتها: وأن تجمعوا بين الأختين.

«النَّكَال» العقوبة والشهرة والهوان؛ والجمع بين الأختين بالملك حرام.

5. (5687)- *Kabîsa İbnu Züeyb* anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'a bir adam: "Köle olan iki kızkardeş, bir kişinin nikahı altında birleştirilebilir mi?" diye sordu. Hz. Osman:

"Onların bu şekilde nikahlanmasını bir ayet helal, bir ayet de haram kıldı. Ben ise, böyle bir şeyi yapmayı sevmem!" dedi. Adam Hz. Osman'ın yanından çıktı. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın ashabından bir kimseye rastladı. Bu meseleyi ona da sordu. O da:

"Bana gelince, yetki benim elimde olsa, bunu yapan birini bulduğum takdirde ona mutlaka ibaretamiz bir ceza veririm!" dedi.

İbnu Şihab rahimehullah: "Bu cevabı veren zatın Ali İbnu Ebi Talib

(radıyallahu anh) olduğunu zannediyorum" dedi. İmam Malik: "Böyle bir sözü Zübeyr (radıyallahu anh)'in söylediği bana ulaştı" demiştir." [Muvatta, Nikah 34, (6, 538-539).]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen beş hadisin beşi de esas itibariyle aynı meseleye temas etmektedir: Bir erkeğin, aralarında yakın akrabalık bulunan iki kadını aynı anda nikahlamasının yasaklanmış olması; iki kız kardeş, teyze-yeğen, hala-yeğen gibi... Şu halde bir kadının halası veya teyzesi ile nikahlı olan bir erkek, bu kadın(lar) sağ olduğu müddetçe, onların kardeş çocuklarıyla yani yeğenleriyle evlenemez. Böyle bir nikah haramdır, kesinlikle yasaklanmıştır. Bu yasak hususunda ulema icma etmiştir. Sadece bir grup harici buna karşı çıkmış ise de ulemanın icması karşısında itibar edilmez. Keza, nikahı altında bulunan kadın sağ olduğu müddetçe onun halası veya teyzesi ile de nikah yapamaz. Bu yasaklık ebedi bir haramı ifade etmez. Kadın ölür veya boşanırsa erkek önceki hanımının kızkardeşi veya halası veya teyzesi veya yeğeni olan bir başka kadınla evlenebilir.

2- Kişi Müslüman olmazdan önce bu yasağa giren iki kadınla evlenmiş ise, Müslüman olunca bu kadınlardan birini boşamak zorundadır, dilediğini boşamakta serbesttir. *Şafii, Malik* ve *Ahmed İbnu Hanbel*, "Bunlardan dilediğini seçer" derken, Ebu Hanife "hangisiyle önce evlendiyse onu seçer" demiştir.

3- 5685 numaralı rivayette ilave edildiği üzere, alimler kıyas yoluyla kadının babasının halası ile teyzesinin dahi kendi halası ve teyzesi hükmünde olması sebebiyle onların da aynı nikah altında birleştirilemeyeceğine hükmetmişlerdir.

Bu zikedilen yasak, akraba kadınların birarada olmaları halinde birbirlerine karşı korumaları gereken sıla-i rahm kopacağı içindir. Zira kumalar arasında sılanın kopmasını önlemek mümkün değildir. Hatta İbnu Hibban'ın kaydettiği bir hadiste, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, bir kadının halası veya teyzesi üzerine kocaya varmasını yasakladıktan sonra *"Siz bunu yaparsanız aradaki sıla-i rahmi koparırsınız"* buyurarak, yasağın sebebini de açıklamıştır .

4- Normalde iki kızkardeş, bir nikah altında birleştirilemez. Ancak 5687 numaralı hadiste bunların hür değil de cariye olmaları halinde birleştirilip birleştirilemeyeceği mevzubahis edilmektedir. Hz. Osman, bunu bir ayetin helal kıldığını söylemektedir. Bazı şarihler, bu ayetin Nisa suresinin 24. ayeti olduğunu belirtirler. (Mealen): **"Harp esiri olarak sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınları nikah etmek de size**

haram kılındı..." Ayet âmm olduğu için, kardeş de olsalar cariyeler bu ifadeye dahil edilirler denmiştir. Bunu haram kılan ayetle de yine Nisa suresinin 23. ayetinin kastedildiği belirtilmiştir. (Mealen): **"... ve iki kızkardeşi birden nikahınız altına almanız da size haram kılındı."**

Hz. Osman bu ihtilafı belirttikten sonra tercihini açıklar: "Ben bunu yapmayı sevmem." Yani "iki kardeş olan cariyeleri aynı nikah altında toplama işini yapmam" demek ister. Buna, delillerdeki ihtilaf sebebiyle ihtiyat için hükmetmiş olabileceği gibi, yasağı mübaha bir vecibe olarak takdim etmiş de olabilir. Ancak soru sahibi, tatminkâr, kesin bir cevap alamayınca, Ashab'tan bir başkasına daha aynı şeyi sorma ihtiyacı duymuş, bu sefer daha net cevap almıştır: "Yetki benim elimde olsa, sonra bunu yapanı görsem, başkalarına ibret olacak bir ceza verirdim." Bu ceza had cezası değildir. Çünkü müteevvil, zani sayılmaz, bu hususta icma edilmiştir.

Burada ismi açıklanmayan sahabi zatın *Hz. Ali* olduğu tahmin edilmiştir. *İbnu Abdilberr*'e göre ravi *Kabîsa, Hz. Ali*'yi ismen zikretmekten kaçınmıştır. Çünkü halife *Abdülmelik İbnu Mervan*'la sohbeti mevcuttur. O sıralarda Emevî hanedanı Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin isminin zikrini istiskal etmekte, hele Hz. Osman'a muhalefet eden hususlarda hiç tahammül gösterememekte idi.

5688 ٦ – وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [طَلَّقَ رَجُلٌ امْرَأَتَهُ ثَلاثاً، فتزوَّجها رجلٌ ثمَّ طَلَّقَهَا قَبْلَ الْمَسِيسِ. فَسُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ ذلِكَ. فَقَالَ: لاَ. حَتَّى يَذُوقَ الآخِرُ عُسَيْلَتَهَا مَا ذَاقَ الأَوَّلُ]. أخرجه الستة.

« العُسيلةُ » كناية عن الجماع، وأنثه لأنّ من العرب من يؤنث العسل.

6. (5688)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir adam hanımını üç talakla boşadı. Kadınla bir başka adam evlendi, ancak bu adam da kadını temasdan önce boşadı. (Kadın tekrar önceki kocasına dönmek istemişti.) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a bu hususta soruldu.

"Hayır! İkincisi kadının balcığından tatmadıkça önceki tadamaz!" buyurdular." [Buhari, Libas 6, Şehadat 3, Talak 4, 7, 37, Edeb 68; Müslim, Nikah 115, (1433); Muvatta, Nikah 18, (2, 531); Ebu Davud, Talak 49, (2309); Tirmizî, Nikah 26, (1118); Nesâî, Talak 9, 10, (6, 146, 147).]

AÇIKLAMA:

Farklı vecihleriyle gelmiş bulunan bu rivayet diğer bazı tariklerinde

teferruatlıdır. Buna göre, Rifâa el-Kurazî hanımını boşar. Hanımı bir başka erkekle (Abdurrahman İbnu'z-Zübeyr ile) evlenir. Ancak bu ikinci kocanın cinsî yönden bir kısım eksiklikleri vardır. Öyle ki, koca kadınla bir kerecik dahi olsa cinsî temasta bulunamaz. Bu durum karşısında kadın eski kocasına dönmek arzusuyla Resulullah'a gelip durumu bütün açıklığı ile izah eder. Başkalarının huzurunda yapılan bu müracaatta, meselenin açık tabirlerle anlatılması dinleyenlerden bazılarını rahatsız eder. Hatta, Resulullah'ın huzurunda cinsî meselelerin bu derece açıklıkla konuşulmasını bazıları bir hayasızlık telakki ederler. Ancak *Aleyhissalâtu vesselâm* kadının konuşmalarını tebessümle karşılar ve sonuna kadar dinler. Kadın neticeyi: "Önceki kocam helal olur mu?" diye noktalayınca, Efendimiz: "Sen önceki kocana, diğeri balcığından tatmadıkça, sen de onun balcığından tutmadıkça helal olmazsın!" buyurarak, mühim bir meselenin hükmünü beyan eder.

Yani boşanan eşlerin tekrar evlenebilmeleri İslam'da mümkündür. Ancak kadının bir başka erkekle evlenmiş olması ve bu evliliğin akit safhasında kalmayıp, fiilen duhul ve temasın vaki olması gerekmektedir. Sadedinde olduğumuz hâdisede ikinci koca hanımıyla temasta bulunamadığı için, evliliği akid safhasında kalmış olmakta, bu sebeple hanım eski kocasına dönememektedir.

Hemen belirtelim ki, böyle bir durumda, kadının eski kocasına dönmesini sağlamak maksadıyla kısa bir müddet için kadın nikahlamaya hulle denmektedir. Dinimiz bunu haram kılmıştır. Çünkü nikah müebbeten yapılır. Kısa vadeli mut'a nikahı bi'l icma haramdır. Resulullah hulle yapana da yaptırana da Allah'ın lanetini dilemiştir. Hulle, müessesenin suistimal edilmesi, yıpratılmasıdır. Bu sebeple, hulle yapanlar lanete müstehaktırlar. Buna caiz diyen de olmuştur.

2- Üseyle, "asıl" kelimesinin ism-i tasgiridir, balcık demektir. Cinsî temasın lezzeti bununla kinaye edilmiştir. *Hz. Aişe*'den gelen bazı rivayetlerde bundan cima kastedildiği açıklanmıştır.

5689 ٧– وعن الزُّبَيْرِ بنِ عبدِ الرَّحمن بنِ الزُّبَيْرِ القُرَظِي: [أنَّ رِفَاعَةَ بْنَ سَمْوالٍ طَلَّقَ امرأتَه ثَلاثاً في عهدِ رسولِ اللهِ ﷺ فنَكَحَت بعدَه عبدَالرَّحمنِ بنَ الزَّبِيرِ فاعترَضَ عنها فلَم يستطِع أنْ يمسَّها، ففارقَها. فأرادَ رِفاعةُ أنْ ينكِحَها، وهو زوجُها الأوَّلُ فذكَرَ ذلكَ لرسولِ اللهِ ﷺ، فنهاهُ عن تزويجِها، وقال: لا تَحِلُّ لكَ حتَّى تذُوقَ

الْعُسَيْلَةَ]. أخرجه مالك.

7. (5689)- *Zübeyr İbnu Abdirrahman İbnü'z-Zübeyr el-Kurazî* anlatıyor: "Rifâa İbnu Simval, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında, hanımını üç talakla boşadı. Ondan sonra kadın Abdurrahman İbnu'z-Zübeyr'le evlendi. Abdurrahman, kadına temasa muktedir olmadığı için, ondan yüz çevirdi ve ayrıldılar. Kadını boşamış olan eski kocası Rifaa kadınla yeniden nikahlanmak istedi. Arzusunu Resulullah'a açtı. Aleyhissalâtu vesselâm Rifâa'ya onunla evlenmesini yasakladı. *"Kadın balcığı tadıncaya kadar, sana helal olmaz!"* buyurdu." [Muvatta, Nikah 17, (2, 531).]

5690 ٨- وعن زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللهُ عَنه: [أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ الأَمَةَ ثَلاثاً ثُمَّ يَشْتَرِيهَا، إِنَّهَا لاَ تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجاً غَيْرَهُ]. أخرجه مالك.

8. (5690)- *Zeyd İbnu Sabit* (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, "kendisi bir cariyeyi üç kere boşayıp sonra satın alan bir adam hakkında "Bu cariye, bir başka kocaya varmadıkça ona helal olmaz" diyordu." [Muvatta, Nikah 30, (2, 537).]

5691 ٩- وعن ابنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِيَاسٍ: [أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا هُرَيْرَةَ وَابْنَ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ سُئِلُوا عَنِ الْبِكْرِ يُطَلِّقُهَا زَوْجُهَا ثَلاثاً قَبْلَ الدُّخُولِ. فَكُلُّهُمْ قَالَ: لاَ تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجاً غَيْرَهُ]. أخرجه مالك.

9. (5691)- *İbnu Muhammed İbni İlyas* anlatıyor: "İbnu Abbas, Ebu Hureyre ve İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ)'dan kocası tarafından duhülden (temastan) önce üç talakla boşanan bakire kız (bu ilk kocası ile yeniden nikah yapmak istese nasıl olur? diye) soruldu. Hepsi de:

"Bir başka zevce ile evlenmedikçe eskisine helal olmaz!" dediler." [Muvatta, Talak 37, (2, 570).]

5692 ١٠- وعن عَلِيٍّ وَجَابِرٍ وابنِ مسعودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ قَالوا: [لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ]. أخرجه أصحاب السنن، وصححه الترمذي عن ابن مسعود.

10. (5692)- *Hz. Ali, Hz. Cabir* ve *Hz. İbnu Mes'ud* (radıyallahu anhüm), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın "hulle yapana da hulle yaptırana da lanet ettiğini" anlattılar. [Tirmizî, Nikah 27, (1119, 1120); Ebu Davud, Nikah 16, (2076, 2077); Nesâî, Talak 13, (6, 149).]

AÇIKLAMA:

1- Geçen hadislerin hemen hepsi, boşanan eşlerin, tekrar evlenmek istedikleri takdirde bunun İslamî adabını beyan etmektedir. Boşananlar tekrar evlenebilirler, ancak bu evlilikten önce, kadın bir başka kocaya gitmiş ve ondan da boşanmış olmalıdır. Bu evlenip boşanma olmadığı takdirde kadın eski kocasına helal değildir. Böyle bir müeyyide olmadığı takdirde boşanma hadisesinin ciddiyet ve manası ortadan kalkar, aklına esen hanımını boşar, tekrar döner. Fakat dinimizin koyduğu bu müeyyide, boşanma işini oyuncak ve eğlence olmaktan kurtarır. Kişiyi, ağzından çıkacak sözü tartmaya; hisle, öfkeyle değil, akılla, muhakeme ile, önünü arkasını düşünerek boşanma kararı vermeye zorlar.

2- Muhallil, tahlil (helal kılma)dan ism-i faildir. *"Boşanan kadını kocasına helal kılan"* manasına gelir. Bu manada muhill kelimesi de kullanılır. Muhallel aynı kökten ismi mef'ul olup "boşanan karısı kendisine helal kılınan" demektir. Şu halde muhallil, boşanmış olan bir kadınla evlenen kimsedir. Ancak bir kadınla ikinci sefer evlilik yapan herkese muhallil denmez. Eğer bu evliliği, kadını hemen boşayarak eski kocasıyla evlenmesini meşru hale getirmek kasdıyla yapmışsa ona muhallil denir. Muhallel leh de kadının eski kocasına denir, *el-Kâdi* der ki: ...Resulullah ikisini de lanetlemektedir. Çünkü bu muamelede mürüvvet ayaklar altına atılmış olmakta, hamiyyet azlığı, izzet-i nefsin yokluğu veya düşüklüğü ilan edilmiş olmaktadır. Bu davranışın muhallel leh hakkında ne kadar adice ve haysiyet kırıcı olduğu açıktır. Muhallil hakkında da, bir başkasının menfaati için cimaya tevessül etmekle nefsine yükleyeceği ayıp, öbürünün tezellülünden geri olmasa gerektir. Çünkü, kadına, onu başkasının vatyine arzetmek maksadıyla vatyde bulunmuş olmaktadır. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm böylelerini emanet alınan tekeye benzetmiştir."

Alimler, bu hadisi esas alarak, "evlenince boş olmak" kaydıyla veya "boşamak şartıyla" yapılan nikahların batıl olacağına hükmetmiştir. Hatta, İbnu Ömer'den gelen bir rivayette كُنَّا نَعُدُّ سِفَاحاً على عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ "Biz Resulullah zamanında bu çeşit muameleleri zina sayardık" buyrulmuştur.

★ *Sübülü's-Selam'da:* "Bu hadis, tahlilin (hulle yapmanın) haram olduğuna delildir. Çünkü lanet ancak haram edileni işleyen hakkında kullanılır. Her haram edilen şey, yasaklanmıştır. Yasaklama akdin fasid olmasını ve laneti iktiza eder. Bu fail için de olsa, hükme illet teşkil etmesi sahih olan bir vasfa bağlı kılınmıştır. Tahlilde yer verilen bazı suretler zikredilmiştir.

★ Akidde muhallil: "Ben kadını helal kılınca artık (benimle) nikah yoktur" der. Bu şekil, mut'a nikahı gibidir, çünkü nikah müddetini sınırlamıştır.

★ *Muhallil akid* de: "Kadını helal kıldım mı boşadım demektir" der.

★ Bunları söylemez ama, akid yaparken kadını helal kılmak niyetiyle temasta bulunacağına, asıl kasdının daimî bir nikah yapmak olmadığına niyet eder. Lanetin zahiri bütün bu akid çeşitlerine şamildir. Akdin bütün bu çeşitleri de fasiddir."

3- Bu mesele ile ilgili olarak şunu da kaydedelim: Hanefîler, tahlile fetva vermiştir. Bunun haram bir akid olmadığı söylenmiştir. Bu meselede Hanefîlere yapılan ta'riz, fetvalarını sahih bir rivayete dayandıramamalarında düğümlenir. Meselenin teferruatına girmeyeceğiz.

5693 ١١ — وعن المِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [خَطَبَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنه بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ وَعِنْدَهُ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللهُ عَنها. فَسَمِعَتْ بِذلِكَ فَأَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ. فَقَالَتْ: يَزعمُ قَومُكَ أَنَّكَ لاَ تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ، وهٰذَا عَلِيٌّ نَاكِحٌ ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ. فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَتَشَهَّدَ وَقَالَ: أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَنْكَحْتُ أَبَا الْعَاصِ بْنَ الرَّبِيعِ فَحَدَّثَنِي وَصَدَقَنِي، وَإِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي، يَرِيبُنِي مَا يَرِيبُهَا، واللهِ لاَ يَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللهِ أَبَداً قال: فَتَرَكَ عَلِيٌّ الْخِطْبَةَ].

11. (5693)- *Misver İbnu Mahreme* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) nikahı altında Fatıma (radıyallahu anhâ) olduğu halde Ebu Cehl'in kızına talib oldu. Bunu işiten Hz. Fatıma, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek:

"Kavmin, kızları için senin hiç gadablanmayacağını zannediyor. İşte Ali, Ebu Cehl'in kızıyla evlenecek!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm kalktı [minbere çıktı] şehadet getirdi ve şu hitabede bulundu:

"Emma ba'd! Ben Ebu'l-As İbnu'r-Rebî'e (kızımı) nikahladım. Bana konuştu ve doğruyu söyledi [vadetti ve vaadini tuttu. Şurası muhakkak ki ben helal olanı haram kılmıyorum, haramı da helal kılmıyorum]. Fatıma benden bir parçadır. Onu üzen beni de üzer. Allah'a yemin olsun Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Allah düşmanının kızıyla ebediyyen biraraya gelmeyecektir!"

Ravi der ki: "Ali istemekten vazgeçti."

5694 ١٢ – وفي أخرى قال: [سمعت رسول الله ﷺ يقول وهو على المنبر: أنَّ بني هشام بن المغيرة استأذنوني في أن ينكحوا ابنتهم علي بن أبي طالب فلا آذن، ثم لا آذن ثم لا آذن إلا أن يريد ابن أبي طالب أن يطلق ابنتي وينكح ابنتهم، فإنما هي بضعة مني، يريبني ما يريبها ويؤذيني ما آذاها]. أخرجه الخمسة إلا النسائي.

« البضعة » القطعة من اللحم.

و« يريبني » بفتح أوله: أي يسوؤني ماساءها.

12. (5694)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın minberde şöyle söylediğini işittim:

"Benî Hişam İbnu'l-Mugire ailesi, kızlarını Ali İbnu Ebi Talib'le evlendirmek için benden izin istiyor. Ben izin vermedim, vermiyorum ve vermeyeceğim! Ancak, Ebu Talib'in oğlu kızımı boşayıp, kızlarını almak isterse o başka! Şunu iyi bilin, Fatıma benden bir parçadır. Onu üzen beni de üzer, ona eziyet olan bana da eziyet olur." [Buhârî, Fezailu'l-Ashab 16, 12, 29, Cum'a 29, Humus 5, Nikah 109, Talak 13; Müslim, Fezailu's-Sahabe 96, (2449); Ebu Davud, Nikah 13, (2071); Tirmizî, Menakıb, (3866).]

AÇIKLAMA:

1- *Hakim*'in rivayetine göre *Hz. Ali* (radıyallahu anh), Ebu Cehl'in kızı [Cüveyre -veya Avra veya Cemile-yi] kızın amcası el-Haris İbnu Hişam'dan ister. Bu sırada *Resulullah*'la da bu hususta istişare eder. *Aleyhissalâtu vesselâm: "Bana kızın hasebinden mi soruyorsun?"* der. Hz. Ali: "Hayır! Ancak onu tavsiye ediyor musun, (öğrenmek istiyorum)" der. Resulullah:

"Hayır! Fatıma benden bir parçadır. Bu işin onu hüzne boğup üzeceğine inanıyorum!" buyurur. Hz. Ali (radıyallahu anh):

"Ben sizin hoşlanmayacağınız bir şey yapmam!" der ve o meseleyi kapar.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızı Fatıma'ya karşı duyduğu şefkat sebebiyle ona eziyet verecek bir evlenmeye müsaade etmemiş, *"Onu üzen şey beni de üzecektir"* demiştir.

2- *Resulullah*'ın takdirle bahsettiği Ebu'l-As İbnu Rebi (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir diğer damadı, büyük kızı Zeyneb'in kocasıdır. Mekke'de iken evlendirmişti. Ahlakı mükemmel, sözünde duran, dürst ve mert bir kimse idi. *Kureyş, Zeyneb* (radıyallahu anhâ) ile ev-

lenmesine karşı çıkmış ise de, bu onları dinlememişti. Bedir'de Müslümanlara esir düştü. *Hz. Zeyneb* kocasını esaretten kurtarmak üzere, annesi *Hz. Hatice* (radıyallahu anhâ)'nin düğün hediyesi olarak verdiği gerdanlığı göndermişti. Resulullah bunu görünce tanıdı ve *Hz. Hatice'yi* hatırlayarak duygulandı. Resulullah'ın talebi üzerine gerdanlık iade edildi. *Ebu'l-As'ı* da serbest bıraktılar. *Ebu'l-As* serbest bırakıldıktan bir müddet sonra Müslüman olmuştur.

5695 ١٣ – وعن ابن شهاب: [أنَّ عبدَ الله بنَ عامرٍ أهدَى لعثمانَ رضيَ اللهُ عنهما جاريةً اشتراها بالبصرةِ ولها زوجٌ، فقالَ عثمانُ: لاَ أقربُها ولها زوجٌ. فأرضى ابنُ عامرٍ زوجَها ففارقَها]. أخرجه مالك.

13. (5695)- *İbnu Şihab* anlatıyor: "Abdullah İbnu Amir, Hz. Osman (radıyallahu anh)'a bir cariye hediye etti. Bu cariyeyi Basra'da satın almıştı ve onun kocası da vardı. Osman: "Ben ona yaklaşmam, onun kocası var!" dedi. Bunun üzerine İbnu Amir, kocasını razı etti ve cariyeden ayırdı." [Muvatta, Buyu 7, (2, 617).]

AÇIKLAMA:

Hz. Osman, kendisine hediye edilen cariyeye kocası sebebiyle temasta bulunmuyor. Çünkü haramdır. Ancak, cariyeyi satın almış olan Abdullah *İbnu Amir,* boşanması hususunda kocayı razı ediyor. Bu durumda iddeti tamamlandı mı cariye efendisine helal olur.

5696 ١٤ – وعن مالك: [أنَّهُ بلغهُ أنَّ ابنَ عبّاسٍ وابنَ عمرَ رضيَ اللهُ عنهم سُئِلا عن رجلٍ كانَ تحتهُ حرّةٌ فأرادَ أنْ ينكحَ عليها أمةً، فكرِها أنْ يجمعَ بينهما].

14. (5696)- *İmam Malik'e* ulaştığına göre, "İbnu Abbas ve İbnu Ömer (radıyallahu anhüm)'e, nikahı altında hür bir kadın olduğu halde bunun üzerine bir cariye nikahlamak isteyen bir adam hakkında soruldu. Bunlar, adamın ikisini cemetmesini mekruh addettiler." [Muvatta, Nikah 31, (2, 536).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayete göre, hür kadının üzerine köle bir kadının (cariye) nikahla alınması mekruhtur. *İmam Malik'ten* bu meselede farklı fetvalar rivayet edilmiştir. "Bunda bir beis yok" dediği gibi, "Hür kadın kendi nefsinde muhayyer bırakılır" da demiştir.

Bunda ihtilaf, cariyenin nikahlı olarak alınmasından ileri gelmektedir. Nikahlı olmadığı takdirde, hür zevcenin, kocasının cariye edinmesine itiraz etmeye hakkı yoktur.

Said İbnu'l-Müseyyeb: "Hür kadın müsaade etmedikçe, erkek hür üzerine cariyeyi nikahlayamaz!" demiştir. Ona göre, "Hür karısı rıza gösterdiği takdirde nikahlayacak olursa, günlerin taksiminde hürün hakkı üçte ikidir, cariyenin hakkı ise üçte birdir."

İmam Malik: "Hür erkek, mehir ödeyecek güçte olduğu takdirde, cariye ile evlenemez. Zinaya düşmekten korkmuyorsa, hür kadına ödeyecek mehir bulamadığı takdirde de cariye ile evlenemez" demiştir. Bu hükmüne delil olarak Nisa suresinin 25. ayetini göstermiştir.

DÖRDÜNCÜ BAB

NİKAHTA MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

(Bu babta beş fasıl vardır)

BİRİNCİ FASIL

NİKAHI FESHEDEN ŞEYLER, FESHETMEYEN ŞEYLER

5697 ١ — عن ابنِ الْمُسَيَّبِ: [أنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عنه قالَ: أَيُّمَا رَجُلٍ تزوَّجَ امرأةً وبِهَا جُنونٌ أوْ جُذَامٌ أو بَرَصٌ فمَسَّهَا فلَهَا صَدَاقُهَا كَامِلاً، وذلكَ لِزَوْجِهَا غُرْمٌ على وَلِيِّهَا]. أخرجه مالك.

1. (5697)- *İbnu'l-Müseyyeb* rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) dedi ki: "Kim, kendisinde delilik veya cüzzam veya baras (alaten) bulunan biriyle evlenir ve temasta da bulunursa, mehir tamamiyle kadının olur. Ancak bu, kadının velisi üzerinde erkeğe bir borç olur." [Muvatta, Nikah 9, (2, 526).]

AÇIKLAMA:

Evlilik sırasında kadında sayılan haller (delilik, cüzzam, baras (alaten) gibi hastalıklar) var ise, bu söylenmelidir. Zaten bu hallere rağmen kadını hiçbir erkek nikahı altına almaz. Bunlar söylenmez ve evlilikten sonra ortaya çıkarsa erkek kadını bırakabilir. Ancak kadına mehrini ödeyecektir. Kadın mehrini eksiksiz olarak alır, fakat bu halden erkeğin mağduriyeti de giderilir, kızın velisi erkeğe borçlanacaktır. Borçlanmaya mahkum edilecek veli, kızın babası veya oğlan kardeşi, kızın halini bilme durumunda olan bir başka yakınıdır. Eğer kızı evlendiren veli, amca oğlu veya bir azadlısı veya aşiretten -kızda bu halin varlığını bilmediğine hükmedilecek- biri ise bu takdirde veli borçlandırılmaz.

5698 ٢ — وعنه أنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عنه قال: [أيُّمَا امْرَأةٍ فَقَدَتْ زَوْجَهَا فَلَمْ تَدْرِ أيْنَ هُوَ، فإنَّهَا تَنْتَظِرُ أرْبَعَ سِنِينَ، ثُمَّ تَعْتَدُّ أرْبَعَةَ أشْهُرٍ وعَشْراً، ثُمَّ تَحِلُّ]. أخرجه مالك.

2. (5698) Yine *İbnu'l-Müseyyeb* anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu

anh) buyurdular ki: "Bir kadın kocasını kaybeder, nerede olduğunu da bilemezse dört yıl bekler, sonra dört ay on gün oturur, sonra nikahı (başkasına) helal olur." [Muvatta, Talak 52, (2, 575).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet *Muvatta*'da, Kocasını kaybeden kadının iddeti başlığını taşıyan bir babta kaydedilmiştir. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den kaydedilen bu fetvaya göre, kocası gurbete çıkıp da ondan dört yıl boyu haber alamayan kadın, iddet bekleme adabı çerçevesinde dört ay on gün daha bekler. Ondan sonra artık yeni bir evlilik yapabilir.

Zürkânî, Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'den benzer görüşlerin rivayet edildiğini, hatta bu meselede Ashab'ın icmasından bile bahsedildiğini, asırlarında buna muhalif bir görüş işitilmediğinin söylendiğini de not eder.

5699 ٣– وعنه عن رَجُلٍ مِن الأنصارِ يُقَالُ لَهُ نَضْرَةُ بنُ الأكْثَم مِنْ أصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قال: [تَزَوَّجْتُ امْرَأةً عَلَى أنَّهَا بِكْرٌ فَدَخَلْتُ عَلَيْهَا فَإذَا هِيَ حُبْلَى. فَقَالَ ﷺ لَهَا الصَّدَاقُ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا، وَالْوَلَدُ عَبْدٌ لَكَ، وَفَرَّقَ بَيْنَنَا، وَقَالَ إذَا وَضَعَتْ فَحُدُّوهَا]. أخرجه أبو داود.

قال الخطابي: هذا حديث مرسل لا أعلم أحداً من الفقهاء قال به لأن ولد الزنى من الحرة حرّ، ويشبه أن يكون معناه إن ثبت الخبر: أنه أوصاه به خيراً، وأمره بتربيته واقتنائه لينتفع بخدمته إذا بلغ فيكون له كالعبد في الطاعة مكافأة له على إحسانه، ويحتمل إن صح الحديث أن يكون منسوخاً.

3. (5699)- Yine *İbnu'l-Müseyyeb, Aleyhissalâtu vesselâm*'ın ashabından, Nadre İbnu'l-Ektem denen ensardan bir zattan naklen kaydettiğine göre, demiştir ki:

"Ben bakire bildiğim bir kadınla evlendim, gerdeğe girince hamile olduğunu gördüm. (Durumu Resulullah'a arzettiğim vakit) Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ferciden istifaden sebebiyle mehir onundur, çocuk da sana köledir" buyurdu ve aramızı ayırdı. İlaveten: "Çocuğu doğurunca had uygulayın!" emretti." [Ebu Davud, Nikah 38, (2131, 2132).]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bu hadisin hükmüyle fetva veren tek fakih bilmiyorum. Zaten hadis mürseldir. Hamile kadın hür olduğu takdirde, ondan doğacak zina mahsulü bir çocuğun hür olacağı hususunda ihtilaf eden tek alim de bilmiyorum. [Öyleyse bu nasıl köleleştirilir?]"

Hattâbî devamla der ki: "Eğer hadis sabit ise, manası şu olabilir: "Aleyhissalâtu vesselâm çocuk için hayır tavsiye etmiştir ve çocuğa sahip çıkıp yetiştirmesini, terbiyesini vermesini ve büyüyünce de hizmetinden faydalanmasını emretmiştir. Böylece çocuk, yapılan iyiliğe karşılık olarak göstereceği taatle köle olmuş gibi olur. Hadis şayet sabit ise mensuh da olabilir."

5700 ٤– وعن ابْنُ عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنهُمَا قال: [إذَا أَسْلَمَتِ النَّصْرَانِيَّةُ تَحتَ الذِّمِّيِّ قَبْلَ زَوجِهَا بِسَاعَةٍ حَرُمَتْ عَلَيْهِ]. أخرجه البخاري.

4. (5700)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir Hıristiyan kadın, bir zımmînin nikahı altında iken, kocasından bir müddet önce Müslüman olsa, artık kocasına haram olur." [Buharî, Talak 20.]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, karı-kocadan biri Müslüman olduğu takdirde, nikah durumlarının ne olacağı meselesine açıklık getirmekte, farklı görüşlerden birini tesbit etmektedir. Bu meseleye temas eden ayet mealen şöyledir: **"Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret etmiş olarak size geldiğinde, onları imtihan edin. Onların imanını Allah hakkıyla bilir. Eğer mü'min olduklarına kanaat getirirseniz onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helal değildir, onlar da bunlara helal olmaz. Müşrik kocalarının onlara verdiği mehri iade edin.. kâfir kadınları da nikahınız altında tutmayın, onlara verdiğiniz mehri geri isteyin..."** (Mümtehine 20).

2- Buhârî, aynı babta, sadedinde olduğumuz rivayetin devamı olarak İbrahim es-Saiğ'den şu rivayeti kaydeder: "Zımmîlerden evli bir kadın kocasından önce Müslüman olsa, sonra da kocası kadının iddeti içerisinde Müslüman olsa kadın yine kocasının hanımı mıdır?" diye Atâ merhumdan sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"Hayır! Ancak kadın dilerse yeni bir nikah ve yeni bir mehirle (evlilik yapabilir)" Mücahid de şunu söylemiştir: "Adam, iddet içerisinde Müslüman olmuştsa, eski hanımıyla evlenir!"

Hasan Basri ve *Katâde*, Müslüman olan iki Mecusi hakkında: "Bunlar eski nikahları üzeredirler. Ancak bunlardan biri daha önce Müslüman olmuş, diğeri de eski nikahın devamına itiraz etmiş ise, ayrılırlar, artık erkeğin kadın üzerinde bir hakkı kalmamıştır" der.

3- *İbnu Hacer*, Kûfe fukahası (Hanefiler) başta olmak üzere *Tavus, Sevrî, Ebu Sevr* gibi birçok ulemanın sadedinde olduğumuz rivayette beyan edilen İbnu Abbas'ın görüşünü esas aldığını, ehl-i Kûfe ve onlara tabi olanların "Erkek hanımına İslam'ı teklif etmelidir" şartını koştuklarını belirtir. *İbnu Hacer* açıklamasına devam ederek, "Şafii, Malik, Ahmed, Katâde, İshak, Ebu Ubeyd gibi birkısım ulemanın da Mücahid'in fetvasını esas aldıklarını" belirtir. "İddeti içerisinde Müslüman olan erkek, eski hanımıyla evliliğini devam ettirir" şeklinde ifade edilen bu görüşe İmam şafii, Ebu Süfyan'la ilgili kıssadan delil getirmiştir: "Ebu Süfyan Mekke'nin fethi sırasında Merrî Zahran mevkiinde, Müslümanların Mekke'ye fetihle girdiği gecede Müslüman olmuştu. *Ebu Süfyan* Mekke' ye Müslüman olarak girince, hanımı *Hind Bintu Ukbe*, sakalından tutup Müslüman olduğu için çıkışmış, nefretini izhar etmiş, bir müddet sonra Hind de Müslüman olmuştu. Bu esnada aralarında bir ayrılık olmadığı gibi, nikahlarının yenilenmesi de mevzubahis olmamıştır. Bu şekilde kocalarından önce Müslüman olan nice sahabiyye vardır: *Hakim İbnu Hizam, İkrime İbnu Ebi Cehl* vs. gibi. Bunların nikah akidlerinin yenilendiğine dair bir rivayet mevcut değildir. Megazi yazarları bu meselede ihtilaf da etmezler. Ancak bu durum, çoğunluğun nezdinde, "erkeğin İslam'a girişi, kendisinden önce Müslüman olan hanımının iddetinin sona ermesinden önce vaki olduğuna" hamledilmiştir."

5701 ٥ – وعنه رَضِيَ اللّٰهُ عَنه: [أَنَّ رَجلاً جَاءَ مُسلماً ثُمَّ جَاءتْ امرأَتُه بَعدَه مُسلِمَةً. فقَالَ زَوجُهَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إنَّهَا قَدْ كَانَتْ أَسْلَمَتْ مَعِي؛ فَردَّهَا عَلَيْهِ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

5 . (5701)- Yine *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam önce kendisi Müslüman olup geldi, sonra da hanımı Müslüman olup geldi. Kocası:

"Ey Allah'ın Resulü! Hanımım da benimle birlikte Müslüman olmuştu!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, hanımını kendisine iade etti." [Ebu Davud, Talak 23, (2238); Tirmizî, Nikah 43, (1144).]

5702 ٦– وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [أَسْلَمَتِ امْرَأَةٌ فَتَزَوَّجَتْ، فَجَاءَ زَوْجُهَا الى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي كُنْتُ قَدْ أَسْلَمْتُ وَعَلِمَتْ بِإِسْلَامِي. فَانْتَزَعَهَا مِنْ زَوْجِهَا الآخَرِ، وَرَدَّهَا الى زَوْجِهَا الأَوَّلِ]. أخرجه أبو داود.

6. (5702)- Yine *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir kadın, Müslüman oldu ve (yeni bir erkekle) evlendi. Bunun üzerine (eski) kocası Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek:

"Ey Allah'ın Resulü! Ben de Müslüman olmuştum. Hanımım Müslüman olduğumu da biliyor" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, kadını ikinci kocasından ayırıp eski kocasına iade etti."[Ebu Davud, Talak 23, (2239); İbnu Mace, Nikah 60, (2008).]

5703 ٧– وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [رَدَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ ابْنَتَهُ زَيْنَبَ عَلى أَبِي الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ بِالنِّكَاحِ الأَوَّلِ بَعْدَ سِتِّ سِنِينَ، وَلَمْ يُحْدِثْ شَيْئاً]. أخرجه أبو داود والترمذي.

7. (5703)- Yine *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kızı Zeyneb'i Ebu'l-As İbnu'r-Rebî'e, altı yıl sonra eski nikahı ile geri verdi (ne nikah, ne mehir) hiçbir şeyi yenilemedi." [Ebu Davud, Talak 24, (2240); Tirmizî, Nikah 43, (1143).]

5704 ٨– وعن عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عن أبيه عن جَدِّهِ رَضِيَ اللهُ عَنه: [أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ إِنَّمَا رَدَّ زَيْنَبَ عَلى زَوْجِهَا بِنِكَاحٍ جَدِيدٍ وَمَهْرٍ جَدِيدٍ]. أخرجه الترمذي.

8. (5704)- *Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (kızı) Zeyneb (radıyallahu anhâ)'i kocası (Ebu'l-As'a) yeni bir mehirle iade etti."[Tirmizî, Nikah 43, (1142); İbnu Mace, Nikah 60, (2010).]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen son dört rivayet de daha önce 5700 numarada kaydedilen ve açıklaması yapılan *İbnu Abbas* rivayetinde olduğu gibi, Müslüman olan karı-kocanın nikah durumları üzerinedir. Hemen hepsinde işlenen ana fikir; karı-koca her ikisi de Müslüman oldukları takdirde eski nikahları üzere devam edebilirler. Kadın, erkekten önce Müslüman olmuş ise, kadının iddeti içerisinde -ki bir iddet dört ay on gündür- erkek de Müslüman olduğu takdirde eski nikah üzere beraberlikleri devam eder, yeni bir nikah akdine, mehir tesbitine hacet yoktur. *İmam Muhammed:*

"Kadın dar-ı İslam'da Müslüman olur, kocası kâfir kalırsa, erkeğe İslam teklif edilmeden araları ayrılmaz, kocası da Müslüman olursa, kadın onun hanımıdır; eğer Müslüman olmazsa araları ayrılır, bu ayırma bâin olan bir boşamadır" der. Bu İbrahim Nehai ve Ebu Hanife'nin de görüşüdür.

2- Son iki rivayette, bu meseleye *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kendi kızı Zeyneb ile onun kocası Ebu'l-As örneği zikredilmektedir. Fakat, aralarında cereyan eden ayrılık müddetinde pek zahir farklılık ve dolayısıyla ihtilaf gözükmektedir. Ancak *İbnu Hacer*, "altı yıl"la *Hz. Zeyneb*'in hicreti ile Müslüman oluşu arasındaki zaman kastedilmiştir. "İki yıl" veya "üç yıl"la da لاَهُنَّ حِلٌ لَهُمْ "**...Bunlar onlara helal değildir, onlar da bunlara helal değildir...**" (Mümtehine 10) ayetinin nüzulü ile *Ebu'l-As*'ın Müslüman olarak gelişi arasında geçen müddet kastedilmiştir. Çünkü bu iki hâdise arasında iki yıl birkaç aylık müddet var" diyerek telif eder.

Ne var ki, iki hadis arasındaki ihtilaf rakamdan ibaret değildir. Amr İbnu Şuayb hadisinde *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kızı Zeyneb ile damadı *Ebu'l-As* arasındaki nikahı yeni bir akid yeni bir mehirle tecdid ettiğini ifade ederken, *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) rivayetinde, bilakis ne nikahın ne de mehrin yenilenmediği ifade edilmektedir. Halbuki ulema, hanım Müslüman olduğu takdirde, kocasını ancak bir iddet müddeti bekleyebileceğini, bu müddet dolunca boşanma hasıl olacağını, bir iddet müddetinin dört ay on gün olduğu, halbuki *Hz. Zeyneb* ile *Ebu'l-As*'ın tekrar eski nikahla birleşmelerinin arasından iki yıl birkaç ay geçtiğini belirterek aradaki müşkilata dikkat çekerler. Bu müşkilatı gidermek için yapılan izahlardan bizce en mâkul olan bir tanesini burada kaydedeceğiz: "Zeyneb'in Müslüman olmasına ve kocasının küfürde devam etmesine rağmen Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* aralarını ayırmamıştır. Çünkü henüz لاَهُنَّ حِلٌ لَهُمْ "**Bunlar onlara helal değildir, onlar da bunlara helal olmaz**"(Mümtehine 10) ayet-i nazil olmamış idi. Ayet nazil olunca Aleyhissalâtu vesselâm kızına iddete başlamasını emretmiştir. Böylece başlayan iddetin müddeti dolmadan Ebu'l-As Müslüman olarak gelmiş, *Aleyhissalâtu vesselâm)*da eski nikahın devamına hükmetmiştir." Bu açıklama, aradaki işkali kaldırır.

Bu iki hadis arasındaki ihtilaf ulema arasında uzun tahlillere bâis olmuştur. Burada hepsine yer vermeyi gerekli görmüyoruz. Buhârî şerhlerinde görülebilir. *İbnu Hacer* şöyle bağlar: "Bu hadisle ilgili açıklamada benimsenecek en iyi görüş *İbnu Abbas*'ın hadisini tercih etmektir.

Nitekim imamlar da onu tercih etmiş, (aradaki işkalin çözümünü de) Müslüman olan kadını kocasına haram kılan ayetin nüzulü ile Ebu'l-As'ın müslüman oluşu arasındaki müddetin uzamasına hamlederek yapmıştır. Bu çeşit bir te'life mani de yoktur."

5705 ٩– وعن ابنِ شِهَابٍ قَالَ: [بَلَغَنِي أَنَّ نِسَاءً كُنَّ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يُسْلِمْنَ بِأَرْضِهِنَّ وَهُنَّ غَيْرُ مُهَاجِرَاتٍ وَأَزْوَاجُهُنَّ حِينَ أَسْلَمْنَ كُفَّارٌ. مِنْهُنَّ بِنْتُ الْوَلِيدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، وَكَانَتْ تَحْتَ صَفْوَانَ ابْنِ أُمَيَّةَ. فَأَسْلَمَتْ يَوْمَ الْفَتْحِ وَهَرَبَ صَفْوَانُ مِنَ الإِسْلاَمِ، فَبَعَثَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ ابْنَ عَمِّهِ وَهْبَ بْنَ عُمَيْرٍ بِرِدَائِهِ أَمَاناً لِصَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ، وَدَعَاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ الَى الاسْلاَمِ وَأَنْ يَقْدَمَ عَلَيْهِ فَإِنْ رَضِيَ أَمْراً قَبِلَهُ وَإِلاَّ سَيَّرَهُ شَهْرَيْنِ، فَلَمَّا قَدِمَ صَفْوَانُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِرِدَائِهِ نَادَاهُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا مُحَمَّدُ، هَذَا وَهْبُ ابْنُ عُمَيْرٍ جَاءَنِي بِرِدَائِكَ وَزَعَمَ أَنَّكَ دَعَوْتَنِي الَى الْقُدُومِ عَلَيْكَ، فَإِنْ رَضِيتُ أَمْراً قَبِلْتُهُ وَإِلاَّ سَيَّرْتَنِي شَهْرَيْنِ. فَقَامَ ﷺ: انْزِلْ أَبَا وَهْبٍ. فَقَالَ: لاَ وَاللهِ لاَ أَنْزِلُ حَتَّى تُبَيِّنَ لِي. فَقَالَ لَهُ ﷺ: بَلْ لَكَ تَسْيِيرُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ. فَخَرَجَ ﷺ قِبَلَ هَوَازِنَ بِحُنَيْنٍ، وَأَرْسَلَ الَى صَفْوَانَ يَسْتَعِيرُ أَدَاةً وَسِلاَحاً. فَقَالَ: أَطَوْعاً أَمْ كَرْهاً؟ فَقَالَ: بَلْ طَوْعاً. فَأَعَارَهُ الأَدَاةَ وَالسِّلاَحَ، ثُمَّ رَجَعَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، وَهُوَ كَافِرٌ، فَشَهِدَ حُنَيْناً وَالطَّائِفَ وَهُوَ كَافِرٌ وَامْرَأَتُهُ مُسْلِمَةٌ وَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَهُمَا حَتَّى أَسْلَمَ صَفْوَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَاسْتَقَرَّتْ عِنْدَهُ امْرَأَتُهُ بِذَلِكَ النِّكَاحِ، وَكَانَ بَيْنَ إِسْلاَمِهِ وَإِسْلاَمِ امْرَأَتِهِ نَحْواً مِنْ شَهْرَيْنِ]. أخرجه مالك.

9. (5705)- *İbnu Şihab* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında, bir kısım kadınlar, kendi yurtlarında Müslüman oldular. Bunlar hicret de etmediler. Bunlar İslam'a girdikleri zaman kocaları kâfir idiler. Bunlardan biri Velid İbnu'l-Mugire'nin kızıydı. Bu kadın Safvan Ibnu Umeyye'nin nikahı altında idi. Bu hanım Fetih günü Müslüman olmuş, kocası Safvan da İslam'dan kaçmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm peşinden amcasının oğlu Vehb İbnu Umeyr'i, kendisine bir eman alâmeti olarak şahsî ridasıyla birlikte gönderdi. [Resulullah onu İslam'a çağırıyor ve] yanına gelmeye davet ediyordu: (Gelince bakacak), İslam hoşuna giderse kabul edecekti, gitmezse kendisine iki ay müsaade edecekti.

Safvan, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına ridasıyla birlikte gelince, yüksek sesle [halkın arasında] bağırarak:

"Ey Muhammed! İşte Vehb İbnu Umeyr! Senin ridanı bana getirdi ve senin beni yanına davet ettiğini, İslam hoşuma giderse kabul edeceğimi, gitmezse bana iki ay mühlet tanıyacağını söyledi" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kalkıp: *"Ey Ebu Vehb (devenden) in!"* buyurdu. Fakat o:

"Hayır, vallahi, meseleyi benim için açıklığa kavuşturmadıkça inmem!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Sana, daha fazla, dört ay mühlet tanıyorum" buyurdular.

Sonra *Resulullah* Havazin tarafına Huneyn Seferi'ne çıktı. (Sefer hazırlığı sırasında) Safvan'a adam göndererek çağırtıp, emaneten silah ve başka harp malzemesi vermesini talep etti. Safvan:

"Zorla mı, gönül rızasıyla mı istiyorsun?" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Gönül rızasıyla!" buyurdu. Safvan [yanında bulunan] silah vs.yi iâne olarak verdi. Sonra Safvan kâfir olduğu halde Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte döndü. Huneyn Gazvesi'ne, Taif'in fethine katıldı. Bu esnada henüz kâfirdi. Ama hanımı Müslüman olmuştu. *Aleyhissalâtu vesselâm* aralarını ayırmadı. Bu hal Safvan (radıyallahu anh)'ın Müslüman oluşuna kadar devam etti. Müslüman olduktan sonra hanımı eski nikahıyla onun yanında kaldı. Safvan ile hanımının Müslüman oluşu arasında iki ay kadar bir zaman mevcuttur." [Muvatta, Nikah 44, (2, 543, 544).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, daha önce belirtilen ahkâma canlı bir örnek teşkil etmektedir: Müslüman kadın, müşrik kocasından hemen ayrılmaz. Bir iddet müddeti beklenir. O sırada kocanın da Müslüman olması için gerekli teşebbüslerde bulunulur.

2- Hadis, İslam'ı benimsetme ve yaymada, Resulullah'ın takip ettiği siyaseti anlamada da mühim bir örnektir. İnsanlara İslam'ı gösterme imkanı tanımak, bilmeyenleri, anlayamayanları ürkütmeden, kalplerini kazanıp, yakınlıklarını, temaslarını sağlayarak anlamalarına imkan hazırlamak... *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* Safvan'a önce iki ay, daha sonra dört ay tanıma, anlama müddeti tanır. Bu esnada hep iyi davranır. İtimad telkin edecek davranışlarda bulunur ve Safvan İslam'a teslim olur.

3- Hadiste dikkatimizi çeken diğer bir husus *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın Safvan'a verdiği ehemmiyettir. Bu onun daha önce ortaya koyduğu şahsiyete, Mekke cemiyeti içerisinde iktisab ettiği itibar ve şerefe denk bir alâka ve değer vermedir. Safvan, cahiliye devrinde fesahatıyla, insanlara yedirmesiyle ün yapmıştı. Kureyş'in en ilerideki eşrafından biriydi. Huneyn ganimetinden Aleyhissalâtu vesselâm ona bol bol verdi. O bu cömertlik karşısında hayran kalmış: "Vallahi böylesi bol vermeye ancak bir peygamberin gönlü razı olur!" demiş, Müslüman olmuştur. Şu söz de onundur: "Huneyn günü Resulullah bana o kadar çok verdi ki, kendisi o güne kadar nazarımda en çok buğzettiğim kimse iken, verdikçe nazarımda insanların en sevimlisi oldu." Safvan, mal tesiriyle Müslüman olmuştu ama Müslümanlığında pek samimi idi. Ömrünün sonuna kadar, samimiyetinden hiç eksilme olmadı. Kendisine bir ara مَنْ لَمْ يُهَاجِرْ هَلَكَ "Hicret etmeyen helak olmuştur" denmişti. Hemen Medine'ye gelip Resulullah'tan hicret biatı almak istedi. Hatta bunu alabilmek için Resulullah'ın en çok sevdiği kimselerden biri olan amcası Abbas İbnu Abdulmuttalib'i araya koydu. Ancak Resulullah لاَ هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ diyerek Mekke'nin fethinden sonra hicret üzere biat[75] olmayacağını söyledi. Resulullah'ın irşadı üzerine Mekke'ye döndü ve orada vefat etti, (radıyallahu anh).

5706 ١٠ – وعن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنهُما: [أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي الأَمَةِ تَكُونُ تَحتَ العَبْدِ فَتَعتِقُ: إِنَّ لَهَا الْخِيَارَ مَا لَمْ يَمَسَّهَا]. أخرجه مالك.

10. (5706)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ), bir kölenin nikahı altında bulunan bir cariye, hürriyetine kavuşacak olursa, (bu azadlıktan sonra) kendisine kocası temas etmedikçe (bu evliliğe devam edip etmemede) muhayyer olduğunu söylerdi." [Muvatta, Talak 26, (2, 562).]

AÇIKLAMA:

Cariye şu veya bu şekilde hürriyetine kavuşunca köle olan kocasından boşanma hakkına sahiptir. Yani, hür statüsüne geçer geçmez bu hakkını hemen kullanmalıdır. Eğer kadın ayrılma tercihini ilan etmezden önce kocası temasta bulunursa hakkı düşer. Kadın sonradan "böyle bir hakkı olduğunu bilmediğini" söylese de mazereti kabul edilmez.

75- Hicret üzere biatın mana ve ehemmiyetini Hicretle ilgili bahsin sonunda tahlil edeceğiz. (5797. hadis)

5707 ١١ – وعن مالك: [أنه بلغه أن عمر أو عثمان رضي الله عنهما: قضىٰ في أمة غرت رجلا بنفسها أنها حرة فتزوجها فولدت له أولاداً، أن يفدي أولاده بمثلهم من العبيد. قال مالك رحمه الله: وتلك القيمة أعدل عندي]. أخرجه رزين.

11. (5707)- *İmam Malik* rahimehullah'a ulaştığına göre, "Hz. Ömer -veya Hz. Osman- (radıyallahu anhümâ), bir erkeği "hürüm" diye nefsiyle aldatıp evlenen ve birçok çocuk doğuran cariye hakkında "adam, çocukların, köle emsalleriyle fidyelerini öder" diye hükmetmiştir." İmam Malik, "Bu kıymet, nazarımda en adildir" demiştir. Rezin tahric etmiştir. [Muvatta, Akdiye 23, (2, 741).]

AÇIKLAMA:

İbnu Abdilberr, bu hükmün, Hz. Ömer ve Hz. Osman her ikisine de ait olduğunu söylemiştir. Hükme göre, aldatılan hür erkeğin cariyeden doğan çocukları köle mesabesindedir ve cariyenin efendisinin mülkündedir, hür babaya fidye ödeyerek çocuklarını kurtarmak düşmektedir. Ancak İbnu Abdilberr cumhurun "aldatılan kimsenin çocuğu hürdür" diye hükmettiğini belirtir.

İKİNCİ FASIL

KADINLAR ARASINDA ADALET

5708 ١ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرأَتَانِ وَلَمْ يَعْدِلْ بَيْنَهُمَا، جاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ سَاقِطٌ؛ وَفي أُخْرَىٰ: مَائِلٌ]. أخرجه أصحاب السنن.

1. (5708)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kimin iki hanımı olur ve aralarında adaletli davranmazsa kıyamet günü (vücudunun) yarısı düşük olarak gelir."

Diğer bir rivayette *"Bir tarafı eğri (mefluç) olarak"* denmiştir." [Ebu Davud, Nikah 39, (2133); Tirmizî, Nikah 42, (1141); Nesâî, İşterü'n-Nisa 2, (7, 63).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, birden fazla hanımla evlenen kimsenin hanımlar arasında eşitliğe ve adalete riayet etmesinin vacib olduğunu ifade eder. Böyle olunca kişinin birine meyletmesi haramdır, kul hakkına girer, sorumluluğu büyük olur. Meselenin ehemmiyetine binaen Rab Teala فَلاَ تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ **"...bütün ilginizi birine verip de diğerini ortada bırakmayın"** (Nisa 129) buyurmuştur.

2- Burada istenen eşitlik zahire akseden, maddî hususlardadır; gecelerin taksiminde, nafaka tahsisinde, vazife tevziinde vs. Şarihler, ayet-i kerimenin sevgide eşitlik talep etmediğini, bunun kulun elinde olmayan bir husus olduğunu belirtirler.

Müteakip hadis bu meseleye biraz daha açıklık, Nebevî örnek getirecektir.

5709 ٢– وعن عائشة رضي الله عنها قالت: [كَانَ رَسُولُ الله ﷺ يَقْسِمُ وَيَعْدِلُ وَيَقُولُ: اللّهمَّ هـذا قسمي فيمـا أملكُ، فلا تلمني فيمـا تملكُ ولا أملكُ، يَعني القَلبَ].
أخرجه أصحاب السنن.

2. (5709)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* gece taksiminde adalete riayet eder ve derdi ki:

"Ey Allahım! Bu taksim benim iktidarımda olanla yaptığım bir taksimdir. Senin muktedir olup benim muktedir olmadığım şeyden dolayı beni levmetme!" Benim muktedir olmadığım dediği şeyle kalbi kastederdi."[Ebu Davud, Nikah 39, (2134); Tirmizi, Nikah 42, (1140); Nesâî, İşretü'n-Nisa 2, (7, 64).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise dayanan birkısım alimler, hanımları arasında adaletli davranmasının *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a da vacib olduğunu söylemiştir. Bazı alimler de تُرجي من تشـاء منهن **"Hanımlarından dilediğini geri bırakır, dilediğini yanına alabilirsin..."** (Ahzab 51) ayetine dayanarak kadınları hususunda tesviyesinin (eşitlik) *Resulullah*'a bir vecibe olmadığını, bu durumun Resulullah'ın (hasaisinden biri) olduğunu söylemiştir.

2- Hadis, muhabbet ve kalbî meylin, kişinin iradesine tabi olmayan bir emr, bir hal olduğuna, bunun bir Allah vergisi bulunduğuna delil olmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de: ﴿لو انفقت ما في الأرض جميعـا ما ألفت بين قلوبهم﴾ **"Sen yeryüzünde bulunan herşeyi harcasan da mü'minleri kalplerini birleştirip kaynaştıramazdın"** dedikten sonra ﴿ولكن الله ألف بينهم﴾ **"Fakat onların kalplerini Allah birleştirmiştir"** (Enfal 63) buyurarak bu meseleye yer vermiştir.

5710 ٣– وعنها رضي الله عنها: [أنّ سودة بنت زمعة رضي الله عنها: وهبت يومها لعائشة رضي الله عنها، فكان ﷺ يقسم لعائشة يومها ويوم سودة]. أخرجه الشيخان.

3. (5710)- Yine *Hz. Aişe* anlatıyor: "Sevde Bintu Zem'a (radıyallahu anhâ), gününü Aişe'ye hibe etti. Böylece Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Aişe'ye iki gün ayırıyordu. Bir kendi günü, bir de Sevde'nin günü." [Buharî, Nikah 98, Müslim, Rada 47, (1463).]

AÇIKLAMA:

İslam dini, erkeklere dörde kadar evlenme imkanı tanımıştır. Bu sebeple çok evliliğin getireceği meselelere de çözüm yolları vazetmiştir. Önceki hadiste günlerin hanımlara eşit şekilde taksim edilmesi prensibi vazedilmiştir. Burada hanımların kendi günlerini, diğerlerinden birine hibe edebileceği ifade edilmektedir. Bunun örneği *Hz. Sevde*'nin kendi nöbetini *Hz. Aişe*'ye hibesidir. Bazı rivayetlerde geldiği üzere Hz. Sevde yaşlanınca, Resulullah'ın kendisini boşayacağı endişesiyle gecesini Hz. Aişe'ye hibe eder. Resulullah da bu hibeyi kabul eder. Böylece Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe*'nin yanında daha fazla kalma imkanı elde etmiş olmaktaydı.

Alimler, kendi sırasını hibe eden bir kadının bu hibeden her zaman için rücu edebileceğini, ancak rücunun geçmişe raci olamayacağını, geleceğe raci olacağını belirtirler.

Hz. Sevde (radıyallahu anhâ) ile, ***Resulullah*** Mekke'de iken, Hz. Hatice'nin vefatından sonra evlenmişti. Resulullah Sevde validemize Mekke'de iken duhulde bulunmuş, onunla birlikte hicret etmişti. Rivayetler, *Hz. Aişe*'nin nikahının Sevde'nin nikahından önce kıyıldığını, ancak duhülün, Sevde'ye duhülden sonra olduğunu ifade eder.

Sevde Bintu Zem'a (radıyallahu anhâ) Hz. Ömer'in hilafetinin sonlarında vefat etmiştir, (radıyallahu anhümâ).

5711 ٤– وعنها رَضيَ اللهُ عنها قالت: [بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ في مَرَضِه الَى نِسَائِه فَاجْتَمعْنَ. فَقَالَ: إنِّي لاَ أسْتَطِيعُ أنْ أدُورَ بَيْنَكُنَّ فَإنْ رَأيْتُنَّ أنْ تَأذَنَّ لِي أنْ أكُونَ عِنْدَ عَائِشَةَ فَعَلْتُنَّ؟ فَأذِنَّ لَهُ]. أخرجه أبو داود.

4. (5711)- Yine *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* hastalandığı zaman kadınlarını çağırdı, yanında toplandık.

"Ben sizleri teker teker dolaşacak durumda değilim. Uygun görürseniz Aişe'nin yanında kalmama müsaade edin, orada kalayım" buyurdular. Kadınlar da kendisine izin verdiler." [Ebu Davud, Nikah 39, (2137).]

5712 ٥– وعن أنسٍ رَضيَ اللهُ عَنه قال: [كَانَ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ تِسْعُ نِسْوَةٍ، وَكَانَ إذَا قَسَمَ بَيْنَهُنَّ لاَ يَنْتَهِي الَى الْمَرْأةِ الأولَى إلاَّ في تِسْعٍ فَكُنَّ يَجْتَمِعْنَ في كُلِّ لَيْلَةٍ في

بيْتَ الَّتِي يَأْتِيهَا، فَكَانَ فِي بيْتِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنهَا. فَجَاءَتْ زَينبُ فَمدَّ يَدهُ إلَيْهَا. فَقَالَتْ: هذِهِ زَيْنبُ؟ فَكَفَّ ﷺ يَدَهُ فَتَقَاوَلَتَا حَتَّى اسْتَحْثَتَا وَأُقِيمَتِ الصَّلاَةُ فَمرَّ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنه فَسمعَ أَصْوَاتهُمَا. فَقَالَ: اُخْرُجْ يَا رَسُولَ اللهِ وَاحْثُ فِي أَفْوَاهِهِمَا التُّرَابَ فَخَرَجَ ﷺ]. أخرجه مسلم.

«استحثتا» أى رمت كل واحدة منهما في وجه صاحبتها التراب.

5. (5712)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında dokuz hanım vardı. Kadınlara uğrama işini sıraya koyunca, birinci kadına ikinci bir uğrayışı dokuz gün sonra oluyordu. Kadınlar, her akşam, Resulullah'ın o gün geleceği odada toplanıyorlardı. (Bir gün) toplanma akşam, yeri Hz. Aişe'nin odasıydı. Zeyneb gelmişti. Resulullah ona elini uzattı. Hz. Aişe:

Bu Zeyneb'tir, (bilmiyor musun)? dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* da elini geri çekti. Derken Hz. Aişe ile Hz. Zeyneb birbirlerine çıkıştılar. Karşılıklı çekişme birbirlerinin yüzüne toprak atmaya kadar gitti. (Bu esnada mescidde) ikamet getirildi. Bu sırada Hz. Ebu Bekir geçiyordu, onların seslerini işitti.

"Ey Allah'ın Resulü! Çık ve şunların ağızlarına toprak saç!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm çıktı." [Müslim, Rada 46, (1462).]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevcelerinin yanında geceleme işini belli bir sıraya koyup sırasıyla uğramakla beraber, diğer hanımlarını, nöbetlerine kadar tamamen ihmal etmiş değildi. Bu rivayet, her akşam bütün hanımlarla birlikte geceleyeceği hanımının yanında toplanıp sohbet ettiklerini göstermektedir. Zaman zaman bu toplanmalarda, hanımlar arasında tartışmalar da olmaktadır. Sadedinde olduğumuz rivayet bu tartışmalardan şiddetli birisine şahitlik eder.

Diğer bazı rivayetler her gün ikindi namazından sonra Resulullah'ın hanımlarını sırayla kısa fasılalarla ziyaret edip bir müddet sohbet ettiğini gösterir. Bu hiç aksamayan bir ziyarettir.

Alimler, bu rivayetlerden, kocanın hanımlarını kendi odasında kabul etmesinin değil, onların odalarına teker teker uğramasının müstehab olacağını istidlal etmişlerdir.

5713 ٦– وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدُورُ عَلى نِسَائِه فِي السَّاعَة الْوَاحِدَة مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَهُنَّ إِحْدَىٰ عَشْرَةَ. قِيلَ لأَنَسٍ: وَكَانَ يُطِيقُهُ؟ قَالَ: كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّه أُعْطِيَ قُوَّةَ ثَلاثِينَ]. أخرجه البخاري والنسائي.

6. (5713)- Yine *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, hanımlarına gece ve gündüzleyin aynı saatlerde ziyarette bulunurdu. Onlar on bir tane idiler. Enes'e: "Buna takat getirebiliyor muydu?" denmişti. O: "Biz ona otuz kişinin gücü verildiğini konuşurduk" diye cevap verdi." [Buhârî, Gusl 12; Nesâî, Nikah 1, (6, 53, 54).]

5714 ٧– وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [مِنَ السُّنَّةِ إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ عَلى الثَّيِّبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعاً، ثُمَّ قَسَمَ: وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلاثاً، ثُمَّ قَسَمَ]. أخرجه الستة إلا النسائي.

7. (5714)- Yine *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bakire, dul üzerine nikahlanırsa, bakirenin yanında yedi gün kalınması, sonra taksimat yapılarak sıraya konması, dul nikahlandığı zaman, yanında üç gün kalıp sonra taksimat yapılıp sıraya konması sünnettir." [Buhârî, Nikah 100, 101; Müslim, Rada 44, (1461); Muvatta, Rada 15, (2, 530); Ebu Davud, Nikah 35, (2124); Tirmizî, Nikah 41, (1139).]

5715 ٨– وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [لَمَّا أَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ صَفِيَّةَ رَضِيَ اللهُ عَنها أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلاثاً، وَكَانَتْ ثَيِّباً]. أخرجه أبو داود.

8. (5715)- Yine *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Safiyye (radıyallahu anhâ)'yi aldığı zaman yanında üç gece ikamet etti. Safiyye dul idi." [Ebu Davud, Nikah 35, (2123).]

5716 ٩– وعن أبي بَكْرِ بْنِ عَبْدِالرَّحمٰنِ عن أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [لَمَّا تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَقَامَ عِنْدِي ثَلاثاً. وَقَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ بِكِ هَوَانٌ عَلى أَهْلِكِ، إِنْ شِئْتِ سَبَّعْتُ لَكِ، وَإِنْ سَبَّعْتُ لَكِ سَبَّعْتُ لِنِسَائِي]. أخرجه مسلم ومالك وأبو داود والنسائي.

9. (5716)- *Ebu Bekr İbnu Abdirrahman,* Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'den anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* benimle evlendiği zaman, yanımda üç gün ikamet etti ve dedi ki:

"Sana ehlinden bir tahkir sözkonusu değil. Dilersen senin yanında

yedi gün ikamet ederim. Ancak seninle yedi gün kalırsam diğer hanımlarımın yanında da yedi gün kalırım." [Müslim, Rada 41, (1460); Muvatta, Nikah 14, (2, 529); Ebu Davud, Nikah 35, (2122).]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Sevde'ye, yanında üç gün kalmasının ona bir takdirden ileri gelmediğini açıklıyor. Alimler o cümleyi bazı farklı şekillerde yorumlamışlardır. "Benim üç günle yetinmem sana bir hakaretten ileri gelmez" veya "Senin sebebinle kavmine bir hakaret ulaşmaz", "Üç günle yetinmem sana olan ilgimin azlığından değil, kaide ve hüküm icabıdır..." gibi.

Bu hadis, ikamette bakire için yediyi, dul için üçü aşıldığı takdirde, diğer zevcelere de aynı ölçüde zaman ayırarak eksiklikleri telafi etmenin vacib olduğuna delildir. Ancak bu, diğerlerinin izniyle olursa, fazlanın telafisi gerekmeyebilir.

ÜÇÜNCÜ FASIL

AZL VE GAYLE HAKKINDA

5717 ١– عن أبي سعيد رضي الله عنه قال: [خرجنا مع رسول الله ﷺ في غزوة بني المصطلق فأصبنا سبيا من سبي العرب، فاشتهينا النساء واشتدت علينا العزبة، وأحببنا العزل. فقلنا نعزل ورسول الله ﷺ بين أظهرنا قبل أن نسأله؟ فسألناه. فقال: لا عليكم أن لا تفعلوا، ما من نسمة كائنة الى يوم القيامة إلا وهي كائنة]. أخرجه الستة.

1. (5717)- *Ebu Said* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte Beni'l-Müstalik Gazvesi'ne çıktık. Arap esirlerinden çokça esir ele geçirdik. Kadınlara karşı arzu duyduk. Çünkü üzerimizde bekârlık şiddet kesbetmişti. Hep azil yapmak istiyorduk ve: "Aramızda Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* varken, ona sormadan azil yapmak olur mu?" dedik ve sorduk.

"Hayır! buyurdular. *Bunu yapmamanız gerekir. Kıyamete kadar geleceği takdir edilen her canlı mutlaka yaratılacaktır (siz tedbirinizle önüne geçemezsiniz)."* [Buharî, Nikah 96, Büyû 109, Itk 13, Megazî 32, Kader 4, Tevhid 18; Müslim, Nikah 125, (1438); Muvatta, Talak 95, Ebu Davud, Nikah 49, (2171); Tirmizî, Nikah 40, (1138); Nesâî, Nikah 55, (6, 107).]

AÇIKLAMA:

1- *Azl,* münasebet-i cinsiyede, meninin rahme ulaşmasını önlemek maksadıyla inzalin fercin haricine yapılmasıdır. Bu babta gelen hadisler, azl yoluyla hamileliğin başlıca iki maksatla önlenmesinin düşünüldüğünü ifade etmekteir:

1) Cariyelerin ümmü-veled olmasını önlemek. Çünkü cariye efendi-

sinden hamile kalıp çocuk doğurunca ümm-ü veled olur, artık efendisi onu satamaz, efendisi ölünce hürriyetine kavuşur.

2) Zevcenin emzirmekte olduğu çocuğu vardır, hamile kaldığı takdirde, sütün yapısı bozulacağı için çocuğa zararlı olacaktır, bu zararı önlemek gayesiyle kadının hamile kalmaması gerekmektedir, bu sebeple azle başvurulmaktadır.

3) Üçüncü bir gaye, geçim yükünü ağırlaştırmamak için, çocuk sayısını az tutmaktır.

2- *Azl meselesi* İslam alimlerince çeşitli açılardan tahlil edilmiştir, dinen caiz mi değil mi, fayda ve zararı nelerdir? gibi. Bu babta Resulullah'tan muhtelif rivayetler gelmiştir.

İbnu Abdilberr: "Alimler arasında, hür hanımdan izin olmadıkça azl yapılamayacağı hususunda ihtilaf yok" der. Sebep olarak kadının da cimaya hakkı olduğunu, bunu kocasından talep edebileceğini belirtir, ayrıca bunun kemaliyle vukuunun azle yer vermemekle mümkün olacağına dikkat çeker. *İbnu Hübeyre* de benzer bir icmadan bahsetmiştir. Ancak Şafiilerde farklı bir nokta-i nazar bulunması sebebiyle tam bir icmadan bahsedilemeyeceği de söylenmiştir. Bu sebeple Şafiiler arasında hür kadına da izni olmadan azl yapılabileceği münakaşa edilmiştir.

3- Azlin yasaklanma sebebinde de ihtilaf edilmiştir:

★ Bazıları: "Kadının cima hakkı kaybolduğu için" demiştir.

★ Bazıları: "Kadere karşı gelme manası bulunduğu için" demiştir. Bu mevzuda gelen rivayelerin çoğu bunu te'yid eder.

Hülasa alimler, azl mevzuunda gelen hadislerin farklı ifadelerini gözönüne alarak buna haram dememiş, fakat terkinin evla olduğuna hadiste irşad bulunduğuna hükmetmiştir. Cariyenin izni alınmadan, hürrenin izni ile azlin yapılması haram değildir.

5718 ٢ – وعن أسْمَاء بنتِ يزيدَ بن السَّكَنِ رَضيَ اللهُ عنها قالت: [سَمِعْتُ رسُولَ اللهِ ﷺ يقُولُ: لاَ تقتلُوا أوْلاَدكُمْ سِرّاً فإنَّ الغيلَ يدرِكُ الفَارِسَ فيدعثِرُه عن فرسِهِ]. أخرجه أبو داود.

يقال « دعثَرَ الحوْضَ » إذا هدمه.

و« الغَيْلُ » أن يجامع الرجل امرأته وهى ترضع فتضعف لذلك قوى الرضيع فإذا بلغ مبلغ الرجال ضعف عن مقاومة نظيره في الحرب وانكسر بسبب ذلك.

2. (5718)- *Esma Bintu Yezid İbnu's-Seken* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Çocuklarınızı gizlice öldürmeyin. Çünkü gayl, biniciye [atının üzerinde] ulaşır ve atından aşağı atar"* dediğini işittim." [Ebu Davud, Tıbb 16, (3881); İbnu Mace, Nikah 61, (2012).]

AÇIKLAMA:

Azl bahsini tamamlayan bir mevzunun gayle olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü, her ikisi hakkında gelen yasak hükmü bir noktada birleşir: Çocuğun korunması, neslin sağlıklı olarak devamı endişesi...

Gayle bahsine az yukarıda (5682- İstidrad) genişçe temas ettiğimiz için burada teferruata girmeden şu kadarını söyleyeceğiz: *Gayle* öncelikle emzikli kadınla cima yapmaya denir. Gayl ise, hamile kalan emzikli kadının emzirdiği süte denmektedir. Bu mesele Arap dilinde ayrı bir mastarla ele alınmıştır. Çünkü emzikli kadın hamile kaldığı takdirde kadının sütü yapı itibariyle bozulmakta ve çocuğun sağlığını bozmaktadır.

Resulullah, sadedinde olduğumuz hadiste, emzikli kadınla cinsî teması "Çocuğu gizlice öldürmek" olarak tavsif etmekte, sebebini şu manada açıklamaktadır: "Çünkü, hamilelikte kimyevî yapısı bozulan ve zehir tesiri hasıl eden süt (gayl) çocukta uzun vadede zarar meydana getirmekte, atı üzerinde seferde iken bile bu zehirin tesiri aniden kendini göstermekte, evladının ölüp atından düşmesine sebep olmaktadır."

Bu meselede daha geniş bilgi için 5682 numaralı hadise ve ilgili açıklamalara, istidrad'a bakılmalıdır.

İSTİDRAD:

Dinimiz evliliğin en başta gelen gayelerinden birini tenasül, yani neslin devamı, yani sağlıklı evlad elde etmek olarak tesbit etmiş, bu maksatla evlenmeye ve çok çocuk sahibi olmaya teşvik etmiştir. Bu meyanda getirdiği birçok teşriat bu gayenin gerçekleşmesini hedefler. Sadedinde olduğumuz azl ve gayle bahisleri de neslin korunması ile ilgilidir. Gerek azlin ve gerekse *gaylenin* haram manasında olmasa bile yasaklanmış olması, bilhassa günümüzde haricî baskılarla doğum kontrolü, kürtaj serbestisi gibi neslin çoğalmasını ve sağlıklı olmasını önleyici müdahaleler Müslümanların, meselelerine sahip çıkması, bu meselenin ayet ve hadislerde gelen temel esprisini yasaklamaya ve ona göre fikir ve kanaat geliştirmeye ve bunları uygulamaya, aksettirmeye çalışmaları gerekmektedir. Meselenin, uzun vadede memleketimiz ve İslam ümmeti için arzet-

tiği ehemmiyete binaen çocuk konusuna bu vesile ile bir kere daha temas etmeyi gerekli görüyoruz.

ÇOCUK ÖLDÜRME YASAGI

Çocukların korunması hususundaki Kur'anî tahdid ve tedbirlerden biri de çocuk öldürme yasağıdır. Eski çağlardan beri bütün dünyada[76], çeşitli şekillerde mevcut olan bu meş'um gelenek, cahiliyye devri Araplarında da yaygın şekilde mevcuttu. Kur'an-ı Kerim bu müessif tatbikata birçok kereler temas eder.

Bir kısım ayetler, bu âdetin tarihten çekildiğine dikkat çekerek ta Hz. Musa zamanında Firavun tarafından Yahudilere uygulandığını haber verir. Bu uygulamada yeni doğan erkek çocuklar öldürülüyor, kızlar sağ bırakılıyordu (Bakara 49; A'raf 127, 141) [İbrahim 6, Kasas 4; Mü'min 25).]

Kur'an-ı Kerim, cahiliye devri Araplarında mevcut çocuk öldürme âdetine de ayetlerinde yer verir:

﴿وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَٓاؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ﴾ Mealen: **"Böylece putlara hizmet edenler, puta tapanların çoğunu helake sürüklemek, dinlerini karmakarışık etmek için çocuklarını öldürmelerini, onlara iyi göstermişlerdir"** (En'am, 137).

Erkek ve kız her iki cinsten çocukları "fakirlik" korkusuyla öldürtüp, kızları da "ar" düşüncesiyle diri diri toprağa gömdüren bu geleneğin İslam'ın bidayetlerine kadar canlı ve de yaygın bir şekilde geldiğini gösteren pek çok rivayet mevcuttur. Bunlardan biri İslam'la şereflenmezden önce, kendi eliyle 12 kızını diri diri toprağa gömmüş bulunan *Kays İbnu Asım*'la ilgilidir. Müslüman olduktan sonra suçunu itirafla Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'den bu günahtan kurtulma çaresi olup olmadığını sormuştur. Bir diğer durum Sa'sa'a İbnu Naciye'nin rivayetiyle sergilenmektedir: Bu hayırsever zengin, Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'e müracaat ederek, Müslüman olmazdan önce 360 tane çocuğu satın almak suretiyle ölümden kurtardığını, bu amelinin manevî mükafaatının ne olacağını sormuştur.

76– Bir peygamberin rü'yada bile olsa gördüğünün vahye dayandığı ve binaenaleyh hak olduğu *(bak. Razi, a.g.e. 26, 153)* kaziyyesi ve usulcülerin bir hüküm geldikçe icra edilmeden neshedilip edilmeyeceği hususunu tartışmış olmaları (Razı, a.g.e., 26, 155) gibi hususlar gözönüne alınırsa, Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeye tevessülüyle alâkalı ayetlere (Saffat 37, 101-102) dayanarak Hz. İbrahim zamanına kadar -belki de bir kısım kayıtlara tabi olarak- çocuk kurban etmenin cari olduğu, ondan sonra bu tatbikatın meşruiyetinin neshedildiği de düşünülebilir.

Kur'an-ı Kerim, çeşitli bahane ve şekiller altında kıyamete kadar devam edecek olan bu tatbikatla ciddi şekilde mücadele eder. Bunu bir-iki örnekle görelim:

1- Şu ayet-i kerimede en büyük haramlar sayılırken, çocuk öldürme, üçüncü sırada gösterilmiştir:

﴿قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ﴾ "Mealen: **"De ki: Gelin size, Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya-babaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, -sizin ve onların rızkını veren biziz- "Gizli ve açık" kötülüklere yaklaşmayın, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır."** (Enam 151)

İsra suresinde de çocuk öldürme fiili "büyük hata" olarak tavsif edilmiştir (İsra 31).

2- Çocuk öldürenlerin büyük hüsrana uğrayacakları haber verilir:

"Beyinsizlikleri yüzünden körükörüne çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri -Allah'a iftira ederek- haram sayanlar mahvolmuşlardır. Onlar sapıtmışlardır. Zaten doğru yolda da değildirler" (En'am 140).

3-Kadın ve erkeklerle yapılan bey'atlarda çocuk öldürmeme şartı konur.

"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman onları kabul et, onlara Allah'tan bağışlama dile. Doğrusu Allah bağışlayandır, acıyandır" (Mümtehine 12).

4- Öldürme yasağını sıkça tekrar etmiştir: Gerek yukarıda kaydettiklerimiz ve gerekse **"Kız çocuğun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman"** mealindeki ﴿وَاِذَا الْمَوْؤُدَةُ سُئِلَتْ * بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ﴾ ayeti (Tekvir 8-9) ile iki ayrı yerde geçen ve ﴿وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ﴾ **"Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin, sizi de, onları da rızıklandıran biziz"** (İsra 31; En'am 151) mealindeki ayetleri Kur'an-ı Kerim'in her tarafına serpiştirilmiş olarak, bu yasağı sıkça hatırlatmaktadır.

Zamanımızda, birkısmı dahilî, birkısmı haricî sebeplerden hasıl olan iktisadî sıkıntıları ve -tamamen muhayyel olan- müstakbel açlık tehlikelerini önlemek bahanesi dile getirilmek suretiyle *Malthuscu* iddiaların rengine büründürülen ve aslında dıştan gelen siyasî baskılardan kaynaklanan ve dünyanın her tarafında tatbikatı yaygınlaştırılmaya çalışılan ve nüfus planlaması, aile planlaması, doğum kontrolü gibi değişik adlarla munis gösterilmeye ve meşru kılınmaya çalışılan "modern çocuk öldürme metodları" Kur'an-ı Kerim'de ifade edilen yasak sınırının dışına çıkmaz. Ayetlerde Firavunlarca "mü'minleri zayıf kılmak" için işlendiği bildirilen bu cinayetlerin "fakirlik korkusu" kılıfına büründürülmüş şekliyle mü' minler tarafından benimsenebileceğine işaret edilmekte ve bu tuzağa düşülmemesi için "fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin" emri tekrar edilmiş olmaktadır.

HIZIR'IN ÖLDÜRDÜĞÜ OĞLAN

Mevzumuz icabı temas etmemiz gereken bir ayet, *Hz. Hızır*'ın öldürdüğü bir oğlanla ilgili. Daha önce de temas ettiğimiz üzere, *Hz. Hızır*' la *Hz. Musa* aleyhisselam beraberce seyahat ederlerken bir oğlana rastlarlar ve Hz. Hızır hiçbir zahirî sebep yokken oğlanı öldürür.

"...Yine gittiler; sonunda bir erkek çocuğa rastladılar. O hemen onu öldürdü. Musa: "Bir cana karşılık (kısas) olmaksızın masum bir cana mı kıydın? Doğrusu pek kötü bir şey yaptın" dedi. O: "Ben sana, yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?" dedi" (Kehf 74-75).

Zahiren bizce de "kötü bir şey" olan bu öldürme vak'asının sebebini Hızır aleyhisselam, arkadaşlığının sonunda Hz. Musa'ya şöyle açıklar:

"Oğlana gelince, onun ana-babası inanmış kimselerdi. Çocuğun onları azdırmasından ve inkara sürüklemesinden korkmuştuk. Rablerinin o çocuktan daha temiz ve onlara daha çok merhamet eden birini vermesini istedik" (Kehf 80-81).

Ayette geçen gulam kelimesi, Arapça'da, büluğa ermemiş çocuk yani sabiy manasında kullanıldığı gibi, büluğa ermiş delikanlı manasına da kullanılır. Türkçemizde "oğlan" kelimesi de aşağı yukarı bu manadadır. "Oğlan çocuğu" demedikçe, büluğa ermiş kimse de oğlan kelimesi ile kastedilir.

Ayette geçen *gulam*'ı her iki manada da anlayan alimler mevcuttur. Ancak "cumhur" denen çoğunluk, ayetteki gulam'la "büluğa ermemiş çocuk"un kastedildiği görüşüne zahib olmuştur.

Buradaki gulam, bülüğa ermiş bir kimse olduğu takdirde küfrü ve isyanı sebebiyle öldürülmüş olması problem çıkarmaz. Ancak, ekseriyetin anladığı üzerine, gulamdan murad, bülüğa ermemiş biri ise, istikbalde işleyeceği cinayet sebebiyle öldürülmüş olması şer'î ahkâm bakımından son derece mahzurludur. Çünkü çocuk, âmmden öldürme cinayetinde bulunsa bile, kendisine kısas yoluyla ölüm cezası vermek mümkün olmadığı gibi, ilerde işleyeceği, muhtemel ve muhayyel bir suç sebebiyle onu öldürmek hiç mümkün değildir.

Bu vak'anın izahı özetle şöyle yapılır: Şeriatın hakikatı Allah'ın emridir. Hızır da, Hz. Musa'nın sorusu üzerine, bunu kendiliğinden değil, Allah'ın emriyle yaptığını söylemiştir. Nitekim, bu izah karşısında, ilm-i zahire tabi insanların temsilcisi durumunda olan Hz. Musa ikna olduğu için sükut etmiş, itiraz etmemiştir.

Hz. Hızır aleyhisselam ise, *"ilm-i ledün"*, *"ilm-i batın"*, *"ilmü'l-gayb"* gibi değişik isimlerle ifade edilen geçmiş ve geleceğe şamil bir ilme sahiptir. Bu ilim, Hz. Musa gibi ilm-i zahir ehlince meçhuldür. Bu ilim, kesble elde edilemez, mevhibe-i İlahîdir. Hızır aleyhisselam bu ilme sahiptir. Kıssada kaydedilen diğer vak'alar da Hz. Hızır'ın hususiyetini göstermiştir.

Öyle ise, ilm-i zahire sahip şeriat tebliğcisi *Hz. Musa* nazarında çirkin addedilen bir amel, ilm-i batına sahip Hızır nazarında çirkin değildir. Üstelik, öldürme vak'asını anlatan Hızır "ben" zamirini kullanmıyor, "biz" diyor. Yani şahsî bir tasarrufu değildir. Yapılan izahın Hz. Musa'yı ikna etmiş olması da bu iki şeriatın aslında birbirine muhalif olmadığını ifade eder.

DÖRDÜNCÜ FASIL

NÜŞUZ (DİKBAŞLILIK)

5719 ١ــ عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها في قوله تعالى: [﴿ وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزاً أَوْ إِعْرَاضاً ﴾. قَالَتْ: نَزَلَتْ في الْمَرْأَةِ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ، لاَ يَسْتَكْثِرُ مِنها. فَيرِيدُ طَلاَقَهَا فَيتزوجُ غيرَهَا فَتقُولُ: أَمْسِكْنِي لاَ تُطَلِّقْنِي ثُمَّ تزوجْ غَيْرِي وأَنْتَ فِي حِلٍّ مِنَ النَّفَقَةِ عَلَيَّ وَالْقَسْمِ لي، فَذلِكَ قَوْلُهُ تَعالىٰ: ﴿ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحاً وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ﴾]. أخرجه الشيخان.

« نُشُوزُ الْمَرْأَة » بغضها زوجها واستعصاؤها عليه.

و« نشوزُ الزَّوجِ » ضربها وجفاؤها.

1. (5719)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ): **"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, bazı fedakârlıklarla sulh olup aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır..."** (Nisa 128) ayeti hakkında dedi ki: "Bu ayet, şöyle bir kadın hakkında inmiştir: "Bir erkeğin nikahı altındadır, ancak erkek onunla beraberliği fazla istememektedir, onu boşayıp bir başkasıyla evlenmeyi arzulamaktadır. Ona kadın: "Beni boşama, yanında tut, ama dilersen bir başkasıyla da evlen. Sen bana infak ve gece ayırma hususunda serbestsin" der. İşte ayette geçen şu meal bu manayadır: *"Bazı fedakârlıklarla sulh olup aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır."* [Buharî, Sulh 4, Mezalim 11; Tefsir, Nisa 23, Nikah 95; Müslim, Tefsir 14, (3021).]

AÇIKLAMA:

Nüşuz, kelime olarak sivrermek, yükselmek, kabarmak gibi manala-

ra gelen bir kökten gelir. Karı-koca arasındaki nüşuz geçimsizliktir, birbirlerinden hoşlanmamaktır. Kadının kocaya karşı nüşûzu itaat etmemesi, asi olması, dikbaşlılık etmesi, karşılık vermesi demektir. Kocanın karısına nüşuzu ise, kötü muamele etmesi, ona zarar vermesi ve dövmesidir (en-Nihaye).

Şarihlerin açıkladığı üzere, ayet-i kerime, kadına, kendisini kocasının boşamasından korktuğu takdirde, boşamaması ve nikahında tutması karşılığında mehrinden ve hatta gece beraberliğinden tavizler vermeyi tavsiye etmektedir. Hakim'in bir rivayetine göre "Rafi' İbnu Hadic'in nikahı altında bir kadın vardır. Buna rağmen genç bir kadınla daha evlenir. Bu genci, eski hanımına tercih eder. Bunun üzerine kadınla aralarında niza çıkar. Rafi hanımını bir talakla boşar, sonra kadına: "Dilersen talaktan rücu edeyim, ancak sen de sabredip tahammül edeceksin" der. Kadın "rücu et" der. Tekrar birleşirler. Fakat kadın bilahare verdiği sözde duramaz, sabırsızlık izhar eder. Bunun üzerine o da hanımını boşar. " Şu halde sadedinde olduğumuz ayetin tavsiye ettiği sulh böylesi bir anlaşmadır. Tirmizî'de İbnu Abbas'tan kaydedilen bir rivayete göre, "Hz. Sevde (radıyallahu anhâ), kendisini Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın boşayacağından korkarak: "Ey Allah'ın Resulü! Beni boşama fakat benim sıramı Aişe'ye ver!" diyerek müracaatta bulunur. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kabul buyurur." İşte, sadedinde olduğumuz ayet bu vesile ile nazil olur.

BEŞİNCİ FASIL

NİKAH MEVZUUNA GİREN BAŞKA MESELELER

5720 ١- عن عمر رضي الله عنه قال: [إذا تزوّج الرّجلُ المرأةَ وشرط لها أنْ لا يخرجها من مصرها فليس له أنْ يخرجها بغير رضاها]. أخرجه الترمذي.

1. (5720)- *Hz. Ömer* (radıyallahu anh) demiştir ki: "Bir adam bir kadınla evlenir, nikah sırasında kadını kendi memleketinden dışarı çıkarmama şartını kabul ederse, bilahare kadın razı olmadıkça, onu dışarı çıkaramaz." [Tirmizî, Nikah 31, (1127).]

5721 ٢- وعن علي رضي الله عنه: [أنّه سُئل عن ذلك فقال: شرطُ الله تعالى قبل شرطها والشّارط لها]. أخرجه الترمذي.

2. (5721)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre: "Bu meseleden (nikahta koşulan şarta uyma meselesinden) sorulmuştur da, o şu cevabı vermiştir: "Allah Teala hazretlerinin şartı kadının koştuğu şarttan da, onun şartını kabul edenden de önce gelir!" [Tirmizî, Nikah 31, (1127).]

AÇIKLAMA:

1-Yukarıda kaydedilen iki hadis, nikah akdi yapılırken ileri sürülecek şartlarla ilgilidir. Tirmizî bu hadisleri "Nikah akdi sırasında koşulacak şartla ilgili olarak gelen (rivayetler) babı" adını taşıyan bir babta kaydetmiştir. Tirmizî, bu babın ilk rivayeti olarak *Ukbe İbnu Amir* tarafından rivayet edilen *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın şu hadisini kaydeder: إنّ أحقّ الشّروط أن يوفَى بها ما استحللتم به الفروج "*Yerine getirilmeye en ziyade hakkı olan şartlar kendisiyle ferclerin helal kılındığı şartlardır.*"

Şarihler burada "şart(lar)"la kastedilen şeyin öncelikle mehir oldu-

ğunu, ancak zevciyetin yüklediği bütün vecibelerin anlaşılması gerektiğini söylemişlerdir. Bunlar dinimizin nikah müessesesinin meşruiyetine tabi kıldığı vecibelerdir. Mehir, nafaka, iyi geçim... Nikah akdi bunları erkeğe yüklemiş, sanki kadın bunları şart koşmuş gibidir.

Ancak, bir kısım alimler, bu hadiste zikredilen *"şart"*la, erkeğin, kadını evlenmeye razı edebilmek üzere, -dinen mahzurlu olmamak kaydıyla- önceden kabul ettiği bütün şartların kastedildiğini de söylemiştir. Nitekim İmam Şafii hazretlerinin: "Ulemanın çoğu, burada kastedilenin, nikahın muktezasına münafi olmayan şartlara hamledilmesi kanaatindedir" demiştir. Böylece, iyi muamele, nafaka, giyecek, mesken gibi temel hususlar da hadisin maksatları arasında yer alır.

Bunu sadece erkek tarafının vecibesi olarak düşünmek de yanlış olur. Çünkü nikah kadına da bir kısım meşru sorumluluklar getirmektedir. Öyleyse kadın da onlara uyacaktır: Kocanın izni olmadan evden çıkmaması, kocasının malında onun izni dairesinde tasarrufta bulunması, eve kocasının istemediği kimseyi almaması, davetine itiraz etmemesi gibi..

Nikahın muktezasına muhalif olan şarta gelince, kocanın kadına gece ayırmama, yeterince harcamama, infak etmeme, kadınla sefere çıkmama... gibi şartlar. Bunlara uymak gerekmez, bunların zikri akid sayılmaz, lağv (boş söz) kabul edilir. Nikah, mehr-i misil üzere sahih olur. Yalnız *Ahmed İbnu Hanbel*, "Her şarta uymak gerekir" demiştir.

2- Sadedinde olduğumuz iki hadisten birincisi Hz. Ömer'in, nikahta memleketinden dışarı çıkarmama hususunda kadının şartını kabul eden erkeğin bu şarta uyması gereği kanaatinde olduğunu ifade etmektedir. Bu kanaatini te'yid eden bakşa rivayetler de var. Ancak, yine *Hz. Ömer*'e atfedilen bazı rivayetlerde aksi görüşte olduğu, böyle bir şartla ihtilafa düşen bir karı-kocanın davasına bakıp şartı kaldırdığı ve الْمَرْأَةُ مَعَ زَوْجِهَا "Kadın kocasıyla birliktedir" dediği de rivayet edilmiştir.

Hz. Ömer'in bu husustaki görüşü ihtilaflı olsa da, önceki görüşte yalnız değildir: Ashab'tan *Amr İbnu'l-As*, tabiin ve etbaut-tabinden Tavus, Ebu Şa'şâ, Evzâî, Şafiî, Ahmed ve İshak da aynı görüştedirler.

Hz. Ali'nin görüşünü çoğunluk (cumhur) benimsemiştir. Onlar: "Hatta derler, kadının mehr-i misli, mesela yüz dinar olsa o kendi diyarından çıkarılmamak şartıyla elli dinara razı olsa, kocası onu dilediği yere götürebilir, üstelik mehri de müsemma olan yani nikah sırasında mutabakata varılan miktardır -verilen misalde yüze bedel elli dinardır-." Hanefîler bu meselede: "Kadın, mehr-i misilden eksilttiği kısmı isteyebi-

lir" demiştir. Şafii hazretlerinden şu görüş de rivayet edilmiştir: "Nikah sahihtir, şart lağvdır, erkek mehr-i misile mecbur edilir."

Burada kaydı gereken değişik bir görüş *Ebu Ubeyd*'e aittir: "Kadını almak üzere kabul ettiğimiz şartlara uyulmasını emrederim. Ancak erkeğin bu şartlara mahkum edilmesini emretmem" demiştir. *İbnu Hacer*, açıklamamızın bidayetinde kaydettiğimiz hadis hakkında şöyle der: "Ukbe'nin rivayet ettiği hadisi nedb'e hamletmek gerektiğini takyiye eden bir husus, *Hz. Aişe*'nin Berire kıssasından naklettiği ibaredir: كل شرط ليس في كتاب الله فهو باطل "Allah'ın kitabında bulunmadığı halde koşulan şartların hepsi batıldır." *İbnu Hacer* devamla: "Vaty, iskan, vs. erkeğin haklarındandır, bunlardan birini iskat edecek bir şartın kabulü, kitabullahta olmayan bir şartın kabulü olur. *Taberâni*, el-Mu'cemu's-Sagir'inde, Hz. Cabir'den hasen bir senetle şu hadisi kaydeder: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Ümmü *Mübeşşir Bintu'l-Bera İbni'l-Ma'rur'a* talip olmuştu. Kadın: "Ben zevceme, kendisinden sonra evlenmeyeceğim diye söz vermiştim" cevabını verdi. Bunun üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu uygun bir şart değildir"* buyurdular."

5722 ٣- وعن ابن عبّاس رضي الله عنهما قال: [جَاءَ رَجُلٌ الى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ : إنَّ امرأتِي لاَ تَرُدُّ يَدَ لاَمِسٍ. فقَالَ: أغْرِبْهَا. فقَالَ: إنِّي أخَافُ أنْ تَتبعَهَا نَفْسِي. قَالَ: فَاسْتَمْتِعْ بِهَا]. أخرجه أبو داود والنسائي.

قوله: «لاَ تَرُدُّ يَدَ لاَمِسٍ» يعنى أنها مطاوعة لمن طلب منها الريبة والفاحشة.

وقوله: «اغْرِبْهَا» أي طَلِّقْهَا.

وقوله: «اسْتَمْتِعْ بِهَا» كناية عن إمساكها بقدر ما يقضى منها متعة النفس ووطرها.

3. (5722)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek:

"Ey Allah'ın Resulü! Hanımım değen eli reddetmiyor!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm: "Onu uzaklaştır!"* emretti. Adam: "Nefsimin ona takılmasından korkuyorum" deyince:

"Öyleyse ondan faidelen!" buyurdular." [Ebu Davud, Nikah 4, (2049); Nesâî, Nikah 12, (6, 67).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "değen eli reddetmemesi" iki manada anlaşılmıştır:

★ Nefsini, fuhuş talep edenlere karşı korumuyor, isteklere cevap veriyor, namusunu korumuyor.

★ Kocasının malından isteyenlere, her ne isterlerse veriyor, malı korumuyor.

2- "Uzaklaştır"dan murad da "boşa!"dır.

3- *Resulullah* "Ondan istifade et!" emrini vermiştir. Zira, boşadığı takdirde adamın ondan tamamen kopamayarak, harama düşebileceğinden korkmuştur. Ancak, hadisin Nesai'de gelen veçhinde فاستمتع بها "Ondan faidelen" yerine امسكها *"Onu alıkoy"* denmiş olmasını esas alan alimler: "Onu zinadan veya israftan alıkoy" şeklinde yorumlamışlardır ki bunun da ya çok cima ile ya da malın muhafazası için ziyade tedbirlerle mümkün olacağına dikkat çekmişlerdir.

Bazı şarihler de: "Değen eli reddetmiyor" ifadesinin zahir manası: "Değerek lezzet almak için uzatılan eli reddetmiyor" demektir demişlerdir. Eğer Resulullah bundan cimayı kinaye ettiğini anlasaydı, adama kazf ahkâmı uygulardı veya "kocası, hanımının halinden, onun kendisinden fuhşiyat talep edildiği takdirde kaçınmayacağını anlamış, endişesini dile getirmiştir, kendisinden böyle bir hadise henüz vaki olmuş değildir" yorumu da yapılmıştır.

Allame *Muhammed İbnu İsmail el-Emir*, Sübülü's-Selam'da "değen el"le ilgili bu te'villeri kaydettikten sonra birinci te'vilin ihtimalden çok uzak olduğunu, zira Aleyhissalâtu vesselâm'ın kişiye deyyus olmayı emretmeyeceğini söyler. İkinci te'vilin de ihtimalden uzak olduğunu, zira kadın kendi malından israf etse bunun önlenebileceğini, kocasının malından israf etse bunun da önüne geçebileceğini ve bu sebeplerle *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın boşamayı emretmeyeceğini, zaten değen elle cömertliğin kinaye edilmesinin örfde görülmediğini söyler ve netice olarak "En kuvvetli ihtimal hiçbir düşük ve art niyet olmaksızın yabancıya karşı kaç-göçe yer vermeyen bir ahlak gevşekliğinin kastedilmiş olmasıdır, nitekim fuhuştan uzak olmasına rağmen birçok erkek ve kadının ahlakı böyledir. Eğer şikayet sahibi koca, kadının fuhşa düşmesini kasdetmiş olsaydı, kadına karşı kazıfta bulunmuş olurdu" der.

Bu kaydettiklerimiz, hadisleri anlamada, te'vilde isti'cal etmeyip

etraflıca araştırma ve imân-ı nazar etme gereğine bir kere daha delil olmaktadır.

5723 ٤ - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ تُبَاشِرُ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ فَتَنعتها لِزَوجها كَأَنَّهُ يَنظُرُ إِلَيْهَا]. أخرجه أبو داود والترمذي.

4. (5723)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kadın kadına [bir örtünün altında] mübaşeret etmemelidir, onu tutup kocasına vasfeder de adam görmüş gibi olur." [Ebu Davud, Nikah 44, (2150); Tirmizî, Edeb 38, (2793); Buharî, Nikah 118).]

AÇIKLAMA:

1- Bu yasak, *sedd-i zerâî* denen kötülüklerin sebeplerini yasaklamada mühim bir asıldır. Kadının kocasına, bir diğer kadını vasfetmesi, kocasını o kadınla fitneye düşmeye veya vasfeden hanımını boşamaya müncer olabilir. Nesâî'nin bir rivayetinde: *"Kadın kadınla, erkek erkekle mübaşerette bulunmasın"* buyrulmuştur. Bir diğer vecihde hadis daha şümullüdür: *"Erkek erkeğin avretine bakmasın, kadın da kadının avretine bakmasın, erkek erkekle bir tek örtünün altına girmesin, kadın da kadınla bir tek örtünün altına girmesin"* buyrulmuştur. Nevevî der ki: "Hadisten, erkeğin erkeğin avretine bakmasının, kadının da kadının avretine bakmasının haram olduğu anlaşılmaktadır. Bu ihtilaf edilmeyen bir husustur. Keza erkeğin kadının avretine, kadının da erkeğin avretine bakması bi'l-icma haramdır. Karı-koca bundan istisnadır. Bunlardan herbiri arkadaşının avretine bakabilir. Sadece ut yerlerine bakma hususunda ihtilaf edilmiştir, asıl olan cevazdır, fakat sebep yokken bakmak mekruhtur. Mahremler birbirlerine dizkapağı göbek arası hariç diğer yerlerine bakabilirler. Bahsedilen bu haramların hepsi hacet olmama durumuyla ilgilidir, cevaz da şehvetsiz olan nazaradır."

2- Hadis, arada perde olmaksızın iki erkeğin bedenlerinin birbirine değmesinin haram olduğunu ifade etmektedir. Musafaha bundan istisna tutulmuştur. Keza başkasının avretine hangi yerde olursa olsun elle değmek bilittifak haramdır. Nevevî, bu meselede hamamların umumi bir belva olduğunu, oralarda çok kimsenin titizliğe riayet etmeyip gevşeklik gösterdiğini, herşeye rağmen oralara girenlerin başkalarının avretine karşı elini, gözünü vs.'sini koruması gerektiğini kendi avretini de başkasının nazarından koruması gerektiğini belirtir. Bu titizliği göster-

meyenlere de gücü yettikçe müdahele icab ettiğini, karşı tarafın kabul etmeyeceğini zannetmenin bu vazifeyi üzerinden düşürmeyeceğini, şayet nefsi veya başkası hakkında fitneden korkarsa müdahale vazifesinin sakıt olacağını söyler.

5724 ٥ – وعن عطاء بن يسار قال: [جَهَّزَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنهَا بِخَمِيلٍ وَقِرْبَةٍ وَوِسَادَةٍ حَشْوُهَا إِذْخِرٌ]. أخرجه النسائي.

« الْخَمِيلُ » كساء له خمل.

5. (5724)- *Atâ İbnu Yesar* rahimehullah anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya çehiz olarak kadife bir örtü, bir su kabı ve içerisi izhirle doldurulmuş bir minder verdi." [Nesâî, Nikah 81, (6, 135).]

5725 ٦ – وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي رَجُلٌ شَابٌّ وَأَخَافُ الْعَنَتَ وَلاَ أَجِدُ مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ، أَلاَ أَخْتَصِي؟ فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قُلْتُ لَهُ فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لاَقٍ فَاخْتَصِ عَلَى ذٰلِكَ أَوْ ذَرْ]. أخرجه البخاري والنسائي.

6. (5725)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, ben genç bir insanım, günahtan korkuyorum, evlenecek maddî imkan da bulamıyorum, hadımlaşmayayım mı?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm bana cevap vermedi. Ben bir müddet sonra aynı şeyi tekrar söyledim. Yine cevap vermedi. Sonra:

"Ey Ebu Hureyre! buyurdu. *Senin karşılaşacağın şey hususunda artık kalem kurumuştur. Bu durumda ister hadımlaş ister bırak."* [Buharî, Nikah 8; Nesâî, Nikah 4, (6, 59).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisten geçen الْعَنَت asıl olan şiddet demek ise de, günah, fücur, zına, kötü ve meşakkatli iş gibi manalara gelen bir kelimedir.

2- Hadis, ilk nazarda hadımlaşmayı yapıp yapmamada muhayyer bırakıyor intibaını vermekte ise de, aslında muhayyerlik mevzubahis değil, bilakis tevbih var. Başka rivayetlerde ihtisa talebi açıklıkla reddedildiği halde burada meselenin kaderle irtibatına atıf yapılmıştır. Ama

dinimizde kadere inanma emri var, kaderde olanla amel emri yok. Kader bizim meçhulümüzdür, ne var bilemeyiz. Kaderde yazılan yazılmıştır diye hareket edecek olsak müsaade edilen, meşru olanları tercihen yapmamız gerekir. Öyleyse nice defalar ihtisa gibi tabiatı, yaratılışı bozan şeylerden yasaklama bilinip dururken, bekârlığın getireceği bazı sıkıntıları ihtisa yoluyla önlemek tecviz edilmez.

Hülasa hadiste o hususta muhayyerlik mevzubahis değildir. Bilakis ihtisanın zemmi mevcuttur. Ayrıca kaderin hükmettiğini beşeri çare ve tedbirlerle bozamayacağımız da ifade edilmiş olmaktadır.

★ Hadis, kişinin başına gelen bir hususu müstehcen de olsa, çirkince de olsa büyüğüne açabileceğini ifade etmektedir. Resulullah Ebu Hureyre'nin şikayetini dinlemiş, onu azarlamamıştır.

★ Hadiste mehir ve diğer evlenme masraflarını temin etmeyenin evlenmeye girişmemesi de ders verilmiş olmaktadır.

★ Şikayet üç kere tekrar edilebilir, caizdir.

★ İkna olmayacak kimseye sükutla cevap gerekir.

★ Mücerred sükuttan muradı anlayacağı zannedilen kimseye cevap yerine sükut etmenin cevazı vardır.

★ İhtiyacını talep eden kimsenin, sualde özrünü önce beyan etmesi müstehabtır.

★ Bazı hadislerde *Resulullah* bekâr gençlere şehveti kırmak için oruç tavsiye etmiştir. *Ebu Hureyre*'ye oruç tavsiye edilmeyişini şarihler, *Ebu Hureyre* ehl-i suffeden olması hasebiyle zaten ömrünün çoğunu oruçlu geçirdiğini *Aleyhissalâtu vesselâm* bilmektedir. Bu sebeple oruç tavsiye etmemiş olabilir veya bu talep seferde vaki olmuştur diye açıklarlar.

5726 ٧– وعن مَعْمَرٍ قال: قَالَ لِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: [هَلْ سَمِعْتَ فِي الرَّجُلِ يَجْمَعُ لأَهْلِهِ قُوتَ سَنَتِهِمْ أَوْ بَعْضِ السَّنَةِ؟ فَلَمْ يَحْضُرْنِي مَا أَقُولُ. ثُمَّ ذَكَرْتُ حَدِيثاً حَدَّثَنَا بِهِ ابْنُ شِهَابٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَبِيعُ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَيَحْبِسُ لأَهْلِهِ قُوتَ سَنَتِهِمْ]. أخرجه رزين.

7. (5726)- *Ma'mer* anlatıyor: "Süfyan-ı Sevrî merhum (bir gün) bana:

"Ailesinin bir yıllık -veya yarı yıllık- yiyeceğini cemeden kimse hakkında bir şey işittin mi?" diye sormuştu. O anda ne söyleyeceğim aklıma

gelmedi. Ama sonradan İbnu Şihab'ın bize tahdis ettiği bir hadisi hatırladım. Hadis *İbnu Şihab'a Malik İbnu Evs'ten*, ona *Hz. Ömer* (radıyallahu anh)'den gelmişti. Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm'ın, Beni'n-Nadir hurmalığını satıp ailesi için bir yıllık yiyeceklerini ayırdığı belirtilmekte idi." [Rezin tahric etti. Buharî, Nafakat 3; Müslim, Cihad 49, (1757).]

AÇIKLAMA:

Ma'mer'in hatırladığı hadis, Buhârî ve Müslim'de bütün teferruatıyla kaydedilmiştir. Hadiste, *Hz. Peygamber*'in mirası meselesinde *İbnu Abbas'la Hz. Ali* arasında çıkan ve halife olması haysiyetiyle Hz. Ömer (radıyallahu anhüm ecmain)'e intikal eden ihtilaf anlatılır. Bu vesile ile *Hz. Ömer, Resulullah*'a *Beni Nadir* Yahudilerinin mallarından düşen ve şahsi malı durumunda olan hurmalığı *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın nasıl tasarruf ettiğini açıklar. *Hz. Ömer* bu mesele ile ilgili olarak: فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُنفِقُ على اهلِهِ نفقةَ سنتِهِم مِن هذا المالِ ثُمَّ يأخُذُ مابقِي فيجعلُه مجعلَ مالِ اللهِ "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bundan ailesinin senelik nafakasını alır, geri kalanı Allah'ın malı kılıp beytulmale (hazineye) koyardı" der.

Alimler, bu hadisi esas alarak, kişinin ailesi için bir yıllık ihtiyacını depolayabileceğine hükmetmişlerdir.

NEZR (ADAK) BÖLÜMÜ

(Üç fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

NEZİRDEN NEHİY

İKİNCİ FASIL

TAATA YÖNELİK NEZİR

- ★ NAMAZ NEZRİ
- ★ ORUÇ NEZRİ
- ★ HAC NEZRİ
- ★ MAL NEZRİ

ÜÇÜNCÜ FASIL

MASİYETE (GÜNAHA) YÖNELİK NEZR

UMUMİ AÇIKLAMA

Dilimizde çoğunlukla adak kelimesiyle karşıladığımız nezr Arapça'da daha şümullü bir mana taşır. Nezrin cem'i nüzurdur; korkutma demek olan inzardan gelir. *Râgıb el-İsfehanî,* nezrin ıstılahî manasını "vacib olmayan bir şeyi bir emrin vukuu sebebiyle, vacib kılmak" diye tarif eder. Daha açık bir ifadeyle nezri "Allah Teala hazretlerine ta'zim için mübah olan bir fiilin yapılmasını üzerimize almak, îfasını kendi kendimize vacib kılmaktır" diye tarif edebiliriz. Kul, Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla ibadet sayılacak bazı şeyleri kendi kendine vacib kılabilir, bu dinen makbul bir davranıştır. Sözgelimi "yarın oruç tutacağım" veya "yarın şu kadar namaz kılacağım" diye nezirde bulunabilir. Kurtubî: "Nezr îfa edilmesi emredilmiş olan akidlerdendir. Yerine getirene sena edilmiştir" der.

Nezr kişinin bir şeyi yapmayı adaması olduğuna göre nezrin makbul olması, nezredilen şeyin, dinen makbul ve ibadet nevinden olması gerekir. Allah'a isyanı gerektiren haramı ve mekruhu işlemeyi gerektiren nezirler makbul değildir.

Nezr Allah rızası için olmalıdır. Dünyevî maksada yönelik nezirler, ibadette esas olan *ihlasa* münafi olduğu için değeri düşüktür. "Şu işim olursa şu kadar namaz kılayım" veya "...şu kadar malı tasadduk edeyim" şeklindeki nezirler gibi. Ancak İslam alimleri bu çeşitten nezir yapıldığı takdirde yine uyulması gerektiğini belirtmişlerdir. İbnu Hacer en muteber, en kıymetli nezrin herhangi bir şarta bağlamadan yapılan nezir olduğunu belirtir ve "hastalıktan afiyet bulanın "Allah için şu kadar oruç üzerime borç olsun" demesi gibi" der. *İbnu Hacer* devamla: "Allah şifa verirse..." gibi bir şartla ibadete nezretmenin ikinci sırada yer alan bir nezir olduğunu belirttikten sonra, Allah rızası gözetilmeyen nezirlerin değersiz olduğunu söyler. "İstiskal ettiği bir kölesinin sohbetinden kur-

tulmak için azab etmeye nezretmesi gibi" der. Kişiye yapmada meşakkate düşeceği nezirde bulunmanın mekruh ve hatta haram olacağı yine alimlerce belirtilmiştir.

Nezirlere uyulması gerektiği Kur'an-ı Kerim'de temas edilmiş olan bir husustur. Şöyle buyrulur: **"Allah sizi yanlışlıkla veya yanılarak ettiğiniz yeminlerden dolayı mesul tutmaz, fakat kalbinizle kazandıklarınızdan, yalan yere ettiğiniz yeminle ve yeminlerinizi yerine getirmemekle kazandığınız günahtan mesul tutar. Allah gafurdur, günahları çok bağışlar, halimdir, hemen ceza vermeyip tevbe etmeniz için size fırsat verir"** (Bakara 225).

BİRİNCİ FASIL

NEZİRDEN NEHY

5727 ١– عن سعيد بن الْحارث قال سمعت ابن عمر رضي الله عنهما يقول: [أولَم تنهوا عن النَّذْرِ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ النَّذْرَ لاَ يقدمُ شيئاً ولاَ يؤخره، وإنَّما يستخرج به من الْبخيل]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

1. (5727)- *Said İbnu'l-Haris* anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'i şöyle söyler işittim: "Siz nezr etmekten yasaklanmadınız mı? Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* demişti ki: *"Nezir, olacak bir şeyi ne öne alır ne de geriye bıraktırır. Ancak onunla cimriden mal çıkarılmış olur."* [Buharî, Kader 6, Eyman 26; Müslim, Nezr 3, (1639); Ebu Davud, Eyman 26, (3287); Nesâî, Eyman 24, (7, 15, 16).]

5728 ٢– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ النَّذْرَ لاَ يقرِّبُ من ابن آدم شيئاً لم يكن اللهُ قدَّره له، ولكن النَّذْرَ يوافق القدر فيخرج بذلك من الْبخيل مالَم يكن الْبخيل يريد أنْ يخرج]. أخرجه الخمسة واللفظ لمسلم.

2. (5728)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Nezir, ademoğluna, Allah'ın kendisine takdir etmediği hiçbir şeyi yakınlaştırmaz. Ancak nezir, kadere muvafık olur. Nezir sayesinde, cimrinin kendi arzusu ile çıkarmak istemediği, cimriden çıkarılır." [Buharî, Kader 6, Eyman 26; Müslim, Eyman 7, (1640); Ebu Davud, Eyman 26, (3288); Tirmizî, Nüzûr 10, (1538); Nesâî, Eyman 25, (7, 16).]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz birinci hadis, bir soruya verilen cevap kısmı

aksettirmekte, soru kısmını göstermemektedir. Hakim'in Müstedrek'inde ve başka bazı kaynaklarda geldiğine göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e Mes'ud İbnu Amr adında bir zat gelerek sorar: "Ey Ebu Abdirrahman! Oğlum, Ömer İbnu Ubeydullah İbni Ma'mer ile birlikte Fars diyarında idi. Oraya şiddetli bir veba ve taun salgını geldi. "Oğlumu Allah bu musibetten salim kılarsa Beytullah'a yaya gidip tavafta bulunacağım" diye nezirde bulundum. Oğlum da yanıma hasta olarak geldi, sonra da öldü. Bu hususta ne dersiniz (bana tavaf vacib oldu mu)?" diye sordu. İşte bu soru üzerine yukarıdaki cevabı verir: "Siz nezretmekten yasaklanmadınız mı?" Sonunda "...Nezrini îfa et!" der.

2- Alimler, bu hadiste ifade edilen yasaklama hususunda ihtilaf etmiştir.

★ Bir kısmı, hadisin zahirini esas almış, nezrin mekruh olduğunu söylemiştir.

★ Bir kısmı da hadisi te'vil etmiştir.

★★ *İbnu'l-Esir* en-Nihaye'de der ki: "Hadislerde, nezirden nehiy tekrarla gelmiştir. Burada hadis, nezri îfaya bir te'kiddir ve nezir yoluyla bir şeyi kendine vacib kıldıktan sonra bu vecibeyi küçümsemekten yasaklamadır (tahzir). Eğer hadisin manası, nezir yapmaktan zecr (yasaklama) olsaydı, hadiste nezrin hükmünü iptal ve nezri îfa etmenin lüzumunu iskat manası olurdu. Çünkü, nezir nehiyle masiyet olur ve uyulması gerekmez. (Halbuki nezre uymak ayetle sabit bir hâdisedir. Öyleyse) sadedinde olduğumuz hadisi şöyle anlamamız gerekmektedir: "Nezirin onlara peşin bir fayda getirmeyeceğini, onlardan bir zararı da bertaraf etmeyeceğini, keza Allah'ın kaderdeki takdirini de değiştirmeyeceğini onlara bildirmektedir. Diyor ki: "Sizler, Allah'ın size takdir etmediği bir şeye nezirle ulaşacağınız veya Allah'ın hakkıyla hükmettiği bir şeyi nezirle kendinizden bertaraf edeceğiniz inancıyla nezirde bulunmayınız. Böyle bir inanca düşmeden nezirde bulunursanız, nezrinize vefa gösterin, borcu üzerinizden atın. Zira nezrettiğiniz şeye uymanız gerekir."

İbnu Hacer, en-Nihaye'de kaydedilen bu görüşün, İbnu'l-Esir'den önce başka alımler tarafından da paylaşıldığına dair serdedilen goruşeri de kaydeder. Mesela *Ebu Ubeyd* şöyle demiştir: "Hadisin nezirden nehyedip şiddet göstermesindeki gaye nezrin günah bir fiil olduğunu söylemek değildir. Nezir, bu şekilde yasak ve günah olsaydı Allah Teala hazretleri nezri yerine getirmeyi emretmez, nezrini tutanları da övmedi. Bilakis, bana göre hadisin manası nezrin şanını yüceltmek, onun ciddiyetini tes-

bit etmektir; ta ki o hafife alınmasın, onun yerine getirilmesinde laubaliliğe kaçıp vaadedilen şeyin yapılmasını terke, söz verilen şeyi ifadan kaçmaya yer verilmesin."

★★ *İmam Malik,* bir şeyi müebbeden yapmayı nezretmenin mekruh olacağına hükmetmiştir. Bu durumda o iş, gönül hoşluğu ile yapılmaz.

★★ *İbnu'l-Mübarek:* "Taate müteallik nezir hayırdır, masiyete götürecek nezir mekruhtur, haramdır" demiştir.

★★ Bazı alimler: "Allah için şunu yapmak üzerime borç olsun" şeklinde şarta bağlanmadan yapılan nezirlerde mahzur görmemiş, bunun sevap olduğunu belirtmiştir. Çoğunluk nezirde keraheti şarta bağlamada görür: "Allah şifa verirse şu kadar namaz kılacağım" ifadesi gibi. Böyle bir nezirde bulunan kimsenin cehaletle: "Bu nezr, arzu ettiği şeyin olmasını sağlayacağı" veya bu vaadi ve nezri sebebiyle Allah'ın, onun dilediğini yerine getireceği inancına düşerse bunun büyük hata olacağı, hatta küfre yaklaşan bir hata olacağı ifade edilmiştir. Kurtubî bu endişededir.

★★ Hadisteki nehyin, nezrettiği şeyi yerine getirmeyeceği halinden belli olan kimselerle ilgili olduğunu söyleyenler de olmuştur.

★★ Bazıları: "Hayra vesile olan şeyin de hayır, şerre vesile olan şeyin de şer olduğu" prensibinden hareket ederek hadisi yorumlamıştır.

3- *İbnu'l-Arabî,* hadiste, nezreden kimsenin nezrini yerine getirmesinin vacib olduğuna hüccet bulunduğunu söyler. Ona göre hadiste "Nezirle cimriden mal çıkarılmış olur" ifadesi, nezri yerine getirmenin vacip olduğunu ifade etmektedir. "Çünkü der, eğer cimri, bunda muhayyer olsaydı, cimriliği sebebiyle, malı çıkarmama hali üzere devam ederdi."

4- Bu hadisle إنَّ الصَّدَقَةَ تَدْفَعُ مِيتَةَ السُّوءِ "Sadaka kötü ölümü defeder" hadisi arasında zahirî bir tenakuz gözükmektedir. Bunu alimler şöyle açıklamıştır: "Sadaka kötü ölümün define bir sebep olmaktadır. Sebepler de müşebbehat gibi mukadderdir (önceden belirlenmiştir, takdir edilmiştir). Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm, kendisine: "Rukye Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirir mi?" diye soran kimseye: *"O da Allah'ın kaderindendir"* diye cevap vermiştir. Nitekim Hz. Ömer'in vebalı yere girmeme kararı üzerine "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" itirazına verdiği "Allah'ın kaderinden Allah'ın kaderine kaçıyoruz" cevabı da Resulullah'ın cevabının bir benzeri olmaktadır."

5- *İbnu'l-Arabî,* nezri "dua"ya benzetir: "Dua da kaderi değiştirmez, ama dua kaderdendir" der. Bununla beraber, dua mendub kılınmış, ne-

zir nehyedilmiştir. Bunun sebebi, dua peşin, acil bir ibadettir, duada Allah'a teveccüh, tazarru, hudu açıkça görülür. Nezirde böyle değildir, bunda ibadet, dileğin husulüne te'hir edilmektedir, amel zaruret anına terkedilmektedir.

6- Hadis, iyilik niyetiyle yapılan amellerin nezir suretiyle yapılanlardan efdal olduğunu göstermektedir. Bu sebeple hadiste hayır amelde ihlasa, sırf Allah rızası için yapmaya teşvik var.

7- Hadis cimriliği de kötülemektedir. Ayrıca emredilenleri yapıp, nehyedilenlerden kaçınan kimseye bahil (cimri) denemeyeceği anlaşılmaktadır.

İKİNCİ FASIL

TAATE YÖNELİK NEZİR

5729 ١– عن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنها قالت: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ نَذَرَ أنْ يُطِيعَ اللّٰهَ فَلْيُطِعْهُ، وَمَنْ نَذَرَ أنْ يَعْصِيَ اللّٰهَ فَلاَ يَعْصِهِ]. أخرجه الستة إلا مسلماً.

1. (5729)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şöyle söylediğini işittim:

"Kim Allah'a itaat etmeye nezrederse hemen itaat etsin. Kim de Allah'a isyan etmeye nezrederse, sakın isyan etmesin." [Buharî, Eyman 28; Muvatta, Nüzur 8, (2, 476); Ebu Davud, Eyman 22, (3289); Tirmizî, Nüzûr 2, (1526); Nesaî, Eyman 28, (7, 17); İbnu Mace, Kefarat 16, (2126).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Allah'a itaatle ilgili nezirlerin yerine getirilmesini emretmektedir. Bu itaat hangileridir belli değil. Yani farz, vacib, mendub gibi farklı taatlerimiz var. Şu halde, nezredilmişse, taate giren bütün fiiller farz, vacib, mendub ayırımı yapılmaksızın yerine getirilecektir. Sözgelimi farzlarla ilgili bir vakit tayini yapılsa *"ilk vaktinde kılacağım"* gibi, buna da uyması vacib olur. Alimler, malî veya bedenî müstehab amellerle ilgili bir nezrin, o amelleri vacibe çevireceğini söylerler. Çünkü, hadis taate giren amellerde nezre uyulması hususunda pek açıktır, te'vile gitmeye gerek yok.

Keza masiyete giren ameller nezredilmişse bunun yerine getirilmemesi emri de hadiste açıktır. Alimler, bu ikinci durumda, bir noktayı münakaşa etmişlerdir. Masiyete nezreden kimse, bu nezrini yerine getirmeyecek, ama bu durumda kendisine yemin kefareti gerekecek mi gerekmeyecek mi? Bu hususta iki görüş ileri sürülmüştür:

★ Cumhura göre kefaret gerekmez.

★ Bazı alimlere göre kefaret gerekir. Ahmed, Sevrî, İshak, Şafiîlerden bazıları ve Hanefiler böyle hükmetmiştir. Tirmizî, Ashab'ın da bu iki görüşte ihtilaf ettiğini kaydeder.

Ulema, masiyete nezretmenin haram olduğunda ittifak eder. İhtilaf edilen husus, böyle bir yemin durumunda kefaret vacib mi değil mi noktasındadır. Hz. Aişe'nin bir rivayetine göre لاَ نَذْرَ فِي مَعْصِيَةٍ وَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ *"Masiyette nezir yoktur; bunun kefareti yemin kefaretidir"* buyrulmuştur. "Kefaret gerekir" diyenler bunu esas almıştır, ancak hadisin illetli olduğu söylenmiştir.

2- Hadiste, yapılması mübah olan bir şeyle ilgili nezir hakkında bir şey söylenmemiştir. Bunu cevaplarken, alimlerden bazılarının, ibadetleri farz-ı ayn, farz-ı kifaye olarak ikiye ayırdıklarını bilmede fayda var. Farz-ı ayn olan bu ibadetin yapılması üzerine nezir, nezir sayılmaz, zaten yapmakla mükellef. Ama onunla ilgili bir sıfat üzerine nezir mümkün: İlk vaktinde kılmak gibi. Bu takdirde îfa etmesi gerekir. Farz-ı kifaye üzerine yapılan nezir yerine getirilir. Cihad gibi mendub ibadet için yapılan nezir de yerine getirilmelidir. İbadet sayılmayan mendublar için yapılan nezirler de böyledir. Cumhura göre yerine getirilmelidir; hasta ziyareti gibi.

❑ NAMAZLA İLGİLİ NEZİR

5730 ١ - عن ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنهُما: [أنَّ امْرَأةً اشْتَكَتْ شَكْوَى، فَقَالَتْ: إنْ شَفَانِي اللهُ تَعالَى لأخْرُجَنَّ وَلأُصَلِّيَنَّ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ. فَبَرَأتْ فَتَجَهَّزَتْ لِلْخُرُوجِ، فَجَاءَتْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللهُ عَنهَا تُسَلِّمُ عَلَيْهَا، فَأخْبَرَتْهَا بِذلِكَ، فَقَالَتْ لَهَا: اجْلِسِي فَكُلِي مِمَّا صَنَعْتِ وَصَلِّي فِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ ﷺ فَإنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ: صَلاَةٌ فِيهِ أفْضَلُ مِنْ ألْفِ صَلاَةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ إلاَّ مَسْجِدَ الْكَعْبَةِ]. أخرجه مسلم.

1. (5730)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir kadın hastalanmıştı. Şöyle bir nezirde bulundu: "Allah Teala hazretleri bana şifa verirse, buradan gidip Mescid-i Aksa'da namaz kılacağım." Sonra kadın iyileşmişti. Hemen yol hazırlığı yaptı. Hz. meymune (radıyallahu anhâ)'ye geldi, selam verip kararını anlattı. Meymune, kadına:

"Hele otur, hazırladığını (burada) ye, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mescidinde namaz kıl. Zira ben Onun şöyle söylediğini işittim:

"Şu mescidimde kılınan bir namaz, Ka'be Mescidi hariç bütün mescidlerde kılınan bir namazdan daha hayırlıdır." [Müslim, Hacc 510, (1396).]

5731 ٢- وعن جابر رضي الله عنه قال: [قام رجل يوم الفتح فقال: يا رسول الله إني نذرت لله عز وجل إن فتح عليك مكة أن أصلي ركعتين في بيت المقدس فقال: صل هـهنا. ثم أعاد عليه فقال: صل هـهنا. ثم أعاد عليه فقال: فشأنك إذاً].
أخرجه أبو داود.

2. (5731)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Fetih günü bir adam kalkıp: "Ey Allah'ın Resulü dedi. Ben aziz ve celil olan Allah'a nezirde bulundum ve dedim ki: "Eğer Mekke'nin fethini sana müyesser ederse, Beytu'l-Makdis'te iki rekat namaz kılacağım." Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* adama:

"Sen şurada kıl!" cevabında bulundu. Adam talebini tekrar etti.

"Sen şurada kıl!" buyurdu. Adam bir kere daha tekrar edince:

"Öyleyse sen bilirsin" buyurdular." [Ebu Davud, Eyman 24, (3305).]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, yer tayin edilerek yapılan nezirlerde, nezrin yerine getirilmesi için o yerin aranmasının şart olmadığını göstermektedir. Namaz, sadaka veya benzeri bir başka şeyi şu veya bu yerde yerine getirmek için nezirde bulunan kimse, bu nezrini bulunduğu yerde veya bir başka yerde de îfa etse nezri yerine gelmiş olur.

Ancak, nezredilen yer, nezredenin bulunduğu yerden daha faziletli ise, oraya gitmek gerekir. Nezredilen yer, nezredenin bulunduğu yerle kıymet itibariyle eşitse veya dûnunda ise o zaman bulunduğu yerde nezrini yerine getirebilir. Önceki hadis bu meselede daha sarihtir. Hadislerde sadece üç mescidin faziletinden bahsedilmiştir: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebî, Mescid-i Aksa. Bunun dışındaki mescidler kıymet itibariyle eşit sayılırlar.

❑ ORUÇLA İLGİLİ NEZİR

5732 ١- عن حكيم بن أبي حرة الأسلمي: [أنه سمع ابن عمر رضي الله عنهما يقول: أفي رجل نذر أن لا يأتي عليه يوم سماه إلا صامه. فوافق يوم أضحى أو فطر

فَقَالَ: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ. لَمْ يَكُنْ يَصُومُ يَوْمَ أَضْحَى وَلاَ فِطْرٍ وَلاَ يَرَى صِيَامَهُمَا، فَــأَعَادَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِوَفَاءِ النَّذْرِ وَنَهَىٰ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْعِيدَيْنِ، فَأَعَادَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَزِدْ عَلَى هذَا]. أخرجه الشيخان.

1. (5732)- *Hakim İbnu Ebi Hürre el-Eslemî*'nin anlattığına göre "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in -önceden belirttiği bir günde oruç tutmaya nezreden bir kimsenin, nezrettiği o günü, Kurban veya Ramazan bayramlarına rastladığı takdirde, nezrini yerine getirip getirmeyeceği hususunda- şöyle dediğini işitmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'da sizin için güzel örnek vardır. O, ne Kurban ne de Ramazan bayramlarında oruç tutmamıştır. Üstelik o günlerde oruç tutmayı uygun da görmemiştir." Soru sahibi sorusunu tekrar edince İbnu Ömer: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* nezre uymayı emretmiştir, iki bayram gününde oruç tutmayı da nehyetmiştir" demiştir. Soru sahibi sorusunu yine tekrar edince eski cevabına ilavede bulunmamıştır." [Buharî, Eyman 32, Savm 67 ; Müslim, Siyam 142, (1139).]

AÇIKLAMA:

Hadis, *Buhârî*'nin bir rivayetinde daha vazıh gelmiştir: "Ziyad İbnu Cübeyr der ki: "Ben İbnu Ömer'in yanında idim. Bir adam gelip sordu: "Ben, yaşadığım müddetçe her salı -veya çarşamba günü oruç tutmaya nezretmiştim. Bu günüm Kurban Bayramı'na rastladı ne yapayım?" İbnu Ömer: "Allah Teala hazretleri nezirlerimize sadık olmamızı emretmiştir, diğer taraftan Kurban Bayramı'nda oruç tutmaktan nehyedildik" diye cevap verdi. Adam (cevabı vazıh bulmayarak) sorusunu tekrar etti. İbnu Ömer ilave yapmaksızın cevabını tekrar etti."

Anlaşılacağı üzere soru sahibi oruç tutmak üzere nezrettiği gün oruç tutmanın yasaklanmış olduğu bayramlara rastlarsa ne yapacağını sormaktadır. Oruç tutmak caiz mi? Değilse bilahare bedelini tutacak mı, yoksa kefaret mi ödeyecek?

Ulema böyle bir kimsenin o günlerde oruç tutmayacağı hususunda icma etmiştir. Kurban veya Ramazan bayramlarında ne nafile, ne kaza ne de nezir orucu tutulamaz. Cumhura göre, o günlerde oruç tutmaya nezretse, bu nezri muteber bir nezir olmaz. Hanbelîlerin bir görüşüne göre kazası vacib olur. *Ebu Hanife*: "O gün oruç tutacak olsa nezrinden düşer" der.

İbnu Ömer'in cevabı farklı yorumlara bâis olmuştrur, teferruata gir-

meyeceğiz. Böyle bir durumda, o gün oruç tutmayıp bir başka gün kaza edilmesi esastır.

5733 ٢ – وعن ابن عبّاس رَضيَ اللهُ عَنهما قال: [بَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْطُبُ إذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ فِي الشَّمْسِ، فَسَأَلَ عَنْهُ، فَقَالُوا: هَذَا أَبُو إسْرَائِيلَ نَذَرَ أنْ يَقُومَ فِي الشَّمْسِ وَيَصُومَ وَلاَ يُفْطِرَ وَلاَ يَسْتَظِلَّ وَلاَ يَتَكَلَّمَ. فَقَالَ: مُرُوهُ فَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ]. أخرجه البخاري ومالك وأبو داود.

2. (5733)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* hutbe verirken, güneşte ayakta duran bir adam gördü. Bunun niye orada durduğunu sordu.

"Bu Ebu İsrail'dir, güneşte durarak oruç tutmaya, yiyip içmemeye, gölgede oturmamaya ve konuşmamaya nezretmiştir!" dediler. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Ona söyleyin! gölgelensin ve konuşsun, ancak orucunu tamamlasın" buyurdular." [Buharî, Eyman 31, Muvatta, Eyman 6, 2, 475); Ebu Davud, Eyman 23, (3300).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, şeriatın ibadet olarak talep etmediği meşakkatleri kendi nefsine çektirmeyi şart koşarak nezirde bulunmanın meşru olmadığı ifade edilmektedir. Şarihler: "Bu hadiste, insana eziyet veren yalın ayak yürümek, güneşte oturmak gibi Kur'an ve sünnette meşruluğuna dair beyan gelmemiş olan davranışların ibadet sayılmayacağına, bunlarla yapılan nezrin makbul addedilmeyeceğine delil vardır. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Ebu İsrail'e nezrinin meşru olan kısmını yani orucunu tamamlamayı söylerken, diğer manasız eziyetlere son vermesini emretmiştir" der.

Kurtubî'ye göre, "Bu Ebu İsrail kıssasında, "masiyet veya takatinin yetmeyeceği bir şey nezreden kimseye kefaret gerekmez" diyen cumhura en büyük delil mevcuttur."

Hattâbî de şunu söyler: "Ebu İsrail'in nezrinde iki unsur var: "Biri taat, diğeri masiyet, Resulullah bundan taat olanın -ki bu oruçtur- yerine getirilmesini, güneşte durmak, konuşmamak, gölgelenmemek gibi taat olmayan hususların terkini emretti. Vücuda eziyet veren bu dav-

ranışlarda Allah'a yakınlık yoktur. Dinimiz, bu ümmetten, daha önceki ümmetlere teklif edilen bu çeşit meşakkatleri (ağlal) kaldırmıştır. Böylece, onlarda yapılan nezir masiyete dönüşür. Öyle ise, buna uymak gerekmediği gibi, terki sebebiyle kefaret de gerekmez."

Aynî, "hadiste, mübah veya zikrullaha sükut etmenin taat olmadığına delil var" der.

Bazı şarihler, bu hadiste cahil mutasavvıfların nefsin tezkiye vasıtası diye ihdas ettikleri Kur'an ve hadiste rastlanmayan meşakkatli meşguliyetlerin batıl olduğuna delil çıkarmışlardır.

5734 ٣– وعن ابن عمر رضيَ اللهُ عنهما: [أنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أنْ أعْتَكِفَ يَوْماً. وفي رواية: لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ قَالَ: أوْفِ بِنَذْرِكَ]. أخرجه الخمسة.

3. (5734)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer (radıyallahu anh) (bir gün) dedi ki:

"Ey Allah'ın Resulü! Ben cahiliye devrinde bir gün itikaf yapmayı nezretmiştim. -Bir rivayette Mescid-i Haram'da bir gece denmiştir.- [Bunu ifa etmem gerekir mi?]" Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Nezrini yerine getir!"* buyurdular." [Buharî, İ'tikaf 5, 15, 16, Humus 19, Megazî 54, Eyman 29; Müslim, Eyman 27, (1656); Ebu Davud, Eyman 32, (3325); Tirmizî, Eyman 11, (1539); Nesâî, Eyman 36, (7, 21 22).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kâfirken nezirde bulunan bir kimse Müslüman olduğu takdirde o nezrin gereğini yerine getirmesinin şart olduğunu ifade eder. Bazı Şafiî alimleri bu görüştedir. Ancak Hanefî, Malikî alimler ve Şafiilerin cumhuru "Kâfirin nezri mün'akid değildir. Dolayısıyla kâfirken yapılan nezre uymak vacib değildir" demiştir. Bu görüşte olanlar, sadedinde olduğumuz hadisi: "Resulullah Hz. Ömer'e bir vecibe olarak değil, istihbab olarak "nezrini îfa et" demiştir" diye te'vil etmişlerdir.

❑ HACCLA İLGİLİ NEZİR

5735 ١– عن عقبة بن عامر رضيَ اللهُ عنه قال: [نَذَرَتْ أُخْتِي أنْ تَمْشِيَ إلَى بَيْتِ اللهِ الْحَرَامِ حَافِيَةً، فَأمَرَتْنِي أنْ أسْتَفْتِيَ لَهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ: لِتَمْشِ وَلْتَرْكَبْ].

أخرجه الخمسة.

1. (5735)- Ukbe İbnu Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kızkardeşim, Beytullah'a yalın ayak yürüyerek gitmeye nezretmişti. Bu hususta Resulullah'a sormamı talep etti. Ben de sordum. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Yürüsün ve binsin!" buyurdular." [Buhârî, Cezâu's-Sayd 27; Müslim, Nezr 11, (1644); Ebu Davud, Eyman 23, (3293, 3294, 3299); Nesâî, Eyman 32, (7, 19).]

5736 ٢– وزاد في رواية للترمذي: [حَافِيَةً غَيْرَ مُخْتَمِرَةٍ. فَقَالَ: مُرُوهَا فَلْتَخْتَمِرْ وَلْتَرْكَبْ وَلْتَصُمْ ثَلاثَةَ أيَّامٍ].

2. (5736)- *Tirmizî*'nin rivayetinde şu ziyade vardır: "...ayağı çıplak ve başı da örtüsüz olarak Resulullah: *"[Allah, kızkardeşinin meşakkati sebebiyle bir şey yapacak değildir.] Ona emredin, başını örtsün, hayvanına binsin, (kefaret olarak) üç gün oruç tutsun"* buyurdu." [Tirmizî, Nüzûr 10, (1544).]

5737 ٣– وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عنهما: [أنَّ أُخْتَ عُقْبَةَ نَذَرَتِ الْحَجَّ مَاشِيَةً، وَذَكَرَ عُقْبَةُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أنَّهَا لاَ تُطِيقُ ذلِكَ. فَقَالَ ﷺ: إنَّ اللهَ لَغَنِيٌّ عَنْ مَشْيِ أُخْتِكَ، فَلْتَرْكَبْ، وَلْتُهْدِ بَدَنَةً].

وفي رواية: «إنَّ اللهَ لاَ يَصْنَعُ بِمَشْيِ أُخْتِكَ الى الْبَيْتِ شَيْئاً». أخرجه أبو داود.

3. (5737)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ukbe'nin kızkardeşi, yürüyerek hacc yapmaya nezretmişti. Ukbe onun bu işi yaya olarak yapamayacağını Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a söyledi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Allah, kızkardeşinin yayan yürümesinden müstağnidir. Binsin ve bir deve kurban etsin!" buyurdular."

Bir rivayette: *"Allah, kızkardeşinin Beytullah'a yayan yürümesi sebebiyle bir şey yapacak değildir"* buyrulmuştur. [Ebu Davud, Eyman 23, (3295, 3296, 3297).]

5738 ٤– وعن أنس رَضِيَ اللهُ عنه قال: [رَأى رَسُولُ اللهِ ﷺ شَيْخاً يُهَادي بَيْنَ ابْنَيْهِ. فَقَالَ: مَا بَالُ هذَا؟ قَالُوا: نَذَرَ أنْ يَمْشِيَ. فَقَالَ: إنَّ اللهَ عَنْ تَعْذِيبِ هذَا نَفْسَهُ لَغَنِيٌّ، وَأمَرَهُ أنْ يَرْكَبَ]. أخرجه الخمسة.

«يُهَادِي بين ابنيه» أي يمشي بينهما متكئاً عليهما من ضعفه.

4. (5738)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)*, iki oğlunun omuzlarına ardılmış olarak yürümekte olan bir ihtiyar görmüştü.

"Bunun derdi ne de böyle yürüyor" diye sordu.

"Yürümeye nezretmiş!" dediler.

"Şurası muhakkak ki, Allah bu bîçarenin kendine eziyet etmesinden müstağnidir" buyurdular ve hayvanına binmesini emrettiler." [Buhârî, Eyman 31, Sayd 27; Müslim, Nüzur 9, (1642); Ebu Davud, Eyman 23, (3301); Tirmizî, Nüzûr 9, (1537); Nesâî, Eyman 42, (7, 30).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetler de, ayet ve hadiste zikri geçmeyip nefse meşakkat veren davranışların ibadet sayılmayacağını, dolayısıyla nezirde bunlara yer verilmemesi gerektiğini te'yid etmektedir.

2- Birinci rivayette görüldüğü üzere, Ukbe'nin kızkardeşi, Mescid-i Haram'a yapacağı ziyarette yayan yürümesi veya binekli olması hususunda serbest bırakılmıştır. Yaya gidebilenin yayan gitmesi efdal addedilmiş olmaktadır. Ama Enes'ten gelen dördüncü rivayette soru sahibinin yaşlı olduğu tasrih edilir. *Aleyhissalâtu vesselâm* bu zatın binerek ziyaret yapmasını cezmen söylemiş, yaya gitme muhayyerliği tanımamıştır. Çünkü, yaşlılığı sebebiyle yayan yolculuk yapmaya tahammülü yoktur.

3- Üç gün oruç emredilmesi, nezri, söylediği şekil üzere yapamamış olmanın kefaretidir. Dolayısıyla nezri bir nevi yemin kabul edilmiş, yerine getirilemeyen yemin için yapıldığı üzere, üç gün oruçla kefaret ödenmiş olmaktadır. *Aliyyü'l-Kârî*, "yemin kefaretinin öncelikle yapılması gereken diğer şartlarını yapmaktan âciz olduğu takdirde son şart olarak üç gün oruç tutar" der. Çünkü, yemin kefareti şöyledir:

1) Gücü yeten, bir köle azad eder.

2) Bunu yapamayan, on fakiri sabah ve akşam olmak üzere doyurur.

3) Veya on fakire orta halde birer parça elbise giydirir.

4) Bu zikredilen üç şeyden birini yapamayan kimse üç gün muttasıl oruç tutar. Yemin kefareti ayet-i kerime ile sabittir (Maide 89).

4- Üçüncü hadiste, haccı yayan yapmaya nezrettiği halde yaya yapamayacak durumda olan Ukbe İbnu Amir'in kızkardeşi için verilen "bine-

rek yapma ve bir deve kesme" hükmü hususunda ulema ihtilaf etmiştir. el-Kâdı şu açıklamayı sunar: "Haccda yürümek, Allah'a yakınlık vesilelerinden biri olduğu için bu husustaki nezre uyması vacib olmuş; bu, aciz olmadıkça terki caiz olmayan diğer amellere dahil olmuştur. Bunun terki fidyeyi gerektirir. Fidye için asgarî koyun kesilir. Devenin kesilmesi vacib değil, mendubtur. Dolayısıyla hadiste devenin zikri nedbe hamledilmiştir. Mamafih *Hz. Ali* başta olmak üzere bazı alimler deve kesmenin vacib olduğunu söylemiştir. Resulullah'ın bu emrini istihbaba hamledip "bir şey gerekmez" diyenin olduğunu da kaydedelim."

❑ MALLA İLGİLİ NEZİR

5739 ١- عن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنها أنها قالت: [مَنْ قَالَ مَالِي في رِتَاجِ الْكَعْبَةِ فَإنَّهَا كَفَّارَةُ يَمِينٍ، وَمَنْ عَيَّنَ مَالَهُ صَدَقَةً لَزِمَهُ إخْرَاجُهُ وَلَوْ كَانَ أكْثَرَ مِنَ الثُّلُثِ]. اخرجه مالك الى قوله: كفارة يمين، وأخرجه بطوله رزين.

« الرِّتَاجُ » الباب، وأراد به الكعبة.

1. (5739)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) demiştir ki: "Kim "malım Ka'be yolunda feda olsun!" diye nezrederse, ona yemin kefareti gerekir. Kim de bağışlayacağı malı tayin edip belirlerse, o malı çıkarması gerekir, hatta bu mal üçte bir den fazla bile olsa."

Bu hadisin "...yemin kefareti gerektirir" ibaresine kadar olan kısmını, *Muvatta*'da İmam Malik tahric etmiştir. Geri kalan kısmını ise Rezin tahric etmiştir. [Muvatta, Nüzür 17, (2, 481).]

AÇIKLAMA:

Rivayetin Muvatta'daki aslından da anlaşılacağı üzere, Hz. Aişe'ye bir adam hakkında sual edilir. Bu adam herhangi bir miktar tayin etmeden "malım Ka'beye sadaka olsun" demiştir. Bu ifade bütün malının bağış olmasını gerektiren bir nezirdir. *Hz. Aişe* "Bu, hakiki manada bir nezir sayılmamalı" kanaatindedir. Çünkü, bu durumda malsız kalacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi kişi, takatını aşan nezirde bulunduğu takdirde, onun sözüne kefaret-i yemin uygulanmıştır.

Rivayeti kaydeden İmam Malik, bu meselede başka görüştedir: "O kimse malının üçte birini tasadduk eder." Zührî ve İbnu'l-Müseyyeb de bu görüştedir. Bunlar, müteakiben kaydedilecek olan malını tasadduk

etmeyi Resulullah'a teklif etmişti. *Aleyhissalâtu vesselâm* bunun üçte birini kabul etti.

★ *İmam Şafii* ve *Ahmed:* "Adama yemin kefareti gerekir" demişlerdir.

★ *Ebu Hanife:* "Adam malının tamamını çıkarır, kendisine, avret yerini örtecek ve ayakta kalmasını sağlayacak miktar bırakılır" demiştir.

5740 ٢ – وعن مالك: [أنّهُ سُئِلَ عن رَجُلٍ قالَ: كُلُّ مالِي صدقة في سبيل الله تعالى، فقالَ: يَجعلُ ثُلثَهُ لأنَّ رسولَ الله ﷺ أمرَ أبا لُبابةَ رضيَ الله عنه حينَ قالَ: أهْجُرُ دارَ قومِي الّتي أصبتُ فيها الذّنبَ وأُجاوِرُكَ وأنخلعُ مِنْ مالِي صدقةً الى الله والى رسولِهِ؟ فقالَ: يُجزِيكَ مِنْ ذلكَ الثُّلُثُ].

2. (5740)- *İmam Malik*'ten rivayete göre, kendisine, "malım Allah yolunda sadakadır" diyen kimse hakkında sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"Üçte birini sadaka yapar. Zira, Aleyhissalâtu vesselâm, Ebu Lübabe (radıyallahu anh): "Günah işlemiş bulunduğum kavmimin yurdunu terkedip, sana mücavir olacağım. Malımı da Allah ve Resulü'ne tasadduk edeceğim" dediği vakit: *"Bu maldan üçte birinin bağışı sana kifayet eder"* demişti." [Muvatta, Nüzûr 16, (2, 481).]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de kısmen geçtiği üzere, malının tamamını Allah yolunda bağışladığını söyleyen kimseye tatbik edilecek hüküm alimler arasında ihtilaflı olmuştur. Sadedinde olduğumuz rivayette, *İmam Malik*'in, *Ebu Lübabe* (radıyallahu anh) ile ilgili Nebevî tatbikatı esas aldığını görmekteyiz. Ebu Lübabe'nin affı hususunda, kaynaklarımız iki sebep kaydeder. Bu, ya onun, Tebük Seferi'ne katılmayışından üzülerek hakkında af gelinceye kadar mescidin direğine zincirlerle bağlaması sonucu idi, ya da Hendek Gazvesi sırasındaki ihanetleri sebebiyle Resulullah'ın cezalandırmaya hazırlandığı Benî Kureyza'ya maruz kalacakları cezanın mahiyetini işaret etmek suretiyle işlediği ciddî bir hata sonucu kendisini mescidin direğine bağlaması idi. Orada on sekiz gün kadar bağlı kalmıştı. Sadece zaruri ihtiyaç ve namaz zamanlarında zincirini kızı çözüyor, sonra tekrar bağlıyordu. Bu esnada ne yemiş ne de içmişti. Üzerine baygınlık çökmüş, kulakları duymaz olmuştu; gözlerini de kaybetmek üzere idi ki, affını ilan eden ayet nazil oldu (Tevbe 102).

5741 ٣- وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده: [أنَّ إمرأةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! إنّي نَذَرْتُ أنْ أضْرِبَ عَلى رَأسِكَ بِالدُّفِّ. قَالَ: أوْفِ بِنَذْرِكَ]. أخرجه أبو داود.

3. (5741)- *Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir kadın (gelerek): "Ey Allah'ın Resulü! Ben senin yanıbaşında def çalmaya nezrettim!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Nezrini yerine getir!" buyurdular." [Ebu Davud, Eyman 27, (3315).]

5742 ٤- وزاد رزين: [قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ! إنِّي نَذَرْتُ إذَا انْصَرَفْتَ مِنْ غَزْوَتِكَ سَالِماً غَانِماً أنْ أضْرِبَ عَلَيْكَ بِالدُّفِّ. قَالَ: إنْ كُنْتِ نَذَرْتِ فأوْفِي بِنَذْرِكِ وَإلاَّ فَلاَ].

4. (5742)- *Rezin* şu ziyadeyi kaydetti: "Kadın dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Çıktığın gazveden sağ-salim ganimetle dönersen sana (zafer alâmeti olarak) def çalıvereceğim diye nezrettim!"

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu talep üzerine: *"Eğer nezretti isen haydi nezrini yerine getir, yoksa böyle bir şey yapma!"* buyurdular." [Rezin'in ziyadesi İbnu Hibban'ın Sahih'inde geçmektedir (6, 286-287).]

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen son iki hadisin birincisi Ebu Davud'da mevcuttur. Rezin'in ilavesini ihtiva eden ikinci rivayet *İbnu Hibban*'ın Sahih'inde mevcuttur. Hatta, oradaki aslında bazı açıklayıcı ziyadeler de mevcuttur: "Abdullah *İbnu Büreyde* babasından naklediyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* gazvelerinden birinden dönmüşü. Siyahî bir cariye gelerek:

"Ey Allah'ın Resulü! Allah seni salimen geri getirirse yanıbaşında def çalmaya nezrettim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Eğer nezretmişsen haydi yap, değilse yapma!" buyurdu. Kadın:

"Evet ben nezirde bulunmuştum!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm oturdu, o da def çaldı."

2- Bu hadislerde def çalmanın cevazı da mevzubahistir. Mesele üzerine, Hattâbî şu açıklamayı kaydeder: "Def çalınması, nezri ilgilendiren taatlardan addedilmemiştir. Bu hususta söylenecek en muvafık söz, onun mübahlardan olduğunu söylemektir. Şurası da unutulmamalı ki, bu def çalma hadisesi Resulullah'ın gazvelerinden birinden salimen dönüşü fırsatında duyulan sevincin izharına muttasıl olması ve bu sevinç

izharında küffarın yıldırılmasının ve münafıkların da sindirilmesinin bulunması sebebiyle def çalınması, Allah'a yakınlık vesilelerinden biri olmuştur. İşte aynı sebepledir ki, nikah sırasında da def çalınması müstehab addolunmuştur. Çünkü bunda da hem nikahın izharı ve hem de gizli yapılan zina manasından uzaklaşma var."

5743 ٥- وعن ثابت بن الضحاك رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ: إنِّى نَذَرْتُ أنْ أذْبحَ بِمَكَانِ كَذَا وَكَذَا، مَكَانٌ يَذْبَحُ فيهِ أهلُ الْجَاهِلِيَّةِ. فَقَالَ: هَلْ كَانَ بِذلِكَ الْمَكَانِ وَثَنٌ مِنْ أوْثَانِ الْجَاهِلِيَّةِ يُعْبَدُ؟ قَالَ: لاَ. قَالَ: فَهَلْ كَانَ فيهِ عِيدٌ مِنْ أعْيَادِهِمْ؟ قَالَ: لاَ. قَالَ أوْفِ بِنَذْرِكَ]. أخرجه أبو داود.

5. (5743)- *Sabit İbnu'd-Dahhak* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a: "Ben şu şu yerde bir kurban kesmeye nezrettim!" dedi. Zikrettiği yer cahiliye insanlarının kurban kestikleri bir yerdi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Orada, kendisine ibadet edilen cahiliye putlarından biri var mı?" diye sordu. Adam:

"Hayır!" deyince:

"Pekiyi orada, onların bayramlarından bir bayram kutlanıyor mu?" diye sordu. Adam yine "hayır!" deyince:

"Öyleyse nezrini yerine getir!" emrettiler." [Ebu Davud, Eyman 27, (3313).]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin aslında, nezrin Resulullah'ın sağlığında yapıldığı, kurban kesmek üzere kasdettiği yerin Büvâne (adında, Mekke'nin altlarında Yelemlem'e yakın bir yer) olduğu belirtilir. Keza rivayetin devamında Resulullah لاَ وَفَاءَ لِنَذْرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ وَلاَ فِيمَا لاَ يَمْلِكُ ابنُ آدَمَ *Allah'a isyan olan şeylerle, insanoğlunun mülkünde olmayan şeylerde yaptığı nezirlere uymak yoktur"* buyurmuştur.

2- Hadiste geçen vesen, kendisine ibadet etmek maksadıyla yapılan cüsseli putlardır. Bunlar madenlerden olabileceği gibi, ağaç, taş gibi başka maddelerden de olur. Bu manada olmak üzere sanem kelimesi de vardır. Bazı alimler "sanem"le cüssesi olmayan, resim şeklindeki tasvirlerin kastedildiğini söylemiştir. Ancak gerek vesen ve gerekse sanemin her iki çeşit put için kullanıldığını, aralarında teradüf bulunduğunu söyleyen

alimler de mevcuttur. *Adiyy İbnu Hatim*'in bir rivayetine göre, Resulullah'ın yanına geldiğinde boynunda altından mamul bir haç vardı. Aleyhissalâtu vesselâm: أَلْقِ هذَا الوَثَن عنه *"Şu putu boynundan çıkar at!"* demiştir. Şu halde vesen, takdis edilen maddî eşya manasında daha umumi bir mana taşımaktadır.

3- Hadisin sonundaki ziyadeyi değerlendiren alimler, mübah şeylerde nezirde bulunmanın caiz olacağını söylemişlerdir. Çünkü, kaydettiğimiz üzere, *Aleyhissalâtu vesselâm* iki çeşit nezri yasaklamaktadır:

1) Allah'a isyan olan, günah olan şeyler: Şarap içmeye, domuz eti yemeğe, yaksız yere cana kıymaya yapılan nezirler gibi. Hadiste masiyete müteallık nezrin yasaklığı zikredilince mübahlarda yapılacak nezrin sahih olacağı anlaşılır.

2) İnsanın mülkü ve gücü dışında olan şeylere nezretmesi: "Amerika mülkünü tasadduk etmek", "ölüyü diriltmek" gibi.

Bununla birlikte, Resulullah'ın لاَ نَذْرَ إلاَّ فيما يبتغي به وجه الله تعالى "Kendisiyle Allah'ın rızası talep edilmeyen şeyde nezir yoktur" hadisini göstererek mübahta da nezir olmaz diyeceklere Beyhakî hazretleri, bazı mübah şeylerin Allah'ın rızası kastıyla yapılabileceğine örnek verir: "Kişi der, öğle uykusunu yani kayluleyi, geceleyin kalkıp ibadet yapmak maksadıyla yapabilir, sahur yemeğini, gündüzleyin tutacağı oruca güç kazanmak kasdıyla yiyebilir."

ÜÇÜNCÜ FASIL

MA'SİYETLE İLGİLİ NEZİR

5744 ١– عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ نَذْرَ فِي مَعْصِيَةٍ، وَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ]. أخرجه أصحاب السنن.

1. (5744)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ma'sıyette (günah şeylerde) nezir yoktur. Bunun kefâreti de yemin kefâretidir." [Ebu Dâvud, Eymân 23, (3292); Tirmizî, Nüzûr 1, (1524); Nesâî, Eymân 41, (7, 26).]

5745 ٢– وعن ابن عمرو بن العاص رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ نَذْرَ إلاَّ فِيمَا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ تَعالى، وَلاَ يَمِينَ فِي قَطِيعَةِ رَحِمٍ]. أخرجه أبو داود.

2. (5745)- *İbnu Amr İbnu'l-As* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ancak, kendisiyle Allah Teâla hazretlerinin rızası talep edilen şeylerde nezir vardır. Sıla-ı rahmı koparma üzerine de yemin yoktur." [Ebu Dâvud, Eymân 15, (3273, 3274).]

5746 ٣– وعن عمران بن حصين رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لاَ نَذْرَ فِي مَعْصِيَةٍ وَلاَ فِيمَا لاَ يَمْلِكُ ابْنُ آدمَ]. أخرجه النسائي.

3. (5746)- *İmrân İbnu Husayn* (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ne bir masiyette ne de insanoğlunun malik olmadığı bir şeyde nezir yoktur." [Nesâî, Eymân 14, (7, 28); Müslim, Nezr 8, (1641); Ebu Dâvud, Eymân 28, (3316).]

AÇIKLAMA:

Bu üç hadiste geçen hususlar önceki fasıllarda da geçtiği için burada teferruatlı açıklamaya girmeyeceğiz. Özetlemek gerekirse, bu rivayetlerde şu üç nokta belirtilmektedir:

1) Allah'a isyana götüren, dinen günah addedilen bir işi yapmak için nezreden kimse bunu yerine getirmeyecektir: "Şu işim olursa şarap içeceğim!" demek buna bir örnektir.

2) Kişinin elinde olmayan, mâliki bulunmadığı bir şey üzerine nezirde bulunması halinde o nezrin icrası yoktur. Mesela "Hastalığımdan şifa bulunca falancanın kölesini azad edeceğim" demesi gibi. Köle azadı ibadet ise de, azad edeceği köle kendinin olmadığı için böyle bir nezir muteber bir nezir değildir, uygulanmaz. Ama adam "...bir köle azad edeceğim" deseydi, o an için kendisi bir köleye malik olmasa da, bu onun üzerine borç olurdu, nezrini icra ederdi.

3) Bu söylenen iki gruba giren nezirler, bir nevi yemin sayılmıştır. Bu sebeple, böylesi bir nezirde bulunan kimseye yeminini yerine getirmeyerek hanis olan kimselere terettüp eden kefâret gerekmektedir. Bu hususu 5738 numaralı hadisin açıklamasında kaydettik.

4) Yukarda kaydedilen *İbnu Amr İbni'l-Âs* rivayetinde, nezirlerin, kendisiyle Allah rızası talep edilebilecek şeyler üzerine olabileceği ifade edilmiştir. Bununla ilgili açıklamayı da az yukarıda (5743 numaralı hadisin açıklamasında) kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.

5747 ٤ – وعن يحيىٰ بن سعيد قال: [سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ: أَتَتِ امْرَأَةٌ الى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُمَا فَقَالَتْ: إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ أَنْحَرَ ابْنِي؟ قَالَ: لاَ تَنْحَرِي ابْنَكِ، وَكَفِّرِي عَنْ يَمِينِكِ. فَقَالَ شَيْخٌ: كَيْفَ يَكُونُ فِي هٰذَا كَفَّارَةٌ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّ اللّهَ تَعَالَى قَالَ: وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ. ثُمَّ جَعَلَ فِيهِ مِنَ الْكَفَّارَةِ مَا رَأَيْتَ]. أخرجه مالك.

4. (5747)- *Yahya İbnu Said* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kasım İbnu Muhammed'in şöyle söylediğini işittim: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a bir kadın gelip:

"Ben oğlumu kurban etmeye nezrettim! (Ne dersin?)" dedi. *İbnu Abbâs* ona:

"Oğlunu kesme, yeminine karşı keffârette bulun!" diye cevap verdi. Bu cevap karşısında orada bulunan yaşlı bir zat:

"Bu nezirde nasıl keffâret olur?" dedi. İbnu Abbâs açıkladı:

"Allah Teâla hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'de: **"Hanımlarına zıhâr yapanlarınız bilsin ki, bu sözleriyle hanımları onların anneleri olmuş olmaz. Gerçekten onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar..."** (Mücâdele 2) buyurmuş, sonra da gördüğün gibi, bu zıharda bulunanlara keffâret takdir etmiştir." [Muvatta, Nüzûr 7, (2, 476).]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) çocuğunu boğazlamaya nezreden kadına yemin keffâretinde bulunma fetvasını verince, yanında bulunan bir zat bu fetvayı muvafık bulmayarak itiraz eder ve *"Böyle bir nezre nasıl yemin keffareti gerekir?"* demek ister. İtiraz, bunun masiyet için yapılan bir nezir olmasından ileri gelmiştir. Çunku bazı rivayetlerde masiyet için yapılan nezrin muteber olmayacağı belirtilmiştir.

İbnu Abbas ise, Kur'an-ı Kerim'den örnek veriyor: "Ayet, "zıhar"ı (yani kişinin hanımını annesine, bacısına benzeterek, kendine haram kılması) önce "çirkin ve asılsız bir söz" olarak tavsif ettiği halde devamında: "Hanımlara zıhar yaptıktan sonra söylediklerinden vazgeçenler, onlarla temasta bulunmadan önce bir köle veya cariye azad etsinler" buyurarak, ceza tesbit etmiştir." İbnu Abbâs: "Öyleyse hadiste masiyet üzere yapılan nezir bâtıl ilan edilse de, buna yemin keffâreti gerekmektedir" demiş olmaktadır.

İbnu Abdilberr, "Zıharın bir yemin olmayışından hareketle bu meselede, zıhar keffaretine itibar edilmesinin bir manası yoktur" diyerek yaşlı adamın tirazına izah sadedinde İbnu Abbas'ın başvurduğu mukayeseyi zayıf bulduğunu söylemiştir. Nitekim masiyet üzerine yapılan nezirle ilgili merfu rivayetler gelmiştir. Bazıları geçti:

5748 ٥– وعن محمد بن المنتشر: [أَنَّ رَجُلاً نَذَرَ أَنْ يَنْحَرَ نَفْسَهُ إِنْ أَنْجَاهُ اللهُ مِنْ عَدُوِّهِ. فَسَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَقَالَ: سَلْ مَسْرُوقاً خَادِمَهُ، فَسَأَلَهُ فَقَالَ: لاَ تَنْحَرْ نَفْسَكَ، فَإِنَّكَ إِنْ كُنْتَ مُؤْمِناً قَتَلْتَ نَفْساً مُؤْمِنَةً، وَإِنْ كُنْتَ كَافِراً تَعَجَّلْتَ الَى النَّارِ، وَاشْتَرِ كَبْشاً فَاذْبَحْهُ لِلْمُسْلِمِينَ، فَإِنَّ إِسْحَاقَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ خَيْرٌ مِنْكَ، وَفُدِيَ بِكَبْشٍ. فَأُخْبِرَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا. فَقَالَ: هكَذَا أَرَدْتُ أَنْ أُفْتِيَكَ]. أخرجه رزين.

5. (5748)- *Muhammed İbnu Münteşir* anlatıyor: "Bir adam, Allah, düşmanından kurtardığı takdirde kendisini kurban etmeye nezretmişti. Durumu gelip İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a sordu. O da, hizmetçisi Mesruk'a sormasını söyledi. Adam ona sorunca, Mesruk:

"Sen kendini kurban etme. Çünkü, eğer mü'min biriysen, mü'min bir canı öldürmüş olacaksın; yok eğer kâfirsen, cehenneme gitmede acelecilik etmiş olacaksın. En iyisi, bir koç satın al, bunu Müslümanlar için kes. Çünkü İshak aleyhisselâm senden daha hayırlıdır. O bir koç ile fidyelendi" diye cevap verdi. Adam bu cevabı İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)' a haber verdi. Bunun üzerine:

"Sana, ben de böyle fetva vermeyi düşünmüştüm!" dedi" [Rezin tahric etmiştir.]

AÇIKLAMA:

1- Dinimiz kişinin intihar etmesini yasaklamış, haram ilan etmiştir. Bu haramı hiçbir şey meşrulaştıramaz. Ancak Allah yolunda cihad makbuldür. Allah'ın meşru kıldığı maksadların tahakkuku için ölmenin muhakkak olduğu durumları göze almak intihar sayılmaz. Ama, kişinin kendisini Allah yolunda kurban etmek istemesi, meşru değildir. Böyle bir nezirde bulunmuş ise, bunu kurban keserek telafi edebilecektir. Sadedinde olduğmuz rivayette *İbnu Abbas* bunu *Hz. İbrahim*'in oğlu İshak ile delillendirir. Bilindiği gibi, Hz. İbrahim oğlunu Allah için kurban etmeyi nezrettiği zaman tam boğazlama anında Cenab-ı Hak, Hz. İbrahim'in oğluna fidye olarak bir koç göndermiş, oğlan yerine koç kurban edilmiştir.

2- *Hz. İbrahim* aleyhisselam'la ilgili bu kıssada Hz. İbrahim'in kurban etmeye kalktığı oğlu Hz. İsmail bilindiği halde, burada Hz. İshak'ın zikri geçmektedir. Bu mesele esas itibariyle Yahudilerle Müslümanlar arasında bir ihtilaf konusudur. Onlar, kendilerini Hz. İshak'tan gelme bildikleri için, Allah için kurban edilmek üzere yatırılmış olduktan sonra, Allah tarafından koçla fidyelenme şerefinin kendi cedlerine ait olduğunu söylemek gayesiyle, onun Hz. İshak olduğunu iddia ederler. İslam alimleri,daha mevsuk rivayetlere ve -daha önce açıklandığı üzere- başka delillere de dayanarak, kurban namzedinin Hz. İsmail olduğuna hükmeder. Bu bahis daha önce işlendi.

5749 ٦ – وعن عقبة بن عامر رضي الله عنه: [أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: كَفَّارَةُ النَّذْرِ إذَا لَمْ يُسَمِّ شَيْئاً كَفَّارَةُ يَمِينٍ]. أخرجه الخمسة إلا البخاري.

6. (5749)- *Ukbe İbnu Amir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhisselâtu vesselâm)* buyurmuştur ki:

"Nezir keffâreti, başka bir şey zikredilmemişse yemin keffâretidir." [Müslim, Nüzûr 13, (1645); Ebu Dâvud, Eymân 31, (3323); Tirmizî, Nüzûr 4, (1528).]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen nezir şöyle olur: "...Allah için üzerime nezir olsun." dikkat edince, böyle bir nezirde kişi, neyi yapmaya azmettiğini zikretmemiştir. Şu halde, hadis, böylesi bir nezir için ödenmesi gereken keffâretin "yemin keffâreti" olmasına hükmetmektedir.

Nevevî der ki: *"Ulemâ burada kastedilen şey hususunda ihtilaf etmiştir. Şâfiîlerin cumhuru bunu nezr-i lecâc'a hamletmiştir. Nezr-i lecâc, inad ve ısrar nezri demektir. Kişi, mesela "Zeyd" kelimesini kullanmak istemez de: "Eğer ağzımdan "Zeyd" çıkarsa Allah için haccetmek üzerime borç olsun" der. İşte bu çeşit nezre nezr-i lecâc denmiştir. Bu kimse, bilahare "Zeyd" kelimesini sarfedecek olursa yemin keffareti ödemekle, söylediğini yapma arasında muhayyerdir. Şafiî mezhebinde esas olan hüküm budur. İmam Malik ve birçokları bu nezr-i lecâcı mutlak üzere hamletmiş ve sanki "Üzerime nezir olsun" şeklinde yapılan mutlak nezre benzetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve birkısım Şâfiî'ler de bunu, "içki içmeye" nezretmiş olan kimsenin yaptığı nezr-i masiyete hamletmiştir. Ashab-ı Hadis fakihlerinden bir cemaat de, bu nezr-i lecâcı nezir çeşitlerinin hepsine hamledip, "Bu nezri yapan kimse, nezrin bütün çeşitlerinde, kendine yüklediği şeyi yapmakla yemin keffâreti îfa etme arasında muhayyerdir"* demişlerdir."

İmam-ı Azam'ın bu meseledeki son görüşüne göre, bir kimse nezrini, olmasını istemediği bir şarta bağlamışsa, ona bir yemin keffâreti kâfidir. Ancak nezrettiği şeyi yapmakla dahi borcunu ödemiş olur. Sözgelimi "Falan kimse ile konuşursam bir yıl oruç tutmak borcum olsun" diye nezreden kimse o şahısla konuşacak olsa, dilerse bir yemin keffareti verir, dilerse bir yıl oruç tutar. Fakat olmasını dilediği bir şarta bağladı ve meselâ: "Hastam iyileşirse bir yıl oruç tutmak bana borç olsun" dedi ise, mutlaka nezrini tutması gerekir. İmam Muhammed de böyle hükmetmiştir. Umumî belva sebebiyle bazı Hanefî fakihleri bu şekilde fetva vermişlerdir.

5750 ٧– وعن عمران بن حصين رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: النَّذْرُ نَذْرَانِ،

فَمَنْ كَانَ نَذْرُهُ فِي طَاعَةِ اللّٰهِ فَذلِكَ لِلّٰهِ، وَفِيهِ الْوَفَاءُ، وَمَنْ كَانَ نَذْرُهُ فِي مَعْصِيَةِ اللّٰهِ فَذلِكَ لِلشَّيْطَانِ وَلاَ وَفَاءَ فِيهِ، وَيُكَفِّرُهُ بِمَا يُكَفِّرُ الْيَمِينَ]. أخرجه النسائي.

7. (5750)- *İmrân İbnu Husayn* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Nezir iki çeşittir: Kimin nezri Allah'a taatla ilgiliyse bu nezir Allah içindir. Bunda vefa gerekir. Kimin nezri de Allah'a masiyetle ilgili ise işte bu nezir şeytan içindir, bunda vefa yoktur. Böyle bir nezirde bulunan kimse, nezri için, yeminde olduğu gibi keffarette bulunur." [Nesâî, Eymân 41, (7, 28, 29).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste geçen Allah'a taatle ilgili olan nezirle, Allah'a isyanla ilgili olan nezirler hakkında daha önce yeterli açıklama yapılmıştır, burada tekrar etmeyeceğiz (meselâ 5729, 5743. hadislerin açıklamaları görülmelidir.)

İÇİNDEKİLER